

Muzikaal kunst-woordenboek, behelzende, de verklaaringen, als mede het gebruik en de kracht der kunstwoorden, die in de muzijk voorkomen

<https://hdl.handle.net/1874/22862>

M U Z I J K A A L
KUNST-WOORDENBOEK.

M U Z I J K A A L
K U N S T-
WOORDENBOEK,

BEHELZENDE,
DE VERKLAARINGEN,
ALS MEDE

HET GEBRUIK EN DE KRACHT

DER
KUNSTWOORDEN,

DIE IN DE MUZIK VOORKOMEN,

DOOR

J. VERSCHUERE REYNVAAN,

PRACTISEEREND ADVOCaat.

* *

*

Te AMSTELDAM, bij

W O U T E R B R A V E,

Boekverkoper op den Zeedijk.

M D C C X C V.

*Van wien wordt, tegens recht en reên,
De Konsten voor het Hoofd gestooten?
Van Ezels onder het Gemeen,
En Middas neeven onder Grooten.*

DIÛHTLIEVENDE TIJDKORTINGEN.

O P D R A G T

A A N D E N

WELEDEL-GEBOREN, EN GROOT-
ACHTBAAREN HEERE,

D E N H E E R E

MR. *DANIEL RADERMACHER*,

HEERE VAN NIEUWERKERK: OUD-SCHEPEN EN
RAAD DER STAD MIDDELBURG: BEWINDHEB-
BER DER OOST-INDISCHE COMPAGNIE TER KA-
MER ZEELAND: DIRECTEUR EN LID VAN VER-
SCHEIDENE GELEERDE GENOOTSCHAPPEN.

Onder het geene met recht loflijk mag genoemd worden, is geenzins van het minste, dat Kunsten en Weetenschappen worden voorgestaan en bescherming vinden, bij lieden van aanzien en vermogens, en wanneer die door hen worden aangemoedigd, is het een middel ter uitbreidinge van dezelve.

Dit, Weledel-Geboren Heer! heeft altoos UEd. - Geb. doelwit geweest: de Edele

O P D R A G T.

Muzijkkunst is nooit van UEd.-Geb. mee een onverschillig oog beschouwd; maar wordt van UEd.-Geb. bemind: terwijl haare beoefenaars en liefhebbers door UEd.-Geb. aangefpoord en aangemoedigd worden: derhalven heb ik de eer dit (zo ik vertrouwe,) nuttige en uitgebreide Werk, het *Muzijkaal-Kunst-Woordenboek*, UEd.-Geboren aantebieden en optedraagen; mij vleierende met de voordduuring uwer achting en vriendschap mijwaards, ondervonden, zo lang ik mij met der inwooninge in mijne geboortestad, het hoflijk *Middelburg*, Zeelands Hof- en Hoofd-stad, heb bevonden, en nu reeds eenige jaaren mijn verblijf in de stad *Vlisfingen* houdende.

Mijn hartlijke wensch is, dat UEd.-Geb. nog lang moge genieten de genoegens van dit leven, zo voor *Uzelven*, als voor de *Uwen* — terwijl mij altoos aanbiede ter UEd.-Geb. dienste en hulp; mij noemende met de bijzondere, en ongeveindste hoogachting en verpligting:

WELEDEL-GEBORNEN EN GROOT ACHTBAARE HBER!

UEd.-Geb. zeer gehoorzaame Dienaar.

J. VERSCHUERE REYNVAAN.

Vlisfingen,
den 10 Meij.

1795

VOOR.

V O O R R E D E ,

AAN DEN BESCHIEDENEN

L E E Z E R !

Na dat ik den *Catechismus der Muzijk* in druk gegeven had, werd ik aangezocht, van eenige Liefhebbereren, om eene vermeerderde vertaaling en uitbreiding van eenige *Kunstwoorden*, boven die in den *Catechismus* gevonden worden: ik heb aan het verzoek van die kunstbeminnaaren wel willen voldoen: eensdeels, om dat ik het genoeg gehad hebbe, dat de *Catechismus* de goedkeuring heeft weggedragen, zo van eenige voornaame Heeren *Organisten*, als van andere *Muzijkminnaaren* en *Liefhebbereren*, die mij vereerd hebben met hun aanschrijvens; anderdeels, om de graagte, met welke dezelve, in de *voornaamste* steden onzer *Republiek* niet alleenlijk, maar ook *buiten 's Lands* is ontvangen geworden; welk genoeg ik mede, omtrent de uitgaave mijner *Psalmen* mag genieten.

Ik heb dan om aan gemelde verzoek te voldoen, getracht in het licht te geeven, een *Muzijkaalkunstwoordenboek*, gelijk dan daarvan ook in druk is uitgegaan, het *Eerste Deel*, en het *Tweede Deel Eerste Stuk*: dan, de *Zeeuwfche Boekhandelaaren*, voor wier rekening zulks gedrukt en uitgegeven werd, (ik

voor mij beoogde daar geen voordeel mede, altijd uit liefhebberij, en zo het mogelijk ware, eenig nut ende voordkweeking der edele *Muzijkkunst*, op het oog hebbende,) scheenen geen lust te hebben, om dit werk verder voorttezetten, niettegenstaande menigvuldige aanzoeken van Kunstkenneren, brieven van voornaame Heeren *Organisten*, waaronder ook een misfive was, van een *Genootschap der Edele Muzijkkunst*, geschreven uit *Amsteldam* op den 7 October 1792, en aan mij geadresseerd, zig noemende, een *Gezelschap Toonkundigen zo in Theorie als Praktijk*; en ondertekend, uit aller naam J. REEDELÏKHEID, als hun *Secretaris*, welke Misfive voor mij allervleidendst was; dan neen! niets mogt helpen: en zij deden ook best; wat *Papier* en *Inkt* te verkoopen is wel zo zeker.

Wat stond mij nu te doen? of, aan zo veele verzoeken geen oor te leenen, en even als gemelde Boekhandelaaren, zulks met een onverschillig oog te beschouwen; of dezelve verzoeken intewilligen?

In de eerste plaats, scheen mij niets redelijker, dan aan dat zo genoegzaam algemeen verlangen te voldoen; en, in de tweede plaats, vorderde dit ook eenigzins mijne *eer*, welke ik altijd boven alles hoog geschat heb: en wel, om dat, zo als mij bericht werd, in een zeker *Gezelschap van Musijk liefhebbers*, een ongesnoeide Ridder van de *b-Mol*, zig uitdrukte, als of ik geen kans zage om dat werk te voltoojen, zig uitlatende, dat de Auteur van hetzelfde, reeds met dertien voet waters aan den grond zat: en aan mij toeschrijvende de opschorting daarvan, daar het echter reeds door mij geheel was afgewerkt.

Ik bekenne dat die knaap volkomen gelijk zoude hebben gehad, indien zulks aan mij toeteschrijven ware geweest: want waarlijk daar was nog veele stoffe voorhanden, en wel het voornaamste, en dus, een ruim water om in te zeilen, en, om het zo

AAN DEN BESCHEIDENEN LEEZER! IX

eens uittedrukken, het schip daarin te verzeilen, en aan grond te helpen, was waarlijk onvergeevenlijk.

Den, hierdoor aangevaard, mij zulks een dubbelde (poorflag zijnde, heb ik wederom niet zonder merkelijke krenking mijner gezondheid, de hand op nieuw wel aan het werk willen slaan, om een *Woordenboek van Muzikale Kunstwoorden* zamentestellen, zo als zulks nu de *Muzikminnaaren* wordt aangeboden: zijn zij te leurgesteld geworden met de eerste uitgaave van dat Werk, wij vertrouwen, dat het tegenwoordige, die te leurstellinge dubbeld zal vergelden: want hetzelfde niet alleen door een goed en wél ingericht overleg min kostbaarder zal zijn, dan het eerste, maar ook veel meer interessant; gelijk wij dan deeze tweede uitgaave te danken hebben, aan de edelmoe- digheid van den Boekhandelaar WOUTER BRAAVE, welke, alhoewel er met de eerste uitgaave niet wél gehandeld ware, echter niet nagelaten heeft, om dit Werk, zo als het nu is vervaardigd, door des kundigen daar naar verlangd wordende, op nieuw onder de pers te brengen, en aan den *Muzikminnaaren* aanbieden.

Dit *Werk* is geene van de gemakkelijkste taaken; en wat gewigtige onderneeming en last tevens het maaken van *Woordenboeken* is, inzonderheid een *Woordenboek* als dit, daar de kennis van zo veele *Taalen* toe vereischt wordt, daarvan zullen die geenen overtuigd zijn, die ooit een *Woordenboek* over eenige *Kunst* hebben vervaardigd; waarom te recht de Heer JOSEF SCALIGER, in het tweede voorbericht van de *Latijnsche Lexicon*, van den Heere SAMUEL PITISCUS zegt, dat men een ondragelijke last legt op diens schouderen, die men vergt *Woordenboeken* te schrijven; en in de *Voorrede* van het *Nederduitsch en Latijnsch Woordenboek* van den Heere VAN HOOGSTRATEN, zegt die geleerde man, dat het te houden is, voor eene straffe, waaraan de allermisdadigsten genoeg had-

den, en dat zulks geen werk is, voor een mensch alleen, maar eerder van veelen, te gelijk bekwaam om genoegzaamen voorraad bij een te sleeten, en goud, zilver, koper, ijzer, hout en slijk, (gelijk de Geleerden hier omtrent spreken) wel te onderscheiden, en alles zijnen behoorelijken welstand te geeven; dit heeft hier wel voornaamlijk plaats, eensdeels, om dat men alhier *Termen* aantreft, welken of verbasterd, of wel eens beter konden gezegd zijn geworden; doch welke men genoodzaakt is te moeten behouden, dezelve door lengte van tijd zodanig post gevat hebbende, en ingeworteld zijnde, dat, wilde men daarin veranderingen maaken, men gevaar zoude loopen van onverstaanbaar te worden: ons hebbende moeten vergenoegen, met zo veel doenlijk ware, den oorsprong daarvan, naar onzes erachtens, aantewijzen: het welke ook wel en voornaamlijk plaats heeft, omtrent de *Orgeltermen*; dit door de *Duitschers* veelal ingevoerd zijnde; zettende sommige *Organisten* in *Duitschland* boven hunne *Registerknoppen*, Latijnsche of andere, gansch oneigene of verbasterde Bewoordingen, ten einde geen vreemde, in hun afweezen, voor de vuist zoude kunnen *Registreeeren*, en zig laten hooren: immers zo leezen wij, in het *Dagboek* van den Heere KAREL BURNEY, *Doctor* in de *Muzijkkunde* in *Engeland*, vertaald door den Heer JACOB WILHELM LUSTIG, *Organist* te *Groeningen*, *bladz. 223 en 224*, in *Nota*: ten anderen; vermids dit het eerste en het eenigste *Woordenboek* is, dat over de *Muzijk*, in onze Taale, het licht ziet: er zijn wel hier en daar eenige kleine schetsen, bij sommige Schrijvers van te vinden, gelijk bij ons in den *Catechismus der Muzijk*; maar in die uitgebreidheid als een *Woordenboek*, is zulks, in onze Taale, nog niet ondernomen, het welk dan dit werk des te moeilijker maakt.

Men heeft, wel is waar in 't *Fransch* de *Dictionnaires* van DE BROSSARD, en van ROUS-

AAN DEN BESCHEIDENEN LEEZER! 21

SEAU, welke ons ook veel voorgelicht hebben; maar veelen verstaan deeze Taal niet, of niet genoegzaam om ze met nut te kunnen gebruiken; en buiten dat ontbreeken daaraan nog eene menigte van *Kunstwoorden*; waarin wij zo veel ons doenlijk was hebben voorzien; wordende dan bij ons niet alleenlijk alle de *Kunstwoorden*, welke in beide die *Werken* aangeroffen worden gevonden; maar buiten die, nog eenige honderden, die wij met veele moeite en naspoorens verzameld hebben, en daar te vergeefsich zullen gezocht worden. Ten anderen is ons *Woor-*
denboek geheel anders ingericht; wij wijzen aan, van wat Taal iedere *Term* is; wat dat hij in die Taale wil zeggen, en dan, hoe het zelve toepasfe-lijk, en gebruikelijk bij de *Muzijk* is; zijnde tevens zeer geschikt, om eenige kennis te krijgen van den aart van sommige Taalen, in dit Werk vermeld; als om de *Geslachten*, en het *Meervoudige* daarvan te leeren kennen, het welke zeer dienstig is, indien men eenige Termen wil zamenstellen, om bij nieuw *Ge-*
componeerde Muzijkstukken te plaatsen.

Alle de voorgemelde zwaarigheden waarvan ik niet onkundig was, te recht bijgebracht, en daarenboven de vooroordeelen van *Zifters* en *Knibbelaars*, die be-zield zijn met de *Bedilzucht*, en hun werk maaken van te *Bedillen*, om overal wat opte zeggen te hebben, en zonder een naauwkeurig onderzoek en bescheiden oordeel, (waartoe zij veel ligt, niet zelden, ten eenenmaale onbekwaam en buiten staat zijn,) een *Werk* veroordeelen, zonder dat zij het hart hebben, zelve iet in het licht te geeven; maar altijd *Be-*
knibbelen; en daar ik alleen voor deeze taak stondt, daarin het eerst de zwakheid mijner krachten mij niet onbekend waren, zo heeft dit mij echter geen-
zins afschrikt, om dit *Werk* te onderneemen, met dat vertrouwen, van, door mijnen ijver te verdub-
belen, alle deeze zwaarigheden wel te boven te zul-

len komen, en dus mijne poogingen, zo veel mij doenlijk was aanwendende, om, ware het mogelijk, een zo veel doenlijk uitgebreid en naauwkeurig *Woor-denboek* van de *Termen* in de *Muzijk* voorkomende, te schrijven, aan mijne Landgenooten aantebieden, en der drukpers opteofferen.

Wij hebben ook om dit *Werk* onontbeerlijk te maaken, met veele moeite en kosten, verzameld, een groot aantal, niet alleenlijk van alle de bekende, maar ook zelfs, om dit *Werk* zo veel doenlijk was volledig te doen zijn, van niet veel meer gebezigd wordende *Speeltuigen*, met derzelve *Schaale* en *Rooster*; zijnde de tekeningen daarvan vervaardigd door de welke, stuurde hand van den *Kunstschilder* JEAN JOSEPH BOSMijn stadgenoot; wordende de *Kunstminnaaren* verzocht, van indien men mij hieromtrent iet meerder konde bijzetten, en wel voornaamlijk, de *aftekening* van sommige *Speeltuigen*, met derzelve *Schaale* of *Rooster*, welken hier in dit *Werk*, niet mogten gevonden worden, (want wat mensch is er die alles weet!) zulks mij toetezenden, om bij eene nadere gelegenheid daarvan gebruik te maaken, of die in dit *Werk* naderhand in te vullen; zullende hierdoor niet alleenlijk mij veel vermaak doen, maar tevens de *Muzijkaale* wereld zeer verpligten.

Ik hebbe hier en daar de *Catechismus der Muzijk* aangehaald en er na toe geweest, ter vermindering van onnodige herhaalingen, en om, hier en daar, eene meerdere uitbreiding, verklaring, en duidelijke verstaanbaarheid, aan sommige *Kunstwoorden*, bij te zetten; hierdoor zo veel mogelijk was, dit *Werk* verkortende, en onkostbaarder maakende, het welke echter, buiten verwachting, verder uitgelopen is, dan ik mij in den aanvang daarvan voorgesteld had, gelijk wij ook om deeze reden, verscheidene *Termen*, welken op elkander betrekking hebben, onder éenen *Hoofdtterm* hebben gebragt, die op het

AAN DEN BESCHEIDENEN LEEZER! XIII

Alphabet zoekende, onder zodanigen *Hoofdtterm* zullen gevonden worden.

De *Kunstwoorden* die bij de *Muzijk* gevonden worden, diende men boven alles wel grondig te verstaan: want, hoe zal men, anderzins de vereischten, niet alleenlijk aan ieder *stuk*, maar zelfs aan sommige *passages* kunnen geeven? men begrijpt ligtlijk, dat ze er niet te vergeefs bij zijn geplaatst; daarom is het hoognoedig dezelve wel in zijn geheugen te prenten, op dat men telkens zijne toevlugt niet tot boeken behoeve te neemen; maar dezelve als van buiten kenne: en, voornaamlijk, diende iemand, die onderwijs wil geeven in de *Muzijk*, hier vooral niet onkundig in te zijn: want hoe zal men, anderzins, met zijne *Discipelen* of *Leerlingen* handelen, wanneer die naar de betekenis daarvan vraagen? Of men moet doen, gelijk eens iemand in zekere plaats, willende beweerden dat het zo zeer niet nodig ware de *Kunstwoorden* te verstaan, wanneer men hem vraagde, hoe hij hier dan mede leefde, als hem zulks voorkwam? tot antwoord gaf: „dan moet men hun zo maar wat wijs maaken.” *Bravo!* treffelijk onderwijs!—trouwens, zo gaat het, als men 't met dezulken aanlegt. Menigen merken hunne kunst welken zij beoefenen slechts aan, als *Elias Raaven*, die hun brood brengen, gelijk elders iemand het te regt noemt; zo als ook daarentegen, menig een wat te vroeg is uit het nest gevlogen, om alleen op zijne wieken te drijven: en, dus, zijn *Meester* te vroeg ontlopen: en zulke durven, echter, onderneemen, voor *Muzijkmeesters* te speelen, of uittegaan: zij doen het, 't is waar, somtijds wel een stuivertjen beter koop, dan bekwaame *Meesters*; maar, 't is dan ook, doorgaands, waar naar zijn geld: trouwens! 't is met veelen zo gelegen: als zij maar les neemen; of zij leeren en vorderen dan niet, dat komt er niet op aan; 't is evenwel een

bestig man; de tijd en het geld gaan er tog mede weg, en moeten immers ergens aan besteed worden? Maar! armhartige *sensimenten!* in het les geeven komt het zo zeer op geen goed, dan wel op een kundig man aan: wanneer dan eindelijk de oogen opengaan, en men te laat toevlugt neemt tot bekwaame en kundige *Meesters*, die getoond hebben hunne zaak, waarvoor zij uitkomen, magtig te zijn; dan heeft men er dit mede gewonnen, dat men niet dat stuivertjen beter koop in den grond bedorven is, en dat er van zo eenen verwaarloosden *Discipel* nooit meer iet goeds te maaken zij: het rechte zal er nooit meer van komen, al komt zulk een naderhand in nog zulke goede handen: zij mogen iet beter, dan bij de zulken vorderen; maar de kans is verkeken; de kwaade hebbelijkheden zijn er zo vast ingeworteld, dat ze er niet meer uit te krijgen zijn; en het is best, dat de zodanigen er de spade bij steeken, en liever iet anders bij de hand vatten: doch nu leergeld gegeven hebbende, niet meer naar eenen die het wat beter koop, dan kundige *Meesters* doet omzien.

Men mogte hier wel toepasfen het geene men verhaalt van den beroemden MILESIVS, die de gewoonte had, om van Leerlingen, welken reeds een anderen Leermeester gehad hadden, *dubbel salaris* te eischen: dewijl hij hun, (naar zijn zeggen,) niet alleenlijk het goede aanwijzen; maar ook, het kwaade afleeren, moest: ja! zeker besleepen *Muzijkgeleerde*, redenkavelt hier dus over: „ Daar behooren veele „ goede hoedanigheden tot een' Leerling; maar, tien „ maal meer, tot eenen *Onderwijzer*: de verkiezing „ van onbekwaamen, bederft de beste *Discipelen*: „ sommigen meenen het goed; maar, kunnen ever „ wel niet meer geeven, dan zij ontvangen hebben: „ de meesten gaan bij hunne Leerlingen ter schoole, „ en doen als jonge, onervaarene *Geneesmeesters*,

„ die, bij wijze van proefneeming, het kerkhof aan-
 „ vullen, en zig evenwel daar voor dapper laten be-
 „ taalen:” waarom de Ouden ook reeds zeiden :
non omnes, qui Citbaram habent, sunt Citharædi;
 willende woordlijk zeggen ; niet allen die *Citers* heb-
 ben, zijn *Citerspeelders*: naamlijk; zij zijn niet alle
 snaaren- of *Citer-speelders*, die en *Citer, Harp*, of
 ander Snaaren- en Speel-tuig behandelen : of zo
 als wij zouden zeggen; *zij zijn niet allen koks, die
 lange mesfen draagen.*

Is er, echter, hier of daar, een *Discipel*, die bij
 zulk eenen weeteniet al eens wat vooruikomt, niet-
 tegenstaande zijne bedorvene handeling; het is meer
 zijner natuurlijke geschiktheid toeteschrijven, dan
 wel het onderwijs van zijnen onkundigen Meester:
 en ware zodanig een *Discipel* van den beginne on-
 der bekwaame handen geraakt, dan ware er denkelijk
 iet groots van zulk eenen te verwachten geweest:
 daar hij nu in de geboorte moet blijven steeken.

Neen! het is beter, in welke weetenschap men zig
 oefene, altijd naar het puik der Meesteren die de
 kunst en weetenschap bezit, en als onder de kniën
 heeft, omtezien: vooral, is dit hoogstnoodig, bij
 de *Muzijk*; en, wel voornaamlijk, in den beginne:
 want men kan die voor dien tijd, niet te goed uit-
 kiezen; die moet eenen goeden grond leggen, en de
 handeling (voornaamlijk voor het *Klavier*,) wel vor-
 men, wil men, naderhand, de gewenschte, en be-
 oogde vruchten daarvan smaaken; doch, zulk eenen
Meester moet men dan ook zijn loon niet onthouden;
 omdat men bij eenen *minderbroeder*, het wat *beter-
 koop* kan krijgen: *goedkoop*, zegt het spreekwoord,
is doorgaands duurkoop; en dit heeft, inzonderheid,
 in dit geval plaats: want, langen tijd geleerd heb-
 bende, en ziende dat men nog niets weet, wordt
 men lustloos: men krijgt er eenen tegenzin in, en
 stapt er eindelijk van af: weg is zijn geld, en dat

nog erger is, zijn onherroepelijke kostelijke tijd doch, elk zijne zinnelijkheid; *in het land der blinden*, is *éénoog koning*: waar geene kennis is, da kan ook geene voorzichtige keus gedaan, veel minder iemand naar waarde geschat worden: vergelijk hi mede *Profesfore di Musica*, op het *Alphabet* dezer *Kunstwoorden* te vinden.

Het is echter altijd des *Meesters* schuld niet! de *Discipel* wil ook wel eens niet medewerken; het wel maar al te dikwijls gebeurt: zonder *studeeren* te blokken, kan geene Kunst geleerd worden; en veel minder de *Muzijk*: welke ééne van de moeijelijkste Kunsten, die bekend zijn, is: zulken zullen ook geene vorderingen maaken, al waren zij bij de allerbekwaamste *Meesters*: de *Meeeter* kan den weg maar aanwijzen; ja, hen grondiglijk onderrichten; maar dan komt het ook op den *Discipel* aan, om hier medetewerken; zijne lessen wél te *bestudeeren* en te beblokken; zijn werk er van te maaken, en het effectelijk op zijne lessen bij den Meester genomen, niet slechts te laten aankomen.

Vóór dat ik hier van afstappe, zal ik den *Lezer* waarschuwen, dat ik hier mede niemand *persoonlijk* bedoel, en maar in het algemeen spreek, hoe de onstandigheden zig dikwijls toedraagen: en, op dat *Ouders* of *Voogden*, die hunne *Kinderen*, of *Pupillen* de *Muzijk* willen laten leeren, met omzichtigheid uit hunne oogen zouden zien, aan wien zij dat wel zullen toevertrouwen; vermids dat gantschlijk niet of 't even is, wil men het genoeg smaaken, dat voor zijn geld ook aan zijn oogmerk voldaan worde: het is echter iemand de schoen; hij kan, zo hij wil, zijn dien aantrekken: doch, dan is het bij geval, dat bij zijn beeld hier naar het leven vind afgeschilderd: mogt het dan maar dienen, om hem te overtuigen op dat hij, onverdiend, het geld uit iemands zak niet haale: want, hoe weinig men ook zulke baaze

AAN DEN BESCHEIDENEN LEEZER! xvii

betaale; krijgen zij tog veelal te veel, voor iemand te bederven: hier van komt het dan, dat men dikwijls zoo veele braave *Discipels* verknocid ziet: schijnt echter, den eenen of den anderen, deeze betuigenis niet genoeg voldoende, maar wil hij, evenwel, door vermoeden, zo ver af dwaalen, dat hij het geene ik in het algemeen gezegd heb, tegen mijn oogmerk aan, op zig zelve toepasse; of denke, dat ik hiermede deezen of geenen wil bedoeld hebben: ik zal hem dit vermaak dier inbeelding gaarn gunnen; en mij vergenoegen, met als dan *de spijker*, gelijk men zegt, hoewel onwetende, *op den kop geslagen te hebben*.

Op het verzoek van eenen zeer kundigen Medekunstgenoot, hebbe ik dit wat breedvoerig behandeld; en, om dat het juist overéénstemmende met mijne gevoelens is, heb ik niet kunnen afzijn van dit zo vriendelijk verzoek intewilligen, of het er wat aan helpen mogte! maar, wat baat het, als men tog moedwilliglijk zijne ooren voor de waarheid sluiten wil en liever de hand leenen om zulke te veroordeelen, die hunne *taak* magtig zijn! durvende dikwijls zulke baazen, zodanigen, wiens *voetstappen* zij niet dan maar van verre kunnen volgen, wikken en weegen, gelijk mij eens is voorgekomen, dat men zo eenen zijn speelen op het *Klavencimbel* veroordeelde, enkelijk om dat hij volgends hun gevoelen, de handen onder het speelen, van de *Klavertoetzen*, wat te veel oplitte; welk eene onnozelheid en verwaandheid! hoe verre gaac de kwaadaartigheid van zulke bedillers! als of iemand geen goed *Musicus* konde weezen, en zijne zaak magtig zijn, al is het, dat men juist in der zulker *zaak* niet speele, en de toonen, gelijk zij, bij

hun *Discipel stukjens*, waarmede zij doorgaands op het *Muzijkaale Tooneel* verschijnen, onder de vingeren laten versmooren, het welke nu wederom, te recht, door anderen zal afgekeurd worden, als geene kennisfe aan het *Muzijkaale accent* hebbende: dan, deezen zijn het alleen niet, die onder het beoordeelen liggen; neen! een ander kapt te veel met zijne vingeren onder het speelen, en zo weten zulke baazen op een ieder wat te zeggen; niets is goed, dan dat van hun en de hunnen komt: trouwens, men moet tog wat te zeggen hebben; kan men op wezenlijke dingen niet bedillen; men moet het op kleinigheden zoeken; doch zulke muggezisters en afgunstige knaapen, zijn weezenlijk te beklagen, aangezien zij zo zeer gepijnigd worden, door den voorspoed van een ander, als door hunne eigene rampen: dan, laten wij van zulke belagchenswaardige berispers liever zwijgen, en hun aan hun zelven toevertrouwen.

Indien men ergens eenige Kunstwoorden aantreft die uit verscheidene termen of woorden zijn zamengesteld, en hier in dit Werk in diervoegen niet gevonden worden, zal men dezelve echter aantrefien indien men die afzonderlijk opzoeke, en des evenwel voldaan zijn: want men kan dezelve, gelijk ieder begrijpt, op veelerleie wijzen zamenstellen, en des bezwaarelijk alle die opgeeven; genoeg dat die echter afzonderlijk kunnen gevonden worden.

Dit dan genoeg, ten Voorberichte; wijzende voorts, zo tegen vermoeden, deezen of geenen de bedillust bekruipt, en trachten mogt dit werk te lasteren, liefst de bronnen der wijsheid toegeftopt zage, om bij onkundigen alleen wijs en geleerd te zijn; doch, het geene zij bedillen en meenen beter te weten, dikwijls zelven niet verstaan, of veeltijds

AAN DEN BESCHEIDENEN LEEZER! XIX

meer kunnen berispen dan verbeteren, echter hun ongegrond oordeel, als eene wijsheid en onwederlegelijke waarheid, willende doen doorgaan; en het geere zij al weten, vergeeten uit geschriften die hun voorgelicht hebben, en hun tot *Leermeesters* hebben gestrekt, gehaald te hebben: zo wijzen wij, zeg ik, dezulken tot de zesde bladzijde van den *Catechismus der Muzijk*; ons niet verwonderende over het gebas der onwetenschap: zodanige tegenstreevers en beknibbelaars zullen wij ons ook niet bekreunen of er ons aan slooten, veel min beantwoorden, maar dezelve, a's geen antwoord waardig, daar laten, (daar lust noch tijd toe hebbende, die liever tot nuttiger dingen besteedende,) wij zullen dezelve zonder omzien voorbijgaan: neen! wij zullen diergelijke lasteraars en beter weetters aan hun eigen verkeerd begrip en oordeel overlaten: de zwarte nijl, moge vrij zijn verrotte tanden in dit werk slaan, hij zal deszelfs veelvuldig gebruik en nuttigheid nooit wegneemen.

Men zal, wel is waar, hier eenige *drukfouten* aantreffen, het welke wij echter gemeen hebben met verre de meeste werken: dan, hoe naauwkeurig ik dezelve ook hebbe aangetekend, en niet tegenstaande alle aangewende vlijt om dezelve te weeren, zo zijn zij echter door de verre afwezigheid der drukpers, in dit Werk, daar zo veele Taalen, vreemde Termen en woorden mede vermengd zijn, ingeslopen; doch wij hebben, om dit *Werk*, hierdoor niet te *benadeelen*, de voornaamsten in eene *Errata* vooraan in het *Werk* gebragt; gelijk wij ook achter het *Werk* voegen zullen, eenige overgeslagene, en naderhand ons voorgekomen en ontdekte *Kunstwoorden*, met eenige *vermeerderingen* en *verbete-*

ringen, daar ons zulks *noodzaakelijk* dacht te zijn; om zo veel ons doenlijk was, dit *Werk* volkomen te maaken: vorders gelieve men in aanmerking te neemen de spreuk: *Quod sat sit in magnus voluisse*, dat in het sreeven naar iet groots de enkele wil genoeg is; en dat naar het getuigenis van COLUMELLA, er geen *Kunst* of *Wetenschap* door den Geest van een mensch ten vollen opgetooid is; zeggende verders met hem, „ ’t is „ het werk van een goed jager in een groot bosch „ veel wild te vangen: en ’t zal hem niet kwalyk „ geduid worden, dat hij het niet alles ge- „ vangen heeft:” also zal het mij genoeg en genoegzaam zijn, ’t meeste van een dus wijd uitgestrekte stoffe opgegeven te hebben: mogende men met recht zeggen, dat in dusdanige Schriften als dit, altijd iet ontbreekt.

Weet men intusfchen, gegrond, mij te verbeteren, een mensch is niet meer dan een mensch, en kan feilen, het zal tot verdere volmaking, opwasping, en voordplanting der edele *Muzijkkunst* zijn, en ik heb, noch kan daar niets tegen hebben; indien men maar in het oog houde, dat het oneindig gemakliker is, op eers anders gelegde gronden te bouwen, dan zelve die te leggen, en te bedillen dan te verbeteren; daarom zegt JUSTINIANUS niet te onrecht: *In nullo aberrare, seu irreprehensibilem seu inemendabilem in omnibus esse; divinæ utique solius, non autem est mortalis constantiæ (seu reboris)*. Dat is: nergens in te dwaalen, of in alles onberispelijk, of onverbeterlijk te zijn, is, zeker alleen eene eigenschap van een Godlijk maar geenzins van een sterfelijk vermoegen. *Quantum est quod nescimus?* Hoe veel is er dat wij niet weeten? zeide een geleerd wijze.

„Ja gedenkt,” (om te spreken met de woorden van een geacht Schrijver,) „dat het ook een stuurman is, die met een schip in de woeste zee ergens tegen aanloopt; en dat ook de beste schut- ter wel eens misfen kan”. Ja in een zee van uit zo veele taalen bestaande *Muzijkaale Termen*, als dit werk in zig bevat, zoude dit niet te verwonderen weezen; niettegenstaande wij vertrouwen dat al mogten wij hier of daar eens gedwaald hebben, het echter niet menigvuldig zal zijn: de gebreken die er dan gevonden mogten worden, verzoeken wij, door den goedgeuntigen Leezer te worden verschoond en verbeterd. gedagtig zijnde, *opere in longo fas est obrepere somnum*: men mag in een langduurig werk wel eens een misflagjen begaan: waarvan de groote HOMEER, volgens de gezegde *Quandoque bonus dormitat*, HOMERUS zelf niet vrij was: dat is; zo dikwijls als, of wanneer ook de voortreffelijke HOMEER misflagen heeft, of begaat.

Vorders zullen wij ons genoeg voldaan houden, dat wij dit Werk, niet voor den tijd, den bedilal, den muggezifter, (die het immers niet tegens hunne zinnelijkheid behoeven te leezen, of er gebruik van te maaken, niemand dringt het hun op,) geschreven hebben, die doch dikwijls niet verstaan, of willen verstaan, wat ze leezen, en evenwel willen bedillen, om hunne gewaande kundigheid te toonen; de zaaken uit haar verband rukkende, en, des, van eene waarheid, eene onwaarheid voor Onkundigen zoeken te maaken; hierop wel mogende toepassen; *nihil ab insidiis tutum est, neque quicquam tam utile et necessarium in medium proferri potest, quod non sinistris interpretationibus obnoxium est*: dat is; niets is voor de hinderlagen veilig, of er is niets, hoe nuttig en noodzaakelijk, dat in 't licht kan ko-

men, 't welk niet aan verkeerde uitleggingen onderhevig is, en met welke werken die geene die er het meeste op hebben weeten te vitten en bedillen, veelligt niet weinig *clandestino* hun voordeel hebben gedaan; daar hun geheele kunst, somtijds de proef van een naauwkeurig onderzoek niet zoude kunnen doorstaan: wij hebben dan, zeg ik, niet voor de zulken geschreven, maar wel om het oogmerk mijner waarde vrienden te bereiken, de verwachting van kundigen zoekende te voldoen, en opdat het zelve zoude verstreken tot nut en gemak der weldenkende Liefhebberen, en door den tijd, voor mijne kinderen, en des, hier door wederom eenig nut toetebrenge ter aankweekinge en bevorderinge der edele *Muzijkkunst*; maar dien anderen toevoegende, het geene zeker Dichter eens JAN WYSNEUS toedouwde:

Gij zegt me: ik hebbe laatst doorblaerd uw Poëzij;

Maar vind' daarin niets goeds, dat waardig is te prijzen:

Dit 's best, mijn goede JAN! want zeker is 't, zo gij

Haar preest, dat zij met recht dan werd' gelaakt van wijzen.

DICHTLIEVENDE TIJDKORTINGEN.

D R U K F E I L E N .

Bl. reg.			leest	
16	33	stant <i>Setto</i> ;	—	<i>Sette</i> .
17	42	— <i>Affettate</i> ;	—	<i>Affettato</i> .
18	24	— <i>Soffocato</i> ;	—	<i>Suffogato</i> .
23	16	— <i>Aler</i> ,	—	<i>Aller</i> .
31	33	— <i>Diminutius</i> ,	—	<i>Diminutus</i> .
35	40	— <i>Pitisco</i> ,	—	<i>Pitiscus</i> .
49	40	— ad	—	a
54	34	— <i>Apriis</i> ;	—	<i>Apriis</i> .
56	11	— wil het	—	het wil.
87	22en26	— Quinten en Octaven;	—	Quinten, Sexten, en Octaaven.
93	30	— waar —,	—	waardoor.
97	6	— <i>Cantati</i> ;	—	ook <i>Cantatus</i> .
107	13	— <i>Colatoria</i> ;	—	<i>Calatoria</i> .
108	28 en 30	— <i>Caudatus</i> ;	—	<i>Caudatum</i> .
130	36	— <i>Chromatic</i> ;	—	<i>Chromatick</i> .
137	14	— Φ , moet zyn Ψ .		
138	3	— <i>Aila</i> ,	—	<i>alla</i> .
138	34en35	— <i>Circumylere</i> ;	—	<i>Circumylere</i> .
165	35	— den	—	van den
175	2	— <i>Fegen</i> ;	—	Tegen.
196	4	— <i>Crescendo</i> ;	—	<i>Crescendo</i> .
—	38en39	— CHROMAFUSA;	—	CHROMA FUSA.
197	9	— CHROMATICO;	—	CHROMATICO.
—	10	— (<i>Fransch Nederduitsch</i> .)	—	(<i>Een in het Fransch overgenomen Term.</i>)
212	35	— <i>Ilustret</i> ;	—	<i>Illustre et</i> .
213	5	— $\frac{2}{2}$	—	$\frac{2}{2}$
267	13	— deet,	—	doet.
279	27	— gelijkklinde;	—	gelijkklinkende.
282	16	— <i>Fugea</i> ;	—	<i>Fugen</i> .
293	16	— <i>Falfe-Relation</i> bij den term <i>FALSO</i> ;	—	<i>Falfe-Relazione</i> ; al- len bij den Term <i>FALSA QUARTA</i> .
—	40	— <i>FALSO</i> ;	—	<i>FALSA QUARTA</i> .
297	2	— <i>Stojgtekens</i> ;	—	zwijgtekens.
—	8	— <i>Harmonia</i>	—	<i>Harmonie</i> .
299	10	— <i>Feniti</i> ;	—	<i>Finiti</i> .
300	30	— <i>Fistula Rustrestris</i> en <i>Fistula Ristris</i> ;	—	<i>Fistula Rustrestris</i> , en <i>Fistula Ristris</i> of be- tet <i>Rustris</i> .
—	43	— <i>DUUR</i> , en <i>MOL</i> ;	—	<i>Duur</i> en <i>Mol</i> , bij <i>LURO</i> , en <i>MOLLE</i> .
309	21	— <i>Phonascus</i> ;	—	<i>phonascus</i> .
314	3	— <i>MARCHIA FUNEBRIS</i> ;	—	<i>Marcie Funebre</i> , bij den term <i>MARCIA</i> .
331	25	— een verward lied;	—	een verwijfd lied,
332	1	— <i>Gamal</i> ;	—	<i>Gamal</i> .
3-3	23	— vorige;	—	de vorige.
366	4	— mengel;	—	mengzel,

D R U K F E I L E N .

Bl.	reg.				
366	11	—	<i>Harpe Royale</i> ;	leest	<i>Harpa Redde.</i>
—	16	—	<i>Harp Sichord</i> ;	—	<i>Harpsichord.</i>
375	31	—	<i>Gexacordo</i> ;	—	HEXACORDO.
378	5	—	windladen;	—	windlade.
382	12en13	—	laagste,	—	laatste.
386	5	—	Hyper.	—	<i>Hiper</i> .
390	1	—	A;	—	<i>Al.</i>
417	17	—	I ⁸ ;	—	8
419	27	—	<i>Κιθαριστρια</i> ;	—	<i>Κιθαριστρια.</i>
—	28	—	CITHARISTRIA;	—	<i>Citharistria</i> , bij den term CITHARA.
427	43	—	niet verschuift,	—	waarvan het <i>Klayier</i> niet verschuift.
429	12	—	Plaatn;	—	Plaat.
431	35	—	roelaaten; een Allegro;	—	toelaaten, een <i>Allegro</i> ;
438	31	—	<i>Adagio</i> ;	—	<i>Largo.</i>
460	2	—	snaren den naam wil men;	—	der snaren, den naam: men wil.
468	8	—	<i>autentyke</i> ;	—	<i>authentyke.</i>
—	17	—	<i>Nablas</i> ;	—	<i>Nablaas.</i>
472	2	—	fijne;	—	fijne.
489	21	—	<i>geaccordeerd</i> ;	—	<i>geaccordeerd.</i>
493	8	—	<i>par</i>	—	<i>par</i>
496	5	—	zot;	—	zo.
—	7	—	de;	—	des.
499	39	—	<i>Modo</i> ;	—	<i>Mode.</i>
501	24	—	<i>Gaieken</i> ;	—	<i>Grieken.</i>
508	18	—	boven is,	—	boven, is
516	3	—	<i>Setto</i> ;	—	<i>Sotto.</i>
522	2	—	hangende;	—	gaande.
530	32	—	<i>Autent us</i> ;	—	<i>Authentique.</i>
/					
533	27	—	a, b;	—	a, b.
535	27	—	<i>Modo</i> ;	—	<i>Mode.</i>
538	13	—	genaamd hebben	—	genaamd; hebbende
540	10	—	de;	—	die.
—	17	—	aan;	—	van.
559	19en20	—	MENSUREREN, PRO- PORZÓNE;	—	MENSUREREN, en PRO- PORZÓNE.
569	1	—	toonn;	—	tooning, aantooning.
575	8	—	<i>Animer</i> ;	—	<i>Animé.</i>
603	8	—	bekoorlijk;	—	behoorlijk.

„ Schier eeyen zelden treft men aan
 „ Een witte Raaf, een zwarte Zwaan,
 „ Een Pen die nimmer kwalijk schreef,
 „ Een Drukkers die nooit Feil bedreef:”
 Verschoon hierom dan ook in gunst,
 Deez' Feilen der Ed'le Drukkunst

Gedeeltelijk CAROLUS TUINMAN;
 Nederlandfche Poëzij.

M U.

M U Z I J K A A L

KUNST-WOORDENBOEK.

A. A B A.

A. is de eerste letter van alle taalen bij alle volken; de eerste der vijf vocaalen; zijnde een voorzetsel, door het welke, met of zonder Ledeken, verscheide Nederduitsehe Voorzetsels, Bijwoorden, en Redenen, in het Italiaansch uitgedrukt worden: als bij voorbeeld: *In, Naar, Van, Op, Aan, Voor, Met*, enz. gelijk hieronder nader zal voorkomen.

A, is ook de zesde letter van de *Diatonicque* of Natuurlijke-Schaale, en de eerste van het Muzijkaal Letter-Systema: zie onze tiende, en vergelijk onze veertiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, en zie voorders op 't woord SYSTEMA.

A, wordt door de Franschen, bij hun Muzijkaal-Systema, Schaale, Toon- of Klank-ladder, *La* genoemd: vergelijk SYSTEMA.

A, betekent, vooral in *Partituuren*, of op *Omflagen*, en bij *Opschriften* van Muzijkstukken, ook dikwijls *Alt-stem* of *Alto*: zie verder ten deezen opzichte, art. ALTO.

ABACUS HARMONICUS. (*Latijn.*) Volgens sommigen wordt er door verstaan, *het stellen des sleutels van een speeltuig*; dan, daar *Abacus* eigenlijk wil zeggen, Richt-tafel, of Reken- en Teken-tafel, en *Harmonicus*, dat overeenstemt, zoude, onzes crachtens, hierdoor wel zo voegelijk verstaan worden, de Schaale, Toon- of Klank-ladder, of wel zekere Toontafel waarvan de speeltuigmaakers zig bedienen, en waarop de verdeeling der snaaren en pijpen zijn aangetekend, om daar naar de lengte derzelven interichten; want, wij kunnen niet zien, dat deeze Term eenigzins tot *het stellen des sleutels van een speeltuig* behoort; maar wel tot de *snaaren* of *pijpen*: zo dat, indien men in plaats van

het woord *stutels*, zet, *snaaren*, of *pijpen*, het hiermede zoude overéenkomen, en des, *het stellen*, (naamlijk, het zetten of berekenen,) der *snaaren*, of *pijpen van een Speeltuig*.

A BATTUTA. (*Italiaansch.*) *Op de Maat.* Men vindt dit, wanneer, na eene *Recitativo*, waarbij de maat in die rechte orde en netheid niet wordt waargenomen, als bij andere Muzijkstukken, wederom een stuk, waarin de maat in zijne rechte afdeeling moet worden waargenomen, verschijnt. Vergelijk art. TACTUS.

ABBREVIATURA. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, verkorting: te weeten, in de schrijfwijze: men heeft hetzelfde bij de Muzijk ingevoerd, om met mindere moeite een stuk te kunnen schrijven: het bestaat eigenlijk hierin, dat, wanneer eene pasfagie verscheide maalen achter de andere voorkomt, men dezelve in de eerste maat schrijft, en in de volgende ze alleenlijk aanwijst; want, in plaats van vier nooten van gelijke hoogte, die ééns gestreep zijn, schrijft men, bij voorbeeld, eene witte noot, die de zelfde hoogte heeft, en haalt door het midden van den staart eene streep: in plaats van agt nooten van gelijke hoogte, die tweemaal gestreep zijn, bedient men zig van dezelfde noot, en streept den staart tweemaal, en, zo de eene vier hooger zijn, dan de andere vier, bezigt men voor iedere vier eene zwarte noot met een' staart, en zet de eene zo hoog als de vier eersten, en de andere als de vier laatsten, welke twee nooten men mede tweemaal streept. Om een *Sextel*, of zes nooten, bij verkorting voortestellen, zet men, bij voorbeeld, een witte noot met een' staart, en daar achter een tittel of punt; haalende door den staart der noot eene schreef; zullende als dan zes agtsten te kennen geeven; twee schreeven, zestienden; enz. eveneens handelt men met een *Triool*, of drie nooten: bij voorbeeld: men zet eene zwarte noot met een' staart, en daar achter een tittel of punt; haalende door den staart eene schreef, zullende als dan drie agtsten te kennen geeven; twee schreeven, zestienden, enz.: om de *Arpeggios* bij verkorting te schrijven, en, bij voorbeeld, de pasfagie *b, g, d, g*, of, *a, f, d, f*, enz., voortestellen, bedient men zig alleenlijk van de nooten *b, g, d*, of, *a, f, d*, enz., welke recht onder elkander geschreven worden, de staarten van de nooten aanéénbrengende; zijnde doorgaands één of meerdere maaten voorafgegaan, om de breeking van het accoord aantewijzen: vergelijk verder, CROCHET.

A, B, C, D, enz. Met deeze letteren benoemen wij ons Muzijkaal-Systema; in plaats van de syllaben: *Ut, Re, Mi,*

Fa, enz., hier voor gebezigd bij de Fransche Natie: zie verder, tot meerdere opheldering, en wel genoegzaam op het laatste aldaar, art. SYSTEMA.

▲ BENE PLACITO. (*Italiaansch.*) Naar goeddunken, naar welgevallen: te weten; om een *Cadans* of *Capricio* te maaken, wordende ook wel maar aangeduid, door het teken $\cap$, boven of onder de noot, voor de slotnoot of hoofdtoon te zetten; of, bij den Bas, op den middentoon: zie, ter meerdere opheldering, onze zesde les, van den *Catechismus der Muzijk*; en voorders, art. AD LIBITUM.

▲ AB INITIO, (*Latijn.*) wil zeggen, van vooren, van het begin; *Da Capo* is meerder in gebruik: zie des op dat woord.

▲ ABRUPTIO. (*Latijn.*) *Affscheuring*. Men verstaat er, bij de Muzijk, door, eene Muzijkaale figuur, volgens welke de *Harmonie*, gemeenlijk op 't einde van eene *Periode* of *Zinscheiding*, eensklaps, zelfs met *Dissonanten*, afgebroken wordt.

▲ ABSTRACTEN. (*Een Orgel-term.*) Zodanig worden in de orgels genaamd, zekere langwerpige houten veeren, die gemeenlijk door de timmerlieden gebruikt worden, welken van beneden tot boven aan de *Cancellen* gaan, en die, beneden in het *Klavier* getrokken wordende, de kleppen in de *Cancellen* openen, en zodanig de orgelpijpen doen spreken.

▲ ACADEMIA. (*Latijn*, en *Italiaansch.*) In 't Fransch, *Académie*. Het wil eigenlijk zeggen, Hooge School, of een huis of plaats, daar men de vrije Kunsten, en Weetenschappen oefent: hier van noemt men in Italiën zodanig, een privaet Concert, om dat het zelve tot oefening kan verstreken: zo noemt men ook in Frankrijk *Académie de Musique*, eene vergadering van Muficeerenden, waaraan men echter meerendeels den naam van Concert geeft: hiervan draagt de vermaarde Opera te Parijs, den naam van *Académie Royale de Musique*. Het wordt *Academia*, of *Académie* genoemd, naar een Burger van *Athenen*, ACADEMUS geheten, die eene behuizing, bijgenaamd *Academia*, legateerde, tot oefeningen der Jeugd.

▲ CAPELLA. (*Italiaansch*) Eertijds werd deeze term gebezigd, in plaats van *Tutti*, welke thans in deszelfs plaats is aangenomen: het wil des bij de Muzijk het zelfde te kennen geeven als *Tutti*, welk tegenwoordig meerder gebruikt wordt. Zie des op dat woord.

▲ CÁPITE, of A CÁPITE AD SIGNUM. (*Latijn.*) Zie DA CAPO, en DA CAPO DAL SEGNO.

▲ CATALEPTICE. *Ἀκαταλεπτικε.* (*Grieksch.*) Het is, in de oude Maatklink, eene benaaming, die men gaf aan verzen,

welken alle hune voeten volkomen hadden, in tegenstelling van de zulken, daar eene Lettergreep aan ontbrak, om den laatsten voet vol te maaken.

ACCENTO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Accentus*: in het Fransch, *Accent*. Eene zekere buiging der stem, een Muzijkaal Accent. Sommigen verstaan er het zelfde door, dat door *Port de Voix* wordt te kennen gegeven: zie des, ten deezen opzichte verder **PORT DE VOIX**, en onze agtste les van den *Catechismus der Muzijk*.

Dan, daar deeze Term ook wil te kennen geeven, zeker Taalteken dat men op de Lettergreepen zet, om haar open of gesloten, lang of kort geluid aantewijzen, en de uitspraak wél te schikken, door die Klank- of Geluid-tekens, zo verstaat men er bij de Muzijk, ook in een eigenlijken zin, door, eene zekere uitdrukking bij het speelen en zingen, waarvan de sterkte des toons op de heerschende of aanslaande noot valt, bekend bij de Italiaanen onder den naam van *Nota Buona*, of goede noot, en waar door de eene toon boven den anderen, met eenen zekeren nadruk of sterkte voordgebracht wordt.

De *Accentuatie* is de ziel van de Muzijk, en doet dezelve, of naar Toonspraak, (welken eernaam zij te recht verdient,) of naar brabbeltaal gelijken: zij zet, daar het behoort, der Muzijk geest en leven bij, en doet alles verstaanbaar en duidelijk tot het gehoor komen; daar, dit verwaarloosd wordende, de Muzijk, plomp, en stomp uitgevoerd, en zonder smaak voorgedragen wordt. Een Muzijk, hoe fraai op zig zelf anderzins ook opgesteld zijnde, wordt hier door, zulks niet in acht genomen wordende, bedorven; en het doet eene middenmaatige Muzijk dikwijls, ter rechte plaats aangebragt wordende, aangenaam aan het gehoor voorkomen: een *Muficus*, welke hieraan geene kennis heeft, kan men niet wel anders dan als een *Croque-Note* beschouwen; dat is, een krabbelaar, rammelaar, breekebeen, enz.

Dezelve laat zig op onderscheidene wijzen voorstellen: de eenvoudigste is, welke op iedere *Tempo* of *Compositienoot* aangebragt wordt; mogende die anderzins de aanslaande, of aanstootende nooten genoemd worden, op welken altijd de meeste sterkte des toons valt, wanneer de *Componist* geene andere uitdrukkings-tekens gezet heeft: dan, de *Componisten* laten het daarbij niet berusten, maar willen het *Accent* ook op andere gedeelten van de maat laten werken, en aangebragt hebben: wanneer, bij voorbeeld, eenige nooten, het zij Agtsten, Zestienden, Tweëndertigsten,

enz., na elkander volgen, zo zetten zij een boogjen of halve cirkel over twee aan twee, hier mede te kennen geëvende, dat die twee in ééne sleep moeten gespeeld worden; vallende op de eerste der twee, het *Accent*, de uitdrukking of sterkte, welke maar een weinig sterker aangegrepen wordt; de tweede daaraan sleepende volgende; zo worden er ook drie, vier, en meer nooten door eenen zulk boog of halve cirkel zamengebonden. In zulk een geval moet men de eerste derzelve niet sterker aanstoeten, en de overigen zonder den minsten nadruk, in denzelfden sleep daaraan laten gleien: even zodanig heeft men pasfagies waarvan men wil dat er twee zullen gelleept, en twee zullen aangestoten worden; wordende hiermede veeltijds naar willekeur gehandeld, en naar ieders smaak gemeenlijk aangebragt, waarom veele *Componisten*, de voornaamsten doorgaands maar aantekenen, het verder overlatende aan dien, welken het zal uitvoeren, zeer wel wetende het spreekwoord, *zo veele hoofden, zo veele zinnen*.

Dan, de *Accenten* moet men, vooral bij *Instrumentaal-Muziek*, naauwkeurig in acht nemen, indien die door den *Auteur* daar zijn bijgezet; want de *Accentuatie* maakt deeze soort van *Muziek*, waarbij geene woorden gepaard gaan, eigenlijk verstaanbaar, en doet ons de mening van den *Componist* eerst recht bevatten: indien wij tijd, lust en gelegenheid hebben, zullen wij mogelijk hierover wel eens een bijzonder tractaatjen, den *Liefhebber* mededeelen; dan, die hier voor, als nu, eenige meerdere handleiding begeert, (ons bestek zulks thans niet toelaatende, en de stoffe daarvoor te ruim zijnde, om hier geplaatst te worden,) zie *MOZART, Onderwijs in het behandelen der Viool*, en onder anderen het vierde hoofdstuk, pag. 75; het zesde hoofdstuk, pag. 109; het zevende hoofdstuk, eerste afdeeling, pag. 121, en het zevende hoofdstuk, tweede afdeeling, pag. 134: vergelijk ook, onze zevende les van den *Catechismus der Muziek*, pag. 22, Plaat 3. Fig. 3. No. 1, 2, 3, 4 en 5; en den *Term. Note Buone*, bij *NOTA*.

Zo heeft men ook *Accento Doppio*, of *Dubbeld Accent*; wordende er eigenlijk door verstaan, zeker *Muzijkaal cieraad*; bestaande in twee, drie, en meer kleine nootjens, ook bekend onder den naam van *MORDANT*. Vergelijk, ter meerdere ophelderinge, ten deezen opzichte, onze agtste les van den *Catechismus der Muziek*, pag. 25, plaat 3. Fig. 8, en 9; en verder, art. *MORDANTE*.

ACCENTOR. (*Latijn.*) Men verstaat er door hem, die den bovenzang voert, op wien het des voornaamlijk aankomt,

om op eene sierlijke wijze, het *Accent* waarvan in het vorige art. gesproken is, interichten, en te laten hooren: vergelijk hier vooren, ACCENTO.

ACCIATURA. (*Een verbasterde Term.*) Dees Term komt van het Italiaansche *Fasciatura*, zwachteling, omzwachteling, omwinding, gelijk men er dan ook eigenlijk door verstaan wil hebben een verband van toonen, van welken de zulken, die er van drieklanken en andere *Harmonische* slagen als overschieten, niet voorduuren; maar terstond weder verdwijnen, ten minsten buiten aanmerking blijven zullen: dit *Agreement* heeft zijn voornaamste opzicht tot orgels en klavecimbels, waarop men, tot verwekking van zoetluidende *Harmonie*, de toetsen van toonen, die er slechts meerder bevalligheidshalven invloegen, ten eersten dient los te laten, terwijl die, welke *Harmonische* slagen leveren kunnen, gelijk de nederwaards getrokken nooten van No. 1, 2, 3, op plaat I, achter de Letter A. vereischen, dat men ze langer onder bedwang houde. Vergelijk ASCIA.

ACCOLADE. (*Fransch.*) Zie ACOLADE.

ACCOMPAGNAMENTO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Acompagnement*: het wil zeggen, verzelling; gelijk men dan ook bij de Muziek er door verstaat, de verzelling, tot ondersteuning van de voornaamste stem, of partij, die den zang of melodie heeft, door andere stemmen, instrumenten of speeltuigen; er wordt ook door verstaan de Bas-Continu, Algemeene-, of Generaale bas, om dat deeze ook tot verzelling dient.

Zo verstaat men ook door *Accompagnare* in het Italiaansch; *Acompagner* in het Fransch; vergezellen, geleiden, bijblijven, ergens meê zamengevoegd, vereenigd, gekoppeld zijn; medegaan, enz. ook, in een ruimen zin, verciereren, verciering geeven; te weeten; den generaalen of algemeenen Bas, of Bas-Continu speelen, Accompaneeren: het welke een vergezellen en bijblijven der andere partijen is, doordien men deszelfs inhoud, door de Harmonie, in de Accoorden heeft; wanneer men een speeltuig, of zangstem, Accompaneert, wordt dit mede dus genoemd; om dat men, wezenlijk, hierdoor beiden, spel en zang, vergezelt en opciert.

Eenen, die dit werk verricht, noemt men in het Italiaansch, *Accompagnatore*; in het Fransch, *Acompagnateur*; Vergezeller, eenen die Accompaneert; het zij die eene stem of partij welke obligaat is, vergezelt op het een of ander speeltuig, of die den Generalen Bas of Bas-continuu speelt.

De weg om daartoe te geraaken, en er eene grondige kennis van te verkrijgen, is in onzen *Catechismus der Muzijk* geleerd, waarom wij alhier daarvan niet zullen spreken; de Liefhebbers derwaards verwijzende; en wel van onze tiende tot onze een-en-twintigste les, van pag. 31—101. en vooral, tot onze vier-en-dertigste les, pag. 156—166.

ACCORDARE. (*Italiaansch.*) In 't Fransch, *Accorder* of *Acorder*. Stemmen, vereenigen, overéénstemmen van de speeltuigen; als, *Accordar il Liuto, Violino, Cembalo, Flauto, Basfo*, enz.; een Luit, Viool, Klavecimbel, Fluit, Bas, enz. op den toon stellen, stemmen: *Accordar le Voci*, de stemmen gelijkkluidend maaken, op dat ze op elkander zouden gaan, accordeeren. *Accordante*; overéénstemmend, te zamenstemmend. Om een Speeltuig te stellen moet men zig tot een zekeren toon bepalen. Daar zijn twee toonen waarnaar men stelt, en de speeltuigen inricht. De eene wordt genoemd *Kamer- of Opera-toon*; en de andere *Choor- en Cornet-toon*: gaande de eerste laager, en de tweede hooger in toon: men stelt in eene Opera, of op een Concert, de speeltuigen gemeenlijk naar A. daarentegen stelt men een Klavecimbel, Piano-For-te, Orgel, enz. doorgaands naar C; en wel naar de middenste C. van het Klavier; om dat, deeze in het midden liggende, de andere snaaren zig naar evenredigheid beter laaten stemmen.

Men neemt deezen toon doorgaands naar de blaas-speeltuigen, omdat deezen hunnen vasten toon hebben; dan, daar dezelve onderhevig zijn, wanneer die warm worden door het bespeelen, aan te rijzen en hooger in toon te worden, zo heeft men thans zekere van staal gemaakte stelijzertjens, die eenen vasten toon hebben, en nog aan rijzen, noch aan daalen onderhevig zijn; waarnaar men wel zo zeker den toon kan inrichten; hebbende deeze stelijzertjens dien toon, welken men begeert; het zij *Kamer-, of Choor toon*; hoe dezelve dummer gemaakt worden, hoe hooger zij in toon rijzen, en hoe dikker hoe laager zij in toon zijn, kunnen de dezelve, door middel van die afteveilen, gemaklijk op den begeerden toon gebragt, en daartoe vervaardigd worden.

De dwarsfluiten, en horens, worden verhoogd of verlaagd, door zekere stukken, welken of grooter of kleiner zijn, naar dat men den toon moet hebben of wil inrichten. Men heeft ook thans Clarinetten, welken zodanige middenstukken hebben. Hoe grooter deeze stukken zijn, hoe laager de toon is, en hoe korter, hoe hooger; dan, daar deeze speeltuigen onder het speelen altijd rijzen, en hooger in toon worden, zal men best doen, een zodanig

stuk te neemen, om met andere speeltuigen te Muficeeren, welke liefst iet laager is, dan die toon, waar naar de fnaar- speeltuigen ingericht zijn; en, zo de Fluiten, onder het fpeelen, al te hoog in toon rijzen, kan men die, door het middenstuk wat uittrekken, laager krijgen; zijnde er ook zodanige Fluiten, welken aan het bovenstuk, een fchroef- jen hebben, vastgemaakt aan het ijvoiren ftopzeltjen welk van boven op de Fluit is, aan de kurk, en die in het bovenfte stuk is ingewerkt, welke door wat optefchroeven, den toon verlaagt, en daar en tegen, door die nedertefchroeven verhoogt.

De Viool, Alt, en Bas, worden met Quinten geftemd; de Viool de Gambe met Quartten, en de Guitar met Quartten en Tertzen; het Orgel, en het Klavecimbel wordt gefield met Quinten, tot dat de Temperatuur gelegd is; zijnde de Tertzen de Proeven daarvan; wordende voorders de overige fnaaren met Oftaaven gefield: er zijn eigenlijk twee Temperatuuren, waarnaar dezelve gefield worden, zijnde de eene met den Wolf, en de andere zonder den Wolf: met den Wolf zijn alle Tertzen rein en zuiver; en de zweeving loopt meerendeels over de Quinten; kunnende men bij deeze Temperatuur, uit alle toonen niet even zuiver fpeelen: zonder den Wolf zijn de Tertzen en Quinten beiden zweevende; doch, recht befchouwd, is het geheele Klavier bij deeze Temperatuur onzuiver; maar het geheele Klavier is uit alle toonen bruikbaar, geevende den Wolf, uit die toonen, welken hier door onzuiver zijn iet, het welk niet geheel ondienftig is, vooral, om iet droevigs en aandoenlijks uittedrukken. Vergelijk ten deezzen opzichte, art. TEMPERAMENTO.

ACCORDO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Acroama*: van het Griekfche *Ἀκρόαμα*, *Akroama*. In het Fransch, *Accord* of *Acord*. Eene verééniging van eenige geluiden, eene zamenluiding, welke of gelijk, of na elkander gehoord worden; een Accoord: zo heeft men *Accordo Diritto* of *Acord Droit*; rechtfireeksch Accoord; zijnde een Accoord waarvan de geluiden in eene geregelde orde liggen, en des rechtfireeksch met elkander overéénstemmen: als, bij voorbeeld, ftellende eenen Bas, waarop de geluiden ftoupen, niet eerst het Oftaaf, daarna de Quint, en vervolgens de Terts, maar eerst de Terts, dan de Quint, en daarna het Oftaaf. *Accordo Imperfetto*, of *Acord Imperfait*; onvolkomen Accoord; wordende zodanig genoemd het Accoord van de zes; om dat deeze zo volkomen en zuiver niet is, als het Accoord van de $\frac{3}{2}$, waarom men dat noemt *Accordo Perfetto*, of *Acord Parfait*: volkomen, volmaakt Accoord; zodanig genoemd, omdat

het zelve het zuiverste van alle de Accoorden klinkt. *Accordo Pieno*, of *Acord Plein*; Vol accoord; zijnde een Accoord, welke alle de geluiden of toonen heeft, waaruit een vol Accoord is zamengefeld; als bestaande, uit de Prime Terts Quint en Octaaf: voorders hebben de Franschen verscheidene benaamingen, waarmede zij hunne Accoorden noemen: als *Acord de Fausse-Quinte*; Accoord van de valsche Quint, of vijfde; bij voorbeeld, *b, d, f*, waarbij wel eens de *g* genomen wordt, en dus, *b, d, f, g*. *Acord de Grande-Sixte*; Accoord van de groote Sext of zesde: bij voorbeeld, *f, a, c, d*. *Acord de Neuvieme*; Accoord van de Nona, of negende: bij voorbeeld, *c, e, g, d*. *Acord de Neuvieme & Quarte*; Accoord van de Nona of negende, en Quart, of vierde: bij voorbeeld, *D* in de Bas, waarop gegeven wordt, *a, c, e, g*. *Acord de Petite-Sixte Ajoutée*; Accoord van de kleine toegevoegde sext of zesde: bij voorbeeld, *e, g, a, c*. *Acord de Petite-Sixte Majeure*, Accoord van de grootere kleine sext, of zesde: bij voorbeeld, *d, f, g, b*. *Acord de Petite-Sixte Mineure*; Accoord van de kleinere kleine sext of zesde: bij voorbeeld, *a, c, d, f*. *Acord de Quarte*; accoord van de quart of vierde: bij voorbeeld, *D* tot Bas stellende, *a, d, g*. *Acord de Quinte Superflue*; accoord van de overtollige quint of vijfde: bij voorbeeld, *f, a, c* kruis; waarbij wel eens genomen wordt, *e, g*, en des, *f, a, c* kruis, *e, g*. *Acord de Seconde*; accoord van de seconde of tweede: bij voorbeeld, *C* tot Bas stellende, waarop gegeven wordt, *d, f, a*. *Acord de Seconde Ajoutée*; accoord van de toegevoegde seconde of tweede: bij voorbeeld, *g, a, c, e*. *Acord de Seconde & Quinte*; accoord van de seconde of tweede en quart of vierde: bij voorbeeld, *g, a, d*. *Acord de Seconde Superflue*; accoord van de overtollige seconde of tweede: bij voorbeeld, *C* tot Bas stellende, *d* kruis, *f* kruis, *a*. *Acord de Septieme*; accoord van de septima of zevende: bij voorbeeld, *d, f, a, c*. *Acord de Septieme Ajoutée*; accoord van de toegevoegde septima of zevende: bij voorbeeld, *a, c, e, g*. *Acord de Septieme Diminuée*; accoord van de verminderde septima of zevende: bij voorbeeld, *c* kruis, *e, g, b* mol. *Acord de Septieme & Quarte*; accoord van de septima of zevende, en quart of vierde: bij voorbeeld, *a, d, g*. *Acord de Septieme & Seconde*, accoord van de septima of zevende, en seconde of tweede: bij voorbeeld, *g, a, c, f*. *Acord de Septieme & Sixte*; accoord van de septima of zevende, en sixt of zesde: bij voorbeeld, *a, c, f, g*. *Acord de Septieme Superflue*; accoord van de overtollige septima of zevende: bij voorbeeld, *C* tot Bas stellende, waarop ge-

geven wordt, *g, b, d, f. Acord de Septième Superflue & Sixte Mineure*; accoord van de overtollige septima of zevende, en kleinere sext of zesde: bij voorbeeld A tot Bas stellende, *g* kruis, *b, d, f. Acord de Sixte*; accoord van de sext of zesde: bij voorbeeld, *e, g, c. Acord de Sixte ajoutée*; accoord van de toegevoegde sext of zesde: bij voorbeeld, *c, e, g, a. Acord de Sixte Majeure & Fausse-Quinte*; accoord van de grootere sext of zesde, en valsche quint of vijfde: bij voorbeeld, *e, g, b* mol, en *c* kruis. *Acord de Sixte Quarte*; accoord van de sext-quart, of zesde-vierde: te weeten; de vier-zes: bij voorbeeld, *g, c, e. Acord de Sixte-Quarte & Quinte*; accoord van de lixt-quart en quint, of zes-vierde en vijfde: te weeten; de vier-vijf-zes: bij voorbeeld, *c, f, g, a. Acord de Sixte Superflue*; accoord van de overtollige sext of zesde: bij voorbeeld, *f, a, b, d* kruis. *Acord de Tierce Mineure & Triton*; accoord van de kleine ters of derde, en triton of drietoon: bij voorbeeld, *g, b* mol, *c* kruis, en *e. Acord de Triton*; accoord van de triton of drietoon: bij voorbeeld, *f, b*, waarbij wel eens *g, d*, genomen wordt, en des, *f, g, b, d. Acord Dissonant*; Dissonerend accoord: te weeten; welke eenig dissonerend geluid in zig bevat. *Acord Dominant*; heerschend accoord: te weeten; het accoord van den middentoon. *Acord Eloigné*; verwijderd accoord: te weeten; waarvan de geluiden ver van elkander afgelegen zijn: als bij voorbeeld *c, g, e. Acord Faux*; valsch accoord: te weeten; waarvan de geluiden kwalijk overéénstemmen; het welke niet wél gesteld is, en, waarvan ieder toon, of eenigen derzelven, valschlijk klinken. *Acord Fondamental*; grondig accoord: te weeten; waarvan de Bas grondig of fundamenteel is, en waarop de geluiden in hunne orde geschikt zijn: dan, alhoewel deeze orde op verscheide wijzen door omkeering kan ingericht worden, en hierdoor de geluiden dikwijls ver van elkander verwijderd worden, zo laat zulks niet na, (de Bas het zelfde blijvende,) dat zodanig accoord den naam van fundamenteel gegeven worde: bij voorbeeld, C tot een Bas stellende, zo is in orde het accoord daarop *c, e, g*; dan, dit laat zig nog tweemaal omkeeren, als *e, g, c*; en *g, c, e.*: gelijk in onzen *Catechismus der Muzijk*, in de zeventiende les, pag. 70 en 71, Plaat 7, Fig. 2 en 3 geleerd is. *Acord Immediat*; onmiddelijk accoord: te weeten; waarvan de geluiden niet verdeeld zijn, maar onmiddelijk in orde elkander volgen, en dicht bij den anderen liggen: bij voorbeeld C tot Bas stellende, niet eerst, *g, dan c, dan e*; maar eerst *c, dan e*, en vervolgens *g. Acord*

Justo; juist accoord; te weten; waarvan de geluiden wel met elkander overéénstemmen. *Acord Sensible*; gevoelig accoord: zodanig wordt genoemd, het accoord welke op den middentoon gegeven wordt: wordende anderzins ook genoemd *Acord Dominant*: dezelve wordt alleenlijk gebezigd op den dominanten of middentoon; waarvan die ook genoemd wordt *Acord Dominant*: bevattende altijd die noot welke de Franschen noemen *Note Sensible*; zijnde eigenlijk de introducteur, welke de ters van dat accoord is; waarvan het den naam van *Acord Sensible* draagt: bestaande uit het accoord *g, b, d, f*. *Acord Simple*, eenvoudig accoord: te weten, waarvan de geluiden eenvoudiglijk, zonder van elkander verdeeld te zijn, op elkander in orde volgen: bij voorbeeld, *c, e, g*. 'T is het zelfde als *Acord Immédiat*, waarvan boven gesproken is: zie verder, onze zeventiende les van den *Catechismus der Muzijk*.

ACCORDOIR. (*Fransch.*) Zie *Acordoir*, bij *ACORDÉ*.

ACCRESIMENTO, (*Italiaansch.*) van *Accrescere*, grooter worden, wasfen, aangroejen. *Accrescimento*; in het *Fransch*, *Accroissement*, wil zeggen wasdom, aanwas, vermeerdering: 't is het zelfde, als *Crescendo*: zie des verder, ter meerder ophelderinge, het welk ook meerder gebezigd wordt, *CRESENDO*.

Wanneer men eene stip achter een noot vindt, wordt dit mede met dien term bestempeld; om dat dezelve, hierdoor, wezenlijk vermeerdert, of aanwast: zie ten deezen opzichte onze vijfde les van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 16, plaat 2. Fig. 8 en 9.; en verder, art. *PUNCTUM*.

ACOLADE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, omarming: dan, bij de Muzijk wordt er door verstaan die recht op en neer-gaande streep, welke voor aan de partituur gevonden wordt, en waardoor alle de partijen, die onder elkander staan, aanééngeskoppeld worden, en des als elkander omarmen.

A CORDA VOTA. (*Italiaansch.*) Met de ledige snaar. In het meervoudige *A Corde Vote*. Met de ledige snaaren; wordende weleens bij verkortinge maar enkelijk *AVota*, met de ledige, of alleenlijk *Vota*, ledige, geschreven: men vindt dit wel eens, bij stukken voor de viool, willende te kennen geeven, dat men zodanige pasfagies, of zodanige noot of nooten met de losse snaaren der viool wil gespeeld hebben, zonder dat men er de vingers op zet, en des met de ledige snaaren, waarop niets gevonden wordt: de ledige of losse snaaren, zijn niet alleenlijk veel zwaarder en sterker, maar ook veel scheller en meer voller, dan wanneer men er de vingers op zet;

wordende door de vingers daarop te zetten, de toon veel molliger: om deeze ongelijkheid in het geluid voortekomen, zal een wél geoeffend *Violinist*, zo veel mogelijk is, de ledige, of losse snaaren vermijden, welken aan sijne muzikale ooren, dikwijls heel onaangenaamlijk tusfchen de anderen klinken, en eene kwaade of onaangenaame uitwerking doen: echter is men wel eens verpligt, er gebruik van te moeten maaken; het zij bij zekere pasfagies, welke zig anderzins niet dan zeer bezwaarelijk laten afspelen; maar ook om wel eens voegelijk uit de *Applicatie* te komen; doch, dan wordt daarvan een spaarzaam en wel ter pas befteed gebruik gemaakt: deeze wijze van de viool te behandelen fchijnt in het oppervlakkige wel eenigzins bezwaarelijk; dan, wanneer men daaraan eens gewend is, zal men niet alleenlijk veel aangenaamer speelen, een molliger en egaalen toon uit de viool haalen; maar daarin ook die groote moeijelijkheid niet vinden, en zijne vlijt om dat meester te worden, dubbel vergolden zien.

ACORDÉ. (*Fransch.*) Gesteld: te weeten; het een of ander speeltuig. *Acord*, *etre d'Acord*; gesteld, welgesteld zijn: naamlijk de speeltuigen. *Acordeur d'Instrumens*; een die de speeltuigen stelt: een instrumentfeller. *Acord*, *Harmonie de Voix ou d'Instrumens*; welluidendheid, gelijkuidendheid, overéénkomst, gelijkuidende of overéénkomende toon van stemmen of van speeltuigen: waarvan bij den term **ACCORDO** gefproken is. *Acord*, *l'Action d'Acordeur les Instrumens de Musique*, het stellen van speeltuigen der Muziek in het algemeen. *A cord*, *Mettre d'Acord*; de speeltuigen met elkander doen overéénstemmen. *Acordoir d'un Clavesfin*; een ftelhamertjen voor het klavecimbel; of enkelijk maar *Acordoir*, een ftelhamertjen; ook een ftelhoorn welke de orgelmaakers bezigen.

ACREDULA, of **ACRIDULA.** (*Latijn.*) Nachtegaal. Men bestempelt met deeze term, wel eens een register in het orgel: 't is het zelfde als *Philomela*. Zie verder, **PHILOMELA**.

ACRÓAMA. (*Latijn.*) Zie **ACCORDO**. **ACROISSEMENT.** (*Fransch.*) Zie **ACCRESCEMENTO**.

ACTA VIRUM PROBANT. (*Latijn.*) 'T wil zeggen, de daaden keuren den man goed: men vindt dit op fommige klavecimbels van den beroemden **RUCKERS**.

ACTE, en **ACTE DE CADENCE.** (*Fransch.*) **ACTUS.** (*Latijn.*) Zie **ATTO**.

ACTEUR. (*Fransch.*) In het vrouwlijke **ACTRICE**. Men

verstaat er bij de muziek door, een man of een vrouw, welke een gedicht al zingende laat hooren.

ACUSTICA. (*Grieksch Latijn.*) In het Fransch, *Acoustique*. In het Engelsch, *Acoustica*. Dit woord is eigenlijk afkomstig van het Grieksche *Ἀκουεῖν*, *Ἀκούειν*, *Akouein*; hooren: men verstaat er door de gehoorkunst; zijnde eene weetenschap, die aanwijst, hoe de klank, door middel van de lucht, zijne werking in 't oor doet, zo dat dezelve op eenen maatigen afstand kan gehoord worden: men wil er bij de Muzijk ook door verstaan hebben, de kennis, de *Theorie* der toonen; te weeten; derzelve schikking, verdeeling der intervallen, enz. zodat zij in eene geregelde orde te voorschijn komen, en men hen weete te berekenen en verdeelen. Die hier van iet meerder begeert te weeten, zie den *Muzijk-Onderwijzer*, derde stuk, pag. 267—322.

ACUTUS. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Acuto*. In het vrouwelijke voor beiden, *acuta*. In het Fransch, *Aigu*. Het wil zeggen, scherp, snijdend, doordringend, enz.: te weeten, gesproken van een geluid, of toon, welke scherp, doordringend, of hoog, en des scherp en doorsnijdend is, in tegenstelling van zulk geluid, of toon, die dof, zacht, of laag, diep en grof van geluid, of toon, is.

Men bestempelt met de term *acuta*, ook wel eens een register in het orgel; zijnde een register welk overéenkamt met dat register 't welke genoemd wordt *Mixtuur* en *Scharp*: zij, wien deeze registers bekend zijn, zullen moeten betuigen, dat deeze benaaming met den aart van derzelve geluiden volmaaktlijk overéenstemt; als latende een scherp en snijdend geluid van zig hooren. Zie verder, ten deezen opzichte, *MIXTUUR*, en *SCHARP*.

AD. (*Een Latijnsch, en Italiaansch Voorzetsel.*) Het wil zeggen, naar of na.

ADAGIO. (*Italiaansch.*) Wordende wel eens bij verkortinge *Adag^o*. of *Ad^o*. geschreven: het wil eigenlijk zeggen, langzaam, gemak: dan, bij de Muzijk, verstaat men er door, langzaam en cicrlijk: te weeten; langzaam en opgecied door agrementen; zijnde de tweede trap der vijf hoofdbeveegingen: waarvan, ten deezen opzichte, nader bij *Movimento* zal gesproken worden: verders heeft men nog van deeze term, *Adagio Adagio*; geevende eene verdubbelde langzaamheid te kennen: dan, deeze term wordt zelden meer gebezigd: *Adagissimo* is beter, en thans in deszelfs plaats aangenomen; waarvan wij hier onder nader zullen spreken: bij deeze term wordt wel eens eene andere gevoegd, om het *mouvement* nog nader te bepalen en aan-

bragt; een weinig Largo, genoegzaam als Larghetto. *Adagio, Pesante e Lamentoso*; langzaam, zwaarmoedig en klagend: vervolgens zeer langzaam, genoegzaam als Largo. *Adagio piu Tosto Andante*; het wil zo veel zeggen, als langzaam meer korter gaande: dat is te zeggen; wat minder langzaam dan Adagio: en des, genoegzaam als Andantino. DAGISSIMO. (*Italiaansch.*) Het is het *Superlatif* of de vergrootende trap van *Adagio*; willende te kennen geeven, zeer langzaam; en, wel eens, het zij min of meer, naar zulks vereischt wordt, en met het stuk overéénkomt, braaf opgecierd: 't wordt genoegzaam als *Larghetto*, of wel een weinig *Largo* gespeeld. Vergelijk hier vooren, ADAGIO.

D APERTURAM. (*Latijn.*) Het betekent, iet te speelen voor de vuist, bij het opilaan of openen van het boek, zonder het te hebben bestudeerd of ingezien: in het Fransch bekend onder den term, *A Livre Ouvert*.

D ARBITRIO. (*Italiaansch.*) Naar goeddunken, naar willekeur, naar welgevallen, enz. Zie verder, en dat het zelfde te kennen geeft, AD LIBITUM.

DEMI, of A DEMI-JEU. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, op half, of op half spel: dan, men wil er mede te kennen geeven, dat men niet te hard, noch ook niet te zacht moet speelen; maar het midden daar tusschen houden.

Zo heeft men ook *A Demi-Voix*, het welk wil zeggen, op halve stem: men verstaat er eigenlijk door, dat men niet te hard, noch ook niet te zacht moet zingen; maar dat men het midden daar tusschen houden moet: vergelijk MEZZAFORTE, MEZZA-VOCE, en SOTTO-VOCE.

DEUX TEMPS. (*Fransch.*) In twee tijden: te weeten: een maat die bestaat in twee tijden, die uit twee *tempoos* is zamengesteld, die twee *tempoos* heeft: des, eene twee vierde maat, of een maat van twee halven, of eene zes agtsten maat. Vergelijk verder, onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 12; zie ook ADUETEMPI.

DEUX, TROIS, Quatre, Cinq, Six, Sept, Huit Voix, Parties, ou Instrumens. (*Fransch.*) Zie, A DUE, Tre, Quattro, Cinque, Sei, Sette, Otto Voci, Parti, o Stromenti.

D LIBITUM. (*Latijn.*) Naar goeddunken, naar goedvinden, naar welgevallen: te weeten; om een cadans, of capriccio te maaken; wordende ook wel slechts, door het teeken boven eene noot te zetten, aangeduid. Zie verder, onze zesde les, van den *Catechismus der Muzijk*, en art. ARBITRIO.

Deeze term wordt ook gebezigd, bij *Concerten, Simfonien*, enz.; wanneer bij dezelve eenige *Instrumenten*, die daarbij kunnen gemist worden, zijn, als bij voorbeeld, he-

- bragt; een weinig *Largo*, genoegzaam als *Largetto*. *Adagio*, *Pesante e Lamentofo*; langzaam, zwaarmoedig en klagend: vervolgens zeer langzaam, genoegzaam als *Largo*. *Adagio piu Tosto Andante*; het wil zo veel zeggen, als langzaam meer korter gaande: dat is te zeggen; wat minder langzaam dan *Adagio*: en des, genoegzaam als *Andantino*.
- ADAGISSIMO.** (*Italiaansch.*) Het is het *Superlatif* of de vergrootende trap van *Adagio*; willende te kennen geeven, zeer langzaam; en, wel eens, het zij min of meer, naar zulks vereischt wordt, en met het stuk overéénkomt, braaf opgecierd: 't wordt genoegzaam als *Largetto*, of wel een weinig *Largo* gespeeld. Vergelijk hier vooren, **ADAGIO**.
- AD APERTURAM.** (*Latijn.*) Het betkent, iet te speelen voor de vuist, bij het opilaan of openen van het boek, zonder het te hebben bestudeerd of ingezien: in het Fransch bekend onder den term, *A Livre Ouvert*.
- AD ARBITRIO.** (*Italiaansch.*) Naar goeddunken, naar willekeur, naar welgevallen, enz. Zie verder, en dat het zelfde te kennen geeft, **AD LIBITUM**.
- A DEMI,** of **A DEMI-JEU.** (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, op half, of op half spel: dan, men wil er mede te kennen geeven, dat men niet te hard, noch ook niet te zacht moet speelen; maar het midden daar tusfchen houden.
- Zo heeft men ook *A Demi-Voix*, het welk wil zeggen, op halve stem: men verstaat er eigenlijk door, dat men niet te hard, noch ook niet te zacht moet zingen; maar dat men het midden daar tusfchen houden moet: vergelijk **MEZZA-FORTE**, **MEZZA-VOCE**, en **SOTTO-VOCE**.
- A DEUX TEMPS.** (*Fransch.*) In twee tijden: te weeten: een maat die bestaat in twee tijden, die uit twee *tempoos* is zamengefeld, die twee *tempoos* heeft: des, eene twee vierde maat, of een maat van twee halven, of eene zes agtsten maat. Vergelijk verder, onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 12; zie ook **ADUE TEMPI**.
- A DEUX, TROIS, Quatre, Cinq, Six, Sept, Huit Voix, Parties, ou Instrumens.** (*Fransch.*) Zie, **A DUE, Tre, Quattro, Cinque, Sei, Sette, Otto Voci, Parti, o Stromenti**.
- AD LIBITUM.** (*Latijn.*) Naar goeddunken, naar goedvinden, naar welgevallen: te weeten; om een cadans, of *capriccio* te maaken; wordende ook wel slechts, door het teeken $\curvearrowright$ boven eene noot te zetten, aangeduid. Zie verder, onze zesde les, van den *Catechismus der Muzijk*, en art. **ARBITRIO**.
- Deeze term wordt ook gebezigd, bij *Concerten, Simfonien*, enz.; wanneer bij dezelve eenige *Instrumenten*, die daar bij kunnen gemist worden, zijn, als bij voorbeeld, ha-

rens, fluiten, hobois, clarinetten, of dergelijke speeltuigen, in tegenstelling van zulken, die obligaat zijn, en die niet kunnen gemist worden, maar degelijk verplicht zijn mede-
doen: vergelijk, ten deezen opzichte, OBLIGATO.

ADONIA. (*Grieksch Latijn.*) Het waren feesten ter eere van *Venus*, en ter gedachtenisse van haaren beminden *Adonis* gevierd: deeze feesten duurden twee dagen; op den eersten dag werden de beelden van *Venus* en *Adonis*, met veel plechtigheid, als in lijkstatie, rondgedragen, terwijl de vrouwen al dien tijd weenden, het hair uit heure hoofden trokken, en, op heure borsten sloegen: op den tweeden dag veranderden zij van toon, zongen zijnen lof, en, bedreven vreugde, als of *Adonis* wederom van den doode ware verzezen: deeze liederen of gezangen droegen den bijnaam van *Adonidia*, naar zijnen naam *Adonis*, om dat ze ter zijner eere gezongen werden: de *Adonia* werden bij de meeste oude volken gevierd; als bij de Egyptenaars, Grieken, Syriers, Lycianen, enz. men meent dat de Propheet *Ezechiël*, in zijn boek, cap. 8. vs. 14. daarop doelt.

ADOUCIR. (*Fransch.*) De sterkte eens speeltuigs, of eener stemme, verzachten, maatigen, verzwakken, verflaauwen, dempen en verminderen. Vergelijk PIANO.

ADQUISITA. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, nieuwverkrege: dan, er wordt bij het *systema* der Ouden door verstaan, eene der snaaren van dat *systema*; zijnde de onder bijgevoegde: in het Grieksch genoemd *Proslambanomenoi*. Zie des ook dit, en verder ter meerdere ophelderinge, de schaal der oude Grieken bij SYSTEMA.

AD SIGNUM. (*Latijn.*) Aan het teken, of van het teken. *Ad Signum Ordinarium.* Aan het gewoone teken, of van het gewoone teken. Zie, ter meerdere ophelderinge, A SEGNO, en ook aldaar, A SEGNO ORDINARIO.

A DUE, of **DUO, Duoi; Tre, Quattro, Cinque, Sei, Setto, Otto Voci, Parti, o Stromenti.** (*Italiaansch.*) wil zeggen, met, of voor, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, agt stemmen, partijen, instrumenten, of speeltuigen: zo heeft men ook *A Due Tempi*; in eenen tweeledigen tijd, te weeten, maat.

ADUNCO. (*Italiaansch.*) Haakachtig, haakswijze gebogen of omgekromd.

A DUUR, of **A DUR.** (*Een Hoogduitfche Term.*) Men verstaat er door, *A* over de groote Ters. Vergelijk de termen *duur* en *mol*, bij **DURO** en **MOLLE**; en verder, aldaar op het laatste, SYSTEMA.

AEDON. *ἄδων.* (*Grieksch.*) Nachtegaal. Men bestempelt met

met deeze term wel eens een register in het Orgel; zijnde het zelfde als in het Latijn, *Philomela*. Zie verder, *PHILOMELA*.

ÆÖLIUS. (*Grieksch Latijn.*) In 't Grieksch *Æölios*; doch beter *Aiölios*. Zie *Aiölios*, en verder, bij *Modo*, *MODUS* *ÆÖLIUS*.

ÆQUAL, of **ÆQUAAL**. (*Een Orgel-term*) Bij verbastering van het Latijnsche woord *Aequalis*, gelijk, gelijkvormig; overeenkomstig, gelijkstaltig; of *Aequalia*; dingen welken in groothed met elkander overeenkomen: hiervan heeft men de termen *Aequal-Gemshoorn*, zijnde een register in het Orgel; van 8 voet in toon; een open pijpwerk, hebbende bijna het geluid als een Viool de Gambe, wordende ook genoemd Koppelfluit; zijnde langer dan een Gedacht-, en korter dan een Principaal of Præstant 8 voet. deszelfs gedaante is van onderen doorgaands wijd; maar boven spits toeloopende. *Aequal-Principaal*, of *Aequal-Principal*: bij verbastering, van de Latijnsche woorden *Aequalis Principalis*; het welk wil zeggen, gelijk het voornaamste; zijnde mede een register in het Orgel, en wel de præstant, of eigenlijk, een register dat met de præstant in mensure overeenkomt. Zo heeft men ook *Aequal-Stemwerk*; wordende door den orgelmaaker zodanig genoemd, eenerlei toon en geluid; wegens pijpen die nogthans verscheiden van aart zijn: wanneer bij voorbeeld een register bestaat uit 8 voet toon, en het andere ook zodanig, dan wordt het *Aequal*, of *Æquaal* genaamd, al is hetzelve van eene geheel andere soort.

ÆQUISONUS, (*Latijn*.) komt van *Aequus*, gelijk, en *Sonus*, geluid. *Aquisonus*, wil zeggen, een gelijkkluidende toon; of; een *oëtaaf*, omdat dees aan zijne *prime* of eerste gelijk is.

ÆS. (*Een Hoogduitsche Term.*) De Duitschers willen er *A Mol* mede te kennen geeven; wordende echter algemener *A* genoemd. Zie des ook *AS*; en verder, op het laatste aldaar, *SYSTEMA*.

AFFANNOSO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, beangstigd; benaauwd: men bestempelt hiermede wel eens een Mujskuk, 't welk men zeer langzaam; en als met moeite en benaauwdheid wil gespeeld hebben: bij voorbeeld als *Largo*. Vergelijk *TIMOROSO*.

AFFETTAMENTE. (*Italiaansch.*) Gemaaktlijk. *Affettato*; gemaakt, op eene gemaakte wijs: het wordt langzaam gespeeld, bij voorbeeld, als *Andantino*. Vergelijk *SMORFOSO*.

- AFFETTUOSO.** (*Italiaansch.*) Wordende wel eens verkeerd-lijk *Affettuoso* geschreven: in het Fransch, *Affectueux*: het komt van *Affecto*, beweging des gemoeds; en betekent zo veel als zielroerend, tederlijk, aandoenlijk. *Affettuosamente*, in het Italiaansch; *Affectueuxement*, in 't Fransch; op eene zielroerende, tedere, aandoenlijke wijs: des gemeenlijk wat langzaam: te weeten; tusfchen *Andante* en *Adagio*; genoegzaam als *Andantino*. *Affettuosamente e Flebile*; op eene zielroerende, en klaagelijke, treuriglijke wijze, des, veel langzaam; genoegzaam als *Adagio*. *Affettuoso Affettuoso*; eene verdubbelde tederheid; of, het welk beter is, meerder gebezigd wordt, en het zelfde te kennen geeft, *Affettuosissimo*; zeer tederlijk, zeer aandoenlijk, heel zielroerend: vervolgende's, zeer langzaam; genoegzaam als *Adagissimo*.
- AFFLITTO.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Affigé*, of *Affligé*, treurig, droevig: te weeten; op eene bedroefde, treurige wijs; des, heel langzaam; genoegzaam als *Largo*. Vergelijk *FLEBILE*, en *TRISTO*.
- AFFOGATO.** (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, verftikt: te weeten; zodanige pafagies waarbij dit gevonden wordt, te fpeelen, dat dezelve allengskens afneemen in fierkte, en des, als verftikt worden. Het wordt ook wel eens *Soffocato* gefchreven. Zie, ook dit; en, vergelijk, *S MORZATO*.
- A FOURTH.** (*Engelfch.*) Het wil eigenlijk zeggen, een vierde: dan, er wordt bij de Muzijk der Ouden door verftaan, een *Tetrachord*, welke uit vier geluiden of nooten beftaat; hoedanig de Engelfchen hunne Zang-Muzijk ook verdeelen, daarvoor niet meer dan vier benaamingen bezigende, overeenkomftig de *Tetrachorden* der Grieken: te weeten; *mi, fa, fol, la*, welke zij geduuriglijk herhaalde, de *mi, fa*, altijd op den halven toon B. C. latende vallen, en de *la, fa*, op E, F. Zie, ter meerdere ophelderinge, en aldaar genoegzaam op het laafte, *SYSTEMA*; en, vergelijk *TETRACHORDON*.
- AGGIUNTA.** (*Italiaansch.*) Het komt van *Aggiungere*, vermeerderen. *AGGIUNTA*, wil zeggen, toegift, aanhangfel, bijvoegfel: het wordt gebezigd, wanneer er, na eene volle fluiting, nog iet wordt bijgedaan, ter vermeerderinge, het zij na eene *Repetitie*, het zij na eenige andere fluiting; wordende als dan deeze term daar wel eens bijgezet. Het heeft dezelfde betekenis, als dat door *Coda* te kennen gegeven wordt. Zie, des ook, *CODA*.
- AGGIUSTAMENTE.** (*Italiaansch.*) Recht, naar de maat, of

dentelijk. Het wordt genoegezam als *Allegro Moderato* gespeeld.

AGGRADEVOLE, of **AGGRADITO**. (*Italiaansch.*) Het komt van *Aggradare*, of *Aggradire*, gevallen, welgevallen, behaagen, aangenaam zijn; en wil zeggen, lief, aangenaam, bevallig. Het wordt genoegezam gespeeld als *Allegretto*.

AGIOSYMANDRUM. (*Grieksch Latyn.*) Het is in de Grieksche Kerk, onder het Turksche Gebied, een zekere houten *Machine*, die in plaats van klokken, welken hun verboden zijn, gebruikt wordt.

AGITATO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Agité*. Het wil zeggen, beweegd; ook aangedaan. Indien bij deeze term, een mouvement gevoegd is, welke van de vrolijke of gezwinde soort is, geeft het een welaangevuurde, rasche beweging te kennen, dan, wanneer het met een langzaam mouvement gepaard is, betekent het juist het tegendeel: want, beiden kan het zodanig vertaald worden. Het zegt zo wel het dat aandoet of aandoenende is, als dat zig sterk beweegt: want zo zegt men zo wel: *Un Animo Agitato*, een aangedaan, ontroerd gemoed; als *Vascello, Agitato dalle Onde*, een schip, door de baaren heen en weder geslingerd, gedreven of bewogen. Bij voorbeeld, *Allegro Agitato* geeft een wél aangevuurde, rasche, wél ter deegen bewogene vrolijkheid te kennen, en des, genoegezam als *Allegro Afai*; maar *Adagio Agitato*, een aandoenlijke, beweegelijke *Adagio*, vervolgens heel langzaam, genoegezam als *Adagissimo*, of wel een weinig *Larghetto*.

AGNUS DEI. (*Latyn.*) Het wil eigenlijk zeggen, Lam Gods: dan, men veritaat er door eene zingende Mis, of een gezang welke in de Roomsche Kerk gezongen wordt, en waarvan de woorden zodanig beginnen.

AGOGA, **AGOGÉ**, **AGOGI**. (*Grieksche Termen.*) Het wil zeggen, leiding; zijnde een gedeelte van het oude *Melopeta*: te weeten, eene opklimming, of afdaaling, van eenige toonen die elkander volgen in eene geregelde orde of verband, trapswijze voordgaande. De Grieken hadden zekere regels, zeer verschillende van de onzen, langs welken zij hunne klanken leidden, en de *Melodiën* daar naar inrichtten; het zij dat dezelve trapswijze opklommen, het zij dat ze daalden, het zij dat ze door elkander verdeeld waren, en daarvan was dit *Agoga* één derzelve. Vergelijk *MELOPEÏA*, en *USUS*.

A GRAND' ORCHESTRA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Grand Orchestre*; voor een groot orkest, tooneel, of con-

cert, enz. Zo heeft men ook in het Italiaansch, *Agreat Sinfonie*; in het Fransch, *A grande Symphonies*; voor grootte Sinfonien: te weeten; welken grootlijks zijn uitgewerkt, en met veele partijen bezet. Vergelijk CONCERTO GROSSO.

AGRÉABLE. (*Fransch.*) Lieflijk, bevallig. *Agréablement*; lief-talliglijk, beminnelijk. Het wordt g. noegzaam gespeeld als *Andante*; en heeft veel overeenkomst met het Italiaansch *Crazióso*, en *Craziósamente*. Zie des, ook deezen, bij GRAZIOSO; en, vergelijk SOAVE.

AGRÉMENT. (*Fransch.*) In het meervoudige, *Agréments*. Een Aggrement, Aggrementen. Zo heeft men *Agréments du Chant*; Aggrementen der zang: wordende zodanig genoemd, in de Fransche Muzijk, zekere Aggrementen of Ornamenten, waardoor de zang opgecierd wordt, en door kleine nootjens, of er bijgezet, of door den goeden smaak, onder het zingen, voor de vuist, daar bij gedaan worden. De voornaamsten zijn die welken zij noemen *Accent*, *Coulé*, *Flatté*, of *Flatement*, *Martellement*, *Cadence Pleine*, *Cadence Brisée*, *Port de Voix*, enz. Zie die woorden verder, ieder op zijnen rang.

AGROPPARE of **AGGROPPARE**, **LA VOCE.** (*Italiaansch.*) Het wil eigenlijk zeggen, de stem in één slinger: dan, men wil er, bij de Muzijk, door te kennen geeven, den zang opciere, door *Aggrementen*, draajingen en figuren, dien men ernaar zijnen smaak bij doet en laat hooren. Vergelijk *COLORATURA*; onze agtste les, van den *Catechismus der Muzijk*, en, *FIORETTO*.

A GUSTO. (*Italiaansch.*) Het wil zo veel zeggen, als, in eenen aangenaamen smaak; eigenlijk, naar smaak: wordende dit overgelaten aan hem dien het stuk zal uitvoeren; des ook, naar uw* smaak, in eenen godden smaak, zo als men zal goeddunken. Het wordt, indien er anders niets meer bij gevonden wordt, 't welk het *Mouvement*, of de beweging des stuks, nader bepaalt en aanwijst, genoegzaam als *Allegro Moderato* gespeeld. Zie ook, *Tempo Gusto*, bij *TEMPO*.

AIGU. (*Fransch.*) Zie *ACUTUS*.

AIGLIOS. *Αἰόλιος*. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Aeolius*. In het Italiaansch, *Eolio*. In het Fransch, *Eölien*. Het is een naam, welken de Grieken gaven, aan één hunner *modes*, zwieren en grondtoon. Volgens sommigen, kwam dezelve eenigzins overéén met onze grondtoon A, *kleine Ters*: genaamd, in het nedergaan der schaale gerekend: doch, volgens anderen, werd die gezet op de plaats, alwaar onze

F valt, hebbende dit plaats gehad, door de afschaffing van sommigen dier grondtoon, waardoor dan eene geheel andere schikking ontstond. Dezelve was, zo men voorgeeft, deftig, staatig, en ernsthaftig. Men stelt, dat men deszelfs geboorte moet zoeken, niet bij de Inwooners des Eilands van dien naam; maar, bij die van zekere streek in klein Aziën, dien zelfden naam voerende; alwaar men voorgeeft, dat dezelve het eerst zoude zijn ingevoerd, en in gebruik geraakt. Zie, ter meerdere ophelderinge, *Hyper-Dórios*, bij den term *HYPER*, en verder *MODO*.

AIR. (*Fransch.*) In het Engelsch, *Aire*. Lied, gezang. Zo heeft men: *Air à Boire*, ou *Bachique*; drinklied, of Baccus lied. *Air Amoureux*; liefdelied. *Air Burlesque*; boertachtig, koddig lied. *Air Comique*; kluchtig, snaaks lied. *Air de Fanfare*; een trompetstukken. *Air Galant*; bevallig, aangenaam lied. *Air Moral*; zedelijk lied. *Air Sérieux*; ernstig lied. *Air Spirituel*; geestlijk Lied. Zie ook *ARIA*.

AIS. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er A kruis mede te kennen geeven: gelijk door *Ais Duur*, of *Ais Dur*, A kruis over de groote Ters; en, door *Ais Mol*, A kruis over de kleine ters. Vergelijk de termen *DUUR* en *MOL*; en, zie verder, ter meerdere opheldering, op het laatste aldaar, *SYSTEMA*.

AJOUTÉE. (*Fransch.*) Toegevoegde. Men verstaat in het Fransch bij de Muzijk er eigenlijk door, één der toonen van het *Systema* der Ouden, overéenkommende met die welke de Grieken *Proslambanomenos* noemden, en waarvan men in het Fransch ook gemaakt heeft, *Proslabanomene*; zijnde de alleronderste of allerlaagste van het gheele *Systema*. Dezelve komt overéén met onze A, van het *groot octaaf*. Zie, ter meerdere ophelderinge, *PROSLAMBANOMENOS*, en, verder, de schaal der oude Grieken, bij *SYSTEMA*.

AL. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, op, aan, naar. Zo heeft men *Al Gusto*; naar den smaak, in eenen goeden smaak, naar uw' smaak. Zie ook *A GUSTO*; en vergelijk *GUSTOSO*.

Hetzelfde wordt ook fomtijds, meerderen nadrukshalve, voor het woord *Piu* gezet: als *Al Piu*; op meer, op veel meer. Zo heeft men *Al Piu Adagio*; op veel meer langzamer wijs; enz. Zie ook, *AL PIU*; en verder *ALLA*.

A LA. (*Fransch.*) Zie alle termen die hierop vallen, als *A La Breve*, *A La Françoise*, *A La Italienne*, enz. verklaard, bij

ALLA. ALAMOTH. (*Een Hebreewfche Term.*) Zie de verklaringe daarvan, bij MACHALATH LEÄNNOTH.

ALAIGREMENT, of ALÉGREMENT. (*Fransch.*) Zie GAYEMENT bij GAYE.

ALEMANDA, ALAMANDA, of ALLEMANDA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Alemande*, of *Allemande*. In het Engelsch, *Allmand*. Het is een zeker Muzijkftuk, zodanig genaamd. Men heeft er verfehiede foorten van; als, zulken welk gezet worden, in eene vier vierde maat; ook in eene twee vierde; hebbende veeltijds twee deelen, die doorgaands *gerepeteerd* worden, en wordende meestentijds langzaam, flaaftig, en ernsthaftiglijk gespeeld. Dan, daar zijn er ook van eenen geheelen anderen aart: te weten; kluchtige *Dans-Alemanes*, welken dikwijls drie, vier, ja wel eens meerder deelen hebben, die doorgaands allen *gerepeteerd* of herhaald worden. Deezen worden gemeenlijk wat gaauwer gespeeld. Zo zijn er ook *Zwabifche*, in de maat van $\frac{3}{4}$; wordende veel *Allegro*, *Allegro Afai*, of ook wel eens *Presto* gespeeld: men wil dat dezelve uit Duitschland afkomstig zijn: althans, zeker is het, dat *Alemanni* de Duitschers, en *Alemannia* Duitschland te kennen geeft.

A LIVRE OUVERT. (*Fransch.*) Het betekent, iet te speelen voor de vuist, bij het opslaan of openen van het boek, zonder het te hebben bestudeerd of ingezier. Vergelijk CHANTER SUR LE LIVRE, en, CHANT SUR LE LIVRE.

ALLA. (*Italiaansch.*) In het (*Fransch.*) *A La*. Het betekent dikwijls, eene manier, wijs, gebruik, gewoonte; en wil dan zo veel zeggen, als, op die of die manier, wijs, gebruik, gewoonte; wordende ook wel maar bij verkorting *Al*, en voor een vocaal *Alf* geschreven. Zo heeft men *Alla Breve*, of *A la Breve*. Op eene korte wijs: te weten; lange nooten, verkort op de helft: wordende ook genoemd *Alla Capella*, of *A la Chapelle*; op kerktrant, of kerkwijs; eigenlijk, op de kapeltrant. *Alla Capelle*; op kercentrant, op kerkenwijs, of op kappellentrant. Men verstaat er eigenlijk door, een zekere maat zodanig genaamd; zijnde dus getekend, $\frac{3}{4}$. Bij deeze maat worden niet alleen de nooten, maar alle tekens, het zij van zwijgens of zwijgmaaten, altijd op de helft verkort; en niettegenstaande die maaten geschreven zijn, in een agt vierde maat, zo worden zij evenwel gespeeld in den tijd van een vierde maat. Men vindt er verfehiede voorbeelden van, in de Harmonice Concerten van Corelli, Opera Sesta, welken men ter meerdere verstaanbaarheid hiermede kan ver-

gelijken: en tevens ook onze vierde les, van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 11 en 12. *Alla Corelli*, of *A la Corelli*; op den trant van Corelli: te weeten; Harmonieus, doorwerkt in de kunstige Harmonie. *Alla Divitta*, of *A la Dvoite*; op eene rechtstreeksche wijs: te weeten; eene melodie of zang welke rechtstreeks, zonder sprongen, met achter elkander volgende intervallen werkt. *Alla Franse*, of *Alla Françoise*; op den Franschen trant, op den Franschen zwier, op de Fransche wijs, op zijn Fransch. *Alla Misura*, of *A la Mesure*; op de maat: wordende dit gezet na het recitativ, waarbij geene maat waargenomen wordt. *Alla Polacca*, of *A la Polaque*; op zijn Poolsch: te weeten; op den trant van een Poolsche dans, speel- of zang-stuk. *Alla Siciliano*, of *A la Sicilienne*; op den trant van eenen Siciliaanschen herdersdans of zang. *Alla Zingarese*, of *A la Zingarese*; op zijn Zingeeuners, gemeenlijk Heidens genaamd; ook bekend onder den naam van Egyptenaars; zijnde een Volk woonende aan den kant van Boheemen, die voorgeeven het waarzeggen te verstaan. Men vindt deeze term in het elfde werk van Pichl, genaamd *Cento Variazioni*; bij de 59 variatie, waarom wij noodzaaklijk geoordeeld hebben, daarvan eene verklaring te moeten geven. *Alla Zoppa*, of *A la Boiteuse*; op eene hinkende, kreupele wijs: te weeten; wanneer eenige nooten door bindingen, aan elkander gebonden zijn; zodat dezelve uit hunne waare tempoos werken, of door zodanige verdeeling, dat op de helft der noot de tempo valt, en des de bas of eenige andere partij of partijen hier tegen op de helft der noot aanwerken; het welk aan de nooten eenen onëgalen, en als hinkenden en kreupelen gang geeft. *Al Rovercio*, of *A la Renverse*, of *A l'Envers*; op eene achteruitgaande, ook omkeerende wijs: te weeten; van achteren naar vooren het te speelen, en des achteruitgaande. *All' Inglese*, of *A l'Angloise*; op den Engelschen trant, of zwier. *All' Italiana*, of *A l'Italienne*; op den Italiaanschen zwier, op den Italiaanschen trant of wijze. *All' Ottavo*, of *A l'Ottave*; octaafsgewijze: te weeten; zodanige passagie te speelen, waarbij dit gevonden wordt. *All' Unifono*, of *A l'Unifon*; unifonsgewijze; naamlijk; waarvan de partijen een en het zelfde speelen.

ALLEGRAENTE. (*Italiaansch.*) Deeze term komt van *Allegro*, en wil zo veel zeggen, als met vrolijkheid; op eene vrolijke wijs, met vreugde. Het wordt iet gauwer dan *Allegro* gespeeld; tusfchen *Allegro* en *Allegro Molto*. Vergelijk deezen bij ALLEGRO.

ALLEGRETTO. (*Italiaansch.*) Het komt van Allegro, waarvan het eigenlijk het diminutif of verkleinwoord is: het wil zeggen, een weinig vrolijk, eene kleine, geringe vrolijkheid; eene bedaarde vrolijkheid: zo gaauw niet als Allegro; maar gaauwer dan Andante. Hetzelve heeft gemeenlijk iet aangenaams, iet aartigs en boertende; moettende des zwierig en boertende gespeeld worden, en veeltijds de nooten, losser, huppelender, en meer van elkander afgescheiden voor den dag gebragt worden dan bij eene Andante plaats heeft: anders heeft het veel overéénkomst met Andante; wordende echter iet gaauwer dan Andante gespeeld. Zo heeft men ook *Allegretto Grazioso*; willende te kennen geeven, eene Allegretto, welke lieflijk, aangenaam, bevallig, en met gratie moet gespeeld worden. Het wordt iet langzamer gespeeld, dan dat eigenlijk Allegretto gespeeld wordt, ter oorzaake, van den term *Grazioso*; en des, genoegzaam als Andante.

ALLEGRINO. (*Italiaansch.*) Het geeft te kennen, eene kleine of geringe, gemaatigde vrolijkheid; zijnde het zelfde als *Allegretto*. Zie, des verder, hier boven ALLEGRETTO.

ALLEGRISSIMO. (*Italiaansch.*) Het is 't *superlatif*, of de verhoogende trap van *Allegro*, en wil zeggen, bovenmatig vrolijk; heel veel, braaf vrolijk: wordende genoegzaam gespeeld als *Allegro Assai*. Vergelijk, hier onder, ALLEGRO.

ALLEGRO. (*Italiaansch.*) Vrolijk, lustig, blijde; des wat gaauw; echter ook niet te rasch; geevende wel een vrolijke, doch een niet overhaastende tempo te kennen: wordende iet gaauwer dan Allegretto gespeeld; tusschen Allegretto en Vivace. Het is de vierde trap der vijf hoofdbevegingen; waarvan, ten deezen opzichte, nader bij movimento zal gesproken worden. Voorders heeft men nog van deeze term, welken het mouvement nader bepaalen en aanwijzen, *Allegro Agitato*; willende te kennengeeeven, eene Allegro, welke met vuur en leven moet uitgevoerd worden; en des, een wél angevuurd, levendig, en rasch movement verëischt: bij voorbeeld, als Allegro Assai: *Allegro Allegro*; eene verdubbelde vrolijkheid; echter wordt dees term niet meer gebezigt; men wil liever Allegro Assai in deszelfs plaats aanneemen. *Allegro Assai*; heel vrolijk, heel lustig; des, gaauwer dan Allegro; echter zo rasch niet als Presto: tusschen Allegro en Presto. Eenigen willen echter dat Allegro Assai wil te kennen geeven; eene bedaarde, gemaatigde vrolijkheid: gelijk het woord Assai, ook wel eens tamelijk, genoeg, vertaald wordt; zo wel

als veel, heel veel, zeer veel, enz.: want, zo zegt men: In ho Mangiato, Dormito Asfai; ik heb genoeg, tamelijk, gegeten, geslapen. Questo mantello è Asfai corto; deeze mantel is tamelijk kort. Asfai bene; goed genoeg. Echter zegt men ook, Chiha Poco, chi Asfai; de eene heeft weinig, de andere veel. Egli puo Asfai; hij vermag veel, kan veel uitwerken. Egli fa Asfai digiuni, Asfai limofine; hij vast veel, geeft zeer veele aalmoesfen. Gelijk ook het Superlatif Asfaisimo, zeer veel, vertaald wordt. Zo dat de hoonende uitdrukkingen van Rousfeau, op het woord Asfai, in zijne Dictionnaire de Mufique, ten opzichte van den Abt de Brosfard, geheel ongegrond en onredelijk zijn; als willende de Brosfard het woord Asfai geenzins, gelijk Rousfeau zegt, afleiden van het Fransche woord Asfiez, genoeg; (het welk wel gezegd wordt, maar geenzins is bewezen; de Brosfard zulks gantsch niet zeggende,) maar wel degelijk het Italiaansch woord Asfai, op het oog hebbende, dat, gelijk wij getoond hebben, ook door genoeg kan vertaald worden. Dan, wij zijn het in de zaak op zig zelve beschouwd, echter volmaakt met Rousfeau het eens: te weeten; dat door Allegro Asfai verftaan moet worden, veel vrolijk, heel vrolijk, heel lustig; en geenzins, gelijk de Brosfard het schijnt te willen vertaald hebben, genoeg of tamelijk vrolijk. En, om niet tweemaal het zelfde te moeten zeggen, zo zie verder, den term Asfai. *Allegro con Brio*; vrolijk, lustig, blijde, met luister, met glans; des, wat gaauw; genoegzaam als Allegro Asfai; of een weinig Vivace. *Allegro con Espresfione*. Het wil te kennen geeven, een Allegro welke met nadruk, klaarlijk, duideljk, moet gespeeld worden; des, niet al te gaauw; maar wat bezadigd: bij voorbeeld, als Allegro Moderato. *Allegro con Grazia*; willende aanduiden, eene Allegro welke met eene aangenaamheid, bevalligheid, en sierlijkheid moet gespeeld worden; des, niet te rasch: bij voorbeeld, even als de voorige term, Allegro Moderato. *Allegro con Moto*; vrolijk, lustig, met beweging. Het wil eigenlijk te kennen geeven, eene Allegro welke wat rasch, met eene eenpaarige, doorgaande vrolijkheid moet gespeeld worden: bij voorbeeld, als Allegro Molto. *Allegro con Spirito*; vrolijk, blijde, met leeven, met geest, eene vrolijkheid waarbij geest en leven is: des, wat leevendig en rasch te speelen; genoegzaam als Allegro Asfai. *Allegro con Vaghezza*; het wil te kennen geeven, eene Allegro welke met eene lieflijkheid, bekoorelijkheid, en aanminnelijkheid moet gespeeld worden; en des niet te rasch; maar wat

bezadigd; bij voorbeeld *Allegro Moderato*. *Allegro di Molto*. Het wil te kennen geeven eene *Allegro*, welke wat gaauw moet gespeeld worden; zijnde het zelfde als *Allegro Molto*, waarvan hier onder nader zal gesproken worden. *Allegro ed Andante*; vrolijk en gaande. Het wil te kennen geeven, eene *Allegro* welke niet al te rasch moet gespeeld worden; niet zo schielijk als *Allegro*; maar genoegzaam als *Allegretto*. *Allegro e Moderato*; vrolijk en gematigd: te weeten; wel vrolijk te speelen; maar echter niet al te vrolijk, wat gemaatigd; en des als *Allegro Moderato*. *Allegro e Presto*; vrolijk en gezwind: des, veel vrolijker dan *Allegro*; genoegzaam als *Allegro Asfai*, of een weinig *Presto*. *Allegro Espressivo*. Het wil te kennen geeven, een *Allegro* welke duidelijk, klaarlijk, en nadrukkelijk moet gespeeld worden; en des, niet al te rasch; maar wat gemaatigd, genoegzaam als *Allegro Moderato*. *Allegro Finale*; willende zo veel zeggen, als *Allegro* die tot een flot van zeker stuk zal dienen: als bij voorbeeld; om eene *fonie*, concert, of dergelijk te fluiten. *Allegro Giusto*; rechtmaatige, gerechtige, billijke, behoorelijke, wel afgemeetene vrolijkheid; des, niet te rasch, ook niet te langzaam; in eenen behoorelijken tijd: en des genoegzaam als *Allegro Moderato*. *Allegro Maestoso*, wil zo veelzeggen, als eene prachtige, grootsche, heerlijke vrolijkheid; om iet verhevens uittedrukken: des, vrolijk en prachtig, vrolijk en grootsch, heerlijk. Wanneer de term *Maestoso* bij *Allegro* gevonden wordt, moet men zulk stuk niet te rasch speelen; maar wat staatig, gemaatigd, en ernsthaftig, en des, genoegzaam als *Allegro Moderato*. *Allegro, ma non Molto*; vrolijk, maar niet te veel: te weeten; niet te veel *Allegro*; maar iet langzaamer dan doorgaands *Allegro* gespeeld wordt: en des, tusfchen *Allegro* en *Allegro Moderato*; genoegzaam *Allegro Moderato*. *Allegro, ma non Presto*; vrolijk, maar niet gezwind: te weeten; wel vrolijk, maar niet al te gezwind, niet al te rasch; genoegzaam als *Allegro Molto*, of op zijn gaauwst *Allegro Asfai*. *Allegro, ma non Tanto*; vrolijk, lustig, blijde, maar niet zo veel: te weeten; niet te veel vrolijk, niet te veel lustig, blijde; dat is te zeggen, zo gaauw niet als men wel anders *Allegro* zoude speelen; maar iet minder gaauw, genoegzaam als *Allegro Moderato*, of eigenlijk iet gaauwer dan *Allegro Moderato*; tusfchen *Allegro Moderato*, en *Allegro*. *Allegro, ma non Troppo*; vrolijk maar niet te veel: te weeten; niet te rasch te speelen; maar een weinig bedaard. Het is genoegzaam als de voor-

nige term; en wordt des tusſchen Allegro, en Allegro Moderato geſpeeld. *Allegro, ma non Troppo Precipitoſo*; vrolijk, maar niet te veel haartig, te ſchielijk: te weeten; niet al te overhaastende. Het heeft veel overéénkomſt met Allegro, ma non Presto, en wordt even als dat, als Allegro Molto geſpeeld, of op zijn allergaauwſt, als Allegro Afſai. *Allegro Moderato*; gemaatigd vrolijk, eene gemaatigde vrolijkheid: te weeten; niet te vrolijk, te luſtig, te blijde; dat is, niet te gaauw; maar wat bedaard, wat bezadigd: tusſchen Allegro en Allegretto. *Allegro Molto*; veel, braaf luſtig, vrolijk, blijde; dat is, veel gaauwer dan Allegro gemeenlijk geſpeeld wordt: te weeten; tusſchen Allegro Afſai, en Allegro: want, volgens ſommiger gevoelen, is Allegro Molto, of Allegro di Molto, iet minder gaauw dan Allegro Afſai. *Allegro, non Tanto*; vrolijk, niet te veel: te weeten; niet te veel vrolijk; te luſtig, te blijde. Het is het zelfde, als Allegro, ma non Tanto; en wordt even als dat, tusſchen Allegro Moderato, en Allegro geſpeeld: en des, iet minder gaauw dan Allegro. *Allegro, non Troppo*; niet te veel vrolijk: te weeten; niet al te raſch, niet al te gaauw. Het is 't zelfde als Allegro, ma non Troppo; en wordt des even als dat geſpeeld: te weeten; tusſchen Allegro, en Allegro Moderato: en vervolgens maar iet minder gaauw dan Allegro doorgaands geſpeeld wordt. *Allegro, Poco Presto*, vrolijk, weinig Presto, niet veel, niet al te veel Presto: des, zo gaauw niet als Presto; maar veel gaauwer dan Allegro, genoegzaam als Allegro Afſai. *Allegro Presto*; gezwind vrolijk: dat is; eene vrolijkheid welke gezwind is; en welke des, wat gezwind en gaauw moet geſpeeld worden; en wel genoegzaam als Presto; tusſchen Allegro Afſai, en Presto; zijnde de gaauwſte graad van Allegro. *Allegro, quasi Presto*; Allegro bijkans Presto: dat is; bijkans Presto te ſpeelen: te weeten; ruim zo gaauw als Allegro Afſai; tusſchen Allegro Afſai, en Presto: en des, bijna, bijkans Presto. *Allegro Risoluto*; willende te kennen geeven, eene Allegro welke op eene ſtoute, dapperre wijze moet geſpeeld worden: dat is; het ſtuk wél aantastende, en des, vooral niet te langzaam; maar wat gezwind: bij voorbeeld, als Allegro Afſai. *Allegro Spiritoso*, wil zo veel zeggen, als geestige vrolijkheid, een vrolijkheid waarbij geest en leven is; des, niet te langzaam, maar op zijn minst als Allegro Afſai. *Allegro, un poco Presto*; vrolijk, luſtig, een weinig gezwind: des, ruim zo gaauw als Allegro Afſai; tusſchen Allegro Af-

fai, en Presto: vervolgens genoegzaam Presto. *Allegro Vivace*; vrolijk levendig: dat is; eene vrolijkheid waarbij geest en leven is, welke wakker, lustig, frisch, moet gespeeld worden: des wat gaauw; bij na *Vivace*; tuschen *Allegro Asfai* en *Vivace*: vervolgens iet gaauwer dan *Allegro Asfai*.

ALLELU-JAH. (*Eene Hebreewfche Term.*) Zie eigenlijk, HALELU-JAH.

ALLEMANDA. (*Italiaansch.*) ALLEMANDE. (*Fransch.*) Zie ALEMANDA.

ALLER A RENVOI. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, ga na de verzending: te weeten; verwijzing naar eene andere plaats in een schrift of boek; zijnde een zeker teken, daar men heen wijst. In het Italiaansch geeft men het, in het hoofdzaaklijke, te kennen, door *Da Capo dal Segno*. Zo heeft men ook, *Aler*, *Cheminier Egallement*; gaan, eenen eenpaarigen gang gaan; worden de in het Italiaansch door *Andante*, in het hoofdzaaklijke uitgedrukt. Zie verder, ter meerdere ophelderinge *DA CAPO DAL SEGNO*, en *ANDANTE*.

ALL' INGLESE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *A l'Angloise*. Op den Engelschen trant, of zwier, *Il' Italiana*; in het Fransch, *A l'Italienne*; op den Italiaanschen zwier, op de Italiaansche wijs, op zijn Italiaansch.

ALLMAND. (*Engelsch.*) Zie ALEMANDA. ALL^o. (*Italiaansch.*) Zie verkorting, *Allegro*. Zie des verder, ALLEGRO.

ALL' OTTAVO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *A l'Octave*. Oötaafsgewijze; wordende gezet bij Muzijkstukken voor het Klavecimbel, Orgel, enz. willende te kennen geeven, dat zulke pasfagiën, waarbij dit gevonden wordt, oötaafsgewijze moeten gespeeld worden. Zo heeft men ook in het Italiaansch, *All' Unifono*; in het Fransch, *A l'Unifon*; Unifonsgewijze: te weeten; dat Unifonsgewijze werkt, waarvan de partijen een en het zelfde speelen: men moet deeze term niet de voorgaande niet verwarren: want *All' Unifono* wil eigenlijk te kennen geeven, iet dat met dezelfde Intervallen op een en dezelfde hoogte werkt; daar *All' Octavo* wil zeggen, iet waarvan de onderste partij of partijen, tegen de bovenfte partij, met oötaaven werkt: dat is; een oötaaf laäger speelt dan de bovenfte partij; echter het zelfde, alleenlijk maar een oötaaf laäger gezet zijnde. Vergelijk, ter meerdere ophelderinge; onze agttiende les van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 75, Plaat 7, Fig. 7.

A L'OUVERTURE DU LIVRE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk

zeggen, bij 't openen van het boek: dan, men verstaat er door, iet te speelen of te zingen, dat men nooit varf te vooren gezien heeft, en op het eerste gezicht, bij het openlaan van het boek, uitvoert. Vergelijk, A LIVRE OUVERT.

AL PIU. (*Italiaansch.*) Op meer, op veel meer; wordende dit gevoegd bij een ander woord: als, *Al Piu Adagio*; op veel meer langzaamer wijs, op 't allerlangzaamste dat *Adagio* gespeeld wordt; en des, als *Adagissimo*. *Al Piu Allegro*; op veel meer vrolijker wijs, op 't allervrolijkste: des, ten minsten *Allegro Assai*. *Al Piu Andante*; op veel meer gaande, op veel meer eenpaariger ichreden: te weeten; veel meer gaauwer te speelen, dan doorgaands *Andante* gespeeld wordt; genoegzaam als *Allegretto*. *Al Piu Forte*; op veel meer sterker wijs: dat is; zodanige passagie waarbij dit gevonden wordt, sterker, harder te speelen, dan het voorgaande gespeeld is: tusfchen *Forte* en *Fortissimo*; en des wat harder dan *Forte*; maar zo sterk niet als *Fortissimo*. *Al Piu Piano*; op veel meer zachter wijs, te weeten; tusfchen *Piano*, en *Pianissimo*; en des wat zachter dan het voorgaande gespeeld is; zijnde het tegengefelde van *Al Piu Forte*, waarvan bij de vorige term geproken is.

AL PRIMO TEMPO, of AL TEMPO PRIMO. (*Italiaansch.*) In den eerften tijd: te weeten; tijdmaat: naamlijk; zo als het vorige gespeeld is: wordende deeze term gebezigd, wanneer men een ander mouvement of beweeging, dan het eerste geweest is, gespeeld heeft, en men wederom het eerste movement waarmede men begonnen heeft, wil aangevangen hebben; wordende dit dan daarbij gezet; of wel *Primo Tempo*, *Prima Intenzione*, enz. Zie ook deezē, bij PRIMUS.

AL ROVERSCIO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *A la Renverse*, of *A l'Envers*. Op eene achteruitgaande wijs; mótende de Muzijk, passagie of reprise, waarbij dit gevonden wordt, van achteren naar vooren gespeeld worden; even, als of men Hebréeuwsch, Kaldeeuwsch, Sirisch, Arabisch, en andere Oosterfche Taalen, laze. Zie ook ROVERSCIO, en, het geene 't zelfde te kennen geeft, CANCHERIZANTE.

ALSCAULAE. (*Grieksch.*) Zie eigenlijk, ASCAULOI.

AL SEGNO. (*Italiaansch.*) Aan het teken. Zie A SEGNO, en verder, DA CAPO DAL SEGNO.

ALTERA VOLTA. (*Italiaansch.*) Nog eens, nog andermaal. Zie ook, *Un' Altra Volta*, bij UNO.

ALTERNATIVO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Alternatif*. Het komt van *Alternare*; beurtwisselen; bij beurten iet doen. *Alternamente*; bij beurte. *Alternativamente*; in het Fransch, *Alternativement*; beurtlings, de eene na de andere. *Alterno*; verwiselen, de eene na de andere. *Alternativo*; in het vrouwlijke, *Alternativa*, wil zeggen, verwiselende, de eene na de andere. *Minuetto Alternativo*; *Marcia Alternativa*, wil des te kennen geeven; dat deeze beurtwijze of beurtlings, de eene na de andere, moeten gespeeld worden.

ALTISTA. (*Italiaansch.*) Een die de altpartij zingt of speelt; een *Altist*. Vergelijk hier onder, **ALTO**.

ALTO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Altus*. In het Fransch, *Taille*. Het wil eigenlijk zeggen, hoog; maar bij de Muziek, verstaat men er door de *Alt*, of *Altviool*, die dikwijls als eene hooge Bas kan aangemerkt worden: 't is het tegengefelde van Basfo. Zie de schaal daarvoor, op Plaat 1. Fig. 2. De o betekent de losse snaar, de cijfers 1, 2, 3; duidt aan de vingers waarmede iederen toon, moet genomen of gegrepen worden: voorders is de behandeling en *Applicatie* daarvan, als die der viool; wordende de *Altpartij* altijd op de C sleutel op de middenste linie geschreven; daarom ook wel eens de *Altsleutel* genaamd; niettegenstaande, wanneer deeze partij zo hoog loopt, dat die in de *Applicatie* moet gespeeld worden, daarbij als dan de G sleutel op de tweede linie, of zogenaamde *Vioolsleutel*, ook wel eens gebezigd wordt: zullende hiervan nog nader en breedvoeriger gesproken worden, bij de term *Viola*. Zie des verder *VIOLA*.

In de Kerkmuziek, is het de hoogste der middenstemmen, onmiddelijk boven den *Tenor*, tuschen de allerhoogste partij, de *Discant*, en de allerlaagste partij, de *Bas* genaamd, geplaatst zijnde. Zie, ten deezen opzichte ook *Contra-Tenore*, bij **CONTRA**; *Haute-Contre*, bij **HAUT**; en, verder, ter meerdere ophelderinge, **PARTE**.

Een die deeze partij zingt of speelt, wordt ook wel eens zodanig genoemd. Vergelijk, ten deezen opzichte hier boven, **ALTISTA**.

Voorders heeft men nog van deeze term *Alto Concertante*, of beter *Alto Concertato*; een Alt, of Altpartij die concerteerende is: te weeten; eene Altpartij die niet kan gemist worden, die verplicht is mede te doen; die iet anders laat hooren, dan een Alt, die maar accompaneerende, of enkelijk tot versterking of aanvulling dienende is: zullende van deeze term nog nader bij *Concertato* gespro-

ken worden; welke men hierover verder kan nazien. Zo heeft men ook *Alto Primo*; eerste Alt, of eerste Altpartij. *Alto Ripieno*; eene Altpartij, enkelijk maar tot versterking of Accompannement dienende. *Alto Secondo*; tweede Alt: te weeten; de tweede Altpartij. *Alto Viola*, of *Alto Violino*; de Altviool.

ALTRICULARIUS. (*Latijn.*) Zie eigenlijk UTRICULARIUS.

ALTRO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke *Altra*. Het wil zeggen, ander, andermaal. *Un Altra Volta*; nog andermaal; nog ééne reis. *In un' Altro Modo*, op eene andere wijs.

A L'UNISON, of beter A L'UNISSON. (*Fransch.*) Zie ALL' UNISSONO.

AMABILE. (*Italiaansch.*) Lieflijk, streelend, aanminnig, enz. *Amabilmente*; verliefdlijk; ook lieflijk, minnelijk, liefstaliglijk, op eene zodanige wijs. Het wordt, indien er verder niets bijstaat, welke het mouvement nader aanwijst en bepaalt, genoegzaam als *Andante*, of wel eens wat langzaam: naamlijk; als *Andantino* gespeeld.

AMATORE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Amateur*. Een liefhebber: te weeten; een die enkelijk, zonder Musicus van profesie te weezen, de Muzijk voor zijne uitspanning beoefent, medespeelt op de concerten, enz.; of, dezelve enkelijk uit liefhebberij aanhoort.

AMBITUS. (*Latijn.*) Omkring, omtrek: te weeten; de omtrek eener stemme, of eens speeltuigs, ten aanzien van deszelfs mogelijke laagte of hoogte der toonen. Dees term werd eertijds van de Ouden ook gebezigd, om den omtrek, of de uitgestrektheid, van iedere *mode* of *toon*, wegens zijnen laagsten en hoogsten *toon* te kennen te geeven; noemende zij eene *mode* welke zig bepaalde binnen den omtrek van het octaaf, *Modus Perfectus*; volmaakte *mode*. Die welke deezen omtrek overtrof, *Modus Superfluus*; overtollige *mode*; en die, welke geen Octaaf bereikte, *Modus Diminutius*; verminderde *mode*. De omtrek eener menschestemme, is zeer verschillende en onderscheidelijk: men trest Puik-zangers en zangeressen aan, welken zonder moeite, met alle zuiverheid en vaardigheid, ruim twee octaaven kunnen bereiken; daar en tegen kunnen sommigen op zijn best, één en een half octaaf krijgen; en verre de meeste menschen op zijn best één octaaf, ja veelen nog minder.

Zo heeft ieder speeltuig ook eenen zekeren omtrek, welke het eigen en natuurlijk is, en zulks daar buiten gaande, door kunst moet gemaakt worden; zijnde zulks altijd bezwaarelijker, en dikwijls wel eens minder zuiver, dan wanneer men zig daar binnen bepaalt. Bij voorbeeld; het

Klavecimbel, de moeder van veele speeltuigen; daarvan heeft men die onderscheidelijke omtrekken hebben; men

heeft er, van vier octaaven, van groote C; tot c driegefreept-Zodanigen, waarbij men ook, zo in de laagte als hoogte; nog eenige toetzen gevoegd heeft. En, van vijf octaa-

ven, van contra F tot f driegefreept; waarbij men in de hoogte nog een groote ters begint te voegen: en des, tot

a driegefreept. De *Viool* heeft tot haaren ondersten of laag-

sten toon g van het klein octaaf, en haare hoogste b van het tweegefrepte octaaf: en, al wat hooger gaat, moet door middel van de applicatie gekregen worden, wanneer men daarop onbepaald hoog kan komen, zodanig dat de toonen als 't ware te niet loopen. De *Alt*; is haare onderste of laagste toon c van het kleine octaaf, en loopt in de hoog-

te tot e tweegefreept: moetende al wat hooger loopt, even als bij de *Viool*, door middel der applicatie gemaakt worden; kunnende alsdan daarop tamelijk hoog gespeeld worden. De *Bas*, begint in de laagte van groot C; en heeft tot

haare hoogste toon e van het eengefrepte octaaf: al wat hooger gaat wordt, even als bij de *Viool* en *Alt*, door middel der Applicatie voorgebragt; wanneer men daarop vrij hoog kan komen: zodanig dat wel eens; gelijk ook bij de *Alt* plaats heeft, naar de G of zogenaamde *Viollleutel* gespeeld wordt; vooral indien er Soloos bij plaats hebben.

De *Dwarsfluit* heeft tot haare laagste toon d van het eenge-

frepte octaaf, en kan zonder moeite tot b van het tweegefrepte octaaf geblazen worden; maar al wat hooger loopt, wordt door de klep of door andere kunstgreepen, van de natuurlijke afwijkende, gemaakt; wanneer men daarop tot

d van het viergefrepte octaaf kan komen. De *Hobo*, be-

gint van onderen met c van het éengefrepte octaaf; van waar het

hét tot $\overset{|||}{d}$ driegefrecept, vrij natuurlijke toonen, oplevert; echter niet zonder kleppen te bezigen, welken bij dat Instrument onontbeerlijk zijn: al wat hooger loopt, wordt wederom kunstiger en moeijeliker. De *Clarinet* is haar allerlaagste toon e; of, f, van het klein octaaf, naar men een Clarinet met onderscheidene kleppen heeft; zij loopt

vrij natuurlijk tot $\overset{|||}{c}$ van het driegefrecepte octaaf; kunnen-

de echter tot $\overset{|||}{f}$ driegefrecept daarop bekwaamlijk genoeg geblazen worden. De *Hoorn*, begint van g van het klein

octaaf, en loopt genoeg speelbaar tot $\overset{|||}{c}$ van het driegefrecept octaaf: vooral op een laage B *Mol* -- C -- D -- en E *Mol* -- of zogenaamde *Dis* hoorn; dan voor een F -- G -- A -- en hooge B *Mol* hoorn, zeer bezwaarlijk, zo niet genoegzaam ondoenlijk: als kunnende op zijn hoogst

tot $\overset{|||}{a}$ tweegefrecept, natuurlijk geblazen worden. Kunnende ook alle tuschentoonen, op dit speeltuig, in deezen omtrek niet gekregen worden, dan door Kunst: het welke echter zeer weinigen gelukt, om die er recht zuiver uit te haalen; bepalende dit Speeltuig zig maar bij zekere natuurlijke toonen. Het *Trompet* heeft hier mede eene volmaakte overéenkoms; uitgenomen dat eigenlijk haar onderste toon is, c van het klein octaaf. De *Basfon* is haare laagste toon, contra B, en kan tot $\overset{|||}{e}$ ééngestreept, bekwaam-

lijk genoeg geblazen worden; kunnende echter tot $\overset{|||}{c}$ tweegefrecept opstijgen. Het *Serpent* begint van groot C, en kan gemakkelijk genoeg tot $\overset{|||}{d}$ ééngestreept geblazen worden; waarbij echter, door des kundigen, nog één octaaf hooger

kan gekomen worden, en des, tot $\overset{|||}{d}$ tweegefrecept.

AMBROSIUS. (*Een Aartsbisshop van Milaan.*) Men wil dat hij de eerste was, die regels aan de hand gaf voor het kerkgezang, en aan hetzelfde eene gedaante welke het bevrijdde van zijnen ondergang, waarmede het bedreigd werd in zijnen tijd. Vergelijk, *Cantus Ambrosianus*, en *Cantus Gregorianus*; bij CANTUS, en, verder van hem SYSTEMA.

AME. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, ziel; dan, men verstaat er bij de snaarspeeltuigen door, het houten steuntjen achter den voorsten poot van de kam eener *Viool*, *Alt*, of *Bas*; ook bekend onder den naam van *Stapel*.

- A MEZZA-VOCE.** (*Italiaansch.*) Op eene halve, middenmaatige, gemaatigde stem: te weetē; niet te hard, niet te zacht; maar tusschen het harde en zachte. Vergelijk *Sotto-Voce* bij *SOTTO*; en, zie ook, *Mezza-Voce*, bij *MEZZO*.
- A MEZZO-MANICO.** (*Italiaansch.*) Het geelt te kennen, dat zodanige pasfagie waarbij dit gevonden wordt, in de halve *Applicatie* op de viool moet gespeeld worden. Men vindt dit onder anderen bij *Pichl*, *Oeuvre X*, vijfde Duet, pag 12; zijnde *Six Duos a Violon & Viola*.
- A MI LA.** (*Syllaben uit het Systema van Guido Aretinus.*) Hiermede benoemen de Franschen, den zesden toon hunner schaale, toon- of klank-ladder, overéénkomende met onze *A*; die ook wel maar enkelijk noemende *La*. Zie verder, ter meerdere ophelderinge, *SYSTEMA*.
- AMOEBÆUM.** *Ἀμοιβαιον.* (*Grieksch.*) Het is in de oude Dichtkunst, een soort van tweespraak in versen, verbeeldende een gefchil tusschen twee perfoonen, die elkander beurtlings antwoorden; zodanige, zijn de derde en zevende veldzangen, of herdersliederen van *Virgilius*.
- A MOL.** (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er *A* over de *kleine Ters* mede te kennen geeven. Vergelijk de termen *Duur*, en *Mol*, bij *DURO* en *MOLLE*; en, zie verder, ter meerdere ophelderinge, aldaar op het laatste, *SYSTEMA*.
- AMOROSO.** (*Italiaansch.*) Het komt van *Amoro* of *Amore*; liefde, *Amoroso*; in het vrouwlijke *Amorosa*; in 't Fransch, *Amoureux*; in het vrouwlijke *Amoureuse*; verliefd, lieflijk, veriefde, lieflijke. *Amorosamente*; in het Fransch *Amoureuxfement*; verliefdlijk; ook tederlijk, minnelijk. *Amorosisfamente*; zeer verliefdlijk. Men vindt dit wel eens bij een Muzikstuk, geeft daaraan dien naam, of bestempelt het zelve daarmede. Het wordt langzaam gespeeld; wel zo langzaam als *Andante*: genoegzaam als *Andantino*, of wel een klein weinig *Largetto*. Vorders heeft men wel eens *Amoroso*, *un poco Adagio*, of, *un poco Andante*, of, *un poco Andantino*, enz.; geevende te kennen, eene *Amoroso*, welke men aan den kant van eene *Adagio*, *Andante*, of *Andantino*, enz. wil gespeeld hebben. De term *Amoroso* heeft veel overéénkomst met den term *Teneramente*. Vergelijk des ook *TENERAMENTE*.
- AMPHIBRACHYS**, of **AMPHIBRACHIA.** (*Grieksch Latijn*) Een term der Dichtkunst; bevattende eene korte, eene lange, en wederom eene korte lettergreep: het welk op de nooten der Muzijk, en de Muzijkaale Compositie, toepasfelijk is. Vergelijk, ten deezen opzichte, *RHYTHMOS*.
- AMPHIMACER.** (*Grieksch Latijn*) Een term der Dichtkunst;

bevattende eene lange, en eene korte, en nog eene lange lettergreep: het welk, even als de voorgige term, op de nooten der Muzijk, en de Muzijkaale Compositie toepasselijk is. Vergelijk ten déezen opzichte, RHYTHMOS.

AMPHION. (*Het is in de Fabelgéschiedenisfen, een zoon van Jupiter en Antiope, die door haaren Gemaal, Lycus, Koning van Thebe, verfloten was.*) Hij speelde zo wél op de Lier, dat de Dichters voorgeeven, dat de rotsen hem volgden; wíllende daardoor te verstaan geeven, het vermógen, 't welk hij bezat om de hardste harten te vermurven. Men voegt er bij, dat de steenen zig van zelven voegden; om de muuren van Thebe te maaken, om dat hij, door het geluid van het zelfde speeltuig, de Thebanen overreedde om dezelve te bouwen. Vergelijk, (welken men stelt dergelijk vermógen gehad te hebben,) ORPHEUS.

AMPHORITISCHE STRIJDEN. Deezen waren bij de Ouden, zekere spelen die op het Eiland *Egina* gehouden werden, daar men een' os tot belooning gaf aan den Dichter, die de beste drinkliederen ter eere van *Bacchus* maakte.

ANACAMPTOS, ANAKAMPTOS, of ANAKAMPTOSO. (*Grieksch.*) Het is een term, in gebruik geweest zijnde bij de Grieksche Muzijk, welke berekende eenen zamenhang van eenige nooten, die afdaalden van de hoogte naar de laagte; zijnde één der gedeelten van het *Melopeia* der Ouden: 't is het tegengestelde van het *Euthia*. Vergelijk dit; en, zie verder, ter meerdere ophelderinge, MELOPEIA, en USUS.

ANÁCARA. (*Italiaansch.*) Heir-Paucke; Keteltrommel. Zie eigenlijk TIMPANO

ANAPAESTUS. (*Grieksch Latijn.*) Een term der Dichtkunst; zijnde een voet in de oude Poëzij, bestaande in twee korte, en één lange syllaben of lettergreepen; het welke op de nooten der Muzijk, en de Muzijkaale Compositie, toepasselijk is. Vergelijk; ten deezen opzichte, RHYTHMOS.

Dan, volgens de aantekening van den Heere *Egbert Buijs*, in zijn Woordenboek op dien term, zoude het eigenlijk zijn, een voet welken bestaat in één lange en twee korte syllaben;

gelijk het woord *Scopulos*: Echter vinden wij het bij anderen, welke het bepaalen, dat eigenlijk de twee eerste syllaben kort zijn, en de derde lang, gelijk wij het boven hebben opgegeven. Zie, onder anderen *Pitisco*, en *Matthie Martínez*, in hunne *Lexicons*.

ANARMONIA, of ASYMPHONIA. (*Grieksch.*) Zonder overeenstemming, wanluidende. Zie verder, DISSONANTE.

ANCHE. (*Fransch.*) Men verstaat er door, het Rietjen van een Schalmel of Hobe.

ANCIENNE MUSIQUE, en ANCIENNE SYSTEME. (Fransch.)

Zie *Antica Musica*, en *Antica Sistema*, bij ANTICA.

ANDANTE. (Italiaansch.) Het komt van *Andare*; gaan. Andante, gaande, doorgaande, eenpaarig, eenen eenpaarigen gang houdende, met evengelijke schreden. Het geeft een mouvement of beweging te kennen, welke vergeuoegd is, zonder echter vrolijk te zijn; wordende iet langzaamer gespeeld, dan Allegretto; tusschen Allegretto en Andantino; zijnde de derde trap der vijf hoofdbewegingen, en wel de laatste der schielijken, waarvan, ten deezzen opzichte, nader bij movimento zal gesproken worden. Verders heeft men nog van deezzen term, welke het Mouvement nader bepaalen en aanwijzen, *Andante Affetuoso*; willende zo veel zeggen, als gaande tederlijk: dan, waardoor eigenlijk verstaan wordt, eene Andante welke tederlijk is, zodanige pasfagies heeft, en wat langzaam moet gespeeld worden: bij voorbeeld als Andantino. *Andante Allegro*; zijnde een term, welke zelden meer gebezigd wordt: het wil eigenlijk zeggen, gaande vrolijk; of, een vrolijke gang: te weeten; eene gemaatigde vrolijkheid: men wil thans liever Allegretto, welke het zelfde te kennen geeft, in deszelfs plaatje aanneemen. *Andante Amorofo*; gaande, doorgaande lieflijk: te weeten; eene Andante welke lieflijk is, en lieflijk en aanminniglijk moet gespeeld worden: het wordt wat langzaam gespeeld; iet langzaamer dan Andante, genoegzaam als Andantino. *Andante Arioso*, gaande, doorgaande zangerig: naamlijk; eene Andante welke zangerig is, welke zangerige pasfagies heeft; wordende niet te gaauw, maar wat langzaam gespeeld; wat langzaamer dan Andante; zijnde in het Mouvement of de Beweging, het zelfde als Andante Amorofo, waarvan bij den vorigen Term gesproken is: wordende des even als dat, genoegzaam als Andantino gespeeld. *Andante Asai*; veel gaande: te weeten; wat gaauw gaande, wat rasch gaande; des, niet te langzaam; iet gaauwer dan Andante, tusschen Andante en Allegretto: genoegzaam Allegretto. *Andante Cantabile*; doorgaande zingbaar: des, niet te gaauw; maar wat langzaam: wat langzaamer dan Andante; genoegzaam Andantino. *Andante con Espresfione*; gaande, met nadruk, klaarlijk, duideljik, nadrukkeljik, enz.: des, niet te gaauw; zo gaauw niet als Andante; maar wat langzaamer, op dat het duideljik, klaarlijk, en met nadruk kan verstaan, en voorgedragen worden: bij voorbeeld als Andante Moderato. *Andante con Moto*; gaande met beweging; willende te kennen geeven, eene Andante, welke met eene eenpaarige, egaale, door-

gaande, niet te langzaame, maar eenigzins geannimeerde beweeging moet gespeeld worden; des, wat gaauder dan Andante doorgaands gespeeld wordt; tusſchen Andante en Allegretto. *Andante con Variazioni*; Andante met Variatiën: te weeten; welke met Variatiën verrijkt is. *Andante di Molto*; veel Andante of gaande; des wat gaauder dan Andante doorgaands gespeeld wordt. *Andante con Moto*, en *Andante Asfai*, zijn van dienzelfden aart; alhoewel eigenlijk Andante Asfai iet gaauder is, dan Andante di Molto, moettende des meer aan den kant van Andante, dan aan den kant van Allegretto gespeeld worden; echter tusſchen Andante en Allegretto. *Andante ed Affettuoso*; doorgaande en zielroerend, doorgaande en tederlijk, doorgaande en aandoenlijk; des, wat langzaam, genoegzaam als Andantino. *Andante Grazioso*; doorgaande lieflijk, aangenaam, aartig, bevallig, met gracie, enz.: het wordt genoegzaam als Andante zelve gespeeld; doch niet gaauder, eerder iet langzamer, om het lieflijke, aangenaame, aartige, bevallige, welke daar in is, des te beter te kunnen aan den dag leggen en voordraagen. *Andante Largo*; doorgaande langzaam, en eenvoudig; des, heel langzaam, genoegzaam zo langzaam als Largo zelve, of een weinig aan den kant van Larghetto. *Andante Lento*; doorgaande langzaam, en eenigzins zwaarmoedig: te weeten; het geheele stuk door langzaam, eenvoudig en zwaarmoedig te speelen; wordende aan den kant van Lento, of genoegzaam als de voorige term, eenigzins Larghetto gespeeld. *Andante Maestoso*; doorgaande prachtig, heerlijk, grootsch; om iet verhevens uitedrukken: zo dat zulk Muzikstuk, meest het geheele stuk door, prachtige, heerlijke, en grootsche passagiën heeft: vervolgens doorgaande en prachtig, eenpaarig en heerlijk, grootsch: het wordt iet langzamer gespeeld, dan Andante; om dat men, wanneer de Term Maestoso bij deeze of geene Mouvement geplaatst is, zulk stuk wat staatig, gemaatigd, en ernsthaftig, voordraagt: bij voorbeeld; tusſchen Andante en Andantino, meer aan den kant van Andantino, dan aan den kant van Andante, en des genoegzaam Andantino. *Andante, ma non Troppo*; doorgaande, gaande, maar niet te veel: dat is; niet te veel Andante of gaande; maar iet minder: wat langzamer dan Andante doorgaands gespeeld wordt; tusſchen Andante en Andantino; echter meer aan den kant van Andante, dan aan den kant van Andantino, en des genoegzaam, ten naastenbij, Andante. *Andante Moderato*; doorgaande bezadigd, een bezadigde gemaatigde gang; des, wat langzaam gaande, niet te gaaud

gaande; maar wat bezadigd gaande: vervolgens, iet langzaamer dan Andante anderzins zoude gespeeld worden: bij voorbeeld, juist tusfchen Andante en Andantino. *Andante Molto*; veel gaande, braaf gaande, grootlijks gaande: vervolgens, wat gaauw gaande, met groote fchreden gaande: te weeten; veel gaauwer dan Andante; echter zo gaauw niet als Allegretto, tusfchen Andante en Allegretto: en, daar men wil dat Molto iet minder gaauw is dan Asfai, en Andante Asfai genoegzaam Allegretto gespeeld wordt, zo diende Andante Molto, juist tusfchen Andante en Allegretto gespeeld te worden. *Andante non Troppo*, gaande, niet te veel, niet te veel gaande; dat is; niet te veel Andante; maar iet minder gaauw dan Andante, zo gaauw niet als Andante; tusfchen Andante en Andantino; echter meer aan den kant van Andante, dan aan den kant van Andantino. *Andante, non Troppo Moderato*; gaande, maar niet te veel gemaatigd, bezadigd, of langzaam; des, niet al te langzaam; maar iet meer gaauwer dan Andante; tusfchen Andante en Allegretto, echter meer aan den kant van Andante, dan aan den kant van Allegretto. *Andante, piu Tosto Allegretto*; willende te kennen geeven, eene Andante welke wat gaauwer, genoegzaam als Allegretto moet gespeeld worden. *Andante, piu Tosto Largo*; duidende aan, eene Andante welke wat naar den kant ener Largo moet gespeeld worden, genoegzaam als Andantino. *Andante, piu Tosto, un poco Vivace*; gaande, doorgaande, meer kort, een weinig levendig: dat is, eene Andante welke men wat gaauw, wat levendig wil gespeeld hebben; bij voorbeeld, als eene Allegretto. *Andante, poco Adagio*; doorgaande, een weinig langzaam: te weeten; het geheele stuk wat langzaam te speelen, genoegzaam als Adagio, tusfchen Adagio en Andantino. *Andante, poco Allegro*; gaande, doorgaande, een weinig lustig, vrolijk; het geheele stuk een weinig lustig, vrolijk te speelen, genoegzaam als Allegretto. *Andante, poco Moderato*; gaande, een weinig gemaatigd, bedaard; dat is te zeggen; eene Andante welk wat bedaard moet gespeeld worden, en des niet te gaauw; maar wat langzaamer dan Andante doorgaands gespeeld wordt, tusfchen Andante en Andantino; echter een weinig aan den kant van Andante, meer dan aan den kant van Andantino. *Andante, quasi Allegro*; willende zeggen, Andante, bijkans, bijna, fchier Allegro: te weeten; welke bijkans Allegro moet gespeeld worden, en des, ruim Allegretto; tusfchen Allegretto en Allegro; meerder aan den kant van Allegro, dan aan den kant van Allegretto. *Andante Scherzando*: het duidt

aan een *Andante* welke wat boertende en kortswijlig is, en des wat vrolijk moet gespeeld worden; iet gaauwer dan *Andante*, tusfchen *Andante* en *Allegretto*. *Andante, Tempo Giusto*; geeft te kennen, eene *Andante*, welke in eenen rechtmaatigen, gerechten, behoorelijken, rechtgemeeten tijd moet gespeeld worden; dat is te zeggen, niet te gaauw, ook niet te langzaam; genoegzaam als *Andante* zelve: eigenlijk iet langzaamer. *Andante, un poco Adagio*, gaande, of doorgaande een weinig langzaam: te weeten; eene *Andante* welke een weinig *Adagio* moet gespeeld worden, ruim zo langzaam als *Andantino*, tusfchen *Andantino* en *Adagio*. *Andante, un poco Allegretto*; geevende te kennen, een *Andante* welke een weinig *Allegretto* moet gespeeld worden; naamlijk; ruim *Andante*, veel gaauwer dan *Andante*, ten naastenbij zo gaauw als *Allegretto*; echter wat minder gaauw dan *Allegretto*. *Andante, un poco Allegro*; gaande, een weinig vrolijk, een weinig lustig: dat is; eene *Andante* welke men wat gaauwer, wat levendiger wil gespeeld hebben, dan doorgaands *Andante* gespeeld wordt; genoegzaam als *Allegretto*; daarvan zeer weinig onderscheiden. *Andante, un poco Lento*; gaande, een weinig langzaam; zijnde een *Andante* welke men in den trant van eene *Lento* wil gespeeld hebben; eigenlijk, zo langzaam niet als *Lento*, maar een weinig *Lento*, en des genoegzaam als *Larghetto*. *Andante Vivace*; gaande levendig: dat is; een levendige *Andante*: te weeten; eene *Andante* welke wat levendig moet gespeeld worden; bij voorbeeld, als *Allegretto*.

ANDANTINO. (*Italiaansch.*) Het komt van *Andante*, waarvan het eigenlijk het diminutif, of verkleinwoord is: het wil zo veel zeggen, als een geringe gang, een kleine gang, met kleine schreden gaan; langzaam gaan, op zijn gemak gaan: te weeten; iet langzaamer, dan *Andante*; even als *Allegretto* iet langzaamer is dan *Allegro*: want *Andante* is eigenlijk de laatste der schielijke bewegingen, en uit dien hoofde duidt *Andantino*, als het diminutif van *Andante*, aan, zo gaauw niet als *Andante*, wat langzaamer dan *Andante*; wordende het mouvement dikwijls nog nader bepaald, door een anderen bijgevoegden term, welke hetzelfde ten duidelijken aanduidt, gelijk hier onder zal voorkomen. Daar zijn er echter, welken, (alhoewel ten onrechte,) *Andante* rekenen, onder de langzame bewegingen; willende uit dien hoofde dat *Andantino* net het tegendeel zoude te kennen geeven: te weeten; schielijker dan *Andante*; doch, dan zoude *Andantino* niet het diminutif, maar het

superlatif van *Andante* moeten zijn, daar echter Taalkundigen, gelijk ook onder anderen Rousseau het mede als wij begripen, en *Andantino* als het diminutif van *Andante* aanmerken: daar dan door dit misverftand, dit woord wel eens van sommigen, in eenen verkeerden zin gebezigd wordt, zal men dienen op het stuk zelf acht te geeven, om de meening van den Componist te vatten: voorzigtiger echter wanneer deeze door eenen ander daarbij gevoegden term, zijne meening ten klaarften aanduidt, wanneer men dan van zelf die meening van den Componist oogenbliklijk ontdekt, welke anderszins of een raadzel blijft, of ten minften wel eens wat bezwaarelijker zoude vallen, en duister voorkomen.

Verders heeft men dan *Andantino Adagio*; geevende te kennen, een *Andantino*, welke heel langzaam moet gespeeld worden, genoegzaam als *Adagio*; eigenlijk ict minder langzaam dan *Adagio*, niet veel van *Adagio* verschillende. *Andantino Grazioso*, wil zo veel zeggen, als een *Andantino*, welke aangenaamlijk, lieflijk, bevallig, en met gratie moet voorgedragen worden: des, aan den langzaamen kant, ruim zo langzaam als *Andantino* anders zoude gespeeld zijn geworden, tusfchen *Andantino* en *Adagio*. *Andantino, non Lento*; wil zo veel zeggen, als met kleine, langzaame fchreden gaan; maar echter ook niet al te langzaam gaan; des eene gemaatigde langzaamheid; bij voorbeeld, tusfchen *Andantino*, en *Andante*. *Andantino, poco Adagio*; met kleine fchreden gaan, een weinig langzaam: te weeten; eene *Andantino* welke een weinig *Adagio* moet gespeeld worden; des, veel langzaamer dan *Andantino*, en eenigzins aan den kant van *Adagio*. *Andantino, quasi Allegro*, wil zeggen, *Andantino* bijkans *Allegro*: te weeten; bijkans *Allegro* te speelen; wordende deeze Term niet aan den langzaamen, maar aan den fchielijken kant aangemerkt; waarvan boven gefproken is: men zoude het anders kunnen eigenlijker genoemd hebben, *Andante quasi Allegro*. *Andantino Scherzando*: het geeft te kennen, eene *Andantino* welke boertende en kortswijlig is; en des wat gaauwer moet gespeeld worden, dan dat *Andantino* anderszins wel zoude worden gespeeld. Deeze Term wordt, even als de voorige, niet aan den langzaamen, maar wat aan den fchielijken kant aangemerkt: men zoude het kunnen genoemd hebben *Andante Scherzando*; althans, indien men het van den fchielijken kant befchouwt. *Andantino Siciliano*; eene *Andantino*, op den trant van een Siciliaanfchen Herderszang; het wordt als *Andantino* zelf gespeeld; geevende *Siciliano*

maar enkelijk den trant van den Siciliaanfchen Herderszang te kennen, welke altijd in eene $\frac{3}{4}$, of $\frac{6}{8}$ maat gezet wordt.

ANDANTE VIVE. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, gaat levendig: te weeten; zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt, met eenen levendigen gang te speelen: dat is; ict gaauwer dan Andante doorgaands gespeeld wordt, tusfchen Andante en Allegretto.

ANEMOMETRUM. (*Latijn.*) Windwaag. Het is een zeker werktuig waarvoor de Orgelmaakers de fterkte en gefieldheid van den wind ontdekken. Zie verder, den term WINDWAAG.

A NEUF QUATRE. (*Fransch.*) In eene negen vierde, te weeten, maat: des getekend $\frac{9}{4}$: dezelve is niet meer in gebruik. Zie verder, *Nonecupla di Nove Semi-Minime*, bij NONECUPLA.

ANGELICA. (*Italiaansch*, en ook *Grieksch.*) In het Fransch, *Angélique*. Het komt in 't Italiaansch van *Angelo*, een Engel; in het Latijn, *Angelus*; in het Fransch *Ange*; in het Engelsch, *Angel*: allen van het Griekfche, *ἄγγελος*, *Angelos*, Bode, Gezant, Engel. *Angelica*, *Angelico*, of *Angélique*, van eenen Engel; ook Engelachtig, dat tot een Engel behoort. *Angelica* is eigenlijk in het Italiaansch het vrouwlijke van *Angelico*. Men bestempelt, met deezen term, wel eens een register in het Orgel; zijnde een Tongwerk van eenen lieflijken, aangenaamen toon; wordende ook wel genoemd *Voce Angelica*. Zie des ook dit, bij VOCE.

Door *Angelica* wordt in de Griekfche oudheid ook verftaan, een vermaarde dans, die op hunne Feesten gedanst werd; zodanig genoemd, om dat de Danfers in het gewaad van boden gekleed waren.

In het Fransch verftaat men ook door *Angélique*, een zeker Snaar-fpeeltuig, veel overeenkomst hebbende met de Luit; doch welke meer enkele Chooren of Snaaren heeft, en zig gemaklijker laat behandelen.

De Italiaanen bezigen den term *Angelo*, Engel, wel eens in plaats van eenen doopnaam. Zie ten deezen opzichte, verder, ter meerdere ophelderinge, ARCANGELO.

ANGLOISE. (*Fransch.*) Een Engelsche Dans- Zang- of Speel-ftuk.

ANIMATO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke, **ANIMATA.** In 't Fransch, *Animé*; in het vrouwlijke *Animée*: het komt van *Anima*; ziel; het leven. *Animato*, en *Animé*; bezielde, levend, gemoedigd, opgewekt, aangemoedigd. *Animata*, en *Animée*; aangemoedigde, opgewekte, levende, bezielde: men geeft dit wel eens voor een' naam; bezigt bij, of be-

- stempelt met deezen Term wel eens een Muzijkstuk, 't welk men wat leevendig en vrolijk wil gespeeld hebben: bij voorbeeld, als *Allegro Asfai*, of wel eens als *Vivace*.
- ANIMOSO.** (*Italiaansch.*) Moedig, dapper, heldhaftig; vurig: het komt tuschen het gezwinde, en het langzaam of bedaarde. Zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt, heeft veel overeenkomst met den voorigen term *Animato*, en met *Spiritoso*; wordende even als deezen *Allegro Asfai*, of wel eens een weinig *Vivace* gespeeld: vorders met eenen eenigzins sterken en korten sreek gespeeld wordende.
- ANONNER.** (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, haperen in 't leezen of spreekken: dan, bij de Muzijk verstaat men door deezen term, een Muzijkstuk, het welk een leerling zal beginnen te leeren speelen, met moeite nagaan; en des, als haperende, leezen of speelen; sruikelende.
- ANSATZ.** (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geven, de gesteldheid des monds, bij 't behandelen van Blaaspeeltuigen.
- ANTHEM.** (*Een Engelsche Term.*) Men verstaat er door een lofzang; zijnde een Engelsch Kerkgezang: de woorden hier voor gebezigd, zijn Bijbel-spreuken, uit welken de Componist, naar goeddunken, *Chooren*, of *Recitativen*, of *Ariën* maakt.
- ANTIBACCHIUS.** (*Latijn.*) Het is in de oude Poëzij een voet, bestaande uit drie syllaben of lettergreepen; de twee eersten lang, en de laatste kort; zodanig is het woord *Am-bire*, het welke op de nooten der Muzijk, en de Muzikale Compositie, toepasselijk is. Vergelijk ten deezen opzichte, **RHYTHMOS**.
- ANTICA.** (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Antiqua*. In het Fransch, *Antique*. Het wil zeggen, Oud. Zo heeft men *Musica Antica*, *Musica Antiqua*, *Musique Antique*, of *Musique Ancienne*. Muzijk in eenen ouden smaak, oude Muzijk, Muzijk der Ouden. *Antica Sistema*, *Systema Antiquum*, *Systeme Antique*, of *Ancienne Systeme*. Oud Systema, het Systema der Ouden. Zie verder, **MUSICA**, en **SYSTEMA**.
- ANTICIPAZIONE**, of **ANTICIPATIONE.** (*Italiaansch.*) In 't Fransch, *Anticipation*. Het wil zeggen, voorkoming. Zo heeft men *Anticipazione della Nota*, of, *Anticipation de la Note*; willende eigenlijk zeggen, voorkoming, verrassing, van de noot: dan, men verstaat er door, eene *Muzikale Figuur*, volgens welke zekere *Toon* zig eerder hooren laat, dan de *Harmonie* dat medebrengt. Men speelt eene Noot bij voorkoming, wanneer men, op het einde van eene voorgaande, eene volgende doet hooren. Om dit door Nooten uitedruk-

ken, stelt men, bij voorbeeld, achter F *Kruis*, door een klein nootjen en boogjen, G, het welke men aan F *Kruis* aansleept, en de volgende G dan wederom op nieuw aansloot.

ANTIPHONA. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Antifona*. In 't Fransch, *Antienne*. Eene soort van zang, gebezigd in de Roomsche, en Engelsche Episkopaale Kerken, voor- en tegen-zang genaamd; welke van eenen eenigen Zanger aangeheven wordt; wordende de daarop volgende Psalm van twee Chooren wisselender wijze gezongen, en verders van allen te gelijk herhaald en volëindigd; zijnde veeltijds, een beurtwisselende Choorzang: hiervan heeft men *Antiphona*, *vel Responsoria*; willende zo veel zeggen, als tegenklank, of antwoordzang: dan, waardoor eigenlijk verstaan wordt, een beurtzang. Men geeft den term *Antiphona*, *Antifona*, of *Antienne*, ook aan eenige Gezangen, die getrokken zijn uit de Heilige Schrift, toepastelijk op het Feest welk gevierd wordt; als mede aan eenige Lofzangen, die ter eere der Heilige Maagd gezongen worden; gelijk *Regina Cali*, *Salve Regina*, enz. Men wil, volgens het zeggen van *Socrates*, dat *Ignatius*, een Discipul der Heilige Apostelen, deezen Zang zoude uitgevonden hebben; en dat *Ambrosius* denzelyen in de Latijnsche Kerk hebbe ingevoerd.

Het boek welke deeze Gezangen bevat, wordt in het Italiaansch genoemd *Antifonale*, of *Antifonario*; in het Fransch, *Antiphonier*, of *Antiphonaire*: Voorzangboek, Liedboek van de *Antiphonen*, of *Antiennes*, en andere Gezangen op nooten, welken daarin gedrukt of geschreven zijn; ook bekend onder den term van *Antiphonaar*: Eigenlijk werd eertijds zodanig genoemd, het boek, dat alles behelsde, het geene op het Choor, ten tijde van de Misfe moest gezongen worden, ter oorzaake dat de Inleidingen tot titel hadden, *Antiphona ad Introitum*, voorzang tot de inleiding of ingang; maar, sedert langen tijd, heeft men niet meer *Antiphonaar* genaamd, als het boek, dat de *Antiphonen*, van de Metten, de Laudan, en andere kerklijke uren behelst.

ANTIPHONIA. Ἀντιφωνία. (*Grieksch.*) Het komt van ἄντι, tegen; en φωνή, stem: als of men zeide, tegenstem; waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Antiphonie*, zijnde een naam, welken de Grieken gaven aan zekere Muziek, die uitgevoerd werd door verscheide stemmen of speeltuigen, één of twee octaaven van elkander verschillende: in tegenstelling van die, welke Unisonwijze werd uitge-

- voerd, en welke geheeten werd *Homophonia*. Vergelijk dit, en verder *HARMONIA*.
- ANTIPONDIA.** (*Latijn.*) Het wil zeggen, tegengewigt; gelijk men er dan ook door verstaat bij de Orgels, het tegengewigt der orgelbalgen.
- ANTIQUA MUSICA**, en **ANTIQUUM SYSTEMA.** (*Latijn.*) Zie *ANTICA*.
- ANTISPASTUS.** *Ἀντισπαστος.* (*Grieksch Latijn.*) Een term der Dichtkunst; zijnde een voet, welke bestaat uit vier syllaben of lettergreepen; ééne korte, twee lange, en nog ééne korte; het welke op de nooten der Muzijk, en de Muzijkaale Compofitie, toepasfelijk is. Vergelijk ten deezzen opzichte, *RHYTHMOS*.
- ANTISTROPHE.** *Ἀντιστροφή.* Het is onder de oude Griekfche en Latijnfche Lierdichters, dat gedeelte van een gezang of dans, bij de Ouden in gebruik geweest zijnde, 't welk voor het *Altaar* gefchiedde, wederkeerende van 't westen naar 't oosten.
- ANTITHESIS.** *Ἀντιθεσις.* (*Grieksch.*) Het wil eigenlijk zeggen, tegenftelling: dan men verstaat er in de Muzijk door, wanneer uit eene regelmaatige fluiting, haastig in eenen vreemden toon gegaan wordt, en des een tegenftellige *pasfagie* of eene tegenftellinge fluiting laat hooren.
- ANTITHETON.** *Ἀντιθετον.* (*Grieksch Latijn.*) Dit woord wil eigenlijk zeggen, tegenftelling: dan, men wil er mede te kennen geeven, eene *pasfagie*, die tegengefelde dingen uitdrukt: bij voorbeeld; ik fleep, maar mijn hart waakte, Hoogl. V: vs. 2. Zo is *Antitheton* dan eene *Figuur*, waardoor het tegengefelde, tegen het tegengefelde, wordt tegenovergefeld.
- APERTA.** (*Latijn.*) Het komt van *Apertus*, waarvan het eigenlijk het vrouwlijke is; en wil zeggen, open, openge-daan. Men beftempelt met deezzen term een register in het Orgel; zijnde eene opene Fluitflem, Zie verder, den term, *OPENE-FLUIT*.
- A PIACERE.** (*Italiaansch.*) Naar believen, naar behaagen, naar welgevallen. Zie verder *AD LIBITUM*, en, vergelijk *FERMADA*.
- A PIU STROMENTI.** (*Italiaansch.*) In 't Fransch, *A Plusieurs Instrumens*. Voor, of met eenige, ettelijke, fommi-ge, verfcheide fpeeltuigen.
- APLICATURE.** (*Fransch.*) Zie *APPLICATURA*.
- APOBATÉRION.** *Ἀποβατήριον.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Apobaterium*. Een afscheidslied.

- APÓCOPE.** (*Latijn.*) Het komt van het Griekſche Ἀποκοπή *Apokopè*, en wil eigenlijk zeggen, afſnijding: dan, men wil er mede te keenen geeven, een *Muzijkaale Figuur*, waarin de laaſte toon eener *periode* kortlijk afgebroken wordt.
- APODIPNA.** (*Latijn*) Van het Griekſche Ἀπόδειπνα, *Apodeipna*. Lieder en na den avondmaaltijd.
- APOLLO.** (*De Naam van een gewaande Godheid der Heidenen.*) De Ouden hebben hem gehouden voor den God der *Dicht-kunst*, der *Muzijk*, en der *Kunſten*: men wil dat hij bij het *Systema* der Ouden, een vierde ſnaar in de hoogte gevoegd heeft, en zijne *Lier* zodanig wiſt te behandelen, dat niet alleenlijk menſchen, maar zelfs de dieren in de boſſchen daardoor waren aangedaan, tot zo verre, dat men hem eene meer dan menſchlijke eer bewees, en zijne *Lier* tot aan het geſtarnte verheven heeft: onzes erachters heeft hij met zijne *Lier* het verſtand of de verwachting van de toon zeer domme en onkundige wereld te boven gegaan, en hier door zijne leſen des te beter ingang weeten te doen krijgen, om de wilde en woeste gemoederen tot reden te brengen; welken om hunnen wilden en woesten aart, als onredelijke dieren beſchouwd werden; zig zo wel als het gedierte, toon ten tijde, in de boſſchen, ophoudende; des men dit niet eigenlijk, maar figuurlijk en zinnebeeldig, diende op te vatten en te verſtaan.
- APOLLON.** (*De Naam eens Speeltuigs.*) Het is een *Instrument* of Speeltuig met twintig ſnaaren op de wijze eener *Théorbe*, uitgevonden door eenen *Prompt*.
- APOSIOPÉSIS.** (*Latijn.*) Eene generaale pauze: het komt van het Griekſche Ἀποσιώπησις, *Apoſiopeſis*: eigenlijk, verzwijging: te weeten; die, in alle ſtemmen eens Muzijkſtuks, ten zelfden tijde, voorvallen. Zie ook *Generalis Pauſa*, bij *GENERALIS*.
- APOTHETUS.** (*Een Griekſche Term.*) Het komt eigenlijk van Ἀπόθητος, *Apóthetos*, of *Apótheſos*. Het is eene foort van Fluiten, gebezigd bij de Muzijk der Grieken.
- APOTOME.** (*Een Griekſche Term.*) Het komt van Ἀποτομή, *Apotomè*, afſnijding; is 't geene overblijft van eenen grooten toon, na dat men er een *Limma* van heeft afgeſneden; 't welk een *Interval* is, een *Comma* minder dan de groote halve toon: derhalven is de *Apotome*, een *Comma* grooter dan de middenbaare halve toon: vergelijk onze elfde leſ, van den *Catechiſmus der Muzijk*.
- APPEL.** (*Van het Franſche Appeller, Roepen.*) Het is eigenlijk een krijgsterm, de *Appel* welke bij gelegenheid der exerci-

tie, wanneer de soldaaten uit de gelederen zijn, wederom ter exercitie geroepen worden, of op de paradeplaatsen, of, in groote Frontiersteden, gelijk Bergen op den Zoom, geslagen wordt: dan, men bestempelt hier mede wel eens een Muzikstukken, waaraan men dien naam geeft; wordende als een Marsch gespeeld, 's avonds tuschen licht en donker, bij zonne ondergang, op de stads poorten, wanneer die gelosten worden.

APPLICATURA, of **APPLICATIO**. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Applicazione*. In het Fransch, *Applicature*. Men verstaat er, bij de Muziek door, de vingerzetting op Muzikinstrumenten, de *Applicatie*; waarbij in de behandeling eens Instruments nu deeze dan andere vingers in de opzetting van noden zijn, en volgens de regels der *Applicatie* gebruikt worden. Om hiervan eene beschrijving naar behooren te geeven, voor ieder Speeltuig, zoude een gantsch boekdeel beslaan, en des, daar ons bestek zulks niet gedooft, zullen wij mogelijk den Liefhebber hier over wel eens een bijzonder Tractaatje mededeelen, en ons thans alleenlijk moeten bepaalen, bij eenige weinige Hoofdregels daarvan, en wel maar voor sommige speeltuigen: in de eerste plaats komt ons het Klavecimbel in aanmerking: alle rollende pasfagies, of waarvan de nooten achter elkander volgende zijn, het zij opklimmende of nederdaalende, moeten zodanig gespeeld worden, dat men altijd met den duim, onder de andere vingers doorwerkt; en wel die zodanig plaatsende, dat dezelve zo veel doenlijk is, altijd komt op de bovenste van den halven toon van de schaale of klankladder van dien toon, waarin men speelt: bij voorbeeld, men speelt uit *G groote Ters*, die *F kruis* aan de regels heeft, zo valt de duim natuurlijk op *G* en *C*: uit *D groote Ters*, die *F*- en *C*- *kruis* aan de regels heeft, op *D* en *G*: uit *A. groote Ters* spelende, welke *F*- *C*- en *G*- *kruis* aan de regels heeft, op *A*, en *D*: uit *E groote Ters*, die *F*- *C*- *G*- en *D*- *kruis* aan de regels heeft, valt de duim het natuurlijkste op *E*, en *A*: uit *B groote Ters*, die *F*- *C*- *G*- *D*- en *A*- *kruis* aan de regels heeft, op *B*, en *E*: en des overal, op de opperste van den halven toon; over de *Mol*-toonen spelende, valt de duim het natuurlijkste op dien toon, noot, of toetse, welke in de hoogte, of naar de hoogte of opperste gerekend, de *Mol*-toon vooraf gaat: bij voorbeeld, uit *F groote Ters* spelende, welke *B Mol* aan de regels heeft, komt best de duim op *F* en *C*: uit *B Mol, groote Ters* spelende, die *B*- en *E*- *Mol* aan de regels heeft, valt de duim het natuurlijkste op *C* en *F*: uit *E*- *Mol, groote Ters*, die *B*- *E*- en

A- Mol aan de regels heeft, op F en C: uit **A- Mol groote Ters**, [welke **B- E- A-** en **D- Mol** aan de regels heeft, op C en F: en des alhier allen op F en C. Uit **C. groote Ters** valt de duim het natuurlijkste, op C en G: men plaatst hier den duim, op die onderste beneden, laage, of platte toetsen, om dat men met de andere vingers, die langer zijn dan de duim, gemakkelijk daarover heen kan komen, om dien op de verhevene of boven toetsen, of zogenaamde *Semi-toonen* te brengen, en des overal, de hand gemakkelijk kunnende draagen, daarvan meester te zijn: de andere vingers, den duim wel geplaatst zijnde, vinden zig als van zelve: want, die volgen elkander, als van den duim afgeleid wordende, welken men overéénkomstig de *Toetsen* plaatst, geen' vinger overslaande, dan om een' te winnen, bij zodanige *Pasfagies* waarbij men een' vinger te kort zoude komen: bij sommige *Pasfagies*, mag men ook wel eens een langer vinger, wanneer zulks niet wel anders kan schikken, over een' korter vinger brengen; doch men moet daarvan niet al te dikwijls gebruik maaken, maar alleenlijk uit noodzaakelijkheid; nooit op de platte toetsen, maar enkelijk, als er eens eene verhevene *toets* zig niet wel anders, dan met moeite, en bezwaarelijk laat grijpen: wij geen liefhebbers van dien aspel zijnde; nooit moet menden duim op eene verhevene toets brengen, ten zij bij het grijpen van een *Octaaf*, of bij *Pasfagies* die *Octaafgewijze* moeten gespeeld worden, welken, altijd, zo op de verhevene, als platte toetsen, met den duim en pink worden gegreepen, niet wel anders die kunnende gespeeld worden: de *Ters*, moet men altijd afwisselende met andere vingers neemen, altijd een' vinger daar tussehen latende liggen of voor ophouden, welke als dan oogenbliklijk gereed staat, ter afwisseling voor één' anderen die daar op volgt: nooit moet men die met dezelfde vingers neemen, hoe ook anderen dat willen leeren; want men kan onmogelijk die zo vloeiende met dezelfde vingers speelen, als dat die afgewisseld worden: bij de *Sexten* kan dit nog eenigzins beter schikken, om dat de greepen hier wijder vallen, en des veel moeijlijker zijn, om te grijpen; niettegenstaande wij verkiezen, en dezelve ook zodanig behandelen, om zoveel mogelijk zij, die even als de *Ters* aftewisselen, met andere vingers; alhoewel eene enkele hier wel eens mag onder loopen. Nooit moet men ook met een en dezelfde vingers, twee nooten of toetsen speelen, of de vingers onder het speelen afwisselen; want dat de *Applicatie* zeer belemmert om vloeiende en zonder horten en stooten te speelen, welke de zul-

ken, die daarvan gebruik maaken, altijd zullen doen, en niet dan belemmerd de vingers weetende voorbrengen, elkander in den weg loopende, als struikelende speelen. *Pasfagies* welken bestaan uit gebroken *Accoorden*, moet men maar zien, met welke vingers men die grijpen zoude, wanneer die tot *Accoorden* gebragt waren, en men zal bevinden, dat men die met dezelfde vingers moet neemen, als waarmede men die zoude neemen, *Accoorden* zijnde. Dit in acht neemende, is de hoofdgrond der *Applicatie* voor dit speeltuig gelegd, en men zal de overigen gemakkelijk vinden, en een goede, nette, en vlugge *Applicatie* of vingerzetting, met weinige moeite verkrijgen.

De *Applicatie* der *Viool*, *Alt*, en *Bas*, is op hunnen Term van die speeltuigen aangewezen: alleenlijk kunnen wij daarvan nog zeggen, dat indien men in de zogenaamde halve, of gelijk het anderen noemen, in de eerste *Applicatie*, moet speelen, men als dan maar de voorste vinger, eenen stap hooger zet; in de heele, of tweede *Applicatie*, wederom eenen stap hooger; in de derde *Applicatie*, al wederom eenen stap hooger, en zo voordgaande, hoe hooger men moet speelen; alle de andere snaaren en toonen, overéenkomsig die *Applicatie* inrichtende: bij voorbeeld, eene *Pasfagie* gaat

voor de *Viool*, niet hooger dan $\bar{b}$ tweegestreept, zo kan men de *Applicatie* behouden, zo als die bij de schaale, toon- of klank-ladder voor dat speeltuig is aangewezen; dan,

tot $\bar{c}$ driegestreept komende, zet men den eersten vinger,

die anderszins op de *Quint*, op $\bar{f}$ tweegestreept valt, nu

op de daaraan volgende $\bar{g}$ tweegestreept, wanneer de pink,

die niet hooger konde komen dan tot $\bar{b}$ tweegestreept, nu

tot $\bar{c}$ driegestreept kan reiken: echter wordt wel eens de

$\bar{c}$ driegestreept, wanneer die uit eene enkele noot bestaat, en sprongwijze geschiedt, door rekkinge met de pink gekregen, en de gantsche *Applicatie* daarom niet veranderd of verzet: dan, wij spreken hiervan eene *Applicatie*, welke noodzaakelijk in de halve *Applicatie* moet gespeeld worden, de *Pasfagie* dat medebrengende: even zodanig is het met

de overigen: bij voorbeeld, men moet tot $\bar{d}$ driegestreept spee-

speelen, zet men den voorsten vinger op $\overset{=}{a}$ tweegeftreept; tot $\overset{=}{e}$ driegeftreept moetende komen, zet men den voorsten vinger op $\overset{=}{b}$ tweegeftreept, enz. wordende ook wel eens eene *Pasfagie*, niet zo zeer om derzelve hoogte, als wel om die lieflijker te kunnen speelen, om de losse fnaaren te vermijden, of om eenen *Triller* die op eene losse fnaar valt, te maaken; in de *Applicatie* gespeeld, het zij in de halve, heele, enz. wanneer die ingericht wordt, naar de opgegevene wijze: hebbende dit genoegzaam hetzelfde plaats bij de *Alt* en *Bas*: dit is dan wederom de grond van de *Applicatie* voor deeze speeltuigen.

Die der *Fluit*, *Hobo*, *Clarinet*, *Basfon*, *Serpent*, *Gitaar*, *Mandoline*, *Harp*, enz. zijn allen op hunnen term, bij de fchaale voor ieder dier speeltuigen aangewezen: bij de *Horens* en *Trömpetten*, worden de toonen er in geblazen, volgens de opgegevene fchaale, daarbij te vinden.

APPOGGIATURA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Appoggiature*. In het Engelsch *Apogiature*. Het wil eigenlijk zeggen, leuning, steuning: dan, bij de Muziek verstaat men er door, een voorflag, *Appoggiato*; leunende steunende: te weten; de leidende noot, die men tot inleider van eenen *Triller* neemt; zijnde een klein nootjen, dat men, inzonderheid bij de hedendaagfche Muziek, voor de gewoonlijke nooten ziet, dat niet in de verdeling der maat gerekend wordt, alleenlijk een Muzikaal cieraad zijnde, en ter rechte plaats angebragt wordende, een van de eerste en voornaamste cieraaden is: men noemt het in 't Fransch *Port-de-voix*: Zie des ook dit, en verder, ter meerdere ophelderinge achter de letter A. Plaat 1. Fig. 3.

Zo heeft men ook *Appoggiatura Doppia*, dubbelde aanleuning: naamlijk een dubbelde voorflag, zo als bij voorbeeld, op Plaat 1. Fig. 4, wordt aangewezen: het wordt in 't Fransch genoemd *Port-de-voix double*. Zie ook dit, bij *Port-de-voix*, en vergelijk over het geheel, onze agfte les van den *Catechismus der Muziek*, pag. 27, Plaat 3. Fig. II.

A PRIMA VISTA. (*Italiaansch.*) Op het eerste gezicht: te weten; voor de vuist iet speelen of zingen, zonder het van te vooren te hebben gezien; of bestudeerd. Vergelijk,

A LIVRE OUVERT.

A PRINCIPIO, AD CAPITE. (*Latijn.*) Van het begin, aan het hoofd: wordende eigenlijk er door verstaan, dat men zodanig Muzijkftuk waarbij dit gevonden wordt, na men

een zeker deel daarvan gespeeld heeft, wederom van het begin moet aanvangen, tot aan het eindteken. *Da Capo* is het zelfde. Vergelijk verder, ter meerdere ophelderinge, onze zevende les van den *Catechismus der Muzijk*.

APUYER. (*Fransch.*) Zie *SOSTENUTO*.

APYCNI. ἄπυκνι. (*Grieksch.*) Het komt van *Apuknoi*, *Soni*, geluiden: eene benaaming, welke de Ouden gaven aan eenigen der toonen van hun Systema, in het digte of naauwe klankgeslacht; die, aan wederzijden, geene naauwe intervallen hadden: te weeten; aan drie van de agt toonen van hun Systema, in het Chromatyke en Enharmonyke klankgeslacht: zo noemden zij ook *Apynos*, ἄπυκνος, *Apuknos*, of, niet digt of naauw, dat niet digt of naauw is, de geluide van het Diatonyke klankgeslacht; om dat het zelve ruimere intervallen oplevert dan het Chromatyke, en het Enharmonyke klankgeslacht.

A QUATTRO TEMPI. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *A Quatre Temps*. Het wil zeggen, in een vier vierde tijd: te weeten, maat: zo heeft men ook *A Quattro Voci Reale*; voor vier koninglijke, heerlijke, treffelijke, prachtiglijke stemmen: te weeten; welken iet meer dan gemeen zijn, of laten hooren. Vergelijk ten deezen opzichte, *CONCERTATO*.

ARBITRO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Arbiter*, in het Fransch, *Arbitre*. Het wil eigenlijk zeggen, scheidsman; een wien de zaak overgegeven wordt, om zijn goeddunken daar over te zeggen: dan, bij de Muzijk wordt dees term gebezigd, om een *Cadans*, of *Capriccio*, te kennen te geeven; welk dan zo veel ook is, als een scheidsman der partijen; die, na zijne uitspraak gedaan te hebben over de zaak in verfehil, de twistende partijen bevredigt, wederom vereenigt, en het stuk verders met hun afspeelt en besluit: het wordt ook te kennen gegeven, door *Arbitrio*, in het Italiaansch; *Arbitrario*, of ook *Ad Libitum* in het Latijn. *Arbitraire* in het Fransch: naar willekeur, naar het goeddunken, goedachten, eigenwil, vrijwillig, dat van den wil afhangt, enz.: te weeten; om een *Cadans* of *Capriccio* te maaken; wordende ook wel maar aangeduid, door het teken $\curvearrowright$, boven of onder de noot, voor de slotnoot of hoofdtoon te zetten; of, bij den Bas, op den middentoon. Zie ter meerdere ophelderinge, ook onze zesde les van den *Catechismus der Muzijk*, en, den term *AD LIBITUM*.

ARC. (*Fransch.*) Zie *ARCO*.

ARCANGELO, of **ARCHANGELO.** (*Italiaansch.*) In het Grieksch, Ἄρχάγγελος, *Archangelos*. In het Latijn, *Archangelus*. Het

wil eigenlijk zeggen, Aartsëngel; of liever, en beter, Eerstëngel, Hoofdëngel, hoofd der Engelen: dan, dees term wordt dikwijls bij de Italiaanen gebezigd, in plaatse van, of voor, den doopnaam van eenen die uitmunt in eene Kunst of Weetenfchap, en dien men wil begunstigen met eenen eernaam: als, bij voorbeeld, *Arcangelo Corelli*, de Aartsëngel *Corelli*; enz.

ARCATA, of ARCHATA. (*Italiaansch.*) Het komt van *Arco*; een boog. *Arcata*, wil zo veel zeggen, als een streek met den strijktok, op snaarinstrumenten die door eenen boog of strijktok gedreven worden: zo heeft men in het Italiaansch, ook *Archeggiare*; willende te kennen geeven, het geene door strijktokken wordt uitgevoerd.

ARCILEUTO, ARCILIUTO, ARCHILEUTO, of ARCHILIUTO. (*Italiaansch.*) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Archiuth*. Het is, eene voortreffelijke Luit, in vroegere tijden gebezigd, om, benevens andere Muzijk, ook, en wel voornaamlijk, den *Generaalen Bas*, of *Bas-Continu*, daarop te spelen: zij heeft agt enkelde, en zeven dubbelde darmsnaaren, naast de fijnste en hoogste *Cantino*, of, *Cantarella*, in het Italiaansch, en *Chanterelle* in het Fransch gheten; geevende eenen doordringenden en sterken Luiten-toon, door haar zwaare Bas; zijnde een voort van Théorbe: waarvan nader op dien term zal gesproken worden.

ARCI VIOLA DI LIRA. (*Italiaansch.*) Het is eene groote Italiaansche Lier, aan de vorm of 't maakzel de Viool de Gambe gelijk; uitgenomen dat het ligchaam en de toets of greep, wegens de veele snaaren, breeder is: men heeft er welke twaalf, anderen veertien, en sommigen buiten die der toets, nog twee, en alzo zamen zestien snaaren hebben, welken met eenen strijktok gestreken worden.

ARCO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Arcus*. In het Fransch, *Arc*, of *Archet*. Een boog: te weeten; de boog eener Viool, Alt, of Bas: de strijktok. *Archetto*, of *Arcancello*; zijnde het diminutif van *Arco*; een strijktokjen, een kleine strijktok.

ARDITO. (*Italiaansch.*) Stout, kloekmoedig, dapper, enz.: des, zodanig stuk waarbij deeze term gevonden wordt, wël aantetasten, en wat raschlijk te spelen; genoegzaam als Presto. *Arditismo*; als het superlatif van Ardito, zeer stout, heel kloekmoedig, heel dapper: wordende genoegzaam als Prestissimo gespeeld.

ARETINUS, ARETINO, of ARETIN. (*De naam van eenen befaamden Mommik, welken de Muzijkkunst zeer bevorderlijk geweest is.*) Zie *Guido Aretinus*, en verder van hem SYSTEMA.

ARIA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Air*. Het is een Zangstuk, eene Aria. Men heeft er voor de stem waarbij woorden gebezigd worden; en voor de speeltuigen zonder textwoorden: in eene Partituure, doormengd met Recitativen, beduidt het de Aria welke gezongen moet worden. Wanneer men deezen term bij een Muzijkstuk geplaatst vindt, zonder verders meer, welke op een speeltuig moet uitgevoerd worden, geeft het te kennen een langzaam movement, bij voorbeeld als eene Andante: dan, wanneer het gepaard is met eenen anderen term, moet men het daarnaar inrichten: want, zo heeft men *Aria Buffa*; kluchtige Aria of Lied; zijnde een Zangstuk welk wat levendig wordt gespeeld: bij voorbeeld als Allegro; of wel eens, het movement nader bepaald zijnde, Allegro Asfai, of Presto. *Aria Cantabile*; zingbaare, zangerige Aria: te weten; welke op eenen zingbaaren trant wordt voorgesfeld, en des, wat langzaam moet gespeeld worden: bij voorbeeld, als Andantino. *Aria di Bravura*; pogchende, opsnijdende Aria: te weten; welke kluchtig is, en des, wat levendig moet gespeeld worden: het is genoegzaam als *Aria Buffa*, en wordt des even als dat gespeeld: zo heeft men ook in sommige exemplaaren van de Overture van Henri IV, *Aria e Legato*; willende te kennen geeven, eene Aria waarvan men de nooten gebonden moet speelen, sleepende, zonder dezelve van elkander te scheiden, in ééne streek, of trek wel aaneenbindende, zo als die staan aangetekend: want, het wil eigenlijk zeggen Aria en gebonden. Zo heeft men ook in het Italiaansch *Arietta*; in het Fransch, *Ariette*; zijnde het Diminutif of verkleinwoord van Aria, en Air: wordende er door verstaan, een Zangstukken, een kleine Aria. Vergelijk, onze twee-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*.

ARION. (*Het is in de Fabel-Historie, onder de Ouden, een beroemd Musicus geweest.*) Men vertelt er deeze *Anecdote* van: „ Dat hij, zig te sloop begeeven hebbende, om zijn geld „ door de matroozen stont vermoord te worden; doch hij „ had er deeze vond op, welke hem van den dood ver- „ loste: verzocht hebbende, om vóór zijn dood nog eens „ op zijne *Lier* te speelen, 't welk men hem gunstig toe- „ stont, speelde hij op dezelve zo verrukkend, dat, naar „ het zeggen, op het geluid daarvan, de *Dolphynen*, zig „ rondsom het schip verzamelden; vervolgens wierp hij „ zig in zee, en één van dezelve voerde hem op zijnen „ rug tot aan de Kaap van Tenara, nabij Lacedemonië: *Pe- „ riander*, bij wien hij kwam, deed de zeerovers nazet- „ ten, en gestreng straffen.

ARIOSO, of **ARIOSE**. (*Italiaansch.*) Zangerig, zingbaar. Het wordt langzaam gespeeld, en heeft veel overeenkomst met *Cantabile*: welke, even als dit, genoegzaam als *Andantino* gespeeld wordt. Vergelijk **CANTABILE**.

In eene *Recitatif* gevonden wordende, geeft het te kennen een zodanige *passagie* welke naar de maat moet uitgevoerd worden, even als of het eene *Aria* ware: vergelijk ten deezen opzichte hier vóór, den term **ARIA**.

ARISTOXENUS, of **ARISTOXENES**. (*Een Naam.*) Het is één der *Philosophen* der Ouden, welken ook over de Muzijk geschreven heeft; willende dat het gehoor ook over de Muzijkaale geschillen zoude rechten: daar *Pythagoras*, en die hem navolgden, zulks alleenlijk ondernamen, door de reden, uit de getallen spruitende; zonder het gehoor hier eenigzins bij te trekken. Vergelijk verder, ter meerder ophelderinge, **PYTHAGORAS**.

ARMER LA CLEF. (*Een Fransche Term.*) Het wil eigenlijk zeggen, den sleutel wapenen, van wapenen voorzien: dan, door dit gezegde, verstaat men, bij de Muzijk, de *Kruisfen* en *Mollen*, die den grondtoon vereisichen en medebrengen; als mede, de tijdmaat, waarin het stuk verdeeld is, bij eenen Muzijksleutel te plaatfen.

ARMONIA, **ARMONICA**, *Arpa* of *Arpicordo*. (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk **HARMONIA**, **HARMONICA**, en **HARPA**.

ARPEGGIO, of **ARPEGGIO**. (*Italiaansch.*) In 't Fransch, *Arpège*, of *Arpègement*: harpslag, een gebroken accoord. *Arpeggiando* of *Arpeggiato*, in het Italiaansch: *Arpèger*, in het Fransch: op Harprant: te weeten; in gebrokene accoorden. *Arpeggiare*, of, *Arpeggiare*, in het Italiaansch: *Arpégé*, in 't Fransch: met gebrokene accoorden speelen. De *Harpeggios* worden voornaamlijk gemaakt op zodanige speeltuigen welken door een' strijkstok geregeerd worden, als de *Viool*, *Alt*, en *Bas*; zijnde eigenlijk een gebroken accoord, waarvan de geluiden, welken dat accoord uitmaaken, na elkander gehoord worden: wordende hierbij op iedere snaar waarop het accoord valt, een' vinger gezet, bij die noot, of op dien toon, waar uit het accoord bestaat, of zamengesteld is, welken allep moeten vastgehouden worden, zo lange de *Harpeggio* duurt op dat accoord, die niet los latende, voor dat wederom een ander accoord gegrepen wordt: van de onderste beginnende, opwaards naar de bovensten; welke ondersten altijd wat sterker aangegrepen worden, om het *Accent*, en de *Harpeggios* van elkander te onderscheiden, en doen gewaar worden: op het *Klavencimbaal* worden dezelve ook gemaakt, vooral bij zodanige *passa-*

- gies die uit accoorden bestaan, en welken uit lange nooten zijn zamengefeld, om die langer te doen voordduuren; beginnende mede als bij de Viool, van de onderfte: hebbende veeltijds plaats bij het *Accompagnement* der *Recitativen*. Zie, ter meerdere ophelderinge, onze vier-en-dertigfte les van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 159, 163, en 166, Plaat 22, en 25. Fig. 6, en 26.
- ARPCICORDO**, of **HARPCICORDO**. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Harpicordum*. Een harpengeluid, op fommige Klavecimbels gevonden wordende, bestaande uit lapjens laken welken tegen de snaaren gefchoven worden, door middel van een latjen, waarop die zijn vastgemaakt en verdeeld, bij wijze van een register.
- ARS COMBINANDI**. (*Latijn.*) Kunst der zamenvoeging. Men verstaat er door de Kunst welke leert, hoe dikwijls, en op hoe veelerleie wijze men zaaken of getallen verzetten of veranderen kan: en wat men, van toon veranderende, moet in acht neemen; hoe men dit doen moet, en hoe veele veranderingen, touren, draajingen, of bijzondere wegen hier door kunnen ontstaan: hebbende ook zijne betrekking op de zamensstelling der partijen, de schikking der zinscheidingen, enz.: kortom op de gantsche Compositie. Zo heeft men ook *Ars Modulatoria*, of Kunst der modulatie; zijnde eene schikking van de geluiden, volgens de regels der Modulatie, waardoor men, het zij preludeerende, het zij fantaseerende, het zij componcerende, ordelijk en geschikt van den eenen toon in den anderen weet overtegaan, en die zodanig voortebereiden, dat dit zonder het gehoor te beledigen kan geschieden, en hier door van den hoofdtoon afgeweken zijnde, wederom geschiktlijk daar in weete te komen. Vergelijk, onze agt-en-twintigste, en eenige volgende lesfen, van den *Catechismus der Muzijk*, en, verder den term, *EURHYTHMIA*, en *MODULAZIONE*.
- ARSIS**. *ἄρσις*. (*Een Griekfche Term.*) In het Latijn, *Elevatio*, verheffing, opheffing: te weeten; de tweede tijd der maat: om dat dit geschiedt, door het opheffen der hand: wordende de eerste tijd der maat genoemd *Thesis*, welke aangegeven wordt, met de hand naar omlaag, of nederwaards te slaan. Zie ter meerdere ophelderinge *MISURA*, en verder, *THESIS*.
- AS**. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er door verstaan hebben *A Mol*; gelijk door *As Duur*, of *As Dur*, *A Mol* over de groote ters: en door *As Mol*, *A Mol* over de kleine ters: vergelijk de termen *Duur* en *Mol* bij *DURO*, en *MOLLE*; en zie verder, ter meerdere ophelderinge, op het laatste aldaar, *SYSTEMA*.

- ASAPHIA.** Ἀσαφία. (Een Griekfche Term.) Men verftaat er door, een fchorre ftcm: men wil dat het drinken van chocolade, en onthouden van fcherpe dranken of fpijzen, de ftcm zeer kan bevorderen.
- ASCAULOS.** Ἀσκαυλος. (Griekfch.) Een zakpijfspeeler; dan; volgens van Til, in zijn *Dicht- Zang- en Speel-Kunst*, pag. 67, verftaat er *Vosftus*, een Organift door.
- ASCIA.** (Een verbasterde Term.) Het wil volgens het Nieuw en volkomen Kunstwoordenboek van den Heere *Egbert Buys*, eerste Deel, pag. 161, zeggen, bindzelen, zwachtels: denkclijk bij verbastering van het Latijnfche en Italiaanfche *Fascia*, een band, of zwachtel. *Fasciatura* in het Italiaanfch, zwachteling, omzwachteling, omwinding: hiervan heeft men naar alle waarfchijnlijkheid, den mede verbasterden term *Acciatura* afgeleid, waarvan wij hier vooren gefproken hebben, zoudende *Acciatura* des zo veel willen zeggen, als bindinge, zwachtelinge: gelijk men dan ook door *Acciatura* verftaat, een zekere paffagie waarbij men eenige nooten vafhoudt, die Harmonifche flagen leveren kunnen, terwijl men de zulken, die er flechts meerder bevalligheidshalve invloejen, en van drie klanken, en andere Harmonifche flagen, als overfchieten, niet aanhoudt; maar terftond loslaat. Vergelijk ACCIATURA.
- A SEGNO.** (Italiaanfch.) In het Latijn, *A Signo* of *Al Signum*. Aan het teken, van het teken; wordende ook te kennen gegeven, door *Al Segno*. Zo heeft men ook in het Italiaanfch, *A Segno Ordinario*: in het Latijn, *A Signo Ordinario*, of *Al Signum Ordinarium*: aan het gewoone teken, van het gewoone teken: te weeten; aldaar wederom te beginnen: aldaar wederom het ftuk aantevangen; wordende ook te kennen gegeven, door *Da Capo dal Segno*.
- A SÈI TEMPI.** (Italiaanfch.) In 't Fransch, *A Six temps*. In eenen zesledigen tijd: te weeten, maat: als $\frac{6}{8}$, of $\frac{6}{4}$.
- A SETTE PARTI.** (Italiaanfch.) In het Fransch *A Six Parties*. Voor zeven partijen: naamlijk; zodanig ftuk waarbij dit gevonden wordt, zamengefteld zijnde.
- A SIX QUATRE.** (Fransch.) In een zes vierde, te weeten, maat: dus getekend $\frac{6}{4}$. Zie ook, *Sestupla di Semi-Minime* bij SESTUPLA.
- A SON AISE.** (Fransch.) Op zijn gemak, zonder zig te verhaasten. Het wordt gefpeeld als *Adagio*.
- ASOOSRA.** (Een Hebreewfche Term.) Men verftaat er door, eene foort van Bazuin, of eigenlijk een Trompet.

ASPIRATION. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, geblaas, uitblazing, eene uitspraak met geblaas of uit de keel: dan, bij de Muzijk verstaat men er door een zeker teken, 't welk op een noot gezet wordt, om die kort aftebrecken. Zie zulks achter de letter **A**, op Plaat 1. Fig. 5. (a.) zo als het geschreven wordt, en (b.) zo als het moet gespeeld worden.

ASSAI. (*Italiaansch.*) Het is een *Adverbium Quantitatis*, of een bijwoord van hoegroothed, en wordende met een ander woord gepaard, als met *Allegro*, *Presto*, *Adagio*, enz. wil het zeggen, veel, zeer veel, braaf: sommigen willen dit woord bezigen, in plaats van het Franche woord *Assez*, genoeg of genoegzaam; dan te onrecht: want, alhoewel *Asai*, zekerlijk ook wel eens genoeg, of tamenlijk wil zeggen, zo wordt het echter meest voor veel, zeer veel gebezigd, gelijk ook de meeste schrijvers over de Muzijk, mij bekend zijnde, het door veel, of zeer veel, enz. vertaalen, en zodanig willen gespeeld hebben. Zie, onder anderen *Mozarts Onderwijs in het behandelen der Viol.*, pag. 53 en 54. *Den Muzijkonderwijzer*, eerste stuk, pag. 94 en 95, en; om geen meerderen optenoemen; *Rousseau*, in zijne *Dictionnaire de Musique*, eerste Deel, pag. 55, welke dit gevoelen volmaaktlijk tegenspreekt. Vergelijk verder, den term ALLEGRO ASSAI.

Zo heeft men ook *Asai Tosto*; willende zeggen, braaf kort; ook braaf gauw, braaf rasch; wordende genoegzaam als *Presto* gespeeld. *Asaisimo*; het Superlatif van *Asai*, wil zeggen, zeer veel, allerveelst: bij voorbeeld *Allegro Asaisimo*, is veel gauwer dan *Allegro Asai*, en des, genoegzaam *Presto*. *Presto Asaisimo* is nog gezwinder dan *Presto*; moettende genoegzaam *Prestissimo* gespeeld worden.

ASSAMENTA. (*Latijn.*) Volgens van Til in zijn *Dicht- Zang- en Speel- Kunst*, pag. 150, waren het Lofzangen, welken bij de Romeinen in het Heiligdom gezongen werden; zijnde naar de Goden *Janus*, *Juno*, *Minerva*, en anderen, gebijnaamd.

ASSEMBLÉE, ou, CORPS DE MUSICIENS. (*Fransch.*) Vergadering, of ligchaam van *Musiceerenden*: te weeten; een gezelschap van *Musiceerende* perfoonen, een *Concert*. Vergelijk *CONCERTO*.

ASTYNOMI. Ἀστυνομί. (*Grieksch.*) Het waren onder de Grieken, tien mannen te *Athenen*, die het opzicht hadden over de *Zangers*, *Fluit-* en *Tooneel-speelers*, en voorts

over de *Politie* en Burgerlijke veiligheid: vijf van hun namen die bediening binnen de stad, en vijf anderen omtrent de haven van *Piræcum* waar.

ASYMPHONIA. Ἀσυμφωνία *Asymphonia*. (Een Grieksche Term.) Wanluidendheid, wangeluid. Zie **ANARMONIA**.

A TEMPO. (Italiaansch.) In het Latijn, *Ad Tempus*. In 't Fransch, *A Temps*, of *A la Mesure*; op of naar den tijd, naamlijk, maat: zo heeft men *A Tempo Giusto*; in eenen rechtmaatigen tijd, of maat: te weeten; niet te rasch, niet te langzaam; maar, de tijdmaat wèl afgemeeten; in eenen behoorelijken tijd: wordende, het mouvement niet nader bepaald zijnde, genoegzaam als *Allegro Moderato* gespeeld. *A Tempo Ordinario*. In 't Latijn, *Tempore Ordinario*. In het Fransch, *A Temps Ordinaire*. In den gewoonen tijd, te weeten; maat: zo als het stuk aangevangen is, zo als men het begonnen heeft, zo als het voorige geweest is: wordende deeze term gebezigt, wanneer men het mouvement veranderd heeft; het zij men dat vertraagd of vergaauwd heeft; en men nu wederom het eerste mouvement waarmede men begonnen is, wil aangevangen hebben. Vergelijk ten deezen opzichte, **AL PRIMO TEMPO**.

A TRE TEMPI. (Italiaansch.) In 't Fransch, *A Trois Temps*. In eenen driebledigen tijd: te weeten; maat: het zij drie vierde, het zij drie agtste; als $\frac{3}{4}$, of $\frac{3}{8}$. Vergelijk *Misura a Tre Tempi*, bij **MISURA**.

ATTACCA. (Italiaansch.) Het komt van *Attaccare*; aanhechten, aanbinden, aankleven, aanhangen. Zo heeft men, *Attacca Presto*; hecht de *Presto* aan, willende te kennen geeven, dat men de *Presto* moet aanhechten, aan het geene vooraf gegaan is, zonder optehouden, die oogenbliklijk, zonder tuschenpoozing, daarop latende volgen: even zo heeft men, *Attacca Subito Allegro*; hecht schielijk de *Allegro* aan: te weeten; aan dat geene 't welk voorafgegaan is: men vindt dit onder anderen bij *Pleyel*, *Ouv. 19*. om te kennen te geeven, dat na de *Adagio* die op pag. 5 staat, oogenbliklijk bij het omkeeren van het blad, de *Allegro*, die op pag. 6 staat, zonder tuschenpoozing moet gespeeld worden, en op de *Adagio* volgen: zo heeft men ook *Attacca Subito Minuetto*; hecht schielijk de *Menuet* aan: naamlijk; aan dat geene 't welk vooraf gespeeld is, zonder eenige tuschenpoozing te maaken, of optehouden.

ATTO. (Italiaansch.) In het Latijn, *Actus*. In 't Fransch, *Acte*: het wil zeggen, daad, bedrijf: te weeten; een zeker deel van een Tooneelstuk: zo is *Tra Acto*, of *Entr' Acte*,

tusfchenbedrijf, een zekere tijd, welke verloopt tusfchen het einde en het begin van twee Acten, of Bedrijven, eener Opera of Comedie; tusfchen welken het Orkest eene foort van Simfonie of Ouverture, waaraan dikwijls dees naam gegeven wordt, speelt: zo heeft men ook *Atto di Cadenza*, of *Acte de Cadence*; daad, of werking, van de Cadans, of Stemval; zijnde eene zodanige beweging, in ééne der partijen, of in alle de partijen, welke een Cadans, of Stemval, zal te kennen geeven. Vergelijk verder, ten deezen opzichte, CADENZA.

AU. (*Fransch.*) Het is een woordleedjen, dat voor een ander woord gesteld wordt: zo heeft men *Au Commencement*; van het begin: overéénkomende met het Italiaansche Da Capo. *Au Desfous*; van onder, beneden: overéénkomende met het Italiaansche Sotto. *Au Desfus*; van boven: overeenkomende met het Italiaansche, Sopra.

AUBADE. (*Fransch.*) Ochtendzang, uchtendgezag, morgenfpel, wekgezag- of- fpel, eergezag, eergefpeel, Muzijk, die gegeven wordt bij het aankomen van den dag; het zij van eenen minnaar, ter eere zijner minnaarsfe; het zij aan eenen wien men wil eer aandoen, Vergelijk, SERENATA.

AUGMENTATION. (*Fransch.*) Vermeerdering, aanwafing, aangroeijing, toeneeming: het is 't zelfde als *Acroissement*. Zie verder dit bij ACCRESCIMENTO; en, vergelijk *Point d'Augmentation* bij PUNCTUM.

AUTHENTICUS. (*Latijn.*) Het komt van het Griekfche *Αὐθεντικός*, *Authentikos*, en dit van *Αὐθεντης*. Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft, *Autentico*; en, in 't Fransch, *Authentique*, of *Autentique*: 't wil zo veel zeggen, als geloofwaardig, beweerd, bevestigd, echt, oorspronkelijk; iet dat alle vereifchte voorwaarden, door de wet bepaald, heeft; welk bewijst, of tot bewijs dient; welk van treffelijke Liedén voor goed aangenomen is; *Authentijk*: dan, bij de Muzijk, bezigden de Ouden deezen term, in zekere fchikkinge hunner *Melodijen*, en bij zekere grondtoonén: bij voorbeeld: verdeel het *Oftaaf A a*, in twee deelen, door den middentoon E: indien men nu speelt, tusfchen die twee A a, in de tusfchenwijdte van een *Oftaaf*; en men fluit op den hoofdtoon; te weeten; op ééne van die twee A a, zo is uwe *Modus*, *Melodie*, of wijs *Authentijk*: maar, indien men speelt, tusfchen die twee A a, en men zijne fluiting maakt op den middentoon E, die in het midden van het *Oftaaf* ligt, of men speelt van den middentoon E naar deszelfs *Oftaaf e*, en maakt

zijne sluiting op den hoofdtoon des middentoons, naamlijk, op ééne van die twee E e, zo is, in deeze twee gevallen, uwe *Modus*, *Melodie*, of wijs *Plagaal*: zij hadden vier grondtoonen, die zij *Authentijk* noemden, en door hun gebezigd werden, overéénkomende met de *Dorische*, *Phrygische*, *Lydische*, en *Mixolydische* grondtoonen der oude Grieken; zijnde door *Ambrosius*, Aartsbisfchop van Milaan verkozen, om er, omtrent het jaar 370, het kerkgezag op zamentestellen, en daaraan dien naam gegeven, als zijnde daardoor goedgekeurd, en bevestigd. Zie, ter meerdere ophelderinge, *PLAGALIS*; en, vergelijk verder *MODO*.

AUTRE. (*Fransch.*) Het wil zeggen, ander, andermaal. *Une Autre Fois*; nog andermaal, nog eene reis. Zie ook *ALTRO*.

AVEC. (*Fransch.*) Met; zijnde een voorzetzal, 't welk altijd van een zelfstandig woord gevolgd wordt: zo heeft men *Avec Commodité*; met gemak: des niet gaauw; maar op zijn gemak, zonder zig eenigzins te haasten; wordende genoegzaam gespeeld als *Adagio*. *Avec Diligence*; met vaardigheid, met gezwindheid, met nijverheid, met naarfthigheid: des, wat gaauw, rasch, gezwind: wordende genoegzaam als *Presto* gespeeld. *Avec Discretion*; met bescheidenheid, met bedaardheid: te weeten; niet te gaauw, ook niet te langzaam; des gemaatigd; bij voorbeeld als *Moderato*, welke genoegzaam overéénkomt met *Andante*. *Avec Energie*; met nadruk, nadrukkelijk: des gemeenlijk langzaam: wordende gespeeld als *Maestófo*, welke genoegzaam als *Andantino* wordt gespeeld. *Avec Exactitude*; met nauwkeurigheid, met scherpe of nauwe toezicht: naamlijk; van het geene men zal uitvoeren: wordende genoegzaam, het mouvement niet nader bepaald zynde, als *Andantino* gespeeld. *Avec Gravité*; met deftigheid, met staatigheid, met ernsthaftigheid; des heel langzaam; even als *Grave*. *Avec Jugement*; met oordeel, met verstand; te weeten wat gemaatigd, niet te gaauw, ook niet te langzaam: omtrent als *Andante*. *Avec Majesté*; met majestéit, met pracht, met verhevenheid, enz.; komende overéén met *Maestófo*, welke genoegzaam als *Andantino* gespeeld wordt. *Avec Modération*; met gemaatigdheid, met bezaadigdheid: des, niet te gaauw, ook niet al te langzaam: komende overéén met *Moderato*, welke genoegzaam als *Andante* gespeeld wordt. *Avec Sagesse*; met wijsheid: te weeten; met voorzichtigheid, met ingetogenheid, bedaardheid, gemaatigdheid, bezadigdheid: wordende even als *Moderato* gespeeld. *Avec Soín*; met zorg, met zorgvuldigheid, met kommer, met bekommering: des heel lang-

zaam : bij voorbeeld als Largo of Lento. *Avec Vehémence*; met hevigheid, met geweld, met vuur, drift : te weten; zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt, wel aantastende te speelen : en des, genoegzaam als Presto. *Avec Vivacité*; met leevendigheid, met vlugheid, met snelheid, met vaardigheid, enz. : des wat rasch; bij voorbeeld, als *Vivace*.

AVIUM GARRITUS. (*Latyn.*) Het wil eigenlijk zeggen, der vogelen snapping en klapping : dan, men wil ér één der zogenaamde stomme registers in het Orgel, overéenkommende met den Nachtegaal, mede bestempelen. *Philomela* is echter eigenaartiger, en drukt onbewimpeld eenen Nachtegaal uit. Zie, des verder, **PHILOMÉLA**.

A VOTA. (*Italiaansch.*) Met de ledige. *A Corda Vota*; met de ledige snaaren : te weten; met de losse snaaren der Viool; zonder dat men er de vingers opzet. Zie, ter meerdere ophelderinge, **A CORDA VOTA**.

B.

B, is de tweede letter van het Alphabet of **A, B, C**, ook de tweede van het Muzijkaale Letter-Systema, en de zevende van de Diatonyke of Natuurlyke Schaale. Zie, onze tiende, vergelijk onze veertiende les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, **SYSTEMA**.

B, wordt door de Franschen, bij hun Muzijkaal-Systema, schaale, toon- of klank-ladder *Sj* genoemd. Vergelijk die schaale, bij **SYSTEMA**.

B, betekent, vooral in Partituuren, of op omslagen, en bij opschriften van Muzijktukken, ook dikwijls *Bas*, of *Basso*. Zie des verder **BASSO**.

b, wil te kennen geeven, een' Mollen-toon. Zie, ten deezen opzichte, onze derde les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, den term **MOLLE**.

M, is de vierkante **b**, of het *Quadratum*; zijnde een teken, het welke eenen noot, die door een kruis verhoogd, of door een mol verlaagd is, weder in zijne natuurlijke plaats herstelt. Zie, onze tweede en derde les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, **QUADRATUM**.

- BAARDEN.** (*Een Orgel-term.*) Men noemt zodanig in het Orgel, zekere kleine stukjens tin of lood, naar dat de pijpen van tin of lood gemaakt zijn, welke men aan sommige Orgelpijpen ter zijde van het *Labium*, of mondgat, vindt; wordende deeze pijpen daar door gefeld; de toon hooger wordende naar maate dat men dezelve van 't mondgat verwijdert, en in een tegengefeld geval laager.
- BAARPIJP.** (*Een Orgel-term.*) Het is een register in het Orgel; zijnde een open pijpwerk, middenmaatig van dikte, zacht van geluid, en zo fcherp niet als de *Præstant*.
- BABIJS,** (*in de Fabelachtige Historie,*) de broeder van *Marsias*, die door *Apollo* gevild was: *Babys* had het zelfde noodlot moeten ondergaan, om dat hij *Apollo* had durven uitdaagen om tegen hem op de Viool te fpeelen, als *Pallas* hem niet door haare voorfpraak had bevrijd, met te zeggen, dat een domoor als *Babys* beneden zijne gramschap was.
- BACCHIUS.** (*Latijn.*) Een term der Dichtkunst; zijnde een voet van drie lettergreepen, waarvan de eerfte kort, en de twee anderen lang zijn: het welk op de nooten der Muzijk, en de Muzijkaale Compositie toepasfelijk is: de Ouden bezigden ze in de liederen die zij ter eere van *Bacchus* dichtten: men moet er *Pes*, dat is, voet, onder verftaan. Vergelijk verder, den term RHYTHMOS.
- BACHANTEN,** (*in de Oudheid,*) Priesterinnen van *Bacchus*: zij werden ook *Mænades* genoemd, uit hoofde van de grilzieke plechtigheden, die op hunne feesten in zwang gingen, als ook *Thyades*, betekende onftuimig of woedende: zij vierden de ijshoofdige feesten hunner Goden, bekleed zijnde met de vellen van *Panthers* en *Tygers*, en liepen den gantfchen nacht, sommige met het hair los, met flambouwen in de handen; anderen met wijngaards- en klimop-bladen gekroond, waarvan zij de ftrengezels droegen: zij waren vergezeld van *Cimbaal-fpeelders*, en *Tamboeren*; terwijl zij zelve, als verrukt zijnde, een ijsfelijk misbaar maakten.
- BADINE.** (*Fransch.*) Boertende: men vindt dit wel eens bij een Muzijkftuk, welke boertende en kluchtige pafagies heeft, en ook zodanig moet gefpeeld worden: het mouvement is *Andante* of wel een weinig *Allegretto*, naar dat hetzelfde is ingericht, of naar dat het door een andere term nader bepaald wordt. Zie ook LA BADINE.
- BAGUETTES.** (*Fransch.*) Trommelftokken.
- BALANCEMENT.** (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, flingering van iet, dat zig ginds en weder beweegt; dan, bij de Muzijk wordt er door verftaan, een zeker Muzikaal cie-

raad; zijnde eene beeving, of fiddering welke op Strijk-instrumenten veroorzaakt wordt, met den vinger op de eene of andere snaar staande, heen en weder te beweegen: bij de zang, of op Blaasinstrumenten, geschiedt dit, door middel van den adem: het is 't zelfde cieraad, als dat, welke in het Italiaansch *Tremolo* genoemd wordt. Zie, ter meerdere ophelderinge, en verdere verklaaringe, den term *TREMOLO*.

BALLETTO, of **BALETTTO**. (*Italiaansch.*) In 't Fransch, *Ballet*, of *Balet*: het komt, in het Italiaansch van *Ballo*, een dans. *Ballo Poscareccio*, een boerendans; en in 't Fransch, van het oude Fransche woord, *Baller*, of *Baler*, het welk wil zeggen, dansen, zingen. *Balletto*, of *Ballet*, is een dans- zang- of speel-stuk, welk voornaamlijk vóór het dansen gebezigd wordt. Dezelve begint met een vóórnoot voor de maat; hebbende twee reprisen, ieder van agt maaten: gezet wordende in eene vier vierde maat, of eene maat van twee halven; wordende vrolijk gespeeld, bij voorbeeld als *Allegro Asfai*: men noemt ook zódanig, een samenstelzel van eenige dansen, uit allerlei mouvementen bestaande, welken na den anderen gedanst worden.

BANDVRIJ. (*Een Speeltuigmaakers Term.*) Dit gezegde bezigt men, wanneer iedere toets eener *Clavicoorde* bijzondere snaaren heeft; noemende zulke *Clavicoorden*, *Bandvrij*.

BARBITON, of **BARBATON**. (*Fransch.*) Men verstaat er door, een hakbord; zijnde een Instrument of Speeltuig met veele koperen en ijzeren snaaren, die door twee houtjens, met de beide handen, worden aangeflagen. Vergelijk *PSALTERION*.

BARBITOS, of **BARBET**. (*Een Persiaansche Term.*) Men wil dat het een Persiaansch woord zij, om dat onder de Persiaanen een zeker snaarspeeltuig met den naam van *Barbet* bekend is: waarvan men in het Latijn gemaakt heeft *Barbitus*: het is een zeker snaarspeeltuig, in gebruik geweest zijnde bij de Ouden, zijnde een beknopt Speeltuig, uitgevonden, om over de maaltijden gebezigd te worden, 't geen om zijn klein beslag met gemak konde worden omgedragen. De Grieken willen, dat *Terpander*, die van Lesbos geboortig was, dit snaartuig heeft uitgevonden, en daarom ook wel genoemd *Lesboum Barbiton*, de *Barbitos* van Lesbos, om Accoordstemmig te zijn, met de Lydische *Pectis*, of kleine Harp; wissende sommigen dat de *Barbitos* eigenlijk laager in toon stemde dan de *Pectis*; waarom dan deeze de bovenstem voerde, en de *Barbitos*, de ondersteem; hebbende de Grieken daarvan een kleine driesnaarige

Harp gemaakt; dan, in het Oosten acht men het voor een soort van Viool gediend te hebben, dewijl daaraan een slagveer of strijktok toegeschreven wordt; moettende men echter hierbij indachtig zijn, dat de Ouden somtijds de gestalte te gelijk met den naam van sommige uitheemsche speeltuigen hebben aangenomen; tot wier nabootsing zij gemaakt zijnde, zo erfden zij ook hunne benaming; gelijk dit speeltuig door sommige Grieksche Poëeten aan *Melpomene*, eene der Zanggodinnen wordt toegeëigend, en wegens zijn lieflijkheid zeer geroemd: daar de eigenlijke Viool wederom aan *Orpheus*, den zoon van *Apollo* wordt toegeschreven; en de strijktok der Viool, aan de Dichteresse *Sappho*, welke men wil dat de eerste was, die naar de hedendaagsche wijze, door de Viool met den boog te strijken, zoude gespeeld hebben. Vergelijk PECTIS.

BARCAROLLA. (*Italiaansch*.) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft *Barcarolle*: het komt eigenlijk van *Barca*, eene schuit of bark. *Barcarolla*, is een liedjen, het welk de schuit- of gondel-roeiers te Venetiën zingen: men wil, dat die schuitliedjens zeer aartig zijn.

BARDONE. (*Slecht Italiaansch.*) Zie eigenlijk, BORDONE.

BARDUS. (*Latijn.*) In het Fransch, *Barde*; in het meervoudige, *Bardes*. In het Celtische, of Keltische, *Bard*, of *Bards*. De taal van zeker volk, de Celten of Kelten genaamd, die oudtijds Spanjen, Frankrijk, Duitschland, Slavonien, en de Britsche eilanden, bewoond hebben: in het Nederduitsch vertaald, *Barden*. De term *Bardus*, wil in het Latijn, eigenlijk zeggen, bot, plomp, dom, zot, gek; hoedanig deeze *Barden*, in vergelijkinge der Romeinen, waren: ook, een Liedjensdichter, zanger, een die de Heldendaaden op rijm stelde en zong. *Barditus*; het gezang der *Barden*, 't welke door hun werd gezongen, hun gezang. *Bardus*, *Bardes*, *Bard*, *Bards*, of *Barden*, is eene benaming, welke de Germanen, oude Britten, Galliërs, of Gallen, en Kelten, aan hunne Dichters gaven; die tevens Priesters, Profeeten, en Muzijkmeesters waren; maakende, bij het zingen, van hunne liederen, heel bijzondere gebaarden; zo dat men eerder geloofd zoude hebben, dat zij ontzinde menschen, dan dat zij Priesters of Profeeten waren; zijnde echter onder hun volk, zeer ontzien en geëerd: deeze *Barden* waren gewoon, de daaden der helden en groote mannen onder hunne Landgenooten in versen optezingen; welke gezangen, die voor gedenkstukken der Voorzaaten dienden, den naam van *Bardites* voerden: de Bataviërs verbeeldden zig, uit deeze Gezangen,

de goede of kwaade uitkomst des strijds te kunnen raamen; dienende hun voor jaarboeken, door dien de Germaanen, in de schrijfkunst, weinig ervaren waren; waarvan *Lukaan* zingt:

Gij geruste Barden! hebt
Zeer veel' Dichten uitgegoten.

Van deeze *Barden*, zegt *J. Kok*, in zijn *Vaderlandsch Woordenboek*, vijfde deel, pag. 107, bij den term *Barden*: „Veele van deeze jaarzangen zijn nog langen tijd, als „gedenkstukken der oudheid, in het klooster te Egmond „bewaard geworden; doch, in den Burgeroorlog van 1567; „door de krijgsknechten van *Brederode*, met het klooster, „vernield: en daar de Romeinen de eerste bewooners „deezer Landen genoodzaakt hadden, de vaderlandsche „jeugd, beter dan zij voorheen gewoon waren, te doen „onderwijzen, werd er, in het *Agrippynsche* lusthuis; een „school opgericht; waarin deeze *Barden* leermeesters waren; zijnde het hunnen post, de hun aanbetrouwe „jeugd, in het maaken, zingen en opzeggen der Latijnsche „*Barden* of Heldenzangen en andere weetenschappen; te onderwijzen: ook was deeze gewoonte, naderhand „door de Rederijkers gevolgd; naamlijk om tegen elkan- „der om den prijs te zingen, of heldendaaden optezeggen, onder hen in gebruik. Zie *Tacitus*; van *Loon*; „*Aloude Historie*, I Deel, bl. 19; 30, 70. 101.

Sommigen willen, dat *Bardus* zoude afkomen van het Hebreeuwfche woord *Parat*, het welke men wil, dat door zingen kan vertaald worden; en *Pöoretiim* wederom van *Parat*; het welke wij zeggen, *Quintiliëeren*, of, gelijk wij zouden zeggen, *Quinkeleeren*: hiervan hebben wij een voorbeeld bij *Amos VI: vs. 5. Pöoretiim*; in het Nederduitsch *Quinkeleerende*; in het Hoogduitsch *Quintiliëerende*; van *Quinta*, in het Latijn. Het is bekend, dat men zig in vroegere tijden in vrij naauwere perken bepaalde, dan wij tegenwoordig bij onze hedendaagfche Muzijk behoeven te doen: mogelijk komt deeze benaaming, *Quintiliëeren*, of *Quinkeleeren*, van zeker gezang, welk misfchien zig niet verder uitftrekte, dan, van de *Prima*; of Hoofdtoon; tot de *Quint*; of middentoon; en des in den omtrek van een *Quint*, waar tusfchen men zekerlijk niet veel anders doen kan dan *Quinkeleeren*: alhoewel men, in die naauwe tusfchenpatie, ja zelfs in kortere, al eens iet, welk de goedkeuring kan wegdraagen, aantreft: mogelijk bestond het gezang der

Bar-

Barden in ééne van deeze soort, en was beperkt in eene zodanige tuschenruimte; waarvan mischien dees naam, *Bardus*, van *Parat*, en *Póroaiim*, *Quintiliëeren*, of *Quinkeleeren*, gesproten is; als zijnde, een eenvoudig, bot, plomp, gezang.

Dan, anderen willen dat deeze *Barden* hunnen naam draagen, naar een' Koning der Gaulen of Gallen, *Bardus* geheten, de Zoon van *Druis*, welke omtrent het jaar 2140. zoude geregeerd hebben, ter plaatze alwaar thans Frankrijk ligt, over de Celten, of Kelten, van welken men oordeelt dat de Grieken afkomstig zijn; ook zijn er van gevoelen, dat *Barde*, zo veel zoude willen zeggen, als Waarde of Eerwaarde. Zie *Lustig, inleiding tot de Muzijkkunde*, tweede druk, pag. 130.

BARIPIJONI, *Baripicni*, *Baripinki*, of *Baripiknoi*; van *Βάρυπικνοί*, *Barypiknoi*. (*Grieksch.*) Een benaming, die de Ouden gaven aan vijf toonen van hun Systema: te weten; *Hypate-Hypaton*, *Hypate-Mésón*, *Mése*, *Paramése*, en *Néte-Diazeugménon*; zijnde de onderste of laagste van ieder der vijf Tetrachorden door hen gebèzigt; gelijk eigenlijk dit woord wil zeggen laagte: waarom de Italiaanen *Suoni Paripicni* noemen; laage toonen of wijzen in het algemeen. Zie verder, ter meerdere ophelderinge, de schaale der oude Grieken, bij SYSTEMA.

BARITONO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Baritonans*, of eigenlijk *Barytonans*, of *Barytonum*. In 't Fransch, *Bariton*, of *Baryton*; ook bekend onder den term van *Basfe-Taille*: men benoemde in vroegere tijden, hier mede, eene stem, die tuschen den *Bas* en *Alt* kwam, anders de hooge *Bas*, of *Tenore Secondo*, tweede *Tenor*. Men noemt ook zodanig zeker Snaarspeeltuig, welk van vooren, of van boven veel overéénkomst met eene Viool de Gambe heeft; doch is aan deeze de hals uitgehold, en onder de Toets met agt staalen of koperen Secundwijze gestemde snaaren, als een bijzondere *Bas* voorzien, welken onder het speelen met den duim geroeerd worden; zijnde een Instrument dat veel in lieflijkheid overtreft: de stemming daarvan is even eens als die der Viool de Gambe; waarvan bij *Viola di Gamba*, op den term *Viola* zal gesproken worden: de Ouden hadden ook een zeker Speeltuig welk zij *Bariton* noemden; zijnde mede een snaarspeeltuig, welk men wil dat met een *Plectrum* of strijkstok, of een klein ijzer roedjen, geslagen, gestreken, of gespeeld werdt. Zie ten deezen opzichte verder, LIRA.

BAROQUE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, hoekig,

bultig, ongelijk, fcheef, enz.: dan, bij de Muzijk, wordt er door verstaan, eene Muzijk, waarvan de *Harmonie* verward is; doorweeven, met harde *Disfonanten*, onnatuurlijke en gezochte *passagies*; de inrichting moeijelijk; de beweging gedwongen en stijf: des zo veel, als eene hoekige, bultige, en vooral ongelijke of ongeschikte, Muzijk.

BARRE, en **BARRÉ**. (*Fransch.*) *Barre*, in het meervoudige, *Barres*, wil eigenlijk zeggen streep, streepen, in het algemeen: dan, men wil er, bij de Muzijk door verstaan hebben, een maatstreepjen, of de maatstreepjens, die de ééne maat van de andere onderscheiden: over een groote honderd jaaren, of anderhalve Eeuw, waren deeze maatstreepjens nog niet in gebruik: gelijk zulke Muzijk, waar dezelve niet bij gevonden worden, mij verscheidene maalen is voorgekomen: de maat was er wel bij in acht genomen; maar niet onderscheiden, door eenige tekens, hogenaamd: en deeze maatstreepjens waren toen zo noodzaaklijk niet, als nu; de Muzijk had toen zo veele krullen niet, als wel tegenwoordig, en men zag, meestendeels, niet dan eenvoudige nooten; weinigen, die gestreept, of aan elkander gehaald, waren; en bijna nooit, die tweemaal waren gestreept: met deeze eenvoudige verdeeling der nooten, was de maat ligtlijk waarteneemen; maar, sedert de Muzijk uitvoeriger geworden en van meerderre Figuur voorzien is; sedert dat de verdeelingen der nooten onégaalear en meerder uitgewerkt zijn, heeft men die maatstreepjens ingevoerd, om netter de maat onder het oog te brengen, en dezelve naauwkeuriger te kunnen verdeelen en treffen: Zie onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 2. Fig. 1.

Het voornaame gebruik deezer maatstreepjens is, niet alleenlijk, om de maat in heure waare *proportie* afteedeelen; maar ook, om den trap der maat aantetuiden; moettende dezelve altijd geslagen worden, op het eerste teken, dat na het maatstreepjen volgt: even zo dienen dezelve ook, in de *Partituuren*, om de maaten, die tot elkander behooren, en overéén moeten komen, in die verdeeling of *Partituure*, aantetwijzen. Zie ten deezen opzichte, verder **PARTITURA**.

Door *Barre*, wordt ook verstaan, de brug der Klavecimbel, welke over de tangenten ligt.

En, door *Barré*, of eigenlijk *C Barré*, doorgesneden, doorgehaalde, met eene streep doorgetrokken *C*, wordt te kennen gegeven, de doorgesnede vier vierde- of kapel-

maat, of de maat van twee halven, dus getekend $\frac{3}{2}$: zie verder, ten deezen opzichte, onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*, en ook, den term *TAGLIATO*.

BARYPHONUS. (*Latijn.*) Men wil er een *Basfist* door verstaan hebben. Zie verder *BASSISTA*.

BARYTONANS, of **BARYTONUM.** (*Latijn.*) In het Fransch, *Baryton*. Zie *BARITONO*.

BAS. (*Fransch.*) Het wil zeggen, laag; het geene niet hoog, het geene onder of beneden is; ook, zachtjes, zoetjes, stillerjes: zo zegt men, bij voorbeeld, in het eerste geval; *Le Ton est trop Bas*, de toon is te laag, *On chante trop Bas*, men zingt te laag: in het tweede geval: *Parlez, Chantez, bas!* spreek, zing, zachtjes, zoetjes, stillerjes! *Chantez à Basfe-Voix!* zing met eene stille zachte stemme.

Door *Bas*, wordt ook in het bastaart Nederduitsch verstaan, de onderste of zilveren snaar eener *Viool*, *Alt*, of *Basviool*; ook den *Bas*: te weeten; de onderste partij, van alle de andere partijen, in het Italiaansch genoemd *Basfo*; en, in het Fransch *Basfe*; waarvan hier onder, op hunnen term zal gesproken worden.

Zo heeft men ook in het Fransch, *Bas-Desfus*; waardoor verstaan wordt, de tweede *Discant*: te weeten; die partij, welke de tweede stem uitvoert: des, de tweede partij der zangstukken; wordende ook genoemd *Second-desfus*.

Men heeft ook een *Orgel-term*, welke men noemt *Bas-Regaal*; zijnde een register in het *Orgel* van 4 voet in toon; wordende ook genoemd *Maagden-regaal*: hebbende een geluid als de stemme van een *Maagd*, die zo laag met haare stem kan komen, dat ze een gedeelte der *Bas* kan zingen; waarvan ook bij den term *Regaal* zal gesproken worden.

BASE, of **BASS.** (*Engelsch.*) De *Bas. Basf-Viol.* De *Viool* de *Gambe*. Zie verder, *BASSO*, en *Viola di Gamba*, bij *VIOLA*.

BASIS. (*Latijn.*) Het wil zeggen het onderste, het steunfel van iet; gelijk men dan ook bij de *Muzijk* er door verstaat, de onderste, diepste, of laagste partij eener *Harmonie*, en des de *Bas*. Vergelijk verder, *BASSO*.

BASSANELLI. (Een *Orgel-term*) Dit woord schijnt van het Italiaansche woord *Basfo* te zijn afgeleid; want *Basfo* wil zo wel zeggen, zacht, stil, niet luide, als laag; zo zegt men, bij voorbeeld: *un Parlar Basfo*, een zacht, stil, gesprek: men bestempelt met deezen term, een register in het

Orgel; zijnde, volgens deszelfs betekenis, een zacht tongwerk, overeenkomende met de *Dulciaan*. Vergelijk des, *DULCIAAN*.

Men heeft ook een Blaaspeeltuig, welk zodanig genoemd wordt; wordende met een rietjen, gelijk de *Fagot*, geblazen; het heeft zeven gaten, gelijk de *Schalmeien*, doch achter geen gat voor den duim; hebbende maar ééne klap, van geel koper; zij geeven eenigzins zachter geluid dan de *Fagot*: men wil dat dit Speeltuig zodanig zoude geheeten worden, naar deszelfs maker, *Joh. Basjan*: dan, wel zo natuurlijk, volgens onze gedachten, van het Italiaansche woord *Basfo*, zo als wij boven aangemerkt hebben; te meer, daar dit Speeltuig ook zachter geluid van zig laat hooren, dan de *Fagot*: echter kan beiden plaats hebben.

BASSE. (*Fransch.*) De Bas, de grond, het fundament der Muziek; ook de grondstem, ééne van de vier stemmen der Zangmuziek; ook de Basviool, de Violoncel: een die deeze partij zingt of speelt, wordt ook wel eens naar die partij zodanig genoemd: voorders heeft men ook van deeze term, *Basfe-Chantante*; waardoor verstaan wordt, eene Baspartij, die gezongen moet worden: ook, een zingende Bas: naamlijk; eene Baspartij, die zingende paslagies in zig behelst: *Basfe-Chiffree*; eene becijferde Baspartij; voor het accompagnement, generaalen Bas, of Bas-Continu: *Basfe-Contrainte*; gedwongen, of genoodzaakte Bas: te weten; eene Baspartij, waarvan de zang, of wijs, een zeker sujet of onderwerp heeft; gelijk bij voorbeeld het Thema eener Fuge, of Canon, van eenige weinige maaten; welke gehouden, gedwongen, of genoodzaakt is, om dezelve telkens te herhaalen, het zij in den zelfden toon, het zij in eenen anderen; terwijl de andere partijen haaren zang en harmonie vervolgen, en dezelve op verscheide wijzen veranderen: *Basfe-Contre*; een heel laage Bas, de tegengrondstem: te weten; een Basstem, die heel laag en diep gaat, en zo veel als den bas onder den bas zelven zingt: des, een Bas, die niet dan heel laage toonen laat hooren: men moet deeze Basstem niet verwarren met de *Contre-Basfe*; het welke een Instrument, en deeze eene basstem is. *Basfe de Choeur*; eene Baspartij, die tot het volle choor of werk behoort; eene baspartij, die tot ondersteuning dient voor de andere partijen; in tegenstellinge van die, welken obli gaat zijn. *Basfe de Cromorne*; de bas van den Kromhoren; zijnde behalven de bas van zeker blaaspeeltuig, de Kromhoren genaamd, in het Italiaansch *Sistro*, ook een register in het orgel; overeenkomende

met den bas y n eenen Kromhoren, Fagot, Basfon, Bombardo, enz., 16, of 32 voet in toon. *Basfe de Hautbois*; de bas van de Hobo: te weeten; een Basfon, of Fagot, welke eigenlijk dient voor een grond- of bas-stem onder de Hoboos; den toonladder der Hobo voordzettende, als zijnde daartoe de natuurlijkste bas; waarvan de schaale bij den term Basfone, te vinden is. *Basfe de Viole*; men verstaat er door de Viool de Gambe. *Basfe de Violon*; de bas van de Viool, de Contrabas; waarvan de schaale bij Violone wordt aangewezen. *Basfe-Double*; een dubbelde Bas: te weeten; een groote Bas, een groote violoncel; een soort van kleine Contrebas. *Basse-Figurée*; een gefigureerde Bas: te weeten; eene Baspertij, die, in plaatse van met eenvoudige nooten te werken, dezelve verdeelt in veele nooten of deelen; waaruit dan verscheide Figuren ontstaan; waarvan in onze twee-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*, in het breede gesproken is. *Basfe-Fondamentale*; grondige Bas: te weeten; een Bas, die niet anders laat hooren, dan grondige geluiden der Harmonie: naamlijk; den voornaamsten toon van het accoord; den grond daarvan waarop het accoord gegrond is: des, de Compositie-noot, de Tempo; waarvan mede in onze zo even gemelde les gesproken wordt; kunnende tevens hier mede vergeleken worden, onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*. *Basse-Récitante*; willende eigenlijk zeggen, opzeggende Bas, een Bas die iet opzegt; dan, men verstaat er door, een Bas of Baspertij, die iet voornaams laat hooren; die iet anders laat hooren, dan een accompaneerende Bas; en des een soort van obligeate Bas; ook bekend onder den term *Basfe-Concertante*; waarvan bij Basfo-Concertato bij Basfo zal gesproken worden. *Basse-Taille*; wordende hier door verstaan de laage Tenorstem: wanneer de Taille of Tenor, het welke het zelfde is, verdeeld wordt in twee partijen, primo en secundo, wordt de laagste *Basfe-Taille* genoemd, en de hoogste *Haute-Taille*: komende de *Basfe-Taille* overeen met die welke men in het Italiaansch noemt Baritono, en Tenore Secundo. Zie verder alle termen, welken in het Fransch, hierop vallende, niet gevonden worden, als *Basse-Concertante*, *Basse-Continue*, *Basse-Obligée*, enz., verklaard op het Italiaansch, bij BASSO.

BASSETTO. (*Italiaansch.*) In 't Fransch, *Basfet*. Een kleine Basviool, een kleine Violoncel, een kleine Bas: ook toonen, die, in plaatse van den Bas, de grondklanken verbeelden; gelijk men, bij voorbeeld, in Zangariën, Con-

certen, en dergelijken, de Basnooten wel aan de Vioolen, of Alt overdraagt in Soloos, latende den Bas zo lang pauferen of zwijgen.

BASSINS. (*Fransch.*) Bekkens. Zie verder CYMBALUM.

BASSISTA. (*Italiaansch.*) Een Basfist; een die den Bas speelt, of zingt; in Vorstlijke kapellen wordt verëischt, dat een die aldaar den Bas zingt, het groot C met eene volle stem kan bereiken; en in de hoogte moet hij het

c, *d*, of *e* één gestreep mede er kunnen uithaalen; gemeene Basfisten kunnen zelden beneden het groot F of E, in eene rechte natuurlijke sterkte komen; en sommigen het in de hoogte niet verre boven het klein *a* brengen.

BASSO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Basfus*. In het Fransch, *Basse*. In het Engelsch, *Base*, of *Bas*. In het bastaart Nederduitsch, *Bas*. *Basfo*, wil eigenlijk zeggen, laag: te weten; de laagste en groffste toonen, de grond, de grondstem, de laagste stem, het fundament der Muzijk; ook de Basviool, de Violoncel; een die deeze partij zingt of speelt, wordt ook wel eens naar die partij zodanig genoemd: de Bas is ééne van de voornaamste partijen, zonder welke een Concert zeer gebreklijk zoude weezen; dezelve wordt gemeenlijk gespeeld op de Violoncello, Basfon of Fagot, het Orgel, de Klavecimbel, het Serpent, en alle dergelijke Speeltuigen, die laage en grove toonen van zig laten hooren. Vorders heeft men ook van deeze term *Basso a Bastanza*; willende eigenlijk zeggen, genoegzaame Bas: dan, sommigen wilden er in vroegere tijden, het zelfde mede te kennen geeven, dat thans algemeener door *Basso Ripieno* te verstaan gegeven wordt, en waarvan hier onder, nader zal gesproken worden. *Basso-Concertante*, of eigenlijk *Basso-Concertato*, of *Basse-Concertante*; een Concerteerende Bas: te weten; eene baspartij, die niet kan gemist worden; maar mede moet doen; die iet anders laat hooren, dan eene baspartij, welke enkelijk maar is dienende tot accompagnement, ondersteuning of versterking, die eenige Obligaate Pasfagiës in zig behelst; waarvan bij den term *Concertato* nader zal gesproken worden. *Basso-Continuo*, *Bassus-Continuus*, *Basso-Generale*, *Bassus-Generalis*, of *Basse-Continue*; willende zeggen, de geduurige Bas, de geitadige Bas, de volhardende Bas, de onverpoosde Bas, de algemeene Bas, de generaale Bas, de doorgaande Bas; de Bas-Continu: dus genoemd, om dat dezelve, eertijds, zonder verpoozinge van eenig aanbelang, het geheele stuk door, duurde: men wil, dat dezelve uitgevonden zij, om

trent het begin der voorledene eeuw: te weeten; ontrent het jaar 1600, door eenen Italiaan, Ludovico Viadana genaamd, die het allereerste hier over geschreven heeft: dezelve is ééne van de wezendlijkste partijen der Muzijk, voor eenen waaren en kundigen kenner ten hoogsten te schatten; als hebbende, altijd, in zijne accoorden, den voornaamsten inhoud van het stuk: wèl behandeld, is dezelve zeer nuttig en dienstbaar onder de Muzijk; als ondersteunende, met heuren Bas en Accoorden, de Muzijk, op eene bijzondere wijs: dan, indien de accoorden niet ter rechte plaats geslagen worden, is dezelve zo onaangenaam en verwarrende onder de Muzijk, als anders lieflijk en nuttig; en het ware dan beter, dat ze er niet bij gespeeld ware geweest: want, zo nodig als dezelve is, wanneer ze van kundige vingeren gegrepen of uitgevoerd wordt, zo afgrijselijk is zij, wanneer ze kwalijk behandeld wordt; vermits zij dan niet alleenlijk niets zegt; maar voor sijne ooren de gantsche Muzijk bederft, en een samenhang van verwarringen is; edoch, dit is elks zaak niet: hiervoor wordt eene grondige kennis der Harmonie verëischt; en, zonder een groot en kundig Musicus, en in de regels der Kunst wèl onderleid te weezen, zal men hierin niet naar behooren slaagen: een kundig Componist zal wel het beste daarmede omspringen, en hetzelfde naar zijne ware vereischten behandelen: want weinig tijds overschietende om zig te bedenken, zal dees terstond de meening des Auteurs beter begrijpen, als zijnde dit een wezenlijk en voornaam deel der Compositie; waarom men eertijds dit ook in handen van een bekwaam Componist stelde, en dat werk daaraan toebetrouwde: wij zullen hiervan nog met een enkel woord spreken, bij den term Ensemble: kunnende men voorders zien, hoe dezelve diende behandeld te worden, in onze vier-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk. Basso-Diminuito*, of *Bassus-Diminutus*, verminderde, verkleinde Bas: te weeten; eene baspartij, welke door de uitwerkinge der Compositienooten, in veele deelen verdeeld is, en des, de Compositienooten verkleind, verminderd, in waarde, ieder op zig zelve gerekend; waarvan wij in onze twee-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*, gesproken hebben, en bij den term *Diminuito*, en *Diminuzione*, nog met een enkel woord zullen spreken. *Basso-Generale*, of *Bassus-Generalis*; wordende hierdoor verstaan, de generale Bas, de Bas-Continu, waarvan hier boven, bij Basfo-Continuo gesproken is. *Basso-Obligato*, of *Basse-Obligée*; een Obligato

Bas; een Bas, die iet anders laat hooren, dan een accom-pagneerende Bas; een Bas, die obligaate pasfagies te voor-fchijn brengt; waarvan bij den term Obligato, nog zal gefproken worden. *Baffo-Ripieno*; een Bas, tot verfterkinge dienende, en waarover men den term Ripieno nader, ter meerdere verftaanbaarheid kan nazien. *Baffo-Rivoltato*; een omgekeerde Bas: te weeten; zodanige Baspafagies, die, na gediend te hebben voor eenen Bas, bij omkeering dienen voor eene bovenpartij; hoedanig, bij de Fugen, plaats heeft: vergelijk, ten deezen opzichte, onze drie-en-dertigfte les, van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 153, en verder, den term RIVOLGIMENTO.

BASSONE, of **BASSONO**. (*Italiaansch*.) In het Fransch, *Basson*. Men verftaat er door, een zeker bekend blaaspeeltuig, een *Baffon*; zijnde zeer gefchikt voor eene Bas-flem of Baspertij; dienende ook voor een grond-of Bas-flem onder de Hoboos; den toonladder der Hobo voordzettende, als zijnde daartoe de natuurlijkfte Bas: wordende door middel van een rietjen geblazen: zie de fchaale daarvoor op de hier nevens fttaande Plaat 2: geevende de nullen of O te kennen de opene gaaten, en die welken toe zijn, dat de gaaten door de vingers moeten geflopt worden: moettende B natuurlijk, A kruis, en B Mol, die éénder getekend zijn, door middel der lippen, en het rietjen te knippen gekregen worden: men heeft ook *Baffons* welke van nog ééne, en ook die van nog twee kleppen meerder dan deeze voorzien zijn; zullende wij hiervan nader fpreken op den term *Fagotto*: gelijk er ook nog zijn, welke maar drie kleppen hebben, waarvan op den term *Valgò Duttian* gefproken zal worden: ook die maar twee kleppen hebben waarvan wij bij *Bombardo* zullen fpreken.

Men beftempelt, hiermede, ook een register in het orgel; zijnde een tongwerk, zeer naauw, maar lang van *Menfure*: deszelfs *Corpus* is, onder en boven, even dik. Zie ook, (het is het zelfde Speeltuig en Register,) *Fagotto*.

BASSOTTA. (*Italiaansch*.) Men wil er eene zachte, of liever laage, grove flem, door verftaan hebben.

BASSUS. (*Latijn*.) De Bas, het fundament der Muzijk; zijnde ééne van de wezendlijkfte partijen der Muzijk: zo heeft men ook *Baffus-Tectus*; willende zeggen, gedekte, of bedekte Bas: dan, men beftempelt, met deezen term, een register in het Orgel, zijnde ook volgens deszelfs naam, een gedekte Bas: des, eene Pedaalitem: zie verder de termen welken in het Latijn hierop vallen, als

Bassus-Continuus, Bassus-Diminutus, Bassus-Generalis, enz. verklaard, bij BASSO.

BASS VIOLIN. (*Engelsch.*) Zie VIOLONCELLO.

BATARD. (*Fransch.*) Zie NOTHUS.

BATEMENT. (*Fransch.*) In het meervoudige, *Batemens*. Het wil eigenlijk zeggen, slag, slaging, klopping: dan, men verstaat er bij de Muzijk door, een zeker agreement of cieraad; zijnde een zamenlag van twee naast elkander liggende halve toonen, welken van den laageren halven toon, tegen den hoogerem, in de grootste schielijkheid, eenige maalen na elkander herhaald worden: het *Batement* of deeze zamenlag moet noch met den *Tremolo*, noch met den *Trillo*, noch met den uit de hoofdnoot voortvloeyenden *Mordente* vermengd worden: de *Tremolo* heeft veel overéenkoms met het *Batement* of den zamenlag; maar het *Batement* is veel gezwind, wordt met twee vingeren gemaakt, en overstijgt de Hoofdnoot niet; daar in tegendeel de zweeving des *Tremoloos* ook tot boven den hoofdnoot voortstapt. De *Trillo* komt van boven op de hoofdnoot; maar het *Batement* van onder, en wel altoos maar uit den halven toon: en, de *Mordente* slaat in de hoofdnoot; aan: het *Batement* integendeel begint in den laageren naasten halven toon: dit cieraad wordt gebezigd in vrolijke stukken, in plaatse der *Voorlagen* en *Mordanten*; om zekere anderzins lange nooten, met meer geest en leven voortedraagen: zie er voorbeelden van op Plaat 4, achter de Letter B, Fig. I. (a.) en (b.)

Zo verstaat men ook bij de Muzijk door *Batemens*, kloppingen, slagen, enz. die drillingen of zweevingen, die men gewaar wordt, wanneer men twee toonen, of liever geluiden *Unison* stelt, of op éénen toon brengt: hoe verre deeze twee toonen, geluiden of *Unisonen* van elkander verschillen in toon, hoe meerdere drillingen of zweevingen men zal gewaar worden; en, hoe nader dezelve in zuiverheid vorderen, hoe meer deeze zweevingen verliezen of verminderen: tot dat, eindelijk, die twee *Unisonen* recht zuiver gesteld zijnde, dezelve ten eenenmaale verdwijnen: vergelijk, ten deezen opzichte TEMPERAMENTO.

BATERIE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, slaaging: te weeten; eene bijzondere wijs van slaan, het zij op eenen Trommel, het zij op dergelijk: dan, men wil er ook door verstaan hebben, zekeren slag van een accoord, even als bij de *Arpeggios* plaats heeft: naamlijk; eene brekking der accoorden, die onmiddelijk elkander volgen;

overgaande van het ééne accoord in het andere, door eene zelfde beweging der nooten. Tusschen de *Arpeggios*, en *Bateries*, is alleenlijk dit onderscheid; dat de *Arpeggios* wat meerder slepende, en de *Bateries* wat meerder afgesloten, worden voorgedragen.

BATEUR DE MESURE. (*Fransch.*) De maatslager: te weeten; een die de maat slaat, op een concert of in een opera. *Batre la Mesure*, of *Donner la Mesure*: de maat slaan, of de maat aangeeven: vergelijk **TACTUS**.

BÂTON. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen stok: dan, bij de Muzijk verstaat men er door, de streepjens of blokjens, die de zwijgmaaten aanduiden; welken eenigzins de gedaante van kleine stokjens hebben: te weeten; die, welke vier of twee maaten te kennen geeven; wordende eigenlijk in twee soorten verdeeld: te weeten; *Bâton*, stok, en *Demi-Bâton*, halve stok, wordende die welke vier maaten aanduiden eigenlijk *Bâton* genoemd; en die welke twee maaten te kennen geeven, *Demi-Bâton*: die, welken ééne, of eene halve maat, of een vierde zwijgens, aanwijzen, worden genoemd *Pausen*: die minder zwijgens, als agtsten, zestienden, enz., te kennen geeven, worden genoemd *Soupirs*, *Demi-Soupirs*: in het Italiaansch, *Sospiratoos*: *Sospirattoos*, enz. In vroegere tijden, had men, voor elke noot een zwijgteken, dan wij trekken die zamen, en duiden ze aan door bovengemelde tekens: zie verder, hoe dezelve verdeeld en aangeduid worden, in onze zesde les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 2. Fig. 15. en 17.

Zo heeft men ook *Bâton de Mesure*; de maatstok; zijnde een kort stokjen, of eene rol papier; waarmede de Kapel- of Concert-meester, op de concerten, de maat slaat; in operaas, of dergelijke groote en ruime plaatsen, gelijk, bij voorbeeld, in de Opera te Parys, bedient men zig van eenen grooten dikken stok, van sterk hout gemaakt; om van elk te kunnen gehoord worden.

BATTUTA. (*Italiaansch.*) De maatslag: te weeten; die beweging met de hand of voet, om de langte der maat te kennen te geeven. *Dar la Battuta*; den maatslag aangeeven: zo vindt men ook wel *A Battuta*, het welke wij zeggen; op de maat: wordende dit gebezigd, wanneer, na eene *Recitatif*, waarbij de maat in die rechte orde en netheid niet wordt waargenomen, als bij andere muzijkstukken, wederom een stuk, waarin de maat in zijne rechte afdeeling moet worden waargenomen, verschijnt: vergelijk **TACTUS**, en zie ook, **A BATTUTA**.

BAZUIN; (*Een bekend Blaaspeeltuig van dien naam*;) zijnde eene soort van schuiftrumpet, het welk bij vreugdebedrijven in kerken, enz., gebruikt wordt; en in Duitschland van de Stadsmuzikanten op de torens: men heeft er verscheide soorten van: de grootste of laagste in toon, wordt genaamd een *Olaafbazuin*: de volgende, welke hooger in toon is, wordt genoemd, *Quartbazuin*: de derde is de *gemeene Bazuin*: en de vierde, is de *Altbazuin*. Zie de schaaie daarvan bij **TROMBONE**.

Men heeft behalven dit Speeltuig, ook een *Register* in het *Orgel*, welke zodanig genaamd is; zijnde een *Tongwerk*, een *Pedaalfstem*, niet kleiner dan 16 voet in toon: hunne ligchaamen zijn van de grootste soort, die men onder de *Tongwerken* aantreft: van onder zijn ze spits; en loopen, allengskens, naar boven, wijd uit: het is eene overheerlijke stem; en, wanneer dezelve wèl is ingericht, moeten haare toonen of geluiden, posten en deuren doen dreunen.

B. C., betekent, vooral in Partituuren, dikwijls, *Basfo-Continuo*; de generaale Bas, de Bas-Continu; of *Basfo-Concertato*; een concerteerende Bas. Zie verder, *Basfo-Continuo* en *Basfo-Concertato*, bij **BASSO**.

B DURO. (*Italiaansch*.) Het wil eigenlijk zeggen, harde **B**: dan, men verstaat er door de **B** natuurlijk; zodanig genoemd, om dat zij in tegenstelling, en in vergelijking van de **B Mol**, harder of scherper klinkt. Vergelijk verder, den term **DURO**.

B DUUR, of **B DUR**. (*Een Hoogduitche Term*.) Men verstaat er door, **B Mol** over de *grootte Ters*. Vergelijk de Termen, *Duur*, en *Mol*; bij **DURO**, en **MOLLE**.

Door **B Duur** wordt ook verstaan, die toon welke men anders gemeenlijk **B Natuurlijk** noemt, en waarvan wij bij de bovenstaande term gesproken hebben: het wordt **B Duur** genoemd, in tegenstelling van **B Mol**, welke een *Mol* maakte **B** te kennen geeft: vergelijk ten deezen opzichte **B MOL**.

Eindelijk wordt door **B DUUR**, ook onder de liefhebbers van het *Psalmgezang* verstaan, die soort van *Psalmen*, welke geen *Molletjen* aan de regels hebben; die noemende **B-Duur-Psalmen**: wordende die soort welke een *Molletjen* aan de regels heeft, **B Mol-Psalmen** genoemd: zij verdeelen de *Psalmen* in twee soorten, noemende de eene soort welke geen *Molletjen* aan de regels heeft, **B Duur**; en die, welke een *Molletjen* aan de regels heeft, **B Mol**. Zie, ter meerdere ophelderinge, onze vijf-en-dertigste les, en onze zes-

en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*; en, verge-
lijk, den term B MOL.

BEAT. (*Een Engelsche Term.*) 'T is een *Muzijkaal cieraad*, of *Agrement*. Zie het zelve op Plaat 4, achter de Letter B. Fig. 2. wordende geschreven als bij (a.) en gespeeld als bij (b.)

BEAU-CHANT. (*Fransch.*) Fraai maatgezang. Men noemt zodanig eene Melodie, of eene Muzijk, wanneer dezelve vloeibaar, en naar de regels der Kunst bewerkt is: wanneer men deszelfs zinfcheidingen als tast; wanneer de Modulatie ordelijk is; en niets hards, of voor het gehoor onaangenaams heeft: met weinige woorden; het is aan zijne Compositie iet bijzetten, een zeker iet, eene zoetvloeiendheid, welke een gelukkige *Genie*, als eenen *Haydn*, eenen *Pleyel*, en dergelijken, natuurlijk, en als zonder moeite zal weeten te treffen; daar anderen, echter niet minder in de regels de Kunst onderleid, zulks niet, dan door zig eene lange reeks van jaaren in de Compositie te oefenen, kunnen verkrijgen, en veelen dikwijls nooit zullen magtig worden: ja, welken door veel minder geoefenden, en half geleerden in de regels der Kunst, als het gevolg van eene goede *dispositie* en gelukkige gedachten, wel eens worden overtroffen: zie, daartoe eenigzins, zo veel mogelijk is, den weg geweest, in onze negen-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*.

BEAUCOUP. (*Fransch.*) Veel. *Beaucoup plus*; veel meer. *Beaucoup moins*; veel minder, zo veel niet. *Beaucoup* heeft veel overeenkomst met het Italiaansche *Assai*. Zie, des ook, ASSAI.

BEERENPIJP. (*Een Orgel-term.*) Men bestempelt hier mede, een register in het Orgel; zijnde een tongwerk van 16voet in toon: in gedaante omtrent gelijk twee op elkander gestulpe trechters; doch in het midden even wijd, en boven spits toeloopende, zo dat zij bijna gantsch gedekt zijn; maakende een zeer laag gebrom: men wil er eigenlijk het gebrom der *Beeren* door naarbooten; daarom *Beerenpijp* genaamd; of wel eene soort van *Doedeltak*: hoedanige doorgaands, op de *kermis*, met dat gedierte verzeld is.

BÉMOL. (*Fransche.*) Zie B MOLLE.

BÉMOLISER. Zie B MOLLARE.

BENE PLACITO. (*Italiaansch.*) Indien, of als, men wil. Zie verder A BENE PLACITO.

BEPENNEN. (*Een Kunstwoord der Klavecimbelmakers.*) Men noemt zodanig, wanneer men in de tongtjens der tangen-
ten van een *Klavecimbel* pennetjens steekt, welke de snaa-

ren raakende doen geluid geeven, en ze dus inricht, dat dezelve noch te kort, noch te lang zijn, voldoende om de snaaren aanteraaken, en op de snaaren niet blijven hangen: hiertoe gebruikt men kraajepennen, en voor fommige onderfte bastoonen raavenpennen, als daartoe de beste pennen zijnde.

BÉQUARRE, of **B QUARRÉ**. (*Fransch.*) Zie, **B QUADRATO**.

BERGERIES, (*Fransch.*) Herdersdichten of liederen. Zie ook **PASTORELLA**.

B FA SI. Met deeze verwarrende syllaben benoemen de Franschen den zevenden toon der schaale van *Guido Arctinus*, die overéénkomt met onze B; die ook wel maar enkel *Si* noemende: Zie verder, ter meerdere ophelderinge, een weinig naar het laatste, **SYSTEMA**.

BIANCO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Bianche*. In het vrouwlijke, *Bianca*. In het meervoudige, *Bianche*: het wil zeggen, wit: zo is *Spazio Bianco*, of ook wel maar enkel *Bianco*, eene wijdde, of tuschenwijdde, die men, oorzakshalve, in 't schrijven, ledig en open laat; en die, dus wit, of onbeschreven, blijft. *Bianchi*, zulke tuschenwijdten, enz.: zullende hiervan nog nader bij *Spazio* gesproken worden. *Nota Bianca*; witte noot. *Note Bianche*; witte nooten; in tegenstellinge van *Nera*, zwarte, *Oscuro*, donkere: te weeten; witte nooten waarvan de koppen open zijn, als de heele en halve nooten; dan, in het bijzonder wordt eigenlijk door *Bianca* verstaan, een witte noot met een staart: naamlijk, een halve; wordende ook genoemd *Minima*. Zie, onze vijfde les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 2. Fig. 4. en, verder **NOTA**.

BICINIUM. (*Latijn.*) Men verstaat er door een tweestemmig zangstuk; zijnde doorgaands ondersteund door een Bas, welke echter geene verandering in den naam maakt, maar als tweestemmig aangemerkt wordt.

BIGARREMENT. (*Fransch.*) Zie eigenlijk *Bizarrement*, en *Bizzarramente*, bij **BIZZARO**.

BIS. (*Latijn, en hiervan overgenomen in het Italiaansch, en in het Fransch.*) 'T wil zeggen, tweemaal, eene tweedemaal: te weeten; dat geene te zingen of te spelen, waarbij dit gevonden wordt. Zie verder, ter meedere ophelderinge, onze zevende les van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 21, en ook den term *Due Volte*, bij **DUE**.

BISBETICO. (*Italiaansch.*) Zeldzaam, wonderlijk, wonderbaar, enz. Het heeft veel overéénkomst met *Bizzarro*, en *Capriccio*: te weeten; een inval, welke zeldzaame, won-

derlijke pasfagies heeft: zie verder BIZZARO, en CAPRICCIO.

BISCHROMA. *δίχρομα*. (Grieksch.) In het meervoudige *Bischromata*. *δίχροματα*. Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft; *Bischroma*; in het meervoudige *Bischroma*. Men verstaat, door deezen term, nooten, die driemaal gehaakt of gestreep zijn; dan, deeze wijs van de nooten driemaal te freepen, of te haaken, is van de Ouden niet gebezigd; maar naderhand in gebruik geraakt: zie ter meerdere ophelderinge, CHROMA, en verder, NOTA.

BISDIAPASÓN. *δίδιαπασών*. (Grieksch.) Het wil zeggen, twee oötaaven; wordende ook wel eens *Disdiapasón* genoemd. Zo heeft men ook *Bisdiapasón Systema*; zijnde een *Systema*, welke twee oötaaven in zig bevat: te weeten; vijftien achter elkander volgende Diatonyke geluiden; en des, veertien achteréenvolgende trappen hebbende: bij voorbeeld C $\bar{c}$. Wordende hiermede ook wel eens een register in het orgel bestempeld; zijnde hetzelfde als *Disdiapasón*: zie des verder, den term DISDIAPASÓN.

BIZZARO. (Italiaansch.) In het Fransch, *Bizarre*, zot, dwaas, koddig, zeldzaam, kluchtig, wonderlijk, onge woon, ongemeen, eigenzinnig. *Bizzarria*; in het Fransch, *Bizarrerie*; wonderlijke, kluchtige inval. *Bizzarmente*; in het Fransch, *Bizarrement*; op eene aartige, kluchtige, wonderlijke, wijs: te weeten; een Caprisio of-inval, het zij fantaseerende, het zij op Muzijk gebragt, welke doorweeven is, met wonderlijke, zeldzaame, koddige, en kluchtige pasfagies; of, bestaande uit verscheide wijzen, die weinige of geene betrekking tot, en overéenkoms met, elkander hebben; dan eens schielijk of rasch, dan eens traag of langzaam, dan eens sterk, dan eens zacht, volgens het verkiezen of goeddunken van den Componist, voorgedragen en gespeeld worden. Vergelijk CAPRICCIO, en STRAVAGANTE.

BLAASFLUIT. (Een Orgel-term.) Het is een register in het orgel; zijnde hetzelfde als *Blokfluit*, en *Vlakfluit*. Zie derhalven verder, BLOKFLUIT, en VLAKFLUIT.

BLANCHE. (Fransch.) Wit. *Note Blanche*; witte noot. *Notes Blanches*; witte nooten: wordende er eigenlijk door verstaan, een witte noot, of witte nooten met een' staart; een halve: men noemt deeze noot ook wel *Blanche a Queue*, een witte noot met een' staart, of gestaarte witte noot; hoedanig de nooten, halven geheten, geschreven worden: wordende ook wel maar enkel *Blanche* genoemd; zijnde in

het Italiaansch bekend, onder de naam van *Bianca*: waarvan wij hier vooren gesproken hebben: zo heeft men ook *Blanche Pointée*; willende te kennen geeven, een gepunteerde witte noot met een' slaart: te weeten; een halve waar achter een stip of punt staat; doende in waarde drie vierde: vergelijk, ter meerdere opheldering, onze vijfde les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 2, Fig. 4, en 8, en, verder den term *NOTA*.

BLOKFLUIT. (*Een Orgel-term.*) Het is een register in het orgel: zij draagt deeze benaaming, naar heure stompe toonen: derzelver gedaante wordt onderscheidelijk aange troffen: in sommige orgelen vindt men dezelve open, maar boven spits toeloopeude; anderen weder geheel toe, of geheel open: *Blaasfluit*, waarvan boven, met een enkel woord gesproken is, en *Vlakfluit* kunnen mede, onder deeze gerekend worden. Vergelijk ook *BLAASFLUIT*, en *VLAKFLUIT*.

BLOKPIJPEN. (*Een Speeltuigmaakers Term.*) Men noemt in de eerste plaats zodanig die pijpen, waaruit de orgelpijpen, *Blokfluit*, waarvan wij bij den bovengemelden term gesproken hebben, zijn vervaardigd: en, in de tweede plaats, een reeks van *Fluiten*; bevattende in zigeen gantsch *Accoord*, welken zamengevoegd zijnde, *Blokpijp* genoemd worden: zie, ten deezen opzichte, verder den term *FLUIT*.

B MOL. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er *B Mol* over de *kleine Ters* mede te kennen geeven. Vergelijk de termen *Duur* en *Mol*, bij *DURO*, en *MOLLE*.

Door *B Mol*, wordt ook in het bastaart Nederduitsch verstaan, de *Mol* gemaakte *B*, zodanig genoemd ter onderscheidinge van de *B* natuurlijk: de Duitschers noemen deezen toon maar enkel *B*: en aan dien toon, welken wij Nederlanders *B* noemen, voegen zij den naam van *H* toe: bij voorbeeld; wij zullen zeggen, *C, D, E, F, G, A, B Mol, B, C*; maar zij zeggen, *C, D, E, F, G, A, B, H, C*. zie, ten deezen opzichte verder, genoegzaam naar het laatste, *SYSTEMA*; en, verder, onze derde les van den *Catechismus der Muzijk*; de term *MOLLE*, enz.

De liefhebbers van het *Psalmgezang*, noemen ook zodanig, die soort van *Psalmen*, welke een *Mol* aan de regels hebben; verdeelende de *Psalmen* in twee soorten: de eene soort noemen zij *B Mol*, welke een molletjen aan de regels heeft; en de andere, welke geen molletjen aan de regels heeft, noemen zij *B Duur*: zie ter meerdere ophelderinge, onze vijf-en-dertigste les en onze zes-en-dertigste les

van den *Catechismus der Muzijk*; en vergelijk, den term **B** DUUR.

- B MOLLARE.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Bémoliser*: het wil zo veel zeggen, als aan een noot een molteken toevoegen, of eenen muzijkfleutel voorzien van een molteken.
- B MOLLE.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Bémol*. Men verstaat er door de *B Mol*: te weeten; de *Mol* gemaakte *B*; in tegenstellinge van *B Duro*, welke de *B Natuurlijk* te kennen geeft; wordende *B Mol* genoemd, om dat die in vergelijking van de *B Natuurlijk*, molliger en teder klinkt: vergelijk verder, den term **MOLLE**.
- BO.** (*Eene Syllabe of Lettergreep.*) Men heeft dit eertijds; in plaats van *Ut* willen invoeren, bij de schaale toon- of klankladder; en wel bij eene geheel andere benaaming der gantsche schaale; en zo als men stelt, in de Nederlanden: dan, deeze benamingen der schaale met geheel andere syllaben of lettergreepen heeft geen' opgang gemaakt: zie, ter meerdere ophelderinge, eenigzins na het laatste, **SYSTEMA**.
- BOCAL.** (*Een Fransche Term.*) Men verstaat er door het kopere stuk of de zogenaamde slang, waarop het mondstuk gezet wordt; van een *Basfon* of *Fagot*, *Serpent*, *Waldhoorn*, *Trompet*, en dergelijke blaasinstrumenten.
- BOERENFLUIT.** (*Een Orgel-term.*) Het is een register in het Orgel; zijnde een kleine Fluitstem van 1 of 2 voet in toon. *Holfluit*, *Nachthoorn*, *Veldfluit*, *Veldpijp*, *Waldfluit*, en *Woudfluit*, zijn allen van ééne soort. Zie des ook deezen.
- BOMBARDO.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Bombarde*; waarvan men in het bastaart Nederduitsch gemaakt heeft *Bombard*: wordende in het Italiaansch ook wel genoemd *Bassone* en in het Fransch *Basfon*. Men heeft verscheide soorten van *Bassons*, met twee, drie, vier, en vijf kleppen; zijnde reeds van de *Basfon* met vier kleppen gesproken bij den term *Bassone*; zullende wij nader spreken van de *Basfon* met vijf kleppen bij *Fagotto*, en van die met drie kleppen bij *Vulgo Dulcian*; zijnde deeze waarvan wij nu spreken onder den term van *Bombardo*, eene *Basson* die maar van twee kleppen voorzien is, en welke sedert die met meerder kleppen uitgevonden zijn, wel niet veel meer gebruikt wordt; dan, voor die geenen welke dezelve bezitten, en nog bezigen, zie de schaale daarvoor op de hier nevenstaande Plaat 3; geevende de nullen, of *O*, te kennen de openegaten; die welken toe zijn, dat de gaten door de vingers moeten gestopt worden, en die welken half open, en half toe zijn, dat die maar half moeten gestopt worden: het is behalven dat bekende speeltuig, de *Basson* of *Fagot* genaamd, ook

- ben register in het Orgel; zijnde een tongwerk: het draagt deezen naam, van zijnen zwaaren en sterken toon, en komt in het Italiaansch van *Bombarda*, 't welk ook tevens Latijn is, en geschut, of een kanon wil zeggen: in 't Fransch, *Bombarde*; een donderbus; men wil eigenlijk, met deezen term, bestempelen eene sterke *Trompet*, of zwaare *Basfon*, of, *Fagot*, van 16 voet in toon: vergelijk des verder, ten deezen opzichte, *BASSONE*, *FAGOTTO*, en *TROMPET*.
- BOMBARDONE.** (*Italiaansch.*) Het is een zeker blaaspeeltuig; zijnde een *Bas* tot de *Schalmey*, veel overéénkomst hebbende met de *Sordunen*; behalven dat zij grooter mondstukken, en grooter tongen hebben: vergelijk hier boven, *BOMBARDO*.
- BOMBETTEN.** (*Een Orgelmaakers-term.*) Het zijn een soort van kleine ledere windzakjens, die in de windkas van een Orgel gelijmd zijn, waardoor een draad loopt; die aan de *Abstrakten* vast is, naar het *Ventiel*, dat daardoor opgetrokken wordt; welke windzakjens dienen, om te beletten dat de wind uit de windkas niet verloren zoude loopen; zijnde er voor iedere draad en iedere *Ventiel* welke in de windkas is, een zodanig windzakjen. Zie ook den term *WINDZAKJENS*.
- BON TEMPS.** (*Fransch.*) Zie *BUONO TEMPO*.
- BORDONE.** (*Italiaansch.*) Sommigen willen hierdoor wel eens verstaan hebben, de *Tenorstem*; gemeenlijker echter bekend, onder den term *Tenore*, waarvan op dien term nader zal gesproken worden: men bestempelt met deezen term ook een register in het Orgel, waarvan onder bij den term *Bourdon* zal gesproken worden.
- BOREA.** (*Italiaansch.*) Een zang- speel- en dans-stuk, zodanig genaamd; waarvan op den term *Bourée*, als oorspronkelijk van Frankrijk, zal gesproken worden. Zie des verder, *BOURÉE*.
- BORST-POSITIF.** (*Een Orgel-term.*) Men noemt zodanig, wanneer er meer dan één handklavier, bij het Orgel gevonden wordt, en bij voorbeeld twee daarvan, in ééne kas werken; en een derde in die kas werkt die vooruitspeekt; als het eene, *Groot Manuaal*, welk de voornaamste stemmen heeft; het andere; welk in die zelfde kas werkt van het *Groot Manuaal*, en des in een en dezelfde kas; te weten, het *Borst-positif*, zodanig genaamd, om dat men met de borst hierna toe zit: en, het derde *Rug-positif*, als zittende met de rug daarna toe, onder het bespeelen: wordende deeze beide laatste *Positiven* genoemd, om dat zij de mindere stemmen hebben, en kleiner zijn dan het *Manuaal*: zie verder, ter méerdere ophelderinge, *MANUAAL*; en vergelijk den term *POSITIF*.
- BOULE.** (*Fransch.*) Zie de betekenis daarvan bij *GROPPA*.
- BOURDON.** (*Fransch.*) In het Italiaansch, *Bordone*: het wil eigenlijk zeggen, een horzel, een hommél, of hommél.

bei. *Bourdonnement*; gebrom, gehommel. *Bourdonner*; hommel, brommen. *Bourdon de l'Orgue*; de brompijp van 't Orgel: dan, men bestempelt, met deezen term, een register in het Orgel, zijnde een gedekt pijpwerk, wijd van *Mensuur*; wordende niet kleiner dan 8 voet in toon aangetroffen: hun geluid is, zo zij wèl ingericht worden, heel mollig: door *Bourdon*, of *Bordone* wordt mede eene grove, brommende, snaar verstaan; ook een Bas, die ééne en dezelfde noot, toon, of accoord, houdt; gelijk, bij voorbeeld, een Trommel- of Lier-bas.

BOURRÉE. (*Fransch.*) Wordende ook wel eens *Bourée*, doch beter *Bourrée* geschreven. Het is, een zang- speel- en dans- stuk, zodanig genaamd: men wil, dat het afkomstig zij van *Auvergne*; eene Provincie in Frankrijk gelegen: eene *Bourrée* is, doorgaands, gezet in eene doorgesnedene zang- maat, dus getekend $\underline{\underline{\text{H}}}$; of in eene maat van twee halven, door eene 2 aangeduid; (zie onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*;) beginnende altijd met een vierde vóór den trap der maat; bestaande voorts uit twee deelen, of *Reprisen*, ieder van gelijke langte; bij voorbeeld, iedere *Reprise* van agt of twaalf maten; vervangende, veeltijds, beurtlings, ééne langen, en twee korte toonen: het vereischt eene *Melodie*, welke eene vergenoegde, doch bezadigde, vrolijkheid te kennen geeft; wordende des genoogzaam als *Allegro Moderato* gespeeld.

BOUTADE. (*Fransch.*) 'T wil eigenlijk zeggen, eigenzinnigheid, vreemde kuur, gril, enz.: dan, oudtijds had men zekere soort van kleine balletten, waaraan die naam gegeven werd; wordende ook toegeëigend aan sommige Muzijk- stukjens, die men anders *Capriccio*, of *Capricetto*, en *Fantasia* noemde.

Zo heeft men ook *Boutadeuse*; eigenzinnige, grillige: wordende hiermede wel eens een Muzijkstukjen bestempeld, welk, zo het mouvement niet nader bepaald wordt, doorgaands als *Allegro* gespeeld wordt.

B QUADRATO, of **B QUADRO.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, **B QUARRÉ.** 'T wil eigenlijk zeggen, vierkante **B**: dan, men verstaat er door zeker teken, dus geschreven H , welke in voorige tijden de gedaante van eene vierkante **B** had; doch waaraan men in de laagte naderhand een schreefjen of staaf getrokken heeft; zie, ter meerdere ophelderinge, onze tweede en derde les van den *Catechismus der Muzijk*; en, verder, **QUADRATUM**,

BRACCIO. (*Italiaansch.*) Wordende ook wel eens, alhoewel verkeerdlijk, *Bracio* en *Brazzo* geschreven. *Braccio*, wil eigenlijk zeggen, een arm; ook, eene el: dan, men wil er

door verstaan hebben de *Altviool*: beide, arm en el, passen op dit speeltuig; want, het is omtrent een' arm, of eene el, lang; en wordt ook op den arm gehouden, gelijk de *Viool*, als men het zelve bespeelt: algemeener is echter dit speeltuig thans bekend, onder den term *Alto*. Zie des verder, *ALTO*.

BRAILLER. (*Fransch.*) Het wil zeggen; luid schreeuwen, hard roepen of zingen: te weeten; zo als de *Straadliedjenszangers* gewoon zijn te doen; of ook gelijk sommige *Voorzangers* in de Kerken.

BRANLE. (*Fransch.*) Een Fransche *Reiëndans*; zijnde een *Dans*, die in de rondte *gedanst* wordt; heel vrolijk, doch kort; en geduuriglijk het *Thema* van vooren beginnende, even als eene *Rondeau*: het wordt genoegzaam als *Allegrò Asai* gespeeld.

BRAVO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Brave*: 't wil eigenlijk zeggen, fraai, edelmoedig, deftig, braaf, voortreffelijk, hupsch, enz.: dan, wanneer iet dat roemwaardig is; in de Muzijk, gedaan wordt; het zij dat een stuk overheerlijk gecomponeerd is, het zij dat het treffelijk worde uitgevoerd; dan wordt dees term gebezigd, om het genoegen, 't welk men daarover heeft, uitdrukken, of te kennen te geeven: waarvoor ook wel eens gebezigd wordt de term *Bravissimo*; zijnde het superlatif van *Bravo*, te kennen geevende, eene verdubbelde fraaiheid, edelmoedigheid, zeer fraai; zeer edelmoedig, enz.; en des, een dubbeld genoegen dat men daarin heeft, uitdrukkende.

BREVIARIUM. (*Latijn.*) 'T willen zeggen, een kort begrip, een korten inhoud, een schets, of kort ontwerp: gelijk men dan ook, in de Roomsche Kerk er door verstaat, een boek van Godsdienst-oefening; bevattende *Liederen*, *Gezangen*, *Psalmen*, *Gebeden*, *Vespers*, enz.: welken als in een kort begrip of bestek, aldaar bij elkander gevonden worden.

BREVIS. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Breve*. In 't Fransch, *Bref*; zijnde *Brevè* ook het vrouwlijke van *Bref*: 't wil eigenlijk zeggen kort, of korte: dan, de Ouden hadden nooten; die zij zodanig noemden; hebbende eene vierkante gedaante, ook bekend onder den term van *Quadrata*, *Quadra*, en *Quarrée*, of vierkante, en, korte geheten, in tegenstelling van de vierkanten met een staart aan, *Longa* of lange genaamd, duurende de *Brevis* twee, en de *Longa* vier maaten; doch deeze soort van nooten is in geen gebruik, bij de moderne of hedendaagfche Muzijk; wordende alleentlijk nog gebezigd, bij het Gregoriaansche Gezang. Zie, ter meerdere ophelderinge, den term *NOTA*.

Zo bezigde men ook in vroegere tijden, den term *Bref*, of korte, boven of onder een zekere noot of toon, welke eene sluiting van cenig gedeelte des stuks zoude maaken; om te kennen te geeven, dat men die kort en droog moest afbrecken, in plaats van dezelve heure volle waarde te laaten uithouden; dan, wij bedienen ons, hiervoor, van een kapjen op de noot, welke het zelfde te kennen geeft; zo dat gezegde term, ten deezen opzichte, voor ons onnut is.

BRILLANTE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Brillant*; wordende in het Italiaansch ook genoemd *Brillantino*, en *Brillarino*: het komt in 't Italiaansch, van *Brillare*; glinsteren; flikkeren, schitteren, blinken; luister, enz. Ook van vreugde opspringen, opgetogen zijn van vreugde of blijdschap: ook leevendig, blijmoedig, vrolijk, lustig, enz. *Brillante*, glinsterende, flikkerende, luisterlijk, leevendig, blijmoedig, vrolijk, lustig: in 't Fransch, *Brillant*, *d'une maniere Brillante*; luisterlijk, op eene luisterlijke wijs: het wordt des vrolijk en leevendig gespeeld, genoegzaam als *Allegro Asai*, of een weinig *Vivace*: vergelijk, hier onder, **BRIO**.

BRIO. (*Italiaansch.*) Het wordt ook wel eens *Brillo* geschreven; en wil zeggen, glans, luister, glinsteren, schitteren: ook aartigheid, liefstaligheid, cierlijkheid, enz. *Brioso*; glinsterend, schitterend, glansachtig, schitterachtig; het is genoegzaam als *Brillante*; en komt, even als *Brillante*, van *Brillare*. Men verstaat er, bij de Muzijk, door, dat men zulk stuk, waarbij dees term gevonden wordt, met eenen schoonen luister moet voordraagen: het wordt, gelijk *Brillante*, vrolijk en leevendig gespeeld: naamlijk; genoegzaam als *Allegro Asai*, of een weinig *Vivace*: vergelijk, hier boven, **BRILLANTE**.

BRODERIE. (*Fransch.*) 'T wil eigenlijk zeggen, borduurwerk: ook opschikking, opciering van iet: dan, men verstaat er bij de Muzijk door, de opciering der Melodie of zang door agrementen, welke bestaat uit eenige kleine nootjens die men naar zijn' smaak daar bij doet, om eene melodie te verrijken; het is 't zelfde als *Coloratura*, en *Fioritto*; zie ook deezen, en, ter meerdere ophelderinge, onze agtste les van den *Catechismus der Muzijk*.

BRUIT. (*Fransch.*) Geraas, geweld; ook geluid, klank, in 't algemeen: deezen term bezigt men, wanneer, bij *Muzijk*, niets anders wordt gehoord, dan geluid het welke maar geraas en geweld maakt, in plaats van *Zang* en *Harmonie*.

BRUNETTE. (*Fransch.*) 'T wil eigenlijk zeggen, een brui-

- netjen; een meisje dat men een bruinetjen noemt; dan, men wil er bij de Muzijk, een teder Zangstukken door verstaan hebben: wordende als *Anoroso* of *Andantino* gespeeld.
- BRUSCO.** (*Italiaansch.*) 'T wil bars, fluurs zeggen; dan, men verstaat er eigenlijk bij de Muzijk door, dat zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt, met eenen sterken en korten strek moet gespeeld worden; het stuk wel aantastende: het mouvement, of de beweeging is *Presto*, of wel eens genoegzaam *Prestissimo*.
- BUCINA.** (*Latijn, en Italiaansch.*) Men verstaat er door, eene Bazuin; wordende in het Italiaansch ook genoemd *Trombone*: eenen die daarop speelt, een trompetter, noemt men in het Latijn, *Buccinator*; in het Italiaansch, *Trombatore*, *Trombettiere*, en *Trombetta*. Zie ook deezen.
- BUCOLICA.** (*Latijn.*) In 't Fransch, *Bucolismes*, of *Bucoliques*: men verstaat er door, eene soort van oude herdersliederen, of herderszangen, onder de osfenweiders bij de Ouden in gebruik geweest zijnde.
- BUFFO.** (*Italiaansch.*) Kluchtig, boertig: te weeten; dat wat kluchtige en boertige *pasjagies* heeft; wordende wat vrolijk gespeeld: bij voorbeeld, als *Allegro*.
- BUISSON.** (*Fransch.*) Zie de betekenis daarvan bij GROPPA.
- BULAFO.** (*De naam van zeker Instrument.*) Het is een speeltuig dat bestaat uit verscheide houtene pijpen, die zodanig met lederen riemtjens aanéengebonden zijn, dat er een kleine ruimte tuschen ieder pijp blijft: het wordt gebezigd door de *Guineesche Negers*.
- BUONO TEMPO.** (*Italiaansch.*) In 't Fransch, *Bon Temps*: het wil eigenlijk zeggen, goede tijd: dan, bij de Muzijk verstaat men er door, zekere tijd der maat, welke goed is om iet te doen: bij voorbeeld; om een *Cadans* te maaken, die men altijd moet laten vallen, op de eerste tempo of tijd der maat, en nooit, gelijk de Ouden gedaan hebben, in de helft der maat: zo er voornooten voor de maat gebezigd worden, die zodanig interichten, dat de zinscheidingen, hierdoor niet in de helft der maat vallen, maar in het begin der maat, en des, op de eerste tempo: zo heeft men ook *Tempo di Buona*, of de goede tijd: te weeten; der maat, waardoor verstaan wordt, bij het slaan der maat, de eerste tijd of tempo van alle soort van maten hoegenaamd; waaronder ook bij eene vier vierde, drie vierde, en twaalf agtste maat, de derde tempo gerekend wordt: de andere tempoes, noemt men *Tempo di Cattiva*, of de slechte tijd: waardoor men verstaat, bij een vier vierde en twaalf agtste

maat, de tweede en vierde tempo: bij eene drie vierde, twee vierde, en zes agtste maat, de tweede tempo: vergelijk verder, ter meerdere ophelderinge, onze vierde, negen-en-twintigste, en één-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*.

BURDO. (*Een Orgel-terz.*) Het komt bij verbastering van het Fransche woord, *Bourdon*: want, voor het Latijnsche woord *Burdo* kan het niet genomen worden, als willende zeggen, muilezel, muilpaard, of paardjen; is, een register in het Orgel; overéénkomende met de *Bourdon*. Zie, des verder, **BOURDON**.

BURLESCO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Burlesque*: 't wil zeggen, aartig, kluchtig, koddig, boertig, boertächtig, snaakerig, enz. *Burlando*; boertende. *Burlesquement*; in het Fransch, *Burlesquement*; aartiglijk, koddiglijk, vermaaklijk, boertiglijk, snakerig. *Burleyole*; aartig, snaaksch, kluchtig, koddig, boertig, vermaaklijk, genoeglijk, vrolijk, enz.: alle deeze termen, komen in het Italiaansch, van *Burla*; jok, scherts, boerterij, kortswijl, klucht, snaakerij, enz.: men bestempelt wel eens, met één van deeze termen, een Muzijkstukjen, dat boertende en kluchtige passagies in zig bevat; dat koddig, kluchtig, en boertende, is zamengesteld: het heeft veel overéénkomst met *Ridicolsa*, of *Ridicolo*, en *Scherzando*; wordende even als deezen genoegzaam als *Allegretto* gespeeld. Vergelijk, **RIDICOLOSO**, en **SCHERZANDO**.

C.

C. is de derde letter van het Alphabet of **A, B, C**; ook de derde van het Muzijkaal Letter-systema, en de eerste van de Diatonyke of Natuurlijke Schaale: zie, onze tiende, en vergelijk onze veertiende les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder **SYSTEMA**.

C. wordt door de Franschen, bij hun Muzijkaal systema, schaale, toon- of klank-ladder, *Ut* genoemd: vergelijk die schaale, bij **SYSTEMA**.

Deeze letter, geplaatst bij éénen der Muzijksleutelen, betekent eene vier vierde maat: zie verder, onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*.

Bij Basnaaren en Klaviertoetsen, groot C. Vergelijk onze eerste- en tiende les van den *Catechismus der Muzijk*.

In partituuren, en op omslagen, of bij opschriften, *Cantus*, of *Canto*: zie, ten deezen opzichte, verder, deez.

C. De C, met eene streep er door heen getrokken, is de zogenaamde kapelmaat; of die van twee halven, welke laatste eene vier vierde maat is, en de eerste eene maat van vier halven of agt vierden: wordende die beiden in het speelen, altijd op de helft verkort, en des, ééns zo gaauw gespeeld dan men anders zoude doen: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*.

CABINET D'ORGUE. (*Fransch.*) Men verstaat er door een *Kabinetorgel*; zijnde een *Huisorgel*, een *Positif*.

CACCIA. (*Italiaansch.*) 'T wil eigenlijk zeggen, de jagt, het jaagen: dan, men verstaat er, bij de Muzijk door, zodanige Muzijkstukken, die gezet zijn in den trant der jagthorens: hiervan heeft men *Caccia Allegro*, of eigenlijk *La Caccia Allegro*; de *Jagt-Allegro*; om te kennen te geeven, eene *Allegro* welke gezet is, in den trant der Horens: wordende de seconde of tweede partij, daar tegen altijd gezet, met Tersen, Quinten en Oëtaaven; of ook wel eens, als het niet wel anders kan schikken, voor eene enkele reis, in een Quart, dan, dit moet niet menigvuldig zijn, maar alleenlijk voor eene enkele noot, de overigen moeten dan weër aanstonds in Tersen, Quinten, of Oëtaaven voordwerken: vergelijk, ter meerdere ophelderinge, onze zes-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 15. Fig. 5. pag. 116.

CACOPHONIA. (*Grieksch.*) Waarvan men in het Fransch maakt heeft *Cacophonie*, en bij verbastering, gantsch verkeerdlijk *Cacaphonie*: dees term komt eigenlijk, van het Grieksche *Κακοφωνία*, *Kakophonia*; kwaadluidendheid, wangeluid: uit *Κακός*, *Kokos*, boos, kwaad, slecht; en *φωνή*, stem, geluid: men verstaat er door eene veréening van geluiden, die kwalijk met elkander overéenstemmen; en des een kwaaden klank of onaangenaam geluid.

CADENCE. (*Fransch.*) Stemval, sluiting van een Muzikaal gedeelte, waarvan bij den term *Cadenza*, nader zal gesproken worden: men heeft verder van deeze term *Cadence Brisée*; willende zeggen, gebroken cadans; maar men verstaat er door eene sluiting, cadans, of triller, die plat en zonder eieraad gemaakt, en hierdoor in zijne werkinge gebroken wordt. *Cadence Coupée*; gecoupeerde, of afgema-

den, cadans: te weeten; wanneer men, in plaatse van eene volle sluiting te maaken op den hoofdtoon, dezelve afsnijdt; door de basnoot, staande op den middentoon, eenen heelen of halven toon te laten rijzen, en des de cadans, of sluiting, hierdoor, in zijne natuurlijke werkinge sluit; en afsnijdt. *Cadence Detournée*; afgewende cadans: te weeten; die niet op den hoofdtoon sluit, maar dezelve ontwijkt, of afwendt, het zij door een *Cadence Coupée*; waarvan hier boven gesproken is, of dergelijk. *Cadence Double, ou Fleurie*; dubbelde, of opgecierde Cadans: te weeten; met groote Agrementen; waarvan nader bij *Cadenza Fiorita*, bij den term *Cadenza* zal gesproken worden. *Cadence Etrangere*; vreemde cadans: te weeten; een Cadans die in plaatse van te sluiten op het Octaaf, onverwacht naar verafgelegene grondtoonen overgaat. *Cadence Evitée*; ontweekene Cadans, of sluiting; waarvan nader bij *Cadenza Sfuggita*, bij den term *Cadenza* zal gesproken worden. *Cadence Feinte*; geveinsde, looze sluiting, welke na alles aangewend te hebben, om een Cadans te maaken, echter die ontwijkt, het zij, door eene *Cadence Coupée*, een *Cadence Interrompue*, of dergelijk. *Cadence Figurée*; gefigurreerde Cadans: of *Cadence Fleurie*; opgecierde Cadans: te weeten; die uit groote Agrementen bestaat, die door groote Agrementen verrijkt is, of waarbij de nooten in kleine deelen onderdeeld zijn. *Cadence hors du mode*; eene sluiting of Cadans uit of buiten de wijs, of grondtoon; het is 't zelfde, als *Cadence Etrangere*, waarvan boven gesproken is. *Cadence Jettée*; geworpen Cadans: wordende door de Franschen zodanig genoemd, eene sluiting, Cadans, of Triller, welke zonder Inleider, maar met eenen loop van twee, drie, of meer, op- of af-gaande schielijke nooten geslagen wordt: wordende ook *Tremblement Jetté* genoemd. *Cadence Imparfaite*; eene onvolmaakte sluiting, eene onvolkomene sluiting: te weeten; welke afgebroken wordt, het zij, door eene *Cadence Coupée*, of door eene *Cadence Supposée*. *Cadence Interrompue*, afgebrokenene sluiting: te weeten; wanneer de Bas, staande op den middentoon, in plaatse van te sluiten op den hoofdtoon, den Bas eene groote of kleine Ters laat daalen; en des de sluiting hierdoor afbreekt; echter wil men, dat deeze gedaalde ters, die dezès zoude toekomen, de zeven moet gegeven worden, omdat hier door, wezenlijk, de Cadans of sluiting, wordt afgebroken; daar men anders dezelve, als eene veronderstelde Cadans, zoude aanmerken: des wordt, tussehen eene *Cadence supposée*, en eene *Cadence Interrompue*, dit onder-

scheid gevonden. *Cadence Irréguliere*; eene ongeregelde sluiting, of Cadans; waarvan nader, bij *Cadenza Irregolare*, bij *Cadenza*, zal gesproken worden. *Cadence Parfaite*; volmaakte, volkomene sluiting, of Cadans: te weten, die regelrecht op het octaaf sluit. *Cadence Pleine*; volle sluiting; wordende eigenlijk hier door verstaan, eene sluiting, Cadans of Triller, die opgecierd is door agrementen: want *Cadence* wil zo wel zeggen een Triller, als een stemval; waarvan wij, ten deczen opzichte, nader bij *Cadenza* spreken zullen. *Cadence Reguliere*; eene geregelde sluiting of cadans; zullende wij hier nader van spreken bij *Cadenza Regolare*, bij *Cadenza*. *Cadence Rompue*; gebrokene sluiting, of Cadans; te weten; eene zodanige sluiting, waarbij de Bas, staande op den middentoon, in plaats van op den hoofdtoon te sluiten, eenen halven of eenen heelen toon rijst; echter, geschiedt dit hier gemeenlijk, met, op dien noot of toon, eene zeven te geeven, om dat hierdoor wezenlijk de Cadans of sluiting, gebroken wordt; daar dezelve anderzins konde aangemerkt worden, als eene afgebrokene of ontweekene sluiting: zo dat tuschen eene *Cadence Coupée*, eene *Cadence evitée*, en eene *Cadence rompue*, dit onderscheid gevonden wordt. *Cadence Simple*; eene eenvoudige sluiting of Cadans; waarvan nader, bij *Cadenza Semplice*, bij *Cadenza*, zal gesproken worden. *Cadence Supposée*; eene gesupposeerde, of veronderstelde sluiting: naamlijk; wanneer de basnoot, staande op den middentoon, in plaats van op den hoofdtoon te sluiten, dezelve ontwijkt, en eene groote of kleine Ters daalt; en des den hoofdtoon wel veronderstelt, maar wezenlijk niet opsluit; als sluitende op de Suppoost, Representant, of Mediante. *Cadence Trompeuse*; eene bedriegelijke sluiting, of Cadans; waarvan nader, bij *Cadenza d'Inganno*, bij *Cadenza* zal gesproken worden. Zie ook CADENZA.

CADENCER, of CADENCÉ. (*Fransch*) Het wil zeggen, wèl afpassen, schikken, doen vloejen, aangenaam voor het gehoor maaken, enz.: dees term wordt gebezigd, wanneer een Muzijkstuk zodanig is ingericht, dat men deszelfs Cadans of stemvallen natuurlijk en als van zelve gewaar wordt, de zinscheidingen, en het mouvement of de beweging van zulk een muzijkstuk als tast; wanneer de maat, wanneer de zinscheidingen wel en ordelijk zijn verdeeld en afgestap; als zijnde gantsch niet éénder hoe die ingericht en verdeeld zijn: moete niet als onverschillig beschouwd worden, waar, en op welke Tempo de zinscheidingen vallen, of die op den opslag, dan op den neerslag der maat

komen; welk eerste nooit goed is, maar wel het tweede, en wel met bepaalinge op de eerste tempo der maat, en nooit in het midden der maat, gelijk de Ouden wel eens plegen te doen: vergelijk onze negen-en-twintigste en een-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, alwaar zulks geleerd wordt.

Door *Cadencer* wordt ook wel eens in eenen ruimen zin, eenen Triller slaan of maaken verstaan. Zie, ten deezzen opzichte, verder TRILLO.

CADENZA. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Cadenia*; ook *Claufula*, en *Conclusio*. In het Fransch, *Cadence*. Het wil zeggen, een stemval, eene sluiting eens Muzijkaalen gedeelten; zijnde een val eigen aan den Bas, het zij met de Quint afvallende van boven naar onder, bij voorbeeld, van G naar onder op C: of, het welke op 't zelfde uitkomt, met de Quart klimmende van onderen naar boven, bij voorbeeld, van G naar boven op c. Vergelijk onze twee-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*, pag. 109. Plaat 14. Fig. 30.

Door *Cadenza* wordt ook verstaan die trillingen, bewegingen, of slaagingen, welken men anders noemt Trillo, of Triller; moettende doorgaands gemaakt worden op de Noot, vóór de sluitnoot eener Cadans: waarvan ongetwijfeld deeze benaaming ontstaan is: zo zegt men, bij voorbeeld: „Die speeler, speelster, zinger, of zingster, maakt „eene mooie, fraaje, of flechte Cadans.” Zie verder, ten deezzen opzichte, TRILLO.

Men verstaat door *Cadenza*, mede het geene men anders noemt Arbitrio, of ook wel ad Libitum: te weeten; om eene Cadans of Capriccio, te maaken: dat is, wanneer een kunstenaar, tusfchen beide of aan het einde van een stuk, de vrijheid heeft om nog eenige vrije gedachten voor den dag te mogen brengen. Zie, hiervoor, ARBITRO, en aldaar ook ARBITRIO; en, verder AD LIBITUM.

Eindelijk, door *Cadenza*, wordt in het algemeen verstaan, eene welluiding, eene nette overéenkoms van de deelen eens Muzijkstuks, eene gepaste maathouding, enz.; hierom zegt men: „Die Musicus, Auteur, of Componist „heeft, in het geene hij uitvoert, of in zijne Compositie, „eene aangename Cadans.” Vergelijk, ten deezzen opzichte, hier boven, CADENCER.

Men heeft verder van deezzen term, *Cadenza d'Inganno*; willende zeggen, bedriegelijke, misleide, verschalkte sluiting, of Cadans: te weeten; wanneer men alles heeft voorbereid, om eene volle of volledige sluiting te maaken; en,

in plaats van zulk eene verwacht wordende sluitnoot of sluiting te laten hooren, eene pauze in haare plaats laat volgen; of dezelve te leur stelt, door eene *Cadenza Sfuggita*, waarvan hieronder, en verder, bij den term *In-ganno* nog nader zal gesproken worden. *Cadenza Finta*; valsche of geveinsde sluiting, stemval of Cadans, waarbij men, na alles in het werk gesteld te hebben, om eene wezenlijke Cadans te laten hooren, in plaats van dit, eene geheel andere draai daar aan geeft, het zij door eene noot hooger of laager, of wel door een stilzwijgen, of pauze daarvan afwijkende, en den toehoorder hierdoor in zijne verwachting teleur stelt: *Cadenza Fiorita*; bloejende, opgecierende, of pronk-cadans: te weeten; uitgrootte agrementen bestaande. *Cadenza Irregolare*; ongeregelde Cadans of sluiting: te weeten; een Cadans, die niet op het octaaf valt; maar door verscheiden wegen daarvan afwijkt: of wanneer die op den middentoon blijft hangen, in plaats van op den hoofdtoon te sluiten; hoedanig men, bij voorbeeld, in de werken van Corelli wel eens aantreft. *Cadenza Perfetta*; eene volmaakte, volkomene sluiting: naamlijk; die op het octaaf valt, en welke gemaakt wordt met de Bas van de middentoon op den hoofdtoon te laten vallen. *Cadenza Regolare*; eene geregelde Cadans of sluiting: te weeten; welke zonder omwegen, regelrecht op het octaaf valt; zijnde het zelfde als *Cadenza Perfetta*. *Cadenza Semplice*; eene eenvoudige Cadans of sluiting: te weeten; zonder opcierende of agrementen; die maar plat, slecht en recht gemaakt wordt: zijnde van deeze, en meer anderen in onze agtste les van den *Catechismus der Muzijk* gesproken. *Cadenza Sfuggitta*; eene ontwekene, eene ontvlugte sluiting; waar men, in plaats van te eindigen op het octaaf, onverwacht naar ver afgelegene grondtoon overgaat; of, wanneer men staande met de basnoot op den middentoon, dezelve eenen heelen of halven toon laat rijzen, of eene groote of kleine Ters laat daalen, in plaats van op het octaaf te sluiten, en waarvan bij *Sfuggito* nog nader zal gesproken worden.

CAISSE. (*Fransch.*) De trom of trommel, zijnde echter meer bekend onder den naam van *Tambour*. Zie des ook dit, bij **TAMBURO**.

CALAMUS. (*Latijn.*) Een Herdersfluitjen, een pijp waarop de Herders speeten. Vergelijk **CHALUMEAU**.

CALANDO, en **CALANTE.** (*Italiaansch.*) Deeze termen komen van *Calare*, afneemen, verminderen. *Andar Calando*; al-lengskens afneemen, minder of kleiner worden. *Calante*;

afnemende, verminderende. *Calante Piane*; afnemende zachter: te weeten; zulke pasfagies, waarbij dit gevonden wordt, afnemende in sterkte, verminderende in kracht, allengskens zachter, te speelen: wordende ook uitgedrukt doór het teken vergelijk DIMINUENDO, PER-

DENDOSO, SMORZANDO, en SMORZATO.

CALCANTE. (*Italiaansch.*) Wordende bij verbaftering wel eens *Calcante* gefchreven. Dees term komt van *Calcare*; treden: *Calcante*; in het Latijn, *Calcator*, een treeder; wil zeggen, een' blaasbalgtreeder; een die de blaasbalgen van 't Orgel treedt. *Calcar' i Mantici*, de blaasbalgen treden: hiervan heeft men den orgel-term *Calcantenklok*; willende zo veel zeggen, als treedersklok: wordende hier mede beftempeld een register of liever trekker, in het orgel; zijnde eene fel, of een belletjen, om den blaasbalgtreeder tot zijnen pligt aantemaanen, en hem het teken te geeven om de blaasbalgen te treden; of, gelijk elders iemand zegt, om op zijnen „ windtrou te klimmen.”

CALDERON. (*Een Spaansche Term.*) Zie CORONA.

CALESCIONE. (*Een Italiaansche Term.*) Wordende in het Fransch, *Calcedon* genoemd: het is een zeker Snaarspeeltuig zodanig genaamd; zijnde een foort van Citer, niet meer dan twee snaaren hebbende, welken in de Quint gesteld worden: hetzelfde is in Italiën heel sterk in 't gebruik; wordende er, alhoewel maar twee snaaren hebbende, vrij aardige obligate stukken op gespeeld. Vergelijk COLLASCIONE.

CALICHON. (*Een zeker Speeltuig.*) Het is eene foort van kleine Luit; hebbende sommigen vijf, en sommigen zes snaaren, welken in *d, g, c, e, a, d*, overéenkommig eene *Viool de Gambe* met zes snaaren, gesteld worden: zie dit speeltuig, met de schaale daarvoor op de hier nevenstaande Plaat 5.

CALLIOPE. (*In de Fabel-historie.*) Eene der negen Zanggodinnen of Mufen; zij hadt het opperbewind over de Welsprekendheid en het Heldendicht: de Dichters maalen haar af als een jonge dochter, met een kroon van lauwerbladen, en bloemkranen verciert; met eene staatige houding; hebbende in haar rechter hand een boek, en achter haar, nog drie boeken; naamlijk; de *Ilias*, de *Odyssea*, en de *AEnois*.

CAMERA. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, kamer. Zo heeft men *Sonate*, *Concerti*, *Musiche da Camera*; Sonaaten, Concerten, Muzijken, voor de kamer: dat is; geschikt, om, in eene kamer uitgevoerd te worden: ter onderscheidinge van zulken, die, in eene *Kerk*, in een *Oratorium*, of in eene *Opera*, moeten gespeeld en uitgevoerd worden.

CAMERGO. (*Italiaansch.*) Het is een dans in de maat van $\frac{3}{4}$, zijnde het mouvement of de beweging *Allegro Asjai*, of bijna *Presto*.

CAMPANA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige; *Campane*: welk woord men ook in het bastaart Latijn heeft overgenomen: 't wil zeggen, eene klok, klokken; waarvan nader bij Klok zal gesproken worden: hier van heeft men ook in bastaart Latijn gemaakt, *Campanalogia*; waardoor men wil verstaan hebben, de Kunst om op de klokken te speelen, of, gelijk in Engeland, dat iet meer bijzonders inheeft, om de klokken te luiden, welken te Westmunster in Lon-

den, op een kerktoren, bestaande uit vier klokjens, $\bar{c} \bar{b} \bar{a} \bar{g}$.

$\bar{c} \bar{b} \bar{a} \bar{g}$, somwijlen wel tienmaal op één' werkdag, telkens een half uur lang, ter bekendmakinge van iemands versterf in die wijk, schielijk achter elkander getrokken of geluid worden: in goed Italiaansch wordt dit genoemd, *Campanare*; op de klokken speelen; gelijk men in het Italiaansch door *Campanetta*; waarvan men in bastaart Latijn gemaakt heeft *Campanum*, verstaat een klokkenspel: en door *Campanile*, in het Italiaansch, een klokkentoren.

CANARDER. (*Fransch.*) Het komt van *Canard*, end, of endvogel; deezen term bezigen de Franschen, wanneer men, op de *Hobo*, *Clarinet*, of diergelijk Speeltuig, den toon niet rondlijk uit dezelve kan, of weet te haalen; als latende dan een geluid, het welk naar het geschreeuw der endvogelen zweemt, hooren: wanneer een zanger, of zangeres, in de hoogte, de toonen mede niet wel rond en glad kan voordbrengen; wordt dit mede hierdoor bestempeld: zo heeft men ook in 't Fransch den term *Canarie*, welke mede schijnt aftekomen van bovengemelden term; waarmede men wil verstaan hebben, eene soort van Giges, waarvan het mouvement veel gauwer is, dan de ordinaire Giges; dan, dezelve zijn thans niet meer in gebruik.

CANCELLEN. (*Een Orgel-term.*) Het zijn eiken lijsten, welken in de windlade van het Orgel liggen, in zo veele deelen verdeeld, en van elkander afgescheiden, als er klavier-toetsen zijn; hebbende zekere evenredigheid, met het grooter of kleiner getal der stemmen, welken vervaardigd moeten worden; wordende de Cancellen altegader, meereendeels over de helft, aan 't benedenste eind, dicht toegedamd; wat er dan openblijft, daar onder legt men de windkas: van deezen term, heeft men, de mede-orgel-term *Cancelstuk*, en *Cancelstukken*; dienende de *Cancelstukken*, om de pijpen van zekere registers op te zetten,

waarvoor geen plaats op de windlade was; zijnde bijzonder van de windlade geplaatst, doch hebbende door middel van conducten gemeenschap met dezelve.

CANCHERIZANTE, of **CANCHERIZATO**. (*Italiaansch.*) Het wil te kennen geeven, dat men wederom het stuk kan beginnen, al te rugge of achterwaards gaande, of al gaande van het einde naar het begin; zijnde eigenlijk een kreeftzang: te weten; een zodanig stuk, dat door de ééne partij van achteren naar vooren, en door de anderen van vooren naar achteren gespeeld wordt: vergelijk verder **ROVERSIO**.

CANERE. (*Latijn.*) Wordende ook wel eens geschreven *Canoe*. Het wil zeggen, zingen: zo heeft men ook *Canere Fidi-bus*; op de snaaren, op een snaartuig, of op snaartuigen, speelen. *Canere Foris*; van buiten zingen: te weten; uit het hoofd, zonder hulp van boek of nooten. *Canere Intus*; van binnen zingen: naamlijk; niet uit het hoofd; maar in het boek, met behulp van boek en nooten. *Canere Tibia*; op de fluit speelen. Zie ook **CANTARE**.

CANEVAS. (*Fransch.*) Deeze term wil eigenlijk zeggen; schets: dan, volgens *Rouffseau*, verstaat men er, bij de Muzijk, door; woorden, die *Musiceetenden*, in de *Opera*, te *Parijs*, in vroegere tijden, gewoon waren te doen, bij de nooten van zekere *Airs*, keerdichten genaamd, welke woorden niets betekenden; hebbende doorgaands flot noch zin, waarvan de maatklank zeer verminkt en verlamd was: wordende maar, als eene schets, aangemerkt, waarvan dees term voordgesproten is.

CANONE. (*Italiaansch.*) In het Grieksch, *Κάνων*, *Canon*; en hiervan in het Latijn en Fransch overgenomen: 't wil zeggen, regel, inzetting, of richtsnoer, in de zang- of speel-kunst: ook kring-zang genaamd; om dat de onderhoorige partij, of partijen, de voornaamste of prædomineerende partij naaspreekt, in den bas, of in de midden-partijen: men verstaat er eigenlijk door een zeker Muzijkstuk, van ten minsten twee partijen of stemmen, waarin twee of verscheide stemmen, of partijen, naar één zelfde voorschrift van eenige weinige maaten, achter elkander de eigenste wijs of melodie laten hooren, en in het speelen vervolgt; geduuriglijk weder van nieuws beginnende; en daar mede blijvende volharden, zo lang als men begeert; hierom in het Latijn en Italiaansch ook wel genoemd *Fuga Perpetua*, en, in het Fransch, *Fugue Perpetuelle*; geduurige, eeuwige, althijdduurende, onophoudelijke, aaneénhangende *Fuge*, waarvan bij den term *Infito* nog iet zal gezegd worden: verder heeft men nog van deeze term *Canone al*

Sospito; waardoor verstaan wordt, een Canon waarvan alle de partijen, den eenen na den anderen, een zucht, of eigenlijk een vierde zwijgens hebben; hoedanige Canons men in oude tijden had, waarin men toen veel aartigheid vondt. *Canone Aperto*; wordende in het Latijn *Canon Apertus* genoemd, of opene, geopende, opengedaane, kringzang: naamlijk; een Canon, waarvan de partijen niet werken naar een zelfde voorschrift: te weten; geschreven, op ééne Muzijkbalk; gelijk de *Canone Chiuso*, waarvan onder zal gesproken worden; maar ieder naar een uitgeschreven nootenblad, waarop dit alles, zo nooten als pauzen, ten naauwkeurighen is aangeduid, des waar, en wanneer men beginnen moet; en hierdoor zodanige Canon voor min geoefende, geopend en opengedaan is. *Canone Cancherizante*; kreeft-kringzang: dat is; een Canon welke zodanig is ingericht, dat de eene partij van achteren naar voren speelt, terwijl de andere partijen van vooren naar achteren spelen; waarvan bij den term *Cancherizante* rees gesproken is. *Canone Chiuso*; wordende in het Latijn genoemd *Canon Clausus*, of beslotene, omheinde, regel of Canon; ook geheeten *Canone in Corpo*, regel of kringzang, in een ligchaam: wordende door deeze termen verstaan, eene soort van Muzijk, welke in vroegere tijden in zwang was; zijnde eene soort van *Fugues perpetuelles*, of altydduurende *Fuges*, geschreven enkelijk maar op ééne muzijkbalk, voor alle de partijen, met eenige tekens, alwaar de imiteerende, of nasprekende partijen, moesten invallen of beginnen en eindigen: kunnende deeze soort van Muzijk zo lang uitgerekt worden, als men begeerde. *Canone Infinito*, eindelooze kringzang of Canon; zijnde een Muzijkstuk welke zodanig gecomponeerd is, dat men het geduuriglijk weder van nieuws beginnen kan, en daar mede blijven volharden zo lang als men begeert, even als of er geen einde aan ware; het thema van de eene partij en toon in de andere overbrengende, zulks tot het einde des stuks vervolgende: zijnde eigenlijk een soort van *Fuga Perpetua*, of *Fugue Perpetuelle*, waarvan nader op dien term, bij *Fuga*, zal gesproken worden. *Canone in Partito*; kringzang in de verdelinge of partituure: wordende dees term gebezigd, wanneer een Canon of *Fugue perpetuelle*, geschreven is, niet gelijk de *Canone Chiuso*, enkelijk maar op ééne muzijkbalk; maar zo dat elke partij bijzonderlijk gezet zij op verscheide liniën of muzijkbalken in de partituure, en des, van elkander gescheiden. *Canone Risoluto*, of *Canone Resoluto*; wordende

in het Latijn *Canon Resolutus* geheeten; opgeloste, ontbondene, ontknoopte, ontslotene, kringzang: naamlijk; wanneer een Canon zodanig is ingericht, dat alle de partijen geschreven zijn op éénen muzikbalk; doch door tekens wordt aangewezen, waar iedere partij beginnen moet: in tegenstelling van *Canone Serrato*, waarbij dit niet is in acht genomen: waardoor dezelve gesloten of toegesloten blijft voor onkundigen, daar deeze nu voor zodanigen ontknoopt en ontsloten is. *Canone Separato*; afgeschiedene, afgezonderde, kringzang: te weten; wanneer een Canon niet staat in de partituur; gelijk de *Canone in Partito*; of op éénen muzikbalk; gelijk de *Canone Chiufo*; maar elke stem, of partij, op bijzondere muzikbalken of partijen, uit de partituur getrokken, en van dezelve geschieden, is geschreven. *Canone Serrato*; geslotene, toegeslotene, beslotene, opgeslotene, kringzang: dees term werd, in vroegere tijden, gebezigd, wanneer een Canon zodanig was ingericht, dat men niet wist waar, en wanneer, eene tweede, derde, vierde stem; of partij beginnen moest; maar men dit moest raaden; kunnende dit niet wel gedaan krijgen; zonder ervaren te zijn in de regels der Canons: dewijl dan dit, voor onkundigen, een geheim was: ware dezelve voor zodanigen, gesloten, of toegesloten; als kunnende hiermede niet te recht raaken; daar de *Canone Separato*, *Risoluto*, in *Partito*, en *Aperto*, voor hun geopend, ontsloten, en ontknoopt was: eindelijk, heeft men nog in het Latijn, *Canon Harmonicus*; Harmonice regel: wordende wel eens zodanig het *Monochordium* genoemd; om dat hierop alle de graaden der geluiden afgetekend zijn; en gevonden kunnen worden: zie, ten deezzen opzichte, verder *MONOCHORDON*.

CANONICI. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zo veel zeggen, als regelmaatigen: dan, zodanig werden de navolgers van *Pythagoras* genoemd, om dat zij, niet naar het gehoor; gelijk dien van *Aristoxenus*, welke men uit dien hoofde *Harmonici* of overéentstemmenden noemde, maar volgens eene wiskunstige wijze te werk gingen, en de geluiden berekende: vergelijk, ter meerdere ophelderinge, *PYTHAGORAS*.

CANONIQUEMENT. (*Fransch.*) Naar de wijs of trant eens *Canons*, of kringzang: te weten; dat in dien smaak bewerkt is, waarin de zangleidingen, en pauzen eener partij, onmiddellijk overgaan tot de andere partijen; het welk zodanig gezet of gecomponeerd is, in den smaak,
trant,

trant; manier of wijze eens *Canons*: vergeëijk, **CANONE**.

CANTABILE. (*Italiaansch.*) Het komt van *Cantare*; zingen. *Cantabile*, wil zeggen, zingbaar, welvloejende: te weeten; op eenen zingbaaren trant of wijs. *Cantando* of *Cantante*; zingende: het heeft veel overeenkomst met *Arioso*; wordende ook, als dat, langzaam gespeeld: bij voorbeeld als *Andantino*.

CANTARE. (*Latijn, en Italiaansch.*) Het wil zeggen, zingen: voorders heeft men van deezen term in het Italiaansch, *Cantare a Battuta*; op de maat zingen. *Cantare a Partite*; met partijen zingen. *Cantar' il Basfo*; den Bas zingen. *Cantar' il Soprano*; de Bovenstem, de Discant zingen. *Cantar' il Tenore*; den Alt zingen, den Tenor zingen. *Cantar' in Falsetto*; in de Falset zingen: dat is; met een nageboofte Discantstem zingen; waarvan bij Falsetto nader zal gesproken worden. *Cantar' una Canzone*; een liedjen, of deuntjen zingen.

CANTARELLA. (*Italiaansch.*) Het wil zo veel zeggen als zingstertjen: dan, men verstaat er eigenlijk door, de hoogste of fijnste snaar eener luit, citer, enz.; om haaren lijnen toon zodanig genoemd.

CANTATA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Cantate*; zijnde *Cantate* in het Fransch, voor het enkelvoudige, hiervan overgenomen; in het meervoudige *Cantates*: in 't Latijn, *Cantatus*; in het meervoudige *Cantati*: een gezang, een *Cantaat*. Het komt in het Italiaansch van *Cantare*, zingen; even als *Cantabile*, waarvan boven gesproken is: men verstaat er eigenlijk door, een zeer uitvoer'g Muzikstuk, een *Cantaat*; zijnde doormengd met recitativen, en ariën; gemeenlijk maar uit ééne stem bestaande; echter ook wel uit meerder, met eenen Bas-Continu; en dikwijls verzeld van Violen, en andere speeltuigen: men stelt, dat dezelve uit Italiën afkomstig zijn; gelijk ook het woord, *Cantata*, het welk een Italiaansch woord is, te kennen geeft: zo heeft men ook *Cantatille*; zijnde het diminutif of verkleinwoord van *Cantata*; gelijk men er dan ook door verstaat, een kleine *Cantaat*, een *Cantaatjen*.

CANTATIO. (*Latijn.*) Een lied, een zang, of gezang: sommigen leezen, *Cantio*: zie des verder, **CANTIO**.

CANTATOR. (*Latijn.*) In 't Italiaansch, *Cantatore*: een zanger; een zinger, een die zingt: ook een voorzanger. *Cantatrix*; het vrouwlijke van Cantator. *Cantatrice*; het vrouwlijke van Cantatore: eene zangeres, eene zang-

stier, eene zangmeesteres. Zie ook, CANTOR, CANTORE, EN MELODUS.

CANTI. (*Italiaansch.*) Het is het meervoudige van *Canto*; zo heeft men *Canti Carnofcialeschi*; waardoor verstaan wordt, Carnavalsliederen, liederen welken op de Carnavalsche vermaaklijkheden gebezigd worden, die voornaamlijk tentijde van het Carnaval worden gezongen en gespeeld.

CANTICINIUM. (*Latijn.*) Een Kerkgezag. Vergelijk MOTETTO; en, zie ook, CANTICUM, dat volgt.

CANTICUM. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Cantico*. In het meervoudige voor het Latijn, *Cantica*. In het meervoudige voor het Italiaansch *Cantici*. Het wil zeggen, een lied; ook een geestlijk lied: liederer; geestlijke liederen: zo heeft men ook *Canticum Chori*, en *Cantico di Coro*; een choorzang, een ehoorlied: vergelijk CANTUS, en MOTETTO.

CANTILÉNA. (*Latijn en Italiaansch.*) In 't meervoudige voor het Latijn, *Cantilénæ*: in 't meervoudige voor het Italiaansch, *Cantilène*: het wil zeggen, een liedjen, een deuntjen, een wijsjen: zo heeft men ook *Cantilénæ Saltatoriæ*; waardoor verstaan wordt dansliederen: vergelijk MELOS, en CANZONE.

CANTINO. (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk, CANTARELLA.

CANTIO. (*Latijn.*) In het meervoudige, *Cantiones*: een lied, een gezang: liederen, gezangen: verders heeft men nog van deeze term, *Cantio Amorosa*; een minneliedjen. *Cantio Anglicana*; een Engelsch Lied. *Cantio Bellissima*; een zeer schoon lied. *Cantio Funebri*; een lijklied; bij 't lijk, of de begravenis, eens dooden gebezigd. *Cantio Gallica*; een Fransch lied: te weeten; waarvan de woorden in de Fransche taale zijn, of het welke uit het Koninkrijk van Frankrijk zelf afkomstig is. *Cantio Germana*; een Duitsch, Hoogduitsch Lied; in de Duitsche, Hoogduitsche Taale de woorden zijnde. *Cantio Spiritualis*; een geestlijk lied. *Cantio Tibialis*; een Fluitlied. Zie ook CANTO.

CANTIQUE. (*Fransch.*) Een lied, een gezang, een lofzang. De woorden, hiervoor gebezigd, zijn doorgaands sichtigtelijk: vergelijk CANTICUM, en MOTETTO.

CANTIUNCULA. (*Latijn.*) Een kort liedjen, een kort deuntjen: vergelijk CANTILÉNA.

CANTO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Canti*: gezang; gezangen; ook een liedjen of deuntjen; liedjens of deuntjens in het algemeen. *Canto*, wil in het Latijn ook zeggen, zingen.

Door *Canto* wordt ook verstaan, de bovenste of eerste

Zangpartij, wanneer er verder niets bij staat; wordende anders door de termen *Primo*, *Secondo*, *Terzo*, enz., onderscheiden.

Wanneer dees term gevonden wordt; in de *Partituere* eener *Zangaria*, op de opene plaats van ééne der *partijen*, geeft het te kennen, dat die *partij* hetzelfde; 't welk bij de *Aria* gevonden wordt, moet speelen: te wecten; *Unison* met de *Aria*; willende zeggen het gezang: naamlijk; dat zelfde; welk de zanger of zangeres zingt, te speelen.

Verders heeft men nog van deeze term; *Canto Amoroso*; een liefdegezag; een minneliedjen. *Canto Concertato*; de discantsstem, die zig ten principaale laat hooren. *Canto Corale*; een choorgezag. *Canto de gli uccelli*; het gezang, of gekweel; der vogelen: wordende dit wel eens bij een register in het Orgel gebezigt, in plaats van Avium Garritus, Philoméla; enz. *Canto Duro*, hard, straf, wreed, scherp gezang: waarvan bij Cantus Durus; bij den term Cantus; nader zal gesproken worden. *Canto Fermo*; willende eigenlijk zeggen, gestadig, onveranderlijk, vast, gezang; dan, het betekent die onvolmaakte Muzijk; waarvan de nooten even lang en van ééner waarde zijn; bekend onder den naam van Gregoriaansch gezang; wordende ook genoemd Cantus Gregorianus, Cantus Firmus, Cantus Planus, Cantus Romanus, Cantus Monodicus, Canto Scamplice, Canto Pieno; Plein-Chant, Plain-Chant, enz.; waarvan op hunnen rang ook zal gesproken worden. *Canto Figurato*; een gefigureerd gezang: te wecten; het welk braaf is opgecierd met figuren; ver van het eenvoudige afwijkende. *Canto Grave*; een ernsthaftig, statig, achtbaar gezang: te wecten; langzaam en delftig, zodanig als Grave doorgaands gespeeld wordt. *Canto Misurato*; gemeten, afgemeten gezang: dat is; dat wél op de maat moet uitgevoerd worden; wordende dit wel eens na een recitatief gevonden; die niet op de maat gezongen wordt; geevende nu deeze term tekennen, dat men op de maat moet zingen en speelen. *Canto Molle*; zacht, zoet, reder, lieflijk gezang; zulende hiervan bij Cantus Mollus, bij den term Cantus, nader gesproken worde. *Canto Naturale*; natuurlijk gezang, waarvan nader bij den term Naturale zal worden gesproken. *Canto Notato*; een gezang, welk op nooten gesteld is. *Canto Nuttiale*; bruiloftslied, bruiloftsgezag. *Canto Pastorale*; herderszag. *Canto Piano*; effen; gelijk gezang; of, het welk 't zelfde te kennen geeft, *Canto Pieno*; het volle gezang: naamlijk; het choraalzag, bekend onder de naam van Gregoriaansch gezang; en waarvan hier boven, bij Canto Fer-

mo reeds gesproken is: men kan ook door den Term *Canto Pieno* verstaan, het volle gezang van het gantsche choor. *Canto Primo*, *Secondo*, *Terzo*, enz.; het eerste, tweede, derde lied, enz.: ook de eerste, tweede, derde zangpartij, enz. *Canto Ripieno*; eene Discantstem, in een groot choor, tot versterking dienende. *Canto Rivoltato*, een omgekeerd gezang: te weeten; zodanige passagies, die, na gediend te hebben voor eene bovenpartij, nu dienen voor Bas, of, na gediend te hebben voor Bas, dienen voor bovenzang; en waarvan, bij den term *Rivolgimento*, nog nader zal gesproken worden. *Canto Romano*; Romeinsch gezang: te weeten; het Gregoriaansch gezang, waarvan bij *Cantus Romanus*, bij den term *Cantus*, nader zal gesproken worden. Eindelijk *Canto Semplice*; een eenvoudig gezang; waarin alle de tekens van éenerleie waarde zijn; zijnde het zelfde, als *Canto Fermo*, waarvan wij boven reeds gesproken hebben: te weeten; het Gregoriaansche gezang: door *Canto Semplice*, wordt ook verstaan zodanig gezang, het welke wel eenvoudig en zonder figuren is, doch tevens tekens van bijzondere waarde heeft, en des, het tegengefelde van *Canto Figurato*, waarvan mede reeds gesproken is: zie ook, CANTUS.

CANTOR. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Cantore*, Een zanger; ook een voorzanger. *Cantrix*; het vrouwlijke van Cantor.

Cantrice; het vrouwlijke van Cantore: eene zangeres, eene zangster, zangmeesteres: zo verstaat men ook in het bastaart Latijn, door *Cantorissa*; een kloosterzangeres; ook eene zangeres, in het algemeen. Zie ook CANTATOR, CANTATORE, en MELODUS.

CANTULARE. (*Bastaart Latijn.*) Men wil er door verstaan hebben, een Kerkpsalmboek; ook een gezangboek, in het algemeen.

CANTUS. (*Latijn.*) Een lied; ook de bovenstem of hoogste zangpartij: waarvan bij den term *Canto* reeds gesproken is: verders heeft men nog van deezen term *Cantus Aequalis*; gelijk, evengelijk, gelijkvormig gezang; zijnde een zekere soort van zang, of Psalmgezag, welke alleenlijk bestaat uit twee toonen, intervallen, of nooten, van het Diatonyke klankgeslacht; die in vroegere tijden, bij zekere geestlijke Orde der Roomsche Kerke, in gebruik was. *Cantus Ambrosianus*; het lied van Bischof Ambrosius: te weeten; het bekende Lied, Te Deum Laudamus, Heere God! U looven wij; ook eene soort van zang, uitgevonden van Ambrosius, en waarvan onder bij den term *Cantus Gregorianus* nader zal gesproken worden. *Cantus Amoro-*

fus; een liefdegezag, een minneliedjen. *Cantus Artificialis*; kunstig gezang: te weeten; waarin kunst bemerkte wordt; doorwerkt in de kunstige Harmonie, of dergelijke kunstige pasfagies. *Cantus Choralis*; een choorgezag. *Cantus Chromaticus*; een Chromatyk gezang: naamlijk; doorweeven met Chromatyke intervallen; waarvan in onze veertiende les, van den Catechismus der Muzijk, en verder, bij den term Chromatico gefproken wordt. *Cantus Coloratus*; willende eigenlijk zeggen, geverwd gezang: dan, men verftaat er bij de Muzijk door, een opgeceerd gezang; het welke verrijkt is door Agrementen, of Chromatyke intervallen, welke opeiering niet onaartiglijk vergeleken wordt bij verciering door verw; zullende hiervan nog nader bij den Term Coloratura gefproken worden. *Cantus Durus*; hard, straf, wreed, fcherp, ruw, vinnig gezang: te weeten; 't welke eigenlijk over de kruistoonen werkt, die aan 't begin van het ftuk, bij den Muzijkfleutel gezet worden, en welken, in vergelijkinge der moltoon, het hardt en fcherps over zig hebben; gelijk men er een kruistoon zelve wel eens mede bedoelt: want, in eenen ruimen zin, neemt men Cantus wel eens voor toon: het is het tegengefelde van Cantus Mollis, waarvan wij hier onder zullen fpreken. *Cantus Ecclesiasticus*; het kerkgezag. *Cantus Figuratus*; gefigureerd gezang; waarvan bij Canto Figurato, op den term Canto gefproken is. *Cantus Firmus*; vast gezang: het is hetzelfde als in het Italiaansch, Canto Fermo, waarvan bij Canto is gefproken. *Cantus Gravis*; ernsthafzig gezang; zijnde hiervan mede, als boven, bij Canto, gewag gemaakt. *Cantus Gregorianus*; het Gregoriaanfche gezang: ook genoemd Cantus Monodicus; ééntoonig gezang; of Cantus Planus, effen gezang; Cantus Romanus, Roomsche gezang: in het Italiaansch, Canto Fermo, onveranderlijk, vast gezang; of Canto Semplice; eenvoudig gezang: in het Fransche, Plein-Chant; het volle gezang; ook en beter, Plain-Chant; het gelijke gezang: zijnde een kerkgezag, het welke men wil, dat eigenlijk uitgevonden zoude zijn van Ambrosius, Aartsbifchop van Milaan, omtrent het jaar 370: of liever: hij was de eerste, die regels aan de hand gaf voor het kerkgezag; en aan dezelve eene gedaante, ten zijnen oogmerke dienende; hier door de Muzijk van haare onbefchaafdheid zuiverende, en tevens bevrijdende van haaren ondergang, waar mede zij werd in zijnen tijd bedreigd: wordende, naderhand, 230 jaaren na Ambrosius, dit gezang, en met hetzelfde ook de gantfche Muzijkkunst van Paus Gregorius.

met recht, de Grootte gebeten, sterk verbeterd en algemeener ingevoerd; waarom het nog den naam van het Gregoriaansche gezang draagt; waarvan nog nader bij Systema zal gesproken worden. *Cantus Mollis*; zacht, zoet, teder, lieflijk, treurig, droefgeestig, mollig, gezang; te weeten; 't welk eigenlijk over de Moltoon werkt, die aan het begin van het stuk bij den Muzijkfleutel gezet worden, en welken in vergelijking der kruis- en naturelle-, of natuurlijke toonen, iet teders en treurigs over zig hebben; gelijk men er een Moltoon zelven wel eens mede bedoelt; want, in eenen ruimen zin, neemt men Cantus wel eens voor toon: 't is het tegengestelde van Cantus Durus, waarvan boven gesproken is. *Cantus Monodicus*; ééntoonig gezang: te weeten; hoedanig het Gregoriaansche gezang is: gelijk het dan ook het zelfde is als Cantus Gregorianus, waarvan boven is gesproken. *Cantus Naturalis*; natuurlijk gezang: te weeten; 't welke over de Diatonyke Schaalé werkt, en waarvan bij den term Naturale nader zal gesproken worden. *Cantus Notatus*; genootteerd gezang: te weeten; een gezang welke op nooten gesteld is. *Cantus Nuptialis*; bruiloftslied, bruiloftsgezang. *Cantus Pastoralis*; herderszang, herderslied. *Cantus Planus*; effen gezang; zijnde het zelfde als Cantus Gregorianus: te weeten; het Gregoriaansche gezang, waarvan boven gesproken is. *Cantus Primus, Secundus, Tertius*, enz.; het eerste, tweede, derde lied of gezang, ook de eerste, tweede, derde zang-partij, enz. *Cantus Romanus*; willende eigenlijk zeggen, Roomsche gezang: dan, men verstaat er door het Gregoriaansche gezang, en des, hetzelfde als Cantus Gregorianus, waarvan boven gesproken is: wordende Cantus Romanus genoemd; om dat Paus Gregorius, het zelve te Romén heeft ingevoerd. *Cantus Simplex*; eenvoudig gezang; zijnde hetzelfde als Canto Simplex, waarvan bij den term Canto gesproken is. Eindelijk *Cantus Tremulus*; een beevend gezang, een gezang met een beevende stem gezongen. Zie, ook CANTO.

CANZONE. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Canzoni*; een lied, een gezang; liederen, gezangen: vorders heeft men nog van deezén term, *Canzone Amoroza*; minneliedjen. *Bellissima Canzone*; een zeer schoon, aangenaam, vermaaklijk, lied: naamlijk; een lied, dat aangenaame en zeer schoone passagies heeft, het welke door eenen zeer bekwaamen en ervarenen meester in de kunst is zamengesteld of gecomponeerd. *Canzone Spirituale*; een geestlijk lied, een geestlijk gezang; een gezang, welks woorden geestlijke stoffen

behelzen. *Canzonétta*; in het meervoudige, *Canzonétte*; zijnde het diminutif van *Canzone*, en wil des zeggen, een liedjen, een deuntjen, een wijsjen; liedjens, deuntjens, wijsjens: te weeten; een gezang, of gezangen, welken niet uitgebreid zijn, maar enkel uit eenige weinige maaten bestaat.

CANZONIÉRO, of **CANZONIÉRE**. (*Italiaansch*.) Een liedboekjen, een zangboekjen.

CAPELLA. (*Italiaansch*.) In het meervoudige, *Capelle*; wordende ook wel eens geschreven *Cappella*. Het wil zeggen, een kerkjen, eene *Kapel*: men bezigt deezen term ook voor eene plaats, of vergadering van *Musiceerenden*, welke bekwaam en ruim genoeg is, om een volledig en groot *Concert* te maaken, hoedanig zulke *Kapellen* zijn, die daarom ook dikwijls hier voor gebezigt worden: hiervan komen de termen: *Alla Capella*; op kerktrant, of kerkwijs. *Alla Capelle*; op kerkenrant, op kerkenwijs, op den rant der kapellen. *Musica da Capella*; Muzijk voor of van de kapelle: de naam, *Maestro di Capella*, is hier mede van voordgesproken, om te kennen te geeven, den meester of het opperhoofd van de *Kapelle*, van de *Musiceerenden*, die dezelve *dirigeert* of bestuurt: gelijk door *Capella* op zig zelve, in eenen ruimen zin, ook wel eens verstaan wordt, het choor der zangers en *Musiceerenden* in de kerk, geduurende den Godsdienst; als ook de *Muzijkanten* van een' Vorst. Hiervan verstaat men er ook wel eens door, een afzonderlijk choor tot versterking der Muzijk invallende; het zij vocaal of instrumentaal. Vergelijk alle deeze termen op hunnen rang.

CAPELMEESTER. (*Een Term van het bovenstaande Capella afgeleid*.) Zodanig wordt gemeenlijk die geen genaamd, die het bewind over de Vorstlijke *Muzijkanten* heeft, of het hoofd is van eenige *Musiceerenden*: wordende in het Italiaansch genoemd *Maestro di Capella*. Dezelve diende onderleid te weezen in de kunst der *Compositie*, op dat hij des te beter weete wat hij doet, al is het niet dat hij zijn werk van het *Componeeren* maake: want zo eene zal alle de *Musiceerenden*, en hunne *partijen* beter kunnen nagaan, dan één welke zijn kunst enkel maar in het speelen, op het een of ander *Instrument*, bestaat; als weetende dikwijls zelf niet wat hij doet en uitvoert: dezelve diende een grondige kennis te hebben van alle de *Mouvementen*, waarin dikwijls jammerlijk misgetast, en de beste *Muzijk* door bedorven wordt; iet waarvan meerder afhangt, dan menig een zig mogelijk voorstelt; en waar-

van wij bij den term *Movimento* verder spreken zullen: gelijk dan ook in groote *Operaas*, en op groote *Concerten*, zodanig een, alleenlijk maar de maat slaat, zonder medefpeelen; op dat hij alle de *Musiceerenden*, des te beter zoude kunnen nagaan en in acht neemen: wordende door hem ook levens, met zekere buigingen des lijfs, het zij heel nederwaards, allenkskens nederwaards, allenkskens opwaards, geheel opwaards, wat achterover, enz. het *Piano*, *Diminuendo*, *Crescendo*, *Forte*, *Fortissimo*, enz. aangegeeven: moeteude ook zodanig in het *Orkest* zijn geplaatst, dat het oog van alle de *Musiceerenden* op hem kunnen gevestigd zijn, en gezien worden: eene taak welke gantsch niet van de gemakkelijkste is: want op zodanig een, komt het voornaamlijk aan. Vergelijk hier boven, *CAPELLA*.

CAPITAL. (*Fransch.*) In het vrouwlijke, *Capitale*. Het wil eigenlijk zeggen, voornaame, voornaamste: dan, bij de Muzijk verstaat men er door, den *Hoofdtoon*; als zijnde de voornaamste toon der Schaale, die den *Modus*, en het geslacht, der groote, of kleine *Ters* niet alleenlijk aanwist in haar *Accoord*; maar ook eerst, doorgaands, aanvangt, het slot des stuks bepaalt, en alle de verdere geluiden en *Accoorden* naar zig doet schikken. Zie, verder, ter meerdere ophelderinge, onze dertiende en zeven-entwintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*.

CAPO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Caput*. Het wil zeggen, hoofd; als, *Da Capo*; van het hoofd, van den aanvang, van het begin: ook, opperhoofd, eerste, of voornaamste; des kan, bij de Muzijk, hier door verstaan worden, een Kapelmeester; of een, die de eerste viool speelt; en, als het opperhoofd, of de eerste en voornaamste der *Musiceerenden*, de overigen bestuurt: anders bekend onder den naam van *Maestro di Capella*. Zo heeft men ook denterm *Capo di Instrumenti*, of, *Caput Instrumentorum*; willende eigenlijk zeggen, het hoofd der speeltuigen: dan, waardoor sommigen willen verstaan hebben, één' wien de zorg voor de speeltuigen is aanbevolen, en welken dezelve zijn te betrouwd; om ze, op en van de *Concerten*, en plaatsen waar gemusiceerd wordt, te brengen; of de instrumenten, die aan het Concert, aan de *Opera*, of diergelijk, toebehooren, behoorelijk in acht te neemen, en zorg voor dezelve te draagen. Vergelijk *Da Capo*, bij den term *DA*.

CAPRICCIO. of *CAPRICIO* (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Caprice*. Eigenzinnige, kluchtige, schrandere, diepzinnige, gedachten; die een spelende naar zijn zinnelijkheid, en goeddunken fantaseert, of die op geschrift gezet zijn: eene fantasie;

zo heeft men ook in het Italiaansch, *Capricciosofamente*; in het Fransch, *Capricieusement*; wonderlijk, koddiglijk, eigenzinniglijk: op eene Capricieufe wijs: en *Capriccioso* in het Italiaansch; *Capricieux* in het Fransch; zeldzaam, wonderlijk, wonderbaar: ook, aartig, koddig: zo mede, eigenzinnig, grillig. *Capricciosa*, het vrouwlijke van *Capriccioso*; *Capricieuse*, het vrouwlijke van *Capricieux*; wonderlijke, eigenzinnige: wordende hiermede wel eens een Muzijkstukjen bestempeld, welke een soort van *Capriccio* of *Fantafie* is: eindelijk heeft men nog *Capriccetto*, en *Capricciosetto*, welken het *diminutif* of *verkleinwoord* zijn van *Capriccio* en *Capriccioso*; willende te kennen geeven, eene kleine *Fantafie*, *Capriccio*, of *inval*; het *mouvement* hiervan wordt doorgaands nader bepaald: dan, zulks daarbij niet gevonden wordende, speelt men het als *Allegro*, of wel eens als *Allegro Asai*.

CARACTERES DE MUSIQUE. (*Fransch.*) Merktekens der *Muzijk*, *Muzijk-tekens*: te weeten; waardoor aangeduid wordt, of welken gebezigd worden, om de *toon*en eener *melodie* of *Muzijk* aftebeelden; en derzelver geluiden, de waardij der *nooten*, de *zwijgens*, de *maat*, enz., ten klaarsten voor de oogen te stellen; op dat men, met behulp derzelven, een *Muzijkstuk* kan leezen, spelen, en uitvoeren, zodanig als de opsteller daarvan dat *gecomponeed* heeft: de weg daartoe is, dat men de *nooten* en verdere *Caracters* der *Muzijk* grondig leere kennen: kunnende dezelve lang eene eenvoudige en gemaklijke wijze geleerd worden: bij voorbeeld; de *nooten*, zal men best en gemaklijkst leeren, met de *vijf liniën* waaruit de *Muzijkbalk* bestaat, en waarop de *nooten* en verdere *Caracters* der *Muzijk* geplaatst worden, eerst te leeren, hoe dezelve heeten, den *Muzijkfleutel* daarvoor geplaatst zijnde; het zij die der *Viool*- of *G-fleutel*, *Alt*- of *C-fleutel*, *Bas*- of *F-fleutel*: want daar krijgen eigenlijk de *liniën* hunnen naam van: die wèl en prompt kennende, zo zullen de *nooten*, die tusschen de *liniën*, boven en onder dezelve staan, zig gemakkelijk laten vinden; de *nooten* worden verdeeld in heelen, halven, vierden, agtsten, zestienden, twee-en-dertigsten, enz. moerende twee halven in de tusschentijd van één heele gespeeld worden: of anders; twee witte nooten met een staart, in de tusschentijd van één witte zonder staart: even zo ook vier vierden, in de tijd van één heele: of vier zwarten met een staart, in den tijd van één witte zonder staart: agt agtsten, in den tusschentijd van één heele: of agt zwarte met één haakjen aan den staart, in den tusschen-

tijd van één witte zonder staart: zestien zestienden, in den tijd van één heele: of zestien zwarte met twee haakjens aan den staart, indetijd van één witte zonder staart, enz. even zodanig is het met de andere verdeelingen: als bij voorbeeld; twee vierden worden in den tijd van één halve gespeeld: of twee zwarten met een' staart, in de tijd van één witte met een' staart: vier agtsten in den tusschentijd van één halve: of vier zwartemet één haakjen aan den staart, in den tusschentijd van één' witte met een staart: agt zestiendens in den tijd van één halve: of agt zwarte met twee haakjens aan den staart, in den tijd van één witte met een' staart, enz. Om kinders welken nog niet cijferen kunnen, de *waardij der nooten* te leeren, en daarvan op eene gemakkelijke wijze een denkbeeld te geeven, leert, en verdeelt men dezelve in deezer voegen: een heele, of witte zonder staart, noemt men een stuiver: een halve, of witte met een' staart, een halve stuiver; een vierde, of zwarte met een staart, een' oortjen of twee duiten: een agtste, of zwarte met één haakjen aan den staart, een duit; een zestiende, of zwarte met twee haakjens aan den staart, een penning of halve duit; enz. langs deezen weg zullen dezelve in korten tijd, een duidelijc denkbeeld van de waardij der nooten krijgen, dat hen, ouder geworden zijnde, en begrip der cijferkunst bekomen hebbende, van zelf de nooten zal doen onderscheiden, bij heelen, halven, vierden, enz. vooral wanneer men die naderhand hun, nu en dan, eens onder die benaaming voorstelt. Zie, wegens de overige tekens der Muzijk, onze eerste, en zes volgende lesfen van den *Catechismus der Muzijk*, en, verder, den term VALÔRE.

CARILLON. (*Fransch.*) Het *Harmonieuze Klokkenfpeel*; ook, de *Beier*, waarop bij marktdagen enz., gespeeld wordt: men vindt, in sommige *Orgelen*, mede een *Carillon*, of klokkenfpetletjen, hetzelfde is of 1 voet, of $\frac{1}{2}$ voet in toon: op Orgels alwaar men een Præstant 32 voet heeft, is hij 1 voet in toon; en op een 16 voets werk, is hij $\frac{1}{2}$ voet toon: zoudende anders, hier 1 voet zijnde, *Flageolet* zijn: hetzelfde wordt gespeeld, even als de andere orgelstemmen met hetzelfde handklavier: want hetzelfde bestaat even als de andere stemmen des Orgels, uit pijpwerk; zijnde alleenlijk daaraan dien naam geeven, om dat deszelfs geluid, naar die der klokken zweemt; doende, ten rechten tijde gespeeld, eene overheerelijc uitwerking; men geeft deezen term ook aan eenige Muzijkstukjens, die voor het Klokkenfpeel, of *Carillon*, voorbedachtlijc, zijn zamengefeld of *gecomponoord*.

- CARILLONNER.** (*Fransch.*) Beiëren, op de klokken speelen, het klokkenpel bespeelen. *Carillonneur*, een Klokkenist, een die op de klokken speelt; een die het klokkenpel bespeelt.
- CARMEN.** (*Latijn.*) In het meervoudige, *Carmina*. Dicht, gedicht, lied, gezang; dichten, gedichten, liederen, gezangen. Verders heeft men nog van deeze term. *Carmen Exsequiale*; een rouwdicht, rouwgedicht, rouwzang, rouwlied, lijkzang, treurlied, enz. over eenen dooden. *Carmina Averruncalia*; zoendichten; het waren bij de Romeinen, gedichten of gezangen, welken dienden om de vergramde booze Geesten te paajen en afteweeren, op dat zij hun niet beschadigden. *Carmina Colatoria*; roemgedichten: deezen waren bij de Romeinen gedichten of gezangen, welken dienden tot grootmaking van geduchte en gewenschte godheden.
- CAROLA.** (*Italiaansch.*) Een dans of dansstuk. *Caroletta*; het diminutif of verkleinwoord van *Carola*: een kleine dans, of, klein dansstukken.
- CARRENTE.** (*Een Engelsche Term.*) Zie CORRENTE.
- CARTA.** (*Italiaansch.*) Bij verkorting, *Cart*, of *Car*, bladzijde. *Carta 6, 7.*, enz., wil zeggen, bladzijde 6, 7., enz. zie ook PAGINA.
- CARTELES.** (*Fransch.*) Het zijn groote bladen, gemaakt van de huid der ezelen; waarop men *Linien*, of *Muzijkbalken*, haalt; en welken men bezigt, in plaats van *Papier*, om daarop te *Componzeeren*; kunnende deezen wederom sehoongemaakt worden, met zoete- of olijven-olie hoedanig men over de salade bezigt, waardoor een werkzaam *Componist* zeer veel *papiers* uitwint.
- CAS.** (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er *C-Mol* mede te kennen geeven. Zie, ter meerdere ophelderinge, verder, SYSTEMA.
- CASTAGNETTES.** (*Fransch.*) *Kastagnetten*, *Castanettes*, of *Castanjetten*; klaphoutjens, of duimkléppers: zijnde twee kleine, uitgeholde, van hout gemaakte, ronde instrumentjens, waarmede de dansers en danferessen, die aan den duim doende, de maat plagten te slaan; deezen zijn ook in gebruik geweest bij de Ouden, onder hunne Muzijk.
- CASTRATO.** (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Castrati*. Een Castraat; Castraaten. Het zijn eene soort van zangers; welken men, in hunne kindsheid, beroofd heeft van de werktuigen der voortteeling, om hun eene hooge en aangename stem, der vrouwe stemme evenaartende, te bewaaren.
- CATABAUCALÈSE.** (*Fransch.*) Oude liedjens; die de *minnen*, bij de wiegen der kinderen, zongen.

CATACOUSTIQUE, of **CATAPHONIQUE**, (*Fransch*.) wil zeggen, weetenschap, leerende den aart en eigenschap der *Echo*. Vergelijk **ECHO**.

CATTIVO. (*Italiaansch*.) Het wil zeggen, slecht verwerpelijk, enz.: zo heeft men bij voorbeeld, *Cattivo Tempo*; slechte, of verwerpelijke tijd: willende te kennen geeven een zekeren tijd der maat, waarin niet goed is iet te doen; als, neem eens, de zinscheiding, of zijne sluiting, of *Cadens*, te maaken ten halven in de maat; alwaar dezelve onnatuurlijk, en tegen den trap der maat valt: eene korte noot op eene lange syllabe te geeven, welke niet dan zeer gebrekkig kan gezongen worden. *Buono Tempo* is het tegengestelde. Vergelijk, dit oer meerdere ophelderinge, onze een-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder den Term, **TESTO**.

CAUDA. (*Latijn*.) De staart, of nasleep van iet: te weeten; welke als een aanhangzel achter een volle sluiting of repetitie dient; waarvan bij den term *Coda* nader zal gesproken worden: zo heeft men ook *Cauda Vulpis*, of vossestraat; zijnde een der zogenaamde blinde registers in het Orgel; waarvan bij den term *Volpâia* nader zal gesproken worden. *Caudatus*; gestaart: te weeten; gesproken van nooten, waaraan staarten getrokken zijn, als de halve en mindere deelen; in tegenstellinge der heelen, die geene staarten hebben, waarvan in onze vijfde les van den *Catechismus der Muzijk* gesproken is: de Ouden hadden ook een punt, met eenen staart daaraan, genoemd **Punctum Caudatus**, of, gestaarte punt: dan, deezen zijn, bij de moderne of hedendaagsche Muzijk, in geen gebruik. Zie, ten deezen opzichte, verder, **Punctum Caudatus**, bij den Term **PUNCTUM**.

CAVATINA. (*Italiaansch*.) Het komt bij verkleining, van *Cavata*, waarvan het ook het diminutif of verkleinwoord is. In het *Fransch* *Cavatine*. **CAVATINA** wil zoo veel te kennen geeven, als eene kleine holligheid: want *Cavata*; in het *Latijn* *Cavatus*, wil zeggen uitgehold, holgemaakt; en komt van *Cavo*, hol; men verstaat er, bij de Muzijk door, eene zekere soort van kleine *Airs*, zeer kort, welken geene *Reprisen* of tweede deelen hebben; wordende doorgaands gevonden in de *Recitativen*, waarin dezelve gelascht zijn; het *Recitativ* is een *Muzijkaale* spreketrant; wordende doorgaands, met eene holle stemme, waaruit deeze kleine *Airs* te voorschijn komen, en waarvan aan dezelve denkelyk de Term *Cavatina* is toegevoegd, voorge dragen. Deeze schielijke verandering van het *Recitativ*, in

eenen zang, waarbij de maat moet waargenomen worden, waartoe men, bij het *Recitaf*, niet verplicht is, en van deczen wederom in het *Recitaf* vallende, veroorzaakt eene heerlijke uitwerking; vooral, om ict grootsch en verhevens uitdrukken.

Dezelven worden ook zamengefeld uit verscheidene *Ariëten*, die in éénen zelfden *Grondtoon*, ieder verschildende zangmaaten hebben: bestaande de woorden, hier voor gebezigd, voor elke *Ariëtte*, bij voorbeeld, uit twee regelen, welken eenen volledigen zin uitmaaken: gelijk dit onderstaande versjen, weléer door mijne waardige wederhelst vervaardigd, tot een voorbeeld kan verstreken; hoedanige schikking, ook in *Kerk-Muzijk*, ja, zelfs tot *Bijbelspreuken* in onrijm, wanneer men geen *Recitaf* wil bezigen, zeer voegelijk kunnen weezen; doch, deeze, bij elkander zamengevoegde *Ariëten*, worden als dan ééne *Cavata* genoemd.

DE, GOD TER EERE ZINGENDE KRISTEN.

Komt, zingen wij verheugd te saam',
 Tot lof van 's Heeren grooten naam! —
 Verheft Hem, die door zijne kracht,
 Het gantsch Heelél heeft voordgebracht. —
 Juicht Hem ter eer die eeuwig leeft;
 Die al het schepsel voedsel geeft! —
 Zijn wijsheid vondt het middel uit,
 Waardoor des zondaars heil ontspruit! —
 Juicht! God schonk ons zijn lieven Zoon,
 Die met Hem heerscht op zijnen Troon! —
 Gods Zoon werd Borg en Middelaar;
 Voldeed voor de uitverkorenschaar! —
 ó Menschenliefde oneindig groot!
 God schonk ons 't leven door zijn' dood! —
 Komt, prijzen wij, met hart en mond,
 Den Zoen-heer van 't genad-verbond! —
 Haleluja! zingt, zingt ter eer
 Van Jesus, onzen Hemel-heer! —

MARIA JOHANNA REIJNVAAN.

C BARRé, en c coupé. (Fransch.) C Barré doorgesnedene, doorgehaalde, geslotene C: en, C Coupé; gesnedene, doorgesnedene C; beiden dus getekend, C: waarvan bij het te-

- ken 奏; in onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*, en, bij den Term *Barré*, gesproken is.
- C DUUR**, of **C DUR**. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men verstaat er door, **C** over de *grootte Ters*. Vergelijk de termen, *Duur*; en *Mol*; bij **DURO**, en **MOLLE**.
- CE**. (*Eene Syllabe, of Lettergreep.*) Men wilde deeze *Syllabe* eertijds bezigen, bij eene geheel andere benaaming der *Schaale*; in plaatse van het *Ut, Re, Mi*, enz., van *Guido Aretinus*. Zie, ter meerdere ophelderinge; verder, **SYSTEMA**.
- CECILIA**. (*Italiaansch.*) De naam van de *Beschermgodinne* der *Muzijk*; waarvan bij *Santa Cecilia* nader zal gesproken worden: hiervan heeft men in slecht *Italiaansch* gemaakt *Ceciliano*; doch het welke in goed *Italiaansch* *Siciliano* moet geschreven worden. Zie verder **SANTA CECILIA**; en **STECILIANO**.
- CELÉBRE**. (*Fransch.*) Het wil zeggen, doorluchtig, beroemd, vermaard, roemruchtig; gelijk men dan eigenlijk bij de *Muzijk* er ook door wil verstaan hebben; een beroemd *Musicus*, een *Virtuoos*. Zie verder; **VIRTUOSO**.
- CELER PROGRESSUS**. (*Latijn*) Het wil zo veel zeggen; als snelle voortgang: dan, men verstaat er, bij de *Muzijk* eigenlijk door, de *Nooten*, die tot de *Compositienooten* niet behooren, en daarom ook doorgaande *Nooten* geheeten worden; welken des snel verlopen; in vergelijkinge der *Compositienooten*. De *Muzijk* is zamengesteld uit *Compositienooten*, en uit *Figuren*: men noemt *Compositienooten*, zodanige *Nooten*, waarvan in iedere *Tempo* één is die de *Compositienoot* uitmaakt; wordende de anderen *Figuren* geheeten: bij voorbeeld; het stuk is gemaakt uit eene vier vierde maat, zo zijn er vier *Tempoos* in iedere maat; deeze *Tempoos*, zijn even ook de vier *Compositienooten*, die in de maat voorkomen: is het eene maat van twee vierden, zo zijn er maar twee *Tempoos*, en des ook maar twee *Compositienooten* in iedere maat: en, om het met weinige woorden te zeggen, iedere *Tempo* is de *Compositienoot*, en tevens ook het eerste gedeelte der *tijdmaat*; alle de overige *Nooten* zijn maar *Figuren* en doorgaande *Nooten*: kunende men aan iedere *Tempo* of *Compositienoot*, zodanige *Figuren* geeven als men zelf begeert; alleenlijk maar in het oog houdende, dat men dezelve in de *maat* en *accorden* verdeele. Zie verder, ter meerdere ophelderinge, onze twee-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*.
- CELEUSTIS**. *κελευστις*. (*Een Grieksche Term.*) Men verstaat er door, een *schippersdans*, naar *pijpen*.

CEMBALISTA, of **CEMBALIÈRE**. (*Italiaansch.*) Een, die op de Klavecimbel speelt; een *Klavierist*.

CEMBALO, of **CIMBALO**. (*Italiaansch.*) Eene Klavecimbel; Cimbaal; ook eene bel, of schel, waarvan de Klavecimbel in het Italiaansch haaren naam schijnt ontleend te hebben: zijnde geen *Cymbel* met klavieren, zo als de naam *Klavecymbel* wel eens geschreven, door sommigen verkeerdlijk zoude kunnen worden opgenomen; maar het is een soort van liggende *Harp*, wier snaaren door *Tangenten*; aanrakers of springers geroerd worden: waarom dan ook de Engelschen dit speeltuig bestempelen met den term van *Harpfichord*; hebbende de *Harp* denkelijk *Guido Aretinus*; die men voor den uitvinder der Klavecimbel te boek stelt, aanleidinge gegeven, om de staande *Harp* in een liggende te veranderen, en in plaats van door de vingers aanteroeren, de snaaren door Tangenten ter spraak te brengen; men vindt verscheidene soorten van Klavecimbels: als, *staartstukken*, welken de besten zijn; *vierkantten*, die het Klavier aan de rechterzijde hebben, en welken in de Bas een gerommel maaken, dat onaangenaam is; het geen kwalijk kan belet worden; om dat de Tangenten in het neêrvallen de snaar in twee deelen scheidt, die zo groot zijn, dat ze tegen elkander kunnen geluid geeven: en, *Spinetten*, welken het Klavier naar de linkerzijde staat; zijnde deezen daaraan niet onderhevig: dan, deeze twee laatste soorten, raaken meestal uit het gebruik: de eersten worden *Staartstukken* genaamd, om dat zij van achter spits, en als met een staart toeloopende zijn; en de tweeden *Vierkantten*, om dat zij langwerpig vierkant van gedaante zijn: de *Vierkantten* hebben op iedere *Toets* maar éene snaar, daar de *Staartstukken* op iedere *Toets* drie snaaren hebben; welken door Registers, waarin de *Tangenten*, in een roosterwerk staande, geregeerd worden: twee van deeze snaaren worden *Unison* gesteld; en de derde, welke het *Octaaf* is, een *Octaaf* hooger dan de *Unisons*: men heeft er ook van deeze soort, welken drie *Unisoonen* hebben en één *Octaaf*, en des, vier *Registers*: zo heeft men er ook welken maar enkelijk bestaan uit twee *Unisoonen*; doch de meesten hebben drie *Registers*. Men heeft *Klavecimbels* welken bestaan uit vier *Octaaven*, van groot C tot

$\equiv$ c driegestreept; van vijf *Octaaven*, van *Contra F*, tot $\equiv$ f

$\equiv$ driegestreept; ja, welken men ook wel eens tot a driegestreept begint te brengen: ook, welken tusschen deeze

beiden inkomen, van bijzondere hoogte en laagte: sommigen *Staartstukken* zijn agt voeten of meerder lang, sommigen zes voeten lang, sommigen vijf voeten, sommigen vier voeten, sommigen drie voeten: en sommigen nog kleiner; in het begin der voorledene eeuw had de beste Klavecimbel maar vijf-en-veertig *Toetsen*; waarvan het onderste *Oftaaf* bestond uit de agt letteren C, E, F, G, A, B-*mol*, B, en C.; die, tot verkorting waren door elkander gevlochten; als C, F, D, G, E, A, B-*mol*: het geen men nu een kort Klavier noemt; maar certijds had het den naam van een Klavecimbel met de nieuwe vergrooting, door dien men die in de voorgaande Eeuw maar

onder tot F en boven tot a [≡]plagt te maaken: zo als ook certijds sommige Orgels waren vervaardigd; welken men naderhand ook als boven inrichtte met en zonder de B-*mol*: in dien tijd was men in de *Transpositie* zo onervaaren, dat men om eenig spel een *Quart* laager te kunnen *Transponereen*, daarvoor voorbedacht een bijzonder tweede Klavier in de Klavecimbels maakte: hebbende men, tot die twee Klavieren echter maar twee rekenmaaren, en nogthans vier Registers; naamlijk, één *Unison*, en het *Oftaafjen*; zijnde toen de twee reien maaren welke eigenlijk de *Unisonen* uitmaaken, nog niet ingevoerd, moettende het eene Klavier ston blijven, als het andere gebruikt werd; staande het onderste Klavier een *Quart* lager dan *Kamer- of Opera Toon*, en had om hoog vijf *Toetsen* te veel; zo als ook het bovenste Klavier dezelfde overvloed om laag had kunnen hebben; maar in de plaats van de *Basjen* uit het onderste Klavier, tot gebruik daaraan te hechten, liet men die niet alleenlijk zonder *Toetsen*, maar men maakte in derzelver plaats een houten blok, en daar nevens een kort Klavier; en zulks met groote moeite, dewijl de *Toetsen*, door de gemelde verwarde letteren, kruisgewijs over elkander moesten reiken; het welk een blijk is; hoe onnodig de vervulling van toonen in de *Bas* in dien tijd werd geacht: omtrent vijftig jaaren daarna, heeft men echter dit begonnen te verbeteren, het welke met zeer weinige moeite geschiedde, alzo men in het onderste Klavier maar de

Toetsen had te verplaatsen, het zij tot c, of d [≡]; en onder aan het bovenste Klavier, in plaats van het houten blok, zo veel *Toetsen* als er plaats voor was, daar bijtevoegen: waarmede dan het Klavier, na dat die groot of klein waren, zo veel doenlijk, voltallig was: dit gedaan zijnde,

de, maakte men, dat de derde rei *Tangenten*, door een kleine verlenging der *Tangenten*, en door die op zekere maate, overeenkomstig het bovenste *Klavier*, intefnijden, zo wel door het bovenste als door het onderste *Klavier*, bewogen wierd; zijnde hierdoor van beter gebruik: als kunnende nu op het bovenste het *Piano* speelen, en op het onderste het *Forte*: daarna heeft men ondernomen, een derde snaar daarop te leggen: waardoor wel eens een hadeel begaan werd, in plaats van een voordeel te genieten; zijnde de kammen op den zangbodem zo wijd vanéén gelegd als het de snaaren immers lijden kunnen, om den vereischten toon te hebben:

stel dat de bovenste $\overset{|||}{c}$ is $6\frac{1}{2}$ duim, zo zal de daarbij ge-

voegde $\overset{|||}{c}$, zo men hem aan de linkerzijde daar naast zet, door de schuinsheid van de kam, 7 duim lang zijn; het welke de maat is van de naastgelegene snaar, die een halve toon

laager is dan $\overset{|||}{c}$;: waardoor zodanige Klavecimbels veel benadeeld worden; als kunnende den vereischten toon niet haalen, en des zijn de snaaren meerder onderhevig aan het breeken: dan, om dat voortekomen, moet men de nieuw bijgevoegde snaar niet verlangen, maar aan de andere zijde

van de oude $\overset{|||}{c}$ leggen, en des hevens zijn daar aan hoorende *Unison*; waardoor die zullen verbeterd, en op zijn toon kunnen gebragt worden. De aangenaamheid van 't geluid bestaat daarin; dat de zangbodem behoorelijk dun is, en dat de spalken onder den zangbodem op de rechte plaats liggen: de vaardigheid van aanspraak, bestaat daarin; dat de snaaren behoorelijk aan de *Tangenten* liggen; niet al te dicht, ook daarvan niet te ver af: want te dicht, alsdan moet het kraajepennetjen dat in de *Tangenten* is te kort zijn, en doet die op de snaaren blijven hangen; te lang, doet de kracht der pen, door haare lahgte verliezen: vooral moeten de *Tangenten* en *Tongetjens* wel gemaakt zijn: om een goeden toon te hebben, zo moeten de beide kammen zodanig gelegd worden, dat de bovenste *Ostaaven* de helft in de langte verschillen; maar de onderste *Ostaaven* moeten niet de helft langer zijn; om dat de lange snaaren, die veel dikker zijn dan de korten, naar *advenant* zo hoog niet kunnen in toon staan; en het alleronderste *Ostaaf*, dat koperen snaaren zijn, nergens na zo hoog niet kan staan; ook zouden de *Klavecimbels* al te lang moeten zijn, indien alle de *Ostaaven* de

helst langer zouden zijn: daarom zullen wij nog iet van de langte der snaaren zeggen.

Een agtvoets Klavecimbel behoort de bovenste of hoogste $\overset{|||}{c}$, lang te zijn, 7 duimen; de tweede $\overset{||}{c}$ van boven, 14 duimen; de derde $\overset{-}{c}$ van boven, 28 duimen; de vierde c van boven, 45 duimen; de vijfde C van boven, of de alleronderste, 62 duimen; deeze langte moet begreepen worden, tusfchen de kammen; want wat buiten de kam is, doet tot de toon niet.

Een zesvoets Klavecimbel behoort de bovenste of hoogste $\overset{|||}{c}$ lang te zijn, $6\frac{1}{2}$ duimen; de tweede $\overset{||}{c}$, 13 duimen; de derde $\overset{-}{c}$, 25 duimen; de vierde c , 43 duimen; en de vijfde C , 60 duimen.

Een vijfvoets Klavecimbel behoort de bovenste of hoogste $\overset{|||}{c}$ lang te zijn, 6 duimen; de tweede $\overset{||}{c}$, 12 duimen; de derde $\overset{-}{c}$, 24 duimen; de vierde c , 40 duimen, en de vijfde C , 58 duimen.

Een viervoets Klavecimbel behoort de bovenste of hoogste $\overset{|||}{c}$ lang te zijn, 5 duimen; de tweede $\overset{||}{c}$, 10 duimen; de derde $\overset{-}{c}$, 18 duimen; de vierde c , 31 duimen, en de vijfde C , 41 duimen.

Een drievoets Klavecimbel behoort de bovenste of hoogste $\overset{|||}{c}$ lang te zijn, $3\frac{1}{2}$ duimen; de tweede $\overset{||}{c}$, 7 duimen; de derde $\overset{-}{c}$, 13 duimen; de vierde c , 22 duimen, en de vijfde C , 31 duimen.

De snaaren voor het Oктаaffen worden naar rato van deezem gerekend; bij voorbeeld, voor een vijfvoets Klavecimbel, als het midden hier tusfchen zijnde, de bovenste of hoog-

ste $\overset{|||}{c}$, $3\frac{1}{2}$ duimen; de tweede $\overset{||}{c}$, $6\frac{1}{2}$ duimen; de derde $\overset{-}{c}$, 12 duimen; de vierde c , 23 duimen, en de vijfde C , 33 duimen.

Als alle deeze *Oктаaven* op zulke langten gesteld zijn, zo zullen de andere snaaren of toonen, hier tusfchen begreepen, haare behoorelijke langte ook hebben: want op een weinigje komt het niet aan, alzo de eene snaar wel

wat stijver kan opgetrokken worden dan de andere, het welke in 't stemmen ligt goed te maaken is.

Doch dit diende men in aanmerking te neemen, dat zulke Klavecimbels, die zesvoets genaamd worden, niet geheel zes voet vol uit lang zijn; maar wel omtrent een derde deel van een voet korter: even zodanig is het met de vijf- vier- en drie-voets, welken ook de volle langte niet hebben; maar zijn ordinair wat korter: de *Klavecimbels* wel-

ke grooter zijn dan de zesvoetige, hooger loopen dan ^{III} c driegefcreept, en laager dan groot C, kunnen naar rato hier- van afgeleid en berekend worden.

Het geluid der *Basfen* hangt voornaamlijk af van de ruimte die zij op de kam hebben: daarom moeten dezelve liever te ruim dan te naauw gelegd worden; gelijk ieder kan begrijpen, dat het geen geëvenredigde *Proportie* zoude zijn, als men de groote snaaren geen meer ruimte gawe dan de kleine.

Het *Klavecimbel* wordt genoegzaam bespeeld als het Orgel; zijnde de *Snaartstukken*, sommigen voorzien van één, en sommigen van twee *Kalvieren*: men heeft echter ook *Vierkanten* welken twee *Klavieren* hebben; doch dit tweede *Klavier* is eigenlijk een bijzonder, klein *Klavecimbeltjen*, een *Spinetjen*, welke op het vierkante *Klavecimbel* geplaatst wordt, daarnaar ingericht zijnde; wordende deeze soorten genoemd, de moeder met het kind.

De *Toetsen* der *Klavieren* aangeflagen zijnde, beweegen de *Tangenten*, die de snaaren, door middel van kraajepennetjens, welken hiervoor de besten zijn, aanroeren; bestaande de ondersten of laagsten uit koperen, en de overigen, uit ijzeren snaaren; welke snaaren op kammen liggende, over den zangbodem van het speeltuig gespannen zijn, en door middel van stelpennen, waaraan de snaaren vast zijn, van onderen, aan kleine koperen pennetjens vast gemaakt zijnde, op hunnen toon gesteld worden: zie de schaafe daarvan, op de hier nevenstaande Plaat 6. Men moet hier bij in aanmerking neemen, dat de bovenste of verhevene *toetsen* die op het *Klavier*, boven de onderste of platte *toetsen* liggen, voor *kruisfen* of *mollen*, de eene voor den anderen genomen, gebezigd worden; zij zijn rasch te vinden, indien men maar in het oog houdt, dat de *kruis* een halve toon verhoogt, en de *mol* een halve toon verlaagt. Vergelijk, ten deezen opzichte, onze tweede les, bladz. 8, onze derde les, bladz. 9, en, onze elfde les,

bladz. 36, van den *Catechismus der Muzijk*; en verder, de termen *APPLICATURA*; en, alwaar ook de beſnaaring voor dit Speeltuig zal aangewezen worden, *TEMPERAMENTUM*.

Verders heeft men nog van deeze Term *Cembalo Angelico*; willende eigenlijk zeggen, engelachtig Klavecimbel: dan, men verſtaat er door een Klavecimbel, welke in plaats van kraaje- en raaven-pennen, kleine, met fluweel overtogene, ſtukjens leder heeft, en een geluid levert, als zamengeſteld uit een Dwarsfluit, en uit eene zachte Klok: men wil dat dit Instrument zodanig ingericht is, dat het op de eigenſte ſnaaren, veertien andere Instrumenten kan nabootſen; zijnde in Italiën, en, vooral in Rom, veel in gebruik: zo heeft men ook *Cembalo di Gamba*; zijnde een Klavecimbel met beſponnen darmſnaaren; door middel van een rad in beweging gebragt wordende; hebbende onder het ligchaam, dat ovaal is, het rad, waardoor andere met Colophonium, of hars beſtreekene zeven kleine radertjens, in het ligchaam omgedreven worden, op welke de ſnaaren wrijven; die men, om het ſlijten zo veel mogelijk voor te komen, wel eens met boomwol bekleedt, ter plaatſe alwaar zij de kleine radertjens, met hars beſtreken, aanroeren: geevende, wanneer hetzelve beſpeeld wordt, een geluid van zig, de Viool de Gambe nabij komende. Eindelijk, heeft men nog, *Cembalo Enharmonico*; waardoor men verſtaat, een Klavecimbel met een doorgelined Klavier.

CENTON. (*Franch.*) Het is een gedicht, waarvan de verſen uit verſcheidene bekende Schrijveren genomen zijn; hoedanig op zulke Muzijk ook toepasselijk is: hiervan heeft men *Centonifer*; zijnde in het Franch, een kunstwoord van het Gregoriaanſche gezang: willende betekenen eenen zang zamenſtellen, van verzamelde of bijéengevoegde trekken of paſſagies; en dezelve zodanig ſchikken, dat er eene melodie uit voorkome: dan, deeze wijs van componeeren is van een zeer oud gebruik; want men wil, dat Paus Gregorius zig hiervan reeds bediende; doch, bij de moderne of hedendaagsche Muzijk, is dezelve in geen gebruik, om dat wij ons niet alleenlijk van geheel andere regelen en tekenen, dan de Ouden, bedienen; maar dit naar overneemen zoude zweemen.

CERCLE (*Franch.*) Een kring, cirkel, of firkel; zo heeft men ook *Cercle Imparfait*; een onvolkomene, een onvolmaakte kring, cirkel, of firkel; ook genoemdj *Demi-Cercle*; een halve kring, cirkel, of firkel: wordende er ei-

genlijk bij de Muzijk door verstaan, een zeker teken, het welke dus geschreven wordt, **C**; of ook, met eene streep doorgehaald, **Φ**; 't welk de Ouden bezigden, om aanteduiden, dat eene noot, Breve of korte geheten, twee ronde nooten, of Semi-breves, halfkorten, moest gelden; zij zetteden dit teken, even als wij, die hen daarin navolgen, aan eenen Muzijkfleutel; die tijdmaat onvolkomen, of onvolmaakt noemende: hiervan is dit zelfde teken, bij ons, in gebruik gekomen: dan, tot een geheel ander einde dienende; waarvan wij reeds bij dit teken, en in onze vierde les van den Catechismus der Muzijk, gesproken hebben: het tegengestelde hiervan is *Cercle Parfait*, of volkomene, volmaakte kring, cirkel, of firkel; wordende ook genoemd *Cercle Entier*, een geheele kring, cirkel, of firkel; wordende er eigenlijk bij de Muzijk door verstaan, een kring, cirkel, firkel, of rondte, dus getekend; **O**; of ook wel, doorgesneden, met eene streep doorgehaald **⊙**: met deezen volkomenen, of geheelen kring, cirkel, firkel, of rondte, gaven de Ouden te kennen, dat zekere noot, Breve, korte genaamd, drie ronden nooten, of Semi-breves, halfkorten, moest gelden; zij zetteden deeze tijdmaat, even als de bovengemelde, aan eenen muzijkfleutel; die noemende, volmaakte, of volkomen tijd. Zie verder, ter meerdere ophelderinge, **CIRCOLO**.

CERODOTON *Χερδοτον*. (*Grieksch.*) Het is eene soort van fluiten, volgens het verhaal van *Hyginus*, oudtijds van *Marsyas* uitgevonden.

CERTAMINA MUSICA. (*Latijn.*) Krijgs- of Veld-Muzijk, in een *Poëtischen* zin gesproken.

CES. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er *C-Mol*, even als met *Cas*, mede te kennen geeven. Zie, ter meerdere ophelderinge, genoegzaam op het laatste, **SYSTEMA**.

CESURE. (*Fransch.*) Snede, in de *Muzijk*- en *Dicht-kunst*: te weten; zinscheiding, zonder welke geen *Muzijk*, vloeyend of lieflijk kan zijn; zijnde de *Muzijk* zamengesteld uit verscheide *Pasfagies* of gangen, welken men zinscheidingen noemt; en waarbij men eene zekere rust of scheiding van de eene tot de andere *Pasfagie* gewaar wordt: deeze moeten met elkander, eene zekere overéenkoms hebben, even als in de *Poëzij* de eene regel met den anderen, eene zekere overéenkoms heeft, wil men eene vloeyende *Muzijk* hebben: nooit moet men die ten halven in de maat laten vallen; maar altijd in het begin der maat, en wel op de eerste *Tempo*; zie, ter meerdere op-

helderinge, onze negen-en-twintigste, dertigste, en een-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, de termen *CATTIVO*, en *TESTO*.

CETARA, **CETERA**, of **CETRA**. (*Italiaansch.*) In het Fransch *Cistre*. Eene Citer. Er zijn verscheidene soorten van Citters thans in gebruik, met vijf, zes, en zeven reën snaaren; de Citer waarvan wij alhier zullen spreken is die welke zeven reën snaaren heeft; waarbij is aantemerken, dat men de drie onderste of laagste snaaren, den bijnaam geeft, van *Bourdons*; wordende deeze Citer thans bij kundigen boven de anderen verkozen, en de Duitsche Citer genoemd: de twee onderste snaaren zijn met zilverdraad besponnen, de derde is wit mesfingédraad, en de vier bovensten zijn mede van mesfingédraad, doch fijner; hebbende dubbelde reën. Zie de schaale en toets daarvan op de hier nevenstaande Plaat. 7.

Van de Citer met vijf en zes snaaren zullen wij spreken, bij de termen *Cithara*, en *Guitarra*.

Men heeft bij deeze Citer nog vijf andere snaaren in de laagte op eene aangehechte toets gevoegd, en in het Italiaansch aan zodanig eene Citer den naam van *Archicetara*; in het Fransch *Archicistre* of Kunst-Citer gegeven; wordende deeze bijgevoegde snaaren nooit anders dan los aangeroord, zonder er de vingers op te zetten: deeze snaaren zijn van een groot nut wanneer men uit de applicatie komt; ook maaken zij het speeltuig Harmonieuffer: dan het ligchaam van deezen Citer is veel grooter. Zie de schaale en toets daarvan op Plaat 8, achter de hier nevenstaande Plaat. 7.

CHACCONNE, **CHACONE**, of **CHACONNE**. (*Fransch.*) Zie, *CIAONA*.

CHALÉMIE. (*Fransch.*) Het is de Schalmei; wordende de Pijp of Fluit welke aan de *Mufette* of Doedelzak is, ook zodanig genaamd. De Schaale hiervoor zal bij den term *Schalmei* opgegeven worden. Men heeft ook een register in het Orgel welke men zodanig noemt; zijnde een *Tongwerk*, doorgaands van 8 voet in toon; wat wijder van *mensuur* of maat dan de *Hobo*; doch, maar half zo lang.

CHALUMEAU. (*Fransch.*) In het meervoudige, *Chalumeaux*. In het Latijn, *Fistula Pastoritia*. Het is een zekere kleine herdersfluit, omtrent ter langte van één voet, welke dien naam gegeven wordt; men heeft er onderscheidene soorten van, grooter en kleiner, en des, hooger of laager in toon; met en zonder kleppen: dezelve worden gemaakt, of van riet, of van beukenboomhout: die van riet, hebben doorgaands de dikte van een mans duim; zijn-

de van vooren met eene kurk gestopt, en daar voorzien van eene beweegbare tong, vervaardigd door een dwarskerfjen in het riet, achter de kerf, te snijden; hetzelfde van onderen naar het kerfjen dun te maaken, en dan de tong langs het kerfjen optesplijten: die welke van beukenboomhout gemaakt zijn, hebben een rieten mondstuk, en hebben sommigen van boven bij het mondstuk een klepjen; zijnde er echter ook die dat niet hebben: verders is dit speeltuig voorzien van zes vingergaten, en één duimgat; deszelfs omtrek is al niet veel meer dan één *Octaaf*, en al wat daar boven gaat, wordt zeer bezwaarelijk om te blaazen. De *Applicatie* daarop komt meerendeels overeen met die der fluiten: zie de schaale, voor die met ééne klep boven aan het mondstuk, op de hier neventaande Plaat 9; kunnende men die ook een *Ters* laager speelen, zo als bij den ondersten *Muzijkbalk* te zien is, wanneer men dan stukjens voor de *Viool* of *Dwarsfluit*, zonder die te moeten verschrijven, daarop kan speelen; want anders begint eigenlijk de schaale met *f*, zo als de bovenste *Muzijkbalk* aanwijst; en wel volgens deszelfs eigenlijken toon, een *Octaaf* laager.

De *Zwitzors* hebben ook een zeker *Instrument* dat zij zodanig noemen; zijnde van hout gemaakt; wordende ook van koper vervaardigd; maar de houten zijn de besten, in de gedaante van een kleine *Trompet*; op zijde met een gat voor mondstuk dienende, waarop zij bij het zingen, om den *Bas* te versterken, speelen; wordende de toonen daarbij, even als bij een *Trompet* of *Waldhoorn*, ingezongen.

Wanneer men deezen term vindt geschreven, in eene *Clarinetpartij*; geeft het te kennen, dat men die *Pasfagie*, waarbij dat gevonden wordt, een *Octaaf* laager moet speelen: zijnde dit de toon der *Chalumeau*; en wordende dit gedaan, om dat men anderszins den *Basfeutel* zoude moeten bezigen, het welk hier door voorgekomen wordt: wordende de onderste toonen der *Clarinet*, in het Fransch *Chalumeau* genoemd, waarvan de onderste is e van het klein *Octaaf*, en de bovenste $\bar{b}$ -mal van het één gestreepte *Octaaf*, van waar men eigenlijk de *Clarinettoon*en begint te rekenen.

Men heeft ook een register in het Orgel, welk men *Chalumeau* noemt; zijnde een tongwerk, wat wijder dan, doch zo lang niet van *Corpus* of ligchaam als, de *Haut-Bois*. Vergelijk *Haut-Bois*, bij den term HAUT; en, hier boven

CHALÉMIE,
 CHANGEMENT. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, veran-

- dering, vervorming, verwisfeling, enz.: dan, men verstaat er, bij de Muzijk, door, het zelfde, welk in het Italiaansch door *Variatione* betekend wordt. Zie, des verder, *VARIATIONE*.
- CHANSON.** (*Fransch.*) Een lied, liedjen, zangstuk, enz.; wordende in het Italiaansch *Cantilena*, en *Canzonetta* genoemd. *Chansonnette*; zijnde het diminutif of verkleinwoord van *Chanfon*, is een klein liedjen of zangstukjen: wordende in het Italiaansch *Aricetta* genoemd.
- CHANSONNIER.** (*Fransch.*) Liedjens-, of Deuntjensmaaker; ter onderscheidinge van eenen Componist. *Chanfonner*; deuntjens, of liedjens maaken: meenig een is dikwijls be-gaafd, met eene natuurlijke hebbelijkheid, tot de Compositie; doch weet geene regels, waarop hij moet bouwen: echter brengt zulk een, somtijds, aartige deuntjes, ja! al eens iet dat wat beter is, te voorschijn; maar weet er geene reden van te geeven, dit, enkelijk, naar het gehoor, en zijne natuurlijke bekwaamheid, verrichtende, even als sommigen wel eens een gedichtjen of versjen op dergelijke wijze voordringen, zonder in de regels de *Poëzij* of Dichtkunst onderleid te zijn. Vergelijk de voorrede voor dit werk; die van den *Catechismus der Muzijk*; en verder, de *Termin PRATICO, PROFESSORE DI MUSICA, TEÓRICO, VIRTUÓSO*, enz.
- CHANT.** (*Fransch.*) Zang, gezang. *Chant, Air de Chanfon*; de wijs, of voys van een liedjen, of deuntjen. *Chant Ambrosien*; het Ambrosiaansche gezang: waarvan bij *Cantus Ambrosianus*, op den term *Cantus*, gesproken is. *Chant des Oiseaux*; het gezang, of liever wildzang, het gekweel, der vogelen: hoedanig de Schepper aller dingen in deeze diertjens gelegd heeft, om Hem daar door te verheerlijken; hetzelfde hun zodanig ingeplant hebbende, dat zij hunne Muzijk nooit zullen of kunnen verleeren, het geene 't menschdom al eens wedervaaren is, waarvan wij, in onze een-en-veertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 223; en, bij *Musica*, iet gesproken hebben. *Chant de Victoire*; zegelied, zegczang, zang van overwinninge. *Chant en Ison*; komende deeze term van *Isole*, iet welk op zig zelf staat. *Iso-perimetre*; van gelijken omtrek, of omkring. *ἴσοπερίμετρον*, *Iso-perimeton* in het Grieksch; gelijke omtrek, van gelijken omtrek: wordende ook genoemd *Chant Egal*; gelijk gezang, gelijkvormig gezang: waarvan bij *Cantus Aequalis*, op den term *Cantus* gesproken is: wordende deezen term gebezigd, om te kennen te geeven, zekere soort van zang, of Psalmgezang.

welke alleenlijk beftaat uit twee toonen, nooten, of intervallen, van het Diatonyke klankgeflacht, die in vroegere tijden, bij zekere geestlijke orde der Roomfche Kerke, in gebruik was; vergelijk, genoegzaam op het laafte, wegens het gezegde quintiliëeren, of quinkeleeren, den term *Bardus*. *Chant Figuré*; verfierd gezang, gefigureerd gezang; waarvan bij *Canto Figurato*, op den term *Canto* gefproken is. *Chant Funebre*; lijkzang, rouwzang; zijnde hiervan bij *Cantio Funebri*, op den term *Cantio* gefproken. *Chant Grégorien*; het Gregoriaanfche gezang; hebbende wij daarvan bij *Cantus Gregorianus*, op den term *Cantus*, gefproken; *Chant Naturel*; natuurlijk gezang, waarvan op den term *Naturale* nader zal gefproken worden, in welke betrekkinge men dat al kan neemen. *Chant Noté*; een gezang, dat op nooten gefield is. *Chant Nuptial*; een bruiloftslied, bruiloftsgezang. *Chant Pastoral*; herderszang. *Chant Romain*; Romeinfch gezang: te weeten; het Gregoriaanfche gezang: waarvan bij *Cantus Romanus*, op den term *Cantus*, gefproken is. *Chant Simple*; een eenvoudige gezang; waarvan bij *Canto Semplice*, op den term *Canto* gefproken is: eindelijk *Chant fur le Livre*; willende eigenlijk zeggen, zang op het boek; dan, er wordt door verftaan, eene zekere foort van Gregoriaanfch gezang, uit vier partijen beftaande: welke de Muficeerenden, in vroeger tijd, in de Roomfche Kerk, al zingende, op een onderwerp, voor de vuist, plagten te componceeren; liggende zodanige partij, die tot leidsman moest dienen, en welke in zijn geheel uitgewerkt was, doorgaands geplaatst zijnde in den Tenor, voor zig; maakende voords de drie andere partijen, daartegen, voor de vuist: men wil, dat er toen Kerkzangers gevonden werden, welken hierop zodanig afgericht waren, dat ze niet alleenlijk deeze foort van gezang, maar zelfs Fugen, zonder fouten te maaken in de Harmonie, of dezelve te bederven, konden uitwerken: waartoe waarlijk groote kundigheid, gepaard met een zeer goed gehoor, vereifcht werd. Vergelijk den term *A LIVRE OUVERT*.

- „ Men kan hier uit nagaan, (zegt zeker iemand elders,)
 „ met wat voor langzaame fehreden de Muzijk toen ten
 „ tijde moet gegaan hebben, om op zo eene wijze te kunnen
 „ zijn uitgevoerd: hoe zouden veelen, (vervolgt hij,)
 „ zo onze regels goed zijn, durven beftaan in partijen
 „ te zingen, en dezelve voor de vuist zamen te fellen;
 „ welke niets van de Accoorden verftaan, die niet eens
 „ weeten, of dezelve goed dan kwalijk overéénftemmen;

„ die niet eens wecten, van welke Accoorden zij zig
 „ moeten onthouden, of van welken men het meeste dien-
 „ de gebruik te maaken; of wanneer, en waar men de-
 „ zelve moet plaatfen; ja, die dikwijls niets, of zeer wei-
 „ nig verftaan van het geene vereischt wordt, ter boefe-
 „ ninge van eene welgeregelde kunst? zo zij in eene gere-
 „ gelde orde elkander ontmoeten, het is bij geluk; hunne
 „ itemmen dwaalen veeltijds zonder regels op zo een on-
 „ derwerp, partij, of Bas; zij werpen hunne geluiden, of
 „ toonen op goed fortuin, als de fteen die geworpen wordt
 „ door een kwalijk beftuurde hand, en welke van de hon-
 „ derd reizen pas ééns raakt:” want het zijn tog allen
 geene Davids die eene Reus Goliath wecten te treffen;
 er loopen er al eens onder, die decrelijk den bal mis-
 flaan; waarom dan ook deeze gezegde op menig Mufi-
 cus van onzen tijd toepasselijk is, welke fomtijds wel
 eens aartig kunnen fpeelen, op het een of ander speel-
 tuig, maar, dikwijls niets of zeer weinig van de re-
 gels der Kunst verftaan, en echter onderneemen om ook
 met hunne klompen op het ijs te komen; zij moeten tog
 ook wat componeren en fantafeeren, is het niet raak het
 kan mis zijn; vergelijk, ten deezen opzichte, de voorige
 term CHANSONNIER; en zie ook voor het geheel, de termen,
 CANTUS, en CANTO.

CHANTER. (*Fransch.*) Het wil zeggen, zingen: in het La-
 tijn en Italiaansch, Cantare. Zo heeft men ook den term
Chanter sur le Livre; willende eigenlijk zeggen, op het
 boek zingen: dan, waardoor in vroeger tijden verftaan werd,
 eene zekere wijze van zingen, welke gedeeltelijk voor de
 vuist gefchiedde; liggende het boek, waarin de voornaam-
 ste ftem gefchreven was, open; en moettende de andere
 partijen er, al zingende, uit het hoofd, voor de vuist, bij
 gemaakt worden: het welke dan ook zo veel is, als op het
 boek zingen; zijnde hiervan dees term voordgefproten: zie
 nog, ter meerdere ophelderinge, *Chant sur le Livre*; bij
 den voorigen term, CHANT.

CHANTERELLE. (*Fransch.*) Men verftaat er door, de
 hoogfte of fijnfte fnaar eener luit, citer, enz. Zie ook
 CANTARELLA.

CHANTERIE. (*Fransch.*) Gezang.

CHANTEUR. (*Fransch.*) Een zanger. *Chanteuse*; eene zang-
 fter, eene zangeres: te wecten; die op een Concert, of
 diergelijk, zingt: wordende, die in eene opera zingt, *Ac-
 teur*, en *Atrice* genoemd.

CHANTRE. (*Fransch.*) Een voorzanger: te wecten; een,

die in de kerk voorzingt; wordende, van zulk eenen, vereischt eene sterke stem, die in staat is, om te *Prædomineeren*, of overheerschen, over die des volks; en zig te doen hooren, tot aan het uiterste einde der kerke: vooral indien men in eene zodanige kerk, alwaar hij dienst moet doen, geen orgel heeft.

CHAPEAU. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, hoed: dan, men verstaat er, bij de Muzijk, door, zekeren halven kring, *Cirkel*, of boogjen, welk men over twee of meerdere nooten haalt; wordende die gevonden in een en dezelfde maat; of in twee bijzondere maaten, en als dan over de laatste noot van de ééne maat, en over de eerste noot der andere maat; of over twee of verscheidene nooten, in het begin, midden, of einde der maat; willende aanduiden, dat deezen, in ééne streek moeten gespeeld worden: waardoor die nooten, als met eenen hoed gedekt zijn: zie, ter meerdere ophelderinge, onze vijfde les, bladz. 16, Plaat 2, Fig. 11; en, onze zevende les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 22, Plaat 3, Fig. 3. No. 2, 3, 4, en 5.

CHAPELLE. (*Fransch.*) Zie **CAPELLA**.

CHASSE. (*Fransch.*) Wordende wel eens genoemd *Chasse Allegro*. Zie **CACCIA**, en **CACCIA ALLEGRO**.

CHARTA. (*Latijn.*) Zie **CARTA**.

CHATZOOTZERAH. (*Een Hebreeuwfche Term.*) Het is een trompet.

CHAUSSER LES VOIX A LEUR POINT. (*Fransch.*) De stemmen van pas schoejen: te weetn; naar den omtrek eener menschenstemme, een Muzijkstuk zodanig inrichten, niet al te hoog, of te laag, dat hetzelfde in het bereik derzelve zij, en gezongen kan worden: vermids eene menschenstem, die omtrek van hoogte en laagte niet heeft, als de speeltuigen, zo is men verplicht bij het componceeren van Muzijk voor de stem, daarop acht te slaan, en die zodanig te beperken, dat dezelve blijve in dien omtrek, dat de stem dat behoorelijk kan uitvoeren; in acht neemende, dat men niet al te veel, of in de laagte, of in de hoogte, blijve; want de meeste stemmen, hier doorgaands min zuiver worden, of zulks bezwaarelijker voor sommigen te zingen zij; waarom men dan zo veel mogelijk is, meest in het midden diende te blijven, en de Muzijk voor de stem zodanig interichten, dat die hier meerder blijft volharden: alzo de stem hier niet alleenlijk het zuiverste zal zijn; maar ook de meeste sterkte zal hebben, om de toonen duidelijk voorttebrengen, en zig met luister te laten hooren: vergelijk verder, den term **AMBITUS**.

CHEF. (*Fransch.*) Het wil zeggen, hoofd, opperhoofd. Zo

heeft men ook *Chef du Mode*; het hoofd eener mode of wijze: naamlijk; waarmede het stuk begonnen is: het Thema: men kan, onder deezen term, mede begripen de groote, of kleine ters: wanneer een stuk zodanig is ingericht, dat deezen na elkander gehoord worden; zijnde dan die waarmede men aangevangen heeft, het hoofd: zo heeft men mede *Chef du Ton*; hoofd des toons; te weeten; den hoofdtoon: waarvan wij gesproken hebben, in onze dertiende les van den Catechismus der Muzijk; zijnde die toon waaruit het stuk gemaakt is; waarmede het aanvangt en eindigt: wordende ook genoemd principale en capitale.

CHELYS. (*Grieksch Latijn.*) Wordende bij verbastering ook wel eens *Chélis* geschreven; het komt van het Grieksche *Χέλυς*, *Chélus*, Schildpad, Schildpadvormig Snaarspeeltuig: willende men door Chelys eene viool verstaan hebben; het wordt in eenen ruimen zin, ook voor alle snaarspeeltuigen gebezigd; in het Italiaansch is het bekend onder den term *Violino*; zo heeft men ook *Chelysta*; van het Grieksche, *Χελυστής*, *Chelustées*; waardoor men wil, een Violinist, een die op de Viool speelt, verstaan hebben: in het Italiaansch noemt men zo eenen Violinista, of Violista. Vergelijk LIRA en TESTUDO.

CHEMINER, ALLER EGALEMENT. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, gaan, gelijklijk voordgaan: dan, men wil er het zelfde mede te kennen geeven, dat door *Andante* in het Italiaansch uitgedrukt wordt: zie des verder ANDANTE.

CHÉRIE. (*Fransch*) Het is het vrouwlijke van *Chéri*, lievend. *Chérie* wil eigenlijk zeggen, lievende: dan, men bestempelt met deeze term wel eens een Muzijkstukken, 't welk men om zijne aartigheid of fraaiheid, boven alle anderen verkiest. Vergelijk FAVORITO.

CHERUBINE-LIED. (*Een Term der oude Christen Kerk.*) Zie TRISAGIUM.

CHEVALET. (*Fransch.*) De kam van de speeltuigen, daar de snaaren op rusten. Zie ook MAGAS.

CHEVROTTER, of CHEVROTTER. (*Fransch.*) Het wil zeggen, eenen onaangenaamen, of gebrekkigen *Triller* maaken; ook met eene beevende stemme zingen.

CHIAVE. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Chiavi*; een sleutel; sleutels: wordende er bij de Muzijk door verstaan, een Muzijkfleutel: zo heeft men *Chiave Francese*, willende eigenlijk zeggen, Fransche sleutel: dan, waardoor verstaan wordt, de G-sleutel op de onderste linie: en, *Chiave Italiana*; Italiaansche sleutel; wordende er door verstaan,

de G-sleutel op de tweede linie, van onderen opwaards gerekend: ook bekend onder den term van Duitfche sleutel: zo heeft men ook *Chiave Maeftra*; het welk wil zeggen, de voornaamfte sleutel: want Maeftra wil zo veel zeggen, als voornaamfte; eigenlijk Meester en Kunstenaar. *Chiave Maeftra*, wil dan letterlijk zeggen, Meester-sleutel; wij zeggen voornaamfte sleutel, hoofdsleutel, die alle deuren openmaakt: wanneer er een andere sleutel, dan die aan de liniën staat, gebruikt is, en wederom dees te voorschijn komt, dan noemt men die *Chiave Maeftra*. Zie verder, ter meerdere ophelderinge, over het algemeen, onze eerste les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, den term *CLAVIS*.

CHIAVICEMBALO. (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk, *CEMBALO*.

CHIESA. (*Italiaansch.*) Eene Kerk. Zo heeft men *Musica, Concerti da Chiesa*; kerk-muzijk, kerk-concerten: ter onderscheidinge van kamer-muzijk, en kamer-concerten. Vergelijk *CAMERA*.

CHIFRE, of **CHIFFRE.** (*Fransch.*) In het meervoudige, *Chifres*. Cyfer, Cyfers. *Chifrer*, of *Chiffrier*; Cyferen, Cyfergetallen stellen: wordende, bij de Muzijk, er eigenlijk door verstaan, eenen *Bas-Continu* becyferen: dat is; de cyfers boven of onder de nooten van eenen *Bas* zetten, om het speelen van den *Bas-Continu* gemaklijk te maaken; het welk ook wezenlijk cyferen is: en door *Chifres*; de cyfers en *Caractères*, welken daar voor gebezigd worden; zullende wij daarvan nader spreken, bij *Ciffra*, en *Ciffrare*. Zie, des verder, *CIFFRA*.

CHIRIE. (*In het Italiaansch van het Griekfche Kyrie overgenomen; wordende in het Italiaansch, de k, en de ij of y niet gebezigd.*) Zie *KYRIE*.

CHITARIS. (*Een Griekfche Term.*) Het is in 't Grieksch, eigenlijk *Κιθάρα* Kithara, of *Κιθάρις*, Kitharis: waarvan het Latijnsche Cithara, en het Italiaanfche *Chitarra*, eene citer: zo heeft men ook in het Italiaansch *Chitarrista*; een citerfpeeler; ook, in eenen ruimen zin, een fnaartuigfpeeler, in het algemeen: baarende het Griekfche *Κιθαριστής*, Kitharisteès, het Latijnsche Citharista, fnaarfpeeler, luitfpeeler, harpflaager, citerfpeeler, enz. waarvan het Italiaanfche *Chitarrista*, citerfpeeler. Zie ook *CITHARA*, en verder, de fchaale voor dat fpeeltuig, bij *CETARA*, *CITHARA*, en *GUITARRA*.

CHITARRONE. (*Italiaansch.*) Het is het zelfde, als *Teorba*, of *Theorba*. Zie des deezen, en verder, *THÉORBE*.

CHIUDENDO. (*Italiaansch.*) Het komt van *Chiudere*, fluiten, toefluiten, toedoen. *Chiudimento*, fluiting: men bezigt dee-

zen term, wanneer men een muzijkstuk wil gesloten hebben, door zeker gedeelte van een stuk, het welke men reeds gespeeld heeft; zo zegt men, bij voorbeeld; *Chiudendo col l'Allegro*, *Chiudendo col l'Aria*, *Chiudendo col Coro*, *Chiudendo col Ritornello*: willende betekenen, dat men zulk eene afdeeling, Sonata, Muzijkstuk, of dergelijke, moet sluiten, met zodanigen Allegro, Aria, Choor, of Ritornello, welken men wel reeds gespeeld heeft, doch waar mede men nu het gantsche Muzijkstuk van voorneemen is te sluiten: vergelijk *Da Capo*, *Da Capo al Segno*, *Da Capo dal Segno*, allen bij den term *DA CAPO*.

CHIYUENAUDE. (*Een Fransche term.*) Men wil er in het Fransch, een zeker *Agrement* of cieraad mede te kennen geeven, dus getekend, als bij (a.) op Plaat 14, Fig. 1. achter de letter C wordt aangewezen; waarvan de uitwerking is, als bij (b.)

CHOEUR. (*Fransch.*) Het choor, of een gezelschap van zingende en spelende personen; ook eene soort van Muzijk uit vier partijen bestaande; zo heeft men ook *Chœur des parties recitantes*; waardoor verstaan wordt, een choor van reciteerenden; dat is; concerteerende partijen; waarbij de beste Musiceerenden gevonden worden, welke bestaat uit zodanige partijen die de voornaamsten zijn, daar de anderen doorgaands maar tot versterkinge dienen. Vergelijk, *CORO*.

CHOISI. (*Fransch.*) Wordende ook wel eens verouderd *Choisy* geschreven: in het meervoudige *Chuisis*. In het vrouwlijke *Choisie*; en, in het meervoudige hiervoor *Choisies*: het wil zeggen, gekozen, of gekoren, uitgelezen: men vindt deezen term wel eens gebezigd, bij Concerten, Simfoniën, Ariaas, Liederden, enz.; als *Concerts Choisis*; gekozene of uitgelezene concerten. *Symphonies Choisies*; uitgelezene of gekozene Simfoniën. *Airs Choisis*; gekozene of uitgelezene Zangstukken of Ariaas. *Chansons Choisies*; gekozene of uitgelezene liederden, of liedjens; enz. Vergelijk *FAVORITO*.

CHOORSNAAREN. (*Een Term der Stelkunst.*) Het zijn op snaarspeeltuigen, twee snaaren, van eenen gelijken toon, naast elkander liggende, die in het speelen ook altijd gelijkelijk aangeroerd, en ook gelijkelijk gesteld worden; waarom men ze ook Unifoonen noemt: zo heeft men ook den term *Cheorzanger*, en *Choorzangers*; waardoor verstaan wordt, een zanger of zangers in het choor eener hoofd- of dem-kerk; of ook die geenen, welken op het choor zingen. Alle groote kapittelen, hebben hunne eigene *Choorzangers* en Kapellaanen, om de Domheeren of Kanunnikken te helpen, en bij hun afwezen den dienst waarteneemen,

Choorzanger wordt bij uitnemendheid gebruikt voor den Opheffer, Voorzanger of Meester van het choor, 't welk één der eerste waardigheden is van het kapittel: in dat van St. David, in het Prinsdom van Wallis, het welk geen Domdeken heeft, is hij de naaste in waardigheid aan den Bisfchop: de Ouden noemden den Voorzanger *Primecerius Cantorum*: dat is; de voornaamfte der zangers: aan hem behoorde de beftuuring der Diakenen, en andere mindere Amptenaaren.

CHORAAL. (*Een Term der Kerkmuzik.*) Het choraal-gezag, of choraal-muzik, beftaat enkel uit eenerleie foort van nooten; zijnde het tegengestelde van figuraal-muzik, waarvan de nooten uit verfcheidene in waarde verfchillende nooten beftaat: zullende hiervan nader bij Corále gefproken worden: hiervan heeft men den term *Choraaliften*; waardoor men verftaat die geenen welken dat gezag, of die muzik zingen, het zij gezamentlijk in de kerk, of bijzonderlijk op het choor, gelijk doorgaands in de Roomsche Kerken plaats heeft: dezelve zijn in de Roomsche Landen en plaatfen, aan de Vicariften gelijk; en worden in de Stift-kerken gehouden, om in de plaats der Domheeren, 'smorgens en 'savonds, de getijden te zingen, en de vesper waarteneemen.

CHORÆUS. (*Grieksch Latijn.*) In 't Fransch, *Chorée*. Het is een term der Dichtkunst; zijnde een voet welke beftaat uit één langen, en één korte lettergreep: het welk op de *Nooten der Muzik*, en de *Muzikale Compofitie*, toepasselijk is. Zie ook *TROCHÆUS*; en vergelijk, ter meerdere ophelderinge, *RHYTHMOS*.

CHORAGUS. (*Grieksch Latijn.*) Van het Griekfche *Χορηγός*, *Choregòs*, het hoofd van een gezelfchap tooneelfpeeleren, de meester des tooneels, een bezorger der tooneelcierraaden en speelkleederen; wordende door *Choragus*, behalven het gemelde, ook verftaan de opperfte der muficeerenden; in de comedie; ook, de opperfte der comedie zelf: ook de voornaamfte danfer, de vóórdanfer: hiervan heeft men ook den term *Choragi*; zijnde het meervoudige van *Choragus*, en waren eertijds te Athenen, zekere voornaame en rijke mannen, die over de speelen het opzicht hadden; deez om hun bij het volk aangenaam te maaken, verfpenden een groot deel van hunne goederen: zij droegen voornaamlijk zorg, dat de zangers zodanige fpijzen gebruikten, die hun de borst ruim, en de ftem helder maakten: als hun chorus zig bij het feest van *Bacchus Dyonifia* genaamd, wèl gedroeg, werd hun een drievoet tot een gefchenk gegeven, die zij aan *Bacchus* met veel plechtgebaar konden

opofferen: de Choragi Puerorum, of opzieners der kindēren moesten den ouderdom van meer dan veertig jaaren bereikt hebben; zij hadden het opzicht over de schoolen, en droegen zorg omtrent de opvoeding der jeugd: zij, die het noodige tot de schouwspelen verzorgden, werden ook in het algemeen Choragi genaamd, zo als boven gezegd is: zo heeft men ook *Choragium*; van het Grieksche, *Χοράγιον*, *Chorágion*, zijnde de plaats, waar de musiceerenden, en tooneelspelers, hunne muzijk-instrumenten, muzijk, kleederen, enz., bezorgden.

CHORÁLE. (*Italiaansch.*) Zie *CORÁLE*.

CHORÁULA. (*Grieksch Latijn.*) Het is de kunst van dansen, 't welk doorgaands met verzellinge van Muzijk geschiedt: hiervan heeft men *Choraulæ*; zijnde het meervoudige van *Choraula*, en waren eertijds zulken, die bij de blijspelen, naast het choor bliezen, doch zig daarna van het schouwspel afzonderden, en zig alleen met het choor op het tooneel hooren lieten: zo heeft men ook *Choraulæ*; van het Grieksche *Χοραυλῆς*, *Choraulæes*: waarvan *Choraulæes*, een fluitspeeler, een speeler op de zak-of ruispijp, enz.; ook een, die op de fluit speelt, bij gelegenheid, dat er gedanst of Muzijk gespeeld wordt, zig hier bijvoegende: en, *Choraulistria*; eene danferes, die uitmunt in het dansen.

CHORDA. (*Latijn.*) In het Grieksch *Chordi*, of *Chorde*; geevende het Grieksche *χορδή*, *Chordeè*, het *Latijnsche Chorda*: waarvan het Fransche *Chorde*; in het meervoudige, *Chordes*: darmfnaar: zie, voor het Fransche, alle de termen die daarop vallen, eigenlijk zonder *h.*: als *Chordes Chromatiques, Diatoniques, Enharmoniques, Essentielles d'une Mode, Naturelles, Principales*, enz. en des, *Cordes Chromatiques, Diatoniques, Enharmoniques, Essentielles d'une Mode, Naturelles, Principales*, enz. bij den term *CORDA*.

CHORÉA. (*Grieksch Latijn.*) Men zegt *Choréa*, en *Chorréa*, maar best, *Choréa*; als afkomende van *χορεία*, *Choréia*: het is een dans of dansstuk: wordende ook genaamd *Choréola*: zo heeft men ook den term *Choreuma*; zijnde een dans, van zangstemmen verzeld: een danslied: zie ook *CAROLA*.

CHORÉE. (*Fransch.*) Zie *CHORÉUS*, en ook *Trochée*, bij *TROCHÆUS*.

CHORIAMBUS. (*Grieksch Latijn.*) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Choriambe*. Het is een term der **Dichtkunst**; zijnde een voet welke bevat, ééne lange, twee

twee korte, en nog één lange, lettergreep: het welke op de nooten der Muzijk, en de Muzijkaale Compositie, toepasselijk is: vergelijk, ter meerdere ophelderinge, RHYTHMOS.

CHORION. χορῶν (*Grieksch.*) Het is eene benaaming der Grieksche muzijk; zijnde een gezang, het welk gezongen werd ter eere der Moeder van God, en dat men zegt uitgevonden te zijn van *Olympus*.

CHORISTE. (*Fransch.*) Zie CORISTA. CHORO. (*Italiaansch.*) Zie alle termen die hier op vallen, eigenlijk zonder *h.*: als *Choro Favorito*, *Palazzeito*, *Spezzato*, en des, *Coro Favorito*, *Palazetto*, *Spezzato*, enz. bij den term *coro*.

CHOROCITHARISTES, (*Grieksch Latijn.*) Een, die op snaar-tuigen speelt.

CHORUS. (*Grieksch Latijn.*) Van het Grieksche χορὸς *Choròs*; zijnde Chorus ook in het Fransch overgenomen: men verstaat er door het choor, of een gezelschap van zingende en spelende personen; ook eene vergadering, of een rei, van dansende, van zingende, en speelde personen; ook eene soort van Muzijk uit vier partijen bestaande. Door den term Chorus, of liever *Facere Chorum* in het Latijn, *Faire Chorus* in het Fransch, een choor maaken, wordt ook verstaan, in choor, of gezamenlijk herhaalen, op eene ééntoonige wijs, het geene door ééne stem was aangevangen: stel-eens; bij gelegenheden van gastmaalen, of dergelijken: zo heeft men ook in het Latijn, *Chorus Favorabilis*; begunstigd choor; en *Chorus Vocis, Vocalis*; stem-choor: waarvan nader bij den term *Coro* zal gesproken worden; en wel bij *Coro Favorito*, en *Coro di Voci*. Zie, des verder deezem, bij *coro*.

CHRESIS, of CHRESES. (*Grieksch.*) Van χρῆσις, *Chréesis*; gebruik, nut, enz. 'T is een gedeelte van het oude *Melopeia*, het welk eenen Componist leerde, eene schikking in acht te neemen, in den zamenhang der *Diatonyke* geluiden; op dat er eene goede *Modulatie*, en eene aangename wijs uit voordkwame: de Ouden hadden verscheidene regels, van de onzen zeer verschillende, waarnaar zij hunne zangleidingen richtten: en dit gedeelte werd geschikt, naar verscheidene, op elkander volgende, geluiden; van hun genoemd, *Agoga*, *Anacamplos*, en *Euthia*: vergelijk deezem, zie verder *MELOPEIA*.

CHROMA. χρώμα. (*Grieksch.*) Zijnde ook in het Italiaansch hiervan overgenomen: anders hierbij ook *Croma* geschreven; in het meervoudige, *Chromata*; waarvan men in bastaart

Grieksch gemaakt heeft *Chrometta*; en in Grieksch Italiaansch, *Chrome*, *Crome*, en *Crometta*: het wil eigenlijk zeggen, verw, kleur, ornament, of verciering: dan, men bezigt, bij de Muzijk, deezen term, om daardoor eene noot, welker kop gefloten, en zwart is, en waaraan een streepjen of staart is getrokken, met een haakjen, te weeten een agtste noot, te kennen te geeven, en des, als eene geverwde noot, in tegenstellinge van die wier kop geopend is: die, welken van deeze foort tweemaal gehaakt zijn, worden *Semi-Chromata* genoemd: als of men zeggen wilde, halfgekleurden: naamlijk; de voorigen op de helft verkort: die driemaal gehaakt zijn, noemt men *Bis-Chromata*: te weeten; het *Chroma* tweemaal verkort. Zie, ter meerdere ophelderinge, *NOTA*.

Wanneer men, in vroegere tijden, deezen term vondt bij eenige nooten, die niet gehaakt of gekoppeld waren, betekende dit, dat men dezelve moest verdeelen in agtsten: gelijk dan ook altijd, te vooren, eerst was aangewezen, door eenige nooten, maat, of maaten, hoe men wilde dat de volgenden zouden gespeeld worden; zijnde gebezigt, ter verkortinge des schrijftijls; en vooral, in *Partituuren*; doch, wij hebben, daarvoor thans andere tekens: te weeten; met, bij voorbeeld, door den staart eener noot, halve geheeten, een schreefjen te trekken, of onder eene heele noot een schreefjen te haalen: wil men dezelve verdeelen in mindere deelen, als in zestien deelen, dan haalt men twee; in twee-en-dertig deelen, dan haalt men drie schreefjens, door den staart van, of onder, zodanige noot, of nooten: zie, ter meerdere ophelderinge, *Plaat 14*, achter de letter C, *Fig. 2. (a.) (b.) en (c.)*

CHROMATICO, of **CROMATICO**. (*Een Term welke in het Italiaansch, bij de Muzijk, van het Grieksche woord χρωμα, Chroma, verw, kleur, is overgenomen.*) In het Grieksch is het, χρωματικόν, *Chromaticon*, of eigenlijk *Chromatikón*. In het Latijn, *Chromaticum*. In het Fransch, *Chromatique*. In het Engelsch, *Chromatic*: waarvan men in het bastaart Nederduitsch gemaakt heeft, *Chromaticq*, *Chromaticque*, *Chromatiq*, *Chromatyk*, en *Chromatyke*: men verstaat er bij de muzijk eigenlijk door, één der drie klankgeslachten, het *Chromatyke*; zijnde in orde het tweede muzikaale klankgeslacht: het bestaat uit eenen zamengang van halve toonen, welken zig, het zij klimmende, het zij daalende, trapswijze laten hooren; of liever; het bevat in zig kleine en groote halve toonen, en wel dezulken, die maar één Kruis, of ééne Mol, behoeven; zijnde zamengefeld uit

Chromatyke, en Diatonyke geluiden of intervallen, en, zodanig ingericht, dat, het Klavier tot een voorbeeld nemende, tusfchen iedere platte, of liever, onderfte toets, eene verhevene, of boventoets inkomt; uitgezonderd tusfchen de Mi, Fa, gelijk het de Franschen uitdrukken, en de Si, Ut, of, het geene op het zelfde uitkomt, tusfchen E en F, en B, en C.: alwaar alleenlijk de groote halve toon ligt; zijnde de anderen allen kleine halve toonen. Zie verder, ter meerdere ophelderinge, onze veertiende les van den *Catechismus der Muzijk*.

Sommigen willen, dat hetzelfde bij de Grieken aangeduid werd, door roode tekens, of tekens van bijzondere kleuren; en, dat hiervan deeze benaaming ontsta: edoch, anderen brengen het hiervan af; om dat het Chromatyke klankgeflacht, tusfchen het Diatonyke en Enharmonyke, inkomt; en des het middenfte klankgeflacht is; even als in de kleuren, de andere kleuren, tusfchen het wit en zwart, inkomen: er zijn, die het wederom daarin zoeken; om dat de bovenfte Toetsen eens Klaviers, altijd van eene andere verw of kleur zijn, dan de onderften; dan, dit bepaalt zig wel bij het Klavier; maar geenzins bij andere speeltuigen; en, vooral niet bij de stem, alwaar deeze zichtbaare tekens geen plaats kunnen hebben; daarom zoude men denken, dat de zulken het naaste komen, die het hiernaar toebrengen, dat, vermids het Chromatyke klankgeflacht, het Diatonyke klankgeflacht, door zijne mengeling van halve toonen, welken het Chromatyke onder het Diatonyke laat hooren, verciert, oppronkt, en schakeert; het welk bij de Muzijk dezelfde uitwerking heeft, als de bijzondere verwen of kleuren in de schilderkunst; des het Chromatyke tegen het Diatonyke klankgeflacht, als eene verw, kleur, of bloemtjens van toonsnijdingen, afstecke.

Men fchrijft de uitvinding daarvan toe aan eenen Timotheus Milefius, die men wil dat geleefd zoude hebben ten tijde van Alexander den Grooten; dan, andere willen dit aan Epigonus toegewezen hebben; doch, het is bekend dat de Republiek der Lacedemoniërs, [over het invoeren van dit klankgeflacht, zodanig verftoord ware op Timotheus Milefius, dat zij bij een openbaar Plakaat verbod deed dat hij, noch iemand, zig zoude hebben te vervoorderen, om die Muzijk binnen haar gebied intevoeren, om dat dezelfde te zeer naar het ligtvaardige overfloeg, en gefchikt was, (zo zij zeiden.) om de dardelheid te koesteren; dan, deeze buitenspoorige strengheid wordt, tegenwoordig, met

recht, bespot; en het strekt ieder tot lof, de edele Muzijkkunst te volmaaken: gelijk dan ook tot op den huidige dag, aan deezen Timotheus, toen, ten onrechte, hierdoor onderdrukt, tot eene bijzondere eere verstrekt, van ons den weg daarvoor te hebben gebaad: d'e hiervan iet breeders begeert te weetē, zie Camerarius, in het agttiende Capittel van 't eerste honderdtal zijner Historische aanmerkingen; en, vergelijk de termen *Diēsis*, en *SYSTEMA*.

Het *Chromatyke* klankgeslacht, welke de oude Grieken bezigden, was geheel anders ingericht, dan dat klankgeslacht van dien naam, in het gebruik zijnde bij de moderne of hedendaagsche muziek; hetzelfde bestond uit een groote halve toon, een kleine halve toon, en een kleine ters; het had dit beloop, naar hun *Tetrachorden* ingericht, *B, C, C-kruis, E.*; het welke van *Tetrachorde* tot *Tetrachorde* herhaald werd, en hierin bestond eigenlijk hun *Chromatyke klankgeslacht*: vergelijk ten deezen opzichte de termen, *MODO, SYSTEMA, EN TETRACHORDON*.

Zo heeft men ook *Chromatico-Diatorico, Chromatikōn-Diatōnikōn* *Χρωματικὸν-Διατονικὸν, Chromaticum-Diatonicum*, en, *Chromatique-Diatonique*; wordende deeze term gebezigd, wanneer er, bij eene wijs, melodie, of muzikstuk, meerdere *Chromatyke*, dan *Diatonyke* geluiden of intervallen gevonden worden.

En, *Chromatico-Enharmonicō, Chromatikōn-Enarmonikōn, Χρωματικὸν-Ἐναρμονικὸν, Chromaticum-Enharmonicum*, en, *Chromatique-Enharmonique*, zijnde een klankgeslacht, welk bestaat uit *Chromatyke* en *Enharmonyke* geluiden of intervallen; doch, eigenlijk meerder *Chromatyke* dan *enharmonyke* geluiden of intervallen hebbende: vergelijk verder, onze veertiende les van den *Catechismus der Muziek*, Plaat 5. bladz. 56.

CHROME. (*Grieksch Italiaansch.*) **CHROMETTA.** (*Bastaart Grieksch.*) Zie **CHROMA**.

CHROMHORNE, of **CHROMORNE.** (*Fransch.*) In het Hoogduitsch *Chromhorn*. Zie, eigenlijk **CROMORNE**.

CHRONOMETRE. (*Fransch.*) Een term, afkomstig van de Griekse woorden, *Χρόνος, Chronos*, tijd, en *Μέτρον, Métron*, maat; willende des zeggen, tijdmeeter: men verstaat er, bij de muziek, eigenlijk door, een zeker *Instrument*, zijnde een slingerwerk, weleer in *Frankrijk* vervaardigd, om den tijd der maat naauwkeuriglijk te kunnen afmeten, 't welke op zekere graaden gefield werd, en zig gemaklijk liet verschuiven; wordende het *Mouvement*, of

de beweging, van ieder *Muzijkstuk*, wiskunstiglijk, bepaald: men schreef, bij voorbeeld, daarbij; *Allegro*, 30, 35, 36, graaden, enz.; dan, hetzelfde heeft geenen opgang gemaakt; wordende deeze wijs, van den tijd afnemeten, bij de muziek, aangemerkt, als aan zeer veele bezwaaren onderworpen; en liever de zeer oude voettrap verkozen, dan dergelijken slinger voor den neus te hebben.

CHUTE DE CHANT. (*Fransch.*) Zang- te weeten, stem-val. Zo heeft men ook *Chute d'Harmonie*; Harmonische val: naamlijk; een stemval, welke goed en Harmonisch overéénstemt. Vergelijk **CADENZA**.

CI. (*Eene Syllabe der Schaafe of Toonladder.*) Zie eigenlijk st.

CIACONA, of **CIACCONNA.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Chaconne*, *Chaconne*; maar beter, *Chacone*: het is een muzijkstuk, 't welk 4, 6, of 8, maaten heeft; gemèenlijk, in ééne *Grondtoon*, over de *grootte Ters*; in eene drie vierde maat; en maar uit één deel bestaande; geene *Reprise* hebbende, ten zij dat men dat deel wilde repeteren of herhaalen: het wordt gezet in eenvoudige gangen, die *Gevarieerd* worden, waaruit dan verscheidene *Coupletten* voortkomen; gaande, dikwijls, bij den aanvang eener nieuwe *Variatie* over, van de *grootte*, tot de *kleine Ters*: sommigen neemen hierbij wel eens eene vrijheid, om afte wijken van het eerste *Couplet*, en geheel andere gangen te neemen, dan dat *Couplet*, welk gevarieerd moet worden, aanbiedt: doch, dan laat men telkens, na elke *Variatie*, als in een *Rondeau*, wederom het eerste *Couplet*, eenvoudiglijk, niet *Gevarieerd*, eens hooren; anderen echter doen dit niet, maar brengen telkens eene andere *Variatie*, te voorschijn: hetzelfde wordt, in een gemaatigd *mouvement*, of beweging, gespeeld: bij voorbeeld als *Moderato*; en des genoegzaam als *Andante*.

Men wil, dat het van *Italiën* afkomstig zij; daar anderen beweerden, dat men zijne geboorte moet zoeken in *Africa*; kennende zijne uitvinding toe aan de *Mooren*, die het in Spanjen zoude gebragt hebben; van waar het in *Italiën*, en verder tot ons gekomen zij: leidende *Ciacona* af van 't Perfische woord, *Schacht*, Koning: des zoude *Ciacona* zo veel willen zeggen, als koninglijk maatgezag.

Ciacona, *Chacone*; *Passacaglio*, of, *Passacaille*; *Minuetto*, *Andante*, *Andantino con Variazionne*, enz.; hebben allen veel overéénkomst met elkander: echter zijn ze onderscheiden: zie ook deezen; en vergelijk **VARIAZIONE**.

CICILIANO. (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk **SICILIANO**.

CIFERA, **CIFRA**, of **CIFRA.** (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Cifere*, *Ciffre*, of *Cifre*. Getal, getallen, cyfer, cy-

fers, cyfergetal, cyfergetallen: hoedanigen geplaatst worden, bij den *Bas-Continu*, onder of boven de nooten; of, bij bladzijden of werken, enz. *Ciffrare*, of *Cifrare*; cyferen, cyfergetallen stellen: wordende, bij de muziek, er eigenlijk door verstaan, eenen *Bas-Continu* becyferen; dat is; de cyfers boven of onder de nooten van eenen *Bas* zetten, om het speelen van den *Bas-Continu* gemakkelijk te maaken; het welk ook weezenlijk cyferen is: wordende tevens hier onder ook begrepen, de *Karakters* welken bij zodanige cyfergetallen gevoegd worden, en daarmede gepaard zijn; dezelve wijzen aan, het accoord welke op zodanige noot moet gegeven worden, op welke dezelve gezet zijn: menig een maakt hiervan weleens geen gebruik, zo als wel behoorde, en becyferen dikwijls zodanige *Basfen* wat al te overvloedig; waardoor het *Accompagnement* te verward wordt: het best is om hier mede spaarzaam te werk te gaan, en geene cyfers boven of onder de nooten te zetten, dan die allernoodzaakelijkst zijn, en alwaar de Componist van den algemeenen regel afwijkt, of alwaar eenige *Ligatuure* plaats hebben, en welke men zonder dat bezwaarelijk zoude kunnen treffen: dan, die welken volgens de regels van het *Accompagnement* haaren loop hebben, zouden geheel kunnen gemist worden, alleenlijk, voor min geoeffenden, zoude men hier en daar, wanneer het stuk van *Toon* verandert, duidelijkheidshalve, eenigen van de allernoodzaakelijkste, welken zulks te kennen geeven, kunnen aantekenen: stel op den *Introduceur*, *Middentoon*, die als dan, door de *Ters*, den *Introduceur* der *Toon* aanwijst, waarin het stuk *Moduleert* en verandert, *Ondermiddentoon*, enz.; door dit middel zoude het *Accompagnement* niet alleenlijk veel gemakliker gemaakt worden, maar oneindig beter worden uitgevoerd, en de *Accoorden* gewisfer op hunne rechte plaats getroffen worden, dan door eene menigte van onnutte, onnodige, en overtollige cyfers; dit wordt ook door veele verstandige en oordeelkundige *Componisten* thans begrepen, waarom zij wijslijk die nooten, welken men onder een en het zelfde *Accoord*, dat men onder de hand heeft, wil gespeeld hebben, en waartoe anders wel eens andere cyfers zouden van nooden zijn, om dat aantewijzen, door eenen schreef te kennen geeven; moettende zulk *Accoord* zo lang uitgehouden worden, vóór dat men een ander *Accoord* neemt, als die schreef aanwijst; waardoor eene menigte anderzins verwarrende cyfers voorgekomen wordt, duidelijker, en veel zekerder de mening van den *Componist* wordt uitgedrukt,

ren den generaalen Baspeeler onder het oog gebragt: daar anderszins, wel eens na een *Accoord* gezocht wordt, dat men reeds in de vingers en onder de hand heeft, en hierdoor dikwijls het wezenlijke *Accoord*, dat de *Componist* bedoeld heeft, uit het oog verliest: de geenen, welken de regels van het *Accompagnement* ontzien te leeren, zijn ook niet in staat, om naar behooren te kunnen *Accompagneeren*, al ware er nog zó veele cyfers, welken de *Accoorden* aanwijzen, op de *nooten* van eene zodanige *Baspartij* geplaatst; en, de zulken welken daarin eenigzins zijn onderleid, zullen veel gemakliker, zekerder, en gewister, daarmede te werk gaan, dan met die embas van overtollige cyfers, die zeer gemakkelijk kunnen gespaard en gemist worden: zie den weg daartoe gebaad in onzen *Catechismus der Muzijk*; en vergelijk verder, de termen, GEMEENE, en ORDINARIO.

CIFLET. (*Fransch.*) Het is een klein fluitjen, waarvan de schaale bij *Zuffolo* zal aangewezen worden: zie des verder dit, en ook SIFLET.

CIMBAAL, CIMBAL, CIMBALE, EN CIMBEL. (*Verbasterde Termen.*) Deeze termen komen van het Grieksche naamwoord *Κύμβαλον*, *Kymbalon*; afkomende van *Κύμβος*, *Kymbos*, holheid: hiervan heeft men het Latijnsche *Cymbalum*, het Italiaansche, *Cimbalo* of *Cembalo*, en het Fransche *Cimbale*, of eigenlijk *Cymbale*; een bel, schel, klokjen: zo heeft men ook de termen *Cimbel-Octaaaf*, *Cimbel-Regaal*, en *Cimbel-Star*, of *Cimbel-Starre*; zijnde Orgeltermen; voor *Cimbaal* en *Cimbale* of *Cymbale*, zie eigenlijk *Cymbalum*. Door *Cimbal*, wil men verstaan hebben, een hakbord. Voor de termen *Cimbel*, *Cimbel-Octaaaf*, *Cimbel-Regaal*, en *Cimbel-Star*, of *Cimbel-Starre*; zie *Cymbel*, en aldaar bij *Cymbel-Octaaaf*, *Cymbel-Regaal*, en *Cymbel-Star*, of *Cymbel-Starre*.

CIMBALISTA, EN CIMBALO. (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk CEMBALISTA, en CEMBALO.

CINCO. (*Een Orgelterm:*) zie, eigenlijk ZINK.

CINNOR, OF KINNOR. (*Hebreuwsche Termen.*) En CINNYRA, of CINYRA. Zie hiervan, bij den term, HARPA.

CIRCOLO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Circoli*. Kring, cirkel of firkel, ronde of rondte, kringen, cirkels of firkels, ronden of rondten: in het Latijn *Circulus*, oudtijds geschreven en uitgesproken *Circolos*; waarvan het Italiaansche *Circolo*, en *Cirkel*: het is een zeker teken, dus geschreven, en genoemd *Circolo Perfetto* en *Circulus Perfectus*, of volkomen kring of cirkel, O; behoorende aan de *Prolungazione Maggiore Imperfetta*, of grootere onvolkomene verlenging: de Ouden verdeelden dit teken wederom in verscheidene soorten: als met eene schreef dooréengerrokken

⊕; behoorende deeze beiden tot de *Tempo Perfetto*, of volkomen tijd: ook met eene stip in het midden, ⊙; zijnde eigen aan de *Prolungazione Maggiore Perfetta*, of grootere volkomene verlenging: dan doorgesneden, en dus een halve kring, of, cirkel; wordende genoemd *Circolo Imperfetto*, en *Circulus Imperfectus*, of onvolkomen kring, of cirkel C; behoorende aan de *Tempo Imperfetto*, of onvolkomen tijd, aan de *Tempo Minore*, of kleiner tijd, en aan de *Prolungazione Minore Imperfetta*, of kleinere onvolkomene verlenging: ook deeze wederom met een stip in het midden, ⊕; gebezigd wordende bij de *Prolungazione Minore Perfetta*, of kleinere verlenging: dan wederom met eene schreef, of streep, doorgehaald ⊕; behoorende aan de *Tempo Imperfetto*, of onvolkomen tijd, en aan de *Tempo Maggiore*, of grooter tijd; ook; met eene streep, en een stip, in het midden, ⊕; vervolgens, sommigen van deezen wederom omgekeerd, ⊙ ⊕ ⊕. Zij zetteden deeze tekens aan eenen muzijkfleutel, even gelijk wij, door ons daarin naar gevolgd; maar tot een geheel ander einde.

Volgends de Ouden, was de tijdmaat een zeker teken, het welk bij eenen muzijkfleutel gezet werd, om aante-wijzen, hoe veel nooten, *Semi-Breves*, of halve korten geheeten, (zijnde ronde nooten, als onze heelen,) waren, in ééne noot, *Breve*, of korte, genoemd, (zijnde eene noot van eene vierkante gedaante:) zij verdeelden die in twee soorten, die noemende *Tempo Perfetto*, volkomen tijd; en *Tempo Imperfetto*, onvolkomen tijd.

Met het ronde teken, kring, of cirkel, O, of ook doorgehaald met eene streep ⊕, wilden zij te kennen geeven, dat een *Breve*, korte, drie *Semi-Breves*, of halve korten, moest gelden; noemende die *Tempo Perfetto*.

Het ronde teken, of cirkel, ⊙, of de halve cirkel, ⊕, beiden met eene stip in het midden, gaf te kennen, dat eene *Semi-Breve*, of halve korte, drie witte of opene nooten met eenen staart daaraan, *Minima* geheeten, (overéenkommende met onze halve,) moest gelden.

Met het teken, ⊕, gaf men te kennen, dat bovengemelde nooten op de helft moesten verkort worden in het speelen.

Men heeft naderhand bij deeze tekens gevoegd *Maggiore*, en *Minore*; zij noemden het teken, ⊙, *Prolungazione Maggiore Perfetta*, grootere volkomene verlenging; noemend nu eene noot *Breve*, of korte, drie *Semi-Breves*, of halve korten gelden; en het teken, ⊕, noemden *Pro-*

lungazione Minore Perfetta, of kleinere volkomene verlenging; moetende ééne *Semi-Breve*, of halve korte, drie witte of opene nooten met eenen staart daaraan, *Minima* geheten, gelden.

Deeze nu, zonder stip in het midden, als O, noemden zij *Prolungazione Maggiore Imperfetta*, of grootere onvolkomene verlenging; moetende hier ééne *Breve*, of korte, twee *Semi-Breves*, of halve korten, gelden; en deeze, mede zonder stip in het midden, C, noemden zij *Prolungazione Minore Imperfetta*, kleinere onvolkomene verlenging; moetende ééne *Semi-Breve*, of halve korte, twee witte nooten, met eenen staart, *Minima* genoemd, gelden.

Men heeft ook den doorgesneden kring, met eene schreef of streep doorgetrokken, Φ , genoemd *Tempo Maggiore*, of grooter tijd, om dat deeze in nooten van langere waarde geschreven was, dan de gewoone maat; willende echter, dat men dezelve op de helft bij het speelen moest verkorten: den doorgesnedenen, of halven kring, of cirkel, C, zonder streep doorgehaald, noemden zij *Tempo Minore*, of kleiner tijd: om dat deeze in nooten van korte waarde geschreven was; geldende hier elke noot haare natuurlijke waarde; en, indien ééne van deeze tijdmaten verzien waren van eene 3, noemden zij die *Tempo Ternario Maggiore*, of grooter drieledige tijd; of *Minore*, of kleiner; in het meervoudige, *Tempi Ternarii*, of drieledige tijden, naar dat dezelve langere, of kortere nooten hadden.

Met den doorgesnedenen, of halven kring, of cirkel, of dien met eene streep doorgehaald, Φ , gaven zij ook te verstaan, dat eene *Breve*, of korte, twee *Semi-Breves*, of halve korten, moesten gelden; noemende die tijdmaat *Tempo Imperfetto*, of onvolkomen tijd.

Dan, men bespeurde door den tijd, dat het zogenaamde *Tempo Perfetto*, of volkomen tijd, in plaatse van volkomen, heel onvolkomen, en aan veele onvolkomenheden in het aanduiden van den bepaalden tijd, en de rechte waarde der nooten onderworpen ware; ten zij, dat men bij hetzelfde zette $\frac{1}{2}$, of $\frac{3}{4}$: daarentegen beschouwde men het *Tempo Imperfetto*, of, de onvolkomen tijd, als veel volkomener en geschikter, om den waaren tijd, en de echte waarde der nooten te kennen te geeven: waaruit dan eindelijk voordgesproten is, dat men deeze aangenomen, en de andere afgedankt heeft.

Met den halven kring, of cirkel, C, gaf men dan te kennen, dat ééne *Breve*, of korte, twee *Semi-Breves*, of halve korten, moest gelden; waaruit onze vier vierde maat

is voorgesproten; noemende dien nu *Tempo Ordinario*, of gewoone tijd; om dat deeze meest gebezigd werd; of ook wel *Tempo Alla*, *Semi-Breve*, of tijd van halve korte.

Dan, dit teken zetteden zij ook omgekeerd, . Hier mede wilden zij te kennen geeven, dat elke noot op de helft moest verkort worden, en des in waarde net de helft korter moest gespeeld worden; noemende dit *Tempo Tagliando*, of afgekorte tijd: naderhand heeft men er eene streep doorgehaald, ; doch, dit wederom geen' stand houdende, heeft men hetzelfde omgekeerd, ; geevende hiermede hetzelfde te kennen, 't geene, tot nu toe, in gebruik hier voor gebleven is.

Hierbij kan men, eindelijk, nog voegen de maat, 2; wordende eene maat van twee halven genoemd, waarbij elke noot op de helft verkort wordt, in eene vier vierde maat geschreven zijnde: zie verder, hoe dezelve thands in gebruik zijn, en te kennen gegeven worden, in onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*.

Zo heeft men ook nog *Circolo Mezzo*; in het meervoudige, *Circoli Mezzi*; willende zeggen, halve kring, cirkel, of rondte, halve kringen, cirkels, of rondten: wordende er door verstaan het teken C, waarvan boven gesproken is, en ook bij dat teken, vooraan de letter C: het welke bij ons gebezigd wordt om de maat, en bij de Ouden gebruikt werd om de waardij van zekere nooten aanteduiden; wordende behalven dat teken er ook door verstaan, eene *Muzijkaale Figuur*, bestaande uit vier gefigureerde nooten; of nooten van ééne waarde, die zig bepaalen in den omtrek of de tusschenwijdte van een *Ters*, en de gedaante van eenen halven kring, cirkel, of rondte vertoonen, trapswijze voorkomende. Zie dezelve, op Plaat 14, achter de Letter C, Fig. 3. (a.) de rijzenden, en (b.) de daalenden.

CIRCONVOLUTION. (*Fransch.*) Dees term komt van het Latijnsche *Circumvolutio*, omwinding, omdraaijing; van *Circumvolere*, omwinden, omdraaien. *Circonvolution*, wil eigenlijk zeggen, den omloop van iet; als, bij voorbeeld, van het gestarnte dan, bij de Muzijk, is het een term van het *Oregoriaansche* gezang; zijnde eene inlasching van drie nooten, welken gemaakt worden, tusschen de op ééne na laatste noot, en tusschen de laatste noot van de sluitinge eens Zangstuks: te weeten; men voegde ééne naar boven, en twee naar onderen, bij de laatste noot; welken zig met elkander veréénigden, en eenen omtrek van eene *Ters* maakten, eer men het slot bepaalde: bij voorbeeld;

men moest een'zangstuk fluiten, door E, F, E; dan voegden zij deeze drie nooten daarbij, F, D, D. des slooten zij, op deeze wijs, E, F, F, D, D, E; dan, deeze term, en ook deeze wijs om een zangstuk zodanig te fluiten, is bij de *Moderne* of hedendaagsche muziek, in geen gebruik.

CIRCULUS. (*Latijn.*) *Circulus Imperfectus*, en *Circulus Perfectus*. Zie CIRCOLO.

CIS. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er C-kruis mede te kennen geeven; gelijk door *Cis Duur*, of *Cis Dur*, C-kruis, en in eenen ruimen zin, ook D-mol, over de groote ters: en, door *Cis Mol*, C-Kruis, en in eenen ruimen zin; ook D-Mol, over de kleine ters. Vergelijk de termen *Duur*, en *Mol*, bij DURØ, en MOLLE; en zie verder, ter meerdere ophelderinge, op het laatste aldaar, SYSTEMA.

CITHARA *Κιθάρα*. (*Grieksch Latijn.*) In het Italiaansch *Citara*, *Chitarra*, *Cetara* of *Cetera*. In het Fransch, *Cistre*. Eene Citer; ook wel eens genomen voor eene Harp, of Luit. Eenigen zijn van gevoelen, dat de citer of cijter door de Ouden gebezigd, de gedaante had van de Grieksche letter Delta, Δ; dan anderen geeven daaraan de gedaante van een halve maan; bestaande uit eenen hollen buik, die weergalmd, en uit twee lange armen of zijtakken, die even lang uit beide kanten van dien hol-buik uitschoten: aan het boveinde dier zijtakken was een dwarshout, dat beide de verhevene armen vasthield; zijnde aan dat dwarshout drie, zes, of negen snaaren gespannen, die een sirend geluid gaven, als zij met de vingers gegrepen, of met een slagveer geroerd werden: in den beginne zoude het maar drie snaaren gehad hebben, en bij onderscheide tijden tot zes, agt, negen, en eindelijk tot vier-en-twintig zijn aangeproeid: ziende dit laatste denkelijk op de harp welke tot een groot getal van snaaren, zo als wij bij Systema zien zullen, is opgeklommen; gelijk men er dan ook wel eens eene harp door verstaat, en zodanig vertaald wordt: wordende het Hebreuwsche כִּנּוֹר, Kinnor, dikwijls ook door citer, cither, of cijthara vertaald: dan de oude cither, lier, harp, enz., zijn speeltuigen die niet meer in gebruik zijn, en waarna, meer gegist en geraden wordt, dan met zekerheid die te bepalen, of, te kunnen beschrijven: want wie leert ons naar waarheid wat de voormailige cijtheren, harpen, fluiten, lieren, orgelen, enz. eigenlijk voor speeltuigen geweest zijn? vergelijken wij de oude en nieuwe instrumenten tegen elkander, zo komen wij onfeilbaar op onzekere wegen, en dwaalen geduurig in de schemering; als hebbende weinig of in 't geheel geen

zeker bericht meer van de waare'geschapenheid der oude speeltuigen.

Verders heeft men nog van deeze term, *Cithara Hispanica*, of Spaansche Citer, waarvan bij den term Guitarra gesproken wordt. En *Citharista*; *κιθαριστής*, of *Citharistes*, *κιθαριστής*. In het Italiaansch, *Citarista*. Een citer; ook, een harpspeeler, een citer, of harpenaar, een die, op de citer, of harp speelt, of leert speelen; als mede, een snaarspeeler, in het algemeen. *Citharœdus*, *κιθαρωδός*; een citer-speeler, of harpenaar, ook een luit- en snaaren-speeler, in het algemeen, maar die te gelijk zijne stem daarna voegt, een die onder 't speelen zingt; als komende van *Kithára*, *Κιθάρα*, citer; en *Oiodòs*, *Ὀδός*, zanger, van *Λείδειν*, *ἄειδεν*, zingen: geevende het Grieksche *Kithariodòs*, *Κιθαρωδός*, het Grieksch Latijnsche *Citharœdus*; eertijds uitgesproken *Kitharœdus*, met verandering van *oo* in *oe*. *Citharistria*, *Κιθαρίστρια*; een vrouw die op de citer, of harp speelt: *Citharizo*; waarvan men ook gemaakt heeft, *Citharizare*; van *Kitharízein*, *Κιθαρίζειν*, met eenen Latijnschen uitgang, *Zare*; waardoor men in het Grieksch Latijn wil verstaan hebben, op de cither, luit, of harp, enz. speelen: bij de Ouden, was een die op de citer speelde, door eenen geborduurd mantel, van alle andere speel-lieden onderscheiden; waaruit men kan afmeten in welke hooge achting de muzikkunst, en deszelfs beoefenaaren in oude tijden, gehouden werden: eindelijk, heeft men ook nog in het Fransch den term *Citharistique*, welke van het bovengemelde *Cithara* is afgeleid; gelijk men er dan ook door verstaan wil hebben, eene soort van Muziek en Poëzij, geschikt om met verzellinge van de citer gezongen te worden: men wil, dat dezelve zoude zijn uitgevonden van Amfion, zoon van Jupiter en Antiöpe; hebbende naderhand, den naam van Lyrique, of Lierzang gekregen: waarvan bij den term *Lyrica* nog zal gesproken worden. Men heeft thans verscheidene soorten van citers, met vijf, zes, en zeven snaaren; de ordinaire, gemeene en meest bekende, is die met zes snaaren, waarvan de twee ondersten enkel, en de vier bovensten dubbeld zijn, of waarvan de drie ondersten enkel, en de drie bovensten dubbeld zijn, of wel eens allen, of eenigen dubbeld, naar dat men zulks verkiest te besnaaren: wordende de beide ondersten wel eens van besponnen darm-snaaren genomen; doch anders doorgaands van koper; of wel de drie laagste of onderste van besponnen koperdraad, ieder van ongelijke dikte; al naar dat men zulks verkiest: de

dubbeldde snaaren worden *Unison* gesteld, en zijn van *Mesfingé* snaaren, de ondersten van geel en de bovensten van wit, waarvan de bovensten in het Italiaansch *Cantarella*, en in het Fransch *Chanterelle* wordt genoemd; hebbende geen ronde maar langwerpige platte buik; wordende met een pennetjen door de rechterhand aangeflagen, of ook wel eens met de nagelen; en met de linkerhand bespeeld of op

de snaaren gezet: wordende gesteld, $\bar{c}, \bar{e}, \bar{g}, \bar{c}, \bar{e}, \bar{g}$, gelijk bij de schaale te zien is: de beste besnaaring is, waarvan de laage of onderste $\bar{c}, \bar{e}, \bar{g}$, besponnen zijn op koperdraad, ieder van ongelijke dikte; en de drie volgende: te weten, $\bar{c}$ moet koper zijn No. 5, de $\bar{e}$ ijzer No. 7. en de $\bar{g}$ mede ijzer No. 8. wordende best deeze drie laatste dubbeld besnaard, en *Unison* of ééntoonig gesteld: zie de schaale daarvan op de hier nevenstaande Plaat 10. Van de citers met zeven snaaren, is gesproken, bij de termen *Cettara*, en van die met vijf snaaren zal gesproken worden, bij den term *Guitarra*.

CIUFFOLARE. (*Italiaansch.*) Fluiten, op de fluit spelen; ook, met den mond fluiten, hoedanig sommigen heele muzikstukjens kunnen fluiten: wordende ook geschreven, *Suffolare* en *Zuffolare*. Zie ook ZUFFOLARE.

CIUFFOLO, CIUFFOLETTO, of CIUFFOLOTTO. (*Italiaansch.*) Een klein fluitjen; een flajeolet. Zie de schaale daarvan, bij ZUFFOLO.

CLARINETTO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Clarinetti*. In het Fransch, *Clarinet*; in het meervoudige, *Clarinets*. Een Klarinet, Klarinetten, een soort van Trompet; zijnde een blaaspeeltuig met een mondstuk, op de wijze als dat van een *Chalumeau*: hebbende eenigzins de gedaante van eene Hobo, en bijna van verre, het geluid van een Trompet: hetzelfde heeft zeven vingergaten, en één voor den duim; zijnde er van verscheidene soorten, met en zonder kleppen, tot vijf kleppen in getal, en des van deeze soort met dertien gaten: het derde vingergat van boven, is bij sommigen even als die van de Hobo, dubbeld: wanneer ook dat gat welke voor de pink is dubbeld is: men heeft ook Klarinetten die maar vier kleppen hebben, waarvan wij zullen spreken bij den term Klarinet; en ook die maar twee kleppen hebben, zullende hiervan gesproken worden bij *Piva*. men heeft er uit verscheidene toonen, en van verschillende grootte: de meesten die gebruikt worden, zijn de B of anders gezegd de *B-Mol*-klarinetten, en de *C*-klarinetten:

stemmende deze laatste met alle andere instrumenten, waarom dezelve verkozen wordt boven de anderen, en vooral op de Concerten, in de Operaas, enz. daar zijn er ook welken men door verzetstukken, even als de dwarsfluiten, hooger en laager in toon kan doen stemmen: zie de schaal voor een klarinet met vijf kleppen op Plaat II. hier nevensstaande, geevende de nullen of O te kennen de opene gaten, en die welken toe zijn, dat de gaten door de vingers moeten gestopt worden: verders heeft men van deeze term wel eens bijmuzijkstukken, *A Doi Clarinetti*; voor twee Klarinetten.

Behalven dit bekende speeltuig; wordt, met deezen term, ook bestempeld een register in het orgel, zijnde een *Tongwerk*: hetzelfde is van eene middenbaare grootte, onderscheiden in maakzel: zo groot niet, als de *Trompet*; en ook zo klein niet, als de *Fox-Humana*, of menschenstem; des orgels.

CLARINO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Clarini*: een claren of klaren, clarenen of klarenen; of, het welke hetzelfde is, trompet, trompetten; zo vind men wel eens *A doi Clarini*; voor twee trompetten; te kennen geevende dat dit met twee trompetten moet gespeeld worden; zie verder, **TROMBA**.

Men heeft ook een register in het orgel, welke met deeze term bestempeld wordt. Zie daarvoor, het welke het zelfde is. **KLAROEN**.

CLARISSIMO SIGNORE. (*Italiaansch.*) Hoogëdele, Hoogëdel Geboren, Hoogëchtbaare, Hooggeleerde, Heer: in het vrouwlijke, *Clarissima Signora*; Hoogëdele geborene Vrouwe! Mevrouw, enz. *Composto dal' Clarissima Signore N.*; zamengesteld of gecomponeerd van den Hoogëdelen, Hoogëdel Geboren, Hoogëchtbaaren, Hooggeleerden, Heere, *N. Composto dal' Clarissima Signora, N.*; zamengesteld of gecomponeerd door de Hoogëdele Geborene Vrouwe, Mevrouw, N.

CLAUDUS, en **CLAUSULA.** (*Latijn.*) Zie **ZOPPO**, en **CADENZA**.

CLAVECIMBALO. (*Italiaansch.*) zie, **CEMBALO**.

CLAVECIN, of *Clavecin*. (*Fransch.*) Een Klavecimbel: zo heeft men ook *Clavecin à Ravalement*; willende eigenlijk zo veel zeggen, als Klavecimbel door verlaaging: dan, men verstaat er door een Klavecimbel, welke in den Bas met nog zodanige toetsen verlaagd, en, in de Discant verhoogd is, dat het vijf octaaven in zig bevat. *Clavecin d'Archet*; Boog-Klavecimbel: te weten; een Klavecimbel, welke, door middel eens boogs- of strijk-stoks gedre-

ven en ter spraake gebragt wordt; zijnde eene soort van *Clavecin de Gamba*, welke een Klavecimbel is, met besponnene darmsnaaren, door middel van een rad in beweeging gebragt wordende, de snaaren tegen kleine radertjens wrijvende: hebbende wij hiervan reeds gesproken onder den term *Cembalo di Gamba*, bij *Cembalo*: dezelve zijn zeer lieflijk van geluid; maar om hun bezwaarelijk onderhoud, wegens de darmsnaaren, niet veel in gebruik; eindelijk, heeft men nog *Clavecin Enharmonique*; Enharmonijk Klavecimbel: wordende er eigenlijk door verstaan, een Klavecimbel met een doorgesneden Klavier. Zie, de schaal voor het Klavecimbel, op *Plaat 6*, bij *Cembalo*, en aldaar verder het overige wegens dit Speeltuig.

CLAVIARIUM, of **CLAVIATURA**. (*Latijn.*) Het betekent, volgens eenigen, Klaviertoetsen; of eigenlijk, het Klavier, de Klaviertoetsen tot eene massa neemende.

CLAVICEMBALO. (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk, **CEMBALO**.

CLAVICHORDIUM, of **CLAVICORDIUM**. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Clavicórdio*, of *Clavicórdo*. In het Fransch, *Clavicord*. In het bastaart Nederduitsch, hiervan *Klavikoord*, *Klavekoord*, of *Klavicordium*; zijnde een speeltuig met *Klavier-toetsen*, even als de *Klavecimbel*, of *Piano Forte*; waarvan de Duitschers groote liefhebbers zijn. De *Clavichordiums* zijn Muzijk-instrumenten, die zacht en aangenaam van geluid zijn; wordende het geluid der snaaren van dit speeltuig, door middel van lapjens laken verdoofd, zodanig dat men het zonder veel geweld te maaken kan bespeelen; hebbende eene vaardige, en zuivere aanspraak: waarom dit speeltuig in een zonderling gebruik is; het zij om zig zelven in stilte te *exerceeren*, en te oefenen in de Kunst; of voor de nonnen in de Kloosters, die de Muzijk leeren, om de rust en stilte, aan die plaatsen eigen, niet te stooren: daar zijn er van verscheidene soorten; als groote, middenmaatige, en kleine; van vier voeten en een halve, van vier voeten, van drie voeten en een halve, van drie voeten, en nog kleiner: met, en zonder *Pedaalen*: de aangenaamheid van het geluid bestaat hierin, dat de zangbodem behoorelijk dun gemaakt, en dat er onder een spalk aangelijmd worde, tusschen de *Kam* en de *Klavieren*, zodat de wijde van die spalk tot de *Kam*, begrijpt omtrent een derde deel van die wijde, die er is tusschen de *Kam* en de ijzeren pennen, daar de snaaren aan vast zijn: en, de zuiverheid van den *toon* bestaat daarin, dat de steek wel afgemeten worde, waarvan wij alhier breeder zullen spreken.

Om de *steek van een Clavichordium wel te maaken*. Achter in de *Clavichordium* zijn groeven gemaakt; daar het eind van de *Klavieren* of *Toetsen*, met een pennetjen ingaat, welke de *steek* wordt genaamd: nevens die groeven worden stiftjens in de *Klavieren* gezet, die tegen de snaaren aanslaan; de snaaren liggen in de kleine *Clavichordiums*, twee, en in de groote, drie bij elkander: tegen welke twee, of drie snaaren, ook twee, drie, en ook wel vier *Klavieren* aanslaan; en moeten zulke twee, drie, of vier *Klavieren*, die tegen dezelve twee of drie snaaren aanslaan, even zo verre van elkander liggen als dat behoort, anders is de *Toon* valsch, en kan niet wel en zuiver gestemd worden: derhalven zo moet die regel, welke bij de termen *Mensuren*, en *Monochordon* geleerd wordt, in acht genomen worden: te weten; dat een *kleine Ters* een zesdedeel opkort; een *grote heele Toon*, een negende deel; en een *kleine heele Toon*, een tiende deel.

Dan, vermits de *heele Toonen*, allen even gelijk groot moeten gestemd worden, zo komt ieder *heele toon*, op twee negentiende deelen: een *grote halve toon*, op een zestiende deel: een *kleine halve toon*, op een vijf-en-twintigste deel: maar vermits zulke *grote* en *kleine halve toon*, te zamen een *kleine heele toon* uitmaaken, zo moet men nemen, een *grote halve toon*, op een vijftiende deel; en, een *kleine halve toon*, op een vier-en-twintigste deel.

Om dan een *Clavichordium* te maaken van vier voeten, of wat langer, zo neem een vierkante *stok*, ten minsten lang, van het onderste eind van het *Clavichordium* tot de *kam* toe; op dien *stok* zal men de *steek* afmeten: bij voorbeeld een *Clavichordium* van vier octaaven: te weten;

van groot C, tot $\overset{\equiv}{c}$ driegefreept tot een *basis* neemende;

zo zal men de bovenste *Toets*, dat is de hoogste $\overset{\equiv}{c}$, wat scheef maaken, dat het eind omtrent twee duimen inwaards naar de andere *Toetsen* of *Klavieren* toefchikt. Aldaar zal men een merkteken zetten op den *stok*, tot die groef, daar de

$\overset{\equiv}{c}$ hoogste *c* ingaan zal. Van dit merkteken zal men opwaards zetten de *wijde* van omtrent vijf duimen, (maar zo het een klein *Clavichordium* is, is 't aan vier duimen *wijd* genoeg: want, hoe deeze *spatie* *wijder* is, hoe het *Clavichordium* *laager* in *Toon* komt te staan,) aldaar zal de *kam* op den *zangbodem* liggen: aldus de *plaatfen* van de *kam*, en de hoog-

hoogste *toets*] of *klavier* vastgesteld zijnde, zo zal men de gantsche steek daarna op deeze wijze afmeten:

Laat de hoogste $\overline{\overline{c}}$, $\overline{\overline{b}}$, $\overline{\overline{b}}$ *Mol*, en $\overline{\overline{a}}$, aan de hoogste, en eerste drie snaaren slaan; nu is van $\overline{\overline{a}}$ tot $\overline{\overline{c}}$, een *kleine ters*; zo deel derhalven den stok van de *kam*, tot de hoogste $\overline{\overline{c}}$ in vijf gelijke deelen, en zet één deel van $\overline{\overline{c}}$ na onder, dat het zesde deel is, zo is dat $\overline{\overline{a}}$.

Deel voords den stok van de *kam* aan $\overline{\overline{a}}$, in negentien gelijke deelen, en zet twee zulke deelen van $\overline{\overline{a}}$ na boven, zo is dat $\overline{\overline{b}}$.

Deel voords den stok van de *kam* tot $\overline{\overline{a}}$, in vijftien gelijke deelen, en zet één deel van $\overline{\overline{a}}$ na boven, zo is dat $\overline{\overline{b-mol}}$.

Laat voords de $\overline{\overline{g-kruis}}$, $\overline{\overline{g}}$, $\overline{\overline{f-kruis}}$, en $\overline{\overline{f}}$, aan de tweede volgende drie snaaren slaan, en leg de $\overline{\overline{g-kruis}}$ dicht aan $\overline{\overline{a}}$, dat die behoorelijk gaan kan: nu is van $\overline{\overline{f}}$, tot $\overline{\overline{g-kruis}}$, on-eigenlijk op 't klavier genomen, een onvolmaakte *kleine ters*, dat is, (ten naastenbij,) een zevende deel; zo deel van de *kam* tot $\overline{\overline{g-kruis}}$, in zes gelijke deelen, en zet één deel van $\overline{\overline{g-kruis}}$ na onderen, (dat dan het zevende deel is,) zo is dat $\overline{\overline{f}}$.

Deel voords van de *kam*, tot $\overline{\overline{f}}$ in negentien gelijke deelen, en zet zulke twee deelen van $\overline{\overline{f}}$ na boven, zo is dat $\overline{\overline{g}}$.

Deel al verder van de *kam* tot $\overline{\overline{g}}$ in veertien gelijke deelen, en zet één deel van $\overline{\overline{g}}$ na onder, (dat dan het vijftiende deel is,) zo is dat $\overline{\overline{f-kruis}}$.

Laat de $\overline{\overline{e}}$, $\overline{\overline{e-mol}}$, en $\overline{\overline{d}}$, aan de derde volgende drie

snaaren slaan, en leg de $\bar{e}$ digt aan $\bar{f}$; nu is van $\bar{d}$ tot $\bar{e}$ een *heele toon*, zo deel van de kam tot $\bar{e}$ in zestien gelijke deelen, en zet twee deelen van $\bar{e}$ na onderen, zo is dat $\bar{d}$.

Deel van de kam tot $\bar{d}$ in vijftien gelijke deelen, en zet één deel van $\bar{d}$ na boven, zo is dat $\bar{e}$ -mol.

Laat de $\bar{c}$ -kruis, $\bar{c}$, $\bar{b}$, en $\bar{b}$ -mol, aan de vierde volgende drie snaaren slaan, en leg de $\bar{c}$ -kruis digt aan $\bar{d}$; nu is van $\bar{b}$ -mol tot $\bar{c}$ -kruis, oneigenlijk genomen, een onvolmaakte *kleine ters*, zo deel van de kam tot $\bar{c}$ -kruis in zes gelijke deelen, en zet één deel van $\bar{c}$ -kruis na onderen, zo is dat $\bar{b}$ -mol.

Deel van de kam tot $\bar{b}$ -mol in negentien gelijke deelen, en zet twee zulke deelen van $\bar{b}$ -mol na boven, zo is dat $\bar{c}$.

Deel verders van de kam tot $\bar{c}$ in veertien gelijke deelen, en zet één deel van $\bar{c}$ na onder, zo is dat $\bar{b}$.

Laat $\bar{a}$, $\bar{g}$ -kruis, en $\bar{g}$ aan de vijfde volgende drie snaaren slaan, en leg $\bar{a}$ digt aan $\bar{b}$ -mol; nu is van $\bar{g}$ tot $\bar{a}$ een *heele toon*; zo deel van de kam tot $\bar{a}$ in zeventien gelijke deelen, en zet twee zulke deelen van $\bar{a}$ na onderen, zo is dat $\bar{g}$.

Deel van de kam tot $\bar{a}$, in veertien gelijke deelen, en zet één deel van $\bar{a}$ na onderen, zo is dat $\bar{g}$ -kruis.

Laat $\bar{f}$ -kruis, $\bar{f}$, $\bar{e}$, en $\bar{e}$ -mol, aan de zesde volgende drie snaaren slaan, en leg $\bar{f}$ -kruis digt aan $\bar{g}$; nu is van $\bar{e}$ -mol tot $\bar{f}$ -kruis, oneigenlijk genomen, een onvolmaakte *kleine ters*, zo deel derhalven van de kam tot $\bar{f}$ -kruis in zes gelijke deelen, en zet één deel van $\bar{f}$ -kruis na onderen, zo is dat $\bar{e}$ -mol.

Deel van de kam tot $\bar{f}$ -kruis in zeventien gelijke deelen, en zet twee deelen van $\bar{f}$ -kruis na onderen, zo is dat $\bar{e}$.

Deel van de kam tot $\bar{e}$ in vijftien gelijke deelen, en zet één deel van $\bar{e}$ na boven, zo is dat $\bar{f}$.

Laat $\bar{d}$, *c-kruis*, en *c*, aan de zevende volgende drie snaaren slaan, en leg $\bar{d}$ dicht aan $\bar{e}$ -*mol*; nu is van *c* tot $\bar{d}$ een *heele toon*, zo deel van de *kam* tot $\bar{d}$ in zeventien gelijke deelen, en zet twee deelen van $\bar{d}$ na onderen, zo is dat *c*.

Deel van de *kam* tot $\bar{d}$ in veertien gelijke deelen, en zet een deel van $\bar{d}$ na onderen, zo is dat *c-kruis*.

Laat *b*, *b-mol*, en *a*, aan de agtste volgende drie snaaren slaan, en legt de *b* dicht aan *c*; nu is van *a* tot *b* een *heele toon*; zo deel van de *kam* tot *b* in zeventien gelijke deelen, en zet twee deelen van *b* na onder, zo is dat *a*.

Deel van de *kam* tot *a* in vijftien gelijke deelen, en zet één deel van *a* na boven, zo is dat *b*.

Laat *g-kruis* en *g*, aan de negende volgende drie snaaren slaan, en leg *g-kruis* dicht aan *a*; nu is van *g* tot *g-kruis* een kleine *halve toon*; zo deel van de *kam* tot *g-kruis*, in drie-en-twintig gelijke deelen, en zet één deel van *g-kruis* na onderen, zo is dat *g*.

Laat *f-kruis*, en *f*, aan de tiende volgende drie snaaren slaan, en leg *f-kruis* dicht aan *g*; nu is van *f* tot *f-kruis* een kleine *halve toon*; zo deel van de *kam* tot *f-kruis* in drie-en-twintig gelijke deelen, en zet één deel van *f-kruis* na onderen, zo is dat *f*.

Laat *e*, en *e-mol* verders aan de elfde volgende drie snaaren slaan, en leg *e* dicht aan *f*; nu is van *e-mol* tot *e* een kleine *halve toon*; zo deel van de *kam* tot *e* in drie-en-twintig deelen, en zet één deel van *e* na onderen, zo is dat *e-mol*.

Laat nu voortaan de *d*, *c-kruis*, *c*, *B*, *B-mol*, *A*, *G-kruis*, *G*, *F-kruis*, *F*, *E*, *E-mol*, *D*, *C-kruis*, en *C*, elk aan drie bijzondere snaaren slaan, en maak de *toetsen* of *klavieren* zo recht als mogelijk is, en die kunnen gekregen worden; 't welk men in 't maaken van *Clavichordiums* waarneemen moet: want hoe rechter de *toetsen* of *klavieren* kunnen gekregen worden, hoe beter het is.

De *kam* moet recht op den zangbodem leggen tot aan de driemaal, daar de tweede *d* van onderen, tegen aan slaat; maar vandaar moet de *kam* heel scheef naar het bovenste eind toelopen, op dat de snaaren in de *bas* van *toets* tot *toets*, of van *klavier* tot *klavier*, al langer worden; anders zouden de onderste snaaren zo slap moeten staan, dat er geen geluid genoeg in zoude weezen.

De kleine *Clavichordiums* van omtrent drie voeten, hebben voor iedere *toets* of *klavier*, aan twee snaaren genoeg; maar

de fleek mag wel gemaakt worden gelijk de voorgaande: kunnende zulks bestaan, tot de *c-kruis*, *c*, *B*, en *B-mol*, welken wel maar ééns aan een paar snaaren slaan; mogende volgens dien de *kam* wel recht zijn, mids dat het onderste eind, omtrent een duim of wat meer na boven toe mag leggen, op dat de onderste snaaren wat langer mogen zijn.

De fleek van *Clavichordiums* kan nog wel op verscheidene andere wijzen gemaakt worden; want, men kan zodanige twee, drie, of meer *toetsen* of *klavieren* aan een perk snaaren laten slaan, als men wil; zo maar wél gelet wordt, dat de wijfde van een *heelen toon* begrijpt twee negentiende deelen; een *grootte halve toon*, een vijftiende deel; en een *kleine halve toon*, een vier-en-twintigste deel: en dat de *toetsen* of *klavieren* behoorelijk recht zijn.

De *Pedaalen*, alzo dezelve met een walfembord of walfbord moeten zijn, kunnen zo afgedeeld worden, dat er boven vier, en onder drie *toetsen* of *klavieren* aan een perk snaaren komen te slaan: gelijk er zodanige gemaakt worden, daar niet meer dan agt perken snaaren in 't *Pedaal* zijn, en begrijpen nogthans twee volle *Oftaaven* en één toon; het welk zeer gemakkelijk is, alzo er weinig snaaren toe van nooden, en ze zeer haast gestemd zijn: ook zijn 'er haaken in 't eind van het *Pedaalklavier* gemaakt, en de *Abstraften* met gaten, daar die haaken inkomen, zo dat men het *Pedaal* daar uit- en in-schuiven kan; het welke mede zeer gemakkelijk is, wanneer men dit speeltuig vervoeven of verzetten wil, om dat er als dan geen af-noch aankoppeling van nooden is; dat echter niet algemeen (zo veel wij weeten,) *gepraktiseerd* wordt; maar zeer gemakkelijk is: de besnaaring daarvan, zal aangewezen worden, op den term *TEMPERAMENTUM*.

CLAVES SIGNATAE. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, getekende of gemerkte sleutels; in het enkelvoudige *Clavis Signata*; getekende of gemerkte sleutel: dan, *Guido Arctinus*, welke de zeven liniën van Paus *Gregorius* tot op vijf gebragt heeft, zettede voor, en op, en tusfchen de liniën, de eerste zeven letters van het Alphabet, om de naamen daarvan aantewijzen; die letters noemende sleutels: waaruit naderhand drie zijn verkozen, als geoordeeld wordende te voldoen: te weeten; die van *F*, *C*, en *G*: deeze noemde hij, ter onderscheidinge van de anderen, *Claves Signatae*: zie ter meerdere ophelderinge, verder, *SYSTEMA*.

CLAVICIJMBAAAL. (*Een Bastaart Nederduitfche Term.*) Zie *CEMBALO*.

CLAVIER. (*Fransch*) Het *Klavier*: te weeten; de *toetsen* van een *Klavecimbel*, *Klavikoord*, *Piano Forte*, *Orgel*, *Klokkenspel*, enz. Zie verder, TASTATURA. Sommigen verstaan er ook door het *Klavecimbel*: dan zie hier voor liever CLAVECIN.

CLAVIORGANUM. (*Latijn.*) Men verstaat er door, een *Klavecimbel* welke te gelijk ook een *Orgel* is; zijnde het *Orgel* in de voet van het *Klavecimbel* geplaatst, en ingewerkt.

CLAVIS. (*Latijn.*) In het meervoudige, *Claves*. In het Italiaansch, *Chiave*; in het meervoudige *Chiavi*. In het Fransch, *Clef*; in het meervoudige *Clefs*. In het Engelsch, *Cliff* of *Clif*; in het meervoudige *Cliffs*. Het wil zeggen, sleutel, sleutels: bij de muziek wordt er door verstaan een muziksleutel, of muziksleutels; zijnde een zeker teken, welke men aan het begin der vijf liniën of van den muzikbalk zet, en waarnaar de nooten haaren naam krijgen; want zonder de sleutel, zouden de nooten, op zig zelve aangemerkt zijnde, geen naam hebben: oudtijds heette men sleutels, de letters waarmede men thans de nooten benoemd; zo dat de letter A de sleutel was van de noot A; C de sleutel van de noot C; E de sleutel van de noot E, enz. *Guido Aretinus* welken ze verzonnen had, zettede één der sleutels of letters aan het begin van iedere linie van den muzikbalk; want hij plaatste toen nog de nooten niet, gelijk naderhand geschiedde, in de tusschenwijdte van den muzikbalk; maar enkel op de liniën; dan, naar maate men de muziek meerder uitgebreidde, zo naar de hoogte als laagte, en het *Muzijkaale Systema*, hierdoor uitgebreidder werd, is dit vervallen, als de bezwaaren en nutloosheid daarvan bemerkende; zo dat men in het vervolg niet meer dan één der zeven sleutels of letters, aan het begin der liniës, of van den muzikbalk, zettede, en deeze was voldoende om de plaatsen van alle de anderen, volgens de natuurlijke orde van het *Alphabet*, aantewijzen; hebbende uit alle deeze sleutels er vier verkozen waaraan men den naam van *Claves Signatae*, of getekende, gemerkte sleutels, waarvan hier vooren gesproken is, gaf, als zig nu vergenoegende, om maar één sleutel, op ééne der liniës, te zetten, om den naam aan alle anderen te geeven; waarvan men al rasch nog eene afsneedt: te weeten; de *Gama* of *Gamma*, waarvan men zig enkel bediende, om de onderste G, of den *Proslambanomenos*, waarvan bij de schaale der oude Grieken, op den term *Systema* gesproken wordt, alleenlijk te benoemen: zo dat men nu niet meer hadde dan den F- C- en G-sleutel, welken volmaaktlijk overéénstemmen met dien.

bij de *Moderne* of hedendaagsche muziek gebezigd wordende.

Wij gebruiken dan ook gemeenlijk deeze drie sleutels, welken voldoende zijn; om dat zij van *Quint* tot *Quint* op elkander volgen: te weeten, de F-sleutel, welke de onderste is; waarop, een *Quint* hooger, de C-sleutel volgt, en verders, hierop, wederom een *Quint* hooger, de G-sleutel: dezelve, volgens het gebruik der Ouden, altijd op één der linies plaatsende, en nooit, tuschen dezelve; kunnende met deezen, voor ieder speeltuig, alle de toonen uitgedrukt worden, welken men van nooden heeft; dezelve wel eens veranderende, indien een muziek, voornaamlijk voor de *Bas*, of *Alt*, al te hoog voor zodanigen sleutel, welke aan de regels gevonden wordt, loopt: echter zijn uit deeze drie sleutels, nog zes anderen geboren; zo dat er eigenlijk negen muziksleutels zijn: te weeten; twee van G; één op de onderste linie, welke men de Fransche vioolsleutel noemt, en één op de tweede linie, beiden van onderen opwaards gerekend; welke laatste, die men de Duitsehe ook deltaliansche vioolsleutel noemt, alleenlijk thans meerendeels maar gebezigd wordt: vier van C; één op de onderste linie, welke men noemt *Cantus*, *Superius*, en *Discant*; één op de tweede daaraan volgende linie, dien heetende de *hooge Alt*; één op derde of middenste linie, die noemende *Alto*, *Altus*, *Taille*, en *Haute-Contre*, zijnde een *quint* laager dan de *Cantus*; en één op de vierde linie, daaraan den naam geevende van *Tenor*, welke een octaaf laager is dan de *Cantus*; waarvan die op de tweede linie, te weeten de *hooge Alt*, zelden of nooit meer gebezigd, en thans buiten gebruik gerekend wordt: eindelijk, drie van F; ééne op de derde of middenste linie, bekend onder den naam van *hooge Bas*; één op de vierde linie, van onderen opwaards gerekend, die noemende *Bas*, zijnde het deeze, welke doorgaands gebruikt wordt; en één op de vijfde of hoogste linie, welke geheeten wordt, de *laage Bas*; waarvan die op de vijfde linie, en die op de derde linie, naamlijk, de *hooge*, en *laage Bas*, nooit meer gebezigd worden; maar alleenlijk die op de vierde linie. Zie onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 2-6, Plaat 1. Fig. 1-9. Kunnende door dit middel van deeze bijzondere sleutels, indien men die bij iedere andere noot wilde veranderen, een *Air* op ééne linie geschreven worden, hoedanig de Ouden, aleer de muzikbalk was uitgevonden, op ééne linie, hunne nooten schreeven; waarvan bij *Systema* nog iet zal gezegd worden.

Bij het *Mutteren* der stemmen van jongelingen, of zo als men zegt, wanneer de baard in de keel komt, worden ze doorgaands een *oëtaaf* laager; dat is, die den *Discant* zongen, daalen tot den *Tenor*, en die de *Altstem* hadden, tot den *Bas*: men rekent, dat doorgaands, de meeste zangers of zangeressen, duidelijk en zuiver, eenige puikstemmen uitgezonderd, maar één *oëtaaf* en ééne *quint* bereiken; en dat een gemeene *Basist* met zijn stem gaat van F van het *groot Oëtaaf*, tot $\bar{c}$ van het *ééngestreepte Oëtaaf*: de *Tenor* van $\bar{c}$ van het *klein oëtaaf* tot $\bar{g}$ van het *ééngestreepte oëtaaf*: de *Altstem* van $\bar{f}$ van het *klein oëtaaf*, tot $\bar{c}$ van het *tweegestreepte oëtaaf*; en, de *Discant*, van $\bar{c}$ van het *ééngestreepte oëtaaf*, tot $\bar{g}$ van het *tweegestreepte oëtaaf*.

Door *Clavis*, wordt ook verstaan, een toets van het klavier, en door *Claves* de toetsen van het klavier; waarvan de gantsche rij, zamen genomen, het klavier genoemd wordt.

Men bestempelt, met den term *Clavis*, ook één der zogenaamde stomme register in het Orgel; dienende tot eenen sleutel voor de *Sperventiel Generaal*, om dezelve vast te zetten; en te beletten, dat zij niet inschiete, gedurende het *Musiceeren*, waardoor dan de orgelgeluiden, ten éénenmaale zouden belet worden te spreken: men moet dezelve dan ook altijd eerst aanhaalen; en daarna de *Sperventiel Generaal*; en vervolgens de andere registers, zo *Sperventielen* als orgelstemmen: wanneer de *Clavis* wederom ingestoken wordt, om de *Sperventiel Generaal* vast te zetten. Zo dat dees trekker heel noodig is, waar men *Sperventielen* op Orgels aantreft: vergelijk verder, *VENTIEL*.

In het Fransch heeft men verscheidene benamingen welken men aan de sleutels geeft: zo heeft men, *Clef de Fa*; waardoor verstaan wordt een F-sleutel. *Clef de Sol*; een G-sleutel. *Clef de Ut*; een C-sleutel. *Clef Françoise*; Fransche sleutel; zijnde de G-sleutel op de onderste linie. *Clef Italienne*; Italiaansche sleutel; zijnde de G-sleutel op de tweede linie, van onderen na boven gerekend. *Clef Marquée*; gemerkte sleutel: te weeten; welke van tekenen voorzien is: dat is; waarbij kruisen en mollen gevonden worden: in tegenstellinge van *Clef Naturelle*, of natuurlijke sleutel: naamlijk; waarbij geene kruisen of mollen gevonden worden: wordende ook door *Clefs Marqués*, of gemerkte, getekende sleutels verstaan, die welken men in het Latijn noemde *Claves signatæ*, waarvan wij boven gesproken hebben. *Clef Transposée*; willende zeggen, verzettede, ver-

plaatse, overgebragte, sleutel; wordende zodanig genoemd een muziksleutel, welke, of, van zijne natuurlijke plaats, op eene andere linie, verzet is; of, met kruisfen en mollen voorzien, om dat de natuurlijke schaale, die geene kruisfen of mollen heeft aan de regels, hier door verzet is van haare natuurlijke plaatse: wordende de plaatsfen der twee halve toonen van het octaaf, die in de schaale liggen opgesloten, hierdoor verschikt; en de orde derzelve bepaald, op welke plaats men den hoofdtoon wil inrichten: houdende dezelfde orde der tuschenwijdten van heele en halve toonen, enkel verschoven wordende op 'eene andere plaats, die men verkiest en tot hoofdtoon maakt: hebbende dit plaats zo in de groote als kleine ters; als zijnde er maar één beloop der schaale uit wat toon die ook zij, de trappen of graaden der geluiden enkel verzet of verschoven wordende, zo in de groote, als kleine ters, het welk geschiedt door middel der kruisfen en mollen.

Om met een' opslag van het oog te kunnen zien, hoe veel kruisfen en mollen, iedere toon aan de regels moet hebben, zo heeft men hier maar opteletten: **C** groote ters gaat over de natuurlijke schaale, welke uit de Natuur zelve voordspruit, en heeft dienvolgens geene kruisfen of mollen, die door het vernuft van het menschlijke verstand verzonnen zijn, aan de regels: alle toonen welken daarvan afwijken worden als verzette, verplaatste, overgebragte toonen aangemerkt: tel nu van **C** vijf nooten opwaards, zo komt men op **G**, die één kruis aan de regels heeft: te weeten; **F-kruis**: wederom van **G**, vijf nooten opwaards, komt men op **D**, die twee kruisfen aan de regels heeft: naamlijk; **F-kruis**, en **C-kruis**: van **D** al wederom vijf nooten opwaards, komt men op **A**, die drie kruisfen aan de regels heeft: te weeten; **F-kruis**, **C-kruis**, en **G-kruis**: en zo voortgaande zal men alle de toonen die kruisfen aan de regels hebben, naar hunnen rang, ontdekken, telkens met vermeerdering van één kruis: om de moltoonen te vinden, slaat men deezen weg in: van **C** weder beginnende, zo tel nu vier nooten opwaards, dan komt men op **F**, die éne mol aan de regels heeft: te weeten; **B-mol**: van **F** wederom vier nooten opwaards, komt men op **B-mol**, die twee mollen aan de regels heeft: te weeten; **B-mol**, en **E-mol**: al wederom van **B-mol** vier nooten opwaards tellende, komt men op **E-mol**, die drie mollen aan de regels heeft: te weeten; **B-mol**, **E-mol**, en **A-mol**: en zo voortgaande, zal men mede, alle de toonen die mollen aan de regels hebben, naar hunnen rang ontdekken, tel-

kens met vermeerderinge van ééne mol: deeze zijn allen, zo kruifen als mollen, uit de groote ters: om nu die toonen welken uit de kleine ters gaan te vinden, en te weeten hoe veele kruifen en mollen die aan de regels hebben, heeft men maar deezen eenvoudigen weg inteflaan: tel van iedere toon die uit de groote ters is, eene kleine ters nederwaards, zo heeft men de paralelle of evenaartenden toon daarvan, welken dezelfde kruifen en mollen aan de regels hebben: bij voorbeeld C groote ters, heeft geen eene kruis of mol aan de regels; een kleine ters nedertellende, komt men op A; deeze als de kleine ters aangemerkt zijnde, heeft ook geene kruifen of mollen aan de regels: van G groote ters, een kleine ters nederwaards tellende, doet zig E op; deeze weder, als de kleine ters aangemerkt wordende, heeft, even als G groote ters, één kruis aan de regels: te weeten; F-kruis: van D groote ters, een kleine ters nederwaards rekenende komt men op B; deeze, mede als de kleine ters beschouwd wordende, heeft, zo als D groote ters, twee kruifen aan de regels: naamlijk; F-kruis, en C-kruis: en dus voortgaande doen zig alle die toonen op, welken naar hunnen rang, telkens met vermeerdering van eene kruis, over de kleine ters gaan: even zodanig is het met de mol-toonen: bij voorbeeld, van F, die B-mol aan de regels heeft, een kleine ters nederwaards tellende, komt men op D; deeze, als de kleine ters aangemerkt wordende, heeft, even als F groote ters, ééne mol aan de regels, en wel B-mol. Van B-mol groote ters, die B-mol en E-mol aan de regels heeft, een kleine ters nederwaards tellende, komt men op G; deeze als de kleine ters beschouwd wordende, heeft mede, even als B-mol groote ters, twee mollen aan de regels: naamlijk; B-mol, en E-mol. Van E-mol, die drie mollen aan de regels heeft, B-mol, E-mol, en A-mol, een kleine ters nedergaande, komt men op C; deeze mede als de kleine ters aangemerkt zijnde, heeft, zo als E-mol groote ters, drie mollen aan de regels, naamlijk; B-mol, E-mol, en A-mol: en zo voortgaande, ontdekt men naar hunnen rang, alle de toonen, die over de kleine ters gaan, telkens met vermeerderinge van ééne mol. Even zodanig kan men, naar orde, alle de kruifen en mollen, naar hunnen rang ontdekken, en welke de eerste, tweede, derde, enz. kruis of mol is: bij voorbeeld, F-kruis, is de eerste kruis die zig naar orde opdoet; tel van F-kruis vijf nooten opwaards, zo komt men op C-kruis. Van C-kruis vijf nooten opwaards, komt men op G-kruis. Van G-kruis, vijf

nooten opwaards, komt men op *D-kruis*; enz. wegens de mollen telt men met vier nooten opwaards: bij voorbeeld, *B-mol* is de eerste *mol* welke zig naar orde opdoet; tel nu van *B-mol* vier nooten opwaards, zo komt men op *E-mol*. Van *E-mol* vier nooten opwaards tellende, komt men op *A-mol*. Van *A-mol* vier nooten opwaards tellende, doet zig *D-mol* op; enz. Deezen zijn juist naar orde de eerste, tweede, derde, vierde, enz. kruis en mol, welken ook zodanig naar hunnen rang aan de regels moeten gezet worden, en niet den eenen voor den anderen; maar eerst, *F-kruis*, dan *C-kruis*, *G-kruis*, *D-kruis*, enz. eerst *B-mol*, dan *E-mol*, *A-mol*, *D-mol*, enz.: want hierin altijd deeze orde moet gehouden worden: vergelijk verder, ten deezzen opzichte, onze vijftiende les, en, wegens het meerdere der sleutels, onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*.

CLOCHE. (*Fransch.*) Zie *CAMPANA*.

C MOL. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er *C* over de kleine *ters* mede te kennen geven. Vergelijk de termen *duur* en *mol*; bij *DURO*, en *MOLLE*.

CODA. (*Italiaansch.*) In het Latijn *Cauda*. De staart, het einde, achterdeel, aanhangzel, nasleep, van iet: deeze term wordt gebezigd, wanneer er, na eene volle fluiting, nog iet wordt bijgedaan, ter vermeerderinge; het zij na eene repetitie, het zij na eenige andere fluiting; waarvan bij den term *Aggiunta* ook gesproken is: zo heeft men ook *Coda di Volpe*, en *Cauda Vulpis*; waarmede men bestempelt, één der zogenaamde blinde registers in het orgel, willende zeggen vosstaart; zijnde eigenlijk, een trekker, die enkel maar een plaats vergund wordt, om het getal der knoppen of registers aan beide de zijden te doen evenaarten: wanneer men nu aan deeze looze knop of register trekt, komt er een vosfenstaart te voorschijn, die menig een, van deeze loopjens niet wetende, een schrik aanjaagt, als zulks hier niet verwacht hebbende; zie ten deezzen opzichte, ook *NIHIL*, *NOLI ME TANGERE*, *OVERSCHOT*, *RELICUÆ*, *REST*, *ZWIJGER 32 VOET*, enz.

CODONOPHORI. (*Grieksch.*) dees term komt van *κωδων*, een schelletjen, en *φερω*, ik draage. Zodanig werden oudtijds in Griekenland genaamd, zij die 's nachts met een klokjen door de straat der stad gingen, en zagen of ook de wachters wakker waren: want zo haast deezzen het klokjen hoorden, moesten ze hetzelfde te gemoet loopen: dergelijken gingen ook voor de lijkstaatsien, ten einde de Priesters in tijds zouden mogen wijken, om door het lijk niet verontreinigd te worden.

COL, COLLO, COLLA, COLLI, CÖGLI, COLLE, ENZ. (Italiaansch.) Bij verkortinge, *Coll'*, voor een vocaal. Het wordt gebezigd, in plaatse van *Con il, Con lo, Con la*, enz. Het wil zeggen, met het, met de; ook, nevens, midsgaders, mede, enz.

COLACHON. (Fransch.) Zie **COLLASCIONE**.

COL ARCO. (Italiaansch.) Zie **COLL' ARCO**.

COLATO. (Italiaansch.) Voordgleiden: 'T is het zelfde als in het Fransch *Coulé*: te weeten; eene binding van eenige nooten welken, bij het zingen, op één zelfde *Syllabe*, of, ledcken, verloop; of bij het speelen, in ééne freek voorgedraagen worden: zodanig dat in plaats van iedere noot aantefooten, men die in ééne freep speelt en voordraagt: zie verder, ter meerdere ophelderinge, onze zevende les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 22; en, zie ook den term *COULÉ*.

COL CANTO. (Italiaansch.) Met het gezang; willende te kennen geeven, het zelfde speelen, dat het gezang voordraagt: men vindt dit dikwijls in de *Partituuren*; moetende dan die partij waarbij dit gevonden wordt, het zelfde speelen dat de zangpartij heeft, en zo lange daar mede blijven voorgaan, tot dat er nooten in die partij te voorschijn komen, wanneer hij dan die, in plaats van het zelfde met de zangpartij voortedraagen, moet speelen.

COLL' ARCO, of COL ARCO. (Italiaansch.) Het wil zeggen, met den strijktok; wordende dees term gebruikt, wanneer te vooren het *Pizzicato* is gebezigd: willende, dat men nu wederom den strijktok zal gebruiken.

COLLASCIONE. (Italiaansch.) In het Fransch, *Colachon*: het is een speeltuig der Turksche vrouwen, met twee snaaren, eenen langen hals, en een ligchaam als eene halve meloen hebbende; zijnde een foort van *Luit*, of *Mandoline*. Vergelijk **CALESCIONE**.

COL LEGNO. (Italiaansch.) Het wil zeggen: met het hout: te weeten, den strijktok; welke wel eens voor eene aarigheid, zodanig gebezigd wordt, in plaats van met het hair van den strijktok.

COLLETTA. (Italiaansch.) In het Latijn, *Collecta*. In het Fransch, *Collecte*. Het wil eigenlijk zeggen, verzameling, ingadering, geldgadering, geldzameling, het welke in de kerken voor de armen geschiedt; gelijk men er dan ook door verstaat een zeker algemeen gebed, voor alle de geloovigen, in de Roomsche Kerk in gebruik zijnde: hoedanigen ook op muzijk gesteld zijn.

COLL' OTTAVO. (Italiaansch.) Het wil eigenlijk zeggen,

met het *Oftaaf*: doch, men verftaat er door een *oftaaf*, of agt toonen, hooger, dan het gefchreyen ftaat te fpeelen: wordende dees term gebezigd, bij een *vioolpartij*; wanneer er *pasfagies*, die heel hoog loopen, voorkomen; zo dat men, door de menigte fchreefjens, of fireepjens, die men onder en door de koppen der nooten moet haalen, het oog zoude verwarren: wordende dan zulke *pasfagies* een *oftaaf* laager, dan dezelve moeten gefpeeld worden, gefchreven: en een 8, met een krulletjen, boven die *pasfagie*, gehaald; willende te kennen geeven, dat dezelve, zo verre het krulletjen, dat bij de 8 is, zig uitftrekt, een *oftaaf* hooger moeten gefpeeld worden: vergelijk Loco, en RIGA.

COLOPHONIA. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Colofonio*. Hars, Terpentijnhars; ook wel eens in Bartaat Latijn genoemd *Colophonium*; wordende gebezigd om de, over den ftrijkftok gefpannene paardenhairen, daarmede te befrijken, op dat dezelve de fnaaren dies te fcherper zouden aangrijpen: dan, men moet den ftrijkftok vooral niet te veel fmeeren; want anders wordt de toon ruw, en dompig: men ftelt, dat de zwartfte daartoe de bekwaamfte is: om ze recht zuiver te hebben, diende men dezelve eerst te fmelten, en van haare vuiligheid te zuiveren; wanneer men die in een doosjen, daartoe verordend, giet, en daarin bewaart, ten zijnen gebruike: men wil, dat dezelve hairen naam gekregen hebbe van de ftaaf *Kolophon*, als zijnde het eerfte daaruit verzonden.

COLORATURA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Colorature*: in het Latijn, *Color*. In het Fransch, *Couleur* of *Ornement*: het wil zeggen, de oplegging der verwen, of de opgelegde verw of kleur, de verciering van ict, enz. *Colorare*; verwen, couleuren, of kleuren, een kleur of vervege even. *Colorato*; geverwd: wordende door *Coloratura* eigenlijk bij de muzijk verftaan, de opciering des zangs, de opfchikking eens muzijkftuks door *Coloraturen*, of agrementen en cieraaden: en, door *Colorare*; de ftemmen, op alerhande wijzen buigen; den zang braaf opcieren, door agrementen, door allerleie cieraaden: zo heeft men ook *Contrapunto Colorato*; een geverwde; dat is; opgecierde compofitie: naamijk; welke braaf is verrijkt met agrementen: al het welke, niet onaartiglijk, bij de verciering door verwen vergeleken wordt; als waardoor het gefchilderde een recht fchoone gedaante krijgt; wordende dit verricht door allerleie cieraaden; als door de Mordanten, Ribattuataas, Port-de-Voixs, Trillers, en door veele figuren en brekkingen der nooten in mindere of kleinere deelen: ver-

- gelijk, onze agtste les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder de termen *FIGURA*, en *FIORETTO*.
- COMARCHIOS.** *χομαρχιος.* (*Een Griekſche Term.*) Het is de naam, voor de fluiten, in de oude Muzijk der Grieken: vergelijk *APOTHETUS*.
- COMBINATORIA**, of *ARS COMBINANDI.* (*Latijn.*) Zie *ARS COMBINANDI*.
- COME.** (*Italiaanſch.*) Het wil zeggen, gelijk, gelijk als; gelijkerwijs, zo als, als, enz. zo heeft men *Come Prima*, gelijk, of zo als het eerſte; wordende dees term gebezigd, wanneer men een ander mouvement, dan dat waarmede men aangevangen heeft, in het zelfde muzijkſtuk, laat hooren; en nu wederom het eerſte mouvement wil geſpeeld hebben: wordende ook te kennen gegeven, door *Al Primo Tempo*, waarvan hiervoor geſproken is. *Come Sopra*; gelijk boven, of zo als boven: te weeten; gelijk te vooren geweest of geſpeeld is: naamlijk; eenig gedeelte van een muzijkſtuk te repeteeren of herhaalen: wordende echter algemeener uitgedrukt, door de termen *Da Capo*, en *Da Capo dal Segno*, waarvan nader op zijn plaats zal geſproken worden. *Come Sta*; zo als het ſtaat, of gelijk het ſtaat: te weeten; zo als het hier geſchreven ſtaat; zonder bijvoeging van eenige agrementen, of cieraaden: wordende ook aangeduid door *Con Oſſervanza*; waarvan wij ook nader zullen ſpreken.
- COMES.** (*Latijn.*) Het wil zeggen, medgezel, makker, medemaat. Of *Comes*, vel *Repercusſio*; medgezel, of wederſlag: bij de muzijk wordt er eigenlijk door verſtaan hetzelfde dat ook door *Replico* of *Reſponſio*; en in het Italiaanſch door *Replica* of *Riſpoſta*, te kennen gegeven wordt: te weeten; de tweede ſtem, die het thema der Fuge heeft, het antwoord op het thema eener Fuge, ook bekend onder den term *Replicq*: zie onze drie-en-dertigſte les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, den term *REPLICO*.
- COMMA.** *κόμμα.* (*Een Griekſche Term.*) Meervoudig *Commata*. In het Latijn *Comma Muſicum*. Muzijkaale Comma. Alle natien hebben zig deeze term eigen gemaakt, om bij de muzijk, het kleinſte gedeelte der *Intervallen*, die vatbaar zijn voor het gehoor, uittedrukken: men verdeelt eenen geheelen toon in negen *Commaas*, of ſneden; hebbende de kleine halve toon vier, en de groote halve toon vijf *Commaas*: onderdeelende zig één *Comma* Mathematiſch in twee *Schismaas*, waarvan agttien *Schismaas* één toon uitmaaken: en twee *Commaas* maaken een *Diaſchisma*: zo dat er vier *Diaſchismaas* en één *Comma*, in één toon zijn: ſommige

minkundigen, spreken van *Quart Toonen*; hierdoor verstaande, de helft van den halven toon; dan, men verdeelt geene toonen zodanig; want indien men op de *toets* van een *Alt*, of van een *Violoncel*, een heelen toon afgeperkt heeft, zo zal een onkundige mogelijk denken, dat men ter verwekkinge van eenen halven toon, den vinger slechts juist in het midden behoef te stellen, en tot het bereiken van de helft van den halven toon, wederom den vinger in het midden daarvan te schuiven, waaruit dan deeze quart toon, zoude geboren worden: dan, hoe natuurlijk dit ook schijne, zo zoude men echter een geluid verwekken, 't welk ons nergens toe dienen kan: want men eigenlijk drie soorten van halve toonen heeft; een groote halve toon welke men vijf *Commaas* toeëigent, een kleine halve toon, waaraan vier *Commaas* gegeven wordt, en den kleinften halven toon, welke valt op de eerste *Comma*, waar tusschen geene *Intervallen*, bij de muziek bruikbaar, gevonden worden: zo dat er geene eigenlijke *quart toonen* zijn, zo min als eigenlijke halve toonen; maar wel groote, kleine, en kleinste halve toonen; want wanneer men eenen heelen toon zal opmaaken, kunnen wij niet zeggen, dat dezelve bestaat, uit twee kleine halve toonen, die zamen maar agt *Commaas* zoude uitmaaken, en des minder dan een heele toon zouden zijn; ook niet uit twee groote halve toonen; want die leveren zamen tien *Commaas*, en des grooter dan een heele toon; maar een heele toon wordt zamengefeld, uit één kleinen halven toon *C*, *C-kruis*, vervangende vier *Commaas*; en uit éenen grooten halven toon *C-kruis*, *D*., die er vijf bevat; of, 't welke op hetzelfde uitkomt, uit éenen grooten halven toon *C*, *D-mol*, vervangende vijf *Commaas*; en uit éenen kleinen halven toon *D-mol*, *D*., die er vier bevat; en des, in beide gevallen, zamen negen *Commaas*, eenen heelen toon uitmaakende: zie, ter meerdere ophelderinge, onze elfde les van den *Catechismus der Muzijk*; en ook den term

KOMMA.

COMME CY-DESSUS. (*Fransch.*) Zie *Come Sopra* bij COME.

COMME EN PLEURANT. (*Fransch.*) Zie LACRIMÓSO en LAGRIMÓSO.

COMMODO. (*Italiaansch.*) Wordende ook wel eens *Comodo* geschreven. In het Latijn *Commodè*, of *Commodum*. In het Fransch *Commode*, of *Commodément*: het wil zeggen, gemak, gemakkelijk, met gemak: te weeten; op zijn gemak, zonder moeite, ten bekwaamen tijde, des, niet gaauw, maar aan den langzaam kant zo heeft men *Tempo Commodo*, *Tempus*

Commodum, en *Temps Commode*; willende te kennen geeven, een tempo welken wat bedaard moet gespeeld worden; bij voorbeeld als Allegro Moderato; hebbende dit veel overéénkomst met Giusto: op zig zelven beschouwd, wordt *Commodo* eigenlijk gespeeld, zo het tempo of mouvement niet nader bepaald wordt, als *Adagio*.

COMMUNICANTEN-KLOK. (*Een Orgel-term.*) Deeze term is ontleend van het Latijnsche woord, *Communicatio*, mededeeling, deelachtigmaking; men bestempelt eigenlijk hiermede, een zeker register, of liever trekker in het Orgel; zijnde een kl kjen, of belletjen, gebezigd wordende in de Roomsche Kerke, wanneer de *Communie* of het nachtmaal uitgedeeld zal worden.

COMPAIR. (*Een Term des Gregoriaanschen Gezangs.*) Dit woord is in het Fransch, van het Latijnsche woord *Compar* ontleend, 't welk wil zeggen, gelijk, gelijkvormig, gelijkaartig, overéénkomstig, overéénkomende: en wordt bij het Gregoriaansche gezang, welke in de Roomsche Kerk gezongen wordt, gebezigd: de toonen, *Authentyk* en *Plagaal* genaamd, welken met elkander bij het Gregoriaansche gezang overéénstemmen, worden hierbij in het Fransch zodanig genoemd: er zijn agt toonen in het Gregoriaansche gezang der Roomsche Kerke, waaruit gezongen wordt: te weeten; vier die *Authentyk*, en vier die *Plagaal*, genoemd worden. De 1, 3, 5 en 7, zijn *Authentyk*; overéénkomende met de *Dorius*, *Phrygius*, *Lydius*, en *Mixolydius*: en de 2, 4, 6 en 8, zijn *Plagaal*; evenaartende aan de *Hypo-Dorius*, *Hypo-Phrygius*, *Hypo-Lydius*, en *Hypo-Mixolydius*, der Ouden: bij voorbeeld; de eerste toon is *Authentyk*, en de tweede *Plagaal*; deezen zijn *Compair*, of overéénkomstig met elkander: even zo is het met den derden en vierden; vijften en zesden; zevenden en agtsten: als zij nu de toonen, *Authentyk* genaamd, wilden vermeerderen, en verder, dan de *Authentyk* toelaat, in den zang uitweiden; voegden zij de toonen, *Plagaal* geheeten daarbij; als hebbende dan ruimeren omtrek, om den zang uittebreiden: dan dees term, is, bij de *Moderne* of hedendaagsche muziek in geen gebruik, alleenlijk maar bij het Gregoriaansche gezang gebezigd wordende: vergelijk de termen *Authenticus* en *Plagalus*; en zie ook, *Protos*.

COMPIETA, of **COMPLETORIO.** (*Italiaansch.*) Het laatste tijdgebed, de *Compleet*, welk des avonds, op het choor, in de Roomsche Kerk gezongen wordt. *Salmi di Compjeta*; in het Fransch, *Complies*, zijn Psalmen, en andere Lofzangen, die na den avonddienst gezongen worden.

- COMPLÉMENT.** (*Fransch.*) Het wil zeggen, vervulling. *Complément d'un Intervalle*; vervulling van een *Intervall*, of tusſchenwijdte, van eenen toon: wordende er eigenlijk door verſtaan, de omkeering van twee toonen of geluiden, die in zeker verband ſtaan, en betrekking op elkander hebben; welker een des anderens plaats, bij omkeering, vervult: als, bij voorbeeld; de *Seconde* en de *Septima*, de *Ters* en de *Sext*, de *Quart* en de *Quint*, vervullen, bij omkeering, de eene des anderens plaats: iet welke dikwijls plaats heeft, bij de *Dubbeld*e of *Contraſug*en, alwaar het *Thema*, door omkeeringe, dan eens boven in de *Discant* is, en dan wederom eens onder in den *Bas*, enz. waarvan echter die der *Seconde* en *Septima*, *Quart* en *Quint*, met omzichtigheid moeten bewerkt worden: want men wel eens gevaar zoude loopen, dat deezen bij de omkeering der *partijen* niet altijd zouden oploſen, het welke men niet te verwachten heeft, van die der *Ters* en *Sext*, welken, hoe men die ook ſchikke, plaatſe of bezige, altijd zullen goed komen: vergelijk onze zeventiende les, en onze drie-en-dertigſte les, van den *Catechiſmus der Muzijk*, en verder, den term *FUGA*.
- COMPLIES.** (*Franch.*) Zie de verklaring hiervan, bij den term *COMPIETA*.
- COMPONERE.** (*Latijn, en Italiaanſch.*) In het *Franch*, *Compoſer*: het wil zeggen, maaken, zamenſchikken, zamenſtellen, nieuwe Muzijk uitdenken, volgens de regels der Kunst, Muzijkſtukken opſtellen, *Componeeren*.
- COMPONISTA, COMPONITORE, COMPOSITORE, of COMPOSTORE.** (*Italiaanſch.*) In het *Latijn*, *Compoſitor*. In 't *Franch*, *Compoſiteur*: het wil zeggen, een zamenſteller, een zetter, voeger, ſchikker, opſteller van muzijkſtukken; ook van een boek in 't algemeen: een die *Componeert*, een *Componiſt*: een, die de Kunst der *Compoſitie* verſtaat; en daar gebruik van maakt, door zijn talent aan anderen mededeelen, met fraaje en kunſtige Muzijk op nooten te ſtellen: vergelijk de voorrede voor dit werk, die van den *Catechiſmus der Muzijk*; en verder, de termen, *PRATICO, PROFESSÓRE DI MUSICA, TEÓRICO, en VIRTUÓSO*.
- COMPOSÉ.** (*Franch.*) In het vrouwlijke, *Compoſée*: in het meervoudige, voor het manlijke, *Compoſés*: in het meervoudige, voor het vrouwlijke, *Compoſées*: het wil zeggen, zamengeſteld, opgeſteld, gecomponeerd, enz.: als *Concert, Quintet, Quartet, Divertiſement, Trio, Duo, Solo, Compoſé*: in het meervoudige *Concerts, Quintets, Quartets, Divertiſements, Trios, Duos, Solos, Compoſés*. En, *Simphonie*.

nie, of *Symphonie*, *Sonate*, *Leçon*, *Suite*, *Composée*. In het meervoudige hiervoor, *Simphonies* of *Symphonies*, *Sonates*, *Leçons*, *Suites*, *Composées*. Zodanig Concert, of Concerten, Sinfonic, of Sinfoniën, enz.; gecomponeerd, zamengesteld. *Composé*, of *Composée*; in het meervoudige, *Composés*, of *Composées*, par N. N. zamengesteld, opgesteld, gecomponeerd, door N. N. Zie ook, hier onder, *COMPOSTO*.

COMPOSED. (*Een Engelsche Term.*) Het wil zeggen, zamengesteld, opgesteld, gecomponeerd. *Compos'd by*; zamengesteld, opgesteld, gecomponeerd door: zie ook hier boven *COMPOSÉ*, en hier onder, *COMPOSTO*.

COMPOSIZIO, COMPOSIZIONE, of COMPOSITIONE. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Compositio*. In het Fransch, *Composition*. Zamenfelling, zamenvoeging, zamenzetting; het zamengevoegde, het geene gecomponeerd, of zamengevoegd en zamengesteld is: *Compositie*.

COMPOSTO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke, *Composta*: in het meervoudige, voor het manlijke, *Composti*: in het meervoudige, voor het vrouwlijke, *Composte*. Het wil zeggen, zamengevoegd, zamengesteld, opgesteld, geschreven, gemaakt, gecomponeerd, enz.: als *Concerto*, *Quintetto*, *Quartetto*, *Divertimento*, *Terzetto*, *Duo*, *Solo*, *Composto*. In het meervoudige *Concerti*, *Quintetti*, *Divertimenti*, *Terzetti*, *Dui*, *Soli*, *Composti*: en, *Sinfonia*, *Sonata*, *Composta*: In het meervoudige, hiervoor, *Sinfonie*, *Sonate*, *Composte*. Zodanig Concert, of Concerten, Sinfonie, of Sinfoniën, enz. gecomponeerd, of zamengesteld. *Composto*, of *Composta*; in het meervoudige, *Composti*, of *Composte*, *di*, of *da*, N. N. zamengesteld, opgesteld, gecomponeerd, van, of door, N. N. Zie ook, hier voor, *COMPOSÉ*.

CON. (*Italiaansch.*) 'T is een voordzettend woordjen; wil- lende zeggen, met, nevens, midsgaders: ook wel eens, al: zo heeft men: *Con Affetto*; met tederheid, zielroerend, aandoenlijk; zijnde hetzelfde als *Affettuoso*; wor- dende ook even als dit gespeeld: naamlijk op zig zelven beschouwd zijnde: te weeten; tusfchen *Andante* en *Adagio*, en des gehoegzaam als *Andantino*. *Con Anima*; met ziel, met leven. *Con Animo*; met kloekmoedigheid: wor- dende des wat rasch gespeeld, en het stuk wél aangetast; bij voorbeeld als *Allegro Asai*, of wel eens als *Vivace*. *Con Arco*; willende te kennen geeven, met den strijkstok: dan, *Coll' Arco* is beter gezegd. *Con Bizzarria*; met aartig- heid, met koddigheid, met zeldzaamheid, met wonder- lijkheid: te weeten; aartige, koddige, zeldzaame, won- derlijke, passagies; zijnde eene soort var. *Caprisio*: waar- van bij den term *Bizzaro* gesproken is. *Con Brillo*; of, het

welke hetzelfde is, en meerder gebezigd wordt, *Con Brio*; met luister, met glans: wordende vrolijk en levendig gespeeld: het is 't zelfde als *Brillante*: want *Brio* wordt even als *Brillante*, van *Brillare*, glinsteren, flikkeren, luister, enz. afgeleid; welke ook wil te kennen geeven, van vreugde opspringen, opgetogen zijn van vreugde of blijdschap; ook levendig, blijmoedig, vrolijk, lustig: het wordt even als *Brillante* genoegzaam als *Allegro Asfai*, of wel eens een weinig *Vivace* gespeeld. *Con Cembalo*; met de klavecimbel: wordende dees term gebezigd, wanneer te voren geboden is geweest, dat de klavecimbel moest stilzwijgen; willende men nu dat dezelve wederom zal mededoen: 't is het tegengefelde van *Senza Cembalo*, waarvan op zijn plaats zal gesproken worden. *Con Clarinetti*; met klarinetten; en, *Con Clarini*; met klaroenen, of, het welke hetzelfde is, met trompetten: te weeten; zodanige Sinfonie, Concert, Aria, enz., waarbij dit gevonden wordt, te speelen, met klarinetten, met trompetten, zijnde echter daarom ook wel verzelde van Fluiten of Hoboos. *Con Diligenza*; met naarstigheid, zorgvuldigheid, naauwkeurigheid, vlijt, gezwind, vaardiglijk, spoediglijk, haastiglijk, ijlings, rasch, zonder te vertoeven, enz.: des rasch te speelen: wordende genoegzaam gespeeld als *Presto*. *Con Discretione*, of *Con Discrezione*; met bescheidenheid: te weeten; gemaatigd; niet te gaauw, ook niet te langzaam: omtrent als *Andante*. *Con Dolce Maniera*; op eene zoete, lieflijke manier, aart, wijs: wordende genoegzaam als *Amoroso* gespeeld: naamlijk, als *Andantino*. *Con Dolcezza*; met zoetigheid, met lieflijkheid, aanminnigheid, enz.; zijnde genoegzaam hetzelfde als *Con Dolce Maniera*. *Con Dolore*; met smart, treuriglijk: des, heel langzaam: bij voorbeeld; als *Largo*. *Con due Flauti*; met twee Fluiten. *Con due Oboi*; met twee Hoboos. *Con due Oboi, o Fluti*, met twee Hoboos, of Fluiten. *Con due Viole*; met twee Altviolen: te weeten; zodanige Sinfoniën, Concerten, Ariaas, enz., te speelen en uitvoeren, met het accompagnement deezer speeltuigen. *Con Espressione*; met nadruk, klaarlijk, duideljk, nadruklijk: te weeten; zodanig muzikstuk, waarbij dees term gevonden wordt, niet te rasch te speelen, veel min te rammelen of brabbelen; maar duideljk, met nadruk, klaarlijk, net, sierlijk, voortedragen; zo dat men deszelfs zin, duideljk kan nagaan, verstaan, en bevatten: wordende doorgaands het *mouvement* nader bepaald; als bij voorbeeld *Allegro*, *con Espressione*; *Andante*, *con Espressione*; enz.; waarvan op hunne plaats gesproken is: hebbende veel overéenkoms

met *Espressivo*. *Con Flauti*; met fluiten: naamlijk; zodanig stuk uitvoeren. *Con Flauto Obligato*; met eene obligate fluit: dat is; met eene fluitpartij, welke niet kan gemist worden; welke iet anders laat hooren, dan eene fluitpartij, die maar accompaneerende of verzellende is. *Con Foco*, of *Con Fuoco*; met vuur: te weeten; zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt levendig en vuurig te speelen: wordende genoegzaam als *Presto* gespeeld. *Con Forza*; met kracht, met sterkte; met geweld: naamlijk; zodanige passage te speelen, waarbij dit gevonden wordt. *Con Furia*; met woede, met groote hevigheid: te weeten; het stukforsch en gaauw aantastende, bij het vliegen af; en des als *Prestissimo*: het is 't zelfde als *Furioso* waarvan op zijn plaats zal gesproken worden. *Con Giubilo*; met vreugde, met blijdschap: wordende genoegzaam als *Allegro* gespeeld. *Con Grazia*; met gratie, met aangenaamheid, met bevalligheid, met sierlijkheid, enz.: moettende zodanig stuk waarbij deeze term gevonden wordt, niet te rasch gespeeld worden, vooral indien er *Allegro* of dergelijk mouvement bij geplaatst is; wordende als dan genoegzaam als *Allegro Moderato* gespeeld: doch geen ander movement bij gevonden wordende, welke het nader bepaalt, wordt het genoegzaam als *Andante* gespeeld. *Con la Mano Destra*; met de rechterhand: te weeten; dat voor de rechterhand is, of met de rechterhand bij Klavierstukken moet gespeeld worden: wordende bij verkortinge aangeduid, door de letters *D. M. Mano Destra*, of *Manus Dextra*; waarvan op zijn plaats zal gesproken worden. *Con la Mano Sinistra*; met de linkerhand: naamlijk; dat bij Klavierstukken voor de linkerhand is, of met de linkerhand moet gespeeld worden: wordende dit bij verkorting aangeduid, door de letters *M. S. Mano Sinistra*, of *Manus Sinistra*; waarvan ook nog op die termen, bij *Manus* zal gesproken worden. *Con l'Arco*; met den strijkslok; wordende ook geschreven *Coll' Arco*; waarvan op dien term gesproken is. *Con l'istesso Movimento di Tempo*; willende zeggen, met hetzelfde movement met dezelfde beweging des tijds: te weeten; zo als vooraf gegaan is; zijnde hier het movement, vertraagd, of vergaauwd; willende men nu, het wederom gespeeld hebben, als het voorige of eerste movement geweest is: wordende ook door *Primo Tempo* te kennen gegeven. *Con Moto*; met beweginge, verroeringe: zo heeft men *Adagio con Moto*; willende zo veel zeggen, als, met eenpaarige, egale doorgaande, en langzaame, beweginge: daarentegen, geeft *Andante con Moto*, te kennen, eene *Andante* welke niet te langzaam moet gespeeld worden; maar eenigzins

geanimeerd of aangemoedigd: gelijk ook Allegro con *Moto* wil aanduiden, eene Allegro die wat rasch moet voortgedragen worden: op zig zelve geeft het te kennen, een weinig gaauw, wat ~~aan~~gevuurd en geanimeerd. *Con Osservanza*; met inachthoudinge, waarneeminge van het voorgeschrevene; daar niets bijvoegende, ook daar niets van afdoende: wordende ook te kennen gegeven door *Come sta*, waarvan bij *Come* gesproken is, en door *Con Precisione*. *Con Portamento*; met draging; waarvan nader bij den term *Portamento* zal gesproken worden. *Con Precisione*; met sfiptheid, met naauwkeurigheid: te weeten; zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt uitvoeren: zonder daarbij iet te voegen; maar zodanig sfiptlijk te speelen en voortedragen, als het daar staat. *Con Prontezza*; met vaardigheid, raschheid, gaauwheid: wordende genoegzaam als *Presto* gespeeld. *Con Risentito*; willende zo veel zeggen, als, met gevoel, gewaar worden, van het geene men doet; zijnde van dien zelfden aart als *Con Espresione*; waarvan boven gesproken is: hebbende ook veel overéénkomst met *Espresivo*, en *Sollecito*; waarvan op hunne plaats nader zal gesproken worden. *Con Sordini*; met dempers. *Con Sordino*; met eenen demper: te weeten; zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt, te speelen: zullende hiervan nader bij den term *Sordino* gesproken worden. *Con Spirito*; of, *Con Spirituo*; met geest, met leven: des wat levendiglijk: zo heeft men Allegro con Spirito; te kennen geevende, eene Allegro welke wat levendig en rasch moet gespeeld worden: bij voorbeeld; als Allegro *Asai*. *Con Tenerrezza*; met tederheid, tederlijk: moetende zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt langzaam gespeeld worden; bij voorbeeld als *Andantino*; hebbende veel overéénkomst met *Amoroso*. *Con Timpani*; met keteltrommels: te weeten; het te speelen waarbij dit gevonden wordt. *Con Tremare*; met beeven, met sidderen; of *Con Tremore*; met beevinge, met sidderinge; al beevende, al sidderende: zullende hiervan nader, bij den term *Tremolo* gesproken worden. *Con tutta Forza*; met alle magt, geweldig: of, *Con tutta la Possibile Forza*; met alle mogelijke sterkte: dat is; zodanige passagies, waarbij dit gevonden wordt, heel sterk, hard, of *Fortissimo* te speelen. *Con Vaghezza*; met aanminnelijkheid, lieflijkheid, beminnelikhed, bekoorelijkheid, enz. des, waarbij deeze term gevonden wordt, moet niet te rasch, en met smaak gespeeld en voorgesteld worden: indien het mouvement niet nader bepaald, maar alleenlijk dees term gebezigd wordt, zo speelt men het genoegzaam als *Amoroso*, en des genoegzaam als *Andantino*: dan, wanneer het woord Allegro

daarbij geplaatst is, wordt het wel wat vrolijk gespeeld; maar echter wat aan den langzaamten kant, bij voorbeeld, als Allegro Moderato. *Con Variazionē*; met variatie, of veranderinge: of, *Con Variazioni*; met variatiën, of veranderingen: waarvan nader bij den term *Variazionē* zal gesproken worden. *Con Vehemenza*; met heftigheid, hevigheid, groot geweld, kracht, sterkte: of, het welke van dien zelfden aart is; *Con Vigore*; met kracht, magt, en dappere manhaftigheid, ernsthaftigheid: moetende zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt, wèl aangetast worden, en wat rasch worden gespeeld; bij voorbeeld, als Presto. *Con Violini*, met vioolen: of *Con Violino*, met eene viool: te weeten; zodanig stuk te speelen.

CONCENTUM. (*Latijn.*) De Accusativus Casus van *Concentus*. Het wil zeggen, overeenkoming te zamenstemming, overeenkomst, welluiding, zoetluidigheid, zamenzinging, overeenstemmend gezang, maatgezag: vergelijk *Consonanza* bij den term CONSONANTE.

CONCERT. (*Fransch.*) Zie CONCERTO.

CONCERTATO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Concertati*: in het vrouwlijke *Concertata*; in het meervoudige, *Concertate*: in het Fransch, *Concertant*: in het meervoudige, *Concertants*: in het vrouwlijke *Concertantes*: in het meervoudige *Concertantes*. De term *Concertato*, komt van *Concertare*, overeenkomen, overeenstemmen. *Concertato* wil zeggen, overéengekomen, overéengestemd; in het Latijn, *Concertatus*, zamengestreden, zamen bestreden: zijnde een bijvoegelijk deelwoord, van *Concerteerende* stemmen, of *partijen*: te weeten; die niet kunnen gemist worden, maar mede moeten doen; die iet anders laten hooren, dan die *partijen* welken maar enkel dienen tot *Accompagnement*; waarvan iedere *partij* op haar beurt zig laat hooren, welken op haare beurt *Obligaat* worden; en die door haare afwisselingen der *Obligaate Pasfagies*, zo veel als strijden, en naar de kroon dingen, en welken eindelijk met elkander overeenstemmen; wordende dees term, daarom bij alle zulke *partijen*, en bij zodanige *Muzijkstukken* geplaatst; om ze te onderscheiden van zulken, die maar tot *Accompagnement* of versterking dienen, of waarbij dit niet gevonden wordt: men heeft zodanige *Sinfoniën*, *Quintetten*, *Quartetten*, en *Smaaten*, die men ter onderscheiding van anderen, met den bijnaam van *Concertanten* doopt.

Door *Concertant*, of *Parties Concertantes*, concerteerende partijen, wil *Rousseau* hebben, in zijn *Dictionnaire de Musique*, op den term *Concertant*, dat men zal verstaan een zeker getal personen, welken in een *Concert* onderling *Musi-*

ceeren; en niet, gelijk wij het hier boven verklaard hebben: hij spreekt den Abt *de Brosfard*, die het mede als wij begrijpt, op eene hoonende wijs tegen: (gelijk hij meermaalen te onrecht doet; zie, ten deezen opzichte den term *Allegro Asfai*, bij *Allegro*,) om dat men, in het Fransch, zegt, *Nous etions vingt-cinq concertants*, wij waren vijf-entwintig concerteerende. *Une assemblée de huit à dix concertants*, eene vergadering van agt à tien concerteerenden; willende, voor het eerstgemelde, liever gebezigd hebben den term, *Recitant*; in het Italiaansch, *Recitando*; dan, wij willen niet tegenspreken, dat men deezen term hiervoor mede niet zoude kunnen bezigen, dat ze door sommigen wel eens gebruikt wordt, en eertijds ook gebezigd is; maar wel, dat onze hedendaagfche *Sinfoniën*, *Quart*, en *Quintetten Concertants*, uitwijzen, dat men deezen term, voor het eerstgemelde, wel degelijk bezige; en, dat de term *Recitant*, of *Recitando*, ten deezen opzichte, thans zo veel in geen gebruik bij de tegenwoordige Muzijk meer zij; niet tegenstaande, dat dezelve, hiervoor, mede zeer geschikt is; gelijk men door *Concertanten*, en *Concertisten* dan ook verstaat perfoonen of lieden, die een *Concert* uitmaaken, die met elkander *Musiceeren*; doch voornaamlijk wel zulken, die eene meer dan *accompagneerende* partij uitvoeren: *Concerteerenden*.

Concertanten is ook eene orgelmaakers term; wordende zodanig door hun in de orgelen en andere Muzijk-instrumenten, de *Toetsen* of *Clavesen* genaamd, die zamenstemmende, een *Accoord* maaken; zijnde ook bekend onder den term van *Concordanten*; waarvan ook bij *Concordant*, zal gesproken worden.

CONCERTO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Concerti*: in het Fransch, *Con' cert*. In het meervoudige, *Concerts*. In het Engelsch, *Confort*: het wil zeggen, zamenstemming, over-éénstemming, van zoetluidend maatgezag; van verscheide-
ne stemmen, of speeltuigen: men verstaat er door in de eerste plaats, eene vergadering, of vergaderplaats, van musiceerende perfoonen, waarop, zo *Vocaaale*, als *Instrumentaale* Muzijk uitgevoerd wordt: en, in de tweede plaats een zeker muzijkstuk, waaraan men dien naam gegeven heeft, en welke door een zeker getal perfoonen wordt uitgevoerd; doch waarbij er één is, die zig op zekere plaatsen, van zodanig stuk, ten principaale laat hooren, bekend onder den term *Solo*, en zig hierdoor onderscheidt van alle de overigen; zijnde hiervan, en wat hierbij in acht moet genomen worden, in onze twee-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, op bladz. 146-148.

gesproken vorders heeft men nog van deeze term, *Concerto Burlesco*, of *Concert Burlesque*; een boertig, kluchtig, koddig, snaaksch, concert: dat is; een concert, welk doormengd is met gemeene en zeer bekende deuntjens, airtjens, of liedjens; zijnde hetzelfde als *Concerto Rustico*, waarvan hieronder zal gesproken worden. *Concerti Grosfi*; groote concerten. *Concerto Grosso*; een groot concert: te weeten; concerten, of een concert, die, of dat breedvoerig zijn, of is uitgewerkt, en hierdoor groot geworden zijn; door veele partijen bezet zijnde: hoedanig de concerten van Corelli zijn; die naam daarom daaraan gegeven zijnde. *Concerto Peridico*, of *Concert Périodique*; wordende hierdoor verstaan, een Concert welke van tijd tot tijd stuksgewijze uitkomt: en waarvan op den term *Periódico* nader zal gesproken worden. *Concerto Rustico*, of *Concert Rustique*; een boersch concert: dat is; een concert, het welke plomp en boersch is, waarbij weinig kunst gevonden wordt; doorweeven met een deel gemeene passagies, die ontleend zijn van zeer bekende en gemeene airtjens, liedjens en straatdeuntjens; zijnde hetzelfde als *Concerto Burlesco*, waarvan hier boven gesproken is: eindelijk heeft men te Parijs een zeker concert, waaraan men de naam gegeven heeft van *Concert Spirituel*, of geestlijk concert; zijnde een concert, het welke te Parijs gehouden wordt, in de Vasten, gedurende dat de andere toneelen gesloten zijn: hetzelfde is, doorgaands, zeer talrijk van musiceerenden: hebbende veel overéénkomst met een Oratorium, waarvan op zijn plaats zal gesproken worden.

CONCIO. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, een vergadering des volks, een bijéénkomst, een menigte volks om een rede te hooren: dan, in het bijzonder wordt er ook door verstaan, een rede, gesprek, vertoog, redenvoering tot het Roomsche Volk gehouden: zodanig eene vergadering en redenvoering, werd doorgaands gehouden op de markt *Pro rostris*, gelijk ze spraken, of elders op een verheven plaats: zodanig geheeten, om dat *Rostrum* een bek van een vogel, snuit van een schip betekent, en het spreekgestoelte op de Romeinsche markt, met zulke scheepsnuiten gecierd was; die *Pro rostris* sprak, moest zijn aangezigt naar het *Kapitaal* wenden, er was altijd een *Fluiter* bij, die den redenaar den *Toon* opgaf, hoe hoog hij zijne stemme te verheffen had; en hoe hij die moest leiden: want anders zoude hem bij die overgroote menigte des volks, niemand verstaan hebben: vergelijk den term *PHONASKÓS*.

CONCLUSIO. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Conclusione*: in het Fransch, *Conclusion*: het wil zeggen, besluiting, het

slot, het einde; zijnde hetzelfde als *Cadenza*, welke eigenlijk meerder gebezigd wordt. Zie, des verder, **CADENZA**.

CONCORDANT. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, overéénstemmend: dan, men verstaat er, bij de Muzijk, door, hetzelfde dat door *Basse-Taille*, en *Baritono* te kennen gegeven wordt: te weeten; éene *partij*, welke bij de oude Muzijk tusfchen den *Bas*, en den *Tenor* komt; anders, de tweede *Tenor*, of hooge *Bas*; die des, als in het midden zijnde, met deezen overéénstemt.

Zo heeft men ook den term *Concordanten*; zijnde een orgelmaakers term: wordende zodanig door hun in de orgelen en andere muzijk-instrumenten de *Toetsen* en *Clavesen* genaamd, die, zamenstemmende, een *Accoord* maaken; zijnde ook bekend onder den term van *Concertanten*, waarvan bij *Concertato* gesproken is.

CONCURSUS. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Concorrenza*: in het Fransch, *Concours*: het wil eigenlijk zeggen, eene zamenkoming, eene zamenloping, een zamenloop, of toeloop van volks; eene zamenvloeying of fchaar van volk; dan, men verstaat er, bij de Muzijk, door, eene vergadering, of zamenkoming, van *Muzijkkenneren*, welken vergaderd zijn, om hunne gevoelens of gedachten te zeggen; wanneer er naar eene openstaande *Organist*- of *Kapelmeesters*-plaats gespeeld wordt: prijslijk is deeze gewoonte; indien er niet naar gunst, maar naar kunst, geoordeeld wordt: zie verder, ter meerdere uitbreidinge, den term **THEMA**.

CONDUCIMENTO. (*Italiaansch.*) Zie alle de termen die hierop vallen, als *Conducimento Circoncorrente*, *Conducimento Retto*, *Conducimento Ritornante*, verklaard op het Latijnsche **DUCTUS**.

CONDUCTEN. (*Een Orgel-term.*) Deeze term is waarschijnlijk afgeleid van het Franfche woord *Conduit*; pijp, buis, goot, geut, rioel, verlaat, enz., gelijk men er dan ook in het Orgel eigenlijk door verstaat, zekere buizen, in de gedaante van liggende pijpen, dienende voor windleidingen om den wind naar de Orgelpijpen te leiden: ze worden gemeenlijk van lood of *Compositie* gemaakt, en worden gebezigd, ten behoeve van groote pijpen, die naar buiten en in het gezicht staan; en voor registers of pijpen, die op de windlade geen plaats vinden, en als dan, op een *Cancelstuk* geplaatst worden.

CONDUCTEUR, en **CONDUITE.** (*Fransch.*) Zie **DUX**, en **DEDUCTIO**.

CONI. (*Latijn en Italiaansch.*) Het is in het Latijn het meervou-

dige van *Conus*: en in het Italiaansch het meervoudige van *Cono*: van het Griekſche, *Κώνος*, *Kōnos*; eene Kegelvormige gedaante, Kegelachtig, onder rond, en boven ſmal opgaande; gelijk een kegel. *Cónico*; kegelvormig: men beſtimpelt hiermede wel eens een register in het orgel; zijnde eigenlijk de *Spitsfluit*, wier pijpen van onderen dik en van boven ſpits zijn, en des eene kegelachtige gedaante hebben: zie verder, den term SPITSFLUIT.

CONJUNCTIO. (*Latijn.*) In het Franch, *Conjonction*. Het wil zeggen, verééniging, zamenvoeging, zamenbinding, zamenknooping, zamenkoppeling, zamenhechting, band, paaring, enz. *Conjunctus*, in het Latijn; *Conjoint*, in het Franch; zamengevoegd, verknocht, gehecht, zamengehecht, veréénigd, verbonden, gepaard, bijééngevoegd, enz. de Ouden bezigden deeze termen, om de verééniging of paring, van twee *Tetrachorden* te kennen te geeven; of wanneer die zamengevoegd en verknocht waren: een *Tetrachord* wordt bij de oude Muzijk zamengevoegd gerekend, wanneer de alleronderſte toon of ſnaar *Unisson* is met de allerbovenſte van het *Tetrachord* welke in de laagte onmiddelijk daarop volgt: of, dat op hetzelfde uitkomt, waar van de allerbovenſte *Unisson* is, met de alleronderſte welke in de hoogte onmiddelijk daarop volgt; zo dat volgend het *Systema* der Ouden, alle de vijf *Tetrachorden*, aan welke kant ook beſchouwd zijnde, met elkander verbonden waren: te weeten; het *Tetrachord Mésón* is verbonden met dat welke men *Hypaton* heette, 't geen in de laagte daarop volgde. Het *Tetrachord Synéménon* met het *Tetrachord Mésón*, in de hoogte daarop volgende: het *Tetrachord Hyperboláon* is verbonden met het *Tetrachord Diázeugménon*, in de laagte daarop volgende: vergelijk bij *Systema*, de ſchaale der oude Grieken, en verders, den term SYNAPHE.

Bij de *Moderne* of hedendaagſche Muzijk, noemt men de geluiden verbonden wanneer de *Intervallen* onmiddelijk op elkander volgen; wordende dit door de Italiaanen uitgedrukt door *Gradi*, trappen; of *Di Gradi*, van trappen; of *Per Gradi*, door trappen; en door de Franſchen door *Par Degrés Conjoints*, door zamengevoegde trappen: te weeten; van trap tot trap, van de ééne linie van den Muzijkbalk tot deſzelfs daarop volgende tuſſchenwijdte, en van deeze tuſſchenwijdte tot de daarop volgende linie: en zo vervolgens: en niet van de eene linie tot de andere, of van de eene tuſſchenwijdte van den muzijkbalk tot de andere; en des met *Trenſen*, *Quarten* enz.: want dan werken de geluiden met ſpringen; welke de Italiaanen noemen, *Di Salti*, van ſpringen, of *Per Salti*, door ſpringen, en de Franſchen *Par Degrés Dis-*

joins, door gefcheidene trappen; zullende hiervan nog nader bij *Grado* gesproken worden: zo is, bij voorbeeld, het op- en neder-gaan der schaale, waarvan in onze tiende les, van den *Catechismus der Muzijk* gesproken is, een keten of schakel van geluiden die aan elkander verbonden zijn, en volgens dien hunne bepaalde *Accoorden* hebben, daar die geluiden welken bij sprongen werken wel eens daarvan afwijken, en geheel andere *Accoorden* gegeven worden: bij voorbeeld, zo lange als de geluiden volgens het beloop der schaale gaan, wordt aan den *Hoofdtoon* en *Middentoon* het accoord $\frac{8}{3}$ toegeëigend; aan den *Introducteur* en *Ondermiddentoon* de $\frac{6}{5}$, en verders aan de andere geluiden toonen of nooten, die in de schaale opgesloten leggen, alleenlijk de 6; zo in de groote- als kleine ters: wordende bij het neder-gaan der schaale alleenlijk dit onderscheid gemaakt; dat op de *Ondermiddentoon* de $\frac{6}{4}$ gegeven wordt; zijnde hetzelfde *Accoord* van den *Middentoon*, welke men daarop blijft houden: dan, wanneer de geluiden uit hunnen zamenhang werken, zijn die zo zeer aan deeze orde van *Accoorden* niet verbonden: bij voorbeeld; zo rasch de grondstem of *Bas*, uit zijn verband of zamenhang gaat, en dezelve sprongen maakt van den éénen noot of toon na den anderen, zo kan men dezelve een *Accoord* van de $\frac{8}{3}$ geeven; zijnde echter eenigen hiervan uitgezonderd: te weten; de onderste van den halven toon, die altijd de 6 moet hebben, het zij dat die een sprong maake of niet: en, bij de kleine ters moeten zij allen, uitgezonderd den *Hoofdtoon*, *Middentoon*, en *Ondermiddentoon*, de 6 hebben, al maakt de *Bas* sprongen; ten zij die door eenige *Dissonanten* bepaald wierden, en hierdoor daarvan zouden afwijken: bestaande hierin het geheel geheim der schaale; moetende de *Dissonanten* die daarvan afwijken, altijd hiertoe wederkeeren, als zijnde deeze de wezenlijke en natuurlijke *Accoorden* der schaale, welke die toekomen, doch waarvan men als dan, ter vermeerderinge van kunstige *Harmonie*, voor een tijd afgeweken is. Zie, ter verdere ophelderinge, onze zeventiende, agtiende, twintigste, en een-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*, alwaar zulks uitvoeriger geleerd wordt: vergelijk, het welke het tegengestelde van *Conjunctio* is, den term *DISJUNCTIO*.

CONNEXE. (*Fransch.*) Het wil zeggen, overéénkomstig, aan elkander verknocht, verbonden, of gehecht; zijnde een term van het *Gregoriaansche* Gezang: wordende er eigenlijk

door verstaan, een gezang waarvan de wijze buiten het *Octaaf* werkt, en van de eene *Mode* in de andere loopt, en des vande *Mode Authentyk* in de *Mode Plagaal*, en van de *Mode Plagaal* in de *Mode Authentyk*; hebbende dit plaats bij de toonen *Compair* geheten, waarvan de eerste en tweede toon, de derde en vierde toon, de vijf en zesde, de zevende en agtste, aan elkander verknocht zijn, en in den anderen loopen: wordende ook genoemd *Mixte*; waarvan ook op den term *Mixtos* zal gesproken worden.

CONO. (*Italiaansch*) Zie *CONI*.

CONSEQUENTE. (*Italiaansch*.) Het komt van *Consequere*; volgen, vervolgen. *Consequente*; volgende, vervolgende. *Consequenza*, of *Consequenza*; het vervolg: wordende zodanig bij de *Canons* en *Fugen* genoemd, die *partij*, welke zig het eerste moet laten hooren, na het *Thema* of *Guida*, en welke van noot tot noot hetzelfde naspreekt of volgt, met hetzelfde *Mouvement*, zwiagens, enz.: vergelijk onze drie-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, de termen *CANONE*, *DUX*, *FUGA*, *GUIDA* en *THEMA*.

CONSERVATORIO. (*Italiaansch*.) Het wil eigenlijk zo veel zeggen als behoud- of beschut- of bescherm-plaats: dan zodanig wordt zeker *Muzijkschool* in Italië genoemd, alwaar de jeugd in de *Muzijkkunst* onderwezen wordt: er zijn verscheidene van die scholen aldaar: zij stammen af van zeer oude tijden: ieder huis heeft twee *Opperkapelmeesters*: één onderzoekt en verbetert de *Compositiën* der Leerlingen, terwijl een ander, op het zingen past en lessen geeft: deezzen hebben onder zig ondermeesters: één voor de *viool*; één voor de *violoncel*, *hobo*, *waldhoorn*, enz. het getal der scholieren bedraagt in sommige 90, in anderen 120, ja, men vind er die wel 200 zodanige knaapen hebben.

Men neemt te aan van agt tot twintig jaaren: jong er inkomende, moeten ze agt jaaren er blijven, en ouder zijnde, worden ze bezwaarelijker aangenomen, ten ware zij in de *studie*, en in de uitvoering der *Muzijk* reeds een goed begin hadden gemaakt: wanneer men, na verloop van eenige jaaren, in hun geen *Genie* ontdekt, zo worden ze ontslagen, om plaats te maaken voor anderen. Sommigen worden aangenomen als kostgangers, en deezzen moeten voor het onderwijs betaalen: zulken die de leerjaren hebben doorgestaan, stelt men tot onderwijzers van mingevoerden: doch, in beide gevallen, mogen ze, naar believen, het *Conservatorium* verlaten.

CONSONANTE. (*Italiaansch*.) In het meervoudige *Consonanti*: in het Latijn, *Consonans*, of *Consonantes*: in het Fransch,

Consonance, of *Consonance*: het wil zeggen, medeklinkende, medestemmende, overéénstemmende, weêrgalmende, weêrklinkende, zamenluidende, zamenklinkende, goed geluid: *Consonanza* in het Italiaansch; *Consonantia* in het Latijn; *Consonant*, of *Consonant* in het Fransch; overéénstemminge, medeklinkinge, overéénkomst van overéénstemmend geluid: men verstaat er door, bij de Muzijk, alle die geluiden, welken aan het oor aangenaam zijn; in tegenstellinge der Dissonanten, die wanluidende zyn, en des het oor beledigen: hebbende de Consonanten deeze eigenschap, dat op losse snaaren, bij srijk-instrumenten, bij klokken, of bij de Klavecimbels en dergelijke Speeltuigen, wanneer dezelve rein en zuiver gesteld zijn, dezelve min of meer, eenen toon aangestrecken of aangestlagen zijnde, de zodanigen welken met dien toon, eenige overéénkomst hebben, zullen medeklinken: iet welke bij zodanige geluiden die als Dissonanten, met deeze geluiden in betrekkinge staan, geen plaats heeft: dezelve zijn, de 3, de 5, de 6, en de 8.: zo is *Accordo Consonante*, of *Acord Consonant*; medeklinkend accoord, een accoord, het welke zamengesteld is uit Consonanten, zonder dat er eenige Dissonant bij plaats heeft, en des waarvan de geluiden onderling Harmonieeren en medeklinkende zijn: wordende zodanig een *Accoord* zamengesteld, uit de $\frac{4}{3}$, of uit de $\frac{5}{3}$; waarvan wij breedvoerig gesproken hebben, in onze zestiende les van den Catechismus der Muzijk, werywaards wij den Lezer verder verwijzen. Voords heeft men nog van deeze term *Consonanza Composta*, en *Consonance Composée*; zamengestelde overéénstemminge; wordende zodanig de Quint en de Sext genoemd; om dat het accoord van de Quint is zamengesteld uit twee tersen; en het accoord van de Sext, uit een ters, en een Quart. *Consonanza Doppia*, en *Consonance Doublee*; verdubbelde overéénstemminge: wordende zodanig genoemd alle zulke Intervallen, welken zig verder dan het Octaaf uitsprekken, en echter, Consonant, of overéénstemmende, zijn: als, bij voorbeeld, het Octaaf zelf, en al wat daar boven loopt: *Consonanza Imperfetta*, en *Consonance Imparfaitte*; onvolkomene, onvolmaakte, overéénstemminge; wordende wel eens zodanig genoemd, de Ters, en de Sext; omdat dezelve vergrootinge en verkleininge onderhevig zijn; daar het Octaaf en de Quint, dat slechts duldten, zonder min of meer van hunne zuiverheid te verliezen. *Consonanza Mista*, en *Consonance Mixte*; gemengde overéénstemminge: dus wordt, wel eens, de Quart genoemd: om dat

- deezee, dan eens als een Consonant, en dan eens als een Dissonant gebezigd wordt; waarvan in onze zestiende les van den Catechismus der Muzijk, bladz. 67., gesproken wordt. *Consonanza Perfetta*, en *Consonance Parfaite*; volmaakte, volkomene overéénstemminge; wordende zodanig het Octaaf, en de Quint genoemd, om dat deezee, als de volmaaktste geluiden aangemerkt worden; dewijl zij geene vergrooting of verkleining kunnen verdraagen, zonder van hunne zuiverheid te verliezen, en des min of meer dissonant te worden: daar de ters, en de sext, dat kunnen lijden, zonder in hunne zuiverheid te kort gedaan te worden, zo dat zij nalaaten zouden Consonant te wezen. *Consonanza Semplice*, en *Consonance Simple*; eenvoudige overéénstemminge; wordende hierdoor verstaan de Ters, en de Quart: om dat deezee niet, gelijk het accoord van de Quint, en het accoord van de Sext, uit eenige andere Consonanten zijn zamengesteld; waarvan hier boven bij *Consonanza Composta* gesproken is; maar op zig zelven staan: zo heeft men ook in het Italiaansch *Consono*; in het Latijn, *Consonus*: voor beiden in het meervoudig, *Consoni*, medeklinkende, accordeerende in 't geluid, *Soni*, of *Suoni Consoni*; medeklinkende geluiden, Consonanten: te weeten; zulke geluiden, welken, het zij, dat het eene na het andere, het zij dat ze te gelijk gehoord worden, echter wel met elkander overéénstemmen; zijnde genoegzaam hetzelfde als Consonante: vergelijk verder, onze zestiende les van den *Catechismus der Muzijk*; en, het welke het tegengestelde is, DISSONANTE, en DISSONANZA.
- CONSPICUUS FIDE. (*Latijn.*) Men verstaat er door, een groot luitspeeler: vergelijk *Fidicen* bij FIDES.
- CONSTITUTIO. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Constituzione*: in het Fransch, *Constitution*: vaststelling, inzetting, instelling, enz. zie verder MODO, en SYSTEMA.
- CONTADINA. (*Italiaansch.*) Het is het vrouwlijke van *Contadino*; boerachtig, boersch; ook een boer, landman: dus *Contadina* ook een boerin: dan; men bestempelt met den term *Contadina* wel eens een Muzijkstukken dat plat en eenvoudig is, gelijk de boere deuntjens doorgaands zijn: het is hetzelfde als *Villanella*; en wordt, even als dat, genoegzaam *Allegro*, of wel eens *Allegro Assai* gespeeld. Zie des ook VILLANELLA.
- CONTENTO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Contentus*. In het vrouwlijke voor beiden *Contenta*: in het Fransch, *Content*; in het vrouwlijke *Contente*: het wil eigenlijk zeggen, vergenoegd, te vrede, gerust, blijde, vrolijk, enz.: dan, men bestempelt met een van deezee termen wel eens een Mu-

zijkstukjen, en vooral met den term *Contenta*, vergehoëgde, geruste, blijde, vrolijke: wordende genoegzaam als Allegretto gespeeld.

CONTINUARE. (*Latijn en Italiaansch.*) In het Fransch, *Continuer*. Vervolgen, volharderen. *Continuatio* in het Latijn; *Continuazione* in het Italiaansch; *Continuation* in het Fransch; volharding, voordzetting, voordvaaring, aanhouding, vervolging. *Continuus* in het Latijn; *Continuato*, of *Continuo* in het Italiaansch; *Continu*, in het vrouwlijke *Continue* in het Fransch; volhardende, aanhoudende; ook duurzaam, geduurig: hiervan heeft men in het Latijn *Basfus-Continuus*, in het Italiaansch *Basfo-Continuo*, en in het Fransch *Basfe-Continue*, de geduurige bas; waarvan bij den term *Basfo* gesproken is: willende deeze termen te kennen geeven, dat men bij zodanige pasgagies waarbij dit gevonden wordt, moet volharderen in dezelfde beweeginge of mouvement, en zodanige toon of toonen, in eene gelijkmaatige sterkte, zodanig als de voorigen gespeeld zijn, moet aanhouden, en daar in vervolgen en volharderen.

CONTINUED BASS. (*Een Engelsche Term.*) De geduurige of doorgaande Bas. Zie verder *Basfo-Continuo*, bij **BASSO**.

CONTRA. (*Latijn en Italiaansch.*) In het Fransch, *Contre*: het wil zeggen, tegen: eertijds werd zodanig genoemd, die partij, welke men gemeenlijk Alto heet, en het geene men naderhand *Contra-Tenore*, *Contra-Tenor*, *Contr'Alto*, en *Haute-Contre*, genoemd heeft, waarvan hier onder nader zal gesproken worden, en breedvoeriger op den term *Parte*: verders heeft men nog van deeze term in het Italiaansch *Contra-Alto*; tegen-Alt: dan, vermits *Contr'Alto* beter gezegd is, zullen wij de verklaring hiervan daar voor spaaren: en, *Contra-Basum* in het Latijn, *Contra-Basfo* in het Italiaansch, *Contre-Basfe* in het Fransch; de tegengrondstem, die een Octaaf laager, dan de Bas of Violoncello gaat: wordende ook genoemd in het Italiaansch, *Violone*: waarvan nader aldaar zal gesproken worden: men bestempelt met deezen term ook een register in het Orgel; zijnde eene Pedaalstem, een Subbas van 32 voet in toon: zullende hiervan nog nader bij Subbas op den term *Sub* gesproken worden. *Contra-Battuta* in het Italiaansch, tegenmaatslag; wordende dit in het Fransch *Contre-Temps*, tegen-tijd genoemd: te weeten; wanneer een stuk of pasgagie tegen de maat aanwerkt; waarvan in onze een-en-dertigste les van den Catechismus der Muzijk gesproken wordt, en verder bij *Sincope* nog nader zal gesproken worden.

Contra-Fugam in het Latijn, *Contra-Fuga* in het Italiaansch, *Contre-Fugue* in het Fransch, *Fegen-Fuge*: te weeten; eene dubbelde Fuge; eene Fuge, die twee onderwerpen of Themaas heeft, en welke bij omkeeringe tegen elkander werken: wordende in het Italiaansch ook genoemd *Fuga Doppia*, en in het Fransch *Fugue Double*; zijnde hiervan gesproken in onze drie-en-dertigste les van den Catechismus der Muzijk, en zullende hiervan nog nader hier onder gesproken worden, bij *Contrapunto*. *Contr' Alto*, in het meervoudige *Contr' Altissimi*; wordende wel eens verkeerddijk *Contralto*, en nog slechter *Contra'ltto* geschreven; zijnde Italiaansche termen, waardoor verstaan wordt, eene partij die tegen de Alt aankomt, tussehen de Discant en Alt; zijnde hetzelfde, als in het Fransch, *Bas-Desfus*, *Second-Desfus*, en *Haute-Contre*: naamlijk; de tweede bovenstem, de tweede bovenzang, *Contra Partem* in het Latijn, *Contra-Parte* in het Italiaansch, *Contre Partie* in het Fransch; betekende een partij die tot een andere gevoegd wordt: dus zegt men, dat de Bas de tegenpartij is van de bovenstem. *Contra Posaun*; is onder de Hoogduitsche Orgel-termen, een register in het Orgel; zijnde eene Orgelstem van 32 voet in toon, een contra Bazuin; en des tot het Pedaal behoorende. *Contra-Tenorem* in het Latijn, *Contra-Tenore*, in het Italiaansch; wordende in het Fransch genoemd *Haute-Contre*, en willende zeggen, Tegen-tenor: te weeten; eene partij welke tegen de Tenor aankomt; tussehen de Discant en Tenor: wordende ook wel maar enkel genoemd *Contra* gelijk wij boven aangemerkt hebben; zijnde eene partij, welke boven die partij komt, die genoemd wordt *Taille*, of *Tenor*; des de tweede partij: waarvan nog nader bij *Parte* zal gesproken worden *Contra-Ventilen*. Wordende zodanig in het orgel genoemd zekere kleine gaatjes welke van onderen in de windlade geboord zijn, om den wind afteleiden van sommige pijpen. ten einde de doorspraak zo vee mogelijk is te beletten. *Contra-Violone* in het Italiaansch; wordende ook genoemd *Contra-Basso*; in het Latijn *Contra-Bassum*; en, in het Fransch *Contre-Basse*; zijnde de Contrabas welke een Octaaf laager gaat dan de ordinaire of gewoone *Bas*: wordende ook wel maar enkel *Violone* genoemd; waarvan ook nog op dien term zal gesproken worden.

CONTRAIKT. (*Fransch.*) In het vrouwlijke *Contrainte*. Het wil zeggen, gedwongen, genoodzaakt: dees term wordt, in verscheidene opzichten, gebezigd: men zegt, bij voorbeeld, *Stille Contraint*; een stijve, gedwongen, gedrongen, gezochte, stijl: wanneer eene *Compositie*, niet natuurlijk en

los; maar gezocht, en des, gedwongen is, wordt zij mede zodanig genocmd: zo zegt men ook *Basfe-Contrainte*; zijnde eene baspartij, welke genoodzaakt is iet Obligaats te laten hooren: waarvan op dien term bij *Basfe* gesproken is: wanneer eene *Harmonie* of *Melodie*, genoodzaakt is zig te wenden tot gezochte en gewrongene *pasfagies*, om aan zekere oogmerken te voldoen, wordt zij, met dien term ook bestempeld: vergelijk hier voor *STILO*; en voor het geheel, *NATURÁLE*.

CONTRAPUNCTUM. (*Latijn.*) Tegenpunt. Zo heeft men onder anderen *Contrapunctum Extemporanéum*; willende zeggen, *Contrapunt*, of *Compositie*, welke voor de vuist geschiedt: wordende ook genoemd in het Fransch, *Chant sur le Livre*, en *Chanter sur le Livre*, waarvan bij *Chant*, en *Chanter* gesproken is: zie verder, alle de termen, welken in het Latijn hierop vallen, als *Contrapunctum Coloratum*, *Contrapunctum Diminutum*, *Contrapunctum Directum*, enz.; verklaard bij het Italiaansche *CONTRAPUNTO*.

CONTRAPUNTISTA, of **CONTRAPUNTATORE.** (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Contrapuntisti*, of *Contrapuntatori*: het wil zeggen, een samensteller, uitvinder, opsteller, van Muzijk op nooten; die kennis van de *Compositie* heeft; een *Componist*: doch, wel voornaamlijk een zodanig *Componist*, die zijn werk maakt van Fugen, waarbij het *Contrapunt* vooral moet in acht genomen worden, te *Componeeren*; echter een *Componist* in het algemeen: zie ook *COMPONISTA*.

CONTRAPUNTO, of **CONTRAPONTO.** (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Contrapunctum*. In het Fransch, *Contrepoint*: den term *Contrapunto*, komt van *Contrapósto*; tegengezet, tegengesteld, tegenovergesteld, iet tegeh of over elkander stellen of zetten, tegenstellinge, tegenzettinge. *Contrapunto*, tegenpunt: zodanig genoemd: om dat, oudtijds, de nooten, of liever de tekens der geluiden, punten waren; welken men zettede onder elkander, en des, punt tegen punt: gelijk wij, noot tegen noot, zouden zeggen: en hiervan is de term, *Contrapunto*, tegenpunt: te weeten; punt tegen punt, voorgesproken: waarvan bij *Systema* nog nader zal gesproken worden.

In het algemeen, is alle *Muzijk*, welke uit meer dan ééne partij bestaat, en des eene *Harmonie* maakt, eene *Contrapunt*; en wanneer zij sterk of braaf in de *Harmonie* bewerkt is, wordt zulks den naam van dubbelde *Contrapunt* gegeven; maar, in het bijzonder, wordt hier door verstaan, eene, twee, of meerdere, onderscheidene, of verschillende *partijen*, zamengesteld op een gegeven, of

dáar-

daartoe geschikt, onderwerp, *Thema*, of voorwerp: gelijk, bij voorbeeld, de *Thema* eener *Fuge*, in het Italiaansch genoemd *Soggetto*: wanneer zulke *Thema* gezet is in de bovenpartij, wordt dat genoemd *Soggetto Sopra*, of de *Thema* of 't *Sujet* boven: en de *Bas*, of andere partijen, die hier tegen gezet worden, *Contrapunto Infra*, of het *Contrapunt* onder; ook, *Sotto il Soggetto*, of onder de *Thema* of 't *Sujet*: indien de *Thema*, of 't *Sujet* in den *Bas* is; en de partijen, die men er tegenstelt, des boven de *Thema* zijn; wordt het genoemd *Contrapunto Sopra Soggetto*, of het *Contrapunt* boven de *Thema*: wanneer men eene *Fuge*, of eene naspreeking of *Imitatie*, laat hooren, wordt dat genoemd *Contrapunto Fugato*, of een *Fugeerend Contrapunt*. Indien het *Contrapunt* zo is zamengesteld, dat het eene wijs op zig zelf uitmaakt; in deezer voege, dat het kan gespeeld worden onder of boven de *Thema* of 't *Sujet*, zonder dat het de *Harmonie* bederft, maar met in de *Accoorden* te blijven; wordt dit geheeten *Contrapunto Doppio*, of dubbeld, tweeledig, of tweevoudig *Contrapunt*: gelijk, bij de dubbelde of *Contra-Fugen*, plaats heeft: des moet men, e'genlijk, door den term, *Contrapunto*, niets anders verstaan, dan het zamenstellen der partijen, in haare *Harmonie*, of *Accoorden*; het zij op zig zelve, het zij op een zodanige *Thema*, *Sujet*, onder-of voor-werp; in dier voegen dat zulks bestaat uit een- twee- of meer-voudige *Partijen* of *Melodien*, over een daar toe verkozen *Thema* of *Sujet*, en des, het geene tot de *Melodie* gespeeld wordt; waarvan ook in onze drie-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk* gesproken is.

Verder heeft men nog van deeze term, *Contrapunto alla Diretta*, of *Contrapunto alla Diritta*, *Contrapunctum Directum*, en *Contrepoint Direct*; willende zo veel zeggen, als eene compositie op eene rechtstreekse wijs; zijnde eene compositie die zodanig is ingericht, dat zij werkt zonder de minste sprongen te maaken: waarvan bij den term *Diritta* nog nader zal gesproken worden: *Contrapunto Colorato*, *Contrapunctum Coloratum*, en *Contrepoint Coloré*; geverwd, dat is, opgecierd, *Contrapunt*: te weeten; een *Contrapunt* of *Compositie*, welke gefigureerd is, welke braaf is verrijkt door *Agrementen*; in tegenstellinge van dat, het welke eenvoudig, en zonder figuren is: waarvan bij *Coloratura*, en *Fioretto* ook nog zal gesproken worden. *Contrapunto Diminuito*, *Contrapunctum Diminutum*, en *Contrepoint Diminué*, verminderd, verkleind *Contrapunt*: dat is; eene *Compositie*, welke in veele deelen verdeeld is, en wier *Compositie*-

nooten in veele kleine deelen onderdeeld, verdecle, en uitgewerkt zijn: waarvan bij *Diminuito*, en ook aldaar bij *Diminuzione*, nog zal gesproken worden. *Contrapunto Doppio*, *Contrapunctum Duplum*, en *Contrepoint Double*; dubbelde, tweeledige, of tweevoudige, *Contrapunt*, hoedanig bij de dubbelde of *Contra-Fugen* plaats heeft; wordende wanneer een *Muzikstuk* sterk of braaf in de harmonie bewerkt is, ook hier mede bestempeld; zijnde hiervan gedeeltelijk bij *Contra-Fuga*, en *Fuga-Doppia*, op de Termen *Contra*, en *Fuga*, gesproken. *Contrapunto d'un Sol Passo*, *Contrapunctum unius gradus*, en *Contrepoint d'un seul Pas*; *Contrapunt* van een eenigen gang: wordende er eigenlijk door verstaan, eene melodie of zang, van één, twee, drie, of meerdere maaten, welke met dezelve beweging op een ander gedeelte der schaale herhaald wordt; echter geen *Fuge* zijnde; enkelijk hierin bestaande, dat zodanige herhaaling dezelve soort of waardij der nooten heeft, als die van de voorige maaten; zijnde eigenlijk eene soort van *Contrapunto Ossinato*, en, *Contrapunto Perfidiato*, waarvan hier onder ook zal gesproken worden. *Contrapunto Figurato*, *Contrapunctum Figuratum*, en *Contrepoint Figuré*; gefigureerd *Contrapunt*; eene *Compositie*, door veele figuren verrijkt; zijnde hetzelfde, als *Contrapunto Colorato*, waarvan hier boven gesproken is; en, als *Contrapunto Fiorito*, *Contrapunctum Floratum*, en *Contrepoint Fleuri*; te kennen geevende, een *Contrapunt*, of *Compositie*, welke door *Agrementen* is opgefierd; zijnde eigenlijk het onderscheid tuschen *Contrapunto Figurato*, *Contrapunto Colorato*, en *Contrapunto Fiorito* dit onderscheid, dat deeze laatste eigenlijk meerder bestaat door de opfieringe der *Agrementen*, echter ook wel eens in veele figuren uitgewerkt zijnde: daar de eerste eigenlijk meer bestaan door de breekinge der nooten in kleiner deelen, en des uit veele figuren: waarvan nog bij de termen *Fioretto* en *Figura* zal gesproken worden: *Contrapunto Fugato*, *Contrapunctum Fugatum*, en *Contrepoint Fugue*; fugeerend *Contrapunt*: te weeten; eene *Compositie*, waaruit eene *Fuge* geboren wordt, en waarvan bij den term *Fuga* nog nader zal worden gesproken. *Contrapunto Legato*, *Contrapunctum Ligatum*, en *Contrepoint Lié*, gebonden *Contrapunt*: naamlijk; eene *Compositie*, die zodanig is ingericht, dat zij door bindingen werkt: waarvan bij *Syncope* ook nog zal gesproken worden. *Legato* wil ook in eenen ruimen zin zeggen, verbonden, verplicht, waarom er zijn die willen, dat men door *Contrapunto Legato*, ook moet verstaan eene *Compositie*, welke *Obligaat* is: dat is; wel-

ke bestaat uit veele pasfagies, die Obligaat zijn, of in het geheel Obligaat is: dan, vermits Obligato, in eenen eigenlijken zin, verbonden, verplicht, wil zeggen, zo willen wij liever, dit overlaaten, voor Contrapunto Obligato, en dezze verklaring aldaar zoeken: gelijk men dan ook verstaat door *Contrapunto Obligato*, *Contrapunctum Obligatum*, en *Contrepoint Obligé*, verbonden, verplicht Contrapunt; eene Compositie, welke obligaat is: dat is; welke bestaat uit veele obligate pasfagies, of in het geheel Obligaat is voor het speeltuig waarop het zal uitgevoerd worden, en waarvan bij den term Obligato, mede zal gesproken worden. *Contrapunto Ostinato*, *Contrapunctum Ostinatum*, en *Contrepoint Obstiné*; hardnekkig, halfstarrig, onverzettelijk Contrapunt: wordende er eigenlijk door verstaan, eene Compositie die altijd het geheele stuk door, bij zijn eigen of eerst aangevangene onderwerp blijft, daar niet van afwijkende; maar daarin volhardende tot het einde toe: waarvan nog nader bij den term Ostinato zal gesproken worden: het is 't zelfde, als *Contrapunto Perfidiato*, *Contrapunctum Perfidiatum*, en *Contrepoint Perfide*; willende eigenlijk zeggen, trouwloos Contrapunt: dan, men verstaat er door, een halfstarrig Contrapunt; te weeten; eene Compositie, die altijd bij dezelfde eigen of eerste mouvement of beweging blijft, zonder daarvan aftewijken; altijd dezelfde pasfagies, denzelfden zang, dezelfde figuren, dezelfde zaaken, latende hooren; waarvan ook nader bij den term Perfidia zal gesproken worden. *Contrapunto Sciolto*, *Contrapunctum Liberum*, en *Contrepoint Libre*; los, ongebonden, vrij, Contrapunt: wordende er eigenlijk door verstaan eene Compositie, welke op eene losse, ongebondene en vrije wijze behandeld is; waarbij veel vrijheid is genomen: kunnende men er ook door verstaan, eene compositie waarbij geene bindingen gevonden worden welke Syncopatiën verwekken; maar zonder eenige hoegenaamde bindingen voordwerkt: zullende hiervan nog nader bij Sciolto gesproken worden. *Contrapunto Semplice*, *Contrapunctum Simplex*, en *Contrepoint Simple*; eenvoudig Contrapunt: naamlijk; eene compositie, waarbij geene ciraaden gevonden worden; welke eenvoudig is, zonder Agrementen of bonte nooten: waarvan ook bij den term Semplice zal worden gesproken: eindelijk *Contrapunto Sincopato*, *Contrapunctum Syncopatum*, en *Contrepoint Syncopé* afgesneden Contrapunt: te weeten; eene compositie, waarbij de nooten op de helft der tempo afgesneden werden; zullende hiervan bij Sincopé nader gesproken worden.

CONTRASTE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, strijdig-

heid, verscheidenheid, verschil, in de gesteldheid der voor- en onderwerpen: dan, bij de *Muzijk*, wordt er door verstaan, strijdigheid, of verschil, in de merktekenen eens *Muzijkstuks*: bijvoorbeeld; er is eene strijdigheid, of verschil, in de merktekenen eens *Muzijkstuks*, wanneer het movement zodanig is ingericht, dat hetzelfde van het langzaame tot het gezwinde, of van het gezwinde, tot het langzaame, overgaat: wanneer eene *Melodie*, onverwachts, van de hoogte naar de laagte, of van de laagte naar de hoogte, loopt; of van het tedere in het stoute, of, het tegengefelde, van het stoute in het tedere, valt: wanneer dezelve van het zachte tot het harde, en wederom, van het harde tot het zachte; van het eenvoudige tot het *gefigureerde*, of van het *gefigureerde* tot het eenvoudige overslaat; indien eene melodij dan eens vrolijke dan eens droevige *pasfagies* laat hooren, enz. edoch alle deeze strijdige bewegingen kunnen, indien dezelve spaarzaamlijk en ter rechte plaats aangebragt worden, eene overheerlijke uitwerking doen: wordende echter dit wel eens als een hulpmiddel gebezigt door zodanigen welken het aan *Inventie* hapert, om, het zij in *Compositiën*, het zij in het *Fantaseeren*, of door afwisfeling van bijzondere *Klavieren*, of bij het veranderen van *Registers*, op *Orgels*, *Piano Fortes*, en diergelijke speeltuigen, hunne behoorden te *Abuseeren*, in plaats van de *Thema* te achtervolgen of doortewerken; en hiertoe hunnen toevlugt nemende, hun gebrek aan *Inventie* door dat middel zoekende te bedekken en te verbergen.

CONTRE. (*Fransch.*) Het wil zeggen tegen, waarvan bij den term contra gesproken is: zo heeft men ook *Contre-Chant*; tegenzang: wordende hiermede hetzelfde, 't welk door *Contrepoint* verstaan wordt, te kennen gegeven; en waarvan bij *Contrapunto* gesproken is. *Contre-Dansa*; een contre dans; zijnde een dans, welke van verscheidene personen uitgevoerd wordt; stel eens, van vier, zes, of agt, enz.: die onderling dansen, en als een tegen-dans, welke deeze term eigenlijk betekent, maaken; wordende doorgaands vrolijk en levendig gespeeld, bij voorbeeld als *Allegro*; of wel eens *Allegro Asfai*. *Contre-Harmonique*; tegen-overeenstemming; zijnde een term der muzikkaale rekenkunst: wanneer eenige geluiden geene overéenkoms met elkander hebben, wordt dit met deezen term bestempeld, als strijdig met de harmonie zijnde: waarmede men den term *Proporzióne* kan vergelijken; als een gedeelte daarvan uitmaakende. *Contre-Partie*; tegenpartij: te weten; eene partij, welke onderhoorig is, die tegen eene

bovenpartij aanwerkt: gelijk, bij voorbeeld, eene tweede partij, een bas, of diergelijke. *Contre-Sens*; tegenzin: te weeten; wanneer een Muzikstuk zodanig is zamengefeld, dat het tegen den zin der woorden aanloopt: wanneer hetzelfde droevig is, daar de woorden vrolijk zijn; of vrolijk, wanneer de woorden droevig zijn; wanneer men op eene lange syllabe eene korte noot, of op eene korte noot eene lange syllabe, geeft: wanneer men een muzikstuk tegen den trap der maat laat aanwerken, of de Cadans ten halven in de maat laat vallen, en diergelijke meer; waarvan in onze een-en-dertigste les van den Catechismus der Muziek gesproken is, en bij den term Testo nog zal gesproken worden. *Contre-Temps*; tegentijd: naamlijk; wanneer een muzikstuk, of *passagie*, tegen de maat aanwerkt; zijnde het zelfde, als het geene in het Italiaansch door *Contra-Battuta* te kennen gegeven wordt, en waarvan bij den term *Contra* gesproken is; zie verder, alle de termen welken in het Fransch hierop vallen, en hier niet gevonden worden, als *Contre-Basse*, *Contre-Fugue*, *Contre-Partie*, enz. bij den term

CONTRA.

CONTREPOINT. (*Fransch.*) Het wil zeggen, Contrapunt; waarvan bij den term Contrapunto gesproken is: zo heeft men ook *Contrepoint sur le Livre*; willende zeggen Contrapunt op het boek; zijnde hetzelfde als *Chant sur le Livre*, waarvan bij *Chant* gesproken is: zie verder, alle de termen die in het Fransch hierop vallen, als *Contrepoint Coloré*, *Contrepoint Double*, *Contrepoint Figuré*, enz.; verklaard bij het Italiaansche CONTRAPUNTO.

CONUS. (*Latijn.*) Zie CONO.

COPIARE. (*Italiaansch.*) In het Fransch *Copier*: afschrijven, uitschrijven, nafschrijven, overschrijven, copiëeren. *Copista* in het Italiaansch; *Copiste* in het Fransch; een afschrijver, nafschrijver, uitschrijver, copiëerder: men wil, dat om de nooten gemakkelijk onder het oog te doen vallen, en de netheid te betrachten, de staarten der nooten nooit langer moeten getrokken zijn, dan de langte van drie linies of drie tuschenwijdten van den muzikbalk, de linie of tuschenwijdte waarop de noot staat als de eerste gerekend.

De orde om eene *Partituure* te schrijven in zijne volle partijen, die naar belang van minder partijen opkортende, zouden wij van oordeel zijn, deeze de beste te weezen: eerst de eerste of *Primo Viool* boven aan; daarop de tweede of *Seconde Viool* latende volgen: verders de *eerste en tweede Fluit* of *Hobo*, op ééne linie, door de staarten der *Primo* na boven te haalen, en die der *Seconde* naarmolaag: hier-

op volgende in die zelfde wijze van schrijven de *Trompetten*; als mede de *Hoorns* op de *Trompetten* volgende; dan de *Keteltrommels*; verders de *Alt* of *Alten*; mede op ééne linie als bij de fluiten; en eindelijk hier onder, den *Bas*, als de onderste der partijen.

COPULA. (*Latijn.*) Koppel: zo heeft men ook *Copula Major*; groot koppel: eigenlijk, grooter; bij vergelijking van twee: en, *Copula Minor*; klein koppel: eigenlijk, kleiner; mede bij vergelijking van twee: hiervan heeft men de termen *Coppel*, *Coppelfluit*, en *Coppeling*; zijnde allen orgeltermen, waarmede men een register in het orgel bestempelt. *Copula* is de koppel. *Copula Major*, de groote Coppelfluit. *Copula Minor*, de kleine Coppelfluit. *Coppel*, *Coppelfluit*, en *Coppeling*: zie deezzen eigenlijk met een K; en dus, op *Koppel*, *Coppelfluit*, en *Coppeling*; en verder voor alle deezze termen in het algemeen, **KOPPEL**, en ook aldaar **KOPPELFLUIT**.

COR. (*Fransch.*) In het meervoudige, *Cors*. Een hoorn; hoornen. *Cor de Chasse*; een jagthoorn. *Cors de Chasse*; jagthoornen: waldhoorn, waldhoornen: zie de schaal daarvan bij *Corno da Caccia*, op den term **CORNO**.

CORÁLE. (*Italiaansch.*) Het geen tot het choor behoort. *Canto Corale*, choor-gezang. *Musica Corale*, choraal-muziek. Hetzelve bestaat uit eenvoudige en eenerleie soort van nooten, zonder *Figuren*, waarvan alle partijen doorgaands dezelfde beweging houden, zo dat wanneer de *Discant* een noot of toon zingt, de *Alt*, *Tenor*, en *Bas*, te gelijk hunne noot of toon volgen en laten hooren, zonder die in meerdere nooten, of in minder doende in waarde nooten te verdeelen; of stil te houden, of te *Pauzeeren*, als de anderen voordringen; maar altijd gelijkelijk of gelijktijdig met elkander voordgaan: wordende ook tot het choraal-gezang gerekend, het *Recitativum Ecclesiasticum*, of de kerklijke muzikkaale spreektrant, waarin één persoon zonder ondersteuning van *Instrumenten* of speeltuigen, en, zonder op sijte tijdverdeeling te letten, zodanige woorden, die meerder nadruk vereischen, jet langer uitrekt; gelijk in den zogenoemden *Gregoriaanschen* zang der *Catholijken*; als mede, in de *Collecten*; het Gebed des Heeren, en andere *Bijbelsche* Spreuken, ook bij de *Lutherschen* in Duitschland, en elders, door Kerkleeraars voor 't *Altaar*, of eene soort van tafel, gezongen wordende. De *Antiphonæ* vel *Responsoria*, of beurtzangen, waarin *Predikanten* voor 't *Altaar*, en *Choor-knaapen*, onder beftuuring eens zangmeesters, elkander zingende aflossen en antwoorden: eindelijk, zangen, ten dien-

fte van geheele kerkgemeenten gefchikt, het zij *Cantica* of liederen, beftaande of in *Litanyen* of bidzangen, of in *Hymni* of Lofzangen, het zij *Psalmen*, die flechts gefpeeld, of gezongen en gefpeeld worden: in alle deeze foort van muzijken wordt juist zo zeer niet op het fijne, anders tot muzijkaale zinfcheidingen, en tot de maat, vereischt, gezien; maar alleenlijk, op eenen grondtoon, vloejende zangleidingen, gemaklijke afdeelingen, evenredige beweging, enz.

Door den term *Coraal* of *Koraal*, wordt ook verftaan, een zeker boek, waarin de *Psalmen* en Lieder en gefchreven zijn, met een *Bas* onder de nooten; welke bas enkel of door fyffertjens, of door lettertjens uitgedrukt wordt, om daardoor den leerling, het fpeelen der *Psalmen* gemaklijk te maaken: men zet onder de noot die gezongen en gefpeeld moet worden, de fyfferlettertjens welken het accoord uitmaaken, dat tegen die noot moet gefpeeld worden, even als bij het *Accompagnement* of den *Bas-Continu* de fyffers onder of boven die basnooten gezet worden, welke met de rechterhand daar tegen moeten geflagen worden: dit nu omkeerende, moet hier met de linkerhand, voor *Bas* genomen worden, terwijl de rechterhand de wijze of *voogs* fpeelt; dan, de allergemaklijkfte en eenvoudigfte weg is, onder de nooten der wijzen, die gezongen en gefpeeld moeten worden, een lettertjen te zetten; bij voorbeeld, een G, D, C, enz. welk het *Accoord* aanwijst dat daartegen moet gefpeeld en gegrepen worden; en zo dezelve een kruis- of mol-toon is, welke niet aan de regels of twijfelachtig is, daar een kruisjen of molletjen nevens plaatsende: gelijk ook onder fommi- gen dier lettertjens, wanneer het mede wat twijfelachtig is, of de groote, dan de kleine *Ters* in het *Accoord* van den *Bas*, moet gegrepen worden, een kruisjen, molletjen, of naturel teken, plaatsende; welke als dan ten duidelijkften aanwijst, of die *Ters*, kruis, mol, of naturel moet gefpeeld worden: verders maar oplettende wat voor kruisfen en mollen, er aan de regels staan, of dat die in het geheel daarbij niet gevonden worden, den *Bas* daarna inrichtende, door dit in den bas, mede in acht te neemen, en op zodanige nooten, welken in de wijzen over die toonen gezongen worden, in den *Bas* mede te fpeelen; het zij kruisfen, het zij mollen, het zij naturellen: zijnde dit zeer eenvoudig, gemaklijk, en zeer gefchikt om een liefhebber die nog niet vast is in de regels der *Harmonie*, of *Bas-Continu*, in eenen zeer korten tijd, de *Psalmen* te lee-

ren speelen: dan, naar geen *Coraal* willende speelen, is de kortste weg, om naar het *Psalmboek* te leeren, zo als in onze vijf-en-dertigste en zes-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk* aangewezen is; de *Basfen* volgens die lessen, trapswijze opleidende, vrij uitvoerig zullende leeren uitwerken, en maaken

CORANT. (*Een Engelsche Term.*) **CORANTE.** (*Slecht Italiaansch*) 'ie **CORRENTE.**

CORDA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Corde.* In het Latijn, *Chorda*; in het meervoudige *Chordæ.* In het Fransch, *Corde*; in het meervoudige, *Cordes.* Allen van het Grieksche $\chi\omicron\rho\delta\eta$, *Chordè*, ontleend. Eene snaar: te weten; voor de speeltuigen: wordende ook wel genomen voor eenen toon, of eene noot, zo heeft men *Corda da Liuto*, *Violino*, *Cembalo*, enz. een snaar voor de luit, viool, klavecimbel, enz. *Corda Soprana*; de bovenste of fijnste snaar der viool: te weten; de quint. Men heeft ook van deeze term *Corde Chromatice*, en *Cordes Chromatiques*; Chromatieke snaaren, of toonen: te weten; zulke toonen, welken het Chromatyke klankgeslacht oplevert. *Corde Diatonice*, en *Cordes Diatoniques*; diatonyke snaaren, of toonen: naamlijk; zulke geluiden, die bij het Diatonyke klankgeslacht gevonden worden. *Corde Enharmonice*, en *Cordes Enharmoniques*; Enharmonyke snaaren, of toonen: te weten; zulken welken het Enharmonyke klankgeslacht oplevert; zijnde van alle drie deeze klankgeslachten in onze veertiende les van den Catechismus der Muzijk gesproken, en verder op de termen Chromatico, Diatonico, en Enharmonico. *Corde Esenziali d'un Modo*, en *Cordes Esentielles d'un Mode*; wezenlijke snaaren, of toonen, van eene wijze, of eenen grondtoon; zijnde het zelfde als *Corde Principali*, waarvan hier onder ook nader zal gesproken worden. *Corde Mobili*, en *Cordes Mobiles*; beweegbare snaaren, of toonen; wordende certijds zodanig genoemd, de twee middenste snaaren, of toonen, van elk Tetrachord der Ouden: omdat deezen verscheidenlijk over-éénstemden, naar het klankgeslacht, waarbij dezelve bezigd werden; als veranderende, bij het Kromatyke en Enharmonyke: daar de twee andere snaaren, of toonen, van de Tetrachorden, te weten, de onderste en bovenste, nooit veranderden; en daarom genoemd werden *Corde Stabili*, of onbeweegbare, vaste snaaren, waarvan hier onder ook nog zal gesproken worden. Bij de moderne of hedendaagsche Muzijk, zoude men de Semi-toonen, zo kunnen noemen; om dat deezen, op het klavecimbel, orgel, en al wat een klavier heeft, zo wel voor kruis-toon-

nen, als voor mol-toonen, en zo wel voor mol-toonen, als voor kruis-toonen gebezigd worden, naar dat de hoofdtoon of schaale des fluks zulks vereischt: waar mede kan vergelcken worden, onze elfde les van den Catechismus der Muzijk, bladz. 38. *Corde Naturali*, en *Cordes Naturelles*; natuurlijke snaaren, of toonen: te weeten; die over geene kruisen of moltoonen, hoedanigen het Diatonyke klankgeslacht oplevert, loopen; zijnde hetzelfde, als *Corde Diatonice*, waarvan hier boven, gesproken is. *Corde Naturali d'un Modo*, en *Cordes Naturelles d'un Mode*; natuurlijke snaaren eener mode: wordende er eigenlijk door verstaan, die geluiden, welken tot den hoofdtoon behooren, en welke betrekking hebben, tot de schaale, toon- of klankladder, waar uit het stuk gemaakt is. *Corde Principali*, en *Cordes Principales*; voornaamste snaaren, of toonen: te weeten; die eens grondtoons; zijnde de drieklank des hoofdtoons: naamlijk; de hoofdtoon, middentoon, en median-te: het is 't zelfde, als *Corde Esenziali d'un Modo*; waarvan hier boven gesproken is. *Cordes-a-Four*, of *Cordes-a-Vuide*; ledige snaaren: te weeten; snaaren waarop men, bij het bespeelen derzelven, geene vingers behoef te zetten; wordende ook genoemd losse snaaren, om dat ze, bij het bespeelen, losgelaaten worden; daar ze anders geklemd, of gedrukt worden, door de vingers; bij het bespeelen der viool, vermijdt men dezelve zo veel doentlijk is, om den toon egaaler te hebben; de vingers altijd stijf op de snaaren klemmende, die nooit los daarop zettende, als enkel bij het Flajeolet; zullende als dan beter en ronder toon daaruit gehaald worden. *Corde Stabili*, en *Cordes Stables*, of *Cordes Fixes*; vaste, of onbeweegbaare snaaren, of toonen: te weeten; de onderste en bovenste toonen, eener Tetrachord; welken nooit veranderden, daar die, *Corde Mobili* geheten, en waarvan hier boven gesproken is, veranderbaar waren, naar het klankgeslacht, waarin ze gebezigd werden: bij de moderne of heden-daagse muziek, zoude men de Diatonyke toonen zo kunnen noemen; om dat deezen altijd hunnen vasten naam behouden, al verandert het stuk van toon, als a, b, c, enz.; maar alleenlijk er eene kruis of mol bij noemende; 't is het tegengestelde van *Corde Mobili*, waarvan hier boven gesproken is. Vergelijk verder, ten deezen opzichte, **SYS-**

TEMA.

CORI. (*Italiaansch.*) Zie **CORO**,

CORISTA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Choriste*. Een, die in 't choor zingt; een choraal- of choor-zanger.

CORNAMUSA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Cornemuse*. Eene zakpijp, ruischpijp; zijnde een speeltuig welke rondom op de zijden eenige gaatjens heeft, daar het geluid doorgaat; hebbende voorts maar kleine kleppen of sleutels: zie ook, welke van dien zelfden aart zijn *SAMBUCO*, *SAMPOGNA*, *MUSETTE*, en *ZAMPOGNA*.

CORNE. (*Fransch.*) Zie eigenlijk *COR*.

CORNER. (*Fransch.*) Hoornen: te weeten; *Cornier*, of *Sonner du Cor de chasfe*; op den jagthoorn blaazen, op den jagthoorn speelen: hoornen; geluidmaaken op den jagthoorn. *Cornier*; *Sonner du Cornet*; op de Cornet blaazen, op de Cornet speelen: hoornen; geluidmaaken op de Cornet.

CORNET. (*Fransch.*) Het is behalven eene soort van hoorn, *Cornet* of *Kornet* genaamd; ook een register in het orgel. Er zijn twee foorten van *Cornetten*, in het orgel; de ééne is pijpwerk, en de andere tongwerk: die van pijpwerk wordt maar alleenlijk aangetroffen, in de *Discant*, of bovenpartij, van het handklavier, en wordt meestentijds gebezigd onder het kerkgezag, om den toon des gezangs te versterken; zijnde dezelve doorgaands 2, 3 à 4, sterk; of heeft, (om duidelijker voor onkundigen te spreken,) zo veele pijpen op één *klaviertoets*, die meest in *Quinten* en *Unisoonen*, met de *Grondstemme* overéénstemmen. Hét is eene verdubbelde vulstem: des zonder *Grondstemmen* niet bruikbaar; waarmede ten deezen opzichte kan vergeleken worden, de termen *Grondstemmen* en *Vulstemmen*: die van het *Tongwerk* is in het *Pedaal* of *Voetklavier*; en is zelden dieper, dan twee voet in toon.

Verders heeft men nog van deezen term *Cornet à Bouquin*; zijnde een tromphoorn, blaashoorn, eene soort van kromhoorn, gemaakt van de hoornen van een bok, want *Bouquin* wil eigenlijk zeggen, een oude bok; des, een bokshoorn; zullende hiervan nader bij den hier onder volgende term gesproken worden. *Cornet de Chasfe*; jagthoorn; zijnde een soort van walshoorn of *Cor de Chasfe*: waarvan hier voor gesproken is. *Cornet de Récit*, anders ook genoemd *Cornet Separé*, is een register in het orgel; zijnde een Cornet welke staaf op een windlade onder het manuaal, en is nog eens zo zwaar als die van 't manuaal; wordende gekoppeld met het Pedaal; beginnende van Contra F., en loopt tot e ééngestreept; zijnde heel wijd van menfuur.

CORNETTO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke, *Cornetta*; wordende ook wel eens geschreven *Cornettino*, *Cornicello*, of

Cornicino: komende van *Corno*, een hoorn, waarvan deezzen eigenlijk het *Diminutief* of verkleinwoord is: in het Fransch *Cornichon*, of ook wel *Cornet à Bouquin* genoemd: in het Hoogduitsch onder den term *Zinck* bekend. **Cornetto**, **Cornettino**, **Cornicello** of **Cornicino**; een kleine hoorn, een klein blaashoortjen, een soort van oetfaahoorntjen of trompetjen. Door **Cornetto** wordt eigenlijk verstaan, een **Cornet**; zijnde een kromhoorn, een der zwaarste, ja wel de allerzwaarste onder alle blaas-instrumenten: komende van verre, een ruwe en zwaare menschenstem nabij: daar zijn zes gaten, tot zes vingeren, in, en achter een gat voor de duim; wordende doorgaands de drie bovenste, en het duimgat bij het mondstuk, met de linkerhand, en de drie onderste met de rechterhand gegrepen: deszelfs omtrek is van a

III

tot de driegestreepte c: kunnende men echter nog hooger daarop komen, maar alsdan wordt dit speeltuig bezwaarliker om te blaazen: zij hebben een sterk geluid, en een vasten toon: men heeft er eigenlijk verscheidene soorten van: rechte en kromme, groote of lange, en kleine of korte: van vier voet, twee voet, enz. als de gemeene zwarte, die bij de bazuinen tot een *Discant* gebruikt wordt: de **Cornettino** of kleine kromhoorn; zijnde een quint hooger in toon dan de gemeene. De **Cornetto Curvo**, of boogswijze gebogen Cornet, wordende daarop een bijzonder mondstuk gezet. De **Cornetto Muto**, stom of stille Cornet; zijnde hieraan het mondstuk gedraaid, en zodanig genoemd, om dat derzelve klank, even als de voorige, stil en lieflijk klinkt: eindelijk, de **Cornetto Torto**, kromme Cornet, of **Corno Tosto** kort in een gedraaide Cornet, ook genoemd **Cornon**; gaande een quint laager dan de gemeene kromhoorn; hebbende dezelve kromtens, bijna gelijk de Italiaansche letter S in het midden heeft; klinkende niet zeer lieflijk, maar in de diepte of laagte heel hoornachtig; wordende in deszelfs plaats een bazuin gebruikt: het is eigenlijk een kromme hoorn of pijp, van omtrent twee voeten lang: zij kunnen ook gemaakt worden van hout, als pruimenboomenhout, enz.; zijnde dan een lang speeltuig zonder bogten, uit één stuk, met leer overtrokken, en als dan wel vier voeten lang: hetzelfde wordt veeltijds gebezigd in een groot choir, en ruime plaatsen tot een *Fondament* bij de andere speeltuigen; gelijk in de groote Roomsche Hoofd- of Cathedrale Kerken.

Verders zullen wij hierbij aanmerken, dat men dezelve doorgaands in het bespeelen aan de rechterzijde van den

mond zet, doch, men kan die ook aan de linkerzijde van den mond aanzetten; gelijk sommigen dezelve ook wel van vooren aan den mond zetten; doende ieder daarmee naar zijn welgevallen.

De trillers worden meer met de linker- dan rechter-hand geslagen, en wel de meesten met de achterste vinger, uitgenomen het *e*, welke met den middensten vinger, en het *f* en *f.kruis*, welke met den voorsten vinger geslagen wordt.

Wie nu een groote Cornet wèl weet te behandelen, die zal ook ligtlijk met de anderen weeten omtegaan; vermids de greepen daarop eenerlei zijn: wordende er niet buitengemeen veel winds vereischt om dit speeltuig te blaazen; kunnende men des uit dien hoofde, veele nooten of toonen in éénen adem speelen: zie de schaale daarvoor, op de hier nevenstaande Plaat 12: geevende de nullen of O te kennen de opene gaten, en die welken toe zijn, dat de gaten door de vingers moeten gestopt of gedekt worden.

Verders heeft men ook in het Italiaansch, welke tot deeze term behoort, *Cornettista*, of *Cornettiste*; daardoor verstaande, een hoornblazer, een, die op den hoorn speelt.

CORNETTOON. (*Een Term der Muzijkaale Stelkunst.*) Het wordt ook *Choortoon* of *Koortoon* genoemd; zijnde hetzelfde: zie **KOORTOON**; en, vergelijk **KAMERTOON**.

CORNO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Corni*; waarvan het Diminutif is, *Cornetto*. In het Latijn, *Cornu*; in het meervoudige, *Cornua*: waarvan het Diminutif is, *Corniculum*; in 't Grieksch *Kéras*, in 't Hebrceuwisch, *Kéren*. In 't Kaldecuwisch, en Syrisch, *Keran* of *Karnaa*. In het Arabisch, *Karnon*, *Karn*, of *Kérnon*, *Kérn*. In 't Fransch, *Cor*. In 't Spaansch, *Cuerno*. In 't Engelsch, *Horne*. In 't Hoogduitsch, *Horn*, en, in 't Nederduitsch, *Horen*, of *Hoorn*. Zo heeft men ook *Corno da Caccia*. In het meervoudige, *Corni da Caccia*. Een jagthoorn; jagthoorns: zie de schaale voor dit instrument, op de hier volgende Plaat 13. Fig. 1. De toonen worden er al blaazende in gezongen: verders worden de partijen daarvan altijd gezet, met *Tersjen*, *Quinten*, *Sexten*, en *Octaaven*, zo als bij Fig. 2. te zien is: ook zet men die wel eens, als het in 't Accoord niet anders kan schikken, in een *Quart*, of in een *Dissonant*; dan dit mag maar voor ééne enkele noot zijn, de overigen moeten dan weér aanstonds in *Tersjen*, *Quinten*, *Sexten*, en *Octaaven* voordwerken: zie er een voorbeeld van bij Fig. 3.

Verder is bij dit speeltuig nog aantemerkten; dat men bij het componceeren daarvoor, onder verzelling van an-

dere partijen, als hetzelfde zal aanvangen te spelen, na het pauzeeren van eenige maaten, het zo veel mogelijk is, niet laat aanvangen met een f natuurlijk, of een a, veel minder met een f-kruis; vermids die bij den eersten aanzet, moeijelijk zuiver te blaazen zijn, of het moeten zeer geoefende Meesters weezen; wel als men reeds werkelijk bezig is met te speelen; maar liefst niet om daar mede aantevangen: daartoe zal beter zijn, c, d, e, of g, vermids deezen om aantezetten veel zuiverder te trefsen zijn: ook diende men in ach te neemen, van geen valsche sprongen te zetten, als bij voorbeeld, te springen van $\bar{e}$ éénge-

gestreept op $\bar{d}$ twee gestreept; van $\bar{g}$ één gestreept op $\bar{f}$ twee gestreept, enz.; of sprongen die te wijd van elkander liggen, en hierdoor ongeregeld zijn, als van $\bar{c}$ één gestreept op $\bar{d}$ twee gestreept; van $\bar{e}$ één gestreept op $\bar{f}$ twee gestreept, enz. zulks is niet natuurlijk, maar te veel gewrongen en gezocht: het diende ordelijk, welvloejende en natuurlijk te zijn, en hiertoe heeft men gelegenheid genoeg; zet liever indien zulks voorkomt, in de tweede partij; (want voor de Primo heeft men keuze genoeg,) tegen de Primo een Quart die in het Accoord ligt: (vergelijk onze zestiende les van den *Catechismus der Muzijk*, op het laatste derzelve:) bij voorbeeld, c en f, d en g, enz.: het zal veel zoetvloejender zijn, dan die ongeregelde sprongen: evenwel zal men *Auteurs* genoeg vinden, die zig hieraan, of aan het bovengezegde gantsch niet binden; maar zulks neemt niet weg, dat als men de reden plaats wil geeven, het andere oneindig beter is: spring ook nooit bij dit speeltuig, van a op f-kruis, of van f-kruis op a, het is al tegen de Natuur aangewerkt: men diende, om op, of van, f-kruis te komen, liefst een toon te neemen, die in een verband met denzelven staat, wil men hebben dat ze wel zal kunnen uitgevoerd worden: want de f-kruis, moet hier door kunst gemaakt worden, en ieder zal zulks niet even goed gelukken, des moet men om op, of van, f-kruis te komen, liefst e, of g laten voorafgaan of volgen; deezen leiden er natuurlijk naar toe, of van af, daar de sprongen, om op, of van, dezelve te komen, gantsch onnatuurlijk zijn, bij dit speeltuig; evenwel zal men wel ontmoeten, dat men van d op f-kruis springt, dit laat zig vrij beter doen, dan van a op f-kruis, of van dezelve op a, dit deugt gantschlijk niet, en men zal hiervan bij goede *Auteurs*, die dit speeltuig kennen, geen

voorbeelden vinden: zet de hoornpartijen ook niet te hoog: men heeft verscheidene soorten van hoorns, als c, d, e-mol, e, f, g, a, hooge en laage b-mol, hoorns;

met een c, d, en e-mol hoorn kan men voegelijk tot ^{III}driegestreept komen; dan met een f hoorn komt men zel-

den hooger, dat tot ^{II}a tweigestreept; uit g niet hooger dan

tot ^{II}g tweigestreept; uit a en hooge b-mol niet hooger

dan e, of ten hoogsten f tweigestreept: want hoe hooger de hoorn rijst, hoe bezwaarelijker de toonen te blaazen zijn. Zie ten deezen opzichte ook onze zes-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 116.

Men bestempelt met deezen term, ook een register in het orgel, overéénkomende met de waldhoorn. Zie ten deezen opzichte verder den term WALDHOORN.

CORO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Cori*. Het choor, de chooren: ook een gezelschap van zingende en spelende personen: wordende door *Coro* ook verstaan eene soort van Muzijk, doorgaands uit vier partijen bestaande, welken gemeenlijk allen te gelijk gezongen worden; meestentijds ondersteund wordende door speeltuigen, die zig dan allen te gelijk laten hooren: men heeft er, die uit twee, ja, meerdere chooren bestaan, welken bij afwisselingen elkan- der beantwoorden, en ook wel eens te gelijk zig laten hooren; gelijk dan ook deeze term gebezigd wordt, bij zeker gedeelte van een zangstuk, wanneer de gantsche bende zig vereenigt, om den zanger van hetzelfde, zekere coupletten of versen te helpen herhaalen: als men achter het woord *Coro* 1°. of *Primo* gesteld vindt, moet men daar- door verstaan, dat zulke partij tot het eerste choor behoort; 2°. of *Secondo*, tot het tweede; enz.: dit woord werd eer- tijds ook gebruikt in plaats van *Tutti*.

Zo heeft men ook *Coro di Trombóni*; een choor van bazuinen: te weeten; een bazuinchoor, een choor, welk alleenlijk uit bazuinen bestaat. *Coro di Voci*; een choor van stemmen: naamlijk; een zangchoor: een choor, dat alleenlijk uit zangers, of zangeresen, bestaat; dat alleen door stemmen wordt uitgevoerd, zonder speeltuigen tot ondersteuning hebbende. *Coro Favorito*; begunstigd choor: te weeten; welk boven anderen verkozen is, waarbij de beste musiceerenden gevonden worden, welke bestaat uit concerteerende partijen; waarmede de termen *Concertato* en *Favo-*

ritò kunnen vergeleken worden. *Coro Palazzetto*; kapel-choor, voor een kapelletjen van een klein Paleisjen op het land. *Coro Pieno*; volle choor: naamlijk; van alle de partijen: waarvan nog iet bij den term Pieno zal gezegd worden. *Coro Primo*; eerste choor. *Coro Secondo*; tweede choor. *Coro Spezzato*; willende eigenlijk zeggen, gebroken choor: dan, men wil er mede te kennen geeven een wisselchoor; een gezang, welk bij afwisseling geschiedt, hoedanig in twee, drie, of meerdere partijen verdeeld is; en des gebroken, of vanéén gescheiden. Zie ook CHORUS.

CORONA. (*Latijn en Italiaansch.*) Het wil eigenlijk zeggen, kroon, krans; *Coronata*, gekroond: dan, men wil er, bij de muziek, een zeker teken, dat boven eene noot of een zwijgteken gevonden wordt, dus geschreven , of of , mede te kennen geeven: wordende in het Spaansch genoemd *Calderon*. Het eerste is een eindteken, en het tweede een rustteken: het wordt dus genoemd: om dat de noot, of het rustteken, hier door gekroond wordt, of eene kroon op heeft: zie, tot meerdere ophelderinge, onze zesde en zevende les van den *Catechismus der Muzijk*.

CORPO. (*Italiaansch.*) In het Latijn *Corpus*. In 't Fransch, *Corps*. Het wil zeggen: ligchaam: zo heeft men *Corpo della Nota*, en *Corps de la Note*; het ligchaam der noot: te weeten; de kop eener noot; onderscheiden van den staart der noot; wordende dees genoemd *Virgola*; waarvan op zijn plaats ook zal gesproken worden. *Corpo in Corpo*; willende eigenlijk zeggen, het ligchaam in het ligchaam, dan, er wordt hetzelfde mede verstaan dat door *Canone in Corpo* te kennen gegeven wordt. *Corps de Voix*; het ligchaam der stem: wordende er eigenlijk door verstaan, de sterkte eener stemme: bij voorbeeld: twee zullen met elkander zingen: die, welke het gehoor meerder vervult, en zig van verre verstaanbaar doet hooren, hoog en laag met zijne stemme kan komen, heeft het meeste ligchaam in zijne stem. *Corps, ou Assemblée, de Musiciens*; ligchaam, of vergadering, van musiceerenden: te weeten; een gezelschap van musiceerende perfoonen, een concert. *Corps Sonore*, en *Corpus Sonorum*; klank- of geluid-geevend ligchaam; zodanig noemt men elk ligchaam, welk oogenbliklijk geluid van zig kan geeven of laten hooren. Echter zijn alle muziek-instrumenten geen geluid-geevende ligchaamen: men stelt, dat men alleenlijk aan dat gedeelte van het instrument dien naam geeven moet, het welke zelf geluid

geeft, en zonder het welk er geen geluid zoude weezen: zo dat op eene violoncel, of op eene viool, elke snaar een geluidgeevend ligchaam zij; maar de kas van het speel- tuig, welke niets doet dan den toon uitdrijven, en we- derflag aan denzelven geeft, is geen geluidgeevend lig- chaam, en heeft geen deel aan hetzelfde, dan alleenlijk ten deezen opzichte.

CORRENTE. (*Italiaansch.*) In 't Fransch, *Courante*. In 't Engelsch, *Corrant* of *Corrent*. Den term *Corrente* komt van *Correre*; rennen, loopen, zig haasten, rasch gaan. *Cor- rente*; loopend, loopende. Het is eigenlijk een zeker speel- of dans- stuk: zodanig genaamd; omdat vooral de speelenden dikwijls veele loopende *paisagies* hebben; en de dansenden van veele gangen, en wederkeeringen vervuld zijn, meerder dan andere dansen, zijnde door- gaands zamengesteld in eene ongelijke of drieledige maat: te weeten; in eene $\frac{3}{4}$ of $\frac{3}{8}$ maat: hebbende twee reprisen, met ééne of meerdere voornooten, voorzien, en door on- derééngemengde loopende, en somtijds gepunteerde noo- ten of toonen. De dansenden worden volgens de Ouden in eene maat gezet, welke zij witte *Tripels* noemde: dat is in eene $\frac{3}{4}$ maat, welke men naderhand voor de spee- lenden verkort heeft in een $\frac{3}{8}$ maat; zijnde deeze maat in 't Italiaansch, bekend onder den term *Tripla Minore*; en, in 't Fransch, onder den naam van *Triple de Blanches*; waarvan bij den term *Tripla* nader zal gesproken worden. De speelenden worden doorgaands *Allegro Moderato* gespeeld; doch de dansenden heel wat staatiger: bij voorbeeld als *Lento*, of wel een weinig *Grave*, overéénkomstig die staatige maat; dan dezelve zijn weinig, om niet te zeggen, niet meer, in gebruik.

CORS, en CORS DE CHASSE. (*Fransch.*) Zie COR.

CORUS. (*Slecht Latijn.*) Zie eigenlijk CHORUS.

CORYPHÆUS. (*Latijn.*) In het Grieksch *Κορυφαῖος*, *Ko- ruphalos*; waarvan men in 't Fransch gemaakt heeft *Coryphée*: dees term komt van *Κορυφή*, *Koruphé*, top des hoofds, het hoogste in elke zaak: waarvan, deels, *Κορυφῆν*, *Ko- ruphotin*, opheffen, vervullen; deels, *Κορυφαῖος*, *Koru- phatos*, opheffer, vervuller, hoofd, voornaamste: gelijk men dan ook door *Coryphaeus* verstaat, hij, die bij de Grieksche *Toneelstukken* het *Choor* bestuurde, en de maat bij de *Muzijk* sloeg: de Ouden sloegen de maat, op ver- scheidene wijzen: de meest gewoone bestond in de be- weeginge des voets, welke van de aarde opgeligt zijn- de, wederom nedergetrapt werd: dit was, gewoon- lijk,

lijk, het werk des bovengemelden *Muzijkmeesters*; zijnde geplaatst, in het midden des *choors* of *trans*, en de *Musiceerenden*, in eene verhevene gestalte, om des te gemaklijker te kunnen gezien, en gehoord worden, van het geheele *corps*: deeze maatslagers, welken den maatslag door middel van den voet verrichtten, werden in het Grieksch genoemd, *Ποδόκτυποι*, *Podóktupoi*, voetslagers; en *Ποδόφοροι*, *Podósfóroi*, voetsgeluidmakers, ter oorzaake van het geweld des voets; *Συρροναίιοι*, *Stintonarioi*, medetoonmakers, ter oorzaake van de gelijkvormigheid der gebaarden; zij werden, in het Latijn, genoemd *Pedarii*, *Podarii*, of *Pedicularii*: zij voorzagen, gemeenlijk, hunne voeten van zekere schoeifels, of voetzoolen; van hout, of van ijzer, gemaakt; geschikt, om den slag veel doordringender te maaken; wordende, in het Grieksch, genoemd *Κρούξια*, *Kroupézia*; *Κρούξαι*, *Króupézai*, *κρούξα*, *Króupeza*, *Κρούπαλα*, *Króupala*, of *Κρούπετα*, *Króupeta*; en, in het Latijn, noemde men die *Pedicula*, *Scabella*, *Scabilla*, ter oorzaake dat zij eenigzins gelceken naar *Schabellen*, of kleine voetbankjens: ook waren hunne voeten wel voorzien van eene soort van *poleveien*, wier hooge hielstukken gehold, gesloten en met dwangveeren bezet waren, om, buiten de voetspersing, als blaasbalgen, optespannen; en, op het nederzetten der voeten, een pijpachtig geluid van zig te doen hooren.

Zij sloegen niet alleenlijk de maat met den voet maar ook met de rechtehand; vereenigende alle de vingers, om in het holle der linkerhand te slaan: en, die zodanig de maat sloegen, werden in het Latijn genoemd *Manuductores*, of handvoerders: behalven dat geklap in de hand, en het geweld der *Schabellen* of voetrappen, hadden de Ouden, om de maat te slaan, nog nooten- en oester-schelpen, beenen van dieren, enz., welken tegen elkander geslagen werden, zo als, tegenwoordig, de *Castagnetten* of klaphoutjens, de *Triangel*s, en dergelijke *Instrumenten*: ja, zij bezigden, daartoe, ook wel zweepen; om, al kletsende, de maat, naar de zweepslagen, te richten: vergelijk *TACTUS*.

COSTUME, (*Italiaansch*) Zie *usus*.

COTTILLION, (*Fransch*.) Het is een dansstukjen, zodanig geheeten, doorgaands in een $\frac{3}{4}$ maat gezet; wordende vrolijk gespeeld, bij voorbeeld, als *ALLEGRO*.

COULÉ, of **COULER**, (*Fransch*.) *Coulé* wil eigenlijk zeggen, gelopen, gevloeid, voordgegleid: en *Couler* loopen, vloejen, voordgleien, dan, men verstaat er door, bij de muziek, wanneer men in plaatse van elke noot, door eene aanstooting der keele, of door eene aanstooting van den strijkstok op snaarpeeltuigen, of door

eene aanftoofing des vingers op de klavecimbel, het *Piano Forte*, of *Clavicordium*, of door eene aanftoofing der tonge op *Blaas-instrumenten*, integendeel, twee, of meerdere, nooten doet verloopfen op één zelfde ledeken, of *Syllabe*; of de ftreek des ftrijkftoks doet voorddueren op die nooten, overdekt door een boogjen: zie verder, ter meerdere ophelderinge, onze zevende les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 22; en, vergelijk de termen CHAPEAU, en ACCENTO.

COULEUR. (*Fransch.*) Zie COLORATURA.

COUNTER-TENOR. (*Een Engelsche Term.*) Zie *Contra-Tenore*, bij CONTRA.

COUNTRY-DANSE. (*Een Engelsche Term.*) Zie *Contre-Danse*, bij CONTRE.

COUPER. (*Fransch.*) Het wil zeggen, fnijden, afsnijden, gelijk dan ook dees term gebezigd wordt, wanneer men eene noot, in plaatfe van haare volle waarde te laaten voorddueren, afnijdt; en zig vergenoegt met die aantefooten, of aanteflaan, op dat tijdstip, waarop zij moet beginnen; laattende het overige haarer waarde verder verloopfen, zonder die aantehouden: dit woord wordt niet gebezigd, dan bij nooten van zekere lengte of waarde: men bezigt den term, *Détacher*, afzonderen, bij zulke nooten, welken rafcher verloopfen, of van kortere waarde zijn; en welken men wil, dat, afgezonderd van elkander, zullen gefpeeld worden: dan, in het algemeen, gebruikt men, voor beiden, thans, liever het Italiaanfche woord, *Staccato*. Zijnde hiervan gefproken in onze agtste les van den *Catechismus der Muzijk*: zie des ook die les, en verder de term STACCATA: vergelijk ook *Bref* bij BREVIS.

COUPLET. (*Fransch.*) In het meervoudige, *Couplets*: 't is een zeker getal van maaten, die eenen volledigen zin uitmaaken; wordende deeze term gegeven aan eene *Compositie*, die gemaakt is op *Poëzij* van vercheidene verfen, welken allen op ééne wijs moeten gezongen worden: zo zegt men, bij voorbeeld: *Une Chanfon de dix Couplets*; één liedjen van tien verfen: zie ook STROFA.

Variatiën, op een *Air*, *Menuet*, of dergelijk gecomponeerd, worden ook *Couplets* genoemd: zie, ten deezen opzichte, verder, VARIAZIÖNE.

COURANTE. (*Fransch.*) Zie CORRENTE.

COURONNE. (*Fransch.*) Zie CORONA. Het wordt ook genoemd *Point de Repos*, en *Point d'Orgue*: vergelijk des ook deezen bij den term *Point*.

COURTAUD, en COURTEAU. (*Fransch.*) Het is een blaaspeeltuig; overéénkomende met de *Fagot*, of *Basfon*: zie des verder FAGOTTO, en BASSONE.

COURTE SYMPHONIE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, korte *Sinfonie*, of overéénstemming; dan, men verstaat er door hetzelfde, dat door *Ritornello* en *Intrada* verstaan wordt: te weten; welke men anders noemt, en bekend is, onder den term *Tutti*: vergelijk onze twee-entigste les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 146.; en; zie verder, *RITORNELLO*, en *INTRADA*.

COUTUME. (*Fransch.*) Zie *usus*.

CRAINTIVE. (*Fransch.*) Het is 't vrouwlijke van *Craintif*; bevreesd, beschroomd. *Craintive*, bevreesde, beschroomde: men bestempelt met deezen term wel eens een muzijkstukjen, dat zeer langzaam moet gespeeld worden: genoegzaam als *Largo*: zie ook *Timoroso*.

CREDO. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen; ik geloove: dan, men verstaat er, bij de Muzijk, door, een gedeelte eener *Misfe*, die in de Roomsche Kerk gezongen wordt.

CREPITACULUM. (*Grieksch Latijn.*) Een zeker speeltuig bij de Grieken gebezigd, dat door middel van er op te slaan; ter sprake gebragt werd.

CRESCENDO. (*Latijn en Italiaansch.*) Bij verkorting *Cresce*. Het komt in het Latijn van *Créscere*, groejen; *Créscens*, *Créscētis*, groeijende, des groeijenden; *Crescendo*, al groeijende; en; in 't Italiaansch, van *Crescere*, of *Accrescere*, groejen, aangroejen, wasfen, opwasfen, aanwasfen, toeneemen, groot of grooter worden; vermeerderen, enz. *Crescendo*, groeijende, al groeijende, aanwasfende, aangroeijende; toeneemende. *Crescente*, wasfende, groeijende, aanwasfende, aangroeijende, toeneemende, grooter wordende: te weten; in sterkte: wanneer men deezen term vindt, bij eene *passage*, geeft het te kennen, dat men die allengskens aanwasfende in sterkte moet spelen; worden-

de ook aangeduid, door het teken zo heeft men ook *Crescendo a Poco a Poco*; willende zo veel zeggen, als allengskens aanwasfende, aangroeijende, toeneemende: te weten; in sterkte: wordende ook aangeduid door *Poco a Poco Crescendo*, waarvan op dien term bij *Poco* ook nog zal gesproken worden. *Crescendo Diminuendo*; aanwasfende afneemende: dat is; zodanige *passage*, waarbij dit gevonden wordt, eerst aanwasfende, en dan allengskens afneemende, in sterkte, te spelen: wordende meest aangeduid, door het teken

Crescendo il Forte; willende zo veel te kennen geeven, als aanwas in sterkte van geluid; of, *Crescendo il Forza*; de kracht

of sterkte aanwasfende: te weeten; vermeerderende: naamlijk; zulk eene pasfage waarbij dit gevonden wordt, eerst aanwasfende in sterkte, en daarna sterk of fors te fpeelen. *Crescendo* is het tegengefelde van *Diminuendo*: zie, verder, onze agtste les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 26 en 27.; en, vergelijk den term, *DIMINUENDO*.

CRIER. (*Fransch.*) Schreeuwen: te weeten; wanneer men, bij het zingen, zijne ftem zodanig geweld aandoet, dat de toonen niet meer vatbaar zijn voor het gehoor; en het meerder naar fchreeuwen, dan naar zingen gelijkt. *Crieur*; fchreeuwer, een die zo onaangenaam zingt, dat het eerder naar fchreeuwen, dan naar zingen, gelijkt: gawe God, wiens aanbiddelijke Voorzienigheid ons eene nieuwe Psalmberijming befchikt heeft, ook omtrent de Muzijk, ons eene verbetering, om niet meer te fchreeuwen; maar, met de braave Zwitfers en andere volken, den Opperheer met aangenaamheid te zingen; waartoe ik hoop, door mijne Psalmwijzen, eenigzins den weg gebaad te hebben; met mijn geheele hart, zulks begeerd wordende, de hand wilende leenen, tot die genoegzaam algemeen gewenschte verbetering, op eene geheel andere fhikking, afgeleid uit bovengemelde Psalmwijzen, ten algemeenen kerkgebruike te vervaardigen: vergelijk ten deezen opzichte verder, onze een-en-veertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 223.

CROCHE. (*Fransch.*) Het wordt ook *Croce* gefchreven; doch beter, *Croche*: als komende van *Crochet*, een haak: men verftaat er door eene noot, waarvan de kop gefloten, en aan den ftart een haakjen getrokken is; geldende de helft eener noot, waarvan de kop wel toe is, maar welke geen haakjen aan den ftart heeft, in het Nederduitsch bekend, onder den naam van agtste; en waarvan in onze vijfde les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 2. Fig. 4. gefproken is. *Croché*; gehaakte: te weeten; van eene noot *Croche* gefproken. *Croche Pointée*; willende te kennen geeven, een agtste deel met een punt; des, een gepunt agtste deel; zijnde hiervan ook in onze bovengemelde vijfde les, Plaat 2. Fig. 8, maat 3. gefproken; zie ook, *CHROMAFUSA*, en, ter meerdere ophelderinge, *NOTA*.

CROCHET. (*Fransch.*) Haak; zijnde een klein fchreefjen, het welk, dwars door den ftart der nooten, of onder dezelve, getrokken wordt: om te kennen te geeven, dat men die als agtste deelen wil gefpeeld hebben: twee fchreefjens, door den ftart, of onder de noot, gehaald, duidt zestien, en drie, twee-en-dertig deelen aan: dit wordt gebezigd,

ter verkorting des schrijfrants; en, vooral, in *partituuren*: zie ter meerdere ophelderinge, bij den term CHROMA, Plaat 14. Fig. 2. (a.) (b.) en (c.) achter de Letter C: wordende gefchreven, als in de twee bovenfte muzijkbalken; en uitgevoerd, of gespeeld, als in den onderften muzijkbalk, staat: vergelijk, ook CHROMA.

CROMA. CROME, en CROMETTA. (*Grieksch Italiaansch.*) Zie CHROMA.

CHROMATICO. (*Grieksch Italiaansch*) Zie CHROMATICO.

CROMORNE. (*Fransch Nederduitsch*) Kromhoorn; zijnde een register in het orgel: dezelve is een tongwerk, trekken- de eenigzins naar de *Basfon*: zie ook *Basfe de Cromorne*, bij BASSE; en, vergelijk BASSONE, en FAGOTTO.

CROQUE-NOTE, en **CROQUE-SOL.** (*Fransche Termen.*) Het wil zo veel zeggen, als *Noteknapper*, en *Solknapper*; zijnde *Sol* de vijfde *Noot* der *Schaale*; of, zo als wij in het Nederduitsch zouden zeggen, krabbelaar, rammelaar, breekebeen, enz. zijnde een naam, dien men, spottender wijze, geeft aan iemand, welke eenige hebbelijkheid verkregen heeft, in het uitvoeren van *Muzijkstukken*; doch die alles speelt, zonder smaak en oordeel; of zonder het weezenlijke en fraaje, dat daarin gevonden wordt, te begrijpen of te verstaan.

CROTALISTRIA. (*Grieksch Latijn.*) Eene vrouw, welke op de *Cimbaal* speelt; eene *Cimbelspeelster*, klater speelster: van het Grieksche, Κρόταλον, *Krotalon*; zekere *Cimbaal*, klater, of ratel: welk Muzijk-instrument de Egyptenaars, in de kerkplechtigheden hunner afgoden, gebruikten; geluid en geraas maakende, Κροταλίξις, *Krotalzein*, geheten.

CRÓTALUM. Κρόταλος. (*Grieksch Latijn.*) Een speeltuig, dat met de hand geslagen wordt: gelijk de *Cimbaalen*; waarmede men den term *Crusma* kan vergelijken. Sommigen verstaan er de *Cimbaal*, of een klater of ratel zelf door; waarvan ook bij *Cymbalum*, en bij *Sistrum* zal gesproken worden. Door *Crótalum* wordt al mede ook verstaan, een zeker riet, het welk in 't midden gespleten is, welks deelen zodanig bewogen worden, dat ze een geluid geeven: dan, eenigen willen, dat het eigenlijk was, een soort van *Castagnetten* of handklappers; zijnde een soort van *Muzijk-instrumenten*, daar de Priesters van *Cybele*, op de Legpenningen mede afgebeeld worden; dit speeltuig was, (zegt men,) bij de oude Grieken en Romeinen in gebruik, en bestond uit twee stukken koper of blik, met een handvat, waarop zekere vrouwen *Crotalistris* genaamd, gedurende de maaltijden der Grooten speelden.

en naar het geluid dat zij daar mede maakten dansten: het wordt zogenaamd van *χρονος*, *Pulso*, ik sla; en was enigzins gelijk aan 't geklapper van een ojevaar, die daarvan daan, ook *Crotaliftria* genaamd is. *Aristophanes* eigent den naam van dit instrument, aan eenen snapper toe: *Pausanius* verhaalt, dat *Hercules* de *Symphalides* niet door pijlen, maar door het geluid deezer *Instrumenten* verdreven heeft; het welk zo zijnde, een bewijs is, dat ze van eenj overoud gebruik moeten geweest zijn: *Ovidius* voegt dit speeltuig bij de *Cymbaalen*: zij die daar op speelden, maakten verscheidene buigingen en bewegingen des ligchaams; min of meer als in de Fransche *Sarabandes*, onder 't speelen met *Castagnetten*, gelijk blijkt uit het gedicht *Côpa* genaamd, 't welk aan *Virgilius* wordt toegeschreven. *Clemens Alexandrinus* noemde de inwooners van *Cilicië* de uitvindere deezer speeltuigen; oordeelende dat het den *Christenen* niet betaamde, dezelve op hunne maaltijden te gebruiken, wegens de dartele bewegingen der ligchaamen die daarmede gepaard gingen: vergelijk CYMBALUM.

CROTCHET. (*Engelsch.*) Het wil zeggen haak: de Engelschen verstaan er eigenlijk door een vierde; en door *Crotchet rest*; een vierde zwijgens. Zij verscheelen hierin van de Franschen, die een agtste *Croche* noemen, en een vierde *Noire*: noemende de Engelschen een agtste, *Quaver*, zie het *Engelsche Psalmboek*; en alle *Engelsche Instructie-boeken*.

CROTOLON, of **CROTOLUM.** (*Slechte Latijn.*) Zie eigenlijk CRÓTALUM.

CROUSTA. (*Grieksch.*) Zie *Instrumenta Krousta*, bij INSTRUMENTO.

CRUSMA. (*Grieksch Latijn.*) Van *κρούειν*, *Kroueis*: welks oorsprong is *κρούειν*, *Krouein*, kloppen, footen, slaan, smijten: waarvan *Crusma*, het slaan, naamlijk, op een speeltuig: men verstaat er eigenlijk door een *Muzijk-instrument*, dat men met de hand slaat; gelijk eene *Cimbaal*: vergelijk CRÓTALUM.

C SIMPLE, **C TAILLÉ**, en **C TRANCHÉ.** (*Fransch.*) *C Simple*; eenvoudige, of enkele **C**: te weeten; in vergelijking der doorgesnedene **C**, welke genoemd wordt *C Taillé*, gesnedene **C**; en *C Tranché*, doorgesnedene **C**: zie, ter meerdere ophelderinge, onze vierde les van den *Catechismus der Muzijk*, de letter **C**, en den term **C BARRÉ**.

C SOL UT. (*Syllaben, ontleend aan een zeker Latijnsch vers.*) Met deeze verwarrende *Syllaben*, benoemen de Franschen, den eersten toon der schaale van *Guido Aretinus*; overeën-

- komende met onze C; die ook wel maar enkel noemende
Ut: zie, ter meerdere ophelderinge, SYSTEMA.
- CUCULUS**, of **CUCULLUS**. (*Latijn.*) Een koekoek: zie, hoe op het *Orgel* dezelve kan nagebootst worden, bij den term **KETELTROM**.
- CUERNO**. (*Een Spaansche Term.*) Een Hoorn. Zie de schaale voor dit speeltuig bij **CORNO**.
- CUM**. (*Latijn.*) **Ho** wil zeggen, met, mitsgaders, nevens: zo heeft men: *Cum Arcu*, met den strijktok; zijnde hetzelfde als *Con l'Arco*, en *Coll' Arco*. *Cum Diligentia*, met naarstigheid; zijnde hetzelfde als *Con Diligenza*. *Cum Expressione*, met nadruk; zijnde hetzelfde als *Con Espresione*. *Cum Furóre*, met woede; zijnde hetzelfde als *Con Furia*. *Cum Jubilo*, met vreugde; zijnde hetzelfde als *Con Giubilo*. *Cum Motu*, met beweging; zijnde hetzelfde als *Con Moto*. *Cum Octavo*, met het octaaf; zijnde hetzelfde als *Coll' Ottavo*. *Cum Tremore*, met beeving; zijnde hetzelfde als *Con Tremore*. *Cum Variationibus*, met variatiën; zijnde hetzelfde als *Con Variazioni*: zie verder, alle deeze termen bij **CON**, en **COLL'**.
- CUSPIDA**. (*Een Orgelterm.*) Deeze term komt bij verbastering van het Latijnsche *Cuspidatim*, spits, puntig, scherp, spits toeloopeude, puntswijze, gelijk een punt, of spits: zo als men dan ook met deeze verbasterde term eigenlijk een register in het orgel bestempelt; zijnde de *Spitsfluit*: zie des verder, den term, **SPITSFLUIT**.
- CUSTOS**. (*Latijn.*) Wachthouder; een die gadeslaat. *Custos Musicus*; muzikaale wachthouder: zijnde een zeker teken, gelijk een *w*, dat gezet wordt, op het einde van eenen muzikbalk, op, of tuschen eene linie, en welke te kennen geeft, dat de eerste noot van den volgende muzikbalk die is, die de *w* aanwijst, op het laatste van den voorgaanden muzikbalk: zie ter meerdere ophelderinge, onze zevende les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, den term **MOSTRA**.
- C UT**. (*Een Term der Schaale of Klankladder.*) De Franschen noemen zodanig, het gene wij alleenlijk **C** noemen: te weten; de eerste toon of noot der schaale, toon- of klankladder van *Guido Aretinus*. Zie ook **c SOL UT**, en verder, aldaar op het laatste, SYSTEMA.
- CY-DESSUS**, en **CY-DEVANT**. (*Fransch.*) Zie, **COMME CY-DESSUS**, en **GIA**.
- CYLINDER**, of **CILINDER**. (*Een Orgel-term.*) Deeze term komt af van het Latijnsche woord *Cylindrus*, welk wederom afftant van het Grieksche, *Κύλινδρος*, *Külindros*.

een lange en ronde rolsteen, welken men op de aarde rolt, om dezelve effen te maaken. *Cylindraceutus*, lang en rond, gelijk een cylindersteen, of cilindersteen: deezen term geeft men, als eenen bijnaam, aan orgelpijpen, welken onder en boven even dik zijn, gelijk de *Cylindersteenen*; zijnde doorgaands, van eene wijde *Mensuure*.

Men geeft deezen term ook aan de ton of trommel van een klokkenspel, huisuurwerk, en orgeltjen waarnaar men de kanarijvogeltjens leert zingen, of grooteren, waarmede de kermisloopers voorzien zijn: vergelijk de hier onderstaande term *CYLINDRUS PHONATACTICUS*.

CYLINDRUS PHONATACTICUS. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zo veel zeggen, als stemleidende Cylinder: dan, men verstaat er de *Ton* of *Trommel* van het klokkenspel door, waarop de muziekstukjens gestoken worden: vergelijk hier voor, den term *CYLINDER*.

CYMBALISSARE. (*Latijn.*) Van het Grieksche *κυμβαλίσειν*, *Kumbalitzein*: met Cimbaalen speelen. *Cymbalisto*; op de cimbaal slaan of speelen. *Cymbalista*, *Cymbalistes*, en *Cymbaliflus*; een cimbaalspeeler, een die op de cimbaalen slaat of speelt: *Cymbalistris*; een cimbaalspeelster, eene vrouw, die op de Cimbaal slaat of speelt.

CYMBALUM. *Κύμβαλον.* (*Grieksch Latijn.*) Van het Grieksche, *κύμβαλον*, *Kumbalon*. In 't Italiaansch, *Cimbalò*. In 't Fransch, *Cymbale*. In 't Engelsch, *Cymbal*. In 't Hoogduitsch, *Cymbel*. In 't Nederduitsch, *Cymbaal*, *Symbaal*, *Cimbaal*, of *Simbaal*: een *Cymbaal*, of *Cimbaal*; een zeer oud speeltuig, waarvan dikwijls melding gemaakt wordt, in de Heilige Schrift; zijnde twee halve bollen, of holle kommetjens, uitwaards rond gevormd en bultende; maar van binnen lodig: twee op elkander sluitende stukken, maaken zamen een speeltuig uit: op de rugzijde, zijn ze met ooren, om duimen en vingers in te steeken, of met handvatten, voorzien: of anderszins zo gesteld, dat zij elk met ééne hand bekwaamlijk geslagen, en vastlijk genoeg beklemd kunnen worden: haare stof was koper, of metaal, om dat daarin de beste klank, en 't aangenaamste geluid, gevonden wordt: uit deeze ondervindinge zijn onze klokken en schellen of bellen geboren: om, met dit speeltuig 't gehoor te vermaaken, moest de kunstenaar die in 't geweld zijner handen besluiten, en tegen elkander zamenklesfen; die slagen, naar de maat, vertraagen, of versnellen, en de vereischte toonen, in de verscheidenheid der raakingen, met geheele of halve kanten, zoe-

ken, waarop de kunstenaar afgerecht was : dit geluid noemen de Latijnen *Tinnitus*, een geink, geklank.

Zoude dit speeltuig, bij de Ouden, niet voornaamlijk, onder hunne muziek, gediend hebben, om, door zekere wijs van slaan, de langte en kortte der *Syllaben*, en des ook die der *Toonen*, aantegeeven? want deezen waren niet, gelijk bij de tegenwoordige muziek, uitgewerkt of gefigureerd; maar meest lange en eenvoudige *toon*en of geluiden, waarvan bij den term *Harmonia* zal gesproken worden: de Ouden hadden geene maat, of nootverdeeling, gelijk wij hebben; want die is naderhand uitgevonden en ingevoerd; zo als wij bij *Systema* zullen zien: zij lieten de greepen, of *syllaben*, met de *toon*en evendragtiglijk voorgaan; nooit ging een zanger over van den éenen *toon* tot den anderen, of hij ging ook voort met zijne *Tekstwoorden*: zo dat elke *toon* zijne greep, en elke greep haaren eigenen *toon*, had; zamen gelijk afloopende, tot dat zij beiden in eenen bekwaamen stemval eindigden: dan, vermids door de menigte van zangers, dikwijls hierin eenige verwarring konde geboren worden, door niet gelijk voorttegaan, en geene korte en lange *syllaben* en *toon*en waarteepeemen, was dit speeltuig, mijns erachtens, hiervoor zeer geschikt, om te kennen te geeven, wanneer ieder een andere *toon*, en *syllabe*, moest aanvangen; doe hierbij, dat er nooit meer dan één van deeze Speeltuigen gevonden werd, op den zangtrans der *Hebreeuwen*; denkelijk, om hier voor te doen dienen; hoewel dezelve, in de opene lucht, wel vermeerderd werden: zo als bij *1 Kron. XV: vs. 19.* blijkt: die dit speeltuig behandelde, was de voornaamste of het hoofd der *Musiceerenden*, de *Kapelmeester*, die ook altijd de maat moest aangeeven; zo dat aan niemand beter dit *Instrument* voegde, of in gepastere handen konde gesteld worden: waarom men dan ook dit *Instrument* onder de *Hebreeuwen* gesteld ziet, in de handen van eenen *Heman*, *Asaph*, en *Ethan* anders ook *Jeduthun* genaamd, hoofden, oversten, of *Kapelmeesters* van den tabernakelzang onder *David*, en daarna van den tempelzang, onder *Salomon*: hebbende *Heman* veertien zonen, *Asaph* vier, en *Ethan* of *Jeduthun* zes; welke vier-en-twintig *Levyten*, en zonen van deeze drie *Kapelmeesters* des tempels, aan het hoofd waren van vier-en-twintig zangbenden, die talrijk waren, en bij beurten in den tempel dienden: gelijk nu *Chenanja*, een Overste of *Kapelmeester* was van den tempel, om de lofzangen, in den tempelplechtigheden optehffen, als zeer ervaren zijnde in de zangkunst; zo wa-

ren deezen denkelijk gesteld als *Kapelmeesters* om de maat of langte en kortte der *syllaben* en *toon*en, door eene zekere wijze van slaan aantegeeven met de *Cymbaalen*: die sla-gen, of vertraagende of versnellende, door bijzondere rakingen, met geheele en halve kanten zoekende, en de maat daarvan aangevende; de *Cymbaalen* daartoe zeer geschikt zijnde: want vermids dezelve niet dan een zeker getink konde maaken, zoude zij in vrij minder handen gesteld zijn geweest, en in de handen van zodanige voornaame hoofden, oversien, en *Kapelmeesters* gantsch niet pasfen; maar aangemerkt wordende als *Instrumenten*, welken hiervoor zoude dienen, konden dezelve in geen beter handen gesteld zijn, dan in die van zodanige voornaame mannen, als zeer veele kundigheid vereischt wordende, om dezelve hiertoe te bezigen: gelijk zij nog doorgaands onder het veld- of zogenaamde Turksch- muzijk gebruikt wordt, om de maat aantegeeven: zie, 1 *Chron.* XV: vs. 17, 19 en 22.; Cap. XVI: vs. 5, 7, 37, 41 en 42. Cap. 25, vs. 1—31. 2 *Chron.* V: vs. 12. *Ezra* III: vs. 10. *Psalms* XXXIX: 50, 62, 73—83 en 89.; allen de eerste versen: vergelijk verder, den term *CORYPHÆUS*.

CYMBEL. (*Een Hoogduitsche Term.*) Deeze term komt van het Latijnsche *Cymbalum*, waarvan bij den voorgaanden term gesproken is, een *Cymbaal* of *Cimbel*; wordende ook zodanig een hakkebord genoemd: en, behalven dit bekend en oud speeltuig, bestempelt men met deezen term ook een register in het Orgel; zijnde een klein, maar helder en scherp van geluid pijpwerk; 2, 3, 4, ja, somtijds meerder, sterk; die in quinten en unisoonen, met de Grondstemme overeenkomen; het is eene verdubbelde Vulfstem, en des zonder Grondstemmen niet raadzaam te laten hooren; kunnende de reden, waarom dit niet wel kan weezen, bij de termen Grondstemmen, en Vulfstemmen, gezien worden: verder heeft men nog van deezen term de Orgeltermen, *Cymbel-Octaaf*, *Symbel-Octaaf*, *Cimbel-Octaaf*, of *Simbel-Octaaf*; zijnde een register in het orgel, een klein, maar sterkluidend pijpwerk van 3 voet in toon; hetzelfde is genoegzaam als het Super-Octaaf, waarvan bij die term, op den term Super nader zal gesproken worden; men moet dit register niet verwarren met de Cymbel bovengemeld: want Cymbels of Cimbels, welken uit een enkel pijpwerk vervaardigd zijn, verdienen den naam van Cimbel niet; maar veel eer van Super-Octaaf, 1 voet. *Cymbel-Regaal*, *Symbel-Regaal*, *Cimbel-Regaal*, of *Simbel-Regaal*; wordende hier mede bestempeld een register in

het orgel; zijnde als eene Cymbel, of Cimbél: te weeten; als eene Vulfstem, en als eene Regaal, zamen op éé-
nen ftok vervaardigd. *Cymbel-Star*, *Symbel-Star*, *Cimbél-Star*, *Simbél Star*, of *Cymbel-Starre*, is één der zogenaamde
fomme registers in het orgel; zijnde een verborgen rad,
welke door den uitval des orgelwinds, aan het draajen
geholpen wordt, door den registertrekker een klep ope-
nende, die den wind op hetzelfde doct speelen: aan dit
draajend werktuig, zijn eenige klokjens vastgemaakt, die
hun geluid als dan laten hooren: deeze klokjens, indien
dezelfen wél ingericht zijn, stemmen overéén met den
toon waaruit men speelt, of met die des orgels een ze-
keren toon of accoord uitmaakende: bij voorbeeld, het ac-
coord van C: te weeten; C, E, G: C; het binnenwerk
van dit werktuig is gevoederd, om het rammelen te be-
letten; hebbende dit rad aan zijn gedeelte, een van
hout gemaakte vergulde star, die zig al omdraajende, aan
het gezicht vertoont, vermids dezelve meestentijds aan het
front van het orgel geplaatst is.

CYTARA. (*Slecht Latijn, en nog slechter Italiaansch.*) Zie
CITHARA.

D.

D. is de vierde letter van het Alphabet of A, B, C; ook de vierde van het muzijkaale Letter-syste-
ma, en de tweede van de diatonyke of natuurlijke schaale: zie onze
tiende, en vergelijk onze veertiende les van den *Catechis-
mus der Muzijk*, en verder, SYSTEMA.

D. wordt door de Franschen, bij hun Muzijkaal Systema,
Schaale, toon- of klank-ladder *Re* genaamd: vergelijk die
Schaale, bij SYSTEMA.

D., wil dikwijls in het Italiaansch, *Discanto*, de Discant of
bovenpartij; in 't Fransch, *Deffus*; te kennen geeven;
Zie verder, DISCANTO.

D. geeft ook wel eens *Dolce*, zacht, lieflijk, zoet, te
kennen: zie des, ten deezen opzichte, *Dolce*.

D. wil ook bij de Fransche Muzijk, te kennen geeven,
hetzelfde dat door P., bij de Italiaanen, aangeduid

wordt: te weeten; *Doux*, zoet, zacht: zie des verder, *DOUX*; en, vergelijk *PIANO*.

D, of *D M*, beduidt bij Klavierstukken, in het Latijn, *Dextra Manus*, in het Italiaansch, *Destra Mano*, met de rechterhand; of enkel *Dritta*, rechter: te weeten; hand daar onder begrepen: dat is; wanneer men bij zulke muzijkstukken, de rechterhand over de linkerhand moet brengen, en des die passages, met de rechterhand speelt, welken men anders met de linkerhand zoude gespeeld hebben: z'e ook, ten deezen opzichte, *DEXTRA MANU*; en, vergelijk, de letter *M*.

DA. (*Italiaansch*.) Het is, een voorstelwoord, afkomende van her Latijnsche *A*, *Ab*, *Ex*, enz., en betekent somtijds, voor, door, van, voor de, door den, van het, van de, van den, enz. zo heeft men, *Da Camera*, voor de kamer; en, *Musica da Camera*; muzijk voor de kamer: in tegenstelling van *Da Capella*, voor de kapelle; en, *Musica da Capella*; muzijk voor de kapelle. *Da Capo*; van het hoofd, van het begin: te weeten; zodanig muzijkstuk, waarbij dit gevonden wordt, na dat men een zeker deel gespeeld heeft, wederom van het begin aantevangen, tot aan het eindteken; wordende bij verkorting aldus geschreven *D. C*: deeze letters of woorden, ontmoet men doorgaans aan het einde van zulke muzijkstukken, en van *Rondeaus*, die wederom van het begin moeten gespeeld worden, en die in den toon waarmede zij beginnen, eindigen, te kennen geevende, dat zulk stuk wederom hervat, en met het eerste gedeelte daarvan, moet geëindigd worden, waarvan in onze zevende les van den *Catechismus der Muzijk* ook gesproken wordt. *Da Capo al Fine*; van het begin naar het einde. *Da Capo dal Segno*; wordende ook wel eens geschreven, *Da Capo ad Segno*, *Da Capo al Segno*, en *Da Capo a Segno*; maar beter *Da Capo dal Segno*; willende zeggen, van het begin aan het teken: wordende dees term gebezigd, wanneer men eenig deel van een muzijkstuk gespeeld heeft, en men wederom eenig deel, welk men reeds gespeeld heeft, en vooraf is gegaan, moet herhaalen, en nog eens laten hooren; doch niet in zijn geheel van het begin wil gespeeld hebben; maar daarvan slechts een zeker deel; gelijk er dan ook altijd een zeker teken bij staat; om aanteuiden, waar men wederom beginnen moet: zijnde hiervan ook gesproken in onze zevende les van den *Catechismus der Muzijk*. *Da Capo Fin' al Fine*; van het begin tot aan het einde. *Da Capo, ma senza Replica*; van het begin, maar zonder herhaalinge. *Da Capo sine al Fine*; van

het begin tot aan het einde; zijnde hetzelfde als Da Capo Fin' al Fine, waarvan zo even gesproken is. *Da Capo Tema Senza Replica*; willende te kennen geeven, dat men het wederom van het begin, van het Thema moet speelen, zonder herhaaling. *Da Capo, senza Replica*; van het begin, zonder herhaaling. *Da Capo sino al Segno*; van het begin tot aan het teken. *Da Chiesa*; voor de kerk: of eigenlijk *Musica da Chiesa*; muziek voor de kerk. *Da Principio*; van den aanvang, van 't begin: zijnde het zelfde, als Da Capo, het welke bij de muziek meerder gebezigd wordt; en waarvan hier boven gesproken is. *Da Signore*; van den Heere: *Composto da Signore N.*, gecomponeerd of zamengesteld door den Heer N., zamengesteld van den Heere N. *Da Stromenti*; voor speeltuigen, of, voor de speeltuigen. *Da Violini*, voor violen; *Da Violino*, voor de viool.

DACTYLOS, of **DAKTYLOS**, of **DAKTULOS**. Δάκτυλος. (Een Grieksche Term.) In het Latijn, *Dactylus*; waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Dactyle*: het is een term der Grieksche en Latijnsche Dichtkunst; drieling, of eigenlijk, vingerling; zijnde een voet die ééne lange, en twee korte lettergreepen bevat: het welke op de nooten der muziek, en de muzikkaale compositie, toepasselijk is: vergelijk, ter meerdere ophelderinge RHYTHMOS.

Dees vingervoet, bij voorbeeld, ^{— — — — —} *carmina*, wordt Δάκτυλος, vinger, geheten, om dat hij, als een vinger, het ééne deel langer dan de twee anderen heeft: de *Dactylus* en *Spondeën* zijn de eenigevoeten of maten die in zesvoetige versen, of *Hexameters*, gebruikelijk zijn; wordende de eerste leevendiger, doch de laatste plechtiger en destiger geacht: zo dat, daar een groote leevendigheid verbeeld wordt, men de *Dactyli* met meer eigenschap gebruikt vindt; gelijk in het leevendige paard, bij *Virgilius*, Prins der Latijnsche Poëten.

^{— — — — —}
Quadrupè dante putrem sonitu quatit ungula campum.

De hoef, slaat rottige aard', met een viervoet geluid.
 Wie ziet, wie hoort het paard niet rennen?

Zo ook:

^{-u} ^u ^{-u} ^u ^{-u} ^u ^{-u} ^u ^{-u} ^u ^{-u} ^u
Parve (nec invideo) sine me liber ibis in urbem.

^{-u} ^u ^{-u} ^u ^{-u} ^u ^{-u} ^u ^{-u} ^u ^{-u} ^u
Hei mihi, quod Domino non licet ire tuo!

OVIDIUS.

*Klein boek! ('k benijde 't niet,) gij gaat van mij naar Rome,
 Ach mij, dat ik niet mag! uw Heer moet daar voor schroomen!*

Van deezzen term, heeft men in het Fransch, ook den term *Dactylique*; zijnde eene soort van gezang, waarbij deeze klankvoeten, of lettergreepen, *Dactylus*, geduuriglijk gevonden worden: sommigen trekken echter in twijfel, of de term, *Dactylique*, een speeltuig, dan of het eene soort van zang zij: om dat men elders vindt aangetekend, dat met hetzelfde kan houden voor een speeltuig, en ook voor een *Air*; het ééne voor het andere genomen, als, bij voorbeeld, *Musette*.

DAL. (*Italiaansch.*) Het komt bij verkorting van *Dallo*, *Dalla*, *Dalli*, of *Dalle*; en wil zeggen, van den, van de, van het: zo heeft men bij voorbeeld: *Dal Segno*; van het teken; waarvan bij Da Capo dal Segno, op den term Da gesproken is. *Dal Segno al Fine*; van het teken naar het einde: te weten; van het teken het hervattende tot aan het einde spelende: en, voor den naam van een' Auteur, *Dal Signore N*; van den Heere N, van den Heer N: te kennen gevende, dat zodanig een Muzikstuk, waarbij dit gevonden wordt, zamengefeld of gecomponeerd is, van den Heere N. Vergelijk **DEL**.

DAMASCENUS. (*Een Naam.*) Het is de naam van eenen *Syrischen Monnik*; of, gelijk anderen zeggen, *Bischof*, welke de muziek, door nieuwe tekens, omtrent het jaar 725, zocht optehelderen: men stelt dat hij de eerste was, die de *Psalmen Davids* in de Oostersche Kerk te zingen, invoerde; wordende door sommigen den tijd daarvan bepaald, niet omtrent het jaar 725, maar in het jaar 427; en des drie eeuwen van te voren: hebbende de *Psalmen* voor die kerk, met fraaje zangwijzen voor dien tijd, voorzien: men gaf hem wegens zijn keurig zingen, den bijnaam van *Melodus* of zinger: zie verder, van hem, **SYSTEMA**.

DAMMEN. (*Een Orgel term.*) Men verstaat er door in het orgel, zekere houtene lijsten, welken op de windlade op het fondamentbord tuschen welke de registers liggen, geplaatst zijn; zij moeten van 't zelfde hout weezen,

waarvan de registers gemaakt zijn, vermids de registers zig anderzins, bij verandering van weêr, bezwaarelijk laaten trekken, en eerlang geheel afscheuren: het deugt derhalven gantsch niet, dat sommigen tot de registers eiken en tot de dammen dennen-hout gebruiken; want dit krimpt in droogte altoos meer dan 't andere; geeft wonder dan, dat de registers, die de geheele last moeten draagen, ongemaklijk te regeeren zijn en ligt loscheuren; ja, het denrenhout zwelt, bij vochtig weêr, ook meer, en dit maakt de registers zo gewillig in 't aantrekken, dat er zelfs doorspraak bespeurd wordt; aangezien de dammen zwellen, en de stokken zig van de registers afscheuren.

DANZA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Danse*; een dans. *Danza Rustica*, of *Danza Rusticana*, en *Danse Rustique*; een boerendans. Zie ook *Ballo* bij **BALLETTO**.

DAS. (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geeven, *DMol*: zie, ter meerdere ophelderinge, genoegzaam op het laatste aldaar, **SYSTEMA**.

DATÓS. *δαρός.* (*Grieksch.*) Bij verbastering, *Datis*: het is een zekere zang, die van de Grieken, bij vrolijke gelegenheden, gebruikt werd.

DAVID. (*Een bekende Naam van den Koning der Hebreewen.*) Zodanig wordt te Neurenberg een zeker zilveren snoer genaamd, daar drie groote zilver vergulde scheltingen aan vast zijn, en op de middenste van welke koning *David* met zijn harp verbeeld is: dit snoer wordt als een prijs den overwinnaar in de zangkunst toegewezen, met de vrijheid, om het aan zijnen hals te draagen: lofsijke gewoonte, en treflijke Landen, alwaar de kunsten beloond en aangemoedigd worden! vergelijk ten deezen opzichte verder, **PROFESSORE DI MUSICA**.

DAVIDS-HARP. (*Een zeker Snaarspeeltuig.*) Dit speeltuig is met gewoone darmsnaaren, zo als op de bas, en vioolen gebruikt worden, bESPannen; wordende naar evenredigheid ingericht, zodanig, dat de onderste in de bas, dezelfde dikte eener C snaare der bas, en de bovenste eene *Quint* der viool, gelijk is: men heeft een grooten en kleinen, welke laatste zonder *Semi-Toonen* zijn: de grooten hebben gemeenlijk vier-en-vijftig snaaren, meer of minder, naar dat zij grooter of kleiner zijn; waarvan de *Natuurlijke Toonen* meestendeels zijn vijf-en-dertig, en de *Semi-Toonen* negentien in getal: de *Natuurlijke Toonen* in den *Bas* vangen

van *Contra G* aan, en gaan in den *Discant* tot $\overset{=}{f}$ driegeftreep, en

somtjids wel maar tot $\overset{=}{c}$. De *Semi-Toonen* vangen in den *Bas*

van *E-mol* aan, en gaan tot de ongefrekene *B-mol* van het klein octaaf: en, in den *Discant* hebben zij haaren aan-

vang van het eengefrepte *c-kruis*, en gaan tot de twee-gefrepte *b-mol*: zo als op de hier nevenstaande Plaat 15 te zien is: zijnde de *Semi-Toonen* ter onderscheidinge een weinig ingerukt geworden, daar de *Natuurlijke Toonen* rechtdoor tot op het ligchaam der harp gaan.

Dit speeltuig wordt met beide de handen bespeeld; met de linkerhand den *Bas*, en met de rechterhand den *Discant*: zodanig dat wanneer in den *Bas* enkele *Octaaven* gegrepen worden, men den duim en de achterste vinger gebruikt; bij andere greepen worden de middenste-, en voorste vinger gebezigd: in den *Discant* wordt bij den aanvang van een stuk den voorslag door de voorste vinger en opgezette duim der opwaards gaande *Seconde* voorgeslagen, en voor het overige wordt met de vingers afgewisseld.

Verder is nog aantemerkten, dat de harp op dezelfde wijze als het Klavecimbel gesteld wordt; voorzien zijnde van stelpennen welken door middel van een stelhamertjen op hunnen toon opgetrokken worden, de snaaren hier door hooger of laager op hunnen toon brengende.

Men bezigt bij de harp dezelfde sleutels, als bij stukken welken voor het klavier gezet zijn.

Het onderscheid tusfchen de Spits- en Davids-harp is, dat geene met een dubbele resonantie-dekzel voorzien is; daar deeze maar éenen bodem van onderen heeft, waarin op beide zijden, zeven tot twaalf, ook mindere resonantie-gaten gevonden worden: zie ook *HARPA*, en *SPITS-HARP*.

D. C. (*Bij verkorting, Da Capo*) Zie *DA CAPO*.

D. DUUR, of (*D. DUR.* (*Een Hoogduitsche Term.*)) Men wil er *D*, over de *Groote Ters* mede te kennen-geeven: vergelijk verder, de termen *Duur* en *Mol*, bij *DURO*, en *MOLLE*.

DE. (*Fransch.*) Een woordlederen, of voorzetsel: zo zegt men, *Fouer de la Basse*; op den bas spelen. *Fouer de la Flûte*; op de fluit spelen. *Sonner de la Trompette*; de trompet steeken, of er op spelen, blaazen: het heeft veel overeenkomst met het Italiaansche *Da*, of *Di*, en wil ook zeggen, van: zie ook *DA*, *DI*; en, vergelijk *DU*.

DÉBIT. en **DÉBITER.** (*Fransch.*) *Débit*; eene vaardigheid, vlugheid, gezwindheid, of rasheid, in het spreken, of om zig uitte drukken, het welke op het vlug en vaardig spelen toepasselijk wordt gemaakt: gelijk men dan ook door *Débitier*, dat eigenlijk wil zeggen, vaardig

dig en rasch spreken, klappen, enz.: bij de muziek verstaat men er door, met voordacht het mouvement of de beweging eens muziekstukks verhaasten; hetzelfde overhaasten, en rascher, dan de Componist goedgevonden en voorbedachtlijk aangekend heeft, speelen: het welk ten eenenmaale aftekeuren is; als hier door zodanig stuk veel te kort doende, ja, het meestentijds geheel bedervende: zijnde hierom voorbedachtlijk de mouvementen bij ieder muziekstuk bepaald, hoedanig het moet gespeeld worden: hoe ook sommigen wel eens, uit stijfhoofdigheid, of uit onkunde, van oordeel zijn, dat men daarmede niet van nooden heeft, en zulks wel uit het beloop des stukks kan raaden: dan, wij laten de zulken in hunne dwaalingen, tot ze, daarvan wederkerende, zulks zelven zien: wij, hetzelfde met duizend anderen, als zeer noodzaaklijk beschouwende, ja, onontbeerlijk om de rechte meeninge van den Componist te kunnen trefsen: vergelijk ten dien einde MOVIMENTO.

DECACHORDON, of **DEKACHORDON**, Δεκάχορδον, (Grieksch.)

In het Latijn, *Decachordum*: het wil eigenlijk zeggen, tien-snaarig: dan, men verstaat er door een muzikaal speeltuig, tien snaaren hebbende: men wil dat de Hebreën dit speeltuig *Hasor* noemden; en dat het bijna gelijk was als de Davidsharp; maar van een driehoekige gedaante met eenen hollen buik, en aan het benedenste deel klinkende, of geluid geevende.

DÉCAMERIDE. (Een Fransche Term.) Het is zamengesteld uit de Griekische woorden, Δέκα, *Déka*, tien; en Μέρις, *Méris*, deel: de groote *Sauveur* bezigt dit, om het tiende gedeelte eener *Eptaméride*, of eigenlijk *Heptaméride*, te kennen te geeven: om een *Temperatuur*, dat die geleerde man als best beschouwt, optemaaken, verdeelt hij het *Octaaf* in 43 deelen; welken hij noemt *Mérides*, deelen: ieder van deezen verdeelt hij wederom in 7 deelen, die noemende *Eptamérides*, zeven deelen; verdeelende elk van deezen wederom in 10 deelen; welken hij den naam van *Décamerides*, tien deelen, geeft; het *Octaaf* is des verdeeld in 3010 egale deelen; door welken men, zonder te seilen, de overéenkoms van alle de *Intervallen* der *Muzijk* kan uitdrukken.

DÉCHANT. (Fransch.) Het wil zo veel zeggen, als tegenzang; zijnde een verouderde term: willende te kennen geeven hetzelfde, dat men naderhand bestempeld heeft met den naam van *Contrepoint*; wordende ook *Contre-Chant* genoemd: zie verder **CONTRAPUNTO**.

DECIMA. (Latijn en Italiaansch.) Het is 't vrouwlijke van

het Latijnsche *Decimus*, en het Italiaansche *Decimo*. In het Fransch, *Dixieme*: tiende, de tiende, het tiende, het tiende deel, enz. zijnde een interval, welke negen achteréenvolgende trappen bevat, en vervolgens tien Diatonyke geluiden; de eerste en laatste medegeteld; des de ters, verdubbeld: bij voorbeeld, C E, c e of, een octaaf, en eene groote of kleine ters boven het octaaf: bij voorbeeld, C e, c e. Een interval, dien men, bij den generaalen bas, wanneer die achter eenen nona, of negen, onmiddelijk volgt, van eene ters somtijds onderscheidt: zo heeft men ook in het Latijn en Italiaansch; *Decima-Nona*; in het Fransch, *Dix-neuvieme*; negentiende, de negentiende, het negentichde, enz.; zijnde een interval, welke agttien achteréenvolgende trappen bevat, en vervolgens negentien Diatonyke geluiden; de eerste en laatste medegeteld: des, de quint driemaal

verdubbeld: bij voorbeeld, C G, c g, c̄ g. of, het octaaf verdubbeld, en nog eene quint boven het octaaf: bij

voorbeeld, C c, c c̄, c̄ c̄. *Decima-Octava* in het Latijn; *Decima-Ottava*, of beter *Decim-Ottava* in het Italiaansch; *Dix-huitieme* in het Fransch; agttiende, de agttiende, het agttiende, enz.; zijnde een interval, welke zeventien achteréenvolgende trappen bevat, en vervolgens agttien Diatonyke geluiden; de eerste en laatste medegeteld: des, de quart driemaal verdubbeld: bij voorbeeld, C F, c f, c̄ f, of, het octaaf verdubbeld, en nog eene quart boven

het octaaf: bij voorbeeld C c, c c̄, c̄ c̄. *Decima-Quarta* in het Latijn en Italiaansch; *Quatorzieme* in het Fransch; veertiende, de veertiende, het veertiende, enz.; zijnde een interval, welke dertien achteréenvolgende trappen bevat, en vervolgens veertien Diatonyke geluiden; de eerste en laatste medegeteld: des, eene verdubbelde septima: bij voorbeeld, C B, c b; of een octaaf, en nog eene septima boven het octaaf: bij voorbeeld, C c, c b. *Decima-Quinta*, in het Latijn en Italiaansch; *Quinzieme* in het Fransch; vijftiende, de vijftiende, het vijftiende, enz., zijnde een interval, welke veertien achteréenvolgende trappen bevat, en vervolgens vijftien Diatonyke geluiden; de eerste en laatste medegeteld: des, een verdubbeld octaaf: bij voor-

beeld, C c, c c̄. *Decima-Septima* in het Latijn; *Decima-Settima* in het Italiaansch; *Dix-septieme* in het Fransch; zeventiende, de zeventiende, het zeventiende, enz.; zijnde

een interval, welke zestien achteréénvolgende trappen bevat, en vervolgens zeventien Diatonyke geluiden; de eerste en laatste medegeteld: des, de Decima verdubbeld: bij

voorbeeld, C e, c $\bar{e}$. of, de ters driemaal verdubbeld:

bij voorbeeld, C E, c e, c $\bar{e}$. of, het octaaf verdubbeld, en nog eene ters boven het verdubbelde octaaf: bij voor-

beeld, C c, c $\bar{c}$, c $\bar{e}$. *Decima-Sexta* in het Latijn; *Decima-Sesta* in het Italiaansch; *Seizieme* in het Fransch; zestiende; de zestiende, het zestiende, enz.; zijnde een interval, welke vijftien achteréénvolgende trappen bevat, en vervolgens zestien Diatonyke geluiden; de eerste en laatste medegeteld: des, eene verdubbelde Nona: bij voor-

beeld, C d, c $\bar{d}$. of, de seconde driemaal verdubbeld: bij

voorbeeld, C D, c d, c $\bar{d}$. of, het octaaf tweemaal verdubbeld, en nog eene Seconde boven het verdubbelde oc-

taaf: bij voorbeeld, C c, c $\bar{c}$, c $\bar{d}$. *Decima-Tertia* in het Latijn; *Decima-Terza* in het Italiaansch; *Treizieme* in het Fransch; dertiende, de dertiende, het dertiende, enz.; zijnde een interval, welke twaalf achteréénvolgende trappen bevat, en vervolgens dertien Diatonyke geluiden; de eerste en laatste medegeteld: des, eene verdubbelde sext: bij voorbeeld, C A, c a. of, een octaaf, en nog eene sext boven het octaaf: bij voorbeeld, C c, c a. vergelijk verder, onze zestiende les van den Catechismus der Muzijk.

Wegens eene Pagina, of bij het woord Opera, op de tijtelplaat van een werk, één van deeze termen gevonden wordende, geeft het te kennen, het getal van zodanig eene bladzijde, of van zodanig een werk, welke de Componist zamengesteld of gecomponeerd heeft: vergelijk, ten deezen opzichte PAGINA, en OPERA.

DECLAMATIO. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Declamazione*, of *Declamazione*. In het Fransch, *Déclamation*: het wil eigenlijk zeggen, redevoering, of verhoog: dan, bij de muzijk, verstaat men er door, de Kunst, om, door de stemvallen en melodiën, het spraak en rede-kunfuge accent of uitspraak uittedrukken; waartoe het Recitativ (bijzonderlijk dienende is: zo is *Declamator* in het Latijn; *Declamatore* in het Italiaansch; en *Déclamateur* in het Fransch; een redevoerer, een redenaar; wordende bij de muzijk er door

verstaan, een die] een Recitativ zingt: vergelijk verder, RECITATIVO.

DECRESCENDO. (*Latijn en Italiaansch.*) Afneemen, verminderen; en, enkelijk in het Italiaansch, *Decrescente*; afneemende, verminderende: wordende bij verkortinge wel eens maar *Decresc.*, geschreven: wanneer men één van deeze termen, bij eene pasfagie vindt, geeft het te kennen, dat men dezelve, allengskens verminderende, afneemende in sterkte moet speelen; wordende ook wel maar enkel door het teken aangeduid: 't is

het tegengestelde van *Crescendo*, en *Crescente*; en hetzelfde als *Diminuendo*, het welk bij de muzijk hiervoor meerder gebezigd wordt: vergelijk CRESCENDO; en, zie ook DIMINUENDO.

DECUPLA. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, tienmaal dubbeld: dan, men bestempelt wel eens met deezen term, een register in het orgel, overéénkomende met eene *Tertiaan*: zie des verder, TERTIAAN.

DEDICATO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Dedicati*: in het vrouwlijke *Dedicata*: in het meervoudige hiervan, *Dedicate*: in het Latijn *Dedicatus*: in het meervoudige, *Dedicati*. Het wil zeggen, opgedragen: zo heeft men *Concerto*, *Quintetto*, *Quartetto*, *Divertimento*, *Terzetto*, *Duo*, *Solo*, enz. *Dedicato*; Concert, Quintet, Quartet, Divertissement, Trio, Duet, Solo, enz. opgedragen: in het meervoudige, *Concerti*, *Quintetti*, *Quartetti*, *Divertimenti*, *Terzetti*, *Dui*, *Soli*, enz. *dedicati*; Concerten, Quintetten, Quartetten, Divertissementen, Trioos, Duëtten, Soloos, enz. opgedragen. *Sinfonia*, *Sonata*, *Aria*, enz. *Dedicata*; Sinfonie, Sonaat, Aria, enz. opgedragen: in het meervoudige hiervoor, *Sinfonie*, *Sonate*, *Arie*, enz. *Dedicate*; Sinfoniën, Sonaaten, Ariaas, enz. opgedragen. *Dedicato*, *Dedicati*, *Dedicata*, of *Dedicate alla*, of *al*, *Signore*, *Signora*, of *Donna*, N.; opgedragen aan den Heere, Mejjuffrouwe, of Mevrouw N; of, *all' Illustrissimo Signore*, of *Illustrissimo Signora*, N.; aan den edelsten of genadigen Heer, of de edelste of genadige Mevrouw N. of, *a Molto Illustrat Eccellentissimo Signore*, of *Eccellentissima Signora*, N.; aan den edelen, welgeborenen, weledelen, en zeer uitmuntenden Heere, of zeer uitmuntende Vrouwe N. of, *a Sua Altezza Reale*; aan zijne Koninglijke Hoogheid. Of *a Sua Eccellenza*; aan zijne Excellentie, enz.

DÉDIÉ. (*Fransch.*) In het meervoudige *Dédiés*: in het vrouwlijke *Dédiée*: in het meervoudige hiervan, *Dédiées*: het wil

zeggen, opgedragen: zo heeft men; *Concert, Quintet, Quartet, Divertissement, Trio, Duo, Solo, Dédit*: in het meervoudige *Concerts, Quintets, Quartets, Divertissements, Trios, Duos, Solos, Dédits*. En, *Simphonie*, of *Symphonie, Sonate, Leçon, Suite, Dédies*: in het meervoudige hiervan, *Simphonies, of Symphonies, Sonates, Leçons, Suites, Dédies*: zodanig *Concert*, of *Concerten, Sinfonie, of Sinfoniën*, enz.; opgedragen. *Dédit, Dédits, Dédiee, of Dédies a Monsieur*, of *Mademoiselle, N*; opgedragen aan den Heere, of Mejjfrouwe N. of, *a Monseigneur, of Madame N*; aan den Heere, of Mevrouw N.; enz. vergelijk, hier boven DEDICATO.

DEDUCTIO. (*Latijn.*) Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft *Deductio*; wordende verkeerdlijk, volgens het Latijn, wel eens *Deductio* gefchreven; maar in goed Italiaansch, *Diductio*: in het Fransch, *Deductio*, of *Conduite*: het wil eigenlijk zeggen, leidinge, afleidinge, voeringe, trekkinge: ook aflag, vermindering, afkorting, aftrekking, korting, enz; zijnde een term des Gregoriaanfchen gezangs 't welkemen in oude tijden bezigde; dan, bij de Muzijk, omtrent dat gezang, wordt er door verstaan een zamenhang van nooten, die met *Diatonieke* geluiden en *Intervallen* opklimmen, of met achter elkander volgende trappen voordaan: wordende deeze naam door *Guido Aretinus* aan een verband of zamenhang van nooten gegeven, die naar de hoogte gingen: bij voorbeeld, *Ut, Re, Mi, Fa, Sol, La*: daar tegen noemde hij wanneer die naar de laagte daalden, dat *Reductio*: bij voorbeeld, *La, Sol, Fa, Mi, Re, Ut*; waardoor dan niet alleenlijk deeze zang geleid werd; maar ook de snaaren, die hoe hooger men opklimt, hoe korter worden, opgekort, en des aan beide uitlegginge vo'doet: of mogelijk heeft hij gezinspeeld, op de manier der oude Grieken, die in de hoogte plaatsten, dat wij in de laagte brengen, en in de laagte zetteden, welken wij in de hoogte neemen: waardoor dan deeze geluiden mede als afgeflagen, verminderd, en afgetrokken werden: het zij hier mede zo als het wille; deeze term, gelijk veele anderen, komen ons bij de *Moderne*, hedendaagfche of tegenwoordige, muzijk, weinig te pas; als daarbij in geen gebruik zijnde: echter zijn wij genoodzaakt, om sommige gefchriften der Ouden beter te verstaan, en om zo veel mogelijk, aan een volkomen woordenboek te voldoen, dezelve mede een plaats te vergunnen: vergelijk GUIDAMENTO.

DÉGRÉ. (*Fransch.*) Een trap, graad; in het meervoudige, *Dégrés*. Trappen, graaden, verdeeling van iet; zijnde bij de

muzijk een bijzondere stand, of plaatsing, welke men tusfchen twee *Nooten* vindt, op één en denzelfden *Muzijkbalk*: wanneer dezelve op ééne en dezelfde linie of tusfchenwijdte des *Muzijkbalks* staan, zijnde op éénen trap of graad; wordende op den *Muzijkbalk* ook zodanig gerekend al zijn ze of door een *kruis* verhoogd, of door eene *Mol* verlaagd: daarentegen sehijnen ze op een *Klavier unifonswijze* te zijn, alhoewel op bijzondere standen geplaatst; echter niet inderdaad: als bij voorbeeld, *C-Mol*, en *B. natuurlijk*; *F-kruis*, en *G-Mol*: welken op het *Klavier* op één en dezelfde *Toets* vallen; en den een voor den anderen, uit gebrek, moet genomen worden: men onderscheidt dezelve, in *Dégré's Conjoints*, en *Dégré's Disjoints*: wordende *Dégré's Conjoints*, of zamengevoegde, bijééngevoegde trappen of graaden, gnoemd, zodanige geluiden, waarvan de *Interval* trapswijze elkander volgen en voordwerken: zo is bij voorbeeld de *Seconde*, een zamengevoegde trap of graad: maar *Dégré's Disjoints*, of gefcheidene, verdeelde trappen of graaden, zijn zodanige geluiden, welken bij sprongen werken: als bij voorbeeld de *ters*, die een gefcheiden trap of graad is; bestaande uit twee zamengevoegde trappen of graaden: wanneer twee *Nooten* elkander op eene *Diatonieke* wijze volgen, zodanig dat de eene op eene linie staat, en de andere tusfchen de daarop volgende tusfchenwijdte, is het een *Interval* van éénen trap of graad, een *Seconde*: wanneer het *Interval* een *Ters* is, verscheelen zij twee trappen of graaden van elkander: wanneer het een *Quart* is, drie; een *Quint*, vier; een *Sext*, vijf; een *Septima*, zes; een *Octaaf*, zeven; en een *Nona*; agt.

DEKACHORDON. *Δεκάχορδον*. (Een Griekfche Term.) Het is, een tienfchaarig fpeeltuig; zie verder, hier vooren DEKACHORDON.

DEKBRILLEN. (Een Orgel-term.) Het wordt ook genoemd *Windflokken*, zie verder WINDSTOKKEN.

DEL. (Italiaanfch.) In het meervoudige, *Delli*, of *Degli*: in het vrouwlijke, *Della*. In het meervoudige hiervan, *Delle*: het wil zeggen, van den, van de, van het: als: *Del Segno*; van het teken: te weeten; het te fpeelen; doch wordende beter gefchreven, *Dal Segno*, waarvan bij den term *Dal* gefproken fs. *Del Signore* N; van den Heere N. *Della Damigella* N; van Mejuffrouw N: willende *Damigella* eigenlijk, een jonge Dame of Mejuffrouw, een Juffertjen, te kennen geeven; zijnde het diminutif of verkleinwoord van *Dama*; eene Dame, eene Juffrouw van fatzoen, eene Adeflijke vrouw: des eene jonge Dame van aanzien. *Della Don-*

na N; van Mevrouw N. *Della Signora* N; van Mejuffrouw N.; willende *Signora*, eigenlijk ook zeggen, eene Vrouw, Mevrouw; zijnde ook tevens, de certijtel van eene eerbaare vrouw, het zij vrouw, het zij vrijster: want het doorgaands voor beide gebruikt wordt; even als *Signore*, Heer, in het algemeen, ook aan deſtige en voorname perſoenen toegeëigend wordende. *Compoſto del Signore, della Damigella, della Donna, della Signora*, N. zamengeſteld, gecomponeerd van den Heere, van de jonge Juffrouw, van Mevrouw, van Mejuffrouw N.; te kennen geëvende, dat zodanig muzikſtuk, of zodanig muzikwerk, waarbij dit gevonden wordt, daarvan gecomponeerd of zamengeſteld is: vergelijk DA.

DE LE. (*Franch.*) In het vrouwlijke, *De La*. Het is genoegzaam hetzelfde, als in het Italiaanſch *Del* en *Da*: en wil zo veel zeggen, als van het; wordende gebezigd, als een voorzetsel voor een woord, dat manlijk is; daar *De La* gezet wordt voor een woord dat vrouwlijk is: zie verder DEL, en DA.

DÉLÉ. (*Franch.*) Zie SCOLTO.

DÉMANCHER. (*Franch.*) Het wil eigenlijk zeggen, de hand van een *Instrument*, of Speeltuig, aſigten, of af-trekken: dan, men verſtaat er door, op een ſpeeltuig, welk een *toets* heeft, gelijk, bij voorbeeld, de *violoncel*, of *viol*, enz., de ſlinkerhand uit haare natuurlijke zettinge te ligten, om dezelve op eene hoogere plaats te brengen: bekend, onder den term van *Applicatie*: moerende een *Componist*, voor een zodanig *Instrument* of Speeltuig *componeerende*, daarvan eene grondige kennis hebben, op dat hij niet tegen de regels der *Applicatie* aanwerke, en zodanige *paſſages* zette, welken daarbij niet naar behoren uitvoeren zijn: vergelijk, ten deezen opzichte, den term APPLICATURA.

DÉMI. (*Franch.*) Het wil zeggen, half: zo heeft men *Demi-Bâton*; willende eigenlijk zeggen, halve ſtok, dan, waardoor bij de muziek verſtaan wordt, een zwijgteken van twee maaten; zijnde een blokjen dat op den muzikbalk, dwars aan twee ſtreepjens raakt, en waarvan in onze zesde les van den Catechismus der Muzijk, op *Plaat 2. Fig. 15*, geſproken is: als ook, hier voor, bij den term *Bâton: Demi-Cercle*; halve kring, of cirkel; zijnde een zeker teken, dus geſchreven C; of, met een ſtreepjen doorgehaald, : waarvan reeds bij den term *Cercle* geſproken is; als ook bij *Circolo Mezzo*, op

den term *Circolo*. *Demi-Deffus*; willende eigenlijk zeggen, half-boven: dan, men verstaat er door, bij de muzijk, de laage Discant, of hooge Alt; zijnde hetzelfde, als *Haute-Contre*: in het Italiaansch bekend onder den term *Mezza-Soprano*. *Demi-jeu*, half spel; of *A Demi-jeu*, op half spel: berekenende in het Fransch hetzelfde als in het Italiaansch *Sotto-Voce*, *Mezza-Voce*, of *Mezzo-Forte*: te weeten; zodanige passages, waarbij dit gevonden wordt, zo te speelen, dat men het midden tusschen het sterke en zachte houde. *Demi-Mesure*, halve maat: dat is; de helft eener maate: wordende in het Italiaansch genoemd *Mezza-Misura*, waarvan ook op den term *Mezzo* zal gesproken worden. *Demi-Pause*; halverust, halfzwijgen: te weeten; eene halve maat zwijgens: wordende in het Italiaansch genoemd *Mezza-Pausa*, waarvan mede op den term *Mezzo* nog zal gesproken worden: kunnende hierover ook tevens nagezien worden, onze zesde les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 2, Fig. 15. *Demi-Quart de Mesure*; een half-vierde der maat: naamlijk; een agste zwijgens; zijnde hetzelfde, als *Demi-Soupir*, waarvan hier onder zal gesproken worden. *Demi-Quart de Soupir*; wordende er door verstaan, een twee-en-dertigste zwijgens: zo heeft men ook in het Engelsch, de termen *Demisemiquaver*; zijnde eene noot, bij ons genoemd twee-en-dertigste: en *Demisemiquaver rest*; zijnde een twee-en-dertigste zwijgens: wordende die zwijgens in het Italiaansch genoemd, *Mezzo-Sospiro*, waarvan ook bij *Mezzo* zal gesproken worden; en *Sospiretto*: kunnende onze evengemelde les, Plaat 2, Fig. 17, tevens hierover ook nagezien worden. *Demi-Temps*; halve-tijd: naamlijk; eene halve maat; zijnde hetzelfde als *Demi Mesure*, waarvan hier boven gesproken is; en hetzelfde als in het Italiaansch, *Mezzo-Tempo*, waarvan bij den term *Mezzo* mede zal gesproken worden. *Demi-Tirade*; halve-trek: zijnde twee, drie, of ten hoogsten vier nooten, die in éenen trek gespeeld en voorgedragen worden: men noemt dit in het Italiaansch *Mezza-Tirata*; waarvan al mede bij den term *Mezzo* zal gesproken worden. *Demi Ton*; halve-toon: wordende er hetzelfde door verstaan, dat door *Semi-Ton* in het Fransch, en *Semi-Tono* in het Italiaansch, te kennen gegeven wordt: te weeten; een halve-toon; het zij een grooter, het zij een kleine, halve-toon: zullende hiervan ook nog op den term *Semi* gesproken worden: *Demi-Ton Majeur*; grootte halve toon, en, *Demi-Ton Mineur*; kleine halve-

toon, wordende deezen in het Italiaansch genoemd, *Semi-Tono Maggiore*, en *Semi-Tono Minore*; waarvan ook bij den term *Semi* zal worden gesproken: kunnende tevens hierover ook nagezien worden, onze elfde les van den *Catechismus der Muzijk*: zie ook den term *MEZZO*.

DEPOSITIO. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen bewaargeeving, aanbeveling, onder recht ligging, verzegeling: dan, de Ouden bezigden deeze term, om den eersten tijd der maat, waarop de tweede volgde, te kennen te geeven; wordende door het neder slaan der hand, of het nedertrappen der voet aangegeven: zo zegt men *Sententiarum Depositio*, om te kennen te geeven, de verzegeling, het slot, 't sluiten, of 't einde van een' volzin; vermids men dan ophoudt met gebaarden te maaken: de Ouden drukten dit ook uit, door het *Latijnsche* woord *Depressio*, en het *Italiaansche Depressione*; dat wil zeggen, nederdrukking, om dat bij het slaan der maat, den eersten tijd derzelve, aangegeven wordt, door het neder slaan der hand, of het nedertrappen van den voet: zie ook, ter meerdere ophelderinge den term *THESIS*.

DE PRINCIPIO, DE CAPITE. (*Latijn.*) Zie eigenlijk *A PRINCIPIO, AD CAPITE*.

DERNIERE. (*Fransch.*) Het wil zeggen, laatste. Zo heeft men, *La Dernière des Aigues*; de laatste der scherpen: en, *La Dernière des Excellentes*; de laatste der uitmuntenden: wordende in het Grieksch genoemd, *Néte Hyperboléon*. *La Dernière des Ajustées*; de laatste der veréénigden, *La Dernière des Appliquées*; de laatste der toegepasten: en *La Dernière des Conjointes*; de laatste der zamengevoegden: wordende in het Grieksch genoemd, *Néte Synéménon*. *La Dernière des Disjointes*; de laatste der verdeelden: en, *La Dernière des Separées*; de laatste der gescheidenen: wordende in het Grieksch genoemd, *Néte Diazeugménon*: de Ouden bezigden deeze termen, voor eenen naam bij sommige snaaren of toonen, van hun muzijkaal *Systema*: te weeten; bij de laatste of hoogste snaar van eenige hunner *Tetrachorden*: zullende hiervan nader gesproken worden bij den term *NÉTE*.

DES. (*Fransch.*) Het is een woordledeken, dienende om het meervoudige van *De* te kennen te geeven; of ten voordzetfel voor een zelfstandig woord; het wil zeggen, der, van, enz. als, bij voorbeeld, gelijk hier boven, bij *Derniere*, *La Dernière des Aigues*; de laatste der scherpen. *La Dernière des Excellentes*; de laatste der uitmuntenden, enz.

of, gelijk hier onder zal voorkomen, *Des le Commencement*; van het begin: vergelijk, DE.

DES is ook een Hoogduitsche term; willende te kennen geeven *D-Mol*: zie, ten deezen opzichte, ter meerdere ophelderinge, verder, aldaar genoegzaam op het laatste, SYSTEMA.

DESCENDRE. (*Fransch.*) Het wil zeggen, afgaan, nederdaalen, daalen, afkomen, afloopen, van boven naar beneden gaan, aftijgen, afklimmen, enz.; zakken, gelijk men dan ook eigenlijk, bij de muziek er door verstaat, de stem, of geluiden, verlaagen; de stem, of geluiden, van de hoogte, naar de laagte, laten zakken, of daalen: zo heeft men ook, *Descendre un Instrument de Musique*; een Muzijk-instrument laten zakken; dat is een snaarspeeltuig laager stellen: zullende de speeltuigen beter hunne uitwerkingen doen, wanneer die wat hoog, dan te laag gesteld zijn; dan, voor de stem heeft men die liever wat laager; om des te gemaklijker te kunnen zingen: in de kerken heeft men orgels, welken naar choortoon, en naar kamertoon ingericht zijn: wanneer die naar choortoon gemaakt zijn, moet men de muziek doorgaands voor het orgel, wanneer men met andere speeltuigen wil musiceeren, in eenen laageren toon transponeeren of overbrengen; daar zulks niet noodig is, wanneer die naar kamertoon zijn gemaakt, als die toon zijnde, waarmede de speeltuigen overéénstemmen, en naar gemaakt worden: gelijk men ook de Psalmen op een Orgel uit choortoon veel laager moet spelen, dan op een orgel uit kamertoon.

DES LE COMMENCEMENT. (*Fransch.*) Van het begin. Het is hetzelfde als *Da Capo*, waarvan bij *Da* gesproken is: zie verder, ter meerdere verklaringe, bij *DA*.

DESSEIN. (*Fransch.*) Bewerp, of ontwerp, van 't geene men doen wil. *Deffiner*; bewerpen, ontwerpen, schetsen, toestellen, vormen, enz. bij de muziek wordt er door verstaan, een ontwerp, of schets, van een muzikstuk maaken: om hetzelfde naderhand verder uitte werken: een leerling, die zal beginnen te leeren *componneeren*, kan, om hem dat werk verstaanbaar en gemakkelijk te maaken, en eene hebbelijkheid daarin te verkrijgen, voor eerst daarvan eene schets op het papier brengen, waarop hij de maaten verdeelt bij zinscheidingen, die hij voorneemens is uitte werken: die dan aanvullende met een' *Bas* naar goeddunken; en vervolgens daar boven zettende de *Accoorden* tot zodanigen *Bas* behorende; verders uit die *Accoorden* de *Compe. fivienooten* trekkende, die hij denkt te zullen gebruiken, en best zijn om aan zijn oogmerk te voldoen; die verdee-

lende boven den *Bas*, en vervolgens aanvullende met *Figuren*: de weg hier toe, hebben wij omstandig aangewezen, in onze dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, en met voorbeelden, aldaar op Plaat 18 aangetoond; welke hierover verder kan nagezien worden: vergelijkende tevens de termen *MOTIVO* en *SOGGETTO*.

DESSOUS. (*Fransch.*) Beneden, omlaag, onder, enz. *Au Dessous du Sujet*; onder het onderwerp of sujet: te weeten; onder het *Thema*: wanneer de *Partijen* of het *Contrapunt*, niet daar boven, maar daar onder werken; hebbende dit voornaamlijk plaats bij de *Fugen*, wanneer het *Thema* boven de *Partijen* werkt, terwijl de *Partijen* daar tegen onder, of beneden werken: zullende met elkander de beste uitwerkinge doen; wanneer het *Thema* eenvoudig is, de *Partijen* in tegendeel *gefigureerd* zijn, en zo het *Thema* daarentegen *gefigureerd* is, de *Partijen* eenvoudig zijn: vergelijk verder, ten deezen opzichte *FUGA*, en *CONTRAPUNTO*; en, dat hetzelfde is als *Dessous*, *HYPO*, *INFRA*, *SOTTO*, en *SUB*.

DESSUS. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, boven: dan, men verstaat er bij de muzijk door, de *Discant* of *bovenstem*, de *bovenzang*; ook bekend onder den naam van *Superius*; zijnde de eerste of de hoogste van de vier stemmen der muzijk; het zij voor den zang of de stemme, het zij voor de speeltuigen: in de *Vocale* of *Zang-muzijk* wordt deeze partij uitgevoerd, of door vrouwen, of door kinderen, of door *Castraten*, welken doorgaands een *octaaf* in de hoogte winnen, en een in de laagte verliezen: men bezigt deezen term ook wel eens in eenen ruimen zin, om eenen *Discantist*, *Discantzanger*, of *Discantzangster* te kennen te geeven: vorders heeft men ook van deezen term, *Dessus Chantant*; waardoor eigenlijk verstaan wordt, eene partij die door eene menschenstem moet uitgevoerd en gezongen worden: en des, eene zangpartij. *Dessus des Cors*; bovenste der hoornen: naamlijk; de eerste hoornpartij. *Dessus des Flûtes*; bovenste der fluiten: dat is; de eerste fluitpartij: wordende er ook wel eens door verstaan, een klein fluitjen, een *octaaffluitjen*; om dat deeze boven de andere fluiten doorstraalt of *prædomineert*: wordende anders genoemd *Petite Flûte*; en, in het *Italiaansch Flauto Piccolo*, of *Flauto Picciolo*, ook bekend onder den term, *Flautino*. *Dessus des Hautbois*; de bovenste of eerste hobo-partij. *Dessus de Violes*; de bovenste of eerste altpartij. *Dessus des Violons*; de bovenste of eerste vioolpartij: wordende er ook wel eens een klein viooltjen door verstaan; in

het Italiaansch bekend onder de term Violinetto. *Deffus du Grand Chœur*; eene Discantstem, in een groot choor, tot versterking dienende; in het Italiaansch bekend onder den term Canto Ripieno. *Deffus du Petit Chœur*; eene Discantstem welke tot een klein choor behoort, en zig ten principaale laat hooren; hebbende veel overéénkomst met die partij, welke in het Italiaansch genoemd wordt, Canto Concertato: zie ook DISCANTO, SOPRANO, en SUPERIUS.

DESTRA. (*Italiaansch.*) Er wordt door verstaan de rechterhand; zijnde *Mano*, hand, daar onder begreepen: en des *Destra Mano*; of gelijk het meerder gelchreven wordt, *Mano Destra*: het betekent bij klavierstukken, dat men zodanige passages waarbij het gevonden wordt, met de rechterhand moet spelen; die over de linkerhand brengende: wordende meest alleenlijk maar aangeduid, bij verkorting door D: zie, ter meerdere ophelderinge, de letter D; en verder, de termen *Mano Destra* bij MANUS; en DRITTA.

DÉTACHER; en DÉTACHÉ. (*Fransch.*) Het wil zeggen, afzonderen, afscheiden; en afgezonderd, afgescheiden: deeze term wordt bij de Fransche muziek gebezigd, gelijk bij de Italiaansche, *Staccato*: te weeten; bij zodanige nooten welken men kort af wil gespeeld hebben, in plaats van die haare volle waarde te laten aanhouden, en zonder zulks door tusfschenkomende zwijgens van dezelfde waarde te kennen te geeven; maar dat zulks aanduidende door kleine streepjens of kapijens, die men op zodanige nooten zet: zie, ter meerdere ophelderinge, den term STACCATO; en, vergeelijk SPICCATO.

Zo heeft men ook *Détaché de l'Opera N*; afgezonderd, afgescheiden van de *Opera N*: te kennen geevende, dat zodanige muziekstukken, waarbij dit gevonden wordt, uit zekere *Opera* getrokker, en des, daarvan afgezonderd, afgescheiden zijn: wordende in het Italiaansch uitgedrukt, door *Separato dell' Opera N*; en door, *Tirato dell' Opera N*. Zie des ook Dit.

DÉTONNER. (*Fransch.*) Uit den toon gaan, niet juist zingen, of, gelijk men zoude zeggen, van de zangwijze raaken; en des valschlijk zingen: om dit voortekomen, wordt de stem ondersteund, door één of meerdere speeltuigen; welken, als zangleiders, die den toon houden, dienen; zonder welken het afwijken, eenen zanger, of eener zangeresse, vooral, indien dezelve geene sijne *muzijkaale* ooren hebben, ligtlijk kan gebeuren: men ontmoet echter zodanigen, welken zo vast hierop zijn, dat zij niet ligtlijk uit den toon zullen raaken, dan deezen zijn niet algemeen: de

beste weg is, om zig zelve op een welgesteld *Klavcimbel* te *accompagneeren*, of te laten *accompagneeren*; vooral, indien zulks verricht wordt, volgens de regels van het *accompagnement* eener *Aria*; waarvan wij gesproken hebben, in onze vier-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*; welke hierover, met deszelfs voorbeelden in Plaat kan nagezien worden.

DEUREN: (*Een Orgel-term.*) te weeten; der *windkas*. Zie die beschreven bij den term WINDKAS.

DEUTEROS. Δεύτερος. (*Grieksch.*) In het onzijdige, *Deuteron*. Δεύτερον. Waarvan men in slecht Latijn gemaakt heeft. *Deuterus*. Het wil zeggen, tweede; of eigenlijk wil het zo veel zeggen, als tweede in rang: eertijds werd met deezen term bestempeld, de derde en vierde *toon* des *Gregoriaanschen* gezangs: men verdeelde dat kerkgezag in agt *toon*en, welke nog in de Roomsche Kerk gebezigd worden; waarvan er vier *Plagaal*, en vier *Authentiek* genoemd worden, die met elkander worden gepaard; welke paaring *Compair* genaamd wordt: zijnde de derde en vierde *toon* daarvan de tweede paaring in rang, die men *Deuterus* noemde: zie, ter meerdere ophelderinge, de termen *COMPAIR*, en *PROTOS*.

DEUX. (*Fransch.*) Twee: zo heeft men, *Deux Quatre*; waardoor verstaan wordt bij de muzijk, een $\frac{2}{4}$ maat; zijnde *Mesure*, maat, daar onder begrepen: dus, *Deux Quatre Mesure*; een $\frac{3}{4}$ maat; wordende in het Italiaansch genoemd, *Due Quattro*: dezelve wordt ook genoemd *Deux Quatrieme Mesure*; twee vierde maat: in het Italiaansch, *Due Quarto Misura*; doch, men noemt het meest, *Deux Quatre*.

DEVOTE, en DEVOTEMENT. (*Fransch.*) Zie *DIVOTO*, en *DIVOTAMENTE*.

DEVOTO. (*Italiaansch.*) Zie *DIVOTO*.

DEXTRA MANU. (*Latijn.*) Met de rechterhand: het betekent bij klavierstukken, dat men zodanige passages waar bij dit gevonden wordt, met de rechterhand moet spelen, de rechterhand over de linkerhand brengende; en des, die passages welken men anders met de linkerhand zoude gespeeld hebben, nu met de rechterhand moet spelen: het wordt bij verkorting doorgaands aangeduid met *D. M.*: zie, ook hier voor, *DESTRA*, en de Letter, *D*; als ook *Manu Destra*, bij *MANUS*.

DI. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, van: als, voor den doopnaam van eenen Auteur: bij voorbeeld; *Di NN*, van *NN*. zo mede, voor veele zelfstandige woorden: als; *Di Secun-*

da, *Di Terza*, *Di Quarta*, enz.; willende zeggen, van de *Seconde*, van de *Ters*, van de *Quart*, enz. voor een bijwoord: als; *Di Sopra*, van boven; *Di Sotto*, van onderen; hetzelfde kan veréénigd worden, met *il*, *lo*, *la*, *li*, *igli*; maar, om beter te doen klinken, wordt *Di* in *De* veranderd, en de Letter *i* van *il* weggeworpen; doch de Letter *l*, in *lo* en *la*, verdubbeld; gelijk *Del*, *Dello*, *Della*, *Delli*, (*de i*, *dè*,) *Degli*, *Delle*; in plaats van *di il*, *di lo*, enz. vergelijk *DEL*.

DI, is ook eene syllabe, welke men in vroegere tijden heeft willen bezigen, in de schaal of klankladder van *Guido Aretinus*; in plaats van de *Mi*: zie, ter meerdere opheldering, verder *SYSTEMA*.

DIACOMMATICA. (*Grieksch Latijn*.) In het Fransch, *Diacommatique*: het is een term welke zamengefeld is, van de Grieksche woorden, *Διά*, *Dià*, en *Κόμμα*, *Comma*; willende zo veel zeggen, als *Door Comma*: men wil er door verstaan hebben, zekeren *Harmonischen* overgang, door welchen ééne en dezelfde *noot* op haare plaats blijft; alleenlijk ééne *Comma* rijzende of daalende, bij het overgaan van het ééne *Accoord* in het andere, met welk dezelfde als in betrekkinge schijnt te staan: hoedanig plaats heeft, bij zodanige *accorden*, en *passages*, waarbij men van de *kruisfen* onmiddelijk, zonder eenige voorbereidinge, in de *mollen* overgaat, en zo tegenovergefeld, van de *mollen* in de *kruisfen*; waarvan wij in onze agt-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 125, en *Plaat 16*, gesproken hebben, die hierover kan nagezien worden.

DIACOUSTICA, of **DIAPHONICA**. (*Grieksch Latijn*.) In het Fransch, *Diacoustique*: zijnde een term, zamengefeld van de Grieksche woorden, *Διά*, *Dià*, *Door*, en *Ἀκουή*, *Akoein*, hooren: men verstaat er door, de overweeging der eigenschappen, de weetenschap, of onderzoeking naar de eigenschappen van de weérkaatzinge des geluids, welke door de ooren wordt gehoord, zo als hetzelfde door verschillende *Mediums* of middenen gaat: die hiervan iet meerder begeert te weten, zie de *Muzijkonderwijzer*, derde stuk, negentiende, twintigste, en een-en-twintigste, vertoog, welken ter naleezinge overwaardig zijn; de stofse te ruim zijnde, om in ons bestek te plaatsen.

DIAGRAMMA. *Διάγραμμα*. (*Een Grieksche Term*.) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Diagramme*: en, in het Engelsch *Diagram*; zijnde ook in het Latijn overgenomen: het wil zeggen, ontwerp, bewerp, bestek, tekening, aftekening, beschrijving, opstel, ichets, enz. zo

heeft men *Diagramma Musicum*; de grondregels der Zangkunst door nooten van maatgezag. *Diagramma Musica ratione designatum*; een opstel der zangnooten naar de regels der Zangkunst, nooten, van maatgezag, volgens de regels der muzikkunst: gelijk men dan ook in de eerste plaats er door verstaat bij de muziek, een zeker deel of gedeelte van een geheel: te weeten; eene *partij* of *stemme*, uit de *partituure* getrokken, en *des*, een deel of *partij* van het geheele werk; of ook wel eens zodanige *partij* in de *partituure* zelf: in het Italiaansch bekend onder den term, *PARTE*.

Dan, daar *Diagramma* ook wil zeggen, beschrevene tafel, *Geometrische Figuur*, enz.: zo wordt er in de tweede plaats ook door verstaan, bij de oude muziek in vroegere tijden, eene tafel, waarop afgedeeld zijn, alle de *toonren* van hun *Systema*, dezelve aldaar voor oogen stellende; zijnde tegenwoordig bekend onder den naam van *schaale*, of klankladder, wordende in het Grieksch ook genoemd *Gama*, of *Gamna*; in het Latijn, en in het Italiaansch *Scala*; in het Fransch, *Echelle*: zie verder, ten deezen opzichte, Deezen, en, vergelijk onze tiende les van den *Catechismus der Muzijk*.

DIALOGOS. *Διάλογος*. (Grieksch.) In het Latijn, *Dialogus*. In het Italiaansch, *Dialogo*. In het Fransch, *Dtalogue*. In het Engelsch, *Dialo'go*. Het wil eigenlijk zeggen, zamenpraak, onderhouding, zamenfpreking van sommigen onder elkander, redenwifeling: dan, bij de muziek, verstaat men er door, eene *Compositie*, ten minften bestaande uit twee stemmen of uit twee speeltuigen, welken elkander beantwoorden, en fomtijds zig met elkander veréénigen: zo vindt men twee, drie, en vier *Chooren*; dewelken elkander bij afwifeling antwoorden en hooren laaten, en in welken fomwijlen eene *Concerteerende* stem de overigen als tot naarvolging aanhoopt: waar ééne vraagt, en verscheidene stemmen antwoord geeven; of, waar verscheidene vragen, en ééne antwoordt: of, in groote Kerken; alwaar fomtijds drie of vier van elkander gefcheidene volstemmige *Chooren*, op allerhande wijzen met elkander afwifelen, en fomtijds zig wederom eenpaariglijk laaten hooren.

De *Organisten* weeten dit wijslijk, op hunne *Orgels*, nabootzen; door het onderscheidene-gebruik, welk zij bij afwifeling maaken van twee, drie, ja, vier *klavieren*: eene zaak, welke op haaren tijd besteed, eene overbeerlijke uitwerking doet.

DIANE. (*Een Fransche Krijgsdienst-term.*) Men verstaat er door de *Reveille slaan*. Zie verder REVEILLE.

DIAPASÔN. Διαπασών. (*Grieksch Latijn.*) Een Octaaf; zijnde een term der oude Grieksche Muzijk, zamengefeld van de Grieksche woorden, Δια, Dià, Door, en Πασών, Pafoon, allen, alles, het geheel; om dat het *Octaaf* alle de toonen van het volmaakte *Systema* omvat: want *Diapasôn* wil eigenlijk zeggen, door het geheel; on-eigenlijk, de agtste, het *Octaaf*; de *Diapasôn*, is de eerste, en de volkomenste van alle de *Intervallen* en overéénstemmingen; eenvoudiglijk, en op zig zelven aangemerkt zijnde, is het niet dan een welluidend *Interval*; maar als een maatgevang beschouwd wordende, bevat het, door heele- en halve toonen, zeven trappen: naamlijk; vijf heele toonen, en twee groote halve toonen: eigenlijk; drie groote heele toonen, twee kleine heele toonen, en twee groote halve toonen: zie verder, OTTAVA.

Men bestempelt, met deezen term, ook een *register* in het *Orgel*; zijnde het *Octaaf*: zie, ten deezen opzichte, verder, OCTAAF.

De Muzijk-instrumentmaakers hebben zekere tafels, waarop de deelen en toonen der bijzondere speeltuigen zijn aangetekend: als; de grootte, wijidte, langte der snaaren, en der pijpen; haare dikte; enz. en, dit wordt mede met deezen term bestempeld. Vergelijk ten deezen opzichte, MENSURA.

Men noemt ook nog *Diapasôn* de bekwaame en natuurlijke uitgestrektheid eener stemme, of eens speeltuigs: zo dat, indien eene stem zig geweld aandoet en *forceers* bij het zingen, men zegt, zij gaat uit haare *Diapasôn*: en dit zelfde zegt men van een speeltuig, waarvan de snaaren, of te los, of te gespannen zijn: zo dat hetzelfde, of te weinig toons, of eenen onaangenaamen toon geeft; om dat de toon, of al te laag, of al te hoog is.

Zo heeft men ook *Diapasôn Diminuta*; verminderd *Octaaf*: naamlijk; een *Octaaf* dat door een kleinen halven toon, of vier *Kommaas*, verminderd, verkleind, of verlaagd is: wordende ook genoemd, *Semi-Diapasôn*; en in het Italiaansch *Ottava Diminuita*. Zullende hiervan ook gesproken worden, bij de termen, OTTAVA, en SEMI.

DIAPENTA, Διαπέντα; of DIAPENTE. Διαπέντε. (*Grieksch Latijn.*) Zijnde zamengefeld van de Griekschè woorden, Δια, Dià, Door, en Πέντε, Pente, vijf. Het betekent eene *Quint* of vijf, zijnde het grootste gedeelte van het

Oc.

Octaaf, Rekenkunflig, overeenftemmende verdeeld zijnde. De *Diapente* of *Diapente*, is de tweede der volmaakte *Confonanten*; het **Octaaf**, het eerste zijnde; bevattende in zig vier trappen: te weeten; drie heele toonen, en één groote halve toon: eigenlijk, twee groote heele toonen, een kleine heele toon, en een groote halve toon: zie verder, **QUINTA**.

Zo heeft men ook in het Italiaansch, van het Grieksch afgeleid, *Diapente col Ditono*; willende zo veel zeggen, als, eene Quint midsgaders twee toonen: hebbende men, in oude tijden, deezen term gebezigd, om de *Septima Major*, *Settima Maggiore*, of grooter zeven: dat is; de groote zeven die wezentlijk eene Quint en twee heele toonen in zig bevat, te kennen te geeven. En, *Diapente col Semiditono*; zeggende zo veel, als, eene Quint, midsgaders halve twee toonen: te weeten; kleine twee toonen: willende men, met deezen term, te kennen geeven, een Quint, met eene kleine Ters; wordende er eigenlijk door verftaan de *Septima Minor*, *Settima Minore*, of kleiner zeven: dat is; de kleine zeven die ook juist eene Quint en eene kleine Ters in zig bevat: zie ook *Settima Maggiore*, en *Settima Minore*, bij **SETTIMA**.

Men heeft hiervan ook, de Orgelterm *Diapente Pileata*; willende *Diapente* zeggen, gelijk wij boven gezien hebben, eene Quint, en *Pileata*, gehoed, met eenen hoed gedekt: wordende hier mede een register in het Orgel bestempeld; zijnde eene gedekte Quint: zie, ten deezen opzichte, verder, den term **QUINT**; en, vergelijk **NASAT**, en **GEDACHT-QUINT**, bij **GEDACHT**.

Eindelijk heeft men ook in het Fransch, den term *Diapenter*; en in flecht Latijn, den Term *Diapentiffare*, hiervan afgeleid: willende men hier mede te kennen geeven, wanneer men bij het Contrapunt meer door Quinten dan door Quarten werkte: wordende ook, en het welke men oordeelt beter gezegd te weezen, door den term *Quinter* uitgedrukt: zie des ook **QUINTER**.

DIAPHONICA, of **DIACOUSTICA**. (*Grieksch Latijn*.) Zie **DIACOUSTICA**.

DIAPHOONIA. *Διαφωνία*. (*Grieksch*.) In het Latijn, *Diaphonia*. In 't Fransch, *Diaphonie*. Wanluidend, niet overeenkomende: zijnde een term, door de Grieken gegeven, aan alle *Intervallen* of *Accoorden*, welken *Dissonanten* zijn, en des *Dissonerende* waren, en valschlijk klinken; waarvan wij nader bij *Dissonante*, zullen spreekken: men wil dat *Guido Aretinus*, aan het geene men naderhand *Discanto* heeft

genoemd, deezen term toegeëigend hebbe: om dat dezelve altijd boven de andere *Partijen* doorstraalt; even als de *Dissonanten*, welken geduuriglijk als tegen elkander, om zocens te zeggen, aanstootende, zig vanéénfcheiden, en hunnen onaangenaamen klank doen doorfiraalen en gewaar worden: zie, ten deezen opzichte verder *DISCANTO*.

DIAPTOOSIS, of **DIAPTOSIS**. *Διάπτωσις*. (Een Grieksche Term.) Waarvan men in 't Fransch gemaakt heeft *Diaptose*: het wil zeggen, val, nederval; zijnde een term des *Gregoriaanschen* gezangs, betekende in dat gezang, eene zekere *Passage*, die gemaakt wordt op de laatste noot des zangs, gemeenlijk na eenen grooten opklimmenden *Interval*: om verzekerd te zijn van de sluitingen, en om dezelve wél en zuiverlijk te treffen; dan, dees term is, bij de *Moderne* of hedendaagsche muziek, in geen gebruik.

DIASCHISMA. *Διάχισμα*. (Een Grieksche Term.) Vanéénfijding: van *Διάχιζειν*, *Diaschizein*, vanéénfijden: men wil er mede te kennen geeven, zekere verdeling der *Muzijkaale Commaas*. Een *Diaschisma* bevat in zig twee *Commaas*, zo dat een heele toon vier *Diaschismaas*, en één *Comma*, in zig bevat; of, 't is een *interval*, bij de oude muziek uitmaakende de helft van eenen kleinen halventoon. *Boëthius* noemt zulks *Diësis*: vergelijkt onze elfdeles, van den *Catechismus der Muzijk*; en verder, de termen *COMMA*, en *DIËSIS*.

DIASEUGSIS, en **DIASUXIS**. (Grieksch.) Zie eigenlijk *DIAZEUXIS*.

DIASTÉMA, of **DIASTEMA**. *Διάστημα*. (Een Grieksche Term.) In het meervoudige, *Diaistéemata*, of *Diaístemata*; waarvan men in 't Fransch gemaakt heeft *Diasteme*; in het meervoudige *Diastemes*: het is in de oude muziek hetzelfde, als bij de *Moderne* of hedendaagsche muziek, in het Italiaansch *Intervallo*: te weeten; een *Interval*: de oude Grieken gaven deezen naam, aan een' *Interval*; en wanneer er twee of meer *Intervallen* waren, noemden zij dat *Systema*: zo dat om een *Systema* uittemaaken, er ten minsten twee *Diaistéemata* vereischt werden: zie verder, *INTERVALLO*; en, vergelijk *SYSTEMA*.

DIATESSARÓN, *Διατέσσαρον*. (Een Grieksche Term.) Het is zamengefeld van de Grieksche woorden, *Διὰ*, *Dià*, door, en *τέσσαρες*, *Téssares*, vier; gelijk men er dan ook door verstaat hetzelfde, als in het Latijn, en Italiaansch, *Quarta*: naamlijk; de *Quart*. Zijnde de derde der volmaakte *Consonanten*, de *Quint* de tweede, en het *Ottaaf* de eerste; bevat-

tende in zig drie trappen: te weten; twee heele toonen, en een grooten halven toon, eigenlijk; een groote heelen toon, een kleinen heelen toon, en een grooten halven toon: zie verder, QUARTA.

Men heeft ook hier van afgeleid, in het Latijn de term *Diatefferonare*, en in het Fransch, den term *Diatefferoner*: willende men hierdoor te kennen geeven, wanneer men bij het Contrapunt meer door Quartten dan door Quinten werkte: wordende ook, en het welke men oordeelt beter gezegd te weezen, door den term *Quarter* uitgedrukt: zie des ook QUARTER.

DIATONICO. (*Grieksch Italiaansch.*) Deeze term is bij de muziek, van het Grieksche *Διατόνικον*, *Diatónikon*, of eigenlijk *Diatónikon* overgenomen: in het Latijn, *Diatonicum*. In het Fransch, *Diatonique*: in het Engelsch, *Diatonic* of *Diatonick*; waarvan men in het bastaart Nederduitsch gemaakt heeft, *Diatonicq*, *Diatonik*, *Diatonike*, *Diatonique*, *Diatonyk*, en *Diatonyke*, komende deeze termen van de Grieksche woorden, *Διά*, *Dià*, door, en *Τόνος*, *Tónos*, geluid of toon, dat is te zeggen, van den éenen toon tot den anderen voorgaande. *Diatonico*, *Diatónikon*, *Diatonicum*, enz., wil zo veel zeggen, als natuurlijk, het geene in de Natuur ligt, van den eenen toon tot den anderen op eene natuurlijke wijze overgaande: men verstaat er eigenlijk door één der drie klankgeslachten, het *Diatonyke*, welker kleinste *Interval* een groote halve toon is; zijnde zamengefeld, uit heele en uit groote halve toonen, en, zodanig ingericht, dat, het klavier tot een voorbeeld neemende, alleenlijk over de platte, of liever, onderste *toetsen* werke, zonder daar bij eene verhevene of boven *toets* aantedoeh: komende tusschen de *Mi*, *Fa*, gelijk het de Franschen uitdrukken, en de *Si*, *Ut*, of het geene op het zelfde uitkomt, tusschen *E* en *F*, en, *B* en *C*, den grooten halven toon; zijnde de anderen allen heele toonen: men zegt doorgaands dat dezelve bestaat uit heele, en uit groote halve toonen; denkelijk om dat op het klavier, dat veeltijds tot een voorbeeld genomen wordt, geene groote heele, en kleine heele toonen zig voor het oog opdoen, en van elkander onderscheiden: en daarom hebben wij in ons onderwijs, den gemeenen flenter gevolgd; doch om naauwkeurig te spreken, zo bestaat eigenlijk het *Diatonyke* klankgeslacht, uit groote- en kleine heele toonen, en uit groote halve toonen: dezelve op de snaarspeeltuigen wel wezentlijk door des kundigen van gebruik kunnende zijn, vooral indien zodanigen begaafd zijn, met sijne mu-

zijkale ooren: vergelijk ten deezen opzichte, den term **SCALA**.

Het Diatonyke klankgeslacht is het oudste der drie klankgeslachten, het welke in de Natuur is ingepiant en voortgebracht: daar de twee anderen, het *Chromatyke* en het *Enharmonyke*, door het vernuft des menschlijken verstands verzonnen zijn. Vergelijk verder **MODO**, **SYSTEMA**, en **TETRACHORDON**.

Zo heeft men ook *Diatónico-Chromático*, en *Diatonique-Chromatique*; wordende dees term gebezigd; wanneer, in een wijze, of in een muzikstuk welke uit het Diatonyke klankgeslacht is zamengefeld enige Chromatyke intervallen gevonden worden; doch eigenlijk meerdere Diatonyke dan Chromatyke intervallen hebbende; noedanig bij de moderne of hedendaagsche muziek geduuriglijk plaats heeft: des een gemengd klankgeslacht, dat uit Diatonyke en Chromatyke intervallen bestaat, en zamengefeld is; maar alleenlijk op zekere plaatsen, en wanneer zulks noodig is, het Chromatyke klankgeslacht zig onder het Diatonyke mengende. *Diatónico-Diatónico*, en *Diatonique-Diatonique*; wordende ook genoemd *Diatonique-Naturel*, Natuurlijk Diatonyk; en *Diatonique-Pur*, zuiver Diatonyk; waardoor in oude tijden verstaan werd, een klankgeslacht waarvan de Tetrachorden zodanig waren zamengefeld, dat die bestonden uit éénen kleinen halven toon, en twee groote heele toonen, en des genoegzaam als het Diatonyke klankgeslacht: gelijk het dan ook volgens Zarlín is, het zuiver en natuurlijk Diatonyk klankgeslacht, waarvan de nooten over B-quarré, of B natuurlijk werken; in welke geen één der geluiden het minst veranderd wordt. *Diatónico-Lento*, en *Diatonique-Dur*; hard Diatonyk; zijnde een klankgeslacht welke eertijds zodanig genoemd werd, ter onderscheidinge van Diatónico-Molle, waarvan hier onder gesproken wordt. *Diatónico Enharmonico*, en *Diatonique Enharmonique*; zijnde een term, welke de Ouden eertijds gaven aan zeker klankgeslacht, dat bestond uit achteréénvolgende groote halve toonen; daarentegen noemden zij Chromático-Enharmonico, een zeker klankgeslacht, dat bestond uit achteréénvolgende kleine halve toonen: ieder begrijpt, dat hunne toonen toen geheel anders verdeeld waren, dan die, welke bij de moderne of hedendaagsche muziek in gebruik zijn: want, wij zouden wel eene muziek kunnen zamenstellen uit achteréénvolgende kleine halve toonen; maar slecht, uit achteréénvolgende groote halve toonen. Ook moet men dit Chromático-Enharmonico niet

verwarren met dat, waarvan op dien term hier vooren bij Chromatico gesproken is, als zijnde van jongeren datum. *Diatonico-Molle*, en *Diatonique-Mol*, Mollig Diatonyk; wordende ook genoemd *Diatonique Tendre*, Teder Diatonyk; waardoor men in oude tijden wilde verstaan hebben, wanneer men eene wijs, of klankladder, uit het Diatonyk, klankgeslacht overbragt, en eene Quart liet rijzen, of eene Quint liet daalen: waaruit dan eene Mol, aan de regels komt: bij voorbeeld; uit C, in F. *Diatonico-Trasposto*, en *Diatonique-Transposé*; verzet, verplaatst, overgebragt Diatonyk; willende men in vroegerer tijden hier door verstaan hebben; wanneer men een muzikstuk, uit het Diatonyke klankgeslacht, te weten, uit C, welke geene kruisfen of mollen aan de regels heeft, overbrengt in eenen anderen toon, die kruisfen en mollen aan de regels heeft; want, wanneer men dat klankgeslacht overbrengt in eenen toon welke kruisfen en mollen aan de regels heeft, bij voorbeeld op D groote ters, die twee kruisfen F- en C-kruis aan de regels heeft, of op F groote ters, die B. mol aan de regels heeft, zo blijft het in zeker opzicht doch het Diatonyke klankgeslacht, om dat men hierbij mede niet dan heele en groote halve toonen ontmoet; maar dit is eigenlijk niet het oude en natuurlijke Diatonyke klankgeslacht, dat geene kruisfen of mollen aan de regels heeft, als zijnde uit C; maar een Diatonyk klankgeslacht dat overgebragt is op eenen anderen toon, diezelfde intervallen hebbende: cindelijk heeft men nog in het Italiaansch van deeze term *Diatonicamente*; in het Fransch, *Diatoniquement*; willende zo veel zeggen, als op eene Diatonyke wijs, met Diatonyke toonen of geluiden: zie verder, ter meerdere ophelderinge, onze veertiende les; en, vergelijk onze tiende les, van den Catechismus der Muzik.

DIATONOS. Διάτῶνος. (Een Grieksche Term.) In het Latijn, *Diatonus*. Waarvan men in het Italiaansch, en, in 't Fransch heeft, *Diatono*. Het wil zo veel zeggen, als gespannen, uitgerekt, uitgebreid: te weteen; de snaaren: hiervan heeft men in het Italiaansch, *Diatono Diatonico*; in het Fransch, *Diatono-Diatonique*; willende zo veel zeggen, als natuurlijk gespannen: wordende er eigenlijk door verstaen, het Diatonyke klankgeslacht, waarin geene de minste voetspooren eens anderen klankgeslachts gevonden worden; waarvan hier boven bij *Diatonico-Diatonico* gesproken is, het welke genoegzaam het zelfde is: deeze term wordt ook bij het Systema der oude Grieken, bij eenige hunner snaaren, of toonen, als eene bijnaam gebezigd: als *Hyperbolean Di-*

ronos, Diazeugménon Diatonos, Mésou Diatonos, en Hypaton Diatonos: zijnde de bovenste snaar of toon op één na, van ieder der vier *Tetrachorden*: zie, ten deezen opzichte verder de schaal der oude Grieken, bij SYSTEMA.

DIAZEUGMÉNON. Διαζευγμένον. (Grieksch.) Wordende ook *Dieseugménon*, en *Diezeugménon*, doch beter *Diazeugménon* geschreven. De Grieken bezigden deezen term, om één hunner *Tetrachorden*, welk dien naam droeg, te kennen te geeven; zijnde het derde, van onder op gerekend: het wil eigenlijk zo veel zeggen, als gescheiden, afgezonderd, verdeeld, enz.: te weten; van de twee onderste *Tetrachorden*; waarom zij ook deezen term gebruikten, wanneer het derde *Tetrachord* gescheiden was van het tweede, maar zamengevoegd was met het vierde: dat noemende *Diazeugménon*: hiervan heeft men ook den term Διαζευγμένον Διατόνον, *Diazeugménon-Diatonon*; willende zo veel zeggen, als afgezonderd gespannen: zijnde het zelfde, als *Paranete-Diazeugménon*: te weten; ééne der toonen, of snaaren, van het *Tetrachord* van dien naam, overéénkomende met onze $\bar{a}$ van het ééngestreepte *OktAAF*: en wel de bovenste snaar of toon, op éénena, van het *Tetrachord*: zie, ter meerdere ophelderinge, de schaal der oude Grieken bij SYSTEMA.

DIAZEUXIS. Διαζευξις. (Een Grieksche Term) Wordende ook *Dieseuxis*, *Diezeuxis*, en *Diezeuxis*, doch beter *Diazeuxis* geschreven. Wordende ook wel eens geschreven, *Diazeuxis*, en *Diazeuxis*; maar beter en eigenlijker *Diazeuxis*: waarvan men in het Engelsch gemaakt heeft, *Diazeu'tick*: het wil zo veel zeggen, als scheiding, verdeling, enz.: men bezigde deezen term bij de oude Muzijk der Grieken; om te kennen te geeven de scheiding van twee *Tetrachorden*: wanneer, bij voorbeeld, twee *Tetrachorden* zodanig waren ingericht, 'dat één en dezelfde toon of snaar de hoogste was, of laatste des eersten *Tetrachords*, en ook te gelijk de laagste of eerste toon van des tweeden *Tetrachords*, en tusschen deezen geene toonen meer konden gevoegd worden; noemde men dit Συναφή, *Synaphe*, of *Synaphée*; maar, indien twee *Tetrachorden* niet éénen en dezelfden toon hadden, om daar mede te eindigen of te beginnen, gelijk boven gemeld is; doch, integendeel, elke *Tetrachorde* eenen bijzonderen toon had, om daar mede te eindigen en te beginnen, en zo was ingericht, dat tusschen den laatste en eersten toon dier twee *Tetrachorden* nog eenige geluiden konden gevoegd worden; dan noemde men dit Διαζευξις, *Diazeuxis*: de *Diazeuxis* werd gevonden, in hunne muzijk, tusschen de

Mése en de *Paramése*: dat is; van onze A. tot B; te weeten; tusfchen de hoogfte of fijnfte fnaar of toon, van het tweede *Tetrachord*, en de alierlaagfte van het derde *Tetrachord*: zie, ter meerdere ophelderinge, Plaat 20, Fig. I, (a.) en (b.) achter de letter F.

Hiervan heeft men ook den term *Diazeutifche Toon*; willende zo veel zeggen, als fcheidings, of verdeelings toon: beduidende in de oude Griekfche muzik die toon welke tusfchen A en B gevonden wordt, en welke overéénkomt met onze B *Mol*; verdeelende twee *Quarten*, één aan ieder zijde van dezelve; en welke tot één van beide gevoegd wordende, een *Quint* uitmaakt: het is eene groote toon; waarvan de overéénkomst is, van 8 tot 9; en welke wezenlijk het onderscheid is van de *Quint* tot de *Quart*: men wil, dat de *Diázeuxis*, bij de oude Griekfche Muzik, ook de *Moden* der *Oftaaven* zoude onderscheiden hebben: vergelijk de fchaale der oude Grieken bij SYSTEMA, en verder SYNAPHE EN TETRACHORDON.

DIESER. (*Fransch.*) Men wil, met deezen term, te kennen geeven, den *Muzikfcheutel* van *kruisfen* te verzien: naamlijk; de *Kruisfen*, die tot den *Hoofdtoon* des ftuks behooren, aan de regels te zetten: vergelijk ARMER LA CLEF.

DIES IRÆ, DIES ILLA. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, die dag, de dag des gramfchaps: dan, men verftaat er door zeker gezang dat door de Roomschegezinden bij gelegenheid van begravenisfen gezongen wordt: men wil, dat de *Text*, in het jaar 1220, door eenen *Thomas van Celano* zoude vervaardigd zijn.

DIEÏS. *Διέϊς.* (*Een Griekfche Term.*) Den term *Diëfis* hebben veele Natiën zig eigen gemaakt: als, de Grieken, Latijnen, Italiaanen, Franschen, Engelschen, enz. Wordende in het Grieksch, Latijn, en Italiaansch *Diëfis* gefchreven; doch in het Fransch, *Diëfe*; en, in het Engelsch *Diëfis*, zijnde *Diëfis* een kruisjen, welk de noot, waarvoor het gevonden wordt, eenen halven toon verhoogt; wordende daar bij geplaatst zijnde, altijd aan de flinker kant derzelve gevoegd; en bij een fiffjer der *Bas-Continu* voor of na: betekenende, wanneer hetzelve gevonden wordt boven of onder eene noot, bij den *Bas-Continu* of *Generaale Bas*, de groote ters d'ier bas-noot: men wil, dat de *Diëfis* het eerfte zou zijn ingevoerd, van eenen *Timotheus Milefus*, of den *Milezier*, plaatsende die tusfchen C-D, en F-G. waarvan wij nader bij *Systema* zullen fpreken.

De Ouden hebben in voorige tijden de *Diëfis* in verfcheidene foorten verdeeld, waarvan er eenige bij de moderne

of hedendaagſche muziek in gebruik gebleven zijn, en de anderen als onnut voor ons zijnde afgeſchaft; zo heeft men, *Diëſis Chromatikòn*, *Diëſis Chromaticum*, *Diëſis Chromatico*, en *Diëſe Chromatique*; Chromatyke kruis; zijnde een kruis welke dubbeld geſtreept of gekruist is, dus getekend $\times$, gelijk aan de regels der muzikbalken gevonden wordt: wordende wanneer er een kruis, in het Diatonyke klankgeſlacht, te voorscijn komt, zulks door dit teken te kennen gegeven; als zijnde een kromatyk geluid dat zig onder het Diatonyke vermengt: waarvan dit bij de moderne of hedendaagſche muziek aangenomen is, wanneer een muzikſtuk overgebracht wordt, uit het oude of zuivere Diatonyke klankgeſlacht: te weten; uit C, in eenen hoofdtoon of ſchaale, welke getransponeerd is, en op eenen anderen hoofdtoon overgebracht, welke door dezelfde ſoort van intervallen als het oude Diatonyke klankgeſlacht oplevert, kruisſen aan de regels moet hebben; of, wanneer het muzikſtuk van toon verandert, en zig wendt naar die hoofdtonen welken kruisſen behoeven: wordende dan dit teken gebruikt, om de heele en halve toonen van elkander te onderscheiden, en de halve toonen die in de ſchaale opgeſloten liggen aanteduiden; waarvan in onze tweede, en in onze veertiende les, van den Catechiſmus der Muziek is geſproken: kunnende tevens hiermede vergeleken worden, de term Diatonico-Traspoſto, waarvan bij Diatonico geſproken is. *Diëſis Chromaticum Major*, *Diëſis Chromatica Maggiore*, en *Diëſe Chromatique Majeur*; grooter kromatijke kruis, wordende in oude tijden, eenen toon verdeeld in twee egaale deelen; ook wel, in drie en vier deelen: en van deeze eerste verdeelinge, is dees term ontſtaan; waardoor men wilde te kennen geeven de juiste helft eens geheelen toons; dan, dezelfde is voor ons van geen gebruik; zo min als de *Diëſis Chromaticum Minor*, *Diëſis Chromatica Minore*, en *Diëſe Chromatique Mineur*; kleiner kromatyke kruis; waardoor in oude tijden verſtaan werd, een' interval, die een derde deel eens toons uitmaakte: verdeelende eenen toon in drie deelen. *Diëſis Enharmoniòn*, *Diëſis Enharmonicum*, *Diëſis Enharmonico*, en *Diëſe Enharmonique*; Enharmonyke kruis; wordende er door verſtaan een kruisjen, dat dus $\times$, getekend wordt, en des maar enkel; daar het kromatyke kruis dubbeld geſtreept of gekruist is: komende dit Enharmonyke kruis voor in het Enharmonyke klankgeſlacht, waarvan in onze tweede, en in onze veertiende Les; als ook aldaar Plaat 5, Pag. 56. Fig. 13-16, van den Catechiſmus der Muziek, geſproken is. *Diëſis En-*

harmonicum Major, *Diëfis Enharmonico Maggiore*, en *Diëse Enharmonique Majeur*, groote Enharmonyk kruis: zijnde een kruis dat driemaal geftreept of gekruist is, dus getekend ☒ door de Ouden gebezigd zijnde, waarvan hier onder nog nader zal gefproken worden: *Diëfis Enharmonicum Minor*, *Diëfis Enharmonico Minore*, en *Diëse Enharmonique Mineur*; kleiner Enharmonyk kruis: zijnde dezelve een enkeld kruis, of dus ✕ getekend: waarvan hier onder nader zal gefproken worden. *Diëfis Major*, *Diëfis Maggiore*, en *Diëse Majeur*; grooter kruis: wordende, bij de berekening der Harmonifche geluiden, door verftaan, zeker interval, waarvan het verſchil gelegen is, tuſſchen den grooten halven toon, en den kleinen halven toon; zijnde de overéénkomst, als van 125 tot 128. *Diëfis Maxima*, *Diëfis Maſſima*, en *Diëse Maxime*; grootſte kruis: wordende mede bij de berekening der geluiden, door verftaan, het onderſcheid van den kleinen toon, tuſſchen den grootſten halven toon; waarvan de overéénkomst is, als van 243 tot 250. *Diëfis Minor*, *Diëfis Minore*, en *Diëse Mineur*; kleiner kruis: wordende hier door mede bij de berekening der geluiden, verftaan, het onderſcheid van den kleinen halven toon, tuſſchen het grootere kruis, of *Diëfis Major*, waarvan de overéénkomst is, als van 3072 tot 3125.

De Ouden verdeelden hunne toonen heel onderſcheiden, en geheel anders dan thans bij de moderne of hedendaagſche muziek plaats heeft; als, in twee egaale deelen, in drie en vier deelen: waaruit verſcheidene verdeelingen, omtrent deezen term, zijn ontſtaan: zij gaven deezen term voornaamlijk aan ſommigen hunner intervallen: daar wij dezelve aan de nooten van dat interval toeëignen; zijnde eindelijk tot deeze drie foorten gebragt: waarvan wij er twee aan de nooten toevoegen: de eene was de *Diëfis Enharmonicum Minor*; *Diëfis Enharmonico Minore* of *Diëse Enharmonique Mineur*, zijnde, gelijk wij boven gezegd hebben, met een enkel kruisjen, of dus ✕, getekend: verhoogende de noot, waarvoor zij ſtaat, omtrent een vierde van eenen toon; of liever, en beter gezegd, ruim twee Comma's: de andere was, de *Diëfis Chromaticus*, *Diëfis Chromatico*, of *Diëse Chromatique*; welke met een kruisjen dat dubbeld geftreept of gekruist is, zo als wij boven mede gezegd hebben, zodanig gefchreven ☒, wordt getekend: verhogende de noot, waarvoor zij geplaatst is, eenen kleinen halven toon; of anders gezegd, vier Com.

maas. En, eindelijk de *Diëfis Enharmonicum Major*, *Diëfis Enharmonicum Maggiore*, of *Diëse Enharmonique Majeur*; zijnde, zo als wij boven ook gezien hebben, driemaal en gefireept of gekruist, zodanig ✱, getekend: verhoogende de noot, waarvoor zij gevonden wordt, ruim drie vierde van eenen toon; of liever, zes of zeven Commaas, zijnde uit deeze drie soorten van kruisen, welke allen bij de oude muzijk in gebruik waren, bij de moderne of hedendaagfche muzijk, de *Diëfis Enharmonicum Minor*, *Diëfis Enharmonicum Minore*, of *Diëse Enharmonique Mineur*, welke nu maar alleenlijk *Diëfis Enharmonicum*, *Diëfis Enharmonicum*, en *Diëse Enharmonique* genoemd wordt; en de *Diëfis Chromaticum*, *Diëfis Chromatico*, en *Diëse Chromatique*, overgebleven: en, de *Diëfis Enharmonicum Major*, *Diëfis Enharmonicum Maggiore*, en *Diëse Enharmonique Majeur*, gelijk alle de anderen algedankt, en de zak gegeven; als voor ons van geen nut of gebruik zijnde: zie, ter meerdere ophelderinge aangaande deeze twee soorten van kruisen, welke ons zijn overgebleven, en alleenlijk maar gebezigd worden, bij de moderne of hedendaagfche muzijk, onze tweede les, Bladz. 8. van den Catechismus der Muzijk en, vergelijk, in de orde en rang derzelve, onze vijftiende les, Bladz. 57.

DILETTANTE. (*Italiaansch*) Een liefhebber: zie ook **AMATEUR**.

DILETTOSO. (*Italiaansch.*) Lustig, vermaaklijk, aangenaam: men speelt het als Allegro. *Dilettoso, ma non Risoluto*, lustig, vermaaklijk, maar niet dapper, stout, resoluut, dat is; wel lustig, vermaaklijk, maar niet al te lustig, vermaaklijk, iet minder lustig; wordende genoegzaam als Allegretto gespeeld. *Dilettamente*; op eene lustige, vermaakelijke, aangename trant of wijze: het wordt genoegzaam als Allegro gespeeld.

DILIGENTE. (*Italiaansch*) In 't Fransch, *Diligent*. Naarftig, vlijtig, gaauw, gezwind, vaardig, enz. *Diligente*; het vrouwlijke van *Diligent*. Naarftige, vlijtige, gaauwe, gezwinde, vaardige. *Diligentemente* in het Italiaansch, *Diligemment* in het Fransch; naarftiglijk, vlijtiglijk; met ijver, met naarftigheid, met vlijt, met gezwindheid, met vaardigheid: men bezigt wel eens een van deeze termen, het zij voor het mouvement of beweging eens muzijkstuks of om hetzelfde daarmede te bestempelen; wordende wat gaauw, en rasch gespeeld; genoegzaam als Vivace: zo heeft men ook in 't Italiaansch, *Diligentissimamente*; zeer naarftig-

lijk, zeer vlijtiglijk, met zeer veel ijvers, met zeer veel naarftigheid, met zeer veel vlijts; moerende des heel rasch, zeer gezwind gespeeld worden, genoegzaam als Presto: en *Diligentissimo*, het Superlatif van Diligente, allernaarfzigst, allervlijtigst, allerijverigst, allergezwindst, aller-raschts; wordende vervolgens als Prestissimo gespeeld.

DIMINUENDO. (*Latijn, en Italiaansch.*) Bij verkorting *Dimin.* of *Dimi.* Het komt in 't Latijn van *Diminuere*, en in het Italiaansch van *Diminuire*; verminderen, verkleinen, kleiner maaken. *Diminuendo*; al verminderende, afnemende, verflaauwende: te weeten; in sterkte: het wordt ook aangeduid, door het teken

Wanneer men dan deezen term, of dit teken, vindt bij een pasfage, geeft het te kennen, dat men dezelve, allengskens verminderende in sterkte, allengskens verflaauwende en afnemende, als op niet uitlopende, speelen moet: zie verder, onze agtste les, van den *Catechismus der Muzijk*; en, vergelijk *PERDENDOSI*, en *SMOZZATO*.

DIMINUITO, of **DIMINUTO.** (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke, *Diminuita*. In het Fransch, *Diminué*; in het vrouwlijke *Diminuée*: het wil zeggen, verminderd, kleiner gemaakt: te weeten; gesproken van de *intervallen*, *nooten*, of *toonens*. Alle *intervallen* kunnen verkleind, en ook vergroot worden: alles wat wordt kleingemaakt, drukt men uit, door, bij de *noot*, of *syfferletter* voor den *Bas-Continu*, eene *mol* bijzetten, of ze aan de *syfferletter* vastemaaken; of, indien er een *kruis* voorafgegaan is, door eene *B-quarré*: daarentegen; al wat wordt vergroot, drukt men uit, door, bij de *noot*, of *syfferletter*, een *kruisjen* te zetten; of, indien er eene *mol* voorafgegaan is, door eene *B-quarré*; zijnde hiervan gesproken in onze zestiende les van den *Catechismus der Muzijk*, Bladz. 64. van onderen; en aldaar *Plaat 6. Fig. 4 en 5*; waar mede tevens, ter meerdere ophelderinge, kan vergeleken worden, onze tweede en derde les: gelijk dit mede wordt verstaan, van de *nooten*; wanneer men die in verminderde, of in kleinere deelen verdeelt: als eene lange noot, in veele deelen uitbreidt: zo is *Basso-Diminuito*, eene *Baspartij*, waarvan de *Compositie-Nooten* in veele en kleine deelen zijn uitgewerkt: waarvan op dien term bij *Basso* gesproken is: en *Nota Diminuita*, eene noot welke verminderd is, welke kleiner gemaakt is, van eene grootere in een kleiner deel verdeeld: dan, vermids wij hiervan nader zullen spreken bij den volgenden term *Diminuzione*, zo zie, ten deezen opzichte, dat volgt, *DIMINUZIONE*.

DIMINUZIONE, of DIMINUTIONE. (*Italiaansch.*) In 't Latijn, *Diminutio*. In 't Fransch, *Diminution*. In 't Engelsch, *Diminution*. Het wil zeggen, vermindering, afneeming, verkleining, enz.: gelijk dan deeze term gebezigt wordt, wanneer men eene noot, of eenen toon, in mindere, en des in kleinere deelen verdeelt: als, bij voorbeeld; eene vierde in vier zestienden, of eene halve in vier agtste, deelen, enz.: de Muzijk is zamengefeld uit *Tempoos*, en *Figuuren*; zijnde de *Tempoos* eigenlijk de *Hoofd- of Compositie-nooten*, welken in kleiner deelen verdeeld zijnde, de *Figuuren* uitmaaken. Bij voorbeeld, in eene **C** of vier vierde maat, en in eene $\frac{1}{2}$, of twaalf agtste maat, zijn vier *Tempoos*; in eene $\frac{3}{4}$, of, twee vierde maat, en in eene $\frac{5}{8}$, of zes agtste maat zijn twee *Tempoos*; in eene $\frac{3}{2}$, of, drie vierde maat zijn drie *Tempoos*; vallende de *Tempoos*, *Hoofd- of Compositie-nooten*, op ieder vierde gedeelte der maat: in eene $\frac{3}{8}$ of drie agtste maat zijn even als in eene drie vierde maat drie *Tempoos*; maar iedere *Tempo*, *Hoofd- of Compositie noot*, valt hier op iedere agtste gedeelte der maat: kunnende deeze *Tempoos*, *Hoofd- of Compositie-nooten*, verdeeld worden, in zulke deelen als men begeert, en daaraan zodanige *Figuuren*, *draajingen*, *wendingen*, en *breekingen* der *Hoofdnoten* gegeven worden, als best aan zijn oogmerk voldoende is: wordende nu deeze breekhng der *Hoofd- of Compositie-nooten*, in kleiner deelen; als eene vierde, in vier zestiende, of, eene halve, in vier agtste deelen, enz., zodanig genoemd, als zijnde eene *Diminutie* of *vermindering*, *afneeming*, en *verkleining* der *Hoofd- of Compositie-nooten*, in mindere of kleinere deelen; zijnde hiervan niet voorbeelden in plaat breedvoerig gesproken, in onze twee-en-twintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, waarmede tevens onze dertigste les, ter meerdere ophelderinge kan worden vergeleken: gelijk dit mede wordt verstaan, van de *intervallen*, wanneer men dezelve verkleint, en in mindere deelen verdeelt: als zijnde dit mede eene wezenlijke *vermindering*, *afneeming*, of *verkleining*; dan, vermids wij hiervan bij den vorigen term *Diminutio* gesproken hebben, zo zie, ten deezen opzichte, hier voor, **DIMINUITO**.

DIOXIE. Διοξία. (*Een Grieksche Term.*) De Ouden gaven, somtijds, deeze benaaming aan de overéénstemming der *Quint*; doch het werd, gewoonlijker, door den term, *Diapenta*, of *Diapente*, benoemd: zie des liever, **DIA-PENTA**.

DIPHONIUM. (*Grieksch Latijn.*) Van het Griekſche, Διφώνιον, *Diphonion*, tweestemmig; van Διφώνος, *Diphonos*, tweestemmig, tweetongig; uit Δις, *Dis*, tweemaal; en Φωνή, *Phoonè*, ſtem. *Diphonium*; eene tweestemmige *Compoſitie*; waarvan in onze vier-en-twintigſte les, van den *Catechiſmus der Muzijk* geſproken is; zie verder,

DUO.

DIRECT, of **A DIRECT.** (*Een Engelsche Term.*) Het wil eigenlijk zeggen, *Recht*, *Direct*: dan, bij de muzijk, geeft het te kennen, het teken *w.* dat op het einde der *Muzijkbalk* gevonden wordt; om aantetoonen, dat de eerste *Noot*, op den volgende *Muzijkbalk* die is, welke dit teken, op den voorgaanden *Muzijkbalk*, op die plaats waar die *Noot* moet komen en ſtaat, aanwijst: zie, ter meerdere ophelderinge, onze zevende les, van den *Catechiſmus der Muzijk*, Bladz. 21, en verder, den term, *CUSTOS*, en *MOSTRA*.

DIRITTO, of **DIRETTO.** (*Italiaanſch.*) In het meervoudige *Diritti* of *Diretti*. In het vrouwlijke, *Diritta*, of *Diretta*. In 't Fransch, *Direct*. In 't Engelsch, *Dirit'ta*. Het wil zeggen, recht, regelrecht, rechtſtreeks, rechtuit, lijnrecht, iet dat rechtuit loopt, enz.: betekende eene zamenhang van achter elkander volgende trappen, graaden of intervallen: zo verſtaan ſommigen door *Soni Diritti*, of rechtſtreekſche geluiden, zulke geluiden, die rechtſtreeks in het *Accoord* liggen: als; de *grootte Ters*, de *Quint*, het *OktAAF*, en dezelfs verdubbelingen; ja, in eenen ruimen zin, alle geluiden, het zij *Diſſonanten*, het zij *Conſonanten*, uit de grootte of kleine ters beſtaande, waarvan de geluiden rechtſtreeks eenen *Bas* tot onderſteuning hebben, overéénkomſtig met den aart dier geluiden: bij voorbeeld; de *kleine ters* is een rechtſtreekſche *interval*, bij een *Accoord*; het welk uit de *kleine ters* beſtaat: de *zeven*, de *zis*, zijn, *rechtſtreekſche intervallen*, op een *Accoord*; het welke dien naam draagt: zo noemt men ook *Accordo Diritto*, of *rechtſtreeks Accoord*, zodanig een *Accoord*, waarvan de geluiden in eene geregelde orde liggen, en des, rechtſtreeks met elkander overéénſtemmen: als, bij voorbeeld: ſtellende eenen *Bas*, waarop de geluiden ſteunen en gegrond zijn, niet eerst het *OktAAF*, daarna de *Quint*, en vervolgens de *Ters*; maar, eerst de *Ters*, dan de *Quint*, en daarna het *OktAAF*. Even zo is ook *Contrapunto à la Diritta*, of *Contrapunt* op eene rechtſtreekſche wijs, eene *Compoſitie*, die zodanig is ingericht, dat dezelve werkt zonder de minſte ſprongen te maaken; maar altijd, het zij opklimmende, het zij af-

gaande, door aan elkander volgende *intervallen* voortgand, zonder de minste tusschenruimte, waaruit sprongen ontstaan, opentelaaten: wordende ook te kennen gegeven, door *Di Gradi*, door trappen, waarvan nader bij den term *Grado* zal gesproken worden: wanneer zodanig een *Bas*, bij de *Bas-Continu*, of *Generaale Bas*, zodanige gangen heeft, waarvan de nooten onmiddelijk op elkander in een verband volgen; zo krijgen die hunne *Accoorden* volgens de schaale of regel des *Oftaafs*, waarvan in onze zeventiende en agttiende les van den *Catechismus der Muzijk* gesproken is, en ook iet gezegd wordt bij den term *Grado*, en in het breede gesproken is bij *Conjunctio*, en nog zal gesproken worden bij *Guidamento*, en bij *Régola dell' Ottava*, bij den term *Régola*: dan, wanneer die sprongen maakt van den eenen toon of *noot*, op den anderen, worden die doorgaands de $\frac{8}{3}$ gegeven, uitgenomen de onderste des halven toons der schaale, welke wel eens genoemd wordt, de *scherpe*, die altijd de 6 moet hebben, en des dat *Accoord* blijft behouden, welke hij volgens de schaale toekomt en gegeven wordt: en, wanneer het stuk in de *kleinets* werkt, en daarin *Moduleert*, krijgen zij allen de 6, uitgenomen den *Hoofdtoon*, *Middentoon*, en *Ondermiddentoon*, welken de $\frac{8}{3}$ gegeven worden; zijnde dit een genoegzaam algemeene regel bij het *Accompagnement* of het spelen der *Bas-Continu*: echter is dit wederom bij bepaling: want deeze of geene *Noot* kan bepaald worden, door eene *Dissonant*, wanneer die zoude moeten worden opgelost; kunnende dit veeltijds geklaard worden, door die noot welke de *Dissonant* veroorzaakt oplossen, door een *interval*, *toon* of *noot* in het *accoord* te laten zakken: evenwel kunnen er *passages* voorkomen, welke deezen algemeenen stelregel wederom niet zouden gedoogen; als bij voorbeeld bij de *valsche Quarta* uit drie *heele toonen* bestaande, waarvan de *bovenste partij*, naar boven oplost, en de *onderste partij*, na onderen: daarom moet men om de zekersten weg inteslaan, altijd in het oog houden wat *Accoord* zodanig eene *Noot* volgens het beloop der schaale moet hebben, geen *Dissonant* zijnde, die daarin oplofende, en zig daarna zo veel mogelijk is richtende: want de *Dissonanten* welken hiervan afgeweeken zijn, hiertoe doorgaands wederkeeren: hierop lettende zal men onder vinden, dat ze gemeenlijk opgelost zullen zijn, en desmet veel zekerheid, die leeren oplossen, en nooit in misfen; zijnde hiervan in het breede gesproken, in onze ne-

gentiende, twintigste en een-en-twintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, met aanwijzing van de eigenlijke oplosfinge der *Dissonanten*, in fyffers uitgedrukt, waarna wij verder den leezet wijzen.

DIS. (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geeven, D-kruis; wordende ook wel eens in eenen oneigenlijk n zin, hierdoor *E mol* verstaan; omdat deeze beiden op het klavier, op dezelfde toets vallen, en den éénen voor den anderen genomen wordt: hiervan heeft men wel eens bij sommige *hoornpartijen*, welken uit den toon *E Mol* het muzijkftuk zijnde, en des met eenen *E-mol* hooren moeten gespeeld worden, *Ex Dis*, in plaats van *Ex E mol*: te kennen geevende den *E-mol* hoorn: zo heeft men ook den term *Dis Duur*, of *Dis Dur*; willende betekenen *E-mol* over de groote ters: en *Dis Mol*; te kennen geevende *E-mol* over de kleine ters: vergelijk de termen, *Duur*, en *Mol*, bij *DURO*, en *MOLLE*; en zie, ter meerdere ophelderinge, verder, genoegzaam op het laatste, **SYSTEMA**.

DISCANTO. (*Italiaansch.*) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft *Discant*, anders genoemd wordende *Deffus*: het wil te kennen geeven de *Diskant* of *Bovenpartij*; zijnde eene *Partij* welke boven alle de andere *Partijen* regeert, uitmunt, of *Predomineert*; en zeer geschikt is voor een vrouwe stem: zo heeft men *Discanto Primo*; de eerste *Diskant*. En, *Discanto Secondo*, de tweede *Diskant*: zie, ter meerdere ophelderinge, onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, Bladz. 3. en verder, den term **PARTE**.

DISCERE FIDIBUS. (*Latijn.*) Op een snaartuig leeren speelen.

DISCIPLE. (*Fransch.*) Zie **SCOLARE**.

DISCONSONANTE, en **DISCONSONANZA.** (*Italiaansch.*) Zie **DISSONANTE**, en **DISSONANZA**.

DISCRETAMENTE. (*Italiaansch.*) In 't Fransch; *Discretament*, of beter *Discrettement*. Het wil zeggen, bescheidenlijk, wijslijk, voorzichtiglijk, verstandiglijk, met verstand: zo heeft men ook in het Italiaansch, *Discreto*; in het Fransch, *Discret*, bescheiden, voorzichtig, onzichtig, gemaatigd, bedaard: naamlijk; zodanig muzijkftuk, waarbij één van deeze termen gevonden wordt, bescheidenlijk te speelen: te weeten; noch te langzaam, noch te schielijk; de middenmaat, tusfchen het langzaame en het schielijke, houdende; dat men het behoorelijk kunne nagaan: bij voorbeeld als *Moderato*: vergelijk des, den term **MODERATO**.

DISDIAPASÓN. (*Grieksch Latijn.*) Het wil zeggen, Dubbel-octaaf: te weeten; het Octaaf verdubbeld; bij voorbeeld;

van C, tot $\bar{c}$, een gestreept; of van $\bar{c}$ eengestreept, tot $\bar{c}$ drie gestreept, welke op het zelfde uitkomt: zijnde een interval, welke veertien achteréenvolgende trappen, en vervolgens vijftien Diatonyke geluiden, de eerste en laatste medegegeteld, heeft; men rekent dit genoegzaam de uiterste uitgestrektheid eener menschlijke stemme; zonder dezelve te forceeren of geweld aangedoen: gelijk ook de oude muziktafelen zig niet verder uitspreken; zo als in de schaale der oude Grieken bij *Systema* te zien is: echter kunnen eenige puikzangers en zangeressen, die uitgestrektheid wel eens overstijgen: als zijnde er voorbeelden wel-

ken den omtrek van g van het klein octaaf, tot $\bar{a}$ drie gestreept kunnen bereiken; en dus van twee en een half octaaf: dan dit is niet algemeen, en wil maar aan zeer weinigen gelukken: deeze term is het zelfde als in het Grieksch, *Bisdiapafôn*, en in het Italiaansch, *Decimaquinta*, waarvan op hunne plaats gesproken is: men bestempelt, met deezen term, mede een register in het Orgel; overéenkommende met het Super-Octaaf: wordende het Octaaf genoemd *Diapafôn*, waarvan op hunnen plaats gesproken wordt.

Zo heeft men ook *Disdiapafôn Distare*; willende zeggen, een Dubbeld-Octaaf, het welk ver van elkanderen af ligt: want *Distare*, dat een Latijnsch, en ook een Italiaansch woord is, wil zeggen, afgelegen, ver van elkander zijn: dus een Octaaf, welke bij voorbeeld de uit-

strektheid heeft, van A, van het groot Octaaf, tot $\bar{a}$ van het tweegestreepte Octaaf: vergelijk, ten deezen opzichte onze eerste les van den *Catechismus der Musijk*. Bladz. 6. en, aldaar ook Plaat 1. Fig. 11.

DISJOINDRE. (*Fransch.*) Scheiden, verdeelen, van elkander scheiden: te weeten; de nooten waarbij dit gevonden wordt, niet sleepende; maar wel van elkander afgescheiden, afgezonderd te speelen: het is genoegzaam het zelfde, als *Spiccato* en *Staccato*, waarvan op hunne plaats zal gesproken worden: zie ook *SPICCATO*, en *STACCATO*.

DISJUNCTIO. (*Latijn.*) In het Fransch, *Disjonction*: scheiding, verdeling, ontparing: het was, in de oude *Musijk*, de tuschenwijdte welke den toon of snaare, *Mise* geheeten, van den toon of snaare *Paramise* genaamd, afscheidde; of in het algemeen van het eene tot het andere *Tetrachord*, indien die met elkander niet gepaard waren; zijnde dezelve de tuschenwijdte van éenen toon: worden-

de in het Grieksch genoemd *Diazeuxis*, waarvan wij op dien term gesproken hebben, en waarvan tot meerdere opheldering kan gezien worden, de schaafe der oude Grieken bij *Systema*.

Zo heeft men ook in het Latijn den term *Disjunctus*; in het Fransch, *Disjoint*; gefcheiden, afgefcheiden, verdeeld, losgemaakt, ontdaan, van elkander gedaan: wordende door de Ouden dees term gebezigd bij twee *Tetrachorden*, welken op elkander volgen; doch waarvan de onderste toon of snaar van het bovenste *Tetrachord*, een toon of snaar boven de hoogfte van het onderste *Tetrachord* was, in plaatse van eenen dezelfde snaar te weezen: zo als zijn de *Tetrachorden*, genaamd *Hypaton* en *Diazeugmenon*; en de twee *Tetrachorden*, geheeten *Synéménon*, en *Hyporboleon*. Bij de *Moderne* of hedendaagsche muziek, kan men zodanig noemen die toonen of geluiden, welken elkander niet onmiddelijk volgen; maar door één of meerdere *intervallen* van elkander gefcheiden zijn, als bij voorbeeld c e; c f; g b; g c; hoedanigen, uit hun verband en bij sprongen werkende, bij het *Accompagnement*, of *Bas-Continu* de $\frac{2}{3}$ gegeven worden, uitgenomen de onderften der halve toonen, welken de 6 krijgen, waarvan bij *Salto* nader zal gesproken worden: zie des, ten deezen opzichte, verder dit; en, vergelijk, het welke het tegengefelde is van *Disjunctio*, den term *CONJUNCTIO*.

DISPONDÆUS, of **DISPONDÉUS**. (*Grieksch Latijn*.) Een term der Griekfche en Latijnsche Dichtkunst; zijnde eigenlijk een dubbelde *Spondæus*; een voet welke bestaat uit vier lange *Syllaben* of lettergreepen; als $\Delta\acute{\alpha}\nu\mu\acute{\alpha}\acute{\alpha}\acute{\alpha}\acute{\alpha}\acute{\alpha}\acute{\alpha}\acute{\alpha}$,

Mæcénates, en *Concludentes*: het welke op de nooten der muziek, en de muzikkaale *Compositie*, toepasfelijk is: vergelijk, ter meerdere ophelderinge *RHYTHMOS*.

DISSOLUTIONE, of **DISSOLUZIONE**. (*Italiaansch*) In het Latijn, *Dissolutio*. In het Fransch, *Dissolution*. Het wil zeggen, ontbindinge, losmakinge, oplosfinge, ontknoopfinge, hebbende dit plaats, wanneer na eene *Dissonant* een *Consonant* volgt; moettende de *Dissonanten* altijd opgelost en zuiver gemaakt worden, als afgeweeken zijnde van hun natuurlijk geluid, dat volgens de schaafe moest gehoord worden, en welken door kunst onder de *Consonanten* gemengd worden, om de muziek, die anders veeltijds te laf zoude klinken, indien dezelve enkelijk uit *Consonanten* bestonde, fmaaklijker en treffelijker te doen voordkomen:

wordende de *Dissonanten* verwekt, door de 2, 4, valsche vier, valsche vijf, 7, en 9, waarvan in het breede gesproken is, in onze negentiende les van den *Catechismus der Muziek*, waarna wij den lezer verder wijzen: vergelijk ook hier onder, DISSOLUTO.

DISSOLUTO. (*Italiensch.*) In het Latijn, *Dissolutus*. In het Fransch, *Dissolu*. Het wil zeggen, ontbonden, losgemaakt, ontknoopt: naamlijk; der *Dissonanten*, welken opgelost en zuiver gemaakt zijn: die verwekt zijn, door de 2, 4, valsche vier, valsche vijf, 7, en 9, waarvan wij bij den vorigen term gesproken hebben: wordende de 2 opgelost in de 3; gelijk ook de 4 in de 3: de valsche vier lost op met de bovenste noot een trap te laten rijzen, en de onderste noot een trap te laten daalen: daarentegen lost de valsche vijf op, met de bovenste noot een trap te laaten daalen, en de onderste noot, een trap te laaten rijzen: want de valsche vier wordt, bij omkeeringe, de valsche vijf; gelijk ook de valsche vijf, bij omkeeringe, de valsche vier wordt: de 7 lost op in de 6; of ook wel eens in de 8, wanneer die op den *Hoofdtoon* der schaale gebezigt wordt: anders lost die altijd op in de 6: de 9 lost op in de 8: zijnde hiervan in het breede gesproken in onze een-en-twintigste les van den *Catechismus der Muziek*, waar na wij den lezer verder wijzen: vergelijk ook hier voor DISSOLUTIONE.

DISSONANTE, of DISCONSONANTE. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Dissonans*: in het Fransch, *Dissonance*, of *Dissonance*: men wil, dat dees term zamengefeld zij uit twee woorden: het ééne Grieksch, en het andere Latijn: als of men zeide, een dubbeld geluid; klinkende door wanklank, als twee geluiden: gelijk het dan ook wil zeggen, zonder weêrklank, zonder weêrgalm, niet wel overéénkomende of zamenslemmende, kwalijk luidende; wordende bij de muziek er door verstaan, alle die geluiden, welken het oor onaangenaam zijn en beledigen, bekend onder den term *Dissonanten*, in tegenstellinge der *Consonanten*, die aangenaam en het gehoor sreedende zijn: dezelve worden verwekt door de 2, 4, valsche vier, valsche vijf, 7 en 9; waarbij cenige andere geluiden genomen worden, of liever gezegd, deezen op onderscheidene wijzen samenparende: als bij voorbeeld; bij de 2 wordt genomen, de $\frac{2}{4}$, of de $\frac{7}{4}$, of de $\frac{2}{2}$ na het te pas komt, en dus bestaande uit een *Accoord* van de $\frac{6}{4}$, $\frac{7}{4}$, of $\frac{2}{4}$. Bij de 4 wordt genomen de $\frac{6}{8}$, of de $\frac{2}{4}$, en des: de $\frac{2}{4}$, of de $\frac{2}{4}$. Bij de valsche vier

wordt genomen, de $\frac{6}{2}$, of de $\frac{6}{3}$; en des; de $\frac{6}{4}$, of de $\frac{6}{5}$; bij de valfche vijf, neemt men, de $\frac{8}{3}$, of $\frac{8}{5}$; en des; de $\frac{8}{5}$, of de $\frac{8}{3}$. Bij de 7 wordt genomen, de $\frac{5}{2}$, of de $\frac{4}{3}$, of de $\frac{3}{2}$; en des, de $\frac{7}{3}$, of de de $\frac{7}{4}$, of de $\frac{7}{2}$. bij de 9 neemt men, de $\frac{5}{3}$, of de $\frac{7}{2}$, of de $\frac{7}{3}$; en des, de $\frac{9}{3}$, of de $\frac{9}{2}$, of de $\frac{9}{4}$ allen volgens de fchaale toon- of klank-ladder ingericht zijnde, wegens de kruisfen en mollen, welken daarbij moeten genomen worden: hiervan is in het breede gefproken, met voorbeelden in Plaat, in onze negentiende les van den Catechismus der Muzijk, waar na wij den leezzer verder wijzen.

Zo heeft men ook *Disfonante Maggiore*, en *Disfonance Majeure*; grootere Diffonant: dat is; zodanige Disfonanten, die vergroot worden: als de vergroote Seconde, grootte Quart, vergroote Septima, en vergroote Nona: welken aangeduid worden, met een kruisjen bij de fyfferletter te zetten; of aan dezelve vast te maaken; of, indien er een Mol-b voorafgegaan is, door een B-quarré, (h) En *Disfonante Minore*. en *Disfonance Mineure*; kleinere diffonant: te weeten; zodanige Disfonanten, die verkleind worden: als de kleine seconde, de verkleinde quart, de kleine septima, en de kleine nona: welken aangeduid worden, met een Mol (b) bij de fyfferletter te zetten; of indien er een (h) kruis voorafgegaan is door een (x) B-Quarré, zijnde van dit alles mede in onze bovengemelde les gefproken.

Even zo heeft men ook in het Italiaansch; den term *Confonanza* of *Disconfonanza*; in het Latijn, *Dissonantia*; in het Fransch, *Dissonant*, of *Dissonnant*; willende zeggen, wanluidend, wanklank, dat niet wél luidt: te weeten; gefproken van een interval of toon: want één toon of interval, kan niet disfonceren; maar wel wanluiden: dan, wanheer twee geluiden valschlijk tegen elkander klinken, disfonceren zij: men zegt niet, dat een interval of toon, disfoncerende zij; maar men zegt, dat die een disfonant zij: en, *Dissonare*, in het Italiaansch en Latijn; *Dissoner*, of *Dissonner*, in het Fransch, wanluiden, wanstemmen.

iet dat met elkander niet overéénstemt: naamlijk; gesproken van geluiden, toonen, of intervallen: want één toon of interval, kan niet disfoneeren; die is een dissonant; maar toonen of intervallen, kunnen disfoneeren: wanneer een speeltuig niet wèl gesteld is; wanneer eene stem valschlijk zingt, wanneer de partijen niet wèl met elkander overéénstemmen; dan zijn dezelve wanstemmig, wanluidende, en wordt mede onder deezen term gerekend: vergelijk, het welk het tegengestelde is, **CONSONANTE, EN CONSONANZA.**

DISTENDIMENTO, of **DISTENSIONE.** (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Distentio*, of *Distensio*. Het wil eigenlijk zeggen, uitstrekking, uitbreiding, uitgestrektheid: dan, men verstaat er bij de muziek door, een noot of toon, lang aan te houden; of eenige nooten of toonen, gebonden of aanééngebonden, te spelen; wordende echter meerder uitgedrukt door *Tenuta*, waarvan ook zal gesproken worden bij den term *Tenuta*: zie des **TENUTA**.

DITHYRAMBOS. *Διθύραμβος.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Dithyrambus*: waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Dithyrambe*: het is eene soort van Grieksche Liederen, welken eertijds ter eere van den Wijngod *Bacchus* gezongen werden; zijnde een hollebollig Gezang, waarbij veele vrijheid in het opstellen genomen werd, heel onregelmatig, zodanig dat het van dronkene en raazende *Bacchus*-Dienaaren scheen gemaakt te zijn; wijkende zeer verre af, van de bevallige aartigheid veelcr anderen.

DITONOS. *Δίτονος.* (*Grieksch.*) In het onzijdige, *Ditonon*, *Δίτονον*. In het Latijn, *Ditonus*; in het onzijdige, *Ditonum*: waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft *Ditono*: en, in het Fransch, *Diton*. Het wil zeggen, van twee toonen, tweetonig: gelijk men dan ook bij de oude muziek er door verstaan wilde hebben, een grooters, die uit twee heele toonen bestaat; zijnde in het Latijn, bekend, onder den term van *Tertia Major*, en in het Italiaansch, van *Terza Maggiore*: waarvan in onze twaalfde les van den Catechismus der Muziek gesproken wordt: men bestempelt met deezen term ook een register in het orgel; overéénkomende met de ters: waarvan bij den term *ters*, nader zal gesproken worden: verders heeft men nog van deeze term *Ditonos Major*, *Ditonus Major*, *Ditono Maggiore*, en *Diton Majeur*; willende eigenlijk zeggen, twee grooter toonig: dan, waardoor verstaan wordt, de groote ters, welke een interval is, die uit twee heele toonen bestaat: ter onderscheidinge van, *Ditonos Mi-*

ter, *Ditonus Minor*, *Ditono Minore*, en *Diton Mineur*; wil-
lende eigenlijk zeggen, twee kleinertoonig: dan, waar-
door verstaan wordt, de kleine ters, welke uit een heelen,
en uit een halven toon bestaat: waarvan mede, in onze
evengemelde les gesproken wordt: zo heeft men ook *Di-*
tonus, cum Diapente, en, *Ditono, con Diapente*; zijnde eera-
term, welke bij de oude Muzijk gebezigd werd; willende
eigenlijk zeggen, van twee toonen, met een quint:
dan, waardoor verstaan wordt, eene groote zeven; die
ook bestaat uit een ters, en een quint; zijnde in het
Latijn bekend, onder den term van *Septima*, en in het
Italiaansch, van *Settima*: waarvan in onze zestiende les
van den Catechismus der Muzijk gesproken is.

DITROCHAIOS. *Διτροχαιός.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Di-*
trochæus. Het is een term der Dichtkunst; zijnde een
voet welke bestaat, uit vier lettergreepen; ééne lange en
ééne korte, en wederom ééne lange en ééne korte; zijnde
eigenlijk een dubbelde *Trochæus*: het welke op de noo-
ten der Muzijk, en de Muzijkaale *Compositie* toepasselijk
is: vergelijk, ter meerdere ophelderinge, RHYTHMOS.

DIVERTIMENTO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Di-*
vertimenti. In het Fransch, *Divertissement*. In het meer-
voudige, *Divertissemens*, of *Divertissemens*. Het wil eigen-
lijk zo veel zeggen, als verlustiging, vermaak, genoegen,
enz.: dan, men verstaat er bij de Muzijk door, een
verzameling, of liever afdeeling, van zekere muzijk-
stukken, die met elkander eene *Sonaat* uitmaaken; of eene
verzameling, of zekere afdeeling, van eenige *Ariaas*, dan-
sen, of voortgelijke stukken, welken onderling een ge-
heel stellen, en zo veel dienen als tot eene verlustiging:
vergelijk SONATA, SUITE, ENZ.

DIVISARUM EXTENTA. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeg-
gen, de uitgespannenc der verdeelden: dan, men ver-
staat er door ééne der toonen van het Systema der Ouden;
overéénkomende met onze $\bar{a}$ van het eengestreept octaaf;
zijnde hetzelfde als *Paranete Diazeugménon*, *Diazeugménon*
Diatonon: gevonden wordende in het *Tetra chord* genaamd
Diazeugménon, waarvan het de derde toon of snaar van
onderen op gerekend is: zie ter meerdere ophelderinge, de
schaal der oude Grieken, bij SYSTEMA.

DIVISION ARITHMETIQUE. (*Fransch.*) Het wil zeggen,
rekenkunstige verdeling: de schaal laat zig in twee deelen
verdeelen: te weten; in de *Quint*, bij voorbeeld, van C tot G;
en, in de *Quart*, bij voorbeeld, van G tot C; of, in de

Quart: als, van C tot F; en, in de *Quint*, van F tot C. Wanneer nu dezelve zodanig ingericht is, dat de *prime* en de *quart* zig eerst laten hooren, en daarna de *quart* en het *oëtaaf*; zo wordt dit *Division Arithmetique* genoemd: daarentegen noemt men *Division Harmonique*, of *Harmonyke verdeeling*: wanneer de schaaie zodanig verdeeld is, dat de *prime* en de *quint* zig eerst opdoen, en daarna de *quint* en het *oëtaaf*: zullende hiervan nog nader gesproken worden, bij *Harmonica Divisione*, op den term HARMONICA.

DIVOTAMENTE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Devotement*: eerbiediglijk, aandachtiglijk, met aandacht, zeer aandachtiglijk; te wecten; op een ernsthaftige, staatige, achtbaare wijs: zo heeft men ook *Divoto* of *Devoto* in het Italiaansch; *Devote*, in het Fransch; eerbiedig, aandachtig, ernsthaftig, staatig, achtbaar: wordende met één van deeze termen wel eens een Muzijkstukken bestempeld, welke men wil dat heel langzaam, staatig, en ernsthaftig zal gespeeld worden: bij voorbeeld, als *Grave*.

DIXIEME. (*Fransch.*) Zie, en alle de termen, die in het Fransch hierop vallen; als *Dixhuitieme*, *Dixneuvieme*, *Dixseptieme*, enz. bij DECIMA.

D LA RE. (*Syllaben, ontleend van zeker Latijnsch Vers.*) Met deeze verwarrende *Syllaben* benoemen de Franschen, den tweeden toon der schaaie van *Guido Aretinus*, overéenkommende met onze D; die ook wel maar enkelijk *Re* noemende: zie, verder ter meerdere ophelderinge, SYSTEMA.

D. M. (*Bij verkorting Dextra Manu.*) Het wil zeggen, bij klavierstukken, te bespeelen, *Dextra Manu*, met de rechte hand: zie verder, ter meerdere verklaringe, DEXTRA MANU.

D. MOL. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er door verstaan hebben, D over de *kleine Ters*: vergelijk de termen *Duur* en *Mol*, bij DURO en MOLLE.

DO. (*Eene Syllabe of Lettergreep.*) Deeze *Syllabe* bezigen de *Italiaanen*, in plaats van *Ut*, in de schaaie van *Guido Aretinus*: als, *Do*, *Re*, *Mi*, *Fa*, enz.; in plaats van, *Ut*, *Re*, *Mi*, *Fa*, enz. Om dat de *Ut*, naar hunne meening, te hardlijk klinkt, in de uitspraak; en de *Do* veel zachter in hunne ooren luidt: zie verder, SYSTEMA.

DODECACORDE. (*Grieksch Italiaansch.*) Het is verbasterd van het Grieksche $\Delta\omega\delta\epsilon\kappa\acute{\alpha}\chi\omicron\rho\delta\omicron\nu$, *Dodekachordon*: en zamengezet, uit $\Delta\omega\delta\epsilon\kappa\alpha$, twaalf, en uit $\chi\omicron\rho\delta\eta$. snaar, waarvan het Latijnsche, *Dodecachordum*; en het Grieksch Italiaansche, *Dodecacorde*: het beduidt, twaalfsnaarig: iet, dat twaalf snaaren heeft, of uit twaalf snaaren bestaat.

DODECI, DODICI, DUODICI (*Italiaansch.*) Twaalf.

DODECUPLA, DODUPLA, of DOSDUPLA. (*Grieksch Latijn, en Grieksch Italiaansch.*) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Dodecuple, Doduple, en Dosduple*; het wil zo veel zeggen, als twaalfledig, het geene uit twaalf deelen bestaat; eigenlijk, twaalfdubbel: want $\Delta\omega\delta\epsilon\kappa\alpha$, *Dódeka*, gaf *Duodecim*, twaalf: van $\Delta\acute{o}\ \Delta\acute{\epsilon}\kappa\alpha$, *Duo Déka, Duo Decem*, twee tien: te weten; twaalf: en *Duplus* gaf dubbel: zo heeft men ook in het Grieksch Italiaansch, *Dodecupla di Chrome, of Dodecupla di Crome, Dodupla di Crome, en Dosdupla di Crome*; waardoor men wil eene twaalf-agtste maat, wordende zodanig geteekend $\frac{12}{8}$, te kennen geeven: deeze maat wordt ook genoemd, *Dodecupla di Dodici Crome, Dodupla di Dodici Crome, en Dosdupla di Doáici Crome*; twaalfledig van twaalf cromen: te weten; agtsten; waarover men verder kan nazien, onze vierde les, van den Catechismus der Muzijk: verders heeft men nog van deezen term, *Dodecupla di Minime, Dodupla di Minime, en Dosdupla di Minime*; eene maat, bij de Ouden in gebruik geweest zijnde; bestaande uit twaalf Minimaas, in tripels verdeeld, in eenen vier-vierden tijd, wordende dus geteekend, $\frac{12}{4}$; zij bezigden deeze maat bij een langzaam mouvement: als bij voorbeeld, bij eene Adagio, en dergelijke langzaamne movementen. *Dodecupla di Semi-Breve, of Dodupla di Semi-Brevi, en Dosdupla di, Semi-Brevi*, zijnde eene maat, door de Ouden gebezigd: bestaande uit twaalf Semi-Breves, in Tripels verdeeld, in eenen vier-vierden tijd; wordende dus getekend $\frac{12}{4}$. Dezelve werdt in zeer langzaamne movementen gebruikt: als bij Largoos, Graven, en dergelijken. *Dodecupla di Semi-Chrome, of Dodecupla di Semi-Crome, Dodupla di Semi-Crome, en Dosdupla di Semi-Crome*; zijnde deeze maat even als de vorige, door de Ouden gebezigd bij hunne tripel-maaten; bestaande uit twaalf Semi-Cromes in tripels verdeeld, in eenen vier-vierden tijd; wordende dus getekend, $\frac{12}{4}$. Zijnde deeze maat, door hun, bij een zeer rasch mouvement gebezigd; als bij voorbeeld, bij een Prestissimo, en dergelijken: eindelijk, heeft men nog, *Dodecupla di Semi-Minime, of Dodupla di Semi-Minime, en Dosdupla di Semi-Minime*; eene maat, bestaande uit twaalf Semi-minimes, mede bij de Ouden in gebruik geweest zijnde, in tripels verdeeld, in eenen vier-vierden tijd; wordende dus getekend, $\frac{12}{4}$: deeze maat werdt meest in een gematigd mouvement door hun gebezigd.

DODICESIMO, of DUODECIMO. (*Italiaansch.*) In het vrouwelijke *Dódicesima, of Duodecima*. Twaalfde, de twaalfde, het

twaaftde. *Opera Dodicéfima*, of *Opera Duodecima*, het twaaftde werk: te weten; dat dees of geen Auteurs gecomponeerd of zamengefteld heeft.

DODUPLA. (*Grieksch Latijn, en Grieksch Italiaansch.*) Zie, en alle de termen, die hierop vallen, als *Dodupla di Crome*, *Dodupla di Dodici Crome*, *Dodupla di Minime*, enz. allen bij **DODECUPLA**.

DOI. (*Italiaansch.*) Zie **DUE**.

DOIGTER. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zo veel zeggen, als vingeren: dan, men verftaat er bij de muzik door, de vingerzetting op speeltuigen; doch voornaamlijk op het Klavecimbel en Orgel, waarvan wij gefproken hebben bij *Applicatura*: zie des verder, **APPLICATURA**.

DOLCAN. (*Een Orgel-term.*) Men beftempelt met deeze term een register in het Orgel: zijnde eene lieflijke en aangename ftem, zo als dezelfs naam medebrengt: want het komt bij verbastering, van het Latijnfche woord *Dulcis*; in het Italiaansch, *Dolce*; zoet, lieflijk, aangenaam, bevallig, aanloklijk, bekoorelijk, beminnelijk, enz.: hetzelfde wordt aangetroffen, als een tongwerk; ook wel als een pijpwerk, het welke boven wijd, en onder zeer naauw is: vergelijk **DOLCIAAN**.

DOLCE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Doux*. Zacht, zoet, lieflijk, aangenaam, aanminning, bevallig, enz. des, zacht; maar ook zoet, en aanminnig, lieflijk: wordende, bij de muzik, er eigenlijk door verftaan; dat men zodanige paffages, waarbij dit gevonden wordt, wel zachtelijk, maar ook tevens lieflijk, aangenaamlijk, en aanminniglijk, moet fpeelen: zo dat men dit, met Piano niet moet vermengen: want Piano wil maar alleenlijk te kennen geeven eene maatiging in de geluiden; eene vermindering, of afneeming, in het geweld, of geraas; doch *Dolce*, beide, zacht en lieflijk: zo heeft men ook *Dolce Affai*; veel zacht en lieflijk, veel zacht en aanminnig: zo ook *Dolce Suono*, willende eigenlijk zeggen, zacht, zoet, lieflijk, aanminnig, geluid, of klank: dan, waarmede men een register in het orgel beftempelt, overéenkommende met den **Dolciaan**: en, *Dolciffimo*; zijnde het Superlatief van **Dolce**: willende zeggen, zeer zacht en lieflijk, zeer zacht en aanminnig, zeer zacht en aangenaam: eindelijk *Dolcemente*; zachtjes, zoetjes, aangenaamlijk, lieflijk: op eene zachte en lieflijke, op eene zoete en aanminnige, wijs.

DOLCIMELA, **DOLCINA**, of **DOLZAINA.** (*Italiaansch.*) Eene Schalmei, of eene Schalmeipijp; ook van sommigen verzaald eene kleine Fagot, of Basfon: hiervan heeft met den verbasterden Orgel-term *Dolciano* en *Dolziano*; waarmede men een register in het orgel beftempelt, overéenkomen-

de met de Schalmey, Chalumeau, den Dulciaan, of diergelijke tongwerken.

DOLORÓSO. (*Italiaansch.*) Treurig, klaaglijk, bedroefd, bedrukt, smartelijk; enz. *Dolente*; treurende, treurig, droevig, bedroefd. *Dolentemente*, of *Dolorosamente*; bewegelijk, klagelijk, treuriglijk; op eene bewegelijke, smartelijke, klaagelijke, treuriglijke wijze: des heel langzaam; bij voorbeeld als *Largo*. *Dolorissimo*; het Superlatif van *Doloróso*: zeer klagelijk, zeer treuriglijk, zeer smartelijk: des nog langzaamer dan de voorgige termen; bij voorbeeld, als *Grave*: wordende met deeze termen wel eens een muzikstuk bestempeld, dat doorgaans met *Chromatyke* en *Enharmonyke* intervallen doorwerkt is, welken meest gebezigd worden, om zodanige hartstogten uittedrukken; en welke men wil dat heel langzaam zal gespeeld worden.

DOMBARDON. (*Een Orgel-term.*) Men bestempelt met deezen term een register in het orgel, overéénkomende met de *Bombardo*, waarvan het bij verbastering is afgeleid: zie des verder **BOMBARDO**.

DOMINANTE. (*Italiaansch.*) Zijnde *Dominante*, in het Fransch ook het vrouwlijke van *Dominans*. Het wil eigelijk zeggen, heerschende, gebiedende, heerschappijvoerende: dan, men bezigde, in oude tijden, bij het Gregoriaansche Gezang deezen term, om de toonen, *Authentyk* genaamd, te kennen te geeven: om dat deezen, boven de *Plagale*, geplaatst werden; en, des, als boven die heerschende zijn: waarvan bij *Authenticus*, en *Compair* gesproken is, en bij *Plagalis* nog nader zal gesproken worden. Zo noemde men ook bij het Gregoriaansche Gezang, *Dominante*, die noot des hoofdtoons welke men het meeste liet hooren, op welke plaats van het accoord des hoofdtoons, dit ook zijnde: even zo bezigde men eertijds ook deezen term, en vooral bij het Gregoriaansche Gezang; om aantewijzen een zeker vervolg, of een zeker begin, waar men wederom moest aanvangen te speelen: als, *A la Dominante*, van den heerschenden: dat is; van den middentoon: gelijk men dan ook bij de *Moderne* of Hedendaagsche Muzijk, door *Dominante* verstaat de *Quint* des hoofdtoons; ook bekend onder den term van middentoon: waarvan in onze dertiende les van den *Catechismus der Muzijk* gesproken is: sommigen hebben ook deezen term toegeëigend aan alle *Accoorden*, die de zeven voerden: noemende, daarentegen, dat, welk bij de hedendaagsche muzijk door *Dominante* verstaan wordt, *Dominante-Tonique*, of heerschende des hoofd-

toons: hierdoor de *Quint* des hoofdtoons, de middentoon verstaande, in het bijzonder, dit hier mede benoemende; omdat men den term, *Dominante*, ook, in andere opzichten, bezigde; dan, dit is niet aangenomen, maar vervalten: wordende door *Dominante* thans anders niet verstaan dan den middentoon.

DOMINUS. (*Latijn.*) In het vrouwlijke, *Domina*. In het Italiaansch en Spaansch, *Don*: in het vrouwlijke, *Donna*: het wil zeggen, Heer, de Heer, of den Heer zijnde een Eernaam, welke niet gegeven wordt, dan aan lieden van groot gezag, vermogen, of aanzien: als, bij ons, Welëdelgeborene Heer, Welëdelgestrengte Heer, Welëdele Heer, enz. Men vindt deezen term, somtijds, voor den doopnaam van eenen *Auteur*; willende te kennen geeven, dat zulk stuk, of werk, *gecomponeerd*, of zamengesteld is van eenen Heere van gezach, rang, of aanzien; bij voorbeeld: *da Domino Dominico N*, of *Di Don Dominico N*, van den Welëdelgeborenen Heere, *Dominicus N*; vergelijk *SIGNORE*:

DONNER LA MESURE. (*Fransch.*) De maat aangeeuen.

zie ook *Batre la Mesure*, bij den term *BATEUR DE MESURE*.
DOORSPRAAK. (*Een Orgel-term.*) Men noemt zodanig, wanneer in het orgel de wind van één *Cancelle* tot de andere overgaat, tuschen de registers of naar elders heen ruischt, en des of zekere pijpen mede doet spreken weken niet diende gehoord te worden, of ten minsten ergens doornuift: iet dat een groot gebrek in een orgel is, zodanig dat men het vergelijkt bij een volslagen teering.

DOPPIO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke, *Doppia*, het wil zeggen, dubbeld, tweevoudig. Deeze term wordt gebezigd, bij de dubbelde of *Contrafugen*: zie verder, *Contrafuga*, bij *CONTRA*; *Fuga-Doppia*, bij *FUGA*; *Contrapunto, Doppio*, bij *CONTRAPUNTO*.

DORIOS. *Δωριος.* (*Een Grieksche Term.*) In het Grieksch Latijn, *Dorius*. Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft, *Dorio*; in het Fransch, *Dorien*, en in het Engelsch *Dor'ick*. Het is een naam, welken de Ouden gaven aan één humer grondtoon, modes, zwieren en speeltranten: het draagt deezen naam, omdat dezelve eerst ingevoerd is van zeker volk, dien naam voerende. Men stelt, dat het één der oudsten, welken de Grieken bezigden, ware; zijnde één van die, welken men naderhand *Authentyk* genoemd heeft, en wel de laagste daarvan, of volgens anderen op één na de laatste; eenigzins overëenkomende met onzen grondtoon, D kleine ters genaamd; hebbende dit beloop, *d, e, f, g, a, b, c, d*; zijnde, door aanwinning van grondtoon, zo in de hoogte, als in de laagte, welken ter rechte en sinke zijde hier-

bij gevoegd zijn, de zesde in rang geworden; doch naderhand van de agt grondtoonen de vijfde; komende

op $\bar{c}$; en daarna ook van de twaalf grondtoonen de eer-

ste; komende op $\bar{d}$: vergelijk de termen AUTHENTICUS, Hyper-dórios, bij HYPER, MODO EN FLAGALIS.

Men wil, dat dezelve ernsthaftig en staatig ware; maar, echter van eene gemaatigde staatigheid; zijnde zeer geschikt, voor den Godsdienst, en voor het Oorlog: en wordende beschouwd, als zeer bekwaam, om de goede zeden te bewaaren: waarom *Plato* en *Aristoteles*, twee groote Staatkundigen, hetzelfde voor den Burgerstaat alderdierfzigst oordeelden, als geschikt, om de ernsthaftigste en gewigtigste neigingen, in 't gemoed te baaren. *Athenæus* schrijft die toe eene manhaftigheid, die voegzaam is om de jeugd goede zeden intescherpen. *Cassiodorus* geeft daaraan 't vermogen, om schaamte te verwekken, en eerbaarheid te kweeken. *Ptolomæus* vergelijk die, in zijne werkinge, bij de Zon, die alle vochtigheden opdroogt, en de duisternis verdrijft: zo kan dezelve, te gelijk, traage geesten wakker, en droevige maatiglijk verheugd maken, en echter alle overmaat van driften bedwingen en tot bedaaen brengen; daarom was die van zonderlingen dienst, in leerzaame oefeningen, en Godsdienstige ootmoedigheid: om welke hoedanigheden, dezelve van de *Arcadiërs* geliefd, en van de *Lacedemoniërs* tegen alle indragt van veranderinge menschen ongekreukt bewaard werd; gelijk *Polybius* getuigt: het geene op den *Dorischen* zwier gezongen moest worden, vereischte een langzaam vers, bij de Romeinen *Spondæus* genaamd, waar de voetmaat eenen traagen tred gebiedt: men schrijft de uitvinding daarvan toe aan eenen *Thamirus* van *Thraciën*.

DORIS. (*Een Orgel-term.*) Dit woord komt bij verbastering van het Latijnse *Dulcis*; het Italiaansche *Dolce*; en het Fransche, *Doux*: zoet, zacht, aanminnig, lieflijk, aangenaam, enz. Men bestempelt met deezen verbasterden term, een register in het Orgel; overéénkomende met eene zachte, zoete, aangenaame, en lieflijke fluitstemme: vergelijk verder, den term **FLUIT**.

DOSDUPLA. (*Grieksch Latijn, en Grieksch Italiaansch.*) Zie, en alle termen welken hierop vallen, als *Dosdupla di Crome*, *Dosdupla di Dodici Crome*, en *Dosdupla di Minime*, enz.; bij *Dodecupla*.

DOUBLÉ. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, verdubbeld: dan, in de Fransche muziek wordt er door verstaan, ze-

ket agreement of cieraad; zie hetzelfde op Plaat 20, Fig. 2, achter de letter F.; wordende gefchreven als bij (a.) en gefpeeld, als bij (b.) zo heeft men ook *Double*; in het vrouwlijke, *Doublee*; verdubbeld; gefproken van de intervallen of accoorden; welken kunnen verdubbeld worden: want, zo heeft men *la Seconde, la Tierce, la Quarte, la Quinze, la Sixte, la Septieme, l'Octave, &c. Doublee*; de tweede, de derde, de vierde, de vijfde, de zesde, de zevende, de agtste, enz., verdubbeld, waarvan de Octaaven verdubbeld worden, om van ieder dat interval te vinden.

Zo heeft men ook *Double*; in het meervoudige, *Doubles*. Dubbeld, tweevoudig: alle intervallen, welken boven het Octaaf loopen, kunnen verdubbelde intervallen genoemd worden: waarmede men kan vergelijken, het geene bij den term Decima gevonden wordt.

Men bezigt den term *Double* in het Fransch ook; om eene Variatie van een Air, Menuet, of dergelyk te kennen te geeven: in het Italiaansch bekend onder den term *Variations*.

Verders heeft men nog van deeze term, *Double Basse*; dubbelde bas: te weeten; eene groote violoncel: ook bekend onder den term Basse-Double, waarvan bij baffe gefproken is. *Double Baton*; willende eigenlijk zeggen, dubbelde stok: dan waardoor verftaan wordt, een zeker teken, een langwerpige blokjen, welk agt maaten zwijgens te kennen geeft; en waarvan in onze zesde les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 2. Fig. 16. gefproken is. *Double Cadence*; dubbelde, of tweeledige, ftemval: zijnde een zeker cieraad of agreement welk bij het zingen gebzigd wordt; ook bekend in het Fransch, onder den term van Tour de Gofier; en in het Italiaansch, van Ribattuta di Gola: waarvan nader bij Ribattuta zal gefproken worden. *Double Contrepoint*; dubbeld Contrapunt: hoedanig bij de dubbelde Fugen plaats heeft; zijnde hiervan bij Contrapunto Doppio, onder den term Contrapunto gefproken. *Double Corde*; willende eigenlijk zeggen dubbelde fnaar: dan, men verftaat er door, eene wijs van op de viool te fpeelen, welke beftaat in twee fnaaren te gelijk te befeelen; uitmaakende twee onderscheidene partijen. *Double Croche*; in het meervoudige, *Doubles Croches*; dubbeld, of tweemaal, gehaakt, of geftreept; dubbeld, of tweemaal, gehaakten, of geftrepten: te weeten; eene noot, of nooten, die tweemaal gehaakt zijn; een zestiende deel, of zestiende deelen. *Doubles Croches liées*; dubbeld, of tweemaal, gehaakt gebondenen; te weeten; zes-

tiende deelen, die aan de staarten zijn zamengetrokken, en des aan elkander gebonden. *Doubles Croches séparées*; dubbeld, of tweemaal, gehaakten vanéégescheidenen: naamelijk; zestiende deelen, die niet aan elkander getrokken, gebonden, of gekoppeld zijn; maar, los en afzonderlijk, op zigzelve staan: waarvan, in onze vijfde les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 2, Fig. 4, 5 en 6 gesproken is. *Double Croché*; in het meervoudige, *Doubles Crochés*; dubbeld, of tweemaal, gehaakte, of gestreep-te; dubbeld, of tweemaal gehaakten, of gestreep-ten: te weten; zestiende deelen; zijnde hetzelfde als *Double Croche* waarvan wij zo even gesproken hebben: worden-de deeze noot in het Italiaansch genoemd, *Semi-Croma*; waarvan bij *Semi*, en bij *Nota*, ook nog nader zal gespro-ken worden. *Double Crochet*; in het meervoudige, *Dou-bles Crochets*; dubbelde, of tweevoudige haak; dubbelde, of tweevoudige haaken: wordende hierdoor bij de Mu-zijk verstaan, wanneer, door den staart der noot, of onder dezelve, twee haakjens getrokken zijn: het welke te kennen geeft, dat dezelve, als zestiende deelen, moeten gespeeld worden: moettende dit niet verward worden, met *Double Croche*, waarvan hierboven gesproken is, als hebbende eene geheel andere beduidenis; zijnde hiervan ook gesproken bij *Crochet*, en *Chroma*, als ook op Plaat 14, Fig. 2, (a.) en (c.) achter de letter C. *Double d'un Air*; in het meervoudige, *Doubles d'un Air*; dubbelde van een *Aria* of *Air*; dubbelden van een *Aria* of *Air*: te weeten; een *Variatie*, of *Variatiën*, zijnde in het Italiaansch bekend, onder den term van *Variazione*; waarvan nader bij *Variatione* zal gesproken worden. *Double Emploi*; wil-lende eigenlijk zeggen, dubbeld gebruik of dienst, twee-voudig gebruik of dienst: dan, men verstaat er, bij de muzijk, door, wanneer men een accoord, zonder hetzelfde van geluiden of toonen te veranderen, op tweeërleie wijzen kan bezigen: bij voorbeeld: de $\frac{6}{4}$, op den ondermidden-toon, is ook de 7, op de tweede noot, of toon, der schaale; de $\frac{6}{4}$, op den *Introducteur*, is ook de 7, op de middentoon, zo is ook de 9 op de eene of andere noot, of toon, de 7 van een zes laagere; dus kan men deeze ac-coorden tweeledig doen dienen, en van dezelve een dub-beld gebruik maaken: kunnende dit, op meer dergelijke accoorden, toegepast worden. *Double Fugue*; dubbelde, of tweeledige, *Fuge*: te weeten; eene *Fuge*, welke twee Themaas heeft, en waarvan bij *Fuga Doppia*, op den term *Fuga*, nog nader zal gesproken worden. *Double Oc-*

tave; dubbeld octaaf: te weeten; het octaaf verdubbeld; waarvan bij Disdiapafon, en bij Decima quinta, op den term Decima gefproken is. *Double Triple*; willende eigenlijk zeggen, dubbelde Tripel: dan, er wordt door verftaan eene maat, gebezigd bij de Ouden; zijnde een oude naam der witte Tripels, of de maat drie voor twee; welke geflagen werd in eenen drieledigen tijd, en bevattede eene witte noot met eenen flaart voor elke tijdstip of tempo; zijnde dus getekend, $\frac{3}{2}$: dezelve werd door hun gebezigd bij eene Adagio of diergelijk langzaam mouvement: dan, deeze maat is in geen gebruik meer; even als veelen, van die foorten, thans afgedankt zijn, als eene geheel andere nootsverdedlinge bij de moderne of hedendaagfche Muzijk plaats hebbende: eindelijk, heeft men ook den term *Doubler*, verdubbelen, dubbeld zetten: dat is; Variatiën maaken, op een Air, Menuet, enz.; waarvan nader bij Variacióné zal gefproken worden.

DOUBLETTA. (*Een Orgel-term.*) Deeze term komt bij verbasteringe van het Fransche woord *Doubler*, verdubbelen: waarvan het fchijnt afgeleid te zijn: men bestempelt met deezen verbasterden term een register in het Orgel; zijnde een *Octaaf*, 2 of 4 voet; doch wijder van *Mensuur*, dan gewoonlijk; en hierom denkelijk *Doubletta*, genaamd, omdat dezelfs *Mensuur* genoegzaam verdubbeld is, in vergelijkinge van het ordinaire *Octaaf*; vergelijk den term, OCTAAF.

DOUCEMENT. (*Fransch.*) Zoetjes, zaetjes, ftijl, ftilletjes, enz.: 't is het zelfde als in het Italiaansch, *Piano*: zie des ook PIANO.

DOUCHAN. (*Een Hebreewfche Term.*) Eigenlijk is *Douchan* een Perfisch en Arabifch woord, eene werkplaats betekenende: dan bij de Hebreewen werd er door verftaan, de zangtrans der Leviten; in den tempel van Koning Salomon.

DOUDELZAK. Het is een bekend Blaaspeeltuig van dien naam; waarvan de fchaale is als die der *Bekfluit*; en welke bij den term *Flaut'a Bocca* te vinden is: zie, ook ZAMPOGNA.

DOULOUREUSEMENT. (*Fransch.*) Droeviglijk, treuriglijk, op eene droevige of treurige wijze. *Douloureux.* Droevig, treurig: men bestempelt hier: mede wel eens een muzikftukjen dat men wil dat heel langzaam zal gefpeeld worden: bij voorbeeld als *Largo*: zie ook DOLOROSO, en aldaar ook *Dolorosamente*.

DOUSYN. (*Een Orgel-term.*) Zie eigenlijk TOUSYN.

DOUX. (*Fransch.*) In het vrouwlijke, *Douce*. Zoet, miane-

lijk, minzaam, zacht, enz.: des, minnelijk; maar ook zacht: het is 't zelfde, als in het Italiaansch *Dolce*: zie verder, ter meerdere verklaaringe, *DOLCE*.

DOUZE. (*Fransch.*) Twaalf; wordende in het Italiaansch genoemd *Dodici*, *Dodici*, en *Duodici*: zo heeft men ook *Douze Deux Mesure*; waardoor verstaan wordt, eene $\frac{1}{2}$ maat, bij de Ouden in gebruik geweest zijnde: wordende in het Italiaansch *Dodecupla di Minime*, en *Dodecupla di Cromo*, genoemd: *Douze Huitieme Mesure*; eene twaalf agtste maat; dus getekend $\frac{1}{8}$: wordende in het Italiaansch *Duodici Ottavo Misura* genoemd. *Douze Huit Mesure*; eene $\frac{1}{8}$ maat; zijnde hetzelfde als *Douze Huitieme Mesure*: wordende in het Italiaansch *Duodici Otto Misura* genoemd. *Douze Quatre Mesure*; eene $\frac{1}{4}$ maat, bij de Ouden gebezigd: in het Italiaansch bekend onder den term van *Dodecupla di Semi-Minime*. *Douze Seize Mesure*; een $\frac{1}{16}$ maat, mede door de Ouden gebezigd; en in het Italiaansch *Dodecupla di Semi-Cromo* genoemd. *Douze un Mesure*; een $\frac{1}{2}$ maat, al mede bij de Ouden in gebruik geweest; zijnde, in het Italiaansch bekend, onder den term, van *Dodecupla di Semi-Brevi*.

DOUZIEME. (*Fransch.*) De twaalfde, het twaalfde, de twaalfste, enz. *Ouvre Douzieme*, het twaalfde werk. zie ook *DODICÉSIMO*.

ΔΟΧΟΛΟΓΙΑ Δοξολογία. (*Grieksch*) Het wil zo veel zeggen, als eerzegging, heerlijkheidspraak; en, des, lofzegging, verheerlijking; door optelling van het geene tereere, en ter heerlijkheid, van iemand, bijzonderlijk van God, strekt: want het is zamengesteld, uit *Δόξα*, *Dóxa*, eer, heerlijkheid; en uit *Λόγος*, *Lógos*, rede, spraak; van *Λέγειν*, *Légein*, zeggen, spreken: het beduidt, in het algemeen, een lof- dank- of lof-lied; hoedanigen, in de Christelijke gemeente, voor en na de Predikatie gezongen worden: maar, in eene nauwe betekenisfe, is het de lofzang, beginnende; *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, cett!* dat is; eer zij den Vader, en den Zoon, en den Heiligen Geest, enz.! dat in de eerste Christen Kerke, achter de andere liederen, veeltijds gezongen werd: het slot van het gebed des Heeren (*want uw is het Koninkrijk, en de Kracht, en de Heerlijkheid, enz.*) werd insgelijks *Doxologia* genaamd.

DRAMA. *Δραμα.* (*Grieksch Latijn, Italiaansch en Engelsch.*) Wordende in het Italiaansch ook *Dramma* geschreven. In het Fransch, *Drame*: in het meervoudige, in het Latijn, *Dramata*: het is een tooneelstuk, of in Poëzij, of in Profa, waarin

de Dichter zelf niet spreekt, gelijk in Epische gedichten; maar, bij perfoonsverbeelding, anderen, ja, allerhande zaaken, als, Aandacht, Deugd, Blijdschap, Dankbaarheid, Schoonheid, enz., als spreekende invoert. Sommigen willen, dat *Drama* eigenlijk zij een Tooneelstuk, welk tusfchen het Serieuse en Komyke inkomt, en eene historie behelst, die gebeurd is, of Fabuleus; maar echter zo ingericht dat zij zoude kunnen gebeuren: waarom *Drame* ook wel eens droom vertaald wordt: de zodanigen welken in Poëzij gebragt zijn, worden ook wel eens op muziek gesteld, wanneer daaraan, onderscheidingshalve, den naam gegeven wordt van *Drama Musicale*, of *Drama per Musica*, als een tooneelstuk zijnde, welke op muziek gesteld is, en volgens de regels der Muzijkkunst, gezongen wordt: zo is bij voorbeeld eene Opera een *Drama*; maar een Oratorium niet: omdat men den verheven term Oratorium, slechts gebruikt, of ten opzichte van uitvoerige Kerkstukken, of van zodanige kamermuzijk, welkers textwoorden, Bijbelsche historiën verhandelen.

Zo heeft men ook in het Grieksch Latijn, en in het Italiaansch, den term *Dramatica*. Wordende in het Italiaansch ook *Drammatica* geschreven, in het Fransch *Dramatique*, in het Engelsch, *Dramatically*. Waarvan men in het bas-aart Nederduitsch gemaakt heeft, *Dramatisch*: tooneelachtig: zijnde eene benaaming, welke gegeven wordt aan stukken, die voor het tooneel gelchikt zijn: zo is *Musica Dramatica*, tooneelpoëzij die op Muzijk gesteld is, en gezongen wordt: als bij voorbeeld; in de Operaas; en, *Stillo Dramatico*; een tooneelstijl.

D RE. (*Eene Fransche benaaming.*) De Franschen noemen zodanig, dat geene 't welk wij alleenlijk maar D noemen: te weeten; een van de Geluiden of Toonen der Schaale, Toon- of Klank-ladder: zie, ter meerdere ophelderinge, verder SYSTEMA.

DRITTA. (*Italiaansch.*) Het vrouwlijke van *Dritto*; recht. *Dritta* wil zeggen rechter. *La Dritta*; de rechter: naamlijk hand. *Man Dritta*; de rechterhand: men vindt dit wel eens bij klavierstukken; wordende ook wel eens maar enkelijk, bij verkorting D. geschreven; te kennen gevende, dat men zodanige paslage, waarbij dit gevonden wordt, met de rechterhand moet speelen; die over de linkerhand brengende: zie, ter meerdere ophelderinge, de letter D; en verder de termen *Mano Destra* bij MANUS, en DESTRA.

DU. (*Fransch.*) Een woordledeken, of voorzetsel; het wil zeg-

zeggen, van de, van den, enz.: wordende ook gebozigd in deeze betrekkinge: *Fouer de Violon*; op de viool speelen. *Fouer du Haut-Bois*; op de hobo speelen. *Donner du Cor*; den hoorn aangeeven: vergelijk DE.

DUBLIMATO. (*Een verbasterde Orgelterm.*) Zie den term DUO.

DUCTUS. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Conducimento*: het wil zeggen, leiding, schakeel, keten, samenhang, zamen-schakeling: te weten; der klanken eener melodie: het is één der gedeelten van het *Melopeia* der Ouden: naamlijk; eene opklimming, of afdaaling. van eenige toonen die el-kander volgen in eene geregelde orde of verband, traps-wijze voortgaande: de Grieken noemden dit *Agoga*: de Ouden hadden zekere regels, zeer verschillende van de onzen, langs welken zij hunne klanken leidden, en de me-odiën daar naar inrichtten: het zij dat dezelve traps-wijze opklommen, het zij dat ze daalden, 't zij dat ze door elkander verdeeld waren, en daarvan was dit één derzelven, 't welk eigenlijk ondergeschikt was aan dat ge-deelte welke zij *Chresis* noemden: verdeelende deeze zig we-derom in drie deelen: zo dat deeze leiding geschiedde langs deeze drie wegen: als, eerst, langs dien welken zij noemden *Ductus Circumcurrens*, of *Conducimento Circumcorrente*, rondgaande leiding, of eigenlijk, letterlijk, rondomloopende; waardoor zij verstonden, eene leiding der melodie of bas, welke eerst opging zonder de b-mol aantedoen, en in het wederkeeren, in plaatse van over de b natuurlijk, nu over b-mol ging; of, het tegengestelde, eerst de b-mol aandoende, en bij het wederkeeren, over b natuurlijk te rugge komende; het welke dan zo veel, als een rondgaan, was: wanneer men het op- en neêr-gaan der schaale, van D kleine ters, van den middentoon naar den hoofdtoon, en te rugge van den hoofdtoon naar den middentoon, hier mede vergelijkt, zal men hetzelfde, dat de Ouden hierdoor wilden te kennen geeven, zien: alleenlijk met dit onderscheid, dat zij e kruis niet aandeden: bij voorbeeld, a, b, c, d in het opgaan; en d, c, b-mol, a in het neêrgaan: de tweede was die welke zij noemden *Ductus Rectus*, of *Conducimento Retto*; rechte, of gelijke, leiding, waarbij eene passage niet bij sprongen; maar opwaards gaande, de toonen elkander volgden in een geregeld verband: wordende dit door de Grieken *Euthia* genoemd: en, de derde was die welke zij noemden *Ductus Revertens*, of *Conducimento Ritorriante*; wederkeerende, terugge keerende, leiding, waarbij eene

melodie zodanige passages welke van de hoogte naar de laagte, niet bij sprongen, maar trapswijze, afdaalden, had: wordende dit door de Grieken Anacamplos genoemd: zullende van dit alles nog nader gesproken worden, bij de termen MELOPEÏA, en USUS.

DUE, **DUO**, of **DUOI**. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, twee: zo heeft men, *A Due Stromenti*; voor twee speeltuigen. *A Due Parti*; voor twee partijen. *A Due Violini*; voor twee vioolen. *A Due Flauti*; voor twee fluiten. *A Due Corni*; voor twee hoorns. *A Due Alti*, voor twee altten. *A Due Violette*; voor twee kleine Altvioolen. enz.

Verders heeft men ook *Due Quarto Misura*; twee vierde maat. Of *Due Quattro*, twee vier; zijnde maat hier onder begrepen: of *Due Quatra Misura*; $\frac{3}{2}$ maat: te weeten; eene tweeledige maat, uit twee vierdens bestaande; eene maat welke twee deelen of tempoos heeft, die uit twee deelen of tempoos is zamengefeld.

Eindelijk heeft men nog *Due Volte*; twee maalen; twee keeren, twee reizen: te weeten; dat geene te zingen of te speelen waarbij het gevonden wordt: wordende ook te kennen gegeven door *Bis*; waarvan in onze zevende les, van den *Catechismus der Muzijk*, Bladz. 12, gesproken wordt.

DUETTO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Duetti*. In het Engelsch, *Duet*: of volgens het Italiaansch daarvan overgenomen, *Duet'to*, in het meervoudige *Duet'ti*: eene tweestemmige muzijk: een Duet, Duetten. Dan, vermids *Duetto*, en *Duetti*, het diminutif, of verkleinwoord, van *Duo*, en *Dui*, is; wil men, door *Duetto*, liefst verstaan hebben, een kleine *Duet*; en door *Duetti*; kleine Duetten: vergelijk duo.

DULCE. (*Latijn.*) Zoetelijk, aangenaamlijk, bevalliglijk, enz. hebbende veel overéenkost met het Italiaansche *Dolcemente*. Hier van heeft men den term *Dulce Suono*, waarvan het eerste woord Latijn is, en het tweede Italiaansch; en des uit twee taalen zamengefeld: anders beter in enkel Latijn genoemd *Dulcis Sonus*, en in enkel Italiaansch, *Dolce Suono*; zoet, lieflijk, zacht, aanminnig, geluid, of klank: wordende hiermede wel eens een register in het Orgel bestempeld, dat overéenkost met den Dulciaan waarvan hier onder gesproken wordt.

Zo heeft men ook van deeze Latijnsche en Italiaansche termen afgeleid, of mogelijk wel van het Fransche woord *Dulcifier*; zoet of zacht maaken, de termen *Dulceon*, en *Dulcion*; waardoor men wil verstaan hebben, een register

in het Orgel, welke eene lieflijke en zachte praestant is; of eenig pijpwerk, dat in menfuur, en geluid, met de zelve, zachtlijk geintoneerd zijnde, overéénkomt.

En *Dulciaan*; zijnde een register in het Orgel welke een tongwerk is; en bij verbastering *Dulciaan* genaamd, om zijnen lieflijken, aangenaamen, en zoeten, klank, of toon.

Eindelijk, heeft men hier ook bij verbastering van afgeleid, de termen *Dulcian*, *Dulcin*, *Dulcina*, *Dulcino*, en *Dulcinus*: of van het Italiaansche woord *Dolcina*, een kleine Fagot betekenende: gelijk men er dan ook door verstaat, een register in het Orgel, welke eene zoete, lieflijke, en zachte Fagot of Basfon is: willende men er ook een Quart Fagot; zijnde eene kleine Fagot of Basfon, door verstaan hebben.

DUNSTAN. (*De naam eens Monniks.*) Het is een *Monnik* welke naderhand *Bisjchop* van *Canterbury* geweest is: dees heeft de *vierstemmige Muzijk* uitgevonden; en vergastte de *Muzijkkliefhebbers* daar mede het eerste, omtrent het jaar 940; hebbende de *veelftemmige Muzijk* en *Harmonie*, daarin haare geboorte gevonden: zullende van hem ook gesproken worden bij **SYSTEMA**.

DUO. *Δύο.* (*Grieksch Latijn.*) Men heeft deeze term ook in het Italiaansch en Fransch overgenomen: het wil eigenlijk zeggen, twee: dan, men verstaat er door eene tweestemmige Muzijk, een Duet; in het meervoudige, hiervoor, in het Italiaansch, *Dui*; en, in het Fransch, *Duos*: zo zegt men, bij voorbeeld, in het Italiaansch, *Sei Dui*; en in het Fransch, *Six Duos*: om zes Duetten te kennen te geeven: vergelijk **DUETTO**; en, zie ook **DOE**.

Men bestempelt, met deezen term, ook een register in het orgel; zijnde een gedekt pijpwerk, met twee mondgaaten, recht over elkander staande; en, om deeze twee mondgaaten, *Duo*, of twee, genoemd; wordende bij verbastering ook wel eens *Dublimato* en *Dublimata* geheeten.

DUODECIMUS. (*Latijn*) In het vrouwlijke, *Duodecima*: in het Italiaansch, *Duodecimo*, of *Dodicéfimo*: in het vrouwlijke, *Duodecima*, of *Dodicéfima*; in het Fransch, *Douzieme*: het wil zeggen twaalfde, de twaalfde, het twaalfde, enz.: als *Opera Duodecima*, het twaalfde werk: wordende door *Duodecima*, of *Douzieme*, ook verstaan, een interval der muzijk, welke elf achteréénvolgende trappen in zig bevat; en vervolgens twaalf *Diatonyke* geluiden, het eerste en laatste medegeteld: des, de Quint verdubbeld: bij voorbeeld; **C G c g**; of, het Octaaf, en nog eene Quint boven het Octaaf. bij voorbeeld: **C c, c g.**

Men bestempelt, met deezen term, ook een register in het orgel; zijnde een *Superquint*, of de twaalfde van den grondtoon: vergelijk, ten deezen opzichte, den term **QUINT**.

DUODICI, **DODECI**, of **DODICI**. (*Italiaansch*.) Twaalf: zo heeft men, *Duodici Ottavo Misura*; twaalf agtste maat: of *Duodici Otto Misura*; eene $1\frac{1}{2}$ maat: te weeten; eene vierledige maat, uit twaalf agtsten bestaande, welke uit twaalf agtsten is zamengesteld: eene maat welke even als de vierde maat, vier deelen of tempoos heeft, welke uit vier deelen of tempoos is zamengesteld: zie verder, onze vierde les, van den *Catechismus der Muzijk*, Bladz. 12. en de termen *Misura di Duodici Ottavi*, en *Misura di Duodici Otto*. bij **MISURA**.

DUOL. (*Italiaansch*.) Zie **DUE**.

DUOS. (*Fransch*.) Zie **DUO**.

DUPLICA. (*Italiaansch*.) In het Latijn *Duplico*. In het Fransch, *Duplicque*: in het bastaart Nederduitsch, daarvan *Duplicq*, of *Duplyk*. Het wil zeggen, verdubbelen, dubbeld maaken; ook tweede herhaaling, of dubbeld antwoord, tweemaal antwoord geeven, of tweede antwoord; wederantwoord, tegenantwoord, enz.: te weeten, het antwoord, of wederantwoord, tegenantwoord, op het thema eener fuge; het welke op het eerste antwoord, volgt; het tegenantwoord, op het eerste antwoord: wordende het eerste antwoord genoemd; in het Latijn, *Replico*, of *Responso*; in het Italiaansch, *Réplica*, of *Risposta*, in het Fransch, *Replique*, of *Réponse*; in het bastaart Nederduitsch, hiervan, *Repliq*, of *Replyk*; antwoord, beantwoording, bescheid, bescheidgeving, enz. zie, ter meerdere ophelderinge, verder, onze drieëndertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, en den term **FUGA**.

DUPLICAZIONE. (*Italiaansch*.) In het Latijn, *Duplicatio*. In het Fransch, *Duplicatian*. Een term des Gregoriaanschen gezangs: het wil zeggen, verdubbeling: *Intonatio per Duplicazione*, of toons inrichting door verdubbeling, beduidende, bij dat gezang, wanneer men eene Cadans of sluiting, zoude formeeren, en de noot, die vóór de slotnoot komt; als, naamlijk, de laatste noot, op ééne na, der eerste partij, beneden eenige andere Partijen was; dan verdubbelde of liever verhoogde men die noot, een *Ottaaf* hooger: om, daardoor, de sluiting te luidruchtiger te maaken; en, opdat de eerste Partij dezelve duidelijk konde laten hooren: hoedanig ook, door de liefhebberen onzes Psalmgezangs, eenigzins, nagevolgd wordt: echter, met dit onder-

scheid, dat deezen dit op de laatste, of slotnoot, doen; daardie van het Gregoriaansche gezang daarmede reeds aanvingen, op de laatste noot op ééne na.

DUPLUS. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Duplo*: in het vrouwelijke voor beiden, *Dupla*: het wil zeggen, tweemaal, dubbeld, of dubbeld: zo heeft men in het Italiaansch, *Proporziónne Dupla*; zijnde de Proportie of overéénkomst van 1-2. welke het Octaaf voordbrengt; en waarvan bij *Proporziónne* nader zal gesproken worden. En, in het Latijn, *Dupla Sesquialtera*; welk eigenlijk zo veel wil zeggen, als het geene anderhalfmaal zo veel bevat, dubbeld: dan, waardoor men bij de muziek, en wel omtrent de orgeltermen verstaat, eenen dubbelen of tweevoudigen Sesquialter; zijnde een register in dat speeltuig, welk met deezen term bestempeld wordt; en waarvan bij den term *Sesquialtera*, nog nader zal gesproken worden: even zo heeft men ook in het Latijn *Dupla Sesquiquarta*; willende zo veel zeggen, als de vierde anderhalfmaal verdubbeld: zijnde dees term oudtijds gebezigt, bij eene maat, negen vierde genaamd, of de tripelmaat, negen zwarten voor vier: te weeten; drie voor elke tempo, in plaats van twee: des, negen in plaats van vier, in elke maat; en, vervolgens, de vierdens ruim anderhalfmaal verdubbeld; zijnde in tripels geschreven, en zo geteekend $\frac{9}{4}$; wordende, in het Italiaansch, genoemd *Nonecupla di Semi-Minime*; en, in het Fransch, *Neuf Quarte*: zullende hiervan ook gesproken worden, op dien term, bij *NONECUPLA*.

DURO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Durus*. In het Fransch, *Dur*: het wil zeggen, hard: men bestempelt, met deezen term, al wat door zijne hardigheid aan het gehoor onaangenaam is: zo heeft men stemmen, speeltuigen, intervallen, accoorden, melodiën, harmonie, en compositiën, in het algemeen, welken hard en wreed klinken: even zo bezigde men ook, in vroegere tijden, deezen term, bij de B; wanneer, bij dezelve, eene B-Quarre, een Quadratum, of eene vierkante B, ($\square$), geplaatst was, gelijk de Italiaanen die nog B *Duro*, of ook wel maar eens enkelijk *Duro*, of *Durale* noemen, waardoor dezelve hard, of liever scherp, in vergelijkinge van de b-mol wordt: hiervan komt ook den term *Durus Cantus*, of *Cantus Durus*, om een gezang te kennen te geeven, welke over de kruisen werkt; in tegenstellinge van *Cantus Mollis*, welke over de Mollen gespeeld wordt; waarvan bij *Cantus* is gesproken. Vergelijk verder, onze derde les, van den *Catechismus der Muzijk*; en den term B *DURO*.

Zo heeft men ook in het Italiaansch den term *Durezza*; in het Fransch, *Durété*; hardigheid, dat iet hard maakt; als, bij voorbeeld, de Dissonanten; en, onder dezelve, voornaamlijk, die, welken iet buitengemeens hebben: neem eens, de verkleinde- of vergrootte Dissonerende Intervallen: vergelijk ten deezen opzichte, onze zestiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 6, Fig. 4, en 5; en, vooral, onze twee en twintigste les, en aldaar, Bladz. 106, Plaat 14, Fig. 24—27.

Hiervan komt ook den term *Duur* of *Dur*, gebezigd bij de Duitschers om de groote ters te kennen te geeven, of liever, iet dat over de groote ters gaat: zo zegt men, bij voorbeeld, *C-Duur*, *G-Duur*, *D-Duur*, enz. willende te kennen geeven, C over de groote ters, G over de groote ters, D over de groote ters, enz.: zie verder, ter meerdere ophelderinge *SYSTEMA*; en, vergelijk, den term *MOLLE*.

DUX. (*Een Latijnsche Term.*) In het Italiaansch, *Guida*, of *Guidone*. In het Fransch, *Guide*: het wil eigenlijk zeggen, leider, geleider, aanvoerder, leidsman, wegwijzer, voorganger, hoofd, gids, kapitein, hertog, enz.: dan, men verstaat er, bij de Muzijk door, het *Thema*, welk het onderwerp, of *Sujet*, eener *Rage* is; die den zang, welke volgen moet, geleidt, aanvoert, den weg wijst, voorgaat: en welke zang, het *Thema dux* genaamd, *imiteert*, naarbootst, of naarspreekt: zie, ter meerdere ophelderinge, onze drie-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, en verder *FUGA*, *GUIDA*, en *THEMA*.

DWARSFLUIT. (*Een Speeltuig van dien naam.*) Men noemt ze in het Italiaansch *Flauto Traverso*, of wel maar enkelijk *Traverso*; en in het Fransch *Flûte Traversiere*, of wel, ook maar enkelijk *Traversiere*; zijnde door de Duitschers uitgevonden, daarom ook wel genoemd de *Duitsche fluit*: het is een Blaaspeeltuig, welke zes vingergaten heeft, en één aan het boven-, of mond-stuk, waar door geblazen wordt, dezelve dwars voor het lijf en den mond houdende daarop spelende; daarom de *Dwarsfluit* genaamd: men heeft *Dwarsfluiten* die maar ééne klep hebben; en deezen zijn die welken het meeste doorgaands gebezigd worden: zullende wij hiervan spreken op den term *Traverso*: dan, men heeft er ook welken van verscheidene kleppen voorzien zijn; doch deezen zijn niet algemeen in het gebruik: even zo heeft men er ook welken twee kleppen hebben; en van deezen heeft men twee soorten; als die welken dezelve beide van onderen, aan het onderste, of staartstuk hebben, waarvan wij bij *Flauto Trayerfo*, bij den term *Flauto* zullen

Spreekten: en dien welken gelijk de gewoonlyke *Dwarsfluiten* maar ééne klep van onderen aan het staartstuk hebben; zijnde de tweede klep in het midden, even boven het ijvoorebandjen, aan de rechter-, of linker-kant, naar dat men de *Fluit* rechts of lings bespeele, op zijde tusfchen het derde en vierde vingergat; dienende om de *g-kruis* en *a-mol* zuiverder te kunnen blaazen: zie de fchaale daarvoor op de hier nevenftaande Plaat 16: moettende hierbij in acht genomen worden, dat om de onderfte of laagfte *c-kruis* te krijgen, welke even als de *d-natuurlijk* getekend is, men het *Embouchuur* of de *Fluit* wat naar buiten moet draajen, en om de onderfte of laagfte *d-mol* te krijgen, wat na binnen: geevende de nullen of O te kennen de opene gaten, en die welken toe zijn, dat de gaten door de virgers moeten geftopt worden: zie ook verder wegens dit fpeeltuig, den term TRAVERSO. Het is behalven dat bekende blaasfpeeltuig, de *Dwarsfluit*, ook een register in het orgel; zijnde een open pijpwerk: zie verder, ten deezen opzichte, *Flauto Traverso*, bij FLAUTO.

DYAMBOS. of DIAMBOS Δυαμβος. (Grieksch.) In het Latijn *Dyambus*. Het is een term der Dichtkunst; zijnde een voet, welke beftaat uit vier lettergreepen; eene korte en eene lange, en nog eene korte en eene lange: het geene, op de nooten der muziek, en de *Muzijkaale Compositie*, toepasselijk is: zie, ter meerdere ophelderinge RHYTHMOS.

E.

E. is de vijfde letter van het Alphabet of **A B C**, en ook de vijfde van het Muzijkaale Letter-Systema; de tweede vocaal, en de derde toon der Diatonyke, of natuurlijke fchaale: zie onze tiende les; vergelijk onze veertiende les, van den *Catechismus der Muzijk*; en zie verder, SYSTEMA.

E., wordt door de Franschen, bij hun muzijkaal Systema, fchaale, toot- of klank-ladder *Mi* genaamd: vergelijk SYSTEMA.

E., wil, in het Italiaansch, zeggen *En*, zo zegt men, bij voorbeeld, *Allegro e Maestoso*, vrolijk en prachtig.

E., wordt, in het Italiaansch, vóór eene vocaal of *H*, (tot

betere uitspraak,) in *Et*, of *Ed*, veranderd, als: *Andante et Affettuoso*, of *Andante ed Affettuoso*, eenpaarig en zielroerende.

E., wordt ook, in het Italiaansch gebezigd, in plaatse van *Ed*, of *Et*; en wel, voor eenen medeklinker: bij voorbeeld, *Affettuosamente e' Flebile*, op eene zielroerende en klaagende wijs.

EAS. (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geeven *E-mol*: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, **SYSTEMA**.

ECBOLÉ, (*Fransch.*) **ECBOLUS**; (*Latijn.*) Beide van het Grieksche *Ekbolos* overgenomen; zie dus, **EKBOLOS**.

EHELLE, of **EHELON,** (*Fransch.*) wil eigenlijk zeggen, eene leer; of ladder: ook eene sport eener ladder, eene laddersport: dan, men verstaat er, bij de muziek, door, de schaale, of klankladder; welke, niet onaartiglijk, bij eene ladder, gelijk de toonen bij laddersporten, vergeleken wordt: zie, ter meerdere ophelderinge, onze tiende en elfde les, van den *Catechismus der Muzijk*; en verder, de termen, **SCALA**, en **GAMA**.

Men verstaat ook door *Echelle*, een zeker speeltuig, Stroo-vedel genaamd; zijnde een Instrument van eenige plankjens die op hun toon gebragt zijn, op twee touwtjens liggende in de gedaante van eene liggende ladder, op welke met stokjens, waaraan ronde houten knopjens zijn, wordt geslageh: zie, ten deezen opzichte, ook **STROOVEDEL**.

Vorders heeft men nog van deeze term *Echelle Chromatique*. Chromatylke klankladder, waarvan bij *Scala Chromatica* nader zal gesproken worden. *Echelle Enharmonique*. Enharmonyke klankladder, zullende hiervan gesproken worden bij *Scala Enharmonica*: beiden bij den term *Scala*. en, *Echelle Semitonique*. Halftoonige, of Semitoonige klankladder; zijnde hetzelfde als *Echelle Chromatique*.

ECHO. (*Latijn, Italiaansch, Fransch, en daarvan ook in het Nederduitsch, overgenomen.*) In 'den teeler', of tweede naamval, in het Latijn, *Echus*; van het Grieksche $\text{H}'\chi\acute{o}\varsigma$ *H'χός*, *Echōs*, *Echous*, des wederklanks: wordende in het Italiaansch ook *Eccho*, *Ecco*, en *Eco* geschreeven: welk laatste ook in het Fransch zodanig gezet wordt: in het meervoudige, *Ecchi*, *Ecci*, *Echi*, of *Eci*: in het meervoudige voor het Fransch, *Echos*: het komt van het Grieksche woord, $\text{H}'\chi\acute{o}\varsigma$, *Echōs*, *Echo*, wederklank; afstammende van het Grieksche woord, $\text{H}'\chi\acute{o}\varsigma$, *Echōs*, geluid, klank, geklank, enz.; eigenlijk, zwaar geluid, beiden van $\text{A}'\epsilon\sigma\upsilon$, *Aein*, blaazen; zijnde eene herhaaling, der stemme; welk

ke, op eene natuurlijke wijs, door de wederomkaatsing der lucht, naargebootst wordt: of, liever, een wederomkaatsend geluid der drillende luchtgolven, wederkomende van vaste en ondoordringende ligchaamen; als, muuren, gewelfscelen, bergen, of ook wel van boomen, bosscelen, heggen, schutscelen, enz. tegen welken de klanken fluiten, en, in hunnen loop gehinderd, terug gekaatst worden; wederom naar hunne oorspronkelijke plaatsen toegevoerd wordende: het geene de geluiden wederom zendt, herhaalt, en zo weder tot het gehoor komen doet, als of men antwoord gave aan dien, van wien eerst het geluid gekomen is: wordende, aartiglijk, van de Heidensche Poëten genoemd de *Dochter der Lucht*.

Men geeft voor; dat er, in de stad *Olympus*, in zekere overwelfde gaanderije, eene *Echo*, welke de stem zevenmaalen achter elkander herhaalde, gevonden werd: zie den term, *HEPTAPHŌNOS*: en verder, van dergelijke *Echoos*, den Geleerden *Martinet* in zijnen nuttigen en overheerlijken *Catechismus der Natuur*, het 1. Deel, bladz. 266; en het 4. Deel bladz. 373-381; en den *Muzijkonderwijzer*, derde stuk bladz. 297-299, enz.

Men tracht dit, bij en door de Muzijk, naartebootfen; geschiedende voegelijk, wanneer zodanige pasage, of wanneer een choor van musiceerenden, wat zachter of zwakker, het harder of sterker beandwoordt: en zodanig Muzijkstuk, daar voor gecomponeerd of zamengefeld, noemt, en bestempelt men met deezen term: zo vindt men bij voorbeeld Muzijkstukken, welken tot tijtel voeren in het Italiaansch, *Sei Echi*, in het Fransch, *Six Echos*: te kennen geevende zes *Echoos*: te weeten; zes Muzijkstukken, die gezet zijn in dien trant, dat er eene *ECHO* uit geboren wordt.

De Organisten weeten, op hunne Orgels, daarvan ook door de afwisfeling der klavieren gebruik te maaken.

Men bestempelt met deeze term ook een register, in het Orgel; zijnde een open pijpwerk, van hout; eene agtvoetige stem, welke, in het bovenste van het Orgel, in een besloten kas, afzonderlijk, is geplaatst: dezelve wordt ook zamengefeld, als een Cornetpijpwerk; wordende als dan genoemd *Echo Cornet*: ook, als eene Trompet; draagende den naam van *Echo Trompet*, in alle deelen aan de Trompet gelijk, mede als de Trompet een tongwerk zijnde; uitgezonderd, dat deszelfs roeren van hout zijn vvaardigd, tevens met leer gevoerd, om, door het zachte

geluid, welk deeze bevoerde of bekleedde roeren van zig geeven, eene Echo te kunnen formeeren, of maaken: de Vox Humana wordt mede, onder den titel van *Echo Vox Humana*, hiervoor, gebezigd, wordende dan, op dezelfde wijs, behandeld; zijnde, even als de Vox Humana, een tongwerk; de *Viool di Gamba*, of eene heel zachtlijk geïntoneerde *Holpijp*, die wat afgelegen geplaatst is, kan hier ook voor dienen; indien men *Orgels*, waarop geene bijzondere Echo gevonden wordt, aantreft.

Dit woord duidt ook wel eens aan, dat één Instrument, of eenige Instrumenten, in een bijzonder vertrek, of aan het einde eener zaal, den weérklank of Echo zullen nabootsen, het welke altoos zacht moet worden gedaan, om die natuurlijk te doen voordkomen, en naar maate die verre of nabij geplaatst zijn, langer of korter daarmede wachtende, om die te herhaalen.

Men plagt, in vroegere tijden, deezen term ook te gebruiken, in plaatse van *Piano*: om aantedeutend, dat men de stem, of den toon, der Speeltuigen moest verzachten; even als, om eene Echo te maaken: dan, dit is geheellijk buiten gebruik geraakt: zie dan liever, hier voor, den term, *PIANO*.

ECHOMETRE. (*Fransch.*) In het Latijn, *Echometrum*: beide van het Grieksche *ἠχώμετρον*, *Eechoometron*: het wil zo veel zeggen, als weérklankmeeter: want dees term komt van de Grieksche woorden *ἠχώ*, *Eechoo*, wederklank, boven bij *Echo* gemeld; en van *Μέτρον*, *Metron*, *Metrum*, maat: zijnde eene soort van, in graaden verdeelde, klankladder; waarvan men zig bedient, om de lengte der toonen afte meeten, derzelver waarde te bepalen, en overeenkomstiglijk met haare Intervallen te berekenen: dan, te recht zegt *Rouffequ*, in zijne *Dictionnaire de Musique*: „er is geen beter weérklankmeeter, dan een goed gehoor, en „eene lange ervaarenheid in de muziek.”

ECLOGA, of **ECCLOGA.** *Ἐκλογία.* (*Grieksch Latijn.*) Herderslied, herderszang: hoedanig dikwijls bij afwisseling geschiedt.

ECLYSE, **ECLYSIS**, **ECMÈLE**, **ECMELUS.** (*Fransche, en Latijnsche termen, bij de oude Muziek, van het Grieksch overgenomen.*) Zie die allen, met een **K** geschreven; en des volgenden het Grieksch, **EKLYSIS**, en **EKMELOS**.

ECOSSOISE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, eene Schöttin, eene Schotische vrouw of dochter: dan; men verstaat er, bij de Muzik, door, eenen Engelschen, of Never eenen Schotschen, Dans: als, bij voorbeeld, eene *Hornpijp*, in het Engelsch genaamd *Hornpipe*; of derge-

lijke Dans; wordende even als die vrolijk en levendig gespeeld: bij voorbeeld, als *Allegro Affai*: vergelijk den term HORNEPIPE.

ED; (*Italiaansch*.) zijnde een koppelwoord: welk (tot betere uitspraak) voor eene vocaal of eene H gebezigd wordt, in plaats van E; willende zeggen, *En*; zie ter meerdere ophelderinge, E; en, vergelijk ET.

E DUUR, of E DUR. (*Een Hoogduitse Term.*) Het wil te kennen geeven, E, over de groote ters: vergelijk de termen DUUR en MOL.

EFFET. (*Fransch*.) Het wil eigenlijk zeggen, uitwerking, dan, bij de Muzijk, verstaat men er door, het geene eene goede uitwerking deet: als, bij voorbeeld, eene aangename uitwerking, welke goede muzijk doet op het gemoed der hoorderen; in tegenstellinge van kwalijk zamen-gesteide Muzijk, welke het gehoor beledigd, en den hoorderen mishaaft: zo zegt men, bij voorbeeld, dat *stuk*, of die *passage*, doet eene goede uitwerking; om te kennen te geeven, dat zulk *Muzijkstuk*, of zulke *passage*, voldoet, behaaft, en genoeg geeft: wanneer een *Muzijkstuk* wèl ingerigt is, de *zinscheidingen* wèl getroffen, en de *Cadansen* wèl geplaatst, zal zelden zodanig *stuk*, eene kwaade uitwerking doen; maar integendeel aan de meesten behaagen: somtijds mishaaft iet, en men weet er geene reden van te geeven; die onderzoekende, zoude men veeltijds ontdekken, dat de *Componist* of geheel geene kennis daaraan gehad heeft, of er te los en willekeurig mede heeft omgesprongen, of enkelijk, zonder genoegzaame kennis van de regels der *Compositie*, naar het gehoor heeft te werk gegaan: zie, om hierin wèl te slaagen, en de *zinscheidingen*, *Cadansen*, enz., wèl te treffen, onze neger-en-twintigste tot een-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*.

EGAL. (*Fransch*.) Gelijk, eenpaarig. *Egalement*, *Egal*, *à Notes Egales*. Gelijkelijk, gelijk, met gelijke *Nooten*: te weeten; met gelijke schreden: 't is hetzelfde, als in het Italiaansch *Andante*, en *Uguale*: zie des ook ANDANTE, en UGALE.

EGUALE. (*Italiaansch*.) Zie eigenlijk UGALE.

EIDULLION. (*Grieksch*.) Zie eigenlijk IDULLION.

EIS. (*Een Hoogduitse Term*) Het wil te kennen geeven, E-*Kruis*: zie, ter meerdere ophelderinge, SYSTEMA.

EKBOLOS. Εκβολος. (*Grieksch*.) In het Latijn hiervan *Ec-bolus*, en in het Fransch *Ecbolé*. Het wil zo veel zeggen, als verhooging, verheffing. Eigenlijk, uitwerping: van

Ἐκβαλλεῖν, *Ekballein*, uitwerpen; men wilde, bij de alleroudfte Griekfche Muzijk, daardoor te kennen geeven eene verandering des *Enharmonyken* klankgefchachts; wanneer een toon, vijf kruisfen, boven zijn *ordinaar Accord*, verheven, of verhoogd was.

EKLYSIS, of **EKLUSIS**. Ἐκλυσις. (*Grieksch.*) In het Latijn hiervan *Eclýsis*, en in het Fransch *Eclýse*: het wil zo veel zeggen, als verlaaging. Eigenlijk, ontbinding: van Ἐκλύειν, *Ekluein*, ontbinden; zijnde een term der alleroudfte Griekfche Muzijk: betekende eene verandering, in het *Enharmonyke* klankgeflacht; wanneer een toon, drie kruisfen, boven zijn *ordinaar Accord*, gedaald was; 't is het tegengefelde van *Ekbolos*; en *Spondeasmos*: vergelijk des deezen.

EKMELOS. Ἐκμελος. (*Grieksch.*) In het Latijn hiervan *Emelus*, en in het Fransch, *Emèle*; het is een term der oude Griekfche Muzijk: de Grieken gaven-deezen naam, aan zulke toonen, welke voor de stem onverftaanbaar waren, en geene behoerlijke *Melodie* konden opleveren, gelijk die konden doen welke *Enméli* genoemd worden: vergelijk dit bij **EMMELOS**.

ELEGIA. (*Grieksch Latijn.*) In het Fransch hiervan, *Élegie* Van het Griekfche Ἐλεγεία, *Elegeia*; komende van Ἐλεγεος, *Elegos*, treurig, treur-dicht: beiden, van Ἐλέγειν, *Elegein*, treuren: want het was eene foort van treur-gezang, treur-lied, klaag-lied, of rouw-zang, zo genaamd; wordende, hiervoor, gebezigd eene *Poëzij*; beftaande uit zes en vijf-voetige vaerzen, beurtwijze: ftande de derde regel op den eerften, en de vierde op den tweeden.

Men heeft ook, eertijds, (gelijk sommigen voorgeeven,) deezen term toegekend aan zekere foort van Fluitjens, (zo men zegt,) eerst uitgevonden van *Sacalas Argein*.

ELEVAZIONE. (*Italiaan:ch.*) In het Griekfch, Ἄρσις, *Arfis*. In het Latijn, *Elevatio*. In het Fransch *Elevation*. Het wil eigenlijk zeggen, opheffing, verheffing: dan, er wordt, bij de Muzijk, door verftaan die tijd der maat, welke, door het opheffen, of opligten der hand, gefchied; te weeten, de tweede tijd der maat; het was, bij de Ouden, het tegengefelde van *Thesis*, *Positio*, *Depressio*, *Posizione* en *Depressione*: vergelijk deezen; en, zie ook **ARSIS**, **THESIS**; en verder, **LEVAMENTO**.

Daar wordt, door deezen term, ook verftaan een zeker lied, het welk gezongen wordt, in de *Roofsche Kerke*, bij het opheffen des Misbroods: vergelijk **OFFERTÓRIO**.

Hiervan heeft men ook *Elevazione della Voce*, en *Élévation de la Voix*; willende zeggen, verheffing der stemme: zijnde bij het zingen, die beweeging, waardoor men de stem naar de hoogte brengt.

ELINOS. Ἐλινός. (*Grieksch.*) In het Fransch hiervan *Eline*. Een naam, van de Grieken gegeven aan zekere liedjens, welken de weevers zongen: zo zegt *Athenæus*: Ἐλινός, ἢ Ἐλιδὴ τῶν Ἰσσυργύτων; *Elinos*, hee Oudee τὸν *Histourgoun-toon*; **ELINOS**, het lied der weevenden.

ELLIPSIS, of **ELIPSIS**. (*Grieksch Latijn.*) Eene toonuitlating. Van het Grieksche, Ἐλλειψις, *Elleipsis*, uitlating; komende van Ἐλλείπειν, *Elleipein*, uitlaten. Dees term wordt gebezigd, wanneer er, in plaats eener *Consonant*, die de oplossing eener *Dissonant*, zal maaken, eene *Pausa* verschijnt, in plaats van eene *Noot* of *Toon*.

EMBOUCHER LA TROMPETTE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zo veel zeggen, als de Trompet aan den mond zetten: dan, men verstaat daar door, de Trompet blaazen: zie ook *Sonner in Trompette* bij den term **SONNER**.

EMBOUCHURE. (*Fransch.*) Aanzet of aanblaazing met den mond: de beste is, waarbij men weinig wind gebruikt, denzelven niet hoort, en nochtans een rond en vol geluid voordbrengt; men wil dat zulks het best zal verkreegen worden, met den stoot der tong, niet tegen de lippen, maar achter de boventanden te maaken.

Vorders heeft men nog van deezen term. *Embouchure de Corne*; het mondstuk des hoorns: en *Embouchure de Flûte*; het mondstuk der *Fluit*.

E MI. De *Franschen* noemen zodanig, het geene wij alleenlijk maar **E** noemen: te weten; een van de geluiden of Toonen der Schaale of Klankladder: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, (aldaar op het laatste,) **SYSTEMA**.

EMIÖLIA. (*Slecht Grieksch Italiaansch.*) Zie eigenlijk, **HEMIÖLIA**.

EMMELOS. (*Grieksch.*) Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft *Emmeli*; en, in het Fransch *Emmèle*. De Grieken gaven deezen naam aan zulke toonen, welken duidelijk van elkander te onderscheiden waren, en des, geschikt om eene verstaanbare *Melodie* opteleveren; waarvoor de toonen of geluiden, *Ekmelos* niet geschikt waren: vergelijk **EKMELOS**.

E MOL. (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geven, **E**, over de kleine *ters*; vergelijk de termen, **DUUR**, en **MOL**,

EMPHATIQUE. (*Fransch.*) Nadrukkelijk, krachtig. *D'une manière Emphatique.* Op eene nadrukkelijke, krachtige, wijs: des langzaam; het wordt gespeeld als *Maeftófo*: zie des ook, MAESTÓSO.

EMPHYSOGMENTA, of EMPNÉOUSTA. Ε'μφυσώμενα, Ε'μπνέουσα. (*Grieksch*) Het wil eigenlijk zeggen, in- of aan-geblazen, in- of aan-windingen: dan, men verstaat er bij de muziek, door, blaas-speeltuigen, die door den mond aan-geblazen worden; als, bij voorbeeld, de *Fluiten*, de *Trompetten*, de *Hoboos*, de *Bassons*, de *Serpenten*, enz.: of die, welken door de kunst wind geeven, en zo aan het spreken geholpen worden; als, het prachtige *Orgel*, en dergelijke Blaas-speeltuigen meer, als bij voorbeeld, de *Doedelzak*, enz.

ENARMONICO. (*Italiaansch.*) ENARMONICON, en ENARMONIKÓN, (*Grieksch.*) ENARMONICUM. (*Latijn.*) Zie ENHARMONICO.

EN BAISSANT LA MAIN. (*Fransch.*) De hand al neêrbuigende: te weten; bij het slaan der maat: welke altijd geschiedt in de eerste tijd of *Tempo*, en in eene vier-vierde maat, ook op de derde *Tempo*; wordende de tweede en vierde *Tempo* aangeduid, door de hand naar boven te liggen: zie, ter meerdere ophelderinge, THESIS.

ENCHÓRDA, of ENTATA. Ε'νχορδα, Ε'ντατά. (*Grieksch.*) Men verstaat er, in het algemeen, door, snaar-speeltuigen: dewijl zij snaaren vereischen, om ter spraake gebragt te worden: als, bij voorbeeld, de *Viool*, *Alt*, *Bas*, *Luit*, *Guittaar*, *Citer*, *Harp*, *Klavécimbel*, en diergelijke *Instrumenten*.

ENCORE UNE FOIS. (*Fransch.*) Zie *Un Altra volta*, bij ALTRO.

ENDEMATIOS. Ε'νδηματίας. (*Grieksch.*) In het Fransch hiervan, *Endematie*: het is een zeker *Air*, gebezigd bij het dansen; in gebruik geweest zijnde bij de oude Grieken, en wel onder de pottebakkers.

EN FRAPPANT LA MAIN. (*Fransch.*) De hand al neêrflaande: 't is hetzelfde, als *En Baissant la Main*: Zie des verder, boven, dit.

ENGAGEANTE; of L'ENGAGEANTE. (*Fransch.*) Aanlokkende, aantrekkelijke; of de aanlokkende, de aantrekkelijke: men bestempelt met deeze term, wel eens een *Muzijkstuk*: het wordt, gemeenlijk, wat aan den langzaamen kant gespeeld: bij voorbeeld als *Allegretto*: zie des ook ALLEGRETTO.

ENHARMONICO. (*Grieksch Italiaansch.*) Deeze term is in het *Italiaansch*, bij de muziek, overgenomen; var het *Grieksche*

Enarmonicon, of eigenlijk *Εναρμονικόν*; *Enarmonikón*. In het Latijn, *Enarmonicum*. In het Fransch, *Enharmonique*. In het Engelsch, *Enharmonick*. In het bastaart Nederduitsch, *Enharmonik*, *Enharmonicque*, *Enharmonyk*, of *Enharmonyke*: in het meervoudige voor het Italiaansche *Enharmonici*; het is één der drie klankgeflachten, het *Enharmonyke*, welk in zig bevat kleine, en kleinste, halve toonen; en wel zulken, die *dubbeld kruisen*, of *mollen* behoeven; het is zamengefeld, uit *Chromatyke* en *Enharmonyke Intervallen*: zie verder, ter meerdere ophelderinge, onze veertiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 54.

De Ouden hadden ook een zeker klankgeflacht, het welke zij het *Enharmonyke* noemden: dan, dit was, ten eenenmaale van dat, welke bij de moderne of hedendaagsche Muzijk in gebruik is, verschillende: sommigen stellen, dat het zeer oud, en vóór het *Chromatique* klankgeflacht uitgevonden is: zij schrijven de uitvinding daarvan toe aan eenen *Olympius*, den *Phrygiër* bijgenaamd: hetzelfde bestond uit twee *Quarttoonen*, en *éene groote Ters*: zij verdeelden den eersten toon van hun *Tetrachorde* (te weeten, van B tot C, welk *een groote halve Toon* is) in twee egaale deelen; waarop zij *eene groote Ters* lieten volgen; het had, bij voorbeeld, dit beloop; B, B-kruis, C en E; en, bij herhaaling deezes, van *Tetrachorde* tot *Tetrachorde*, bestond hun *Enharmonyke* klankgeflacht: doch, om zijne moeijeljkheid, is het uit het gebruik geraakt; gelijk *Plutarchus* ook getuigt, dat het niet aangenaam voor 't gehoor ware; en *Macrobias*, dat het, om zijne moeijeljkheid, afgeschaf was: hier uit is het *Chromatyke*, en naderhand het moderne of hedendaagsche *Enharmonyke*, klankgeflacht gesproten: *Aristoxenus* leert ons, in zijn eerste boek tweede afdeling; dat van de Ouden het *Enharmonyke* klankgeflacht alleenlijk gebezigt werd, als alleen hunne achting waardig; zijnde het *Diatonyke*, en *Chromatyke* klankgeflacht verwaarloosd, tot op den tijd van *Alexander*; wordende het *Enharmonyke* daarna ten eenenmaale afgeschaf, ten tijde van *Plutarchus*; en het *Chromatyke* mede achterwege gelaten, zelfs vóór *Macrobias*: dezelve waren bij hen geheel anders, dan nu, verdeeld; gelijk wij reeds aangemerkt hebben; zie elk op zijnen term: bestaande, eigenlijk, in eene wijze, om, maar langs zekere voorgefchrevene snaaren, hunnen zang te leiden: daar wij dezelve zoeken langs die wegen, welken ieder klankgeflacht, betrekkelijk tot deszelfs *Intervallen*, aan de hand geeft; over de gantsche *Harmonia*,

zig uitstrekkende: vergelijk MODO, SYSTEMA, en TETRACHORDON.

ENJOUÉE. (*Fransch.*) Vrolijke, lustige, leevendige, enz.: men bestempelt hier mede wel eens een *Muzijkstuk*, welke men vrolijk en leevendig wil gespeeld hebben: bij voorbeeld als *Allegro*: vergelijk des; ALLEGRO.

EN LEVANT LA MAIN. (*Fransch.*) De hand al oplichtende: te weeten; bij het slaan der maat: welke altijd geschiedt bij den *tweeden tijd of Tempo*, en in eene vier-vierde maat, ook bij de *vierde tempo*; wordende de *eerste en derde tempo* aangeduid, door de hand nederteslaan: zie, ter meerdere ophelderinge, ARSIS.

ENNEACHÓRDUM. (*Latijn.*) Van het Grieksche, Ἐννεάχορδον, *Enneáchordon*: te weeten; ὄργανον, *Organon*: uit ἔννεα, *Ennéa*, negen; en χορδή, *Chordee*, snaar: men verstaat er door, een negensnaarig speeltuig.

EN PLEURANT. (*Fransch.*) Al schreijende, al weenende: des heel langzaam: zie ook LACRIMÓSO, LAGRIMÓSO; en vergelijk LACRIMANTE.

ENSEMBLE. (*Fransch.*) Zamen, te zamen, te gelijk, met elkander, te gader, enz.: vergelijk TUTTI.

Men verstaat, eigenlijk, en voornaamlijk, door deezen term, de *Egaliteit*, of gelijkheid, in het speelen, en in het uitvoeren, van *Muzijkstukken*: te weeten; dat alle de *partijen* volmaaktlijk met elkander overéénstemmen, en op een en hetzelfde tijdstip gelijk zijn; het *Forte*, het *Piano*, het *Crescendo*, het *Diminuendo*, en alle *Mouvements*, of bewegingen, zig te gelijk laten hooren; altijd met elkander overéénstemmende, en gelijklijk zijnde.

Zeker voornaam Schrijver zegt hier te recht: „het zijn
„vooral de *Kapélmeesters*, bestuurders, aanvoerders, en hoofden, van het *Orchest*; welken de *Musiceerenden* moeter geleiden, weêrhouden, of aanzetten, om te maaken, „dat men overal *egaal* zij, en het eenpaarige hoore doorstraaalen: dat past, bij gebrek van eenen *Kapélmeester*, „dien, welke de eerste *viool* speelt: dan, dees moet wederom, op zijn beurt, de zangstem, en de speeltuigen „die buiten hem *Obligaat* zijn volgen: doch, bij de *Sinfonien*, *Concerten*, en andere *Obligaaete* stukken voor dat *Instrument*, moeten de andere *partijen*, die onderhoorig „zijn, hem onderdaanig weezen; al ware het, dat hij „buiten de maat speelde: wil men het gantsche *Orchest* niet „in de war helpen: gelijk men ook, in een welgeordend

„Or-

„ *Orchest*, de *Klavencimbel*, (de moeder der Speeltuigen,) in
 „ handen stelt van een' bekwaam' *Componist*, welke wel
 „ de eerste en voornaamste geleider en aanvoerer van alle
 „ de anderen moet zijn; moetende, met zijnen *Bas*, en
 „ zijne wel ter plaatse geschikte *Accoorden*, de gantsche *Mu-*
 „ *zijk* bij elkander houden.”

Hoe kunnen dan sommige onderneemen de *Klavencimbel*, als zulk een voornaam deel tot het in de maat houden der *Muzijk* aangemerkt, in het spelen van den *Bas-Continu*, of het *Accompagnement*, van hunne *Concerten* te bannen? trouwens, de onkunde, en onervaarenheid van zulken, in de *Muzijk*, zal, denkelyk, hiervan de reden weezen: zij kennen het kruid niet; en oordeelen, naar de gebrekkige behandeling, waarmede zij dikwijls hetzelfde hooren behandelen: vergelijk, ten deezen opzichte, *Basso-Continuo*, bij den term *BASSO*.

ENTATA. (*Grieksch*.) Zie ENCHÓRDA.

ENTONNER. (*Fransch*.) Bij de *Muzijk*, wil het zeggen, den *toon* stellen, of den *toon* zetten, den *toon* inrichten, den *toon* aangeeven opdat men daar naar stelle: vergelijk ACCORDARE; en zie ook INTONARE.

ENTR' ACTE. (*Fransch*.) Men verstaat er door een zekeren tijd, welke verloopt tuschen het einde en het begin van twee *Akten*, of bedrijven, eener *Opera*, of *Comedie*; tuschen welken het *Orchest* eene soort van *Sinfonie*, of *Ouverture*, waaraan dikwijls dees naam gegeven wordt, speelt.

ENTRÁTA, (*Italiaansch*.) In het meervoudige, *Entráta*. In het Fransch, *Entrée*. In het meervoudige, *Entrées*: het wil zeggen, ingang, intrèding; zijnde eest *Instrumentaal* voorspel, welk verstrekt ter inleidinge voor zekere *Muzijkstukken*; wordende voorbedachtlyk hier voor opgesteld, om te dienen tot inleiding of intrèding tot het volgende: wordende ook genoemd *Ritornello*: zie des, mede *RITORNELLO*; en onze twee-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 146, bij *Concert* voor de *Viool*.

Men had, in vroegere tijden, ook zekere soort van *Muzijkstukken*, zo genaamd: bestaande uit twee deelen, in eenerleie zangmaat, en gebezigd tot inleiding van korte *Instrumentaale* stukken; terwijl de *Ouverturen*, en *Sinfonien*, tot die van groote en uitvoerige stukken verstrekten.

Men stelt, dat ze hunne geboorte verschuldigd zijn aan de *Trompeters*, die men eertijds inleidingen tot *muzijkstukken* liet blaazen, slechts door eenig zwervend geraas: dit, naderhand op de *Snaar-instrumenten* naargebootst wordende,

maar weinig aartige *melodiën* influitende, gaf den *Italiaanen*, niet alleenlijk tot het verbeteren van *Intraden*, maar naderhand zelfs tot het uitvinden van heerlijke *Sinfonien*, de eerste gelegenheid.

Een dans tot het *tooneel* behoorende, (welk zelden zonder *muzijk* geschiedt,) wordt mede met dien term bestempeld: de *Muzijk* daarvoor ook dien naam dragende.

ENTRETENIR LE TON. (*Fransch.*) Den *toon* onderhouden, of bewaaren: te weten; in den *grondtoon* blijvende, zonder daarvan afte wijken, of in andere *bijtoonen* overtegaan: vergelijk onze zeven-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*.

EÖLIEN. (*Fransch.*) ΕÖΛΙΟ. (*Italiaansch.*) Zie ΑΙΟΛΙΟΣ.

EPANDORON. Ε'πανδορον. (*Grieksch.*) Een zeker snaarspeeltuig zo genaamd, bij de oude *Grieken* gebezigd.

EPHORUS. Ε'φορος. (*Grieksch Latijn.*) In het meervoudige, *Ephori*. Een stedelijk Opziener, of Opzichter, over de *Muzijk* en *Schouwspelen* der oude *Grieken*.

EPI, of **HYPÉR.** Ε'πί, Υ'πέρ. (*Grieksche Voorzetsels.*) Het is hetzelfde, als, in het *Latijn*, *Super* (van Υ'πέρ) en *Supra*; in het *Italiaansch*, *Sopra*; en, in het *Fransch*, *Au Dessus*; het wil zeggen, boven: men vindt, eertijds, dit voorzetsel, gevoegd bij andere *Grieksche* woorden, in de opschriften van sommige *Canons*; om zekere Intervallen der *Muzijk* aantetuiden: als, bij voorbeeld:

In Epi, of *In Hypér-Diateffarón*: boven in de quart of vier. *In Epi*, of *In Hypér-Diapente*: boven in de quint, of vijf. *In Epi*, of *In Hypér-Diapasón*: boven in het octaaf, of agt. *In Epi*, of *In Hypér-Ditonos*: boven in den tweektoon: te weten; groote ters, of drie, enz.

Men wilde, met deeze termen, te kennen geeven, dat de stem, welke het eerste (zijnde de tweede stem of Partij,) na het Thema, (zijnde de eerste stem of Partij) moest aanheffen te zingen, zijn^o toon eene Quart, Quint, Octaaf, of eene groote Ters, enz. boven het Thema neemen moest: de derde stem moest hetzelfde doen, ten opzichte der tweede; de vierde, ten opzichte der derde stemme; en dus alle de overigen: vergelijk *Canone Chrysó*, en *Canone Rifoluto*, bij den term *CANONE*.

EPIAULOS. (*Grieksch.*) In het *Fransch* hiervan *Eptaulie*: het is eene benaaming, welke de *Grieken* gaven aan zekere liedjens, eigen aan de *Moolenaars*: als of men zeide. *Bijfluit*: van Ε'πί, *Epi*, Bij, Tot; en Αὐλός, *Aulos*, Fluit; zo genoemd van Αὐεῖν, of Ἀεῖν, *Auein*, *Aein*, blaazen.

- EPICEDIUM.** (*Grieksch Latijn.*) In het meervoudige, *Epicedia*. Van het Griekſche, *Ἐπικήδιον*, *Epikēdion*: een lijkgezang, een begraavenislied, of uitvaart-dicht, ter eere des overledenen, wiens lijk nog niet begraven is, waarin deszelfs lof werd opgehaald, en gezongen: anders *Nenia*, en *Monodia*, geheten; bij de oude Romeinen in gebruik geweest zijnde: zie ook, *EPITAPHIUM*, *MONODIA*, *NÆNIA*, *FERALE CARMEN*, enz.
- EPIGLOSSIS.** *Ἐπιγλωσσις*. *EPIGLOTTIS*, *Ἐπιγλωττίς*, of *EPIGLOTTIS*. (*Grieksch Latijn.*) Van het Griekſche *Ἐπιγλωσσις*, *Epiglossis*, bijtong, tongeken: bij de geeneskutfidigen, een aan het gehemelte gehecht vleeschstukken: in het Italiaansch, *La Bocca del Polmone*; in het Fransch, *La Luette*. Het keellapjen, waardoor de toonen gevormd worden bij de zangſtem: vergelijk *GOLA*.
- EPIGÓNĒIŌN.** *Ἐπιγόνειόν*. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Epigonium*. Men verſtoot, oudtijds, door deezen term, eene *Harp*, gebezigd bij de oude Grieken, welke veertig ſnaaren had; draagende, eigenlijk, deezen naam, naar heuren uitvinder, *Epigonus*: zie *VAN TIL*, *Dicht-Zang- en Speel-kunſt*, bladz. 105.
- EPILÉNAION.** *Ἐπιλήναιον*. (*Grieksch.*) Van *Ἐπι*, *Epi*, Bij, Tot; en *Λένος*, *Lenos*, een wijnpersbak. *Epilēnaion*. te weeten; *Ἄσμα*, *Mēlos*, *Aisma*, *Mēlos*, een wijnperszang, een Bacchuſlied. *Epilēnatai Humnoi*. *Ἐπιλήνιοι ὕμνοι*. Wijnpersliederen, liederen bij de wijnpers, ter eere van den wijngod *Bacchus*.
- EPILÉNION.** *Ἐπιλήνιον*. (*Ἄσμα*, *Μελος*.) (*Grieksch.*) In het Fransch hiervan, *Epilene*: het zijn zekere liederen, zo genaamd; in gebruik zijnde geweest onder de oude Grieken, bij het inzamelen der vruchten, en voornaamlijk die van den wijnoogst: welk, doorgaands, verzeld werd van de *Fluit*.
- EPINETTE.** (*Fransch.*) Zie *SPINETTO*.
- EPINICIA.** *Ἐπινίκια*, *EPINIKIA*. (*Grieksch Latijn.*) In het Latijn en Fransch, hiervan *Epinicion*. Van het Griekſche, *Ἐπινίκιος*, *Epinikios*, tot de overwinning behoorende; waarvan *Ἐπινίκιον*, *Epinikion*: te weeten; *Ἄσμα*, *Μέλος*, *Aasma*, *Mēlos*, overwinningslied, gezang op iemands overwinning. *Epinicia*: zegelieder, zegezangen; welken, ter eere der overwinnaaren, gezongen werden: ook, de zang van overwinninge, door welken men bij de Grieken, de zegespraal vierde der overwinnaaren: hiervan de *Epische*

Gezangen: van ἑπικός Στίχος, *Epikos Stichos*, een heldendicht; van ἑπός, *Epos*, een woord, vers, gedicht: zo is *Carmen Epicum* een heldendicht, en *Epicus Poëta* een heldendichter.

EPISTOMIUM. Ἐπιστόμιον, (*Grieksch Latijn.*) Van ἑπί, *Epi*, Bij, Tot; en στόμα, *Stóma*, een mond. *Epistomium.* eene stop, of een stopfel; men wil er, in het *Orgel*, de *Ventiel* mede bestempelen om dat deeze den wind des *Orgels* sloopt, of tegenhoudt; zo dat dezelve niet tot alle deszelfs *kanaalen* kunne overgaan: zie, ter meerdere *verklaringe*, verder, den term, **VENTIEL.**

EPISYNAPHÉE, EPISYNAPÉE, EPISYNAPHE, of EPISYNARE. Ἐπισυναφή. (*Grieksch.*) Het komt van ἑπισυνάπτειν, *Episynaptein*: *zamenvereenigen*: uit ἑπί, *Epi*, Tot; σύν, *Syn*, Met; en ἅπτειν, *Háptein*, knoopen, *vereenigen*: daar wordt door verstaan, eene *vereeniging* van drie, achter elkander volgende *Tetrachorden*: als zijn de *Tetrachorden*, genaamd, *Hypaton*, *Meson*, en *Synémion*: zie, tot meerdere opheldering, **SYSTEMA**, en **TETRACHORDON.**

EPITAPHIUM. Ἐπιτάφιον. (*Grieksch Latijn.*) In het meervoudige, *Epitaphia*. In het Italiaansch *Epitafio*; in het Fransch *Epitaphis*. Men verstaat er eigenlijk door een *grafschrift*, het opschrift op een graf, dan, in eenen ruimen zin wordt er ook wel eens door verstaan een *grafdicht*, en een *lijkgezag* bij het graf eens dooden, bij de oude Romeinen in gebruik geweest zijnde: zie ook **EPICEDIUM**, **FERALE CARMEN**, enz.

EPITHALAMION. Ἐπιθαλάμιον, (*Grieksch.*) In het Latijn, **EPITHALAMIUM.** In het Italiaansch, *Epitalamio*: in het Fransch, *Epithalame*. *Bruiloftszang*, *bruiloftslied*, dat eertijds gezongen werd, aan de deur der eerst getrouwden, omf denzelfen eene *gelukkige vereeniging* toetewenschen.

Onder de Grieken begaf zig het gehuwde paar niet eerder naar het *bruiloftsbedde*, voor dat de jongelingen en maagden zig rondsom de deur vergaderd hadden, de *Epithalamium* dansende en zingende, juichende en met hunne voeten stampende, met oogmerk om den maagdenkreet te smoooren: wanneer zij des morgens terug keerden om de *nieuwgetrouwden* te begroeten, zongen zij de Ἐπιθαλαμία Ἐγερτικά, *Epithalamia egertika*, aldus genaamd, van wegens hun voornemen om te gaan wandelen, en den *bruidegom* en *bruid* te wekken; gelijk het gezang van den vorigen avond diende, om hen ter ruste te begeeven, en om die reden *επιθαλαμία κοιμητικά*, *Epithalamia Koimētika* genaamd werd; zie ook **HYMENÉOS.**

EPITONIUM. (Grieksch Latijn.) In het meervoudige *Epitonia*. Van het Griekſche *ἑπιτόνιον*, *Epitónion*, band, ſnaarſpan- tuig, komende van *ἑπιτείνειν*, *Epitéinein*, toefpannen; uit *ἑπί*, *Epi*, Tot, en *τείνειν*, *Teinein*, ſpannen: men verſtaat er door, een' ſnaarſleutel, in het algemeen: een ſleutel, voor de ſpeeltuigen: bij voorbeeld, de ſleutel; of ſchroef, van een *Viol*, *Alt*, *Bas*, *Luit*, enz.

EPITRITOS. *ἑπίτριτος*. (Griekſch.) Waarvan men in het verbasterd Latijn gemaakt heeft, *Epitritus*, en hiervan in het Italiaanſch, *Epitrìto*, en in het Franſch, *Epitrite*: het is een *Mathematiſche* term; zijnde eene wiſkuntſige over- éénkomſt, door welke men vergelijkt twee onegaale ge- tallen: te wecten; een getal, welk een ander getal, en nog een derde meer behelst: dus begrijpt (bij voorbeeld,) het vier getal, dat van drie, en het derde deel van drie: dat één is: het twaalf getal vervat negen, en drie daar boven: het geene het derde deel van negen uitmaakt.

Dees term is ook een naam van éné der maatverdee- lingen in de *Griekſche Muſijk*, waardoor de tijd in over- éénkomſte, van drie tegen vier ſtaat: gelijk dezelve ook een term der *Dichtkunſt* is; bevattende vier *ſyllaben*, waar- van de twee eerſten (volgens *Rouſſeau*) tegen de twee laaſten ſtaan, als drie tegen vier: al het welke, op de *Intervallen*, de *Nooten* der *Muſijk*, en de *Muſijkaale Com- poſitie*, toepaslelijk is: zie ook *Sesqui - Tertia*; bij den term *SESQUI*; en, vergelijk *PROPORZIONE*.

NB. wij hebben ook de vier *ſyllaben*, boven vermeld; el- ders vierledig; of op vierderleie wijzen, dus verdeeld; gevonden: te wecten; *eerst*: éene korte, en daarna, drie langen: *ten tweeden*: éene lange, éene korte, en daar na, twee langen: *ten derden*: twee langen, éene korte, en éene lan- ge: *ten vierden*: drie langen, en daarna éene korte: zoude men hier uit niet moeten beſluiten, dat de vier *ſyllaben*, boven gemeld, de *eerſten* tegen de drie laaſten ſtaan, als drie te- gen vier: in plaats van, (gelijk *Rouſſeau* zegt, in zijne *Dictionnaire de Muſique*,) de twee eerſten, tegen de twee laaſten?

EPODŌS. *ἑπιόδός*, *Epoodòs*. (Griekſch Latijn.) In het Franſch hiervan, *Epodé*. Een zekere zang, toezang genaamd: van *ἑπί*, *Tot*, *Toe*, *Bij*; en *ὠδή*, *Oodèe*, gezang, komende van *ἄειδεν*, *Aidein*, *ἄιδεν*, *Aidein*, zingen: ſommigen willen, dat men, door deezen term, moet verſtaan, eenen zang, uit twee verzen van eene verſcheidené groot-

te bestaande: dan men wil ook; dat dees term, eigenlijk, wil te kennen geeven den zang van het derde Couplet, welke in de Oden, bepaalde, het geene de Grieken noemden *Periôdos* of volzin, zamengefeld uit drie Coupletten: te weeten; *Strophos*, *Antistrophos*, en *Epodos*. Dus dan *Liber Epodon*, eigenlijk, zoude willen te kennen geeven het boek, waarin dit laatste Couplet, *Epodos* genaamd, van alle die gezangen geschreven was: alhoewel wederom anderen stellen, dat dit boek dien naam zoude voeren; om dat hetzelfde, als eene toegift bij de andere vier boeken van *Horatius*, aangemerkt werd; gelijk *Horatius*, als schrijver deezes boeks, het met deezen term heeft bestempeld: wordende ook van *Muretus* verzekerd, dat hij een oud handschrift, waarin dit boek het vijfde boek van *Horatius* lierzangen werd genoemd, gezien hebbe; echter belet dit niet, dat mogelijk dit vijfde boek, tevens, de laatste Coupletten, boven gemeld, kan bevat hebben; welke Coupletten, als eene toegift, werden aangemerkt: gelijk men wil; dat, eigenlijk, de uitvinding van dit gezang, *Epodos*, moet toegekend worden aan eenen *Achilochus*: zulke zangen, en toezangen, vindt men, bij den Griekschen Puikpoët, *Pindarus*; en, naderhand, bij gemelden Latijnschen Lierdichter, *Horatius*.

De *Epodos* werd door den Priester, die voor het Altaar stil stond, naar alle de keeringen en wederkeeringen der *Strophoi* en *Antistrophoi* gezongen; en was aan geen stipt getal of strikte soort van verzen bepaald of gebonden.

EPÓGDOOS. Ε'πόγδοος. (Grieksch.) In het Latijn, *Sesqui-octavus*: in het Italiaansch naar het Grieksch gevolgd, *Epógdoos*: van Ε'πι, *Epi*, Bij; en Ο'γδοος, *Ogdóos*, agtste, afstammende, van Ο'κτω, *Októo*, *Otto*, agt: van *Sesqui*, anderhalf; en *Octavus*, agtste, komende van *Octo*, agt: het is een term der *Mathesis*, of wiskunde: het wil te kennen geeven een getal, dat agt, en de helft van agt, dat is twaalf, bevat, of houdt, het welke op de Intervallen der *Muzijk* toepasselijk is: zie ook *Sesqui-octavus*, bij den term *SESQUI*, en vergelijk *PROPORZIOVE*.

EPTACHORDON (Grieksch.) EPTACHÓRDO, of EPTACÓRDO. (Italiaansch) EPTACHÓRDE of EPTACÓRDE. (Fransch.) Van het Grieksche Ε'πτάχορδον, *Heptachordon*. Het wil letterlijk zeggen, zevenenaarig: uit Ε'πτά, *Hepta*, *Septem*, zeven; en Χορδή, *Chordee*, snaar; gelijk men er dan ook eigenlijk door wil te kennen geeven, eenen Zusammenhang van zeven trappen: hiervan heeft men in het Italiaansch *Eptacórde Maggiore*, in het Fransch *Eptacórde Majeur*, grootere zevern

naar: te weten; de groote zeven; welke de groote zevende toon, of naar, der Prime is: en mede in het Italiaansch *Eptacordo Minore*, in het Fransch *Eptacorde Mineur*, kleinere zeventenaar: naamlijk; de kleine zeven; welke de kleine zevende toon, of naar, der Prime is: vergelijk onze zestiende les, van den Catechismus der Muzijk; en, zie ook HEPTACHORDON.

EPTAMERIDE of HEPTAMERIDE. (Een *Griekse* term, welke in het Fransch bij de Muzijk is overgenomen.) Dit woord is zamengesteld uit de Griekse woorden; *Επτά*, *Hepta*, *Septem*, zeven; en *Μερίς*, *Meris*, een deel; zijnde een naam, gegeven van *Sauveur* aan één der Intervallen van zijn *Système*; waarvan wij gesproken hebben, bij den den term, *Décameride*.

Deeze *Auteur* verdeelt het *Octaaf* in 43 deelen, welke hij *Merides* (deelen) noemt; vervolgens, ieder van deeze in 7 *Heptamerides*: zo dat het geheele *Octaaf* bevatte 301 *Heptamerides*, welken hij nog in kleinere deelen verdeelt: zie, ter meerdere ophelderinge, DÉCAMERIDE.

EPTAPHOONOS. (*Grieksch*) in het Fransch hiervan, *Eptaphone*: zie eigenlijk HEPTAPHOONOS.

EQUAAL - GEMSHOORN, EQUAAL - PRINCIPAAL, EQUAAL - STEMWERK, enz.: zie zulks op *Aequal-Gemshoorn*, *Aequal-Principaal*, *Aequal-Stemwerk*, enz., bij den term AEQUAL of EQUAAL.

EQUISONNANCE. (*Fransch*.) Het wil zo veel zeggen als gelijkklinde, of gelijke overéénstemming: vergelijk ter meerdere ophelderinge *Sons Equisones*, bij den term SONO.

EQUISONO. (*Italiaansch*.) Even geluid, of even gelijk geluid, gelijk luidende: het is hetzelfde als *Unissono*: zie ook, UNISSONO.

ERICIUS PUTEANUS, anders *Erich van de Putten*. (De naam van een *Auteur*.) Men stelt, dat hij bij de *Schaale* van *Guido Aretinus* eene zevende *Syllabe* voegde, die noemende *Bi*; welke, naderhand, van eenen *Le Maire*, in *Si* veranderd is: zie verder, ter meerdere verklaringe, SYSTEMA.

ES. (Een *Hoogduitse* Term.) Het wil te kennen geeven *E Mit*: zie, ter meerdere ophelderinge, SYSTEMA.

ESCHELLE of ESCHELON. (*Fransch*.) Zie eigenlijk ESCHELLE.

E SI MI. Met deeze verwarrende *Syllaben*, benoemen de *Fransen*, den derden toon der *Schaale* van *Guido Aretinus*, overéénkomende met onze *E*; die ook wel maar enkelijk *Mi* noemende: zie, verder, ter meerdere ophelderinge: SYSTEMA.

ESPINETTE (*Fransch*) Zie SPINETTO.

ESPRESSIVO. (*Italiaansch*.) Wordende van somnige altoes

wel verkeerdlijk *Expressivo* geschreven: want de X, in die Taale niet gebezigd wordt, de S vervult haare plaats: het wil zeggen, zeer uitdrukkelijk, klaarlijk, duidelijk, nadrukkelijk, enz.: te weten; zodanig *Muzijkstuk*, waarbij dees term gevonden wordt, duidelijk, nadrukkelijk, klaarlijk, te speelen: des niet te rasch; maar wat gemaatigd: bij voorbeeld, als *Moderato* welke met *Andante* genoegzaam overeenkomt: vergelijk dit.

ESSACORDO, of **ESSACHORDO** (*Italiaansch*) In het Fransch, *Essacorde*, of *Essachorde*: van het Grieksche *Hexachordon*: het wil zeggen, zesnaarig: spreekende van iet, dat zes snaaren heeft, of, uit zes snaaren bestaat: hiervan heeft men in het Italiaansch *Essacordo Maggiore*, in het Fransch *Essacorde Majeur*, grooter zesnaarig: te weten; de groote zes; welke de groote zesde toon, of snaar, der Prime is: En mede in het Italiaansch *Essacordo Minore*, in het Fransch *Essacorde Mineur*, kleiner zesnaarig: naamlijk; de kleine zes; welke de kleine zesde toon, of snaar, der Prime is: vergelijk onze zestiende les, van den Catechismus der Muzijk; en, zie ook **HEXACHORDON**.

ESSECUTORE. (*Italiaansch*.) In het Fransch, *Exécuteur*. Uitvoerer, volbrenger: zodanig noemt men één, die op een *Concert* al zingende of spelende een *Muzijkstuk* uitvoert.

ESSERCITARE (*Italiaansch*) In het Fransch *Exercer*. Oefenen, zig *Exerciseren*.

ET. (*Italiaansch* en *Fransch*.) Het wil zeggen *En*: zijnde een koppelwoord, dat in het Italiaansch, ter betere uitspraake, vóór een *Vocaal*, of een H, gebezigd wordt; in plaatse van E; zie, ter meerdere ophelderinge, verder, E; en, vergelijk **ED**.

ETENDUE. (*Fransch*.) Uitgestrektheid, uitstrekking, uitbreiding, uitgebreidheid: te weten; de uiterste paalen van twee toonen, of geluiden; de laagste, en de hoogste; of, anders, de groffste, en de fijnste; waar tuschen alle de *Intervallen* der *Muzijk*, die maar eenigzins berekenbaar zijn, opgeloten liggen: vergelijk onze zestiende les, van den *Catechismus der Muzijk*.

Eenige berekenen, de uiterste einden deezer paalen te zijn, de uitgestrektheid van omtrent agt *Octaaven*: dan, wij meenen, en met grond, dat men tot dezelyen gerustlijk een *Octaaf* kan toedoen, als zullende zeer verstaanbare *toon* opleveren: zie ter meerdere ophelderinge, ten deezen opzichte, verder, *Sons Appréciables*, bij den term **SONO-ETROIT**. (*Fransch*.) Nauw, ligt, gezwind: het wordt rasch

gespeeld; bij voorbeeld als *Presto*, of wel *Prestissimo*: vergelijk deezzen, en zie ook STRETTO.

ETTACHORDO. (Grieksch Italiaansch:) zie eigenlijk HEPTACHORDO.

EUDROMOS, Εὐδρόμος, (Grieksch;) in het Fransch hiervan *Eudrome*, is, eigenlijk, welloopend. ἵππος εὐδρόμος, *Hippus Eudromos*, een snelloopend paard. εὐδρόμος, *Eudromos*: (te weeten Ψαλμός, *Psalmos*,) een zeer vloeiende stem- en snaar-lied: van Εὐ, *Eti, Wel*: en Δρόμος, *Dromos*, een loop; van Τρέχειν, *Trechein*, loopen: gelijk men dan ook, dien naam geeft, aan een *Air*, dat de *Hoboksten* speelden op zeker feest, ingesfeld te *Argos*, ter eere van *Jupiter*.

EUPHONIA. Εὐφώνια. (Grieksch, en Grieksch Latijn.) In het Italiaansch hiervan *Eufonia*. In het Fransch mede hiervan *Euphonie*: welluidendheid; lieflijkheid van geluid klank, of geschal: eene welluidendheid, uit de schikkinge der klanken ontstaande, welke het oor behaagt: vergelijk MELODIA, HARMONIA, enz.

EURYTHMIA. (Grieksch Latijn.) Van het Grieksche, Εὐρύθμια, *Euruthmia*: het wil, eigenlijk, zeggen, welgeregeldheid, welgeschiktheid, evenredigheid, evenmatigheid, welke gevonden wordt in iet, dat gebouwd, of zamengesteld is: dan, bij de *Muzijk*, verstaat men er door de fraaiheid, die er, in de *Muzijk*, door behulp der getallen, ontstaat; voor zo verre de zangmaaten eener *Melodie*, netlijk met elkander samenhangen.

Zo kan men, (volgens de uitrekening van den Heere *Lustig*, in zijne *Muzijkaale Spraakkonst*, bladz. 174, parag. 217,) bij het *Componeeren* en *Fantaseeren*, van den eenen *Toon* in den anderen overgaande, zodanige *Touren*, draajingen, of wegen, inslaan en neemen, dat daaruit 120 verschillende wegen, of veranderingen der gangen, geboren worden: zie dit nuttige werk verder.

EUTERPE. (Het is één der negen Zanggodinnen of *Musen*.) Zij vond het *Fluiten-Spel* uit, en is die geenen welke het opzicht over de *Muzijk* heeft: men verbeeldt haar doorgaands onder de gedaante van eene jonge maagd die met bloemen gekroond is; houdende eenige *Muzijkpapieren*, een *Fluit*, *Hautbois*, en andere *Muzijk instrumenten* bij zig.

EUTHIA. Εὐθία. (Grieksch.) Een term der *Grieksche Muzijk*; willende te kennen geeven, eenen samenhang van *Nooten*, opklimmende van de laagte naar de hoogte; zijnde één der gedeelten van het oude *Melopœia*: 't is het te

gengefteelde van *Anakamptos*: vergelijk *MELOPEIA*, en *USUS*. **EVEILLÉ.** (*Fransch.*) Wakker, vrolijk, lustig, leevendig, vlug, enz. *Eveillée*, (het vrouwlijke van *Eveillé*), wakker, vrolijke, lustige, leevendige, vlugge, enz. Men bestempelt hier mede wel eens een Muzijkstuk welke met leevendig, vrolijk en vlug wil gespeeld hebben: bij voorbeeld, als *Allegro Assai*, of als *Vivace*: vergelijk deez.

EVOLUTIO. (*Latijn.*) In het Grieksch, *Ἐξελυγμός*, *Exelugmós*, ontvouwving, ontwinding, omkeering: te weeten; de omkeering der *Accoorden*, welken verscheidenlijk kunnen omgekeerd worden: (zie onze zeventiende les, van den *Catechismus der Muzijk*.) of; de omkeering der *Harmonie*, en zijne *Partijen*: zo, dat de bovenstem de *Bas*, en de *Bas* de bovenstem wordt; zonder de *Harmonie* te kort te doen, te beledigen of bederven; gelijk, bij de *Dubbele* of *Contra-Fugea*, plaats heeft: vergelijk onze drie- en dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, en verder *Fuga Doppia* bij *FUGA*, en den term *CONTRAPUNTO*.

EVOVAÉ, of eigenlijk *EUOVAÉ*; (*Een verbasterde Term.*) bij verkorting, zamengefeld uit de zes vocaalen of klinkletters der tweewoorden, *Seculorum*, der eeuwen, en *Amen*! het zij zo! welke letters dezes *Barbaarschen* terms, in beide deezee woorden, *Seculorum* en *Amen*, opgesloten liggen; zijnde een woord, gebruikt, in de *Roomsche Kerke*, bij het *Gregoriaansche* gezang: op welke Letters van dat woord, men vindt aangewezen, in het *Liedeboek*, *Antifonale*, of *Antiphonier* genaamd, of in het *Psalmbboek*, de *Nooten*, door welken men, in elken *Toon*, den zang van ieder vers der liederen, of *Psalmen*, moet eindigen: het zelve begint altijd van den *Middentoon*; en eindigt op de *Slotnoot* des gezangs.

Deeze term is in geengebruik, dan alleenlijk bij dat gezang.

EXACHORDON. (*Grieksch.*) Hier van in slecht Italiaansch, *Exacordo*; en, in het Fransch *Exacorde*: zie *HEXACHORDON*, en *ESSACORDO*.

EXACTEMENT. (*Fransch.*) Naauwkeurighjk: te weeten; het geene voorgeschreven is, naauwkeurighjk te speelen: zie verder, *Avec Exactitude*, bij het Artikel *AVEC*.

EXAUDI, CALCATOR! (*Een Latijnsche Orgel-Term.*) van het Latijnsche verbum *Exaudire*, hooren naar iet luisteren; en *Calcator*, een treeder, zamengefeld: waarvan men den verbasterden term, *Exaudi, Calcatur* of *Calcatur!* gemaakt heeft. Het wil zeggen, hoor, of luister, treeder! te weeten; de treeder moet hooren of luisteren:

zie, tot meerdere opheldering, verder, **CALCANTEN-KLOK.**

EXCELLENS. (*Latijn.*) Uitscekende, overtreffende, uitmuntende, uitnemende, heerelijke, treffelijke, enz: deezen term gaven de Grieken aan een van hunne Tetrachorden; en wel aan dat, welk de vier hoogste toonen van hun Systema bevatte; zijnde het vierde Tetrachord, eigenlijk in het Grieksch *Hyperboleon* geheten: hiervan heeft men in het Fransch, *Cordes Excellentes*, uitmuntende, uitscekende, voortreffelijke snaaren: te weeten; van het Tetrachord *Hyperboleon*; het welk ook tevens op de hoogste toonen van het moderne, of hedendaagsche Systema kan toegepast worden: zie verder *Hyperboleon*, bij het Artikel **HYPER**, en bij **SYSTEMA** de Schaal der oude Grieken.

EXCELLENTIUM EXTENTA. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, de uitgespanne der uitscekkenden: dan, men verstaat er door den derden toon, in het hoogste of vier-

de Tetrachord der Grieken: te weeten, de $\bar{g}$ wordende eigenlijk, in het Grieksch, genoemd *Paranete-Hyperboleon*, of ook *Hyperboleon-Diatonos*: zie des ook, *Paranete-Hyperboleon* bij het Artikel **PARA**, en *Hyperboleon* bij **HYPER**, en, vergelijk bij **SYSTEMA** de Schaal der oude Grieken.

EXCELLENT MUSICIBN. (*Fransch.*) Uitmuntend *Musicus* of *Muzikkenner*: te weeten; welke voortreffelijk, buiten gemeen, en uitnemend is; boven een ander uitmuntende; het is genoegzaam het zelfde, als in het Italiaansch *Virtuoso*: zie des ook, **VIRTUOSO**; en, vergelijk **ILLUSTRE**.

EXCLUSUS SONUS. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, uitgesloten, of buitengesloten geluid: dan, men verstaat er door den bovensten *Toon* eens drieklanks, of vollediger *Accoord*; wordende ook genaamd *Summus Sonus*, hoogst geluid: de onderste daarvan wordt geheten *Basis*, voet, steunfel, grondstuk, onderzetsel, van het, ook *Sonus Fundamentalis*, grondig geluid: den middensten *Toon* noemt men *Medius Harmonicus*, middenste overéénstemmig: zo dat dees dus genoemd wordt, om dat hij, als de hoogste, buiten de bedoelde midden- of onder-partijen, gesloten is: vergelijk *Trias Harmonica*, bij het Artikel **TRIAS**, en *Parte Coperta*, & *Meza*, bij **PARTE**.

EXECUTER. (*Fransch.*) Uitvoeren: te weeten; een Muzikstuk, dat men laat hooren, het zij op een Speeltuig, of met de stem. *Exécuteur*, of eigenlijk *Exécuteur*, uitvoerer

van zodanig stuk, een die zijne Partij op een Concèrt uitvoert: zie ook ESSECUTORE.

EXECUTION. (*Fransch.*) Uitvoering: te weeten; de uitvoering, het speelen of zingen, van een *Muzijkstuk*: zal men dit naar behooren verrichten, dan dient men ook bekwaame *Accompagneerders* te hebben, doch, helaas! hieraan ontbreekt het dikwijls: men diende, somtijds, meerder te letten op de *Accompagneerders* zelve, dan dat zij letten zouden op dien, welken zij *Accompagneeren*, waardoor dan ook de lust behoven wordt, om zijne zaaken, naar behooren uitvoeren: zie hier over verder na, onze tweendenertigsteles, van den *Catechismus der Muzijk* bladz. 148.

EXODIARIUS, (*Latijn*) was in de Romeinsche treurspelen, de persoon die na het tooneelftuk of spel geëindigd was; den slotzang zong.

EXORSA. (*Latijn*) Inleiding, voorspel: vergelijk verder **ENTRATA**,

EXPRESSIF. (*Fransch.*) Krachtig, nadrukkelijk, *Expressive*, (het vrouwlijke van *Expresif*,) krachtige, nadrukkelijke: dees term wordt wel eens aan een *Muzijkstuk* gegeven; om te betekenen, dat het met nadruk moet gespeeld of uitgevoerd worden; of, dat daarin veel pasfagien gevonden worden, welken eischen, dat men dezelve nadrukkelijk doe hooren, om het fraaje daarvan te doen opmerken: het wordt wat bezadigd gespeeld: bij voorbeeld als *Moderato* welke genoegzaam overéénkomt met *Andante*: vergelijk dit

EXPRESSION. (*Fransch.*) Uitdrukking: te weeten; in het *Componeren*, of in het speelen; om zijne gedachten wél uitdrukken, en duidelijk voortstellen: op dat ze bevatbaar zijn, voor anderen: en, die dezelve zal speelen of uitvoeren, die ook behoorelijk weete voortdraagen; en het fraaje 't welk daarin ligt, uitdrukkelijk en met nadruk doe hooren: zonder welke de beste *Muzijk* niet anders is dan eene brabbeltaal: het *Muzijkaale Accent* is hiertoe bijzonder noodzaakelijk; dit niet weetende ter rechte plaats aantebrenge, zal men ook niets naar behooren uitvoeren. Het *Piano* en *Forte*, *Crescendo* en *Diminuendo*, welk de *Muzijk* geest en leven bijzet; moeten wél geplaatst zijn, uitgedrukt en uitgevoerd worden: de *Partijen* moeten niet te gelijk evenveel werken; maar zodanig ingericht zijn, dat de *Principaale Partij* altijd duidelijk gehoord worde: eene wijze inrichting der *Blaas-instrumenten* kan vooral van eene bijzondere uitwerking zijn: eindelijk, indien de uitvoerder zonder geest en leven is, en niets anders weet voortte-

draagen dan alleenlijk *Nooten*, zal ook de uitdrukking gebrekkelijk zijn, en zonder geest en leven; ja niets minder, dan naar *muzijkaale toonspraak* gelijken, welke zij anders ontegenzeggelijk is: vergelijk onze twee-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, en verder *ACCENTO*, en *Forte Piano*, bij den term *FORTE*.

EXPRESSIVO. (*Slecht Italiaansch.*) Zie eigenlijk *ESPRESSIVO*.
EXTENSIO. (*Latijn.*) Het wil zeggen, uitspanning, uitbreiding, uitsprekking, uittrekking, verlenging, enz. men wil er, bij de Muzijk, in het Latijn, het zelfde mede te kennen geeven, welk door *Tenuta*, in het Italiaansch, bedoeld wordt; naamlijk; de aanhouding, vasthouding, der *Nooten*; het welk eene uitbreiding, of uittrekking, en verlenging, derzelve is: in het Fransch *Extension*: dees term was ook in gebruik, bij het oude *Melopeia*; willende te kennen geeven, dat men zekere Toonen langen tijd moest doen voordduuren, zelfs somtijds boven hunne natuurlijke waarde: zie, ter meerdere ophelderinge, *TENUITA*, *D'STENDIMENTO*; en, vergelijk *SOSTENUTO*.

EXTENTA. (*Latijn.*) Het vrouwlijke van *Extentus*. Uitgespannen, uitgerekt, uitgestrekt, gespannen; spreekende van iet, welk gespannen of uitgerekt is; als bij voorbeeld de snaaren: *Extenta*: wil eigenlijk zeggen uitgespannene, iet, dat gespannen is: dan, men verstaat er, bij de Muzijk, door, vier snaaren, of toonen, van het *Systema der Ouden*, het welk in *Tetrachorden* afgedeeld was; wordende, in elk *Tetrachord*, ééne van die snaaren, of toonen, dus genaamd, gevonden: als, *Principalium Extenta*, *Meaiarum Extenta*, *Divisjarum Extenta*, en *Excellentium Extenta*: zie, ter meerdere ophelderinge, bij *SYSTEMA*, de schaal der oude Grieken; en, vergelijk *TETRACHORDON*.

EXTRAIT DES AIRS. (*Fransch.*) Uittreksel van *Ariaas*, liederen of gezangen: te weeten, die uit *Operaas*, of dergelijke werken, getrokken zijn; en, bij elkander, in één werk of boek, verzameld gevonden worden.

EXTREM-STEMMEN, of, **EXTREEM-STEMMEN.** (*Een Hoogduitsche Term*) Het is waarschijnlijk afgeleid van het Latijnsche woord *Extremum*; de allerlaatste, uiterste, het einde, het uiterste, het end, het uiteinde, 't laatste, 't buitenste, de rand, of boord van iet; of van het Fransche woord *Extrême*, uitnemende, uiterste, uiteinde, uiterste paal: gelijk men dan ook bij de Muzijk er door wil verstaan hebben, de uiterste, dat is, de hoogste en laagste stem of partij, om dat deezen de uitersten zo in hoogte als laagte zijn.

EXSUPERANS. (*Latijn.*) En niet *Exuperans*, gelijk sommigen het wel eens schrijven; als zamengefeld van *Ex*, uit; en *Superans*, overtreffende: het wil dan zeggen, uitmuntende, overtreffende: de oude Grieken gaven benevens andere benamingen, ook deeze term aan één van hunne Tetrachorden; en wel aan het hoogste: wordende ook genoemd in het Latijn *Excellentis*, en in het Grieksch *Hyperboleon*: zie des ook deezen, en verder, ter meerdere ophelderinge bij SYSTEMA, de Schaal der oude Grieken.

F.

F. is de zesde letter van het *Alphabet* of A, B, C; de zesde van het *Muzikale Lettersystema*, en de vierde *noot* of *toon*, van de *Diatonyske* of natuurlijke *Schaale*: zie onze tiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, vergelijk onze veertiende les, en zie verder, SYSTEMA.

F., is ook de naam van een' *Muzijkstempel*: zo zegt men, bij voorbeeld, de F. *Sleutel*, om te kennen te geeven, een *Basstempel*: zie ten deezen opzichte, onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, *Plaat 1*, *Fig. 7, 8*, en *9*.

F, of f, betekent ook bij de Muzijk *Forzo*, sterk. FF, of ff, *Fortissimo*. F F F, of f f f, alhoewel niet meer gebzigd, nog sterker dan *Fortissimo*; des op het allersterkste.

Men besimpelt hier mede ook de galmgaten der *Viool*, *Alt*, en *Bas*, welke boven op het dekzel of den zangbodem ingesneden zijn; die noemende f gaten.

FA. Eéne van de *Syllaben* van het *Systema* van *Guido Aretnus*; zijnde de vierde *Toon* der *Diatonyske Schaal*e, overeenkomende met onze F: zie, ter meerdere ophelderinge, SYSTEMA.

FA, wil ook wel eens een F-, of *Bas sleutel*, te kennen geeven; zo zegt men bij voorbeeld, *Clef de Fa*; de *Fa*- of *F-Sleutel*: vergelijk onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, *Plaat 1*, *Fig. 7, 8*, en *9*.

Zo heeft men ook *Fa B-mol*; zijnde een *Fransche toon*; willende zeggen, F-mol. En, *Fa Diése*, waar door de

Franschen verstaan F-kruis: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, en aldaar op het laatste, SYSTEMA.

Eindelijk, in het Latijn, *Fa Fictum*. In het Italiaansch, *Fa Finto*. In het Fransch, *Fa Feint*. Het wil zo veel zeggen, als valsche, of verzonnen Fa, gemaakte Fa. Men verstaat er eigenlijk door, wanneer bij den derden of zevenden Toon, der Schaale van Guido Aretinus, te weeten, bij de Mi en de Si een Mol (♭) teken gezet wordt, om dat de onderste Noot als dan komt gelijk een Mi, en de Mol (♭), de Mi of de Si, of eene andere Noot, volgens die Schaale of klankladder, doet worden als een Fa: dus kan men ook in eenen ruimen zin, alle de Syllaben van Guido Aretinus Systema, een Mol (♭) teken bij plaatsende zo noemen; om dat dezelve alle hier door in dezelfde betrekkingen komen, en van gedaante veranderen; zie ook Finto, en vergelijk, bij SYSTEMA de Schaale van Guido Aretinus.

FACCIATA. (*Italiaansch.*) Bij verkortinge, *Fac*. In het Fransch, *Face*: het komt van *Faccia*. Het aangezicht, wezen, tronij, *Facciata*, wil dan zo veel zeggen, als het voorste van iet, als bij voorbeeld de gevel van een gebouw; gelijk er ook door verstaan wordt, een bladzijde, eigenlijk het tijtelblad, het welke als het voorste van het werk, het aangezicht daarvan, aangemerkt wordt.

De eerste Noot van een *Accoord* wordt, als de voorste van de anderen, wel eens mede zo genoemd. Stel eens het *Accoord* van C: te weeten; C, E, G. Hier komt dan C de eerste, doch door omkeeringe van het *Accoord* komt ook E, en G de eerste: (zie onze zeventiende les van den *Catechismus der Muzijk* bladz. 70, Plaat 7, Fig. 2,) gelijk ook een *Accoord* met een *Dissonant*, neem eens de 7 of $\frac{6}{5}$ op het een of ander *Accoord*, verscheidene maalen kan worden omgekeerd: (zie die zelfde les en plaat boven gemeld, Fig. 3.) en deeze eersten worden dan zo genoemd.

FACTEUR D'ORGUES. (*Fransch.*) Een Orgelmaaker. *Facteur d'Instrumens*. Een Speeltuigmaker in het algemeen.

FAGOTTO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Fagot*. Het woord betekent eigenlijk, een bundel of pak; ook een rijs of takke-bos: dan, bij de Muzijk verstaat men er door een Speeltuig, een Fagot, of Basson genaamd; zijnde een blaaspeeltuig, welke door middel van een rietjen geblazen wordt; dienende voor een grond- of Bas-stem onder de Hoboos; den Toonladder der Hoboe voordzettende, als zijnde

daartoe de natuurlijkste Bas. Men heeft er welke vier kleppen hebben, waarvan wij gesproken hebben bij den term Basfone; en ook welke van vijf, en van zes kleppen voorzien zijn, waarvan de Schaale voor die van zes kleppen op de hier neven staande Plaat 17 te zien is; die van vijf kleppen daar mede in besloten liggende, geevende de nullen of O re kennen de opene gaten, en dien welken toe zijn, dat de gaten door de vingers mochten gestopt worden: moettende de B natuurlijk, A kruis, en B mol, die eender getekend zijn, door middel der lippen, en het rietjel te knijpen gekregen worden. Er zijn ook nog Basfons welke maar twee kleppen hebben, waarvan gesproken is bij Bombardo, en ook welke maar drie kleppen hebben; zullende hiervan gesproken worden bij den term Vulgò Dulcian; dan, die zijn meerendeels buiten het gebruik geraakt

Aangaande de hooge g, indien de Basfon eene sleutel heeft aan het kopere stuk, de Bocaal of zogenaamde slang alwaar het mondstuk op gezet wordt, behoeft men de kleine sleutel niet te openen; welke tusfchen de twee groote sleutels in het midden is.

Zo heeft men ook een snaarspeeltuig, welke men *Fagot-Bas* noemt, wordende op den arm gehouden, en als een Altviool behandelt; ook is de stemming alzo ingericht; uitgenomen dat zij doorgaans een vol Octaaf dieper spreekt, en derhalven de snaaren allen sterker en dikker daartoe genomen worden: deszelfs omtrek, applicatie der vingers, en de sleutel daar bij gebezigd, is even eens als die der gewoonlijke strijkbas of Violoncello.

Men bestempelt met de term *Fagotto*, of *Fagot*, ook een register in het orgel; zijnde een tongwerk, zeer nauw, maar lang van Menfuur, onder en boven even dik: zie ook *Basson*, het is hetzelfde register.

Men heeft ook nog van deezen term *Fagotto Primo*. De eerste Fagotpartij; en *Fagotto Secondo*. De tweede Fagotpartij.

Eindelijk heeft men nog van deezen term welke hier op betrekkinge hebben. *Fagottino*, het Diminutif of verkleinwoord van *Fagotto*, zijnde een kleine Fagot, of een kleine Basfon: en: *Fagottista*: een die op de Fagot speelt, een Fagottist.

FALSA-QUARTA. (*Latijn en Italiaansch.*) Valsche Quart, of vierde: te weeten; een Quart, welke uit drie heele toonen bestaat, ook genoemd Tritono; zie. ter meerdere ophelderinge, onze negentiende les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 9. Fig. 1, en Plaat 20. Fig. 3, van dit werk;

werk; achter de letter F en, vergelijk Tritono; zo heeft men ook in het Latijn, en Italiaansch, *Falsa-Quinta*. Valsche Quint; of vijfde: te weeten; een Quint, welke uit twee kleine tertsen bestaat: zie, ter meerdere ophelderinge, onze negentiende les, van den Catechismus der Muzijk, Plaat 9, Fig. 1, en Plaat 20, Fig. 4, van dit werk, achter de letter F. Verders in het Italiaansch, *Falsa Relazione*. Valsche betrekkinge: te weeten; geluiden, welken in geen goede overéenkoms met elkander staan; als bij voorbeeld, alle verkleinste, of alle vergrootste Intervallen, tegens deszelfs tegenpartij: vergelijk ter meerdere ophelderinge, onze zestiende les, van den Catechismus der Muzijk, Plaat 6, Fig. 5. Zo ook in het Italiaansch *Falso-Accordo*. Valsch of Disfoncerend Accoord, het zij dat hetzelfde eigenlijke Disfonanten in zig bevat, of dat de Disfonanten op zig zelven valschlijk zijn; of dat het kwalijk zamengesteld is; zijnde de toonen of geluiden, op zig zelven wel zuiver, maar welke echter geen goede Harmonie maaken, en het oor beledigen: des eene valsche of onzuivere zamenluidinge in het algemeen: kunnende alle Accoorden welke disfoncerende zijn, zo genoemd worden: zie verder onze zestiende les, van den Catechismus der Muzijk; en, vergelijk Disfonante, en Disfianza: men heeft ook nog in het Italiaansch van deezzen term, *Falso-Bordone*; willende zo veel zeggen, als valsch gebrom, valsch gezang, of eigenlijk, wildzang, ongeregelde zang: men verstaat er door, een gezang, het welk eenvoudig is, het welk wel eens veele Partijen heeft; maar echter Noot tegen Noot gaat, waarvan iedere Syllabe, maar ééne Noot heeft, en welke, meestentijds, uit Egaale, of Nooten van eenerleie waarde bestaan; gelijk bij voorbeeld, die soort van gezang, waarop doorgaands de Psalmen der Protestanten gezongen worden: of, wanneer op lange aanhoudende Nooten verscheidene Syllaben gezongen worden; hoedang plaats heeft bij de Psalmen der Roomschegezinden, en bij het Magnificat. Dees term werdt ook gebezigd, bij zekere eenvoudige gangen, bestaande uit eenen zamenhang van achter elkander volgende zesfen, welke dus veele Quarten, tuschen de twee Bovenpartijen uitmaaken en laten hooren; wordende om deezze redenen zo genoemd: zie, ter meerdere ophelderinge, ten deezzen opzichte, onze twintigste les, van den Catechismus der Muzijk, Plaat 10, Fig. 5, en onze een-en-twintigste les, Plaat 11, Fig. 7. En eindelijk nog in het Italiaansch, *Falso-Tuono*. Valsche Toon; te weeten;

welke niet gefield is, valschlijk klinkt; of disfoncerende is, met andere geluiden: vergelijk Falso-Accordo waarvan hier boven gesproken is.

FALSETTO: (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Fausset*: in het bastaart Nederduitsch, *Falset*: men verstaat er door een valsche gemaakte Discant: te weeten; eene stem, door welke een man, uit zijne natuurlijke stem de Tenor of Alt gaande, die van eene vrouw aanneemt, of liever wil nabootsen: zo zegt men Cantar in Falsetto: in de Discant zingen: naamlijk; een Discantstem nabootsende, met zo eene stem zingende. Waar onder men ook kan rekenen, wanneer iemand die de Bas zingt, op zodanige wijze de Tenor of Alt kan zingen. Wordende hier onder ook wel eens begreepen, wanneer een bekwaam meester, op een Blaaspeeltuig boven de gewoonlijke toonen, nog eenige weet te haalen, en daar boven te spelen. Hiervan geeft men den naam van *Falsettista* aan eenen die met een nage- maakte Discantstem zingt: dat is; die reeds boven de jaaren is, in welke men de natuurlijke Discant zingen kan, en nogthans zo hoogen toon uit de keel weet te haalen.

„Een man,” (zegt Rousseau niet te onrecht), doet ten naas- tenbij, als hij met eene zodanige stem zingt, dat, het „welke een Orgelpijp doet, als zij overspreekt.” Zie, ten deezen opzichte, ter meerdere ophelderinge, OCTAVIER.

FAMA. (*Latijn, en ook Italiaansch.*) Het wil eigenlijk zeg- gen, een goed of kwaad gerucht, tijding, ook gevoelen, aan- zien, achting, eer, beroemdheid, roemruchtigheid, luister; en eindelijk, het welke hier bedoeld wordt, een gemeene- spraak: dan, men bestempelt met deeze Term, wel eens een re- gister in het Orgel; zijnde een nieuwe uitvinding van *Tongwerk*: derzelve toon is of men de *Voxhumana*, verzeld met andere Instrumenten, hoorde: des dit register aan haaren naam voldoet.

FAMÓSO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Fameux*. Berucht, beroemd, vermaard, befaamd, enz. *Famóso Maestro*, of *Fameux Maître*, berucht, beroemd, vermaard, befaamd meester. *Famóso Musico*, of *Fameux Musicien*, berucht, be- roemd, vermaard, befaamd Musicus: vergelijk VIR- TUÓSO.

FANDANGO. (*Een Spaansche Term.*) Het is een zeer oude dans; verscheiden verzekeren, dat het de *Fandango* was, welke Koning David voor de Arke danste: hoe het ook hier mede zijn moge is het tog zeker, dat deeze dans zeer oud is; vermids, buiten dat *Plinius* in zijne brieven be-

stendig daarvan spreekt, verzekert ook *Callimachus* in zijne *Hymne* op *Delos*, dat *Theseus* denzelven hartstochtlijk bemindde: nimmer evenaarten de *Fyrhiques* (een dans der Ouden, waarbij zij met de schilden kletterden) zo bemind bij den Romeinen, nimmer die *Pantominen* van welke *Hommerus* spreekt, noch de dansen der *Saliënsers* welke door *Dionysius Halicarnasus* zo beroemd geworden zijn, de *Fandango*. Spanjen is het eenigste land niet, waar de *Fandango* in gebruik is; maar ook op *Smirna*, in klein *Aziën*, *Georgiën*, en bijzonder in *Caschemir*, waar de vrouwen zeer op dien dans gesteld zijn: men wil dat dezelve zo bekoorelijk is, dat, (om de woorden van zeker Auteur te gebruiken,) zelfs de Eremiet, die de meeste kruiden eet, het meest bidt, het meeste vast, enz., de *Fandango*, niet zonder begeerte, zonder zuchten, zonder gevoel, zoude kunnen zien dansen: dan, dezelve moet ook goed gedanst worden; zullende alsdan verwondering, verbaazing, gevoel en wellust verwekken.

FANFARE. (*Fransch.*) Het komt eigenlijk van *Fanfarer*; in het Italiaansch, *Fanfaluare*, of *Fanfarare*, pochen, snorren, opsnijden, breed opgeeven, iet geknappen, of snappen. *Fanfaronade*, Fransch; *Fanfaronata* Italiaansch; snoevinge, opsnijcinge, grootspreekerij, pocherij, hoog opgeevinge, pochinge, gezwets, enz. *Fanfare* is een Muzijkstuk, en het Diminutif of verkleinwoord *Fanfarinette*, een klein Muzijkstukken, 't welke plat, eenvoudig, en zonder kunst is; echter brillant, vrolijk, en aartig: wordende dees term ook somtijds toegepast, op zekere Trompetstukjens; en *Fanfarer*, behalven het bovengemelde, ook op geschal, geklank maaken, met Trompetten, Hoornen, Pauken, Trommelen, Pijpen, Clarinetten, Hoboos, en diergelijke Speeltuigen, om een Veld-Muzijk daarmede te maaken; gelijk dezelve ook eigenlijk zijn, eene soort van Muzijkstukjens, eigen aan den krijgsveld, in eene $\frac{3}{4}$ maat, en welke door Trompetten, Hoornen, Pauken, Trommelen, Pijpen, Clarinetten, Hoboos, enz. uitgevoerd worden: deeze stukjens worden ook wel ingelast in eene Sinfonie, Ouverture, of dergelijke Muzijkstukken, of worden voor het slot derzelven bebezigt: maakende als dan een deel zwervend geraas, doormengd met paslagiën, eigen aan de Trompetten en Hoornen: vergelijk ten deezzen opzichte onze zes-en-twintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 15, Fig. 5. Het wordt leevendig en vrolijk gespeeld, bij voorbeeld, als *Allegro*, of wel eens als *Allegro Assai*: vergelijk deezzen.

FANTASIA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Fantasia*. In het Fransch *Fantaisie*: het meervoudige *Fantaisies*. Het wil eigenlijk zeggen, inbeeldinge, wondere, zeldzaame gedachten, grillen, erz.: dan, bij de *Muzijk* wordt er door verstaan, een soort van *Compositie*, die al spelende, voor de vuist geschiedt, zo als dat invalt, en ieder naar zijn zinnelijkheid behandelt, bekend onder den term *Fantaseeren* of ook wel in een ruimen zin, eene zekere soort van *Compositie*, welke op schrift gezet is, en waaraan die naam gegeven wordt: neemende hier bij de *Componist* meerder vrijheid, dan wel bij andere geregelder *Muzijk*flukken; dan, hier aan past beter de naam van *Capriccio*, vermids dit eene verzameling van wonderlijke en zeldzaame gedachten is, welke op het papier gesteld zijn; daar eigenlijk eene *Fantasia* iet is, dat onmiddelijk, na dat men daarmede geëindigd heeft, vervlogen, en niets meer van in wezen, of overgebleven is, en het welke, alhoewel voor de vuist geschiedende, echter zeer geregeld kan zijn.

Om hier wèl in te slaagen, diende men vooral wel onderleid te zijn, in de regels der kunst: want niettegenstaande men zekerlijk, hier ook zo wel als bij eene *Capriccio*, meerder vrijheid neemt, dan wel bij geregelder *Compositie*, die op *Muzijk* gezet wordt, alwaar alles op het papier staat, en onderzocht kan worden, daar bij het *Fantaseeren*, daadlijk alles vervlogen is, zo is het echter eene ontegenzeggelijke waarheid, dat de *Fantasiën* der zulken, onceindig voortreffelijker zullen zijn, dan wel van dien, die op losse en onzekere gronden, voordspeelen en rammelen, wat hun maar in de gedachten komt; waarop dikwijls vrij wat te zeggen zoude vallen, wanneer dezelve op geschrifte gezien wierden, daar op die van een kundig *Componist* op papier beschouwd zijnde, zo min iet te zeggen zoude vallen, als op hunne *Compositie*: want de regels der kunst in het hoofd hebbende, zal men daarvan niet ligt afwijken, en des niets daar tegenstrijdende in het *Fantaseeren* voordraagen.

Dan, die geenen, die niet begaafd zijn, met *Muzikaale* en zingende gedachten, zullen hierin zo min als in de *Compositie* slaagen: dit is een geschenk des Hemels, dat ieder niet in volle maate gegeven is, en des zullen dezulken best doen, om dat gedeelte der kunst, aan die geenen overtelaaten, welken uit die bron rijklijk scheppen kunnen, en liever zig toeleggen op de uitvoering van *Gecomponeerde*, en op schrift gezet zijnde *Muzijk*, waarin zo mogelijk beter zullen slaagen.

FANTASTICARE (*Italiaansch.*) *Fantaseeren*, het voor de vuist uit eigene gedachten voordbrengen of speelen: vergelijk hier boven, **FANTASIA**.

FAR. (*Italiaansch.*) Bij verkortinge van *Fare*, maaken. *Far di Musica*, Muzijk maaken, Muzijk speelen of zingen.

FAS. (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geeven, *F-mol*: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, en aldaar op het laatste, **SYSTEMA**.

FATTO (*Italiaansch.*) Gemaakt: zo staat er onder anderen bij het agiste Concert, van den onsterfvelijken **CORELLI**, *Fatto per la notte di Natale*: gemaakt vóór den nacht der geboorte: te weeten, om op het feest van de geboorte des Zaligmaakers, des nachts gespeeld te worden, in de Roomsche kerke: vergelijk **COMPOSTO**.

FAUSSE-QUARTE, **FAUSSE-QUINTE**, **FAUSSE-RÉLATION.** (*Fransch.*) Zie *Falsa-Quarta*, *Falsa-Quinta*, *Falsa-Relation* bij den term **FALSO**.

FAUSSET. (*Fransch.*) Men verstaat er door eene stem, door welke een man, uit zijn natuurlijke stem gaande, die van eene vrouw aanneemt, of liever wil nadoen.

Wanneer een ervaren Meester, in de hoogte, boven de gewoonlijke *Tomen* nog eenige uit een blaas-speeltuig weet te haalen, wordt dit mede met deezen term bestempeld: zie verder, ten deezen opzichte, **OCTAVIER**.

„Indien dit woord komt, (zegt *Rousseau*, in zijne *Dictionnaire de Musique*,) „van het Fransche woord *Faux*, valsch, „moet men het schrijven, zo als het hier staat; zijnde „gevolgd naar de spelling van het vermaarde werk *Dictionnaire Encyclopédique* genaamd; maar als het komt van „het Latijnsche woord *Faucis*, de strot, gelijk hij ge- „looft, moet men in plaats van de twee *ff*, welke men „heeft verwisfeld, de *c* laten, en schrijven *Faucet*.”

Zoude men niet liefst, ten bewijze hiervoor, hebben aangehaald, het Latijnsche woord *Faucis*, dat beide wil zeggen, *engen ingang van eenige plaats*, en ook *de keelskrot of gorgel teffens*: om dat eigenlijk het *Fausset*, of *Faucet* gezongen werd, met eene nauwe keel of strot: zie ook **FALSETTO**.

FAUX-ACORD, **FAUX BOURDON**, **FAUX-TON.** (*Fransch.*) Zie *Falso-Accordo*, *Falso-Bordone*, *Falso-Tuono*, bij den term **FALSO**.

FAVORITO, en **FAVORI**, **FAVORITO** (*Italiaansch.*) In het vrouwelijke *Favorita*: in het meervoudige voor het manlijke *Favoriti*: in het meervoudige voor het vrouwelijke *Favorite*: het wil zeggen, *begunstigd*, *begunstigen*, *gunstig zijn*, dat boven alle andere aangenaam, of begunstigd is: men bezigt deeze term, bij

Muzikstukken, welken men boven anderen verkiest, en des begunstigt, of gunstig is; als, *Concerto, Quintetto, Quartetto, Divertiments, Terzetto, Duo, Solo*, enz. *Favorito*. In het meervoudige daarvan, *Concerti, Quintetti, Quartetti, Divertimenti, Terzetti, Dui, Soli*, enz., *Favoriti. Sinfonia, Sonata, Aria*, enz., *Favorita*: in het meervoudige, hiervoor, *Sinfonie, Sonate, Arie*, enz., *Favorite*: in het Fransch, *Favori*: in het vrouwlijke, *Favorite*. In het meervoudige voor het mahlijke, *Favoris*: in het meervoudige voor het vrouwlijke, *Favorites. Concert, Quintet, Quartet, Divertissement, Trio, Duo, Solo, Favori*. In het meervoudige, daarvoor *Concerts, Quintets, Quartets, Divertissements, Trios, Duos, Solos, Favoris. Simphonie, of Symphonie, Sonate, Ariette, Favorite*: in het meervoudige, hiervoor *Simphonies, of Symphonies, Sonates. Ariettes, Favorites*: een zodanig boven alle andere, aangenaame en eigenlijk begunstigd Concert of Concerten, Sinfonie of Sinfonien, enz.

F DUUR, of **F DUR**. (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geeven, F, over de groote Ters: vergelijk de termen, **DUUR** en **MOL**.

FEINTE. (*Fransch.*) Het vrouwlijke, van *Feint*. In het meervoudige *Feintes*: het wil eigenlijk zeggen, verzinning, veinzing, enz.: dan men verstaat er bij de Muzik door, de gedaantsverandering, van eene Noot, of van een Interval, door middel van een Kruis of van eene Mol, waardoor de Diatonyke Toon, een Kruis of Mol toegevoegd wordt, en des van gedaante verandert, en als verzonnen of geveinsd is, in plaats van de natuurlijke, welke geene Kruisen of Mollen hebben. Hierom eigent men eigenlijk ook aan de Kruisen en Mollen zelfs die term toe; en hier van ook aan de boven Toetzen, of zogenaamde Chromatyke of Semi Toonen van het Klavier eener Klavecimbel, Orgel, enz., die noemde *Feintes*: gelijk men ook den Term van *Feintes Coupées*, het welke zo veel wil zeggen, als geveinsden of verzonnene doorgesnedenen, toeëigent aan de boven Toetzen van een Klavier, welke doorgesnededen zijn, om die toonen in tweeën, te verdeelen: dus doorgesnedene Klaviertoetzen.

FERALE CARMEN. (*Latijn.*) Lijkzang, rouwzang, treur-zang, klaaglied, enz.: zie ook **EPICIDIUM**, **EPITAPHIUM**, **MONODIA**, enz.

FERIO, of **VERBERO**; (*Latijn.*) zijnde *Ferio* de eerste persoon van den tegenwoordigen tijd, van het verbum *Ferire*, en *Verbero*, insgelijks de eerste persoon van den tegenwoordigen tijd van het verbum *Verberare*. Het wil eigenlijk zeggen, ik

- Klop, ik sla, ik tref, ik floot, enz.: dan men wil er bij de Muzijk mede te kennen geeven, de *Bizarre* of eigenzinnige werking der *Syncopatie*, welke tegen de natuurlijke werking, de gewoone tijd der maat, en de hand van wien de maat aangeeft, als klopt, slaat, en floot: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, *SINCOPE*.
- FERMADA**, of **FERMATE**. (*Italiaansch*.) Het komt van *Ferma*, stilhoudinge, stilstand: te weeten; wanneer men een *Cadans* zal maaken of laten hooren; wordende doorgaands aangeduid door het teken $\curvearrowright$; willende dit teeken dan zo veel als deeze term te kennen geeven, gelijk dezelve somtijds ten overvloede er wel wordt bij gezet: zie, ter meerdere ophelderinge, onze zesde les, van den *Catechismus der Muzijk*; en verder, *Arbitrio*, bij den term *ARBITRO*, EN AD LIBITUM.
- FES**. (*Een Hoogduitsche Term*.) Het wil te kennen geeven, *F-Mol*: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, en aldaar op het laatste, *SYSTEMA*.
- FESTA**. (*Italiaansch*.) In het Fransch, *Fête*. Het wil eigenlijk zeggen, feest, feestdag, vierdag: dan, men verstaat er door, zeker *Opera* of *Comediestuk*, welke doorgaands voor een naspel dient, en vergezeld is van zang en dans; als bij voorbeeld het bekende feest van *Kloris en Roosje*.
- FF**, of, *ff*, wil te kennen geeven, *Fortissimo*, allersterkst: in voorgige tijden bezigde men ook *FFF*, of, *fff* hiervoor: dan thans vergenoegd men zig met *FF*, of, *ff*, om hetzelfde te kennen te geeven:
- FFA**. (*Een term der Schaaie of Klankladder*.) De Franschen noemen zodanig, het geene wij alleenlijk maar *F* noemen: te weeten; een van de *Geluiden* of *Toonen* der Schaaie, Toon- of Klank-ladder: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, aldaar op het laatste, *SYSTEMA*.
- FI**. (*Een term der Schaaie of Klankladder*.) Het is eene Syllabe afgeleid van het Systema van *Guido Aretinus*, of liever daarvan nagevolgd; willende sommige daar door de *F-kruis* te kennen geeven: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, *SYSTEMA*.
- FIATA**. (*Italiaansch*.) In het meervoudige, *Fiate*. Het wil zeggen, één reis, maal, keer, enz. *Una Fiata*, ééns, eenmaal, ééne reis. *Due Fiate*, tweemaal, twee reizen: te weeten; één- of twee maalen her te speelen: zie ook *VOLTA*.
- FIDES**. (*Latijn*.) Een snaarspeeltuig; ook allerlei snaarspel, ook de snaaren zelven. *Fidicen*, een die op snaartuigen speelt, een snaarspeelder, een die op allerlei snaarspeeltui-

gen speelt, in het algemeen; ook een speelman in het bijzonder. *Fidicina*, een snaarspeelster, eene vrouw welke op snaarspeeltuigen speelt, in het algemeen, zijnde dezelve welke Plautus *Fidicinam*, eene luitspeelster. Livius Terentius en Cicero *Psaltriam* noemt: zie van Til, dicht-zang-en speel konst, bladz. 98. *Fidicula*, een snaarspeeltuigen, een klein speeltuig met snaaren.

FIERAMENTE. (*Italiaansch*) In het Fransch, *Fierement*. Het wil zeggen, heviglijk, driftiglijk, stoutlijk: te weeten; zodanig stuk waarbij dit gevonden wordt, te spelen: naamlijk, als *Presta*: vergelijk dit; en, zie ook **FURIOSAMENTE**.

FIFRE, of **FIFFRE.** (*Fransch*.) In slecht Italiaansch, *Fifaro*, of *Fffaro*: een klein fluitjen, in gebruik bij den krijgsveldienst, en gebezigd bij de Trommels, een *Fiffer*; zijnde een klein Dwarsfluitjen van eenen zeer scherpen en doordringenden Toon: zie verder **PIFFARO**.

FIGURA. (*Latijn*, en *Italiaansch*.) In het meervoudige, voor het Latijnsche, *Figurae*. In het meervoudige, voor het Italiaansche, *Figure*. In het Fransch, *Figure*. In het meervoudige, *Figures*. Een Figuur, Figuren: te weeten; zodanige tekens, die bij de Muzijk aanwijzen, de duurzaamheid der toonen, waaruit de verscheidenen waarde, der Nooten geboren wordt, een verscheidenheid van Figuren voortbrengende, waardoor eene Noot, in veele en onderscheidenen deelen wordt uitgebreid; maakende de Melodie, en versiering van zang en spel: zie, ter meerdere ophelderinge, onze vijfde, zesde, en twee-en-twintigste les, van den Catechismus der Muzijk; kunnende men hier mede vergelijken, den term *Fioretto*. Hier van heeft men ook in het bastaart Nederduitsch overgenomen den term, *Figuraal*, waardoor verstaan wordt iet dat uit eenige Figuren is zamengefeld: bij voorbeeld; men zegt: een zang is *Figuraal*, wanneer dezelve niet eenvoudig is, en bestaat uit nooten die alle van eener waarde zijn; gelijk het Choraal gezang; maar onderscheidelijke in waarde doende Nooten heeft, en des, ook zo het uit meer, dan ééne Partij bestaat, onderscheidelijk werken. Verders heeft men nog van deezen term in het Latijn, *Figura Retardationis*. Op houdens teken: te weeten; waardoor de Noot opgehouden wordt in zijne werking; het zij door een Port de Voix, of door eene Noot, die in plaats der Port de Voix geplaatst is, waardoor dan wel eens een *Dissonant* ontstaat, en de Harmonie opgehouden wordt: en, eindelijk in het Italiaansch, *Figure Mute*. In het Fransch *Figures Muettes*.

Stomme Figuren; waardoor eigenlijk verstaan wordt de Stojttekens: dus alle zwijgttekens, van wat voor waarde dezelve zijn, zodanig kunnen genoemd worden: vervolgens zwijgttekens in het algemeen: zie onze zesde les, van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 2, Fig. 15, 16, en 17.

FIGURÉ. (*Fransch*) Dat door Figuren is opgecierd, dat door Figuren is verrijkt: hiervan heeft men *Harmonia Figurée*, eene gefigureerde Harmonie, welke is opgecierd door veele Figuren. *Basse-Figurée*, een gefigureerde Basspartij. *Chant Figuré*, een opgecierd gezang. *Figurer*, Figuren maaken, eene eenvoudige zang, in veele Nooten of deelen uitwerken; een Muzijkstuk door Figuren opdieren; de Nooten eener Muzijkstuk, in kleine deelen verdeelen; eene Figureeringe in het algemeen, op wat maniere of wijze het zij; Figureeren; Variatiën maaken: zie verder, onze twee-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*; en vergelijk FIGURA, FIORETTO, COLORATURA, DIMINUZIONE, VARIAZIONE, en *Contrapunto Figurato*, *Contrapunto Fioretto*, bij den term CONTRAPUNTO.

FILER. (*Fransch*.) *Filer un Son*: het wil met ronde woorden zeggen, een geluid afspinnen: dan, dees term, wil ook zeggen een geluid zachtjes of stilletjes laten afloopen, als het afspinnende; gelijk er dan eigenlijk door verstaan wordt, het spaaren van den adem bij het zingen, van eene of meerdere lange nooten, en de stem, bij het zingen, zodanig te maatigen, dat men zonder adem te haalen, dezelve lang kan uitrekken; zulks geschiedt op drierlei wijzen: de eerste is, door de stem op eene egaale, of eenpaarige wijze te doen voortduuren, het zij zacht, het zij sterk aanvangende, die zodanig voortzetten, uithouden, en te eindigen; het welke geschiedt op eene lange noot, of op nooten aan eikander gebonden, *Tenues* genaamd, tegen welke de andere *Partijen* aanwerken: de tweede is, door de stem bij het zingen, te versterken, of te verheffen, het welke meer gebruikelijk is, bij *passagien* te maaken, en bij zulken, *Roulades* genaamd: de derde is, door zacht aantevangen, te versterken, en wederom zacht te eindigen: vergelijk de termen TENUTA, en ROULADE.

FIN. (*Fransch*.) Einde, eind, het einde, enz: zie verder, **FINÉ.**
FINALE. (*Italiaansch en Fransch*.) In het Latijn *Finalis*: het wil zeggen, eindigend, sluitende, eindelijk, laatstlijk, eind, tot het einde behoorende, de sluittoon, sluitnoot, de noot, of de toon, door welke een Muzijkstuk eindigt of gesloten wordt, het Finaal. Finale is ook Latijn, zijnde

het onzijdige toevoegelijk Naamwoord van *Finalis*, kun-
nende deeze term vergeleken worden met den term *Fine*.
Men bezigt deeze term ook om het einde van een werk,
te weeten, de laatste Sonata, Sinfonie, Concert, enz.;
of het laatste stuk daarvan, te kennen te geven: men ver-
gelijke, ten deezzen opzichte, *Allegro Finale* bij den term
Allegro. Zo heeft men ook in het Italiaansch *Finale del*
Modo; of, *Finale del Tono*; en in het Fransch, *Finale du*
Mode; of, *Finale du Ton*. Het eind van de wijze, het eind
der wijze; of, het eind van den toon, het eind des toons:
te weeten; de sluitnoot, de sluittoon waarmede een Muzijk-
stuk eindigt: en in het Latijn *Finale Melodiacum*, willende
zo veel zeggen, als Melodie Finaal: dus worden door som-
migen genoemd zekere Finaalen of sluitingen, die verdee-
lende in vier soorten, waarvan er twee volkomen, en twee
onvolkomen zijn; deeze worden wederom verdeeld in vier
ondersoorten, welke als heel onvolkomen aangemerkt wor-
den: zie dezelve op Plaat 20 achter de letter F. De twee
eersten, Fig. 5. (a.) en (b.) zijn volkomen, en eigen aan de
einden eens Muzijkstuks: de derde en vierde, Fig. 6. (c.)
en (d.) zijn onvolkomen; en de vier ondersoorten, Fig. 7.
(e.) (f.) (g.) en (h.) zijn die, welke als heel onvolkomen
beschouwd worden: van deeze term heeft men ook *Finalia*,
zijnde het meervoudige, van het Latijnsche *Finale*: wor-
dende zodanig genoemd, zekere gangen om de Harmonie,
of in het geheel, of ten deele te eindigen en aftebreeken;
waar op men altijd tot een anderen toon kan overgaan, of
het daar bij laten berusten. Zo ook *Finalia Legitima*. Wet-
tige Finaalen: te weeten; zulke sluitingen welke regel-
recht op den hoofdtoon vallen; zijnde hetzelfde als *Cadenza*
Perfetta, en *Cadenza Regolare*, waarvan wij gesproken
hebben bij den term *Cadenza*. Eindelijk heeft men hiervan
nog in het Latijn, *Finalis*, willende zeggen, eindelijk, ein-
dig, van het einde, dat het einde raakt, of betreft. *Finalis*
Pausa Finaale rust: te weeten; eene rust, die in alle de par-
tijen op hetzelfde tijdstip gevonden wordt: waar mede men
kan vergelijken *Generalis Pausa*, bij den term *GENERALIS*.
FINE. (*Italiaansch.*) Het einde, het einde van iet: vergelijk
verder de hier voorgaande term **FINALE**.

FINI. (*Fransch.*) In het vrouwlijke, *Finie*. In het meervou-
dige, voor het manlijke, *Finis*. In het meervoudige, voor
het vrouwlijke, *Finies*. Geëindigd, voleindigd: zo zegt
men, *Concert*, *Quintet*, *Quartet*, *Divertissement*, *Trio*, *Duo*,
Solo, enz., *Finis*: in het meervoudige, daar voor, *Concerts*,
Quintets, *Quartets*, *Divertissements*, *Trios*, *Duos*, *Solos*.

- enz., *Finis*. *Simphonie*, of *Symphonie*, *Sonate*, *Ariette*, enz., *Finie*: in het meervoudige, hier voor, *Simphonies*, of *Symphonies*, *Sonates*, *Ariettes*, enz., *Finies*: zodanig Concert, of Concerten, Quintet, of Quintetten, enz., geëindigd, voleindigd, voltooid, afgewerkt of afgespeeld, enz. zie ook FINITO.
- FINIS. (*Latijn.*) Het wil zeggen, het einde, end, enz.; zie ook FINE.
- FINITO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke, *Finita*. In het meervoudige, voor het manlijke, *Finiti*. In het meervoudige, voor het vrouwlijke, *Finite*: het wil zeggen, geëindigd, voleindigd, volmaakt, volbragt, voltooid, volvoerd, afgedaan, ten einde gebragt, enz.: zo zegt men, *Concerto*, *Quintetto*, *Quartetto*, *Divertimento*, *Terzatto*, *Duo*, *Solo*, enz. *Finito*. In het meervoudige daarvan, *Concerti*, *Quintetti*, *Quartetti*, *Divertimenti*, *Terzetti*, *Dui*, *Soli*, enz. *Finiti*. *Sinfonia*, *Sonata*, *Aria*, enz. *Finita*. In het meervoudige hier voor, *Sinfonie*, *Sonate*, *Arie*, enz. *Finite*: zodanig Concert, of Concerten, Quintet, of Quintetten, enz. geëindigd, voleindigd, voltooid, afgewerkt, of afgespeeld, enz.
- FINITUS. (*Latijn.*) Geëind, geëindigd, volëind, volbragt, ten einde gebragt, voltrokken, voltooid, afgedaan, enz.: zie ook hier boven, FINITO.
- FINTO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke *Finta*. Het wil zeggen, valsch, verdicht, verzonnen, verfierd, gesmeed, geveinsd, schijn, looze streek: te weten; als of men iet wilde doen, dat men niet voorneemens is; maar houdende of men zulks doen wil: zo is *Cadenza Finta*, eene valsche of geveinsde sluiting, stemval of *Cadans*, waarbij men na alles in het werk gesteld te hebben, om eene wezenlijke *Cadans* te laten hooren, in plaats van dit, eene geheel andere draai daar aan geeft, het zij door eene *noot* hooger of laager, of wel door eene stilzwijgen, of *pause* daarvan afwijkende, en den behoorder hierdoor in zijne verwachting teleur stelt: vergelijk *Cadenza Finta* bij den term CADENZA, en verder de termen INGANNO, en SFUGGITO.
- FIORETTO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Fioretti*: het komt van *Fiore*, een bloem. *Fioretto*, een bloemtjen; *Fioretti*, bloemtjens; ook aartige, fraaje, kunstige stukjens: men bezigt deeze term bij de *Muzijk*, om de opfiering der zang door *Agrementen* te kennen te geeven, het welk niet onaartig bij de opfiering van iet door bloemtjes vergeleken wordt, als zijnde weezenlijk *Muzijkaale* bloemtjens: zo is *Fiorito*, (bloejende: te weeten; opgecierd,) iet dat door

Agrementsen opgecied is: als *Canto Fiorito*: een zang welke door veele *Agrementsen*, en zestienden, twee-en-dertigstens, opgecied, verdeeld en uitgewerkt is. *Contrapunto Fiorito*, eene *Compositie* door veele *Agrementsen* verrijkt, welke ook wel eens braaf is uitgewerkt in zestiendens, twee-en-dertigstens, en waarbij veele *Figuuren* en *Agrementsen* gevonden worden: *Cadenza Fiorita*, eene *Cadans* uit groote *Agrementsen* bestaande, enz.

FIS. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er F-kruis door te kennen geeven; gelijk door *Fis Dier*, of *Fis Duur*, F kruis over de groote ters. *Fis Mol*, F kruis over de kleine ters: vergelijk de termen *Duur* en *Mol*; bij *DURO*, en *MOLLE*; en, zie verder, ter meerdere ophelderinge, aldaar op het laatste, **SYSTEMA**.

FISTEL. (*Een verbasterde Term.*) Dees term is denklijk afgeleid van het Latijnsche *Fistula*, goot, buis, enz. Men verstaat er door een nagebootste *Difcant*; en, door een *Fistelzanger*, eenen die met eene zodanige stem zingt: vergelijk, hier onder, **FISTULA**; en zie verder, **FALSETTO**.

FISTULA. (*Latijn.*) Men wil dat de eigenlijke betekenis van dit woord is, een goot, buis, pijp, waardoor 't water wordt geleid: ook een riet, bij voorbeeld waterriet: dan, men verstaat er ook door, een fluit, of pijp waarop gespeeld wordt; ook in 't bijzonder een herderspijp of fluit, die uit veele rieten of halmen zamengesteld was, van welke de eene kleiner was dan de andere; gelijk men ook met deeze term bestempeld, een register in het Orgel; zijnde de fluit, of dergelijke stemme. Van dit *Fistula*, heeft men ook *Fistula Pastoritia*; herdersfluit: en *Fistula Rustris*, *Fistula Rustrestris*, of *Fistula Ristris* zijnde deezen verbasterde Orgeltermen, van de Latijnche woorden, **Rusticus**, en **Ruricola** afgeleid: het welke wil zeggen, boersch, boer, landman, akkerman, landbouwer, enz. het wil zo veel zeggen, als boerenfluit. Men bestempelt eigenlijk, met deeze termen, een register in het orgel, zijnde de veld- of boeren-fluit: zie des ten deezen opzichte verder, **VELDFLUIT**, en **BOERENFLUIT**.

FISTULATOR. (*Latijn.*) Een fluitspeeler; ook een pijpspeeler, één die op de fluit, of op een pijp speelt; vergelijk **TIBICEN**, en **FLATOR**.

FISTULEEREN. (*Een verbasterde term.*) Deeze term is denklijk in het bastaart Nederduitsch bij de Muzijk, van het Latijnsche woord *Fistula*, goot, buis of pijp, of van *Fistularis*, fluiten, pijpen, overgenomen. Wordende dees term gebezigd wanneer iemand, die natuurlijk eene gro-

ve stem heeft, fijn wil zingen; en des met eene nagebootste *Discantstem* zingt: het welke geschiedt door de sirot of keel eenigzins naauwer, bij het zingen, te brengen: vergelijk **FALSETTO**.

FISTULO. (*Latijn*) Zijnde de eerste persoon van den tegenwoordigen tijd van het verbum *Fistulare*, op de fluit speelen.

FLAGEOLLT. **FLAGEOLLET,** of **FLAJOLET.** (*Fransch.*) Een klein fluitjen, met vier gaten boven, en twee onder, of ook wel (doch zelden) op of achter elkander volgende; waarvan de toon heel fijn, scherp en doordringende is, zo dat men geloven zoude, als er op gespeeld wordt, kleine vogeltjes te hooren fluiten; gelijk men er ook vogeltjes naar leert fluiten: het wordt gemaakt van palmhout, cipenbeen, ijvoir, ja wel eens van zilver: zie ook **ZUFFOLO**, alwaar de *Schaale* voor dit *Instrument* te vinden is.

Het *Flageolet* wordt ook op de *Viool* nagebootst; worden de als dan d-kwijls geschreven met geheele andere Toonen, zo dat op het papier, dezelve buiten de *Accoorden* liggen, doch met het speelen van het *Flageolet*, in de *Accoorden* komen; alhoewel het ook anders kan gespeeld worden, en tusschen het *Flageolet*, en *Sons Harmoniques*, (welke term men hier ook voor bezigt,) echter mijns bedunkens eenig onderscheid is: zie, ten deezen opzichte, verder, **HARMONICA**, en vooral, *Soni Harmonici*, bij den term **SONO**, alwaar de *Schaale* daar voor te vinden is.

Men bestempelt met deeze term, ook een register in het Orgel; zijnde een open en wijd pijpwerk, 1 voet in toon, even als bovengemelde fluitjen zeer scherp en doorsnijdende van geluid: vergelijk **PIFFARO**.

FLATO. (*Italiaansch.*) Een fluit of pijp: zie liever **FLAUTO**.

FLATOR. (*Latijn.*) Men wil er een' Fluitspeeler, of een' Speeler op dergelijk een *Instrument*, waarop blaazende gespeeld wordt, mede te kennen geeven: vergelijk **FISTULATOR**, en **TIBICEN**.

FLATTÉ; of **FLATTEMENT.** (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, vleien; of, vleijinge, streeling: dan, men verstaat er door, een zeker *Muzijkaal Agreement* of cieraad: zie hetzelfde op Plaat 20. achter de Letter F., Fig. 8. (a.) zo als het geschreven wordt; en (b.) zo als het gespeeld moet worden.

FLAUT'A BOCCA. (*Italiaansch.*) Bekfluit; wordende ook in het Italiaansch genoemd *Flauto Dolce*, (en bij verbastering in het Nederduitsch *Fluitdoes*.) Zachte of zoete Fluit. In het Fransch, *Flûte à Bec*, en *Flûte Douce* Zijnde een bekende fluit welke men recht voor het lijf houdt als men er op speelt, hebbende van boven, zeven gaaten voor de *viae*

gers, en één van anderen voor den duim der linkerhand; haare laagste toon is F. Dan dezelve is thans bijna buiten gebruik. Men heeft er vierderlei foorten van: te weeten; de *Dijcant-Alt-Tenoor- en Bas-fluit*: zie de *Schaale* daarvoor op de hier nevenstaande Plaat 18. geevende de nullen, of O, te kennen de opene gaten; die welken toe zijn, dat de gaten door de vingers moeten gestopt worden, en die welke half open, en half toe zijn, dat die door de bovensten duim, maar half moeten gestopt worden.

Men kan de *Schaale* ook met C beginnen, om in het schrijven de hoogte te vermijden, en om andere stukjens, welken voor de *Dwarsfluit* of *Viool* gezet zijn, zonder die te verschrijven, daarop te kunnen speelen, zoals de onderste *Schaale* aanwijst: want anders begint die eigenlijk met F, zoals bij de bovenste *Schaale* te zien is: eigenlijk noemt men ze als de *Schaale* uit C begint een *Quart-fluit*: de gaten voor den duim, welken bij sommigen half open en half toe zijn, geeven te kennen, (gelijk wij boven gezegd hebben,) dat men den duim maar half op het gat moet zetten: want wanneer de duim het gat maar half toedekt, en wat sterker geblazen wordt, zo spreekt de fluit een octaaf hooger; gelijk dit dan ook plaats heeft in het tweede octaaf; kunnende des noods tot g het duimgat gestopt blijven, doch hooger moet het maar half toe zijn, alzo de toon anders zeer bezwaarlijk er uittehaalen zoude weezen: bij de laage toonen blijft de duim geheel op het gat, welke het geheele onderste octaaf door daarop blijft liggen, de laage toonen dat vereischende.

Het is, behalven dat oud en zeer bekend speeltuig, ook een register in het orgel; zijnde eene zoete of zachte fluit, gelijk deszelfs naam *Flauto Dolce*, of *Flûte Douce*, zachte of zoete Fluit, medebrengt: dezelve wordt verscheidenlijk in gedaante zamengesteld; het zij naar de gelegenheid des orgels, of oordeel van deszelfs maaker, en heeft veel overeenkomst met de *Flauto Traverso* of *Dwarsfluit*: zie, ten deezzen opzichte, verder, FLAUTO TRAVERSO.

FLAUTA CUSPIDA. (Een verbasterde Orgel-term) Dees term is van het Italiaansche *Flauto*, Fluit, en het Latijnsche *Cuspidatus*, gespist, gepunt, zamengesteld. Het wil zo veel zeggen, als spitse fluit: men bestempelt met deeze term een Register in het Orgel, overeenkomende, met de spitsfluit, spitsfluit, speelfluit, gemshoorn, of dergelijke Register, welker pijpen, eene spitse gedaante hebben: zie des ook deezzen: zo heeft men ook *Flauta Dupla*, zijnde mede een van het Italiaansche *Flauto*, bij verbastering *Flauta*, Fluit, en het Latijnsche *Dupla*, dubbel zamengestelde Orgelterm.

Het wil zeggen, dubbelde fluit; wordende hier mede bestempeld, een register in het orgel, overéenkommende met dat Register Duo genaamd: zie des verder, ten deezen opzichte, DUO.

FLAUTINO. (*Italiaansch.*) Het *Diminutif* of verkleinwoord van *Flauto*, een fluit, *Flautino*, een fluitjen; wordende veel gebezigd onder de *Sinfoniën*, vooral indien die zwaar of sterk bezet zijn: zie ook, 't welke hetzelfde is, *Flauto Piccolo*, of *Flauto Picciolo*, bij den hier volgenden term **FLAUTO**.

FLAUTO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Flauti*, een fluit, fluiten: vorders heeft men nog van dees term Flauto Pastorale. Een Herdersfluit. *Flauto Piccolo*, of *Flauto Picciolo*. Een klein fluitjen, een Octaaf fluitjen; zijnde een Octaaf hooger dan de gewoone fluiten, en veel in gebruik, bij zwaar Mazijk onder de *Sinfoniën*, hetzelfde wordt ook genoemd *Flautino* waarvan wij bovengesproken hebben: *Flauto Solo*. In het meervoudige *Flauti Soli*, willende te kennen geeven, dat eene fluit Solo moet speelen: dat de Fluiten Soloos moeten speelen: en eindelijk *Flauto Traverso*; in het meervoudige *Flauti Traversi*. De Dwarsfluit, Dwarsfluiten. Dat overheerlijk Speeltuig, het welke, indien hetzelfde wèl behandeld wordt, zo na aan de mensche stemme komt; gelijk wij eens dezelve zo treffelijk hebben hooren blaazen, dat men van verre gezegd zoude hebben, dat men waarlijk, eene vrouwe stem hoorde; van welkers uitvinding de Duitschers de eer hebben, daarom ook wel de Duitche Fluit genoemd, en wij dus dit speeltuig aan hun vernuft verplicht zijn; zijnde er Dwarsfluiten van verscheidene soorten; als, welken van onderen twee kleppen hebben; die aldaar maar ééne klep hebben; die nog ééne klep behalven de onderste, in het midden heeft; en ook welke van verscheidene kleppen voorzien zijn: zullende wij van die welke van onderen maar ééne klep heeft, bij den term *Traverso* spreken; hebbende wij van die, welke nog daarenboven, in het midden van ééne klep voorzien zijn, bij den term *Dwarsfluit* gesproken: zie de schaale voor eene Dwarsfluit met twee kleppen, aan het onderste of staartstuk, op de hier nevenstaande Plaat 19: geëvende de nullen of O te kennen de opene gaten, en die welken toe zijn, dat de gaten door de vingers moeten gestopt worden.

Men bestempelt met deeze term, ook een register in het Orgel; zijnde een open pijpwerk: dezelve wordt in onderscheidene gedaanten aangetroffen; zie ook ten deezen opzichte den term **TRAVERSO**.

FLAUTONE. (*Italiaansch.*) Men wil er een Basfluit, door verstaan hebben.

FLEBILE. (*Latijn en Italiaansch.*) Zijnde in het Latijn het onzijdige van 't toevoeglijk naamwoord *Flebilis*, beklagelijk, betreuenswaardig; in het Italiaansch hetzelfde betekenende; ook klaagelijk, droeviglijk, treuriglijk: te weeten; zodanig Muzijkstuk, waar bij deeze term gevonden wordt, klaagelijk, droeviglijk, treuriglijk te speelen: des heel langzaam: zo heeft men ook nog in het Latijn *Flebiles Modi*. Klaaglederen, ook treurtoon, droevige, of treurige verien, en in het Italiaansch *Flebilmente*, op eene klaagelijke, droeviglijke, treuriglijke wijze: het wordt gespeeld als Largo of Lento: vergelijk des deezen, en verder **AFFLITTO**, en **TRISTO**.

FLURETTES. (*Fransch.*) Bloemtjens, men verstaat er eigenlijk door, de opciering der zang of spel door Agrementen. *Fleuri*, bloejend: dat is, dat opgecierd is door Agrementen of cieraaden. *Fleuron*, bloemwerk, bloemcieraad, lofwerk: te weeten; de Agrementen of cieraaden waarmede de zang of spel opgecierd wordt. *Fleuriti*, een soort van Gefigureerde Compotie, welke niet Noot tegen Noot gaat; maar braaf is uitgewerkt: het is ook de verzameling van verscheidene Agrementen, waar mede een al te eenvoudig gezang opgecierd wordt: dan, dit woord is zeer oud, en wordt niet meer gebezigd: zie ook **FIORETTO**.

FLUIT. (*Een Nederduitfche Term.*) Het is, behalven het bekende Speeltuig van dien naam, ook een Register in het Orgel: dezelve wordt in onderscheidene gedaanten aange troffen; gedekt, en ongedekt.

Men heeft van dit Speeltuig verscheidene soorten, welke, bij elkander gevoegd, genoemd worden, Blokpijp, bevattende in zig het gantsche Accoord: als eerst: het klein Fluitjen, Quinta Decima, twee Oëtaaven hooger dan een Cornet; wordende bij sommigen Flageolet genaamd: ten tweeden: de Discantfluit, die een Quint laager is: ten derden, een Alt-fluit, een Quint laager dan de Discantfluit: ten vierden, een Tenorfluit, een Quart laager dan de Alt-fluit, en een Oëtaaf laager dan de Discantfluit: ten vijfden, een Basfluit, een Quint laager, dan de Tenorfluit die onder een slot, sleutel, of fontanel moet hebben: ten zesden, een Basfluit, een Quint laager, dan de Basfluit: ten zevenden, een groote Basfluit, een Oëtaaf laager: men heeft verder van deezen term, den Orgel-term *Fluitstemmen*; wordende hier mede bestempeld alle die geluiden, welke

met den naam van Fluit worden benoemd; of al dat Pijpwerk, het welk naar eenig Fluitgeluid zweemt, waar onder het Super-Octaaf 2 en 1 voet, de Gemshoorn, Nachthoorn, enz., ook gerekend kunnen worden: zullende hiervan nog nader bij den term Organum of Organo gesproken worden: zo heeft men ook den term *Fluit Traver*, van het Italiaansche Flauto Traverso, en het Fransche, *Flûte Traversiere*, in het bastaart Nederduitsch overgenomen: wordende hiermede bestempeld, behalven het bekende Speelruig de Dwarsfluit, van dien naam, ook een Register in het Orgel, zijnde een Open pijpwerk: zie ook Flauto Traverso, onder den term FLAUTO.

FLÛTE. (*Fransch*) In het meervoudige *Flûtes*. Fluit, Fluiten. In het Engelsch *Flûce*, waarvan ook bij Flauto gesproken is: zo heeft men ook *Flûte à Bec*, een zogenaamde *Bekfluit*: zijnde hiervan op den term Flaut'a Bocca gesproken. *Flûte Allemande*, of *Allemande*, Duitische Fluit, of *Flûte d'Allemagne*, *Flûte d'Allemande*, een Fluit van Duitschland; wordende ook wel maar enkelijk genoemd Traverliere; zijnde hetzelfde als Flauto Traverso, Traversiere, en Traverso. *Flûte d'Amour*, is behalven de bekende Fluit van dien naam, ook een Register in het Orgel; zijnde een wijf en gedekt pijpwerk. *Flûte de Pan*. Pansfluit; zijnde eene Herdersfluit: bestaande uit eenige naast elkander, in eene rij gevoegde, korte en lange holle rieten; men kan ze ook van blik en koper maaken; zullende hiervan op den term Pansfluit, ook nader gesproken worden. *Flûte de Tambourin*. Een Fluitjen, waarop gespeeld wordt onder het gebons der Tambourin; waarvan ook nog nader bij Tambourin de Province op den term Tamburo zal gesproken worden. *Flûte Douce*. Zachte of zoete Fluit; wordende ook genoemd *Flûte à Bec*, waarvan hier boven gesproken is; *Flûte Dupla*; zijnde het eerste woord Fransch en het tweede Latijn; 't is een Register in het Orgel, hetzelfde als Flauta Dupla, waarvan bij den term Flauta gesproken is. *Flûte Traversiere*. In het meervoudige *Flûtes Traversieres*. Een Dwarsfluit, Dwarsfluiten; zijnde hiervan bij Flauto Traverso op den term Flauto gesproken.

FLÛTER. (*Fransch*.) Fluiten, op de Fluit spelen: zie ook CIUFFOLARE.

FLÛTEUR. (*Fransch*.) Een Fluitler, een Fluitspeeler, Fluitenist.

F MOL. (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geven, F over de kleine *Ters*: vergelijk de termen DUUR, en MOL.

FOIS. (*Fransch*.) Reis, maal, werf. *Une Fois*, ééne reis, eenmaal. *Deux Fois*, twee reizen, tweemaal; te weeten;

één- of twee-maalen het te 'speelen: zie ook FIATA, en VOLTA.

FOLLIA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Folie*. Het wil eigenlijk zeggen, zotheid, gekheid, dwaasheid, zotternij, enz.: dan, men verstaat er bij de Muzijk door, een Muzijkaale inval: zo hebben wij er een voorbeeld van in de *Soloos* van den onstervelijken *Corelli*, in zijn *Opera Quinta*, bekend in het Italiaansch, onder den naam van *Follia di Spagna*; en in het Fransch, *Folie d'Espagne*: willende zeggen, zotheid, gekheid van Spanjen; zijnde eigenlijk een Spaansche dans, die door één persoon gedanst wordt, waarin veele *Variatiën*, of veranderingen voorkomen.

FONDAMENT-BORD. (*Een Orgel-term.*) Men verstaat er door in het Orgel, zeker bord, van omtrent een halve of $\frac{3}{4}$ duim van dikte, welke boven op de windlade ligt, onmiddelijk daarop volgt, en daaraan vastgehegt is: men noemt het *Fondament-bord*, om dat hier op gelegd wordt, de *Registers*, de *Dammen*, de windstokken of *Dekbrillen*, het *Pijp-* of *Rooster-bord*, al het overige houtwerk, dat tusschen de *Registers* gevonden wordt, al het geene daar verder op geplaatst is, en eindelijk de pijpen: verder is hierbij aantemerkten, dat sommige Orgelmakers zulk een bord liefst niet gebruiken, maar de *Cancellen*, aan 't bovenste eind der windlade, digt toefstoppen, en het raames te hooger maaken, op dat de *Cancellen*, vooral in groote werken, niet te laag en te klein worden: de reden waarom de zulken het *Fondament-bord* afkeuren is, omdat zij willen, dat hetzelfde wel eens ongelegenheid veroorzaakt, en ingelaschte *Spondzels* voortreffelijker achtende: wordende door dit *Fondament-bord* of deeze *Spondzels*, alvorens met leër gevoerd, en door de *Registers*, gaten geboord tot in de *Cancellen*.

FONDAMENTO. (*Italiaansch*) In het Latijn *Fundamentum*. in 't Fransch, *Fondement*. Het komt van *Fondo*, in 't Latijn *Fondamen*, in het Fransch *Fond*. De grond, de bodem. *Fondamento*. De grondvesting, het geen tot eenen grond dient, het *Fondament*. Bij de Muzijk verstaat men er door de grondstem eener Muzijk: in het algemeen kan zulks toegepast worden, op alle partijen welke dienen of versprekken, voor een Bas of grond-partij; maar in het bijzonder, op den Bas-Continu, om dat dezelve de grond, en het *Fondament* is, van de gantsche Harmonie; kunnende men hiermede vergelijken den term *Bas-Continuo*, waarvan bij den term *Basso* gesproken is: hier-

van heeft men in het Italiaansch *Tuono Fondamentale*, in het Bastaart Latijn *Tonus Fundamentalis*; in het Fransch *Ton Fondamental*, in het Bastaart Nederduitsch *Fondamenteale*, of beter *Fundamenteele Toon*, om te kennen te geeven, de Grondtoon, de Hoofdtoon, de Toon waaruit het stuk gemaakt is: zie ter meerdere ophelderinge, onze dertiende les, van den *Catechismus der Muzijk*.

FOND D'ORGUE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, de grond van het orgel: dan, men bestempelt met deezen term, een register in het Orgel; zijnde de *Præstant*, als zijnde dit het voornaamste pijpwerk des Orgels, en de grond waarop de andere Registers of geluiden gegrond zijn, steunen, en afgeleid worden, de bodem van de Orgelgeluiden: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, **PRÆSTANT**.

FONTANEL. (*Een term der Muzijkaale Instrumentmaakers.*) Deeze Term is denkkelijk van het Italiaansche woord *Fontanella*, en het Franche woord *Fontanelle*, naad of gat dat ergens in gemaakt is of word, overgenomen. Men verstaat er door, de sleutel of het slot van een Blaaspeeltuig; of liever het onderste gat, dat door den sleutel, bij sommige Blaaspeeltuigen gevonden wordende, gesloten wordt.

FORCE. (*Fransch.*) Kracht, sterkte, hoedanigheid van het geluid, welke hetzelfde geweldig maakt, en van verre doet hooren; wordende verwekt door de meerdere trillingen: hoe sterker men een toon- of geluid-geevend lichaam aantast, hoe meerdere trillingen, zulks van zig geeft; gelijk ook een hooger *Toon*, meerdere trillingen, dan eene laagere van zig laat hooren: vergelijk, ten deezzen opzichte, **TEMPERAMENTO**.

FORCER LA VOIX. (*Fransch.*) De stem *Forceeren* of geweld aandoen: te weeten; buiten derzelve natuurlijke hoogte of laagte gaande, en des buiten haar natuurlijk bereik of omtrek zingende, het welke dan ook meer naar schreeuwen, dan naar zingen, begint te gelijken, omdat wanneer men een stem wil *Forceeren*, zij ook natuurlijk hare zuiverheid verliezen moet: vergelijk **DIAPASÓN**.

FORLANA, of **FORLANDA.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Forlane*. Een Venetiaansche dans, aldaar in gebruik zijnde, vooral onder de Gondelroejers: dezelve wordt gezet in eene $\frac{3}{4}$ maat; zijnde een vrolijke dans, wordende genoegzaam als *Allegro Affai* gespeeld: men wil dat men deszelfs geboorte moet zoeken te *Frioul* wiens inwooners *Forlanetti* genoemd worden.

FORNITURE, of **FORNITUUR**. (*Een Orgel-term, bij verbastering van het Fransche Fourniture.*) Zie **FOURNITURE**.

FORT. (*Fransch.*) Sterk, krachtig, komende overeen met het Italiaansche Forte, waarvan nader op dien term gesproken zal worden, zo heeft men ook *Fort Doucement*; of *Très-Doucement*; heel zoetjes, zachtjes, stil, stilletjes; of zeer zoetjes, zachtjes, stil, stilletjes, komende overeen met het Italiaansch *Pianissimo*, en *Dolce*, waarvan op zijn plaats gesproken wordt. *Fort Gayement*; of *Très Gayement*. Heel vrolijk; of zeer vrolijk: het komt overeen met het Italiaansche *Allegro Assai*, waarvan bij *Allegro* gesproken is. *Fort Gravement*; of *Très Gravement*. Heel staatig, deftig, ernsthaftig; op eene staatige wijze: wordende genoegzaam als *Gravissimo* gespeeld. *Fort Lentement*; of *Très Lentement*. Heel langzaamlijk, traaglijk; of zeer langzaamlijk, traaglijk: het is op *Gravissimo* het langzaamste *mouvement* of beweging, van alle de *mouvements*: het komt overeen met het Italiaansche *Grave*, waarvan op dien term zal gesproken worden. *Fort Vite*; of *Très Vite*. Heel gezwind, snel, rasch, vlug, vaardig; of zeer gezwind, snel, rasch, enz. Het komt overeen met het Italiaansche *Prestissimo* waarvan bij *Presto* zal gesproken worden: eindelijk heeft men nog, dat tot deeze term behoort, *Fortement*, krachtiglijk, op eene krachtige sterke wijze.

FORTE. (*Italiaansch.*) Wordende bij de Muzijk wel eens maar enkelijk door een F te kennen gegeven: het wil zeggen, sterk, krachtig: te weten; de stem, of het speeltuig wel aantastende: evenwel niet al te sterk; maar eene natuurlijke sterkte; omdat deeze term doorgaands gebezigt wordt na het *Piano*, dat het tegenovergestelde is, en hierdoor te kennen gegeven wordt, dat men als dan wederom de voorige sterkte, die door het *Piano* was verminderd of verflaauwd, moet aanneemen: en al is het dat het *Piano* niet is voorafgegaan, moet men evenwel niet al te sterk speelen, omdat men voor het meerdere sterkte, de term *Fortissimo* bezigt: zie verder, ter meerdere verklaringe, onze agtste les, van den *Catechismus der Muzijk*: zo heeft men ook *Forte Assai*. Heel sterk, veel sterk, braaf sterk, zo sterk als mogelijk is. *Fortissimo* wordt eigenlijk in plaats van deezen term gebezigt, waarvan hier onder nader zal gesproken worden. *Forte Crescente*. Sterk aanwasfende: te weten; in aanwasfende sterkte. *Crescente*, of *Crescendo* is genoegzaam hetzelfde, alleenlijk dat men hier wil, dat het wat sterker in kracht zal aanwasfen: daar *Crescente* of *Crescendo* wil te

kennen geeven, dat het allengskens in sterkte zal aanwasfen: kunnende men hiermede die termen vergelijken. **Forte Forte** Of wel maar eukelijk F F. Het geeft eene verdubbelde sterkte te kennen: hetzelfde als **Fortissimo**, het welke ook meerder hier voor gebezigd wordt, waarvan hier onder nader zal gefproken worden. **Fortissimo**; wordende ook wel uitgedrukt door F F; zijnde het Superlatif of de hoogfte trap van Forte: het wil des zeggen, zeer sterk, allersterkst, op het allersterkste; kunnende men, ter meerdere ophelderinge, verder, onze agtste les, van den Catechismus der Muzijk, hier over nazien en vergelijken. **Forte Piano**. Eigenlijk Piano Forte. Een zeker Speeltuig zo genaamd, waarvan nader op den term Piano Forte zal worden gefproken. Door Forte Piano, wordt ook verftaan, dan sterk, dan zacht te fpeelen, even als een ervaren Redenaar, niet altijd op een en denzelfden Toon fpreekt; maar door afwifeling zijner ftemme, van bijzondere sterkte en zachtheid, hoogte en laagte, zijn redenen zoekt te veraangenaamen, waarvan de Ouden zo veel werks maakten, dat zij, bij voorvallende openlijke redevoeringen, meestentijds verzeld waren, van eenen Phonafcus, of ftem bestuurder, die de kunst verftond van de ftem te leiden, om zig des te bevalliger en uitdrukkelijker te kunnen uiten, en de redenen kracht en aandrang bijtezetten: dit zelfde moet een verftandig Musicus in zijne Muzijk zoeken in acht te neemen, en door de afwifelingen van het Forte, Piano, Crescendo, Diminuendo, enz., dezelve leven en geest bijzetten; nu sterk, dan zacht, dan aanwasfende, in sterkte, dan verflaauwende of afnemende in kracht, zijne Muzijk laaten voordwerken, op dat men er niet bij in fleep valle, als zijnde dit eene der weezenlijkfte schoonheden der kunst, zonder welke eene Muzijk, dikwijls fchraal, flauw, leevenloos en flaaperig wordt; maar dit in acht genomen zijnde, een in de kunst middenmaatig ftuk, voor fraai zal doen doorgaan: daar dit verzuimd zijnde een doorwerkt en wezentlijk fraai ftuk, veeltijds maar in vergelijking van anderen, middenmaatig zal voorkomen, en dit is het eigenlijk, welke men door deezen term verftaat: eindelijk heeft men nog, welke tot deezen hoofdterm behoort, den term **Forzo**. Het welke van sommigen door misvattinge zodanig gefchreven wordt, doch, dat eigenlijk moet zijn Forte, waarvan boven gefproken is.

FORZARE. (*Italiaansch.*) Het komt van *Forza*, kracht, sterkte, magt, geweld, enz. *Forzare*, wil zeggen verkrachten, *Forcere*, geweld aandoen; dat is, met kracht of geweld iet ten we-

ge brengen: te weeten; zodanige Passage waarbij dat gevonden wordt, met kracht en geweld, spelen. *Forzato*, verkracht, geforceerd; dat is, met kracht of geweld verricht of ten wege gebragt zijnde: zie ook *SPORZARE*, en ook aldaar *SPORZATO*.

FOURNITURE. (*Een Fransche Term.*) Het wil eigenlijk zeggen vervulling, verdubbeling: dan, men bestempelt hiermede een register in het orgel; zijnde een soort van *Mixtuur* of *Scharp*, een *Openpijpwerk*, en een verdubbelde *Vulstem*: des niet zonder *Grondstemmen* te laaten hooren: zie verder *MIXTUUR* en *SCHARP*; en, vergelijk de termen *VULSTEMMEN*, en *GRONDSTEMMEN*,

FRAGMENT. (*Fransch.*) in het meervoudige *Fragmens*. In het Latijn *Fragmentum*, in het meervoudige *Fragmenta*; in het Italiaansch *Fragmento*, in het meervoudige *Fragmenti*. Het wil eigenlijk zeggen, stuk, brok, overschot, overblijfsel, een deel of stuk van een werk, overblijfsel, of overschot van iet: dan, *Rouffseau* zegt er van, in zijne *Dictionnaire de Musique*.

„ Men noemt in de *Opera* te Parijs zodanig, de verkiezing van drie of vier *Dansbedrijven*, welken men uit verscheidene *Operaas* trekt, en die men bij den anderen voegt, alhoewel ze geene de minste overéénkomst met elkander hebben, om na den anderen dien zelfden dag, vertoond te worden, en vervullen met hunne tuschenbedrijven, den gantschen tijd van de gewoone vertooring: er is niemand, dan een mensch zonder smaak, welke eene zodanige zamenvoeging kan bedenken, en een *Tooneel* zonder eigenbelang waar men hetzelfde kan dulden.”

Men kan des deeze term ook toepassen, op eenige bij den anderen verzamelde Muzijkstukken, welke geene of weinige overéénkomst met elkander hebben, en echter, achteréén gespeeld wordende, een geheel stuk uitmaken.

FRANCA MENTE. (*Italiaansch.*) Vrijlijk, vaardiglijk, moediglijk, dapperlijk, stoutlijk: te weeten; zodanig Muzijkstuk waarbij dit gevonden wordt, vaardiglijk te spelen: bij voorbeeld als *Presto*: vergelijk dit; en, zie ook *PRONTAMENTE*.

FRANCESCAMENTE. (*Een verbasterde Term welke tot geen Taal behoort.*) Van *Hal* bezigt deeze term, om er mede te kennen te geeven, op de *Fransche Trant*; wordende genoegzaam als *Andante* gespeeld.

FRAPPÉ. (*Fransch.*) *Trap*, slag; men verstaat er door bij de

Muzijk de tijd der maat, waarbij men de hand nederflaat, of de voet nedertrapt, om de maat aan te geven: men trapt met de voet nooit dan bij het eerste gedeelte der maat: dat is, op de eerste *tempo* van iedere maat: in oude tijden, trapte men in eene vier vierde maat, ook op de derde *Tempo*, of helft der maat: de reden hiervan is, dat de Ouden veeltijds de zinscheidingen ook in de helft der maat lieten vallen, waarbij men natuurlijk, en als van zelf toegeleid wordt om de maat te trappen; het welke nu door kundige *Componisten* vermijdt, en niet dan op de eerste *tempo* der maat geplaatst wordt, alwaar de trap der maat eigenlijk behoort en natuurlijk valt: vergelijk onze een-en dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*: bij het aangeeven der maat door de hand, slaan de Franschen altijd met de hand de eerste *tempo* der maat, en duiden de andere *tempoos* aan, door bijzondere bewegingen der hand: en de Italiaanen slaan met de hand altijd de twee eerste *tempoos* der maat, in eene drie drieledige maat, en ligten de hand op, bij de derde *tempo*; zij slaan bij eene vier vierde maat altijd de hand nederwaards, op de twee eerste *tempoos* der maat, en de twee laatste geeven zij te kennen, met de hand opteligen: zie verder, TACTUS.

FRASE. (*Italiaansch.*) In het Grieksch Latijn, *Phrasis*, φράσις. In het Fransch, *Phrase*: het wil zeggen, *manier*, wijze, of stijl van zig te uiten, het zij in het spreken, als bij voorbeeld, bij het *Recitatif*, het zij in 't zingen, het zij in 't schrijven, of *Componeren*: bij de muzijk verstaat men er eigenlijk door, een geordende en welgeschikte zamenhang van *Melodie*, en *Harmonie*, welke zonder eene merkelijke afbreeking, ophouding, of stilstand, eene min of meer volkomen zin uitmaakt, en welke op eene rust zig bepaalt, lang, of kort, naar de inrichtinge derzelve, en naar de schikking of overéénkomst van het Muzijkstuk, zonder welke geene Muzijk, vloejen, of lieflijk zijn kan; maar ongeregeld, ongeschikt, en aan eene verwarrende brabbeltaal gelijk is; hebbende eene volmaakte overéénkomst met de rijmtranten der Poëzij, waarbij iedere regel eene zekere overéénkomst heeft met eene andere, waarop hij slaat, of uitloopt, in onze *Catechismus der Muzijk* bekend onder den term van zinscheiding: bepalende de *Muzijkaale Phrasen*, of zinscheidingen, wegens de *Melodie*, zig bij eene zekeren zamenhang van zang; en wegens de *Harmonie*, bij eene zamenhang van *Accoorden*, en ondermengde *Dissonanten*, zodanig ingericht, en aan

elkander verbonden, dat dezelve een zekeren zin uitmaaken.

Rousseau zegt hiervan, in zijne *Dictionnaire de Musique*, op den term *Phrase*, in deeze, of dergelijke woorden: „ Het is in de *Muzijkaale Phrases*, in haare overéénkomst, „ in haaren samenhang, dat de wezenlijke fraaiheid der Mu- „ zijk bestaat: een *Componist*, welke de zinscheidingen „ wèl stelt, is een man van verstand: een zanger die „ de zinscheidingen en hun *Accent* naar behooren doet ge- „ waar worden, is een man van smaak; maar dien, welke „ niet anders kan voordbrengen, dan *Nooten*, den *Toon*, „ den *Tijd* of *Maat*, de *Intervallen*, zonder zig met de zin- „ scheidingen te bemoejen, hoe zeker, hoe naauwkeurig „ hij anders ook moge weezen, is niet anders dan een *Cro- „ que-Sol* ” dat is, *Nooteknapper*.

Wij zijn het met *Rousseau* ten vollen ééns, en daarom hebben wij den leerling, in onze negen-en-twintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, daarvan trachten kennis te doen krijgen, op dat hij met oordeel en verstand zoude te werk gaan, en gegrond weeten wat hij doet, schrijft, en ter nederfelt: zie dan, om te leeren, hoe men bij het *Componceeren* van Muzijkstukken hiermede te werk gaat, verder, onze gezegde negen-en-twintigste les, in zijn geheel; en, vergelijk, omtrent de gezegdens van *Rousseau*, in dit werk, de termen *CROQUE-NOTE*, en *CROQUE-SOL*; en verder, ter meerdere ophelderinge, **PARAGRAFO.**

FREDON. (*Fransch.*) Een oude term: hetzelfde betekent, eene gezwinde *Passage* van eenige *Nooten* meestentijds met *Diatonyke Toonen*, welke op eene *Syllabe* gezongen wordt: het is ten naastenbij, als het geene men naderhand genoemd heeft *Roulade*, of *Roulement*, met dit onderscheid, dat eene *Roulade* langer duurt, en schrijfbaar is, daar de *Fredon* niet anders is, dan eene korte bijvoeging van smaak; of zo als men zoude zeggen, eene in mindere deelen verdeelde *noot*, welke de zanger, of zangeresse op zekere *Noot*, die sleepende wordt voorgebragt, maakt. *Fredonner*, sleepen, beeven. *Faire des Fredons*, sleepingen, beevingen maaken; zijnde eene beeving of eene soort van *Tremulant*, (NB. geen *Triller*; maar eenigzins overéénkomende met de *Tremolo*.) welke al zingende wat al te dikwijls plagt gemaakt te worden: het zijn verouderde termen, die bij de moderne, of hedendaagsche Muzijk niet gebezigd worden, als spottender wijze: vergelijk **TREMULO.**

FREQUENTATO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Frequent*: het wil zeggen, dikwijls bezocht, betreden, bewandeld, dat dikwijls geschiedt: het komt van *Frequentie*, dikwijls voorvallende, of gebeurende: zeker Auteur wil dat men door deezen term moet verstaan, *met maatige stem; te zacht noch te sterk*; of gelijk een ander zegt: *met eene behoorelijke stem, zo als men gemeenlijk pleeg te zingen*: dan, wij kunnen niet zien, dat dit woord zulks wil te kennen geeven, of daartoe eenige aanleiding geeft, ten minsten het is onzes erachtens wat verre gezocht: indien men echter hetzelfde onder de *Muzikale Termen* wil geplaatst hebben, zouden wij van oordeel zijn, dat het beter zoude passen, op het *Chromatye*, en het *Enharmonyke* klankgeslacht; gelijk eenigen het Fransche woord *Frequent* toepasselijk maaken op het *Condensé* en *Epais* der Ouden: om dat hierbij de Toonen dicht, of dikwijls op elkander volgende, als naauw en menigvuldig bezocht, betreden, bewandeld worden: vergelijk *Genre Condensé*, *Genre Epais*, bij den term *GENRE*, onze veertiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 52—55, *Plaat 5. Fig. 6—9.*, en verder, *CHROMATICO*, en *ENHARMONICO*.

FRIGIO. (*Italiaansch, van het Grieksche Phrygios.*) Zie *PHRYGIOS*.

FRONTISPICIUM. *Τὸ ἐμπροσθεν.* (*Grieksch Latijn.*) In het Italiaansch, *Frontispicio*. In het Fransch, *Frontispice*. Het wil zeggen, het voornaamste van eenig ding, als bij voorbeeld, de voorgevel van een gebouw; ook het hoofd, het voorste van iet: men bestempelt met één van deeze termen een register in het Orgel; zijnde de *Præstant*, om dat deszelfs Pijpen, in het gezicht staan, en het voorste gedeelte des Orgels is: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, *PRÆSTANT*.

FUCARA. (*Een verbasterde Orgel-term.*) Deeze term is bij verbastering afgeleid, van het Latijnsche woord *Fucus*, een groote bei, een hommel, een horfel: wordende met deezen *verbasterden* term, een register in het Orgel bestempeld; zijnde een *Pijpwerk*, wijd van *Mensuur*, heel dik, en kort; geevende eenen hollen toon van zig: men wil dat die pijpen een gebrom van zig laten hooren, als dat der beien, hommels of horsels: wier naam zij draagen.

FUGA. (*Latijn en Italiaansch.*) In het Fransch, *Fugue*. In het meervoudige, voor het Latijn, *Fugæ*: in het meervoudige, voor het Italiaansch, *Fughe*. In het meervoudige, voor het Fransch, *Fugues*: het wil eigenlijk zeggen, de vlugt, ontvlugting, de vlugtneming, ontvlinding, wijking, deinzing; ook in eenen ruimen zin, ballingschap.

uitbanning, loop, vloed, enz.: dan, men verstaat er, bij de *Muzijk*, door, een zeker *kunstig Muzijkstuk*, met recht het *Proeffstuk* van een *Componist* genoemd; zijnde eene herhaling, door ééne of meerdere *Partijen*, van zekeren zang of *Thema*, de welke het eerste aangeheven heeft en begonnen is, en die deezen zang of *Thema* schijnen te verjaagen, te vervolgen, en achter den anderen te loopen, om dezelve te achterhaalen, intekrijgen, of te verjaagen; doende gestadig het *Thema* beurtlings en achterevoigends, van de eene *partij* tot de andere overgaan, zo rasch het *Thema* ten einde gebragt is, of dat men op het einde daar werkelijk nog mede bezig is; wordende dat *Thema*, in maatgezang, op allerhande *Harmonieuze* en *Melodieuze* wijze doorwerkt, nagebootst, met ontleende *Pasfages* van het *Thema* doorwerkt, en op hetzelfde toegepast.

Dat *Thema* wordt in het *Latijn* genoemd *Dux*; in het *Italiaansch* is het *Guida* of *Guidone*; in 't *Fransch* noemt men het *Guide*: het welke wil zeggen, leider, geleider, aanvoerder, leidsman, wegwijzer, voorganger, hoofd, gids, *Capitein*, *Hartog*, enz.: dus genoemd, omdat het *Thema* den zang die volgen moet, geleid, aanvoert, den weg wijst, voorgaat, en zo veel als hoofd, gids, *Capitein* en *Hartog* der andere *partijen* is.

Na dat het *Thema* zig *alleen*, zonder verzelling van eenige andere *partijen* heeft laten hooren, wordt hetzelfde beantwoord, door eene andere *partij*, op zekere gedeelte der *Schaale*, welke het naaste aan deszelfs *Intervallen* evenaart, dezelve *heele* en *halve Toonen*, hebberde, als dat gedeelte der *Schaale*, waarop men het *Thema* het eerste heeft laten hooren, naar maate dat hetzelfde ingericht is, het welk hier onder nader zal aangewezen worden: dit antwoord wordt in het *Latijn* genoemd *Replico* of beter *Replicatio* of *Responso*; in het *Italiaansch* is het, *Replica* of *Risposta*, in het *Fransch*, noemt men het *Replique* of *Réponse*, in het *bastaart Nederduitsch*, hiervan genoemd *Replicq* of *Replyk*. Antwoord, beantwoording, bescheid, bescheidgeevingen: na dit antwoord, wordt door eene andere *partij*, een tweede antwoord gedaan, of eene nadere beantwoording, op het voorige antwoord, na dat die geëindigd heeft, of gedeeltelijk het antwoord op het *Thema* volbragt heeft: dit tweede antwoord, of deeze nadere beantwoording, wordt in het *Latijn* genoemd *Duplico* of beter *Duplicatio*; in het *Italiaansch* is het *Duplica*; in het *Fransch* noemt men het *Duplicque*; in het *bastaart Nederduitsch*, hiervan *Duplicq* of *Duplyk* genoemd. *Dubbel*, of

tweede antwoord , wederantwoord , tegenantwoord , enz.

Het *Thema* vangt aan, of op den *Hoofdtoon*, of op den *Middentoon*, of op de *ters* des *Hoofdtoons*. Op andere gedeelten der *Schaale* worden dezelve niet gemaakt, (ten minsten zijn mij die nooit voorgekomen,) alhoewel het niet onmogelijk zoude zijn, om ze ook daarop te kunnen zamenstellen; maar om redenen, dat ze anders te veel uit den *toon* vallen, ten eenenmaale onnodig, zoudende hier door te ongerogeld en te ongeschikt worden.

Ret *Replyk* en *Duplyk*, geschiedt, of op den *Hoofdtoon*, of op den *Middentoon*, of op den *Introducteur*, of op de *ters* des *Hoofdtoons*, na dat het *Thema* is ingericht, en na dat hetzelfde begonnen is, of aanvang genomen heeft, op zekere gedeelte der *Schaale*, (gelijk nader zal blijken,) waarom eene nasprekkinge op eenig ander gedeelte der *Schaale*, niet anders kan aangemerkt worden, dan eene *Imitatie* of nabootzing, en niet als een antwoord op het *Thema*.

Die welke met den *Hoofdtoon* aanvangen, en het *Thema* daar op laten hooren, laten het *Replyk* op den *Middentoon* vallen, en het *Duplyk*, wederom op den *Hoofdtoon*, doch een *Oftaaf* hooger of laager, dan het *Thema* begonnen is.

De zulke die hun aanvang neemen, met den *Middentoon*, laten het *Replyk* op den *Hoofdtoon* komen, en het *Duplyk* (een *Oftaaf* hooger of laager dan men begonnen heeft,) wederom op den *Middentoon*.

Die met de *ters* des *Hoofdtoons* beginnen, laten het *Replyk* werken op den *Introducteur* van den *Hoofdtoon*, en het *Duplyk* wederom op de *ters* des *Hoofdtoons*, ook een *Oftaaf*, of zo veel men nodig oordeelt, (zo hier als voor de voorige) hooger of laager, dan het *Thema* aangevangen heeft, vallen: dan het *Thema*, *Replyk* en *Duplyk*, eens latende hooren, in de *Discant* of *Bovenpartij*, dan eens in den *Bas*, dan eens in den *Alt*, dan eens in de hoogte, dan eens in de laagte, dan eens in het midden, dan eens op mindere of meerdere hoogte of laagte, naar dat men zulks verkiest en goeddunkt.

Men moet het *Replyk* en *Duplyk*, zo veel doenlijk is, en het *Thema*, of de inrichtinge daarvan zulks eenigzins toelaat, zoeken naauwkeurig het *Thema* te laten beantwoorden: want hiervan hangt voornaamlijk het fraaje van die soort van *Muzyk* af; echter kan dit evenwel niet altijd voegelijk geschieden; want, vermits de *Schaale* zig verdeelt in twee deelen: te weeten; van den *Hoofdtoon* tot den *Middentoon*; welke in het opklimmen vier trappen is

zig bevat, en van den *Middentoon* tot den *Hoofdtoon*, welke maar drie trappen, (mede in het opklimmen) heeft, waarvan bij *Harmonica Divisone*, op den term *Harmonica* zal gesproken worden; zo is men verpligt, om op dat verschil der *Schaale* acht te geeven, en dikwijls genoodzaakt eenige veranderingen in het *Replyk* te maaken: vooral indien men van voorneemen is, om in denzelfden *toon* te blijven, of dat het *Thema* zodanig is ingericht, dat het niet binnen de paalen beperkt is, dat men voegelijk in den *toon* kan blijven, en des gevaar zoude loopen, om somtijds te verre van den *Hoofdtoon* afgedwaalen, en zig daarvan te verwijderen; doch dit heeft meest, en inzonderheid plaats, bij die soort van *Fugen*, welke op den *Middentoon* aanvangen, om dat het *Replyk* op den *Hoofdtoon* vallende, men hier een trap tot den *Middentoon*, in het nedergaan minder heeft, dan bij het *Thema*, het welke op den *Middentoon* begonnen zijnde, afdaalt naar den *Hoofdtoon*: doch van *Hoofdtoon* veranderende, laat men het *Thema*, wederom, zo naauwkeurig mogelijk is, hooren, door het *Duplyk*; het zelve overbrengende in dien *toon*, welke daartoe de naaste en natuurlijkste is.

Indien het *Thema* zodanig is zamengefeld, dat het *Replyk* kan invallen, al eer het *Thema* ten einde gebragt is, zal zulks de *Fuge* des te fraajer maaken, en aan den *Componist* gelegenheid geeven, om zijne kunst des te meer te doen blijken en aan den dag te leggen.

Wil men dat het *Thema* verstaanbaar, en ten duideljksten, geduurende de gantsche *Fuge*, zal gehoord worden, waaraan zo veel gelegen is, en het weezenlijke fraaje van die soort van *Muzijk* afhangt, zo zal men wijslyk handelen, dat, indien het *Thema* bestaat, uit veele *gefigureerde Nooten*, men de andere *partijen* daartegen, met eenvoudiger *Nooten* laat aanwerken. Daarentegen, indien het *Thema* bestaat uit lange en eenvoudige *Nooten*, zal men best doen, de *partijen* daar tegen, met *gefigureerde* nooten te laten werken, en dat eenvoudige, het welke, op zig zelf, somtijds zeer fraai kan weezen, hierdoor te verrijken, optecieren en aantevullen: doende ook tevens zo veel mogelijk is, het *Thema* eenigzins verwijderd van de andere *partijen* hooren, en de *partijen* daarvan verwijderd werken, 't welk het *Thema* des te luisterlijker zal doen verschijnen, en hetzelfde te verstaanbaarder tot het gehoor doen komen; zijnde dit een regel, die alhier eene fraaiheid is, alhoewel dikwijls in andere *Muzijk* een gebrek: want die niet in acht neemende, zal men het *Thema* beleemeren.

en dikwijls onverstaanbaar maaken, en eene verwarring van geluiden en *Harmonie* doen hooren, in plaats van eene welgeregelde *Fuge*: te meer is zulks hoog noodig, om dat deeze voort van *Muzijk*, zelden dan aan kenners behaagt, en het grootste gros der liefhebberen, geen behaagen in dat kunstig *Muzijk* hebben; kunnende met recht gezegd worden, gelijk elders iemand zegt: „ dat eene fraaje „ en kunstige *Fuge*, het ondankbaar meesterstuk is, van „ een *Componist*,” gelijk dezelve ook dikwijls meerder de kunst van deszelfs zamensteller doet blijken en aan het licht legt, dan dat zij het oor verlustigt van den toehoorder.

Het *Thema* dan met deszelfs *Replyk*, en *Duplyk*, afgewerkt zijnde, gaat men over naar eenige *bijtoonen*, en wel na dezulken, welke in orde naast aan dien *toon* vermaaglicht zijn, waarmede men aangevangen heeft, (zie onze zeven-en-twintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*,) het zij door het *Thema* zelf, of door behulp van ondermengde nabootsingen, zo veel mogelijk ontleend of afgeleid van het *Thema*, om bij den *Text* des *Hofatoons* te blijven; of zig daar aan niet willende verbinden, van geheele andere nabootsingen, en van zodanige *pasfages* welke geene overéénkomst met het *Thema* hebben: in den beoogden *toon* gekomen zijnde, laat men het *Thema*, met deszelfs *Re-*, en *Duplyk*, wederom eens hooren, of wel maar ééns het *Thema* alleen, of enkelijk met deszelfs *Replyk*, zonder het *Duplyk*, waarin men dan voords zodanige *pasfages* last, als men oordeelt best te zijn, en begeert, of verkiest, het zij *Melodieuse*, het zij *Harmonieuse*, met of zonder *ligaturen* of bindingen, gelijk men *Fugen* heeft, welke *pasfages*, en nabootsingen laten invloejen, die in het minste geene overéénkomst met het *Thema* hebben; of men bezigt in het tegendeel daartoe alleenlijk zulke *pasfages*, welke betrekking hebben op, of afgeleid zijn van het *Thema*: want men heeft ook zulke *Fugen*, die zig stiptlijk binden aan het *Thema*, en welke zig enkelijk daaraan bepalen, en geene andere *pasfages* of nabootsingen te voorschijn brengen, dan alleen zulke, die betrekking hebben op, of afgeleid zijn, van het *Thema*; of men voegt deeze beide soorten zamen, en maakt uit de mengeling deezer beide, eene zodanige, welke niet alleenlijk het *Thema* braaf doorwerkt, maar ook allerhande nabootsende *pasfages* hooren laat, die in het *Thema* reeds gegrond zijn, of daarvan afgeleid worden, en ook van zulke *pasfages* en nabootsingen, welke aan het *Thema* vreemd zijn, en het nieuws, buiten hetzelfde

laaten hooren; welke laatste zekerlijk de fraaifte moeten zijn, als niet alleenlijk aan het recht des *Themaas* voldoening geevende, maar ook op eenen losfen en vrijen zwier, dit kunstig *Muzijk* afwerken.

Op eene zodanige wijze, werkt men de geheele *Fuge* af, door alle *toon*en kruisende, welke met den *Hoofdtoon* der *Fuge* overéénstemmen, en op dezelve betrekking hebben, (zie onze zeven-en-twintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*,) meerder of minder die aandoende naar begeeren, in de eene langer, en in de andere korter blijvende, naar welgevallen, tot dat men eindelijk wederom in den *Hoofdtoon* der *Fuge*, en als t'huis gekomen is, van zijne wandeling en bezoek zijner vrienden, blijvende bij den eenen meerder, en bij den anderen minder tijd, gelijk de eene vriend, ook nader bestaande is dan de andere; waarbij zulks niet onaartig vergeleken wordt: drukkende zeker *Auteur* zig hier over zeer geestig dus uit: „ De verkeering „ in *Bijtoon*en verbeeldt hier als *visiten*, die een *spanseeren-* „ den *Hoofdtoon*, naar tijds gelegenheid, bij zijne naaste „ vrienden en goede bekenden, zelden bij vreemden, af- „ legt: ondertusfchen, bij dusdanige *visiten* behoeft men „ bij iederen vriend, dien men in 't voorbijgaan voor de „ deur ontmoet, juist niet intekeeren, veel min tweemaal „ in ééne wandeling, fchoon men hem bij de *Retour* nog „ wel eens groet, en een kort praatjen aflegt:” dan wederom in den *Hoofdtoon*, en als t'huis gekomen zijnde, laat men het *Thema*, nu nog eens voor het laatst hooren, het zij alleen zonder antwoord, of met het *Re-* en *Du-plyk*, of maar enkelijk met het *Replyk*, zonder *Duplyk*, hetzelfde wat uittrekkende, verkortende, of eenige gedeelten er nog van latende hooren, tot dat men eindelijk een besluit en einde van hetzelfde maakt, en bij het einde daarvan als nog zweemfelen latende hooren, daaraan een behoorelijk gepast slot en einde geeft.

Men kan bij dit kunststuk, allerlei *Speeltuigen* bezigen: dan, wij zouden van oordeel zijn, dat, hoe meerder bijzondere *speeltuigen* daar voor gebezigd worden, hoe meerder de oplettendheid en aandacht der toehoorenden zoude gaande gehouden worden, en dat ook hier door, die foort van *Muzijk* zeer zoude verleevendigd worden: stel eens twee *Violen*, een *Alt*, en eene *Violoncelle*, latende deezen op hunne beurt iet te doen krijgen; kunnende de *Contrebass*, met zijn zwaare en laage *toon*en, eens gehoord worden, dan eens de *Serpent*, *Basson*, *Clarinnet*, *Hoboe*, enz: dan, inzonderheid is er geen geschikter *speeltuig*

voor, dan het prachtige *Orgel*, als kunnende hetzelfde, in zijnen vollen glans en luister, op het voordeeligste, de *Fuge* doen te voorschijn komen en laten hooren; en vooral, indien hetzelfde, van meer dan van één *Handklavier* voorzien is, en een vrij *Pedaal* heeft, als kunnende dan eens op het eene, en dan wederom op een andere *Klavier*, dan eens in het *Pedaal*, enz., het *Thema*, het *Replyk*, en *Duplyk* laten te voorschijn komen, en door één persoon hier gedaan worden, dat, waar toe men anders veelen zoude van nooden hebben; gelijk dan ook doorgaands het gebruik is, om bij het proeffeelen, naar een openstaande *Organist-plaats*, een *Thema* voor eene *Fuge* optegeeven, welke op dat heerelyk speeltuig, door den proeffdoenden, voor de vuist, moet worden uitgewerkt, op dat hieruit zoude blijken, wie de bekwaamste is, de plaats verdient en toekomt; wordende hetzelfde als eigen aan dat speeltuig aangemerkt.

Zie daar dan zo kort mogelijk eene *Fuge* beschreven: dit is alleenlijk maar de gewoone weg, en de *ordinaire* regels, langs, en op welke eene *Fuge* geleid en gemaakt wordt; zijnde er echter eenige uitzonderingen, die somtijds het *Thema* vordert, welken hier bij moeten in acht genomen worden; doch om niet tweemaal hetzelfde te zeggen, en deeze te bekorten, zo zie verder, onze drie-entertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, alwaar zulks niet alleenlijk verder aangewezen en geleerd wordt, maar tevens ook eenige andere regels aan de hand worden gegēven, zo voor deezen als voor de dubbelde, *Contra-* of tegen-*Fugen*; gelijk er ook verscheidene soorten van *Fugen* zijn, zo als hier onder nader zal voorkomen; doch welke op het hoofdzaakelyke echter op het bovengemelde uitkomen; zijnde die les met voorbeelden, zo voor het leeren *Componneeren* of zamenstellen der *Fugen*, als wegens die uitzonderingen, voorzien: verders heeft men nog van deeze term.

FUGA AD OCTAVAM, in het Latijn; FUGA IN OTTAVA in het Italiaansch, FUGUE A L'OCTAVE; in het Fransch, *Fuge* op, of in het *Oftaaf*: te weeten; eene *Fuge* welke op het *Oftaaf*: naamlijk; op den *Hoofdtoon* begint, die daar aanvangt, en welke het *Thema*, *Sujet* of onderwerp daar het eerst laten hooren; eene *Fuge* welke met den *Hoofdtoon* begint, het *Replyk* op den *Middentoon* valt, en het *Duplyk* wederom op den *Hoofdtoon* komt: zie, tot meerdere ophelderinge, onze drie-entertigste les, bladz. 150, *Plaat 20*, *Fig. 1.*

FUGA AD QUINTAM in het Latijn; **FUGA IN QUINTA**, in het Italiaansch; **FUGUE A LA QUINTE**, in het Fransch; willende zeggen, *Fuge* op, of in de *Quint*: naamlijk; eene *Fuge* die op de *Quint* of den *Middentoon* aanvangt, die het *Thema*, *Sujet*, of onderwerp daar laat beginnen, en het eerste daarop laat hooren, eene *Fuge* welke begin is op de *Quint* des *Hoofdtoons*: te weeten; op den *Middentoon*, en waarvan het *Replyk* komt op den *Hoofdtoon*, en het *Duplyk* wederom valt op de *Quint* of *Middentoon*: zie, tot meerdere verstaanbaarheid, onze drie en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 150, Plaat 20. Fig. 2.

FUGA AD TERTIAM in het Latijn; **FUGA IN TERZA**, in het Italiaansch; **FUGUE A LA TIERCE**, in het Fransch, *Fuge* op, of in de *Ters*: naamlijk, eene *Fuge*, welke met de *ters* des *Hoofdtoons* begint, en daarmede aanvangt, die daar op het *Thema*, *Sujet* of onderwerp het eerste laat hooren, waarvan het *Replyk* valt op den *Introduceur*, en het *Duplyk*, wederom komt op de *ters* des *Hoofdtoons*: zie, ter nadere verklaaringe, onze drie-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 150, Plaat 20, Fig. 3.

FUGA AUTHENTICA in het Latijn; **FUGA AUTENTICA**, in het Italiaansch; **FUGUE AUTHENTIQUE**, in het Fransch, wordende door de Ouden dus genoemd eene *Fuge*, wanneer het *Thema* zodanig was ingericht, dat derzelve *Nooten* naar boven, of liever meest in het bovenste gedeelte der *Schaale*, of in het midden derzelve werkte, en zo was zamengefeld, dat het zig bepaalde in den omtrek van het *Oftaaf*, en daar buiten niet ging; noemende daarentegen, wanneer het *Thema* in de laagte, of liever meest in het onderste gedeelte der *Schaale*, of in het midden derzelve werkte, en zig verder zo verdeelde, dat zij aldaar buiten den omtrek van het *Oftaaf* ging, zo eene *Fuge*, *Fuga Plagale*; kunnende men, ter meerdere ophelderinge, hier mede vergelijken, de termen *Authenticus*, en *Plagalis*.

FUGA DOPPIA, in het Italiaansch; **FUGUE DOUBLE**, in het Fransch; willende zeggen, *dubbelde Fuge*, *tweevoudige Fuge*: te weeten, eene *Fuge*, welke twee *Themaas* heeft, waar bij men twee *Themaas* te gelijk moet bewerken: men heeft zodanige *Fugen*, welke door omkeering der *partijen*, ieder een *Thema* op zig zelve hebbende, zonder de *Harmonie* te bederven, eene *Dubbelde* of *tweeledige Fuge* uitmaakt: om hierin naar wensch te slaagen, is wel de zekerste weg, van deeze twee *Themaas*, welke te gelijk moeten bewerkt worden, met *Tersfen* en *Sexten* te
voor

voorschijn te doen komen: want een *Ters* omgekeerd, is een *Sext*; en des, het tegenovergestelde, welke alrijd door omkeeringe zal goed komen: zelden moet men daar voor bezigen, een *Quint*; vermits deeze, door omkeeringe, een *Quart* wordt: ook zelden een *Dissentant*; want daarbij zoude men gevaar loopen, van, door de omkeeringe der *partijen*, die goed te maaken: ook zal men, indien men wil dat beide de *Themaas* duidelijk gehoord worden, wijslijk handelen, van, als het eene *Thema* bestaat uit veele *gefigureerde nooten*, het andere *Thema* met eenvoudige en lange *nooten* te laten werken; zullende dan best en duidelijk tot het gehoor komen, daar anders beide braaf *gefigureerd* zijnde, dikwijls van beide niets dan een verward geluid gehoord wordt, kunnende men hiermede vergelijken den term *Contra-Fuga* bij den term *Contra, Contrapunto*, en verder onze, door voorbeelden aangewezen, drie-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 153, Plaat 21.

Zo heeft men er ook nog van eenen geheel anderen aart: te weeten; zulke *dubbeld Fugen*, waarvan de eerste *partij* een *Thema*, *Stijet* of Onderwerp voorstelt; en in plaats van dit *thema* te laten antwoorden door het *Re* en *Du-plyk*, zo stellen dezelve hier een geheel ander *Thema* in de plaats; ten eenen maale verscheelende van dat *Thema*, het welke het eerste heeft aangevangen, en door het *Re*- en *Du-plyk* moest beantwoord zijn geworden: men heeft er zelfs van 2, 3; 4, 5, en 6, *Themaas*; alle onderscheiden van den anderen.

FUGA GRAVIS in het Latijn; FUGA GRAVE in het Italiaansch; FUGUE GRAVE in het Fransch; staartige, ernsthaftige *Fuge*: te weeten; eene *Fuge* waarvan de *nooten* niet werken met veele *figuren*; maar welker *nooten* meest bestaan uit heelen, halven, vierden, en weinige agtste, zestiende of tweenden-dertigste deelen, en waarvan het *moevenest* zeer langzaam is: bij voorbeeld, als eene *Grave, Largo, Lento* enz.

FUGA HOMOPHONA, in het Grieksch Latijn, en Italiaansch; wordende er door verstaan eene *Fuge* welke niet met het *Re*- en *Du-plyk* werkt, maar enkelijk *Unissons*-gewijze; kunnende ter meerdere ophelderinge hiermede vergeleekert worden; de termen *Homophonie*, en *Fuga in Unisfono*, van welke laatste hier onder nader zal gesproken worden.

FUGA IMPLICATA, in het Latijn: willende eigenlijk zeggen, verwarde *Fuge*: dan, men verstaat er door, eene *Fuge*, waarvan het *Replyk* al begint eer het *Thema* der *Fuge* ten

einde gebragt is: deeze foort van *Fugen* is veel moeilijker en veel bepaalder dan de *Fuga Libera*; maar ook echter gemaklijker dan de *Fuga Multiplex*: dezelve wordt, buiten dat, eveneens bewerkt als de regels der *Fuge* medebrengen; kunnende men hier mede vergelijken *Fuga Libera*, en *Fuga Multiplex*, waarvan wij hier onder nader zullen spreken.

FUGA IN CONSEQUENZA, of FUGA IN CONSEQUENZA, in het Italiaansch; willende zo veel zeggen, als *Fuge* in, of op het vervolg: dan, er wordt eigenlijk door verstaan eene *Canon*, om dat hier bij het *Thema*, *Sujet*, of Onderwerp, van het begin des stuks tot aan deszelfs einde gehoord wordt, overgaande van de eene partij en toon tot den anderen, en hetzelfde aldus altijd achtervolgende; niet als eene *Fuge*, met deszelfs *Re-* en *Du-plek*, maar enkelijk met het *Thema*, in bijzondere partijen en toonen; kunnende men ter meerdere verstaanbaarheid, verder hiermede vergelijken, *Canone*, en den term *Consequente*.

FUGA IN UNISSONO, in het Italiaansch; FUGUE A L'UNISSON, in het Fransch; willende zo veel zeggen, als *Fuge* in, of op eenluidigheid of gelijkkluidigheid: te weeten; eene *Fuge*, welke maar bij zekere gedeelten van het stuk antwoordt of liever naspreekt, niet met het *Re-* en *Du-plek*, gelijk drie voorgaande, maar welke het *Thema* enkelijk imiteert of nabootst, op hetzelfde gedeelte der *Schaale*, en met dezelfde *Intervallen*, alleenlijk maar in hoogte of laagte verscheelende, en even als het *Thema* aangevangen heeft; kunnende men hiermede vergelijken *Fuga Homophona*, waarvan hier vooren gesproken is

FUGA LEGATA, in het Italiaansch, of FUGA LIGATA, in het Latijn en Italiaansch, FUGUE LIÉE, in het Fransch; willende eigenlijk zeggen, gebondene *Fuge*, aangebondene *Fuge*: dan, men verstaat er door eene *Fuge*, welke met veele *Ligaturen* of bindingen werkt: 't is het tegengestelde van *Fuga Sciolta*, waarvan hier onder nader zal gesproken worden; willende *Legato* ook, in eenen ruim zin, zeggen, verbonden, verplicht, waarom er zijn die willen, dat men door *Fuga Legata* moet verstaan, eene *Fuge* welke *Obligato* is: dat is; die het geheele stuk door, zo lange als de *Fuge* duurt, altijd zo wel het *Re-* en *Du-plek* laat hooren, als het *Thema*: dan, vermits *Obligato*, in eenen eigenlijken zin, verbonden, verplicht, wil zeggen, willen wij liever dit overlaaten, voor *Fuga Obligata*, en deeze verklaring daar zoeken; zullende hiervan onder nader gesproken worden.

FUGA LIBERA, in het Latijn, en Italiaansch; FUGUE LIBRE, in het Fransch; vrije *Fuge*: te weeten; eene *Fuge*, welke

het *Re-* en *Du-plyk* niet laat te voorschijn komen, voor dat het *Thema* der *Fuge* ten einde gebragt is, en hetzelfde ten eenenmaale is afgewerkt; daar de *Fuga Implicata* het *Re-* en *Du-plyk* reeds laat aanvangen, al eer het *Thema* aan het einde gekomen is: eene *Fuge*, welke niet altijd het *Re-* en *Du-plyk* laat hooren, in diervoegen als de regels der *Fugen* medebrengen, of het geheele stuk door zig daaraan verbindt, maar zulks op zekere gedeelten der *Fuge* alleenlijk inricht, zulks doende naar welgevallen; dan eens met het *Re-* en *Du-plyk*, dan wederom maar eens alleen met het *Re-lyk*, zonder *Du-lyk*; dan eens zonder *Re-* en *Du-plyk*, maar het *Thema* alleen latende hooren, of het *Re-* en *Du-plyk* overbrengende in een zodanigen toon, welken men niet verwacht had; van toon willende verandere het *Re-* of *Du-lyk* daar voor bezigende in plaats van andere gaugen; de *Fuge* verder op eenen vrijen trant afwerkende, niet altijd *passages* latende hooren, die betrekking hebben op, of afgeleid zijn van het *Thema*, maar geheel andere daar mede voor bezigende, en zulke *passages* en *imitatien* of naarsbootsingen inlassende, welke het *Thema* vreemd zijn, geheel iet anders voorstellende, en iet nieuws buiten hetzelfde latende hooren; ook wel eens voor het *Re-* en *Du-lyk*, zodanige *passages* nemende, welke een geheel andere *Thema* schijnen te kennen te geeven; ten eenenmaale verschillende van het *Thema*, welke het eerste heeft aangevangen; en beantwoord moest zijn geworden; door het *Re-* en *Du-lyk*: eindelijk eene *Fuge*, welke alle *passages* op eene losse wijze behandelt, zig niet altijd striktlyk bindende aan de regels der *Fuge*, maar zulks naar welgevallen bewerkende: deeze soort van *Fugen* is de gemakkelijkste; kunnende men ter meerdere ophelderinge vergelijken; de reeds bovengemelde termen *Fuga Doppia*, op het laatste gedeelte; en *Fuga Implicata*.

FUGA MULTIPLEX; in het Latijn; willende eigenlijk zeggen, veelvuldige *Fuge*: dan, men verstaat er door, eene *Fuge*, welke meer dan één *Thema* aanheemt: gelijk men er heeft die 2, 3, 4, 5, en 6; bijzondere *Themaas* tot onderwerp hebben, alle onderscheiden van elkander: deeze *Fugen* zijn wel de moeijelijkste soort, maar ook tevens de kunstigste; kunnende men verder hier over nazien, waartoe deezen eigenlijk behooren; *Fuga Doppia*, waarvan hier boven reeds gesproken is.

FUGA OBLIGATA in het Italiaansch, FUGUE OBLIGÉE in het Fransch; willende eigenlijk zeggen, verbondene, verplichte; *Obligata Fuge*: dan, er wordt door verstaan eene *Fu-*

ge, welke het *Re-* en *Du-plyk*, het geheele stuk door laat hooren: te weten; zorasch het *Thema* ten einde gebragt is, of daarmede op het laatste werkelijk nog bezig is, het *Replyk* aanvangt, en daarna het *Duplyk*, op gelijke wijze, zulks het geheele stuk door zodanig bewerkt wordende, nooit het *Thema* latende hooren, of het *Re-* en *Du-plyk* moet op die zelfde manier volgen, nooit andere *passages* inlasfende, dan die in het *Thema* zijn opgesloten, daar betrekking op hebbende of van afgeleid zijn, zig stiptlijk bindende aan de regels der *Fugen*, zonder eenige vrijheid daar bij te neemen, of daarvan aftewijken: het is juist het tegengestelde van *Fuga Libera*, welke men ter meerdere ophelderinge hiermede kan vergelijken.

FUGA PATETICA in het Italiaansch; FUGUE PATHETIQUE, of PASSIONÉE in het Fransch; hartbeweegende, zielroerende *Fuge*: naamlijk; eene *Fuge*, geschikt om eenige hartstochten, als droefheid, wanhoop, enz. uitedrukken: dezelve worden met *Chromatyke*, en *Euharmonyke Intervallen* doorwerkt, om dat deeze die hartstochten best uitdrukken; wordende langzaam gespeeld: bij voorbeeld; als eene *Largo*, *Lento*, *Adagio* of diergelyk.

FUGA PER ARSIN in het Grieksch Latijn, en Italiaansch; van het Grieksche *Arsis*; willende eigenlijk zo veel zeggen, als *Fuge* door opheffing: dan, de Ouden verstonden er door eene *Fuge*, welke zodanig was ingericht dat dezelve begon op den tweeden tijd der maat, die door het ophellen der hand of voet aangeduid wordt: daarentegen, noemden zij *Fuga per Thesis*, of *Fuge* door nederdrukkinge, zulk eene *Fuge*, welke begon met den eersten tijd der maat, om dat deeze door het nederbuigen of neder slaan der hand aangeduid wordt; kunnende men ter meerdere verstaanbaarheid, hiermede vergelijken de termen *Arsis* en *Thesis*.

De Ouden bezigden deeze term ook, wanneer het *Thema* zo was zamengesteld, dat hetzelfde opkomt, of naar de hoogte ging; noemende hetzelfde *Fuga per Thesis*, als het *Thema* dermaate ingericht was, dat hetzelfde nederwaards, of naar de laagte werkte; kunnende men ten deezen opzichte hiermede vergelijken de hier onder volgende term *Fuga per Arsin e Thesis*.

FUGA PER ARSIN E THESIS in het Grieksch Italiaansch, van het Grieksche *Arsis*, en *Thesis*; willende eigenlijk zo veel zeggen, als *Fuge* door opheffing en nederbuiging: dan, de Ouden wilden hier door verstaan hebben, eene zodanige *Fuge*, welke twee *Themaas* heeft, waarvan het eene *Thema*

in de laagte werkt, terwijl het andere *Thema* zig in de *bovenpartij* laat hooren, en zodanig is ingericht, dat wanneer het eene *Thema* daalt, het andere in plaats van hetzelfde te *imiteeren* of nabootsen, mede al nedergaande, integendeel hetzelfde *imiteert* of nabootst al opgaande; zijnde hetzelfde als *Fuga per Contrarii Movimenti*, waarvan hier onder zal gesproken worden; kunnende men hiermede vergelijken den term *Contra-Fuga*, waarvan hier boven bij den term *Fuga* reeds gesproken is, en ook op den term *Contra*.

FUGA PER CONTRARIUM MOVIMENTI in het Italiaansch; FUGUE PAR MOUVEMENTS CONTRAIRES, in het Fransch; willende eigenlijk zeggen, *Fuge* door tegenstrijdige bewegingen: dan, er wordt door verstaan, eene *Fuge* welke bestaat uit twee *Thema's*, en die door tegenstrijdige bewegingen werken; de eene in de *bovenpartij*, en de andere in de *onderpartij*; zijnde zodanig ingericht, dat als het eene *Thema* naar de hoogte werkt, het andere naar de laagte gaat, en des altijd met eene tegenstrijdige beweging voortgaat; zijnde hetzelfde als *Fuga per Arsin e Thesis*, waarvan hier boven reeds is gesproken; kunnende men tevens hiermede ook de reeds bovengemelde termen *Contra-Fuga*, *Fuga Doppia*, enz., vergelijken.

FUGA PERFIDIATA in het Italiaansch; willende zo veel zeggen als halfarrige *Fuge*: te weeten; eene zodanige *Fuge*, welke altijd blijft bij haare eerste *mouvement* of beweging, zonder daarvan afte wijken; kunnende men hiermede vergelijken *Contrapunto Perfidiato*, waarvan bij den term *Contrapunto* is gesproken, en verder den term *Perfidia*.

FUGA PERPETUA in het Latijn, en Italiaansch; FUGUE PERPETUELLE in het Fransch; willende zeggen, eeuwige, geduurige, aaneenhangende, altijdduurende, onophoudelijke *Fuge*: te weeten; eene *Fuge*, welke altijd en onophoudelijk het *Thema*, *Sujet* of *Onderwerp* vervolgt, van de eene *partij* en *toon* hetzelfde tot de andere overbrengende, tot het einde des fluks zulks vervolgende; kunnende, door geduuriglijk weder van nieuws te beginnen, daarmede blijven volharden zo lange als men begeert, even als of er geen einde aan ware; zijnde zodanig zamengesteld dat dit voege-lijk kan geschieden, zonder dat een aanhoorder zulks gewaar wordt, of dat het eenigzins aanstootelijk zij: het welke eigenlijk bij de *Canons* der Ouden plaats had; gelijk er dan ook eene zodanige *Canon* door verstaan wordt, die wel eens ook eene *Fuge* plagt genoemd te worden, waarvan men dan dus verder den term *Canon* op na kan zien.

FUGA PER THESIN in het Grieksch Latijn, en Italiaansch; van het Grieksche *Thesis*; willende eigenlijk zeggen, *Fuge* door nederdrukking: dan, de Ouden wilden er door verstaan hebben, eene *Fuge*, die begon met den eersten tijd der maat; daar de *Fuga per Arsin* begon op den tweeden tijd der maat; kunnende men ter meerdere verklarings, verder hier op nazien *Fuga per Arsin* waarvan hier boven gesproken is, en vergelijken de termen, *Arsis*, en *Thesis*.

De Ouden verftonden ook door deezen term, wanneer het *Thema* zodanig was ingericht, dat hetzelfde nederwaards of naar de laagte ging; noemden hetzelfde *Fuga per Arsin*, wanneer het *Thema* zo was zamengefeld, dat hetzelfde opwaards of naar de hoogte werkte; kunnende men, ten deezen opzichte hiermede vergelijken *Fuga per Arsin e Thesis*, waarvan mede hier vooren is gesproken.

FUGA PLAGALIS, in het Latijn; FUGA PLAGALE in het Italiaansch; FUGUE PLAGALE in het Fransch; willende zo veel zeggen, als aangrenzende *Fuge*. De Ouden bezigten deeze term, en noemden eene *Fuge* aldus, wanneer het *Thema* zodanig was ingericht, dat deszelfs *nooten* in de laagte, of liever meest in het onderfte gedeelte der *Schaale*, of in het midden derzelve werkten, en zig verder zo verdeelden, dat zij aldaar buiten den omtrek van het *Oftaaf* gingen; noemende daarentegen, wanneer het *Thema* zodanig was ingericht, dat deszelfs *nooten* naar boven, of liever meest in het bovenfte gedeelte der *Schaale*, of in het midden derzelve werkten, en zo was zamengefeld, dat het zig bepaalde in den omtrek van het *Oftaaf*, en daar buiten niet ging, *Fuga Authentica*; kunnende men verder, de termen, *Authenticus* en *Plagalis*, hiermede vergelijken.

FUGA ROVERSCIATA in het Italiaansch; FUGUE RENVERSÉE, in het Fransch; omgekeerde *Fuge*. Er wordt eigenlijk door verstaan, eene *Fuge*, welke twee *Themaas* heeft, en die te gelijk bewerkt worden, waarvan dezelve, dan eens boven, en dan wederom eens beneden zijn, door verwisseling of omkeering; zijnde dit hetzelfde als *Fuga Doppia* waarvan wij boven hebben gesproken, en *Contra-Fuga*, waarvan wij op den term *Contra* gesproken hebben.

FUGA SCIOLTA, in het Italiaansch; FUGUE DÉLIÉE in het Fransch; willende eigenlijk zeggen, losse *Fuge*, ontbondene *Fuge*, enz.: dan, er wordt door verstaan eene *Fuge*, welke zonder *Ligaturen* of bindingen werkt, en des los,

ongebonden en vrij; zijnde het tegengefelde van *Fuga Legata*, waarvan hier boven gefproken is. Men wil, dat men door deezen term ook moet verftaan, eene *Fuge*, welke niet altijd het *Replyk*, en *Duplyk* laat hooren, in diervoegen, als de regels der *Fugen* medebrengen, of het geheele ftuk door hetzelfde laaten hooren; maar zulks doet naar welgevallen, dezelve op eene losfe en vrije wijze bewerken: dan vermids *Sciutto* eigenlijk meerder in bovengemelde betrekkinge gebezigt wordt, als willende zeggen, gelost, los, ledig, ontbonden, enz., zo hebben wij deeze verklaringe op den term *Fuga Libera*, waarvan wij boven gefproken hebben, willen verklaaren, als zulks eigenaartiger willende te kennen geeven.

FUGARA. (*Een verbasterde Orgel-term.*) Deeze term is bij verbastering, van den mede verbasterden term *Fucara*, en deeze wederom bij verbastering, van het Latijnsche woord *Fucus*, een groote bei, een hommel, een horfel, afgeleid: men bestempelt met deezen verbasterden term een register in het *Orgel*; zijnde hetzelfde als *Fucara*: zie, ter meerdere ophelderinge, welke nader aan het oorspronkelijke woord komt, **FUCARA**.

FUGATO (*Italiaansch*) *Fugeerende*, *Fugascher* wijze: het wil eigenlijk zeggen, op de vlugt gejaagd, iet dat op de vlugt gedreeven wordt: dan, men verftaat er het zelfde door bij de Muzijk, dat door *Fuga* te kennen gegeven wordt: eigenlijk iet dat op de trant van eene *Fuge* bewerkt is; zijnde een *Thema* die volgens zekere regels bewerkt wordt, en welke door de partijen als achtervolgd, geaagd, en op de vlugt gedreeven wordt: vergelijk des **FUGA**.

FUGGITO. (*Italiaansch.*) Zie **SFUGGITO**.

FUGUE. (*Fransch.*) Zie al de termen welke in het Fransch hier op vallen, als *Fugue*, *Fugue à l'Octave*, *Fugue à la Quinte*, *Fugue à la Tierce*, enz., verklaard in het Latijn, Italiaansch, en Fransch; bij de Latijnsche, en Italiaansche term, **FUGA**, en aldaar *Fuga ad Octavam*, *Fuga ad Quintam*, *Fuga ad Tertiam*, enz.

FUNDAMENTALIS. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, grondige: te weten; gefproken van den grond of het onderfte van iet: het komt van *Fundamentum*: de grond, grondvest, grondslag, enz.: men bestempelt met deezen term, een register in het *Orgel*; zijnde de groote *Prasfont*, die met recht dus kan genoemd worden: om dat alle de overige geluiden, daar van afgeleid worden, en als 't ware daarop rusten en steunen, als de grond en het *Fondament*.

zijnde, van de Orgel-geluiden: vergelijk FOND D'ORGUE; en, zie verder, PRÆSTANT.

FUNERAL MARCH. (Engelsch.) Zie MARCHIA FUNEBRIS.

FURIALE, FURIATA, en FURIÓSE. (Latijn.) *Furiale* wil zeggen, op eene woedende wijze; *Furiata*, razende, woedende; en *Furióse*, verwoedeijk, met woede, geweldiglijk, enz: wanneer men één van deeze termen vindt bij een Muzijkstuk, geeft het te kennen, datmen zodanig stuk waarbij dit staat, rasch en heel gezwind moet speelen, bij voorbeeld als Prestissimo; Con Furia, waarvan wij bij Con gesproken hebben geeft hetzelfde te kennen: zo heeft men ook in het Italiaansch, *Furiosamente*, op eene woedende, geweldige, bovenmaatige, uitermaate, zeer heftige wijze; zeer rasch, haastig, sterk; het stuk op eene woedende wijs aantastende; als een dolleman speelende; en des allergezwindst, aller raschst, zo gaauw als men maar kan uitvoeren. En, *Furióso*, woedende, razende, heftig, haastig; het stuk, sterk, gaauw en rasch aantastende; op het vliegen af; en des als Prestissimo. Even zodanig heeft men in het Fransch *Furieuse*, verwoede; wordende hiermede wel eens bestempeld een Muzijkstuk dat veele gezwinde passagies heeft, in veele bonte Figuren uitgewerkt zijnde, en dat rasch en gezwind moet gespeeld worden: bij voorbeeld als Prestissimo. *Furieusement*, zeer veel, uitermaate geweldig: naamlijk; het stuk rasch, haastig en sterk aantastende; op het vliegen af; en des als Prestissimo het te speelen. *Furieux*; zijnde het manlijke van *Furieuse*, waarvan wij zo even gesproken hebben; willende zeggen, verwoed, woedende, fel, woedig, dol, razende, enz.: vervolgens zeer rasch, als Prestissimo.

FUSA. (Italiaansch.) In het meervoudige *Fuse*. Het komt eigenlijk van *Fuso*, een spil of stok, en *Fuscello*, een krul, splinter, of spaan: men verstaat er door een Noot, agtste genaamd; zijnde een noot, waarvan de kop toe is, met een staart of streepjen, waaraan een krulletjen of haakjen getrokken is; wordende ook genoemd *Chroma*, of *Croma*; in het Fransch, *Croche*: zie onze vijfde les, van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 2, Fig. 4, en CHROMA.

De Ouden hadden ook eene noot, welke zij dus noemden; zijnde even als onze noot agtste genaamd getekend: of zij lieten ook wel den kop daarvan open, zo als onze halve noot, waaraan zij een streepjen of haakjen aan deszelfs staart haalden, gelijk aan onze agtstens; zijnde deeze laatste in de *Tripel* maat gebezigd: zie verder, NOTA.

FUSEA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Fusee*. De Italianen verstaan er door eene noot; zijnde een vier-en-zestigste deel: te weeten; waarvan aan den staart der noot vier haakjens zijn, of zo er meerdere van deeze soort bij elkander behooren, viermaal gestreepd zijn: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, *NOTA*.

FUSÉE. (*Fransch.*) In het meervoudige *Fusées*. De Franschen verstaan, bij de Muzijk, door deezen term, eene zekere *passage*, of liever eene zekere *Muzijkaale Figuur*; zijnde eene zeer schielijke voordduurende trek, streek of loop, welke rijzende of daalende gespeeld wordt, om twee nooten of toonen, die verre (stel eens een *Octaaf*, meerder of iet minder,) van elkander liggen, aaneen te voegen, door middel van eenige tusschenvoegende nooten, welke in zestienden of twee-en-dertigsten verdeeld zijn, en in éenen trek, of loop getrokken of gespeeld worden, heel rasch voordrollende.

Men kan dezelve niet voordbrengen, als op nooten van lange waarde; ten minsten moet één van dezelve zodanige waarde hebben, dat ze, zonder de maat te vertragen, in deszelfs plaats kunnen gemaakt worden; of er moet een zwiigteken of zwiigtekens gevonden worden, om tijd te hebben van ze te kunnen inlassen, die daar mede aantevullen, en het Muzijkstuk optecieren: zie, ter meerdere ophelderinge, achter de letter F, *Plaat 20*, *Fig. 9*.

FUSELLA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Fuselle*. Een noot overéénkomende met onze twee-en-dertigsten; wordende ook *Biscroma* genoemd: zie onze vijfde les, van den *Catechismus der Muzijk*, *Plaat 2*, *Fig. 4*, en verder, *BISCROMA*, en *NOTA*.

FUSZ-TON. (*Een Hoogduitfche Term.*) Zie *VOET-TOON*.

F UT FA. (*Een Term der Schaale of Klanktadder.*) Met deeze verwarrende *Syllaben*, benoemen de Franschen den vierden toon der schaale van *Guido Arctinus*, overéénkomende met onze F; die ook wel maar enkelijk noemende *Fa*: zie verder, ter meerdere ophelderinge, *SYSTEMA*.

De Franschen bestempelen met deeze term ook de *Bas* of *F*-sleutel; die noemende *Clef de F Ut Fa*, of ook wel maar enkelijk *Clef de Fa*; vergelijk, ten deezen opzichte, onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, *bladz. 2*, *Plaat 1*, *Fig. 7*, *8*, en *9*.

FZ. (*Bij verkorting van Forzare, of Forzato.*) Zie *FORZARE*.

G.

G. is de zevende en laatste van het *Alphabet* of *A, B, C.* en ook de zevende en laatste van het *Muzijkaale letter-Systeem*; zijnde de vijfde noot of toon der *Diatonyke* of natuurlijke Schaal: zie onze tiende les; en, vergelijk onze veertiende les, van den *Catechismus der Muzijk*; en, zie verder, **SYSTEMA.**

G. wordt door de Franschen, bij hun *Muzijkaal Systeem*, schaal, toon-, of klank-ladder *Sol* genoemd: vergelijk **SYSTEMA.**

Men bestempelt met deeze letter ook een' *Muzijk-sleutel*, dien noemende de *G-sleutel*; wordende gebezigt voor de stem, de *Viool*, (daarom ook wel de *Violsleutel* genoemd,) de *Fluit*, *Hoorn*, *Clarinet*, *Hobo*, de *Discant*, *boven-* en sommige *midden-partijen*: zie, ten deezen opzichte, verder, onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, *Plaat 1, Fig. 1, en 2.*

GAFFEL. (*Een Blaaspeeltuig Term.*) Men noemt zodanig, wanneer men op de *Fluit*, *Hobo*, *Clarinet*, enz. een toon moet neemden met den voorsten en achtersten vinger, en er voor de middenste vinger een gat open blijft, hoedanig plaats heeft, wanneer men, bij voorbeeld op de *Dwarsfluit*, *F-natuurlijk*, of *B-mol* neemt.

GAGLIARDA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Gaillarde*. Het komt van *Gagliardo*: (waarvan het eigenlijk het vrouwelijke is;) het wil zeggen, sterk, krachtig, magtig, fors, geweldig; ook moedig, dapper, kloek, manhaftig, kloekmoedig, heldhaftig, enz. Er wordt, bij de *Muzijk*, door verstaan, een dans, die moedig, heldhaftig, fors, manhaftig is, volgens deszelfs betekenis; maar echter ook vrolijk en leevendig, in eene drie vierde, of ook wel in eene drie-agtste maat, dus getekend $\frac{3}{4}$, of $\frac{3}{8}$; zijnde doorgaans in *Tripels* verdeeld: wordende met snelle schreden gedanst: dezelve heeft gelijk de *Pavana* drie *Repetitien* van vier, agt, of twaalf maten, niet meer of minder: er worden somwijlen verliesde *Ariaas* onder gemengd, die bij gelegenheid van een *Masquerade* onder het dansen gezongen worden: die liederen bestaan gemeenlijk uit een *Carmen Trochaicum*: te weeten; uit een voetmaat, bestaande uit eene lange, en eene korte lettergreep, waarna de *Muzijk* ook geschikt is: wordende *Allegro Assai*, of

een weinig *Presto* gespeeld: men stelt, dat dezelve zoude afkomstig zijn, van *Romen*, of ten minsten uit *Italien*; zijnde daarom eertijds ook wel genoemd *Romanesco*; wordende ook wel eens *Saltarello* geheten: dan, deeze dans is al overlang uit het gebruik geraakt: vergelijk *ROMANESCO*.

GAI. (*Fransch.*) Waarvan men in het bastaart Italiaansch gemaakt heeft *Gaio*. Het wil zeggen, vrolijk, lustig, leevendig, enz.; wordende gespeeld tuschen het gemaatigde *Moderato*, en het vlugge *Vivace*, of rasche *Presto*: naamlijk; als *Allegro*: zie des verder, waarmede het eigenlijk overéénkomt, *ALLEGRO*.

GAILLARDEMENT. (*Fransch.*) Vrolijk, met blijdschap; op eene vrolijke wijze: het wordt gespeeld als *Allegro*: vergelijk hier boven *GAI*; en, zie verder *ALLEGRO*.

GAJAMENTE, en GAJO. (*Verbasterde Termen.*) Zie *GAYEMENT*.

GALANTE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Galant*: in het vrouwlijke *Galante*: het wil eigenlijk zeggen, aangenaam, bevallig, vrolijk, lustig, vermaaklijk: dan, er wordt, bij de Muziek, door verstaan, een zodanig muzikstuk, dat aangenaam, bevallig, geestig, en tevens vrolijk is: *Galantemense*, op eene aangename vrolijke wijze: het wordt gespeeld, als *Allegro*: vergelijk des *ALLEGRO*.

GALLIAMBUS. (*Latijn.*) Bij verbastering *Gallimatias*, of *Gallimatias*: een verward lied, hoedanig de *Priesters* der Godinne *Cybele* zongen.

Het woord *Galliambus* is eigenlijk een zamenstel van *Fambus*; en *Gallus*, een *Priester* van *Cybele*: deeze *Priesteren* droegen het beeld dier Godinne rond, ten einde daarvoor aalmoesen te verkrijgen; en dewijl een gedeelte hunner bezigheid was, om verzen door het gantsche land te zingen, maakten zij door dit middel de Dichtkunst zeer verachtelijk, als van de beste soort niet zijnde.

Deeze soort van verzen bestond uit zes voeten: naamlijk; een *Anapest*, zijnde twee korte en een lange greep; of een *Spondæus*; een *Fambus*; of een *Anapest*, of een *Tribrachys*; een *Fambus*; een *Dactylus*; een *Anapest*.

GALLICINIUM. (*Latijn.*) Het haanengekraai: zie, hoe zulks door *Muziek* nagebootst wordt, bij den term *KETELTROM*.

GALOUBÉ. (*Fransch.*) Men verstaat er een *Tambouryn* door: zie ook *Tamburino*, bij den term *TAMBURO*.

GAMA, of GAMMA. (*Grieksch Italiaansch.*) *Gama*, is van het Grieksche *Gamma*, en ook *Gamma* zelf, in het Italiaansch overgenomen. In het Fransch, *Game*, of beter *Gamme*; bij verkorting *Gam*. *Gamma*, is eigenlijk eene Grieksche let-

ter, van de Hebreeuwſche *Gimel*, en Arameeuwſche *Gomal*, of *Gómal*; betekende G, in de Griekſche taale dus geſchreven Γ : dan, er wordt bij de Muzijk door verſtaan, zekere tafel, te weeten; de ſchaale, toon- of klank-ladder in de zang- en ſpeel kunst: waarvan in onze tiende les van den *Catechiſmus der Muzijk* wordt geſproken.

Voor dat de *Si* tot eene zevende benaaming was ingevoerd, deelden de Franſchen, deeze tafel af, in vier *Colonnen* of rijen, daarop ſchrijvende de zeven toonen, bij de Muzijk gebezigd wordende: op de eerſte rij, aan de ſlinkerzijde, zijn de zeven letters van het *Alphabet* of A, B, C, door onze Nederlanders gebezigd, geplaatst: op de tweede rij daaraan volgende, de *Syllaben* of lettergreepen *Ut, Re, Mi*, enz. van *Guido Aretinus* Systeem; dienende als de Schaale uit F gaat, en des *B-mol* aan de regels moet hebben: op de derde rij, zijn deeze *Syllaben* toegepast, als de Schaale uit C, en des over B *Natuurlijk* moet geſpeeld worden: en op de vierde rij, waren de ſyllaben geplaatst, als de ſchaale uit *B-quarré* ging.

De Italiaanen bezigen nog eene geheel andere *Gamma* of Schaale, ten eenenmaale verſchillende van deeze: gelijk ook de Engeliſchen hierin wederom van beiden, enkelijk maar de vier *Syllaben* of lettergreepen *Mi, Fa, Sol, La*, daarvoor gebruikende, waarin zij de oude Grieken navolgen, die hun *Systeem* bij *Tetrachorden* verdeelden, waarbij zij ook maar vier *Syllaben* in gebruik hadden: te weeten; *Too, Ta, Tee, Te*, welke door de Romeinen, toen de Muzijk van de Grieken tot hun gekomen is, mede is gebezigd: zie verder, ter meerdere ophelderinge, alwaar dezelve uitgewerkt te vinden zijn, en verder verklaard worden, SYSTEMA.

In vroeger tijd, diende dezelve bij de oude Griekſche Muzijk, om ééne hunner toonen aanteduiden, noemende die Γ , G, of *Gamma*; hebbende ook naderhand ten dienſte geſtaan, aan de ſchaale, toon-, of klank-ladder van *Guido Aretinus*, dezelve bij zijn nieuw *Systeem* bezigende, want de *Syllaben* of lettergreepen, *Ut, Re, Mi, Fa, Sol, La*, uitgevonden hebbende, om die daarop toetepasſen, noemde hij den eerſten toon zijner Schaale, toon- of klank-ladder G, of *Gamma*, dezelve plaatsende aan het hoofd der Schaale; de laage toonen, in de hoogte zettende, en de hooge toonen in de laagte, naar de gewoonte der Grieken; en hiervan is het, naar het gemeene gevoelen, dat de Schaale, toon- of klank-ladder, ook nog heden, *Gama* of *Gamma* wordt genoemd; zijnde ook certijds beſtempeld

met den term, *Mano Harmonica*, vergelijk des *Mano Harmonica*, bij den term MANUS en, zie verder, SYSTEMA: zo vind men ook:

GAMA UT, of GAMMA-UT; bij verkorting GAM-UT, of Gamm-UT, waardoor eertijds verstaan werd, eene schaafe, toon- of klank-ladder, welke met *Ut* begon; zijnde *Ut*, achter *Gama* gezet, om zulks te kennen te geeven: zo kan men ook zeggen, *Gama-Re*, *Gama-Mi*, enz.; wordende deeze *Syllaben*, door de *Franschen* gebezigt, in plaats dat wij zouden zeggen, C, D, E, enz.: even zo heeft men in het Fransch.

GAMME DU SI, waardoor te kennen gegeven wordt, een schaafe, toon- of klank-ladder welke voor eene zevende *syllabe* de *Si* heeft; hebbende eertijds de schaafe, van *Guido Aretinus*, maar zes benamingen voor de zeven toonen; wordende deeze nu zo geheten, nu er eene *Si* voor de zevende is bijgevoegd: zie alles breeder, bij SYSTEMA.

GAMELION. γαμήλιον. (*Grietsch.*) Een dichtstuk, of zamenstel in verzen, de voltrekkinge van een huwelijk ten onderwerp hebbende, hoedanige ook wel eens op Muzijk gebragt wordt; in het gemeen in het Latijn genaamd *Epithalamium*: zie des ook EPITHALAMIUM.

GARDIEN. (*Fransch.*) Waker, wachthouder; zijnde zeker teken, welke op het einde der *Linies* of van den *Muzijkbalk* gezet wordt: zie, ter meerdere verklaringe, onze zevende les, van den *Catechismus der Muzijk*, en verder MOSTRA.

GAS. (*Een Hoogduitsche Term.*) Men wil er door te kennen geeven, *G-mol*: zie verder, en aldaar op het laatste, SYSTEMA.

GAUDIMEL. CLAUDIUS GAUDIMEL. (*De naam eens Franschen Musicus.*) Hij is het die de Psalmen, door *Marot* en *Beza* berijmd, op Muzijk heeft gebragt, die naderhand eenigzins verbeterd zijn in 't jaar 1650, door eenen *Cornelis de Leeuw*, Musicus en Boekverkooper te Amsterdam; brengende die op een sleutel, zo als ze thans nog in gebruik zijn, en naar welken met het *Ut*, *Re*, *Mi*, enz. nog tot op deezen dag in Nederlands Kerk, de Psalmen gezongen worden; zijnde naar de getuigenis van geloofwaardigen, in zijn^e tijd een beroemd Musicus; en mede ongelukkig, in den bekenden *Parijschen Moord*, of zogenaamde *Parijsche Bruiloft*, te *Lion* om het leven gebragt.

GAVOTTA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Gavotte*: in het Fransch, *Gavote*: In 't meervoudige *Gavotes*: in 't Engelsch *Gavot*, of *Gavott*: een zeker lustig dans- of speelstuk, zo genaamd; zijnde gezet, in eene doorgesnedene

maat C : of in eene maat van twee halven, dus getekend 2 ; of in eene twee vierde maat 2 : dezelve heeft twee-, of wel eens meer deelen of Repetitien, welke beiden herhaald worden; zijnde de laatste Repetitie gemeenlijk eens zo lang als de eerste; ieder van vier, agt, of twaalf maaten; sluitende het eerste deel, doorgaands op den midcentoon, meestendeels verdeeld zijnde bij zinscheidingen van twee maaten: vergelijk onze negen-on-twintigste les van den Catechismus der Muzijk: dezelve begint altijd met een halve maat vooraf, en des daar ook eindigende; wordende doorgaands vrolijk gespeeld: bij voorbeeld; Allegro, of wel Allegro Affai; men stelt dat dezelve uit zekere Provincie van Frankrijk zoude afkomstig zijn: verder heeft men nog in het Italiaansch *Gavotta in Ronda*: in het Fransch, *Gavote en Rondeau* waardoor men verstaat een *Gavotte*, die in den smaak of trant van een *Rondeau* is zamengefeld, en waarvan het Thema telkens herhaald wordt: zo als bij *Rondeaus* plaats heeft; vergelijk ten deezen opzichte den term *RONDA*.

GAYE. (*Fransch.*) Vrolijke. Het is 't vrouwlijke van *Gai*, waarvan op zijn plaats is gesproken. *Gagement*; in vrolijkheid, met vreugde, op eene vrolijke wijze, enz: men bestempelt met één van deeze termen wel eens een Muzijkstuk, dat men vrolijk, bij voorbeeld als Allegro, wil gespeeld hebben.

G DUUR, of **G DUR.** (*Een Hoogduitsche Term.*) Het wil te kennen geeven, *G over de groote Ters*: vergelijk de termen *DUUR* en *MOL*.

GEDACHT, **GEDACHT**, of **GEDAKT.** (*Een Orgel-term.*) Deeze term komt bij verbastering van *gedekt*. De Duitschers bestempelen met deezen term een register in het orgel; zijnde een pijpwerk welke boven toe of gedekt is, en hierom, bij verbastering, *Gedacht*, *Gedackt*, of *Gedakt* genaamd: wordende uit hout, en ook uit tin of compositie vervaardigd: men ontmoet er vijfderleie soorten van; als eerst; *Groot Gedacht* van 16 voet in toon; wordende meest op het Pedaal gevonden: men maakt ze hier voor ook van 32 voet in toon, die noemende *Groot Gedakte Subbas*, of ook maar enkelijk *Subbas*: dan, uit zo groote pijpen wordt bezwaareljk een onderscheiden toon gehoord: ten tweeden; *Gedacht* 8 voet in toon; zijnde eene gemeene stem, wordende in kleine werken of positiven tot een fundament of grond gebezigd: ten derden; *Klein-gedacht* ook *Suil-gedacht*

genoemd van 4 voet in toon: ten vierden; *Super-gedacht* van 2 voet in toon: ten vijfden; *Gedacht quint*, of *Gedakte-quinta* van 3 voet in toon; geevende, volgens deszelfs naam, een Quintengeluid van zig, en des een Vulstem zijnde: Gedacht wordt ook Holpijp genoemd, om dat de Holpijp gedekt is: zie des ook den term **HOLPIJP**.

GEDEKT PIJPWERK. (*Een Orgel-term.*) Men noemt zodanig bij het orgel, alle die pijpen welke van boven gedekt zijn, en een dekzel hebben, ter onderscheidinge van zulke pijpen, die van boven open zijn, en daarom *Openpijpwerk* genoemd: onder het gedekte pijpwerk behooren deeze stemmen of registers: de *Bourdon*, *Gedacht*, *Holpijp*, *Nasat*, *Quintadena*, en ook, meestendeels, de **FLUIT**.

GEIGE (*Een Hoogduitfche Term*) Zie **VIOLINO**.

GEMEENE, of **ORDINAIRE**. (*Een Term van den generaalen Bas, of Bas-Continu.*) Wij noemen zodanig in onzen *Catechismus der Muzijk*, die toonen, welken in de fchaale, toon- of klank-ladder, gevonden wordende, geen *Hoofdtoon*, *Middentoon*, *Introdufteur*, en *Ondermiddentoon* zijn; welke zijn drie in getal, en doorgaands in de fchaale de zes gegeven worden: bij voorbeeld uit C de fchaale werkende, D, E, en A; wordende C *Hoofdtoon* genoemd. F, *Ondermiddentoon*, G, *Middentoon*, en B, *Introdufteur*: krijgende de *Hoofdtoon* en *Middentoon* de $\frac{8}{3}$; de *Ondermiddentoon*, en *Introdufteur* de $\frac{6}{3}$; en de *Gemeene*, of *Ordinaire* de 6: waarmede dan de fchaale in het opgaan volledig is; maakende in het nedergaan alleenlijk deeze verandering, dat op den *Introdufteur*, in plaats van de $\frac{6}{3}$, nu maar alleen de 6 gegeven wordt; op de derde van den *Hoofdtoon* nederwaards, zijnde één der *Gemeene* of *Ordinaire*; (bij voorbeeld de fchaale uit C zijnde, A,) de *kruis-zes* **6**, en op de *Ondermiddentoon*, de $\frac{6}{2}$; zijnde hiermede de fchaale in zijn geheel, zo in het op- als neêr-gaan: zie verder, ter meerdere ophelderinge, onze dertiende en onze zeventiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, en den term **ORDINAIRE**.

GEMSHOORN, of **GEEMSHOORN**. (*Een Orgel-term.*) Men benoemt met deeze gezegden een register in het orgel; zijnde eigenlijk een openpijpwerk, van onder doorgaands zeer wijd, maar boven zeer spits toeloopende, waarom het door sommigen als halfgedekt, ja meer dan halfgedekt gerekend wordt: men ontmoet er wel zeventenderle soorten

van; als eerst; *Groote-Gemshoorn*: ten tweeden; *Aequal-Gemshoorn*, van 8 voet in toon; hebbende bijna een geluid, gelijk eene *Viola di Gamba*; wordende ook genoemd *Koppelfluit*: zijnde langer dan een *Gedacht*, en korter dan een *Principaal* of *Præstant* 8 voet: ten derden, *Octaaf-Gemshoorn* van 8 voet in toon: ten vierden; *Klein Octaaf-Gemshoorn* van 2 voet in toon: ten vijfden; *Groote Gemshoorn-Quint* van 6 voet in toon: ten zesden; *Gemshoorn-Quint* van 3 voet in toon: ten zevenden; *Kleine Gemshoorn-Quint* van $1\frac{1}{2}$ voet in toon: (behoefende deeze drie laatsten onder de *Vulstemmen*;) zijnde deeze laatste soort van pijpen boven zo wijd als beneden, en behooren eigenlijk onder de *Nasat*, als hebbende zodanig een *Labium*: sommigen noemen de *Gemshoorn*; wegens zijn figuur of gedaante, *Spitsfluit*; zijnde eigenlijk in het midden dik; boven en onder spits toeloopende: anderen noemen de *Gemshoorn* ook *Blokfluit*; zijnde eigenlijk eene soort van *Spitsfluit*: zie des ook *SPITSFLUIT*; en *BLOKFLUIT*; en, vergelijk *SPILFLUIT*, en *SPEELFLUIT*.

GENERALIS. (*Latijn.*) In het Italiaansch *Generale*. In het Fransch *Générale*: het wil zeggen, algemeen, gemeen: zo heeft men: *Generale Bassista*. Een *Generaal Bassist*, een *Generaale Baspeeler*, een, die *Accompagneert*, of de *Accoorden* tegen den *bas* speelt. *Generalis Bassus*; wordende door de *Duitschers* genoemd *Generaal-Bas*, en door de *Nederlanders* *Generale-Bas*: men verstaat er door het *Accompagnement*: te weten; de *Accoorden* te speelen, of te slaan, tegen den *Bas*: waarover men kan nazien, onze *zeventiende*, en eenige volgende lesfen; en, vooral, onze *vier-en-dertigste* les, van den *Catechismus der Muzijk*: en, verder *Basso-Continuo*, bij den term *Basso*. Nog heeft men van deeze term *Generalis Pausa*, *Pausa Generale*, en *Générale Pausa*: waar door men verstaat, een *zwijgens welke* te gelijk, bij alle de partijen op een en hetzelfde tijdstip plaats heeft; wordende gemeenlijk door dit teken te kennen gegeven $\frown$: en waarvan in onze *zesde* en *zevende* les, van den *Catechismus der Muzijk*, en bij den term, *Corona* gesproken is.

Men kan door deezen term ook verstaan de *rust*, bekend onder den naam van *Pauze*, die men gewoon is te houden op de *Concerten*, om eene *uitrusting* te geeven aan de *Musiceerenden*; en *vrijheid* tot *praaten* te vergunnen aan hun, die men met moeite den mond moet doen houden, gedurende het *musiceeren*: het wordt ook gescre-

- fehreven, *Paufa Generalis*, *Paufa Generále* en *Paufe Generale*, waarvan nader bij den term *Paufa* zal gesproken worden: zie des ook, ten deezen opzichte, den term *PAUSA*.
- GENERÈ.** (*Italiaansch.*) In het Fransch *Genre*: zie *GENUS*.
- GENETHLIAKÓN.** Γενεθλιακόν. (*Grieksch.*) Het is een gedicht, dat op iemands geboorte gemaakt wordt, en hoedanigen ook wel eens op Muzijk gesteld zijn.
- GÈNE.** (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, geneigdheid, geschiktheid, oordeel, enz.: dan, bij de Muzijk verstaat men er door, een zekeren smaak, waardoor men een stuk met een aangename en bevallige schranderheid bewerkt: dit is ieder niet gegeven, en die hiermede van de Natuur niet begaafd is, zal er te vergeefs naar zoeken, omdat te verkrijgen: neen! de smaak, de vinding, is iet dat niet kan geleerd worden; dit moet uit de *Muzijkaale Bron* ontspringen: de geest moet bij het opstellen en uitvoeren van *Muzijkstukken* kunnen vatbaar zijn; voor zodanige hartstochten als men wil uitdrukken: dan moet dezelve eens teeder, dan eens aanminnig, dan eens vol vuurs; dan eens bedaard zijn, en zig daarin weeten te onderhouden: die dit ontbrekt en daaraan geen kennis heeft, die koud en levenloos daarbij is, zal te vergeefs aan anderen die hem hooren dat zoeken medetedeelen, welken even als hij zullen ongevoelig blijven.
- GENTILE.** (*Italiaansch.*) In het Fransch *Gentil*; in het vrouwelijke *Gentille*: edel, sierlijk, geestig, enz. men bestempelt hiermede wel eens een Muzijkstukje, welke op eene bevallige en sierlijke wijze moet voorgedragen worden: het wordt gespeeld als *Andante*: vergelijk des *ANDANTE*.
- GENUS.** (*Latijn.*) In het italiaansch *Genere*. In het Fransch, *Genre*: het wil zeggen, geslacht, aart, enz.: hiervan heeft men *Genus Chromaticum*; *Genere Chromatico*; en *Genre Chromatique*: waardoor verstaan wordt het Chromatylke klankgeslacht, waarin kruisen en mollen voorkomen, welken tot den hoofdtoon der schaale niet behooren en waarover men kan nazien onze veertiende les, van den Catechismus der Muzijk, en den term *Chromatico*: even zo heeft men ook *Genus Diatonicum*; *Genere Diatonico*, en *Genre Diatonique*: het Diatonyke klankgeslacht, welke enkelijk over de Natuurlijke toonen der schaale gaat; geene kruisen of mollen daarin voorkomende: kunnende men mede hierover nazien onze veertiende les, van den Catechismus der Muzijk, en den term, *Diatonico*. *Genus Enharmonicum*, *Genere Enharmonico*, en *Genre Enharmonique*: het Enharmonylke klankgeslacht, waarin dubbelde kruisen en mollen voor-

komen en waarvan almede in onze veertiende les van den Catechismus der Muzijk, en bij den term, *Enharmonico* gesproken is: *Genus Miflum*; *Genere Mifto*; *Genre Mixte*, of *Genre Mélé*. Gemengd geflacht: te weeten; waarvan de Diatonyke, Chromatyke, en Enharmonyke geluiden of intervallen, zig onder één vermengen, en waarover men, tot meerdere verftaanbaarheid, onze meergemelde veertiende les, van den Catechismus der Muzijk, Plaat 5, Fig. 11 tot 16 kan nazien, en verder vergelijken de termen Diatonico, Chromatico, en Enharmonico. *Genus Modulandi*. Moduleerend klankgeflacht: de Ouden noemden zodanig een zekeren aart van zang- of speel-wijze, die of in alle, of immers in verfehede foorten van gezangen of pafages overging: de Componisten van dien tijd fielden er vierderle foorten van: als Diatonicum, Chromaticum, Enharmonicum, (waarvan wij boven, met een enkel woord gefproken hebben,) en Syntonum, waarvan wij hier onder iet zullen zeggen: doch deezen, aan hun oogmerk nog niet voldoende, zo hebben ze nog meerder dergelijke Genera of geflachten verzonnen; als Diatonicum - Chromaticum, of Diatonico-Chromatico, Diatonicum-Enharmonicum, of Diatonico-Enharmonico; enz. waarvan wij reeds bij den term Diatonico gefproken hebben. *Genus Permanens*: voordduurend klankgeflacht; ook doorlopend klankgeflacht: men noemde certijds zodanig het Genus Enharmonicum, om dat deeze uit zodanige kleine Intervallen beftaat, welke het geheele klankgefacht voordduuren, en doorloopen: en waarover men kan nazien onze veertiende les, van den Catechismus der Muzijk, blad. 54, Plaat 5, Fig. 8 en 9; en verder, den term Enharmonico. *Genus Servum*. Belast klankgeflacht; ook dienstbaar klankgeflacht: zodanig werd eertijds ook wel eens het Genus Permanens, waarvan hier boven gefproken is, genoemd, om dat hetzelfde belast is met kleine Intervallen, en ook als zeer dienstbaar werd aangemerkt; kunnende men ter meerdere ophelderinge hierover nazien, onze evengemelde les, blad. Plaat, en Fig. en verder, den term Enharmonico. *Genus Spiffum*, Digt, digtgefloten, of in één gedrongen geflacht, en *Genre Dense*, gedrongen geflacht. *Genre Condensé*, verdikt geflacht. *Genre Epais*, dik, of digt geflacht, *Genre Plein*, vol geflacht. *Genre Rempli*, vervuld, of opgevuld, of vol geflacht, welke uit kleine, en des uit digt op elkander volgende intervallen beftaat. *Genre Serré*, opgefloten, of digt gefloten geflacht: men verftaat door alle deeze termen, zodanig klankgefacht, dat beftaat uit kleine In-

tervallen, die dicht op elkander volgen, hoedanig het Chromatyke, en Enharmonyke klankgeslacht is; kunnende men ter meerdere ophelderinge hierover nazien onze veertiende les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 5, Fig 6 tot 9; de termen Chromatico, en Enharmonico; en, vergelijken de termen Spiffus, en Pyknos. Eindelijk heeft men nog van deezen term *Genus Synonum*; zijnde hetzelfde als Diatono-Diatonico, Diatonico-Duro, of Diatonico-Diatonico: eigenlijk willen eenigen, dat door deeze term bij de Ouden bedoeld werd, een zodanig klankgeslacht waarbij de Quint en de Quart een weinig getemperd of gemaatigd was, en welke des in die juistheid en nauwkeurigheid niet was verdeeld, dan wel volgens eene wiskunstige verdeeling gevorderd wordt: de Temperatuur volgens welke thans de Orgels en Klavecimbels gesteld worden, is van die foort; kunnende men hiermede voor allen vergelijken, de tetmen Diatono-Diatonico, Diatonico-Duro, en Diatonico-Diatonico waarvan wij gesproken hebben bij de termen DIATONOS en DIATONICO.

GERMAN FLUTE. (*Een Engelsche Term.*) Zie *Flûte Allmande*, en *Flauto Traverso*, bij de termen FLÛTE, en FLAUTO.

GES. (*Een Hoogduitsche Term*) Het wil *G-Mot* te kennen geven: zie verder, en aldaar op het laatste, SYSTEMA.

GIA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Cy-devant*. Het wil zeggen, voorheen, voorheenen, voordeezen, van ouds, enz. zo vindt men, bij voorbeeld, wel op het tijdsblad van sommige Muzijkstukken, *Gia Maestro di Capella di N. N.* voorheen Capelmeester van N. N.

GIGA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Gighe*: in slecht Fransch, *Gicque* of *Gique*; en in goed Fransch *Gigue*: in het meervoudige *Gigues*: in het Engelsch *Gigg*; of eigenlijk en beter *Jigg*, of *Jig*: in het meervoudige, *Jigs*: het is een zekere dans, of Speelstuk zogenaamd; wordende altijd vrolijk, en als springende en huppelende gespeeld; bij voorbeeld als *Allegro Affai*, gezet zijnde in eene $\frac{1}{8}$, of $\frac{3}{8}$ maat; zijnde eigen aan de Engelsche Natie, onder welke men deszelfs geboorte moet zoeken: vergelijk **SALTARELLA**.

GINGLARIUS, GINGRINA, GINGRIS. (*Latijn.*) *Ginglarius*, is een kleine fluit, door de Egyptenaaren eertijds gebezigd zijnde. *Gingrina*, vertaalt men door schalmel: en *Gingris* houdt men voor een fluit, door de Pheniciers gebezigd op het feest van *Adnis*, speelende daarop hunne rouwklagten: zij werd eigenlijk bij die van Syriën, *Gin-*

gris geheten: eenigen willen, dat het dezelfde fluit zoude weezen, welke, hier boven gemeld, door de Egyptenaars gebruikt werd, *Ginglarius* genaamd; zijnde, zo sommigen stellen, ook gebezigd door die van Athenen over hunne maaltijden: men wil dat zij maar de lengte van een handpalm had, en een droevig en kreisfend geluid sloeg; passende dan ook meer bij rouwklagen dan op maaltijden, ten zij bij zulke maaltijden, welke rouwmaaltijden waren; als bij het begraaven van eenen dooden, of dergelijk: dan, anderen beweerden dat dezelve uit eene lange fluit bestond, en een brommend geluid gaf; ziende naar alle waarschijnlijkheid dit op de Basfluit, gelijk kennelijk is, dat dit door de Ouden, ter ondersteuninge van de bovenpartij, gemeenlijk onder hunne Muziek gebezigd werd, waarvan wij bij den term Harmonia zullen spreken: hem welke op die fluit speelde, noemde men *Gingritor*, wordende ook vertaald, een schalmeispeeler, een die op de schalmei blaast.

GIACONDO. (*Italiaansch.*) Lustig, aartig, vermaaklijk: het wordt gespeeld als *Alegro*: zie des ook ALLEGRO.

GIS. (*Een Hoogduitsche Term*) Men wil er G-kruis door te kennen geeven; gelijk door *Gis-Dur*, of *Gis-Duur*, G-kruis; en ook, hoewel onnatuurlijk, A-mol, over de groote ters: *Gis-Mol*, G-kruis, of A-mol, over de kleine ters: vergelijk de termen, *Duur* en *Mol*, bij DURO en MOLLE.

GITTAR, of GITERN. (*Een Engelsche Term*,) Een Citer of *Cyther*: zie verder GUITARRA.

GITTITH. (*Een Hebreewfsche Term.*) Zie de gedachten hierover, bij MACHALATH LEANNOTH.

GIULIVAMENTE. (*Italiaansch.*) Op een lustige, vrolijke wijze. *Giulivo*. Lustig, vrolijk: het wordt gespeeld als *Alegro*: zie des ook, ALLEGRO.

GIUNTA, of GIONTA. (*Italiaansch.*) Toegift, aanhangzel, bijvoegfel, iet dat ergens bijgevoegd wordt; zijnde een klein bijvoegfel na eene volle fluiting: zie ook AGGIUNTA; en, vergelijk CODA.

GIUSTO. (*Italiaansch.*) Rechtmatig, gerechtig, billijk, behoorelijk. *Giustamente*, gerechtelijk, rechtmatiglijk, enz: dat is; zodanig Muzikstuk, waarbij deeze term gevonden wordt, in eenen behoorelijken, te weeten, rechtgemee ten tijd te speelen, en des niet te rasch, ook niet te langzaam; in eenen behoorelijken tijd; bij voorbeeld als *Allegro Moderato*: zie ook *Tempo Giusto*, bij den term TEMPO.

GLAPIR. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, schetteren, met eene scherpe of schetterende stem schreeuwen: dan,

men verstaat er, bij de Muzijk, door, met een schetterende stem te zingen, zodanig dat het eenigzins naar schreeuwen begint te gelijken.

GLORIA. (*Latijn en Italiaansch.*) Het wil eigenlijk zeggen, eer, lof: dan, bij de Muzijk wordt er door verstaan, een zeker gezang gebruikelijk in de Roomsche Kerk.

GLOTTIS. γλωττις. (*Grieksch Latijn.*) Het is de spleet van den gorgel, die van het lilletjen bedekt wordt, en veel tot de stem toebrengt, naarmaate dat dezelve wijd of naauw, geopend of samengetrokken wordt: naamlijk; door middel van een zeker daartoe geschikt vleeschpiertjen: vergelijk onder, **GOLA**

G MOL. (*Een Hoogduitſche Term.*) Het wil te kennen geeven, G over de kleine ters: vergelijk, de termen, *Duur*, en *Mol*, bij **DURO** en **MOLLE**.

GOLA. (*Italiaansch.*) In het Latijn *Gula*, oudtijds uitgesproken *Gola*; waarvan het Italiaanſche *Gola*; in het Fransch, *Gofier*. Het wil zeggen, de frot, de gorgel, de keel, dat wonder zamenitelliel van een gedeelte van het volmaakſte instrument, waarvan de Schepper, de kunstenaar en werkmeester is: naamlijk, de menſchenſtem; worden de dezelve gedeetelijk hierdoor gevormd, om bij het zingen, de toonen voorttebrengen: want het ſtrottenhoofd dat eigenlijk de ſtem bepaalt, dewijl het met klemſpieren omzet zijde, maakt dat dezelve veelzins van gedaante veranderen kan; terwijl de gorgel, even als bij de orgelgeluiden, zo veel als voor *Orgelpijp* dient, de keelklap, om zo te ſpreken, als voor *Portier*, en het lelleken, om de brekkingen der geluiden of toonen te bevorderen: zie, ter meerdere uitbreidinge, verder **VOCE**; en, vergelijk boven, **GLOTTIS**.

GONDOLIERI. (*Italiaansch.*) Men verſtaat er door, zekere liederen, bij de *Gondelroejers* te Venetiën in gebruik: zie ook **BARCAROLLA**.

GOÛT. (*Fransch.*) De ſmaak. *Golt du Ciant*. Smaak des zangs: dat is; de kunst om den zang, of een ander Muzijkſtuk, dat op ſpeeltuigen wordt uitgevoerd, optecieren, door *Agrementen*: zie onze agtſte les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 3, en verder, den term **GUSTO**.

GRACIEUX. (*Fransch.*) In het vrouwlijke, *Gracieuſe*: aanminning, lieflijk, enz. *Gracieuſement*: op eene aanminnige, lieflijke wijze: het wordt geſpeeld als *Graziôſo*: dat is: als *Andante*: zie ook **GRAZIÔSO**.

GRADO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Gradi*: het wil zeggen, trap, stap, graad: te weeten; der *Intervallen*, waarvan in onze zestiende les van den Catechismus der Muzijk gesproken is: zo heeft men ook, *Di Grado*; in het meervoudige *Di Gradi*; uit, of van, eenen trap; uit, of van trappen: in het Fransch, is het *Par Degré*, door een trap; *Par Degrés*, door trappen: dat is, een trapswijze werking der geluiden, of iet welk trapswijze werkt, het zij opklimmende het zij daalende: hiervan heeft men; *Di Gradi Ascendense*; door, of van trappen opwaards gaande: in het Fransch noemt men het, *Par Degrés en montant*; door trappen al opklimmende: bij voorbeeld, het opklimmen der schaale, toon- of klank ladder, waarvan de geluiden, of toonen, elkander in verband opgaande onmiddellijk volgen; en waarvan gesproken is, in onze tiende les, van den Catechismus der Muzijk, Plaat 4. Fig. 1—6. bij voorbeeld C, D, E, F, G, A, B, C.; waarvan de accoorden zijn: op C als hoofdtoon de $\frac{8}{3}$, D en E als gemeene en ordinaire de 6, F als ondermiddentoon de $\frac{6}{5}$, G als middentoon de $\frac{8}{3}$, A als gemeene en ordinaire de 6, B als introducteur de $\frac{8}{5}$, en eindelijk wederom C als hoofdtoon de $\frac{8}{3}$. *Di Gradi Descendente*; door, of van trappen nederwaards gaande: in het Fransch is het *Par Degrés en descendant*; door trappen al afdaalende: bij voorbeeld, het nedergaan der schaale, toon- of klank-ladder, waarvan de geluiden, of toonen, elkander in verband nedergaande onmiddellijk volgen; en waarvan gesproken is, in onze twaalfde les, Plaat 4, Fig. 7—12. bij voorbeeld C, B, A, G, F, E, D, C; waarvan de accoorden zijn, op C als hoofdtoon, de $\frac{8}{3}$, B als introducteur in het nedergaan de 6, A als gemeene of ordinaire in de Groote Ters de kruis δ , en in de kleine Ters, enkelijk de 6, G als middentoon de $\frac{8}{3}$, F als ondermiddentoon in het nedergaan de $\frac{6}{4}$, E en D als gemeenen en ordinairen, de 6, en eindelijk wederom C als hoofdtoon de $\frac{8}{3}$: liggende de halve toonen der schaale, wanneer die over de groote ters is, van de derde tot de vierde, en van de zevende tot de agfte; en wanneer die over de kleine ters gaat, van de tweede tot de derde, en van de zevende tot de agfte: gaande de groote ters meer zo als die opgegaan is; maar de kleine ters niet:

want die gaat neêr van den hoofdtoon tot de middentoon met twee heele toonen, waarop een halve volgt om op den middentoon te komen, van waar die naar den hoofdtoon verder afgaat, zo als die opgegeen is: zie, zulksbij gemelde twaalfde les, Plaat 4, Fig. 9—12. en, vergelijk wegens de accoorden, de zeventiende en agttiende les, Plaat 7, Fig. 4—9. Zie ook GUIDAMENTO: 't is het te-gengefelde van *Salto*: vergelijk des *SALTO*.

GRADUEL. (*Fransch*) In het meervoudige *Graduels*: een term der Roomfche Kerk. *Pfeumes Graduels*, de trap-psalmen: dit wordt gezegd van de vijftien Psalmen, die de Jooden op de vijftien trappen des tempels zongen.

GRAND. (*Fransch.*) In het vrouwlijke *Grande*. Het wil zeggen, groot: zo heeft men *Grand Chœur*; groot Choor: dus genoemd, in tegenftellinge van *Petit Chœur*, klein Choor: bestaande het eerste, uit veele, en het tweede, uit mindere partijen: het groote Choor wordt ook dikwijls versterkt, niet zo zeer door meerdere partijen, dan wel door meerdere musiceerenden, die ieder bij hunne partij hetzelfde zingen, om meerder kracht en sterkte aan het Choor bijte-zetten; daarentegen, wordt het kleine Choor nooit versterkt, maar bestaat alleenlijk maar uit één musiceerenden bij iedere partij, kunnende men, ter meerdere verklaringe, hiermede vergelijken, *Petit Chœur* bij den term *Petit*: verders heeft men nog van deezen term, *Grande Clef*: het betekent bij de Franschen den bas-fleutel: te weeten; de F-fleutel op de vierde linie van onderen op gerekend: die op de derde of middenfte linie noemen zij *Petit Clef*, kleinen fleutel: kunnende men, ter meerdere ophelderinge, verder, hier over nazien onze eerste les van den Catechismus der Muzijk Plaat I Fig. 7 en 8. *Grande Sixte*; Groote zesde. Acord de *Grande Sixte*; Ackoord van de groote zesde: zodanig noemen de Franschen het Ackoord Fa, La, Ut, Re, welke genomen wordt op de *Sous-Dominante*, of ondermiddentoon; wordende ook geheeten *Sixte et Quinte*, zesde en vijfde, of *Quinte et Sixte*, vijfde en zesde: bij ons bekend onder den naam van $\frac{6}{5}$ waarover men verder kan nazien en vergelijken onze zeventiende les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 7, Fig. 8 en 9. *Grand-Feu*. Het wil eigenlijk zeggen, groot spel: dan de Franschen verstaan er door, het groote werk van het Orgel, bekend onder den naam, van groot Manuaal; waarover men verder kan nazien, den term Manuaal. Eindelijk heeft men nog van deeze term den term *Grand-Tripel*: Groote Tripel; zijnde

in de Tripel maat der Cuden de $\frac{3}{4}$ maat: wordende ook genoemd Triple Majeur; waarvan bij Tripla Maggiore wordt gesproken op den term Tripla: zie verder dit bij

TRIPLA.

GRAPE, (*Engelsch.*) GRAPPE, (*Fransch.*) Zie GROPPPO.

GRATIOSO (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk, GRAZIOSO

GRAVE. (*Italiaansch, en ook Fransch.*) In het Latijn, *Gravis*: het wil zeggen, statig, ernsthaftig, achtbaar, deftig, enz. *Gravemente*, in het Italiaansch: *Gravement*, in het Fransch: statiglijk, ernsthaftiglijk, op eene statige, deftige, achtbare, ernsthaftige wijs: bijgevolg langzaam: men bestempelt hier mede, een Muzijkstuk, welke eigenlijk, zwaarmoedig en zeer langzaam gespeeld wordt: dat is; veel Lento, of Largo: te weeten; nog wat langzamer dan Lento, of Largo zoude gespeeld worden.

In het Fransch wil Grave ook zeggen, diep of laag: naamlijk; van geluiden gesproken: het is, in dit geval, het tegengestelde van Aigu, scherp, doordringende: te weeten; hoog.

Hoe dikker eene snaar is, hoe laager of dieper toonen die uitlevert; en hoe dunner snaar, hoe hooger of scherper toon, die van zig laat hooren: de laagte der geluiden, hangt af van de langzaamheid der schuddende of trillende bewegingen van de snaar; en derzelver hoogte, van de snelle of schieleke schuddingen derzelve, welke meerder en menigvuldiger op elkander komen, dan bij de laage toonen, en des heeft de snaar bij de hooge toonen, oneindig meer trillingen dan bij de laage: verders heeft men nog van deezen term, in het Italiaansch den term *Grave Affai*; veel, zeer veel, braaf statig, ernsthaftig, enz.; des nog langzamer dan Grave doorgaands gespeeld wordt: en eindelijk mede in het Italiaansch den term *Gravissimo*, zeer statig, zeer achtbaar, heel ernsthaftig, heel deftig, enz.: vervolgens, zeer langzaam: dan, daar *Gravissimo* het Superlatif of de hoogste trap is van Grave, zo moet het nog veel langzamer gespeeld worden dan Grave, ja zelfs dan Grave Affai: kunnende men ter meerdere ophelderinge verder hier over nazien den term MOVIMENTO.

GRAVECEMBALO, GRAVECEMBALO, of GRAVICEMBALO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Gravescymbalum*. Een Klavecimbel: zie eigenlijk, CEMBALO.

GRAZIOSO. (*Italiaansch.*) Wordende ook wel eens geschreven *Gratioso*; maar beter *Grazioso*. Lieflijk, aangenaam, aartig, bevallig, met Gratie. *Graziosamente*, aartuglijk, fraaijlijk, sierlijk, aangenaamlijk, bevalliglijk; op eene

liefsjike, bevallige wijs: het wordt gespeeld, genoegzaam, als *Andante*: vergelijk des, *ANDANTE*.

GREGORIEN. (*Fransch*) Een bijnaam welke gegeven wordt, aan zekeren zang, *Chant Grégorien* genaamd, welke door den Paus *Gregorius*, bijgenaamd den Grooten, in de Roomsche Kerk is ingevoerd: zie verder, *Chant Grégorien*, bij *CHANT*.

GREGORIUS. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Gregorio*: in het Fransch, *Grégoire*. Paus *Gregorius Magnus*, of Gregoor de Grooten, is de man, die niet weinig toegebracht heeft tot verbetering van het *Muzijkaale Systema*: want hij heeft het eerste ons hedendaagfche *Letter-Systema* ingevoerd; hetzelfde brengende in plaats van vijftien letteren, tot welke het toen ten tijde gekomen was, (te weeten, van A tot P,) op zeven, van A tot G: hij heeft ook, den *Muzijkbalk* verbeterd, die hij van agt tot zeven *liniën* bragt, voor elke letter ééne *linie*: het welke, echter, na dat men zig hiervan eenige honderden jaaren, met vrucht bediend, en dit lang post gevat hadde, zeer verbeterd is, van *Guido Aretinus*: hij is het ook, die het *Gregoriaansche* gezang, draagende daarvan nog zijnen naam, ingevoerd heeft; hebbende ook de vier toonen, genaamd *Plagale*, ingevoerd: zie van dit alles verder, *SYSTEMA*; en, vergelijk *PLAGALIS*.

GRE SOL. (*Een term der Schaale of Klankladder.*) Met deeze verwarrende *Syllaben* benoemen de Franschen den vijftien toon der schaale of klankladder van *Guido Aretinus*, overéénkomende met onze G; die ook wel maar enkelijk *Sol* noemende: zie verder, ter meerdere ophelderinge, en aldaar op het laatst, *SYSTEMA*.

Zij benoemen met deezen term, ook een G- of zogenaamde *Viool Sleutel*; zijnde de hoogste der drie hoofdfleutels: zie, ten deeze opzichte, onze eerste les van den *Catechismus der Muzijk*, *Plaat 1*, *Fig. 1* en *2*.

GREZ CONTRAIRE. (*Een verbasterde Fransche Term.*) Zie, *Progressus Contrarius*, bij den term *PROGRESSUS*.

GRONDSTEMMEN. (*Een Orgel-term.*) Dees term wordtgebezigd ter onderscheidinge van de *Vulstemmen* des Orgels: de *Grondstemmen* kunnen zig zonder *Vulstemmen* laten hooren, daar de *Vulstemmen* zonder *Grondstemmen*, niet raadzaam zijn aantetrekken, om dat dezelve zelden alleen, of op zig zelve, een aangenaamen toon geeven: de *Grondstemmen*, zijn alle 32-, 16-, 8-, en 4 voetige pijpwerken; waaronder de *Holpijp* 8 voet, een van de voornameften is, en buiten welke een Orgel voor onvolmaakt

is te houden: vergelijk verder, de term, **VULSTEMMEN**, en zie ook, **ORGANUM**.

GROOTE-BOK, (*De naam van zeker blaaspeeltuig.*) Hetzelve wordt ook Poolfche-Bok genaamd: zie verder **POOLSCHÉ-BOK**.

GROOT-GEDACHT, of **GROOT-GEDAKT**. (*Een Orgel-Term.*)

Gedacht, of Gedakt, bij verbastering, van gedekt; wordende hiermede bestempeld, een register in het Orgel: het is hetzelfde, als gedacht: uitgenomen, dat dit grooter is; zo heeft men ook *Groot-gedachte*, of *Groot-Gedachte Subbas*; zijnde deeze nog grooter dan Groot gedacht; zijnde beide Pedaaftemmen, de eene van 16 voet, en de andere van 32 voet in toon; wordende deeze laaafte ook genoemd *Subbas*; kunnende men ter meerdere ophelderinge nazien voor beiden den term Gedacht; en, vergelijken voor de laafte den term *Subbas*: verders heeft men nog van deeze term, den mede-Orgel-term *Groot-Gemshoorn*; zijnde mede een register in het Orgel; dan vermids er verscheidene foorten van *Gemshoorns* zijn, wordt deeze, ter onderscheidinge van de anderen, zodanig genoemd: even zo heeft men ook den Orgel-term *Groot-Gemshoorn Quint*; zijnde almede een register in het Orgel van 6 voet in toon; zijnde een *Vulstemme*; kunnende men voor beiden verder den term *Gemshoorn* nazien: nog heeft men ook van deezen term, den, al mede Orgel term *Groot-Principaal*, wordende deeze term gebezigd ook bij een register in het Orgel; zijnde eigenlijk een *Præstant* 16 voet: en eindelijk heeft men nog den Orgel-term *Groot-Sub-Principaal*, of *Groot-Sub-Principaalbas* al mede een register in het Orgel; zijnde een *Præstant* van 32 voet, welke op het Pedaal geplaatst is; kunnende men verder, ter meerdere ophelderinge de termen *Principaal* nazien bij den term *Principalis*; en vergelijken den term *Præstant*.

GROPPPO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Groppi*: het wil eigenlijk zeggen, een gewonden, gevlochten, geslingerde, knoop: ook, een hoop, pak, bondel. In het Engelsch, *Grape*. In het Fransch, *Grappe*, tros, bos; of algemeener wordt het in het Fransch genoemd, *Groupe*, een Group, een hoop, iet dat in een tros of in een trop gehouwen of geschilderd is; *Nagud*, knoop, ook knoest, knobbel. *Boule*, klood, bal, bol; ook *Buisson*, doornhaage, doornbosch; zijnde hiervan deeze term ontleend, om dat de *Groppe*, eigenlijk een ronde figuur van nooten is: naamlijk; eene reeks van bonte, of zeer gefigureerde nooten; die zig, in de gedaante van een ronde knoop, pak, hoop,

tros, **bol**, **bosch**, of eene haag vertoonen: daarom genaamd, *Groppo*, *Groupe*, *Boule*, *Buiffon*, enz: in de schilderkunst wor't er door verstaan eene verzameling van verscheidene figuren: en, bij de Muzijk, eene vermindering, of verkleining van lange nooten, die in veele nooten, of figuren, uitloopen, en bij elkander in eene trop verzameld zijn: een *Groppo*, of *Groupe*, is doorgaands zamengesteld uit vier nooten, die aanéengebonden zijn; ééns, twee of meermaalen, gestreep't, of gekoppeld, naar het gelieven van den Componist: waarvan de eerste en derde op dezelfde hoogte zijn, en de tweede en vierde op bijzondere hoogte; doch allen, zamengevoegd, op ééne hoogte: als de vierde noot eene rijzende noot is, wordt zij genaamd *Groppo Ascendente*, in het Fransch *Groupe Ascendant*, opklimmende of rijzende *Group*: maar, als zij eene daalende is, dan noemt men haar *Groppo Descendente*, in het Fransch, *Groupe Descendant*, daalende of afgaande *Group*: sommigen noemen ze ook eene rol: het welke op hetzelfde uitkomt: zie achter de letter H, Plaat 28, Fig. 1, *Groppo Ascendente*, of opklimmende *Group*; en Fig. 2, *Groppo Descendente*, of daalende *Group*: die hiervan, iet breedvoeriger begeert te weten, zie *Mozart* grondig onderwijs in het behandelen der viool, bladz. 241.

GROSSO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Gros*. In het Hoogduitsch *Grosse*: het wil zeggen, groot, zwaar: waarvan ons Nederduitsch *Gros*: vergelijk *Tuinman*, fakkeld der Nederduitsche taale, bladz. 124. zo heeft men *Concerto Grosso*; zwaar, groot, concert; waarvan bij *Concerto* gesproken is. *Trombone Grosso*; een groote, zwaare bazuin; waarvan bij *Trombone* nader zal gesproken worden. *Gros Chœur*; groot, zwaar, choor; waarvan bij *Grand-Chœur*, als zijnde hetzelfde, gesproken is, op den term *Grand Gros Fa*; wilende zo veel zeggen, als groot Fa: dan, waardoor eigenlijk verstaan wordt, zeker oud kerkmuzijk, van Groot Fa oudtijds genoemd; wordende in de Roomsche Kerk gebezigt: bestaande uit vierkante, ronde of witte nooten. *Grosse Quart Posaune*; een groote *Quart Bazuin*: zie ook, ten deezén opzichte **TROMBONE**.

GROUPE. (*Fransch.*) Zie boven, **GROPPO**.

GRUS. (*Latijn.*) Hét wil eigenlijk zeggen, een kraanvogel; ook een kraan: te weten; zeker werktuig om zwaare lasten optewinden: dan, men heeft deezén term ook toegeëigend aan zekeren *Dans*, dewelke door de jonge *Atheniëzen*, jaarlijks te *Delphos* rondsom den *Altaar* van *Apollo* verricht werd.

De *passen* en *figuren* van deezen *Dans*, die zeer verward waren, en in elkander liepen, waren afgetekend om de draajingen en wendingen van den *Labyrinthus* of doolhof uitdrukken, in welke *Theseus* den *Minotaurus* ombragt.

G SOL. De Franschen noemen zodanig, het geene wij alleenlijk maar G noemen: te weeten; één van de geluiden of toonen der Schaale of klankladder: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, en aldaar op het laatste, SYSTEMA.

GUIDA, of GUIDONE. (*Italiaansch.*) In het Latijn *Dux*. In het Fransch, *Guide* of *Conducteur*. Het wil eigenlijk zeggen, leider, geleider, aanvoerder, leidsman, wegwijzer, voorganger, bestuurder, hoofd, gids, Capitein, Hertog, enz.: dan er wordt door verstaan: het *Sujet*, onderwerp of *Thema* eener *Fuge*: te weeten; dat gedeelte, welke het eerste aanvangt en voorafgaat, die door het *Replyk* en *Duplyk* moet beantwoord worden: het wordt dus gecemd, om dat hetzelfde de zang die volgen moet, geleidit, aanvoert, den weg wijst, voorgaat, en zo veel als hoofd, gids, Capitein, en Hertog der andere *partijen* is: zie tot meerdere opheldering, onze drie-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, FUGA.

GUIDAMENTO. (*Italiaansch.*) Leidinge. *Guidamento della Scala*: de leidinge der schaale, toon- of klank ladder; het zij opklimmende, het zij nederdaalende, in zijn verband; om de *generaale Bas*, of *Bas-Continu* grondig te leeren, moet men de schaale met deszelfs *Accoorden* door alle grondtoonen vaardig en prompt kunnen speelen en in het hoofd hebben: om ogenbliklijk bij alle gelegenheden te weeten, wat iedere noot voor *Accoord* moet hebben, wanneer die, of eens vergeten is te bescyfferen, of zodanige *Baspartij* in het geheel onbescyfferd gelaten is: hetzelfde is zo moeijelijk niet als men zig wel voorstelt; maar laat zig gemaklijk en eenvoudig kennen: eerst moet men leeren waar de heele en halve *toon*en in de schaale liggen: de schaale is een Zusammenhang of keten van zeven klanken, die in de tusschenwijdte van een *Octlaaf* gevonden worden, en waarvan de agtste aan de eerste gelijk is: bij voorbeeld, uit C; zo is de schaale, c, d, e, f, g, a, b, c; welke door *Transpositie* op eenen anderen *hoofdtoon* overgebracht wordt: stel op G: dan is de schaale, g, a, b, c, d, e, f, g. Op D; zo is die d, e, f-kruis, g, a, b, c-kruis, d. Uit F. is de schaale, f, g, a, b mol, c, d, e, f. Uit B-mel is die, b-mol, c, d, e-mol, f, g, a, b-mol: om nu te weeten, waar de halve en heele *toon*en in de schaale liggen, en uit dien hoofde, hoeveel *kruisfen* en *mollen* aan de regels moeten geplaatst worden; zo heeft men maar eenvoudig hierop te letten:

dat uit de *grooten ters*, de *halve toonen* die in de *schaale* liggen, altijd komen van de 3de tot de 4de, en van de 7de tot de 8ste noot der *schaale*; zijnde de overigen allen heele toonen: bij voorbeeld op C de *schaale* komende, zo is het beloop daarvan, *c, d, e, f, g, a, b, c*. Dit overbrengende op G, zo is die, *g, a, b, c, d, e, f, kruis, g*. Op D komt dezelve, *d, e, f, kruis, g, a, b, c, kruis, d*. enz. Op F, is die, *f, g, a, b, mol, c, d, e, f*. Uit B. *mol*, komt

de *schaale*, *b, mol, c, d, e, mol, f, g, a, b, mol*, enz: 'het dwarschreefjen wijst de *halve toon* aan, en waar die in de *schaale* gevonden worden: welken op alle *grondtoonen* over de *grooten ters*, van de 3de tot de 4de, en van de 7de tot de 8ste zal gevonden worden: en, dit in het oog houdende, zal men ogenbliklijk uit alle *grondtoonen*, hoe zwaar en moeijelijk die ook mogen weezen, dezelve kunnen vinden: uit de *kleine ters* de *schaale* ingericht zijnde, is alleenlijk dit onderscheid, dat de eerste *halve toon* der *schaale*, ligt van de 2de, tot de 3de; blijvende de tweede *halve toon* der *schaale*, even als bij de *grooten ters*, van de 7de, tot de 8ste: gaande de *schaale* der *kleine ters* even eens op als die der *grooten ters*, uitgenomen alleenlijk, dat men nu hierbij over de *kleine ters* moet spre-

ken: bij voorbeeld, uit C *kleine ters* is de *schaale*, *c, d, e, mol,*

f, g, a, b, c: uit G *kleine ters* is die, *g, a, b, mol,*

c, d, e, f, kruis, g. Uit D *kleine ters* komt die, *d, e, f,*

g, a, b, c, kruis, d. enz. over alle *grondtoonen*; hierbij maar in het oog houdende, dat nu de *halve toon* der *kleine ters* valt, van de 2de tot de 3de; daarbij de *grooten ters* die gevonden wordt, van de 3de, tot de 4de: dan, tusfchen het nedergaan der *schaale*, van de *Grooten*, en die der *kleine ters*, wordt een groot onderscheid gevonden: de *grooten ters* gaat eveneens neder als die opgegaan is; doch de *kleine ters* gaat geheel anders neder: de *kleine ters* daalt van den *hoofdtoon* tot den *middentoon* neder, met twee *heele toonen*, waarop dan een *halve toon* volgt, om op de *middentoon* te komen: bij voorbeeld, uit C is die, *c, b,*

mol, a, mol, g. Uit G. komt die, *g, f, e, mol, d*: uit D is

dezelve, *d, c, b, mol, a*. enz. over alle *grondtoonen*: van de *middentoon* gaat die eveneens neder, als die opgegaan is: en des is daarin geen onderscheid: de *kruisjen* en *mol,*

In welken aan de regels gezet worden, en welke de schaa-
le medebrenge, worden bij de *grooten* gerekend naar het
opgaan der schaa- le: dan, bij de *kleinen* worden die ge-
rekend, naar het nedergaan; derzelve; en welken zig
hierbij opdoen, van den *hoofdtoon* waaruit het stuk *gecomponeerd*
is, worden aan de regels gezet; en iedere schaa- le in
het beloop des stuks daarnaar ingericht.

Ieder *toon*, of noot nu der schaa- le komt een *accord* toe,
om bij het speelen van de generaale *Bas*, of *Bas-Continu*,
zig daarnaar te richten: en, om deezzen met een opslag van
het oog te kunnen kennen, en de gemaklijk in het hoofd
te prenten, zo heeft men dit in het oog te houden, dat
men de *toon*en of *noot*en der schaa- le verdeckt; in den *hoofd-
toon*, *middentoon*, *introduceur*, *ondermiddentoon*, en *gemeenen*,
of *ordinairen*: bij voorbeeld, uit C; zo is C *hoofdtoon*; een
quint hooger, of een *quart* laager dan C, komt G, welke
de *middentoon* is: een *quart* hooger, of een *quint* laager dan C,
komt F, welke *ondermiddentoon* is: de zevende van C naar de
hoogte, of een halve *toon* laager dan C, komt B, welke
den *Introduceur* is: de anderen die in de schaa- le liggen op-
gesloten, noemen wij *gemeenen* of *ordinairen*, welken zijn,
de schaa- le uit C zijnde, D, E, en A. wordende de
hoofdtoon, altijd, het zij in de *grooten*, het zij in de *kleinen*
ters, het *Accord* van de $\frac{8}{3}$ gegeven; den *introduceur* en den
ondermiddentoon, in het opgaan worden beiden, het zij in de
grooten, het zij in de *kleinen* *ters*, de $\frac{6}{5}$ gegeven; en alle
de overige: te weten, de *gemeenen* of *ordinairen*, krijgen
de 6; moete echter hierbij in het oeg gehouden worden,
dat bij het nedergaan der schaa- le, zo der *kleinen*, als *grooten*
ters, den *introduceur*, alleenlijk maar de 6, in plaats van
de $\frac{6}{5}$ gegeven word: die hij anders bij het opgaan
moet hebben: in de *grooten* *ters*, de *gemeene* of *ordinaire*, wel-
ke voor de *middentoon* komt de $\frac{6}{4}$: en de *ondermiddern*
toon, de $\frac{6}{2}$: zie daar het geheel geheim der schaa- le: zie
verder den *Catechismus der Muzijk*, onze tiende, tot onze
dertiende les; en, vergeljik SCALA.

GUIDO ARETINUS, (De naam van een beroemd *Musicus*.) vol-
gends het Latijn, *Guido Aretino*, of *d'Arezzo*, in het Ita-
liaansch, *Gui*, of *Guy Aretin*, of *d'Arezzo*, in het Fransch:
het is de naam van dien befaamden Monnik, aan wien de
Muzijkaale wereld zo veel verpligt is, om het vermeer-
deren van het *Muzijkaale Systema*; om zijn uitvinden der
schaa- le van het *Ut, Re, Mi*, enz.; om zijn brengen des
Muzijkbalks, van zeven, op vijf *liniën*; en, om zijn lig.

gen des eersten gronds, door de groote *punten* in de tusschenruimte en op de *liniën* te zetten, tot de uitvinding der *nooten*: zie dit alles breedvoeriger bij SYSTEMA.

GUIDON. (*Fransch.*) Zie MOSTRA.

GUIMBARDE. (*Fransch.*) Men verstaat er door zeker *Instrument*, gemaakt van staal of gezuiverd en gehard ijzer, het welke de jongens, daarop spelende, tusschen hunne tanden houden; zijnde een *Tromper*: ook bekend onder den term van *Trompe de Béarne*, waarvan wij ook zullen spreken, bij den term TROMPE.

GUITARRA. (*Een Spaansche Term.*) Deze term is ook in het Italiaansch overgenomen; wordende anders eigenlijk in het Italiaansch genoemd *Chitarra*, *Citara* of ook *Cetara*. In het Fransch, *Guitarre*, *Guitarre*, of *Cistre*. In het Engelsch, *Guitar*, of *Gittern*; zijnde het Nederduitsche *Guitarn*, *Gitaar*, of *Cither*, daarvan ontleend: gelijk men wil dat eigenlijk deeze termen afkome van het Grieksche *Κιθάρα*, *Kithara*, in het Latijn *Cithara*, oudtijds *Kithara* uitgesproken; en het Hebreuwfche *Kinnor*: sommigen stellen dat dit speeltuig afkomstig is van Spanjen; daarom in het Latijn genoemd, *Cithara Hispanica*. In het Italiaansch, *Guitarra Spagnuola*, Spaansche *Cither*, van waar dezelve in Italiën zoude gekomen zijn, en wijders door andere Landen verspreid geworden: de Moorfche Volken bragten den zelve *Cither* in Spanjen: zie *Reis van Figaro* door Spanjen, bladz. 107, gedrukt 1786: als uit het Oosten oorspronkelijk, en zo men stelt al gebruikt van den Oosterfchen *David*, welke voor den Koning *Saul* 1 Sam. XVI: vs. 16. daarop speelde: zie *Antonides*, lijkdiens op *Vondel*; en *Hoogstraaten's* naamlijst, bij *Cither*, bladz. 50. *Kluit*, bladz. 96, gedrukt 1783, enz: ja, dit zangtuig was al voor den zondvloed in gebruik, en *Jubal*, zoon van *Lamech* was er de uitvinder van, Gen. IV: vs. 21.; gelijk men wil dat het dit speeltuig was, welke de gevangene Hebreën in Babel aan de willigen hingen, Psalm CXXXVII: vs. 2. het was van hout, 1 Kon. X: vs. 12. en werd in de Tempelzangen van Jerufalem gebruikt.

De *Cither* der Ouden, en *Kinnor* der Hebreën, was eentert zeer verschillende in gedaante en behandeling, van de *Guitaar* of *Cither* welke thans op dien naam doorgaat: de *Cither* of *Lier*, *Kinnor* der Ouden, bestond uit een hollen buik, die weërgalmde, en uit twee lange armen, of zijtakken, die even lang uit beide kanten van dien holbuik uitschooten: aan het boveinde dier zijtakken was een dwarshout, dat beide de verhevene armen vasthield, en aan dat dwarshout waren, drie, zes, negen snaaren gespan-

nen; wordende van boven bespeeld door de vingeren, en met een slagveer of strijkkok aldaar geroerd; gevende beneden geluid, dat zo eenigen zeggen heel streelende en aangenaam was: dan anderen willen dat het een doods en treurig geluid gaf, waarop den Propheet Jesaja, Cap. XVII vs. II. zoude zien, als hij zegt: *daarom rommelt mijn ingewand over Moab als een Harpe.* (Cinnor of Kinnor:) het welk echter hiermede gantsch niet klaar bewezen is; of men moet he neemen, gelijk het bij Calmet vertaald is: *mijn luik zal in mijne droefheid rommelen, als de Cinnor of Harp:* gelijk Hesychius aanmerkt, dat Kinnyros in 't Grieksch betekent droevig, treurig zijn.

Het eerste boek der *Machabeen*, Cap. IV: vs. 54, schijnt de *Cinyra* of *Kinnor*, van de *Cithar* te onderscheiden, en zegt: *Templum renovatum est in Canticis, et Cytharis et Cinyris:* dat is; *de Tempel is hernieuwd met gezangen, met Cithars, en met Harpen:* dan, anderen mengen die ondereen; gelijk in het XIII Cap. vs. 51, van gemelde eerste boek der *Machabeen* geen melding wordt gemaakt van de *Harp*, alleenlijk in het algemeen van *Citheren* spreekende: het is zeker, dat die speeltuigen zeer weinig van elkander verschilden; en wel ligt alleen in 't getal, of bespannen der snaaren: want onder de Ouden vindt men verscheidene *Cithars*, *Lieren*, of *Harpen* van veelerleie soort: het schijnt ook dat van de *Cinyra*, of *Kinnor* der Hebreen, de meeste zangtuigen gesproten zijn, daar de Ouden van spreken; en zelfs nog heden in gebruik zijn: als de *Lier*, de *Guitaar*, de *Psalter*, de *Luit*, de *Viool*, *Bas*, enz.: zeker een, zegt, „al wat de Grieken zeggen van de uitvinding der *Luit* „of *Lier*, van *Merkurius*, ziet mogelijk op de verbetering „of andere gedaantegeevinge aan sommige speeltuigen:” (gelijk bekend is, dat zij zig veele moeite gegeven hebben, tot de verbetering der Muzijkkunst, zie *Systema*) „want „de zangkunst en de speeltuigen waren bij de Hebreen al „lang vóór *Merkurius* bekend; en tot een zekere vol- „maaktheid gebracht, al vóór *Orfeus*, *Linus*, *Terpander*, „*Simonides*, *Timotheus*, en meer anderen:” of men zoude hem moeten houden, voor zodanig eenen als waarvan wij nader zullen spreken bij *Systema*: vergelijk *Augustinus Calmet in zijn algemeen groot Naam- en Woord-boek*, I D. bladz. 67 en 69; en, zie ook *HARPA*, *LIRA*, *MERCURIUS*, en *SYSTEMA*.

Het Speeltuig dat thans den naam van *Gitaar* voert, en waaraan men wel eens den bijnaam geeft van *Spaansche Citer*, ook genoemd wordende *Mandole*, heeft vijf rijen snaaren, waarvan er geen een dubbeld is, welke snaaren gesteld wor-

den a , d , g , b , e , gelijk bij de schaale te zien is: om de-
 zelve te besnaaren moeten de twee ondersten of a en d
 op zijden besponnen snaaren zijn, (anders neemt men daar
 voor ook wel zilveren vioolsnaaren) en de drie bovensten of

g , b , en e , vioolsnaaren overeenkomstig de viool: zie de
 toets en schaale daarvan op de hier nevenstaande Plaat 21.
 Men kan de ondersten echter ook dubbeld besnaaren zijnde
 dan die bijgevoegden, koperen snaaren, waarom er op de *Gitaar*
 eigenlijk agt schroefjens of sleutels zijn: dan de meesten
 verkiezen ze liever enkel: van onderen aan de *Gitaar* is
 een ijvooren knopjen, of aan den buik dezelve een stukjen
 zwart ebbenhout gelijmd; dienende om er een lint aan
 vast te maaken, 't welk om den schouder gaat, om dat de
Gitaar vast zoude liggen.

Men heeft bij deeze *Spaansche Citer* of *Gitaar* nog vijf
 andere snaaren, in de laagte of bas gevoegd: de vermeer-
 dering van deeze snaaren heeft zodanige *Gitaar* de naam
 van *Mandora* of *Mandore* doen verkrijgen: zijnde het eene
 soort van kleine Luit: de vier onderste of laagste van deeze
 snaaren liggen niet op de toets van de *Gitaar*, maar enkelijk
 en nevens op eene aangevoegde toets; dan de vijfde is daarop
 geplaatst, zijnde dan daarop zes snaaren: het welke des ook
 tengevoelge heeft, dat de toets veel breeder is, dan van voorige,
 en het ligchaam van het speeltuig veel grooter: deeze vier
 onderste of laagste snaaren worden, gelijk ieder begrij-
 pen kan, enkelijk los aangeroerd zonder er de vingers
 optezetten, nademaal zij niet op de toets van de *Gitaar*
 liggen, maar daar nevens: zie de toets, en schaale daar-
 van op Plaat 22. achter de hier nevenstaande Plaat 21:
 hierbij moet in acht genomen worden, dat indien men
 eenige Muzikstuk uit C groote ters, of uit A kleine ters
 speelt, zo blijft de stemming van dit instrument, zodanig als
 bij de schaale is aangewezen; dan indien men integerdcel
 speelt, uit B-mol, of uit E-mol groote ters, of uit G kleine
 ters, dan moet men de B, en de E van de snaaren welken
 nevens de Toets liggen, in B-mol, en in E-mol stemmen;
 en de D, en de F van deeze snaaren veranderen nooit; som-
 tijt stelt men de C daarvan wel eens in C-kruis; hangende
 af van de geene die het instrument behandelt, en naar
 den uit zekere toonen speelt, waarbij deeze verstem-
 ming der onderste snaaren te pas komt.

Men heeft ook nog een andere soort van *Gitaar*, waarvan
 vijfen snaaren van de ordinaire of gewoonlyke *Gitaar*
 dubbeld zijn, en des tien snaaren hebben; ook

eenen met twaalf snaaren, waarvan de twee onderste rijen drie snaaren hebben, en de drie andere rijen twee; wordende iedere rij, of Choor-snaaren, Unifon gesteld: dezelve zijn alleenlijk dienende, om meerder geluid uit het speeltuig te kunnen haalen, anderszins eender behandeld wordende als de ordinaire *Gitaar*: ook eene met een *Piano-Forte*, waarvan wij bij dien term nader zullen spreken.

GUSTO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, de smaak; ook, lust, vreugd, vermaak, enz.; wordende dees term gemeenlijk gepaard met een anderen; zie, bij voorbeeld, **A GUSTO**, *Tempo Gusto*, bij den term **TEMPO**, en, vergelijk verder hier onder **GUSTOSO**.

De *Muzijkaale Smaak* is beter te gevoelen, dan te beschrijven, daarom zullen wij er alleenlijk dit van zeggen, dat, gelijk het spreekwoord zegt, zo veel hoofden zo veel zinnen, zulks dikwijls bij de *Muzijk*, ten opzichte van den *smaak*, mede bewaarheid wordt: veelen willen een *smaak* op hun eigen hand hebben, en keuren den eenen tijd af, dat zij op eenen anderen tijd voor goed gekeurd hebben: waarbij dikwijls komt een vooroordeel, zo rasch men den man kent, die zo of zo een stuk gemaakt heeft, en van zijn Land- of Stad-genooten is, verliest zulks aansonds zijn waarde: het moet van verre komen om mooi te zijn: trouwens een *Prophet* is nooit geëerd in zijn vaderland: „Waar zoude hij dat geleerd hebben?” is tog ten eerste de vraag; even of een naarstig blokker, zijn evenmensch niet kon evenaarten, en of alles uit vreemde landen moest komen om goed te zijn: o, ellendige zielen! zijn eigene landgenooten, en des ook zig zelven, zo laag te schatten. Eertijds waren de kunsten dikwijls aan deeze of geene plaats of land gebonden; maar thans zijn die over de gantsche wereld verspreid, en derzelver bloei hangt enkelijk af, van de vlijt of traagheid van hun, die dezelve oefenen.

Ik heb daarvan eens een geval bijgewoond: zeker *Componist*, had eenige stukken zamengesteld, en willende als achter het *gordijn* zitten, om te hooren wat men van dezelve dacht, had hij eene zamenvlechting gemaakt van zijn naam, het welk bijgeval uitkwam op een *Italiaansch*en uitgang, volmaakt naar een *Italiaansch*en naam gelijkende: o, wat waren dat voor heerlijke stukken! men moest een geboren *Italiaan* wezen, om zulk *Muzijk* te kunnen zamenstellen; daar konde een *Nederlander* niet bij; er was geen een van onze *Componisten* die daar handwater bij had: deeze stukken bleeven volstandig hunne waarde behouden, tot zo lang dat de zamensteller derzelven, het *masker* afligtte: dan, toen waren zij oogenbliklijk gedaald, en hadden op eens hunne achting verloren.

Om dat dan de smaak zo verscheiden is, en er zo veele lieden gevonden worden, welke als ieder een bijzondere smaak, aan hun eigen zijnde, hebben, zal men wijslijk handelen, met, zo dra het niet in zijn' smaak valt, zulk stuk daarom niet aftekeuren, veel min te verachten, vermids ons de ondervinding leeraart, dat het geene den eenen niet bevalt, aan den anderen bij uitstrek zal behaagen; en dat aan deezzen wederom heeft voldaan, aan den anderen, daarentegen gantsch niet zal bevallen: ja, dat men van daag goedkeurt, zal door sommigen dikwijls morgen afgekeurd worden; en weder het tegengestelde op eenen anderen tijd: dat de eene mooi vindt, is somtijds bij den anderen lelijk: men noemt het mooi, om dat het aan ons behaagt, en met onze gesteldheid overeenkomt, en dat is dikwijls al het fraaje wat in eene zaak ligt en te vinden is; hangende zulks volstrekt daarvan af: de toevoerder, en de uitvoerder van zodanig stuk, zijn ook niet altijd in hetzelfde *Temperament*: den eenen dag is ook den anderen niet, om het met vrucht te doen; zulks leert ons de ondervinding in alle wereldsche omstandigheden: mijns erachtens kan alle *Muzijk* voor goed doorgaan, zo rasch dezelve niet tegen de regels der kunst aanloopt, en is juist niet aftekeuren, om dat zij aan Mijnheer den wijsneus, bedilal of den muggezifter niet behaagt: dan, hier genoeg van; zijnde dit tot naricht, voor den nijd die bijt: vergelijk ten deezzen opzichte, verder, PUTEANUS.

GUSTÓSO. (*Italiaansch.*) Smaaklijk, zoet, lieflijk, aangenaam, enz. *Gustévole*, van godden smaak. *Gustósamente*, met lust, vreugde, vermaak, genoeg. *Gustósissimo*, zeer lieflijk, zeer aangenaam, enz.; zijnde het Superlatif van *Gustóso*: men bestempelt hiermede wel eers een *Muzijkstuk*, dat niet alleenlijk lieflijke en aangename, maar ook tevens eenigzins vrolijke passages heeft, en die met smaak moeten uitgevoerd worden: dees term wordt wel eens gevoegd bij eene andere, om des te duidelijker de meening van den Componist te kennen te geeven: op zig zelf beschouwd, en alleen bij een *Muzijkstuk* gevonden wordende, zoude men hetzelfde als eene *Allegretto* kunnen speelen: vergelijk des ALLEGRETTO.

GYMNOPAIDIA; *Γυμνοπαίδια*. (*Een Grieksche Term.*) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft *Gymnopedie*. Het is de naam van zekeren *Dans* der *Lacedoniërs*, bestaande uit twee chooren of rijen, waarbij de mans in de ééne, en de kinders in de andere, geheel naakt, dansten: zij zongen hierbij lofzangen ter eere van APOLLO.

H.

H. is de agtste letter van het *Alphabet*: de Duitschers be-
noemen met dezelve, den zevenden of laastten toon der
Diatonyke of natuurlijke schaale, toon- of klank-ladder,
overéenkommende met die welke wij, ordenlijk het *Alpha-*
bet volgende, bestempelen met B, hierin Paus *Gregorius*,
den eersten insteller van ons *Muzijkaal Letter-Systema* navol-
gende: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, **SY-**
STEMA.

HAKBORD. (*Een zeker Snaar-speeltuig.*) In het Hoogduitsch,
Hack-Brett. Dit Speeltuig is besnaard met geelkoperen,
en ijzeren snaaren; wordende evenéens als de *Klavcim-*
bel gesteld: voor iederen toon zijn vijf, en bij sommige
Hakborden zes snaaren, die allen bij elkander liggen, en *Unison*
gesteld worden: hebbende aan de rechterhand negen bas-
snaaren, welke overéenkomingstig die rij snaaren, waarbij zij
liggen, gesteld worden; doch een *Odaaf* laager: zijnde er
een rij snaaren met een' *Bas*, en overhands een zonder
Bas; uitgenomen bij de vijf hoogsten, die zonder zodanige
bas-snaaren zijn: dit Instrument heeft bij sommige toonen
of snaaren klepjens, welken kunnen opgezet en neêrge-
laten worden, naar dat men uit een *toon* speelt, waarbij
Kruisen, of *Mollen* aan de regels zijn: zie, de schaale en
tekening van dit Speeltuig, op de hier nevenstaande Plaat
23: de klepjens zijn hierbij allen neêr; en wanneer men
die opzet, verhoogt daardoor de snaar, waaronder het
klepjen staat, een halven toon: zodanig dat bij voorbeeld
bij *C-Natuurlijk* het klepjen opgezet wordende, daar door
C-Kruis wordt: bij *D-Natuurlijk* wordende opgezet, krijgt
men *D-Kruis*: en, bij *E-Mol* wordt het daardoor *E-Na-*
tuurlijk: dit bij alle klepjens plaats hebbende; hierdoor,
die opgezet zijnde, de snaaren rijzen, en een halven toon
hooger worden: het wordt bespeeld door er op te slaan,
met twee, aan dat gedeelte waarmede men de snaaren raakt,
aan de punt omgekruide stokjens of houtjens, zo als men ze
op de hier nevenstaande Plaat uitgetekend ziet; welken ge-
noemd worden *Hakkebordhoutjens*: met de linkerhand wordt aan
de linkerzijde van het *Hakbord* de wijze of *Melodie* ge-
speeld, en met de rechterhand aan de rechterzijde de *Bas*:
moetende kort aan de kam, een duim er van af, geflagen
of gespeeld worden: het wordt besnaard met zodanige

snaaren, als waarmede de *Klavencimbels* besnaard worden: men neemt voor de drie onderste van den *Bas*, geele snaaren No. 1 nul: voor de drie daarop volgende No. 2 nul: en voor de drie anderen, No. 3 nul: verders voor de andere snaaren geel No. 5: en, voor de ijzeren snaaren No. 6: wordende voor de hoogste mede ijzeren No. 8 gebezigd; doch, wilmen No. 6 houden, en er op blijven staan, is deeze even als voor de andere snaaren, beter.

HALLELU-JAH. (*Een Hebreewysche Term.*) Zie onze gedachten, deswegens, op het laatst aldaar, bij SELA.

HARDI. (*Fransch.*) In het vrouwlijke *Hardie*. Stout, stoutmoedig, stoute, stoutmoedige. *Hardiment*, stoutlijk, stoutmoediglijk; men bestempelt hiermede wel eens een Muzijkstuk dat men levendig en wat rasch wil gespeeld hebben, en dat wèl moet aangetast worden: het wordt eveneens als *Vivace* gespeeld: vergelijk des *VIVACE*.

HARMATIAS. (*Grieksch.*) Het is de naam van zekeren zang van de Grieksche Muzijk, *Dactylus* genaamd, die men wil uitgevonden te zijn, van den eersten *Olympus* de *Phrygier*: zie, ter meerdere opheldering, *DACTYLOS*.

HARMONIA. (*Latijnen Italiaansch.*) In het Grieksch, *Ἀρμονία*, *Armonia*: in het Fransch, *Harmonie*: het wil zeggen, zamenstemming, welluiding, zoetluidigheid, overéénstemming, overeenkomst van verscheidene stemmen, lieflijke zamenstemming, enz: alle Muzijk, die wèl zamengesteld is, kan *Harmonie* genoemd worden: dan, de kunstige *Harmonie* is zulk eene zamenstelling, waarvan de geluiden met *Dis-* en *Con-sonanten*, wijslijk doorweven zijn: het welk aan de Muzijk eene deestigheid bijzet, waarvoor de hedendaagsche *Brillante Muzijk*, hoe fraai ook, bij verstandige kenners moet onderdoen. Het is te bejammeren, dat deeze overheerlijke vond, zo deerlijk thans verwaarloosd, en uit het oog verloren wordt: er konde, uit deeze twee soorten, eene derde, die alles overtreffende was, geboren worden.

Tot de zamenstelling van onze *Muzijkaale Harmonie*, heeft ons wederom een Monnik den weg gebaad: de Geestlijkheid heeft zig van ouds niet ontzien, deedele Muzijkkunst te handteeren, en haar bevorderlijk te doen zijn, door hunne aandacht op dit gedeelte der kunsten te vestigen, en haare geleerdheid daaraan ten koste te leggen: onder de Hebreewen, hadt men de eerwaardige *Leviten*, die hunne studie van deeze kunst maakten: Koning *David* schaamde zig deezer verrukkende, en betove-

rende kunst niet: om nu filtezwijgen van oudere datums: zo zien wij, dat *Ambrosius*, Aartsbisfchop van Milaan, Paus *Gregorius Magnus*, en de Monnik *Guido Aretinus*, dezelve ook zeer ter harte hebben genomen: en hiervan moet niet uitgesloten blijven de Monnik *Dunstan*, die naderhand is geweest Bisfchop van Canterbury; welke den Muziklicfhebbere, omtrent het jaar 940, het eerfte vergastte met eene *Vierstemmige Muzijk*, waarin de *Veelstemmige Muzijk* en *Harmonie* haare geboorte gevonden heeft: zo dat hem de uitvinding deezes vonds, waarvan de Ouden beroofd waren geweest, te danken zij.

Wij leezen wel, dat de Ouden ook eene foort van *Vierstemmige Muzijk* hadden; doch het schijnt, dat die merkelyk hierin van deeze verschillende was; zij onderscheidden de stemmen, naar den vierderhanden staat des menschlijken ouderdoms: dit wijst de benaaming van hun *Pijpwerk* uit: eenigen hebben aangemerkt uit *Aristoxeus*, dat de pijpen in vier foorten verdeeld waren, slaande op de *maagdenkeel*, *jeugdstem*, *mannentoon*, en *holftrat*; overéenkommende met die *partijen* welke in de oude tijden genoemd werden, *Superius*, *Tenor*, *Triplum*, en *Quadruplum*: vergelijk, ter meerdere ophelderinge, PARTE.

Die van Alexandryen gebruikten fluiten, welken zij *maagdenpijpen*, *jongensfluiten*, en *mannenfluiten*, noemden: wier ééne foort de volstemmige, de andere de overvolstemmige, geheten werd.

Zij hebben ook eenige kennis gehad van de zamenklanken, die de Oudheid stelt, van *Pythagoras*, door de hamerslagen, op een smids aanbeeld, toevalliglijk, ontdekt te weezen, en waarvan wij nader bij den term *Systema* zullen spreken: toen is de grond, waarop onze *Intervallen* gebouwd zijn, gelegd: het *Oftaaf*, de *Quint*, en de *Quart*, althans, was bij hen hierdoor bekend geraakt; maar, of de *Zes* en *Ters* bij hen bekend waren, dit wordt voor en tegen-gesproken: zij hadden eenen *Accoordzang*, die in het zamenvoegen der menschenstemme met speeltuigen bestond, 't zij met *Pijpen*, 't zij met Snaarenspel: waarbij zij deeze zamenklanken bezigden; doch alleenlijk maar op de speeltuigen, terwijl de menschenstem eenvoudiglijk de zangwijs volgde; die altijd zo gericht of gesterkt was, dat zij met genoegzaame klaarheid boven het tuigwerkelyke geluid doorsloeg: de *Trommel*, en *Tambouryn*, kan hun ook versprekt hebben tot een' grond of *Bas*: vergelijk 1 Sam. XVIII. vs. 6. Psalm LXVIII. vs. 26. enz. even, als bovengemelde fluiten, genaamd de *mannentoon* en *holftrat*; waar-

tegen dan de fluiten, genoemd de *maagdenkeel* en *jeugd-stem*, doorklonken, of *prédomineerden*.

Bij de Ouden, was ook eene foort van *Accoordzang*, waarin eene zamenstemming van veele zangeren te gelijk, met verscheidene keelen, gehoord werd, in gebruik. *Plato* zegt: „De *Accoordzang* is een evendragtige val, en stand, „van twee, of meer, stemmen; in hoogte en laagte „verschillende:” een ander laat zig wederom dus uit: „De Zangkunst, mengende schelle en grove, midsgaders „snelle en traage klanken zamen, voltooit, door vers- „chillende keelen, en welluidende accoordstemmen.”

Hier uit besluit men zekerlijk, dat men van ouds, met verscheidene stemmen, (als daar zijn, de onderstem, de bovenstem, en wat zig daar meer tuschen voegen kan,) in *Accoord* gezongen hebbe; en zodanig de veelheid der stemmen, schoon in aart verschillende, heeft weten zamentevoegen, dat echter de welluidendheid bewaard, en nergens de zangwijs geschonden zij: dit drukte *Seneca*, in ééner zijner brieven, zeer leevendig uit: zeggende; „Ziet gij „niet, uit hoe veele stemmen het *Zangchoor* bestaat? en echter „wordt, uit alle die stemmen, één klank geboren: „deez is, alhier, schelklinkende; geene, grof en „zwaar; eene andere, middenbaar: de vrouwen voegden „de heuren bij die der mannen; de pijpen mengen er zig „onder, elke stem blijft, in 't bijzonder, gedoken; ter- „wijl aller, in 't gemeen, doorsteekt.”

Zij hadden ook een éénstemmig gezang; dit zal denkelijk geweest zijn van stemmen, die even fijn of grof waren, niet in hoogte of laagte verschillende: even zo met de speeltuigen: dit was geschikt voor ernsthaftige onderwerpen; daar de veeftemmige *accoordzang* meer te passe kwam, bij vreugdetijden: zie, in 't breede, hierover na, van *Til*, Dicht-Zang en Speel-kunst, bladz. 137 — 146; waarvan de naleezing overwaardig is.

Zoude men hier, uit het eene en andere, niet kunnen opmaaken, dat deez gezangen geweest zijn *ééntoonige* wijzen, enkelijk verschillende in de hoogte en laagte der stemmen? de één zingt hoog en fijn; een ander middenbaar; dees wederom wat laager; geene grof en laag; enz. hier onder zullen zig mede de speeltuigen gevoegd hebben, naar de hoogte of laagte der stemmen: te weten; bij eene hooge sijne maagdenstem, eene *maagdenpijp*, of fluit; bij eene middenbaare jongens- of jeugd-stem, eene jongensfluit; bij eene grove mannenstem, eene *mannensfluit*; bij eene laagte en heel grove stem, eene fluit, die slaande op de *hob-*

strot: elke stem beproefd zijnde, tot welke *Classe* zij behoore, met evenredigheid van speeltuigen, kunnen eene groote menigte dus gezongen, en den *accoordzang* uitgemeent hebben: vergelijk hier mede, het geene men bij *van Til*, boven gemeld, leest, bladz. 524: te weten: „Dat „ de menschenstemmen, in 't *Octaaf* alleen verschillende, „ geene verandering geeven, als maar de mannen- en vrouwenstemmen, gepaard zijnde, de zangers in de greepen „ op de maat gelijklijk voordaan;” gelijk men ook denkt, dat de zangkunst der Hebreen bestond, in *eene vermenging van verscheidene stemmen, die denzelfden toon hielden, ieder naar zijne kracht en vermogen, zonder die verscheidene toonvallen, en welluidenden strijd der stemmen die onzen zang uitmaaken; de stemmen en snaaren doorgaands gepaard gaande*: zie *Calmet*, *Algemeen groot Naam- en Woorden-boek*, 2 D. bladz. 475: ja, *Rousseau*, zegt in zijne *Dictionnaire de Musique*, bladz. 173, 1 D. bij den term *Concert*, met ronde woorden, „ dat de Muzijk der Ouden enkelijk bestond *Unifons* of *Octaafs* gewijze:” vergelijk verder, *ANTIPHONIA*, *HOMOPHONIA*, en, ter meerdere ophelderinge, *PARTE*.

Zij hadden geene maatverdeeling, gelijk wij hebben: want die is van eene latere uitvinding: zij lieten de greepen of *syllaben*, met de *toon*en, evendragtlijk voordaan: nooit ging een zanger over, van den eenen *toon*, tot den anderen, of hij ging ook voort, met zijne *textwoorden*, zo dat elke *toon* zijne greep, en elke greep haaren eigenen *toon* hadde, zamen gelijk aflopende, tot dat zij beiden in eenen bekwaamen stemval eindigden; zettende de voetmaat zelve haar den tijd, dien zij in 't uitbrengen van elken greep toebrengen moest; te vreden zijnde met eenvoudige geluiden: voorwaar, eenvoudiglijk, doch zeker: zie *van Til*, bladz. 40, en 133; en, vergelijk hiermede, *SYSTEMA*.

„ Men moet”, zegt zeker Schrijver, en wel maar van de voorledene eeuw: „ de *Muzijk*, en het *accoordgezang*, „ niet onderéén vermengen: een *accoordgezang*, bestaat in „ ééne stemme; al is het, dat er veele personen met el- „ kander zingen; het zij dat de stemmen allen gelijk hoog „ zijn, of dat ze een *Octaaf* of minder trappen van elkander „ verschillen: als zij maar geduuriglijk gelijk wijd met „ elkander gaan; gelijk vrouwen- en kinderstemmen een „ *Octaaf* hooger zijn, dan mansstemmen: zo zijn ook de „ gemengelde *Registers* in de *Orgelen*, als *Sesquiaker*, „ *Quint*, *Tertiaan*, en dergelijken: al is het, dat er twee „ of drie geluiden in zijn, die eene *Sext*, *Quint*, en *Ter-*

„*tie*, verschillen, zo kan het nogthans niet anders dan
 „voor ééne stem gerekend worden, om dat ze ge-
 „duuriglijk gelijk wijd met elkander gaan: en zo veréé-
 „nigen, en smelten, deeze geluiden als in één, en zijn
 „alzo maar ééne stem.

„Eene *Muzijk* bestaat” (vervolgt hij,) „in veele stem-
 „men; die, in zekere orde, van elkander af-, en naar
 „elkander toe-, en met elkander gaan.

„Dat de stemmen van elkander af- en naar elkander
 „toe-gaan; dat maakt hetzelfde tot eene *Muzijk*: maar zij
 „mogen ook met elkander gaan: nogthans, als de stem-
 „men al te veel, en dat gelijk wijd, of gelijk veel
 „verschillende, met elkander op- en neder-gaan, wordt
 „het tot een *accoordgezang*; en, hoe de stemmen of *par-
 „tijen* aangenaamer en meer overéénkomende zijn, hoe
 „het eerder een *accoordgezang* is.”

Uit welke gezegden men kan nagaan, wat de Ouden
 door het *accoordgezang* verstaan wilden hebben, en dat ons
Psalmgezang eene soort van dat *Accoordgezang* is: zie ver-
 der, *Klaas Douwens*, grondig onderzoek van de toonen
 der muziek; gedrukt te Franeker, bij *Adriaan Heins*, in
 den jaare 1699. bladz. 43.

HARMONICA. (*Latijn, en ook Latijnsch Italiaansch.*) In het
 Fransch, *Harmonique*. Het wil zeggen, overeenstemmend,
 overeenstemmende: te weeten; de evenredigheid, of even-
 redige staat der deelen van een geheel; iet dat overéénstemt.
 Men vindt den term Harmonica of Harmonique, wel eens
 gebezigd bij zekere passages, en Variaties voor de viool:
 hetzelfde wil te kennen geeven, dat die passages, of varia-
 ties, moeten gespeeld worden, met het Flajeolet, welke
 dikwijls met geheele andere toonen gegrepen wordt, dan
 wanneer men het Flajeolet niet bezigt; zijnde dan ook die
 passages, of variaties zodanig geschreven, dat ze zonder
 het Flajeolet te bezigen, somtijds geheellijk buiten de Ac-
 coorden liggen, en niet schijnen met den bas, of andere
 partijen overéénstemmen; doch door middel van het Fla-
 jeolet, welke geheel andere geluiden, bij sommige toonen,
 oplevert, dan het geschreven staat, in de Accoorden ko-
 men, alhoewel eigenlijk, strikt genomen, tuschen Har-
 monica of *Soni Harmonici*, en het Flajeolet, eenig on-
 derfcheid is: men wil dat eenen Mondonville, Kapel-
 meester des Konings van Frankrijk, zijnde te Narbonne
 geboren, hetzelfde 't eerste zoude uitgevonden, en in ge-
 bruik gebragt hebben, kunnende men ter meerdere verkla-

ringe daarover nazien en de Schaale daarvoor vinden, bij *Soni Harmonici*, op den term *Sono*. Van dit *Harmonica*, heeft men in het Italiaansch ook den term *Harmonica Divisone*, om te kennen te geeven, eene *Harmonyke*, of overéénstemmende verdeeling, hoedanig in de schaale, toon- of klank-ladder plaats heeft: de schaale wordt verdeeld in twee deelen: te weten; van de *Prime* tot de *Quint*, en van de *Quint* tot het *Oftaaf*; maakende de eerste verdeeling een *Quint*, en de tweede een *Quart* uit: deeze verdeeling kan ook omgekeerd worden: naamlijk; van de *Prime* tot de *Quart*, en van de *Quart* tot het *Oftaaf*: deeze onderscheidene verdeeling der Schaale, maakt dikwijls, dat het *Replik* eener *Fuge*, eenige veranderinge in het *Thema* moet maaken, en eenen anderen keer neemen om in den toon te blijven; gelijk hierop ook gegrond is, het *Modo Autentico*, en het *Modo Plagale* der *Ouden*: en dit is het dat men *Harmonica Divisone* noemt: zie ter meerdere ophelderinge, achter de letter *H*, *Plaat 28. Fig. 3, (a.)* en *(b.)* kunnende men tevens hiermede vergelijken de termen *FUGA, AUTHENTICUS, MODO, PLAGALIS, EN SCALA.*

HARMONICI. (*Latijn.*) Het wil zo veel zeggen, als overéénstemmende: zodanig werden de navolgers van *Aristoxenus* genoemd, om dat zij zo zeer niet naar de *Proportie* of overéénkomst de geluiden rekenden, gelijk de navolgers van *Pythagoras*, maar naar het gehoor: zie ter meerdere ophelderinge *PYTHAGORICI.*

HARMONIE. (*Fransch.*) *Zamenstemming*, zoetluidigheid, overéénstemmig, welluiding van verscheidene stemmen of *Speeltuigen*: hiervan heeft men: *Harmonie Directe.* *Rechtstreckche Harmonie* of *zamenstemming*: dat is; eene *Harmonie*, waarvan de *Bas* niet dan *grondige geluiden* of *Compositienooten* laat hooren, en waarvan de *bovenpartijen* een *rechtstreckche orde* houden met deezen *bas*; niet heen en weder springende; maar onderling eene *Harmonie* maakende, waarvan alle de *partijen* *trapsgewijze* *voordwerken*; kunnende men hier mede vergelijken den term *Diritto*. Vorders heeft men nog van deezen term, *Harmonie Figurée*; *gefigureerde* of *opgecierde Harmonie* of *zamenstemming*: te weten; eene *Harmonie*, welke is *opgecierd* door veele *figuren*; kunnende men hiermede vergelijken den term *Fioretto*: zo heeft men ook *Harmonie Naturelle*; *natuurlijke Harmonie*: te weten; welke over *Diatonyke Toonen* werkt; kunnende men hier over verder nazien den term *Diatonico*, en, vergelijken den term *Natu-*

râle : eindelijk heeft men nog van deezen term *Harmonie Renversée*: omgekeerde Harmonie: naamlijk, waarvan de voornaamste geluiden, door omkeering der Accoorden in andere partijen gebragt worden; gelijk bij voorbeeld bij de Fugen plaats heeft: zie verder ten deezen opzichte, ter meerdere ophelderinge, onze zeventiende les van den Catechismus der Muziek, Plaat 7, Fig. 2 en 3; en, vergelijk de termen FUGA, ROVERSICIO, RIVOLGIMENTO, ENZ.

HARMONIEUX. (*Fransch.*) Overéénstemmend, welluidend, zamenstemmend: dees term wordt gebezigd, wanneer een Muzijkstuk zodanig is zamengesfeld, dat de geluiden met elkander Harmoniëeren, of aangenaamlijk overéénstemmen; wordende hiervan ook wel eens toegepast op de Speeltuigen, wanneer dezelve lieflijk en Harmonieus zijn: zo heeft men ook den term *Harmonieuse*: welluidende, zoetluidende; zijnde het vrouwlijke van Harmonieux: en *Harmonieusement*: lieflijk, op eene lieflijke, zoetluidende Harmonieuse wijze: men bestempelt hiermede wel eens een Muzijkstuk, of hetzelfde daarbij plaatsende, om te kennen te geeven een stuk dat lieflijk, en zoetluidende is; wordende genoegzaam als Andante, of wel eens als Allegretto gespeeld: vergelijk deczen.

HARMONIOSO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, zoetluidend: wanneer men deeze term bij een Muzijkstuk vindt, wordt het gespeeld als Andante of als Allegretto, naar dat het stuk medebrengt: zo heeft men ook den term *Harmonizzare*, lieflijk zamenstemmen, wèl met elkander Harmoniëeren.

HARMONIQUE. (*Fransch.*) In het meervoudige, *Harmoniques*, overéénstemmend, overéénstemmende: zo zegt men: bij voorbeeld; Son Harmonique, overéénstemmend geluid; Sons Harmoniques; overéénstemmende geluiden: verders heeft men nog, dat tot deeze term behoort, de term *Harmoniquement*, overéénstemmiglijk, gesproken van ict dat met elkander overéénstemmiglijk is, het zij Harmonie, het zij Melodie: vergelijk hier vooren den term HARMONICA.

HARMONISTE. (*Fransch.*) *Harmonist*, een die ervaren is, in de regels der *Harmonie*: bij voorbeeld; als eenen *Corelli*, die, met recht, de vader der *Harmonie* genoemd wordt.

HARMONOMETRE. (*Fransch.*) *Zeker Instrument*, dienende om de overéénkomst der *Harmonie* afte meeten: zie verder, MONÓCHORDON.

HARPA. (*Latijn en Italiaansch.*) In het *Fransch*, HARPE: wordende in het Italiaansch ook wel *Arpa* geschreven: men

verstaat er door, eene *Harp*; zijnde een driehoekig Speeltuig, bespannen met darm- of mesfingé snaaren, zo als wij hier onder nader zullen zien; wordende met de vingers der beide handen gefield of geknepen: met de rechthand speelt men de bovenstem, en met de linker den *Bas*: zijnde ook sommige groote *Harp*en van een *pedaal* voorzien, gelijk wij hier onder nader zullen zien: hetzelfde wordt, door die daarop speelt, rechtop staande, tusfchen zijne beenen gehouden: dit Speeltuig is zeer verfchillende van dat welke van dien naam door de Ouden gebezigd werd: men denkt dat deeze foort van *Harp*en eigenlijk zijn uitgevonden door de *Cimbren*, of door de *Anglo Saxen*, of *Engelfchen*: Koning *David* vindt men doorgaands met eene zodanige *Harp* in zijne handen afgemaald; doch dit is een verkeerd denkbeeld 't welke men daarvan maakt: want men heeft in het minfte geen bewijs in de gantsche Oudheid, dat de *Hebreeuwfche Harpen*, die gedaante, of ceninge gelijkenis naar de onzen hadden: dezelve waren van een geheel ander flag, gelijk wij hier onder zien zullen; dan, het oude speeltuig van deezen naam, wil men, dat de vinding daarvan, aan *Apollo* moet toegekend worden: men wil, dat dezelve van hem zij verzonnen, door eene waarneming des klanks van zijne zusters boogfnaare: zo leezen wij ook van eene *Harp*, die van *Jubal* reeds zoude zijn uitgevonden, en welke ook de naam van *Cinmyra* gegeven werd: waarvan wij bij den term *Guitarra* gefproken hebben: dezelve was, bij de *Fenciërs* en *Syriërs* ingebruik; doch, bij de *Hebreeuwen*, was zij bekend, onder den naam van *Kinnor*; bij de *Kaldeeuwen*, genoemd *Kinnora*, en bij de *Arabiërs*, noemde men ze *Kinnara*: des moet dit Speeltuig, vóór den Zondvloed, reeds bekend geweest zijn: men itelt, dat dit Speeltuig eigenlijk van *David* werde bespeeld, en, dat hij voor Koning *Saul* hierop gespeeld hebbe (alhoewel anderen daarvoor de *Gitaar* houden, gelijk wij bij den term *Guitarra* hebben aangemerkt:) het was uit hout gemaakt, met negen, of zo als anderen zeggen, met tien snaaren overfpannen; wordende aan de ééne zijde, met eene slagveêr geroerd, en aan de andere zijde met de vingeren gegrepen: met welk een onzer hedendaagsche *Instrumenten* komt dit *Kinnor* overeen? immers niet met de *Harp*en boven gemeld, waarmede *David* wordt afgemaald; en alle de andere Speeltuigen zijn ook zeer ver daarvan onderscheiden: de *Harp*en zijn, van ouds, in verfcheidene foorten verdeeld geweest; wordende *generalijk* met den term van *Harp* bestempeld: gelijk men wil dat de *Lier* eene foort van *Harp* was, welke naar de gewoonte der Ouden, ook

wel eens eene *Harp* genoemd werd: zie eenige dier Harpen, welken door de Ouden bebezigd werden, op de hier nevenstaande Plaat 24, waarvan men er heeft van drie tot twaalf snaaren; verbeeldende die met drie snaaren, de harp van Apollo; wordende de snaaren uit verscheidene stoffen vervaardigd: als van fijn getweerd garen, uit vlas gesponnen, of ook wel van zijden toebereid, ook uit dunne bereide schaapendarmen genomen; zijnde het getrokken koper- of ijzer-draad, tot het snaaren-gebruik, zo veel men verneemen kan, toen nog onbekend; zijnde de snaaren somwijlen tot cieraad, met verscheidene kleuren onderscheiden, hetgeen een aangenaam vertoon gaf: men had harpen, die met beide de handen van weêrskanten geroerd werden; dan, men had er ook die maar aan eenen kant bespeeld werden, en deezen waren voorzien van een weêrslagberd, dat als het te pas kwam, in het raam konde ingeschoven, en na 't geëindigd spel weder daaruit genomen worden: op dit weêrslagberd konde men de geroerde snaaren, door een evenredige vingergreep zo pal zetten, dat zij door dat middel gelijk als werden opgekort, om den toon te verhoogen; even als men nog heden de toonen op onze Cithers en Violen te vatten gewoon is: zo had men ook harpen die van den eenen kant met de vingers gegrepen, en van den anderen kant met een slagveer of strijktok gestreken werden: het grootste verschil der harpen onder den anderen ontstond uit het verscheiden getal der snaaren, 't welk zeer ongelijk was, opklimmende van drie tot tien en twaalf niet alleen, maar ook tot twintig, vijf-en-dertig, en veertig: de harpen, die aan Apollo toegeschreven werden, veranderden ook in eenige omstandigheden; zo ten aanzien van de raamen, als van de snaaren, en wijze van behandeling: haar raam werd uit verscheidene stoffen gemaakt; somwijlen was men vergenoegd met hout, somtijds verkoos men daartoe een geacht metaal, bij wijlen werd een raam kostelijk ingelegd of kostelijk verguld; gelijk uit *Plutarchus*, *Homerus*, en *Virgilius*, van geleerde mannen aangemerkt is. *Lucianus* brengt een waanwijze weetneet zeer aartig in 't spel, die eer om zijn rijkdom dan om zijn kunst te toonen, op het Schouwburg verscheen; deeze kwam met een prachtige harp te voorschijn, wiens raam van fijn goud gemaakt, en met ringen en diamanten opgepronkt was; hebbende op haare randen de beeltenissen gegraveerd van *Apollo*, *Orpheus*, en de Zanggodinnen: hieruit verstaan wij ligt de mening van *Josephus*, dewelke getuigt, dat Koning *Salomon* voor speeltuig van harpen en luiten ten dienste van 't Godlijk gezang, viermaal honderduizend in-

strumenten alle uit Electron (dat is, een mengsel van kostelijk metaal) had laten toebereiden: 't geen zonder twijfel op de raamen en randen gezien heeft, met welke het snaaringsgespan omzet was: kunnende men verder hiermede vergelijken den term *Lira*.

De *Harp* welke thans op dien naam in gebruik is, heeft doorgaands vier *Oktaven* en een half: te weten; van

groot C tot f driegeftreep; ook wel maar van vier *Oktaven*, en kleiner in foort; de snaaren zijn allen uit de *Diatonyke* of Natuurlijke Schaale gespannen, naamlijk, uit C gelijk wij hier onder bij den term *Harpe Royale* nader zullen zien: of, om anders te zeggen, ze worden ingericht even als de platte of onderste *Toetsen* eener *Klavecimbel*, waarmede zij volmaakt overéénkomt; waarom de Engelschen de *Klavecimbel*, als zijnde genoegzaam een foort van liggende Harp *Harp-Sichord* noemen: alleenlijk ontbreekt daaraan de zogenaamde *Semitoonen*, of anders gezegd de *Boventoetsen*; waarvoor op sommige groote *Harpen* een *Pedaal* is, om die te kunnen maaken: anders wordt dezelve altijd uit C gespeeld; zijnde aan zodanige groote *Harpen*, boven aan de *Harp* kleine klaawtjens, welke bewogen wordende, op de snaaren die werking doen welke de vingers op de viool verrichten, waardoor de snaaren die men daartoe noodig heeft, een halven toon verhoogd worden: het welke verricht wordt door zekere werktuigen die binnen in het hout en in de lijst verborgen zijn, en onder aan de harp uitkomen, en waardoor men de bovengemeide kleine *toetsjens* of klaawtjens met de voeten kan bewegen; dan bij anderen liggen die ook tusschen de *Diatonyke* of Natuurlijke snaaren, waarbij op sommige groote *Harpen* nog wel eens een *Pedaal* is voor *Contratoonen*.

Men heeft eigenlijk *Harpen* van verscheidene soorten, als voor eerst, die met draadsnaaren, te weten mesfingé-snaaren besnaard zijn, zo als bij de *Klavecimbel* gebezigd wordt, en *Spitsharp*, *Harpanetta*, *Harppenet*, of *Harffenet* genoemd wordt; waarvan wij op den term *Spitsharp* zullen spreken: ten tweeden, de *Dauids-Harp*, die met darmsnaaren betrokken is, en waarvan wij reeds op den term *Dauids-Harp* hebben gesproken: en, ten derden, deeze waarvan wij alhier spreken; hebbende de *Discant*, welke door de rechterhand geroerd wordt, meestendeels staalen snaaren; en de *Bas*, die door de linkerhand geregeerd wordt, en welke hand nu en dan ook de *Middenpartij* behandelt, bestaat uit mesfingé-snaaren: de *Semitoonen* liggen op beide zijden voor de *Bas* en *Discant*, iet laager

dan de *ordinaire* toonen, ter betere onderscheidinge: de *Schaale* en uitgestrektheid van dit Instrument is als op de hier nevenstaande *Plaat 25*, bij *Fig. 1* te zien is.

De *Harp* wordt, gelijk ieder weet, met de nagelen der vingers op beiden de zijden bespeeld: sommigen bezigen, door kunstgemaakte nageltjens van zilver of andere stof gemaakt; dan, de natuurlijke nagels der vingers zijn oneindig boven deezzen te verkiezen, om dat door deezze aangeflokenen nagels dikwijls valsche greepen ontstaan.

Die op dit speeltuig wil leeren, zal best doen van zig voor eerst bij den toon *C* te bepaalen, en daarmede een *Accoord* in de *Bas* te vormen: neemende tot *C* in de linkerhand den duim, tot *E* den voorsten vinger, en tot *G* den achtersten vinger; wordende door anderen daarvoor de middenste vinger genomen: als men dit wèl geleerd heeft, kan men ook de snaaren zonder *Accoord*, met de vingers op- en afgaande oefenen; zijnde hierbij aantemerkken, dat men als dan Conder in den *Bas* met de middenste vinger moet aanslaan, en tot boven opwaards zodanig voorgaan; dan, van boven naar beneden slaat men altoos met den middensten en voorsten vinger op dergelijke wijze de snaaren aan.

Wanneer men nu met den *Bas* zulks geleerd heeft, kan men een begin met den *Discant* maaken, en daarbij in acht neemen, dat de voorste vinger der rechterhand, (anderen neemen daarvoor den middensten vinger) van onder den aangang maakt, en tot boven toe, zonder afwisseling voerdgaat: dan, wil men van boven naar beneden *Seconde* wijze gaan, zo wisselt de voorste en middenste vinger met elkander af.

De *Triller* wordt met den middensten en voorsten vinger, een *Mordant*, of een voorslag, met den voorsten vinger gemaakt, waarop de middenste vinger den rechten toon aanslaan moet, zodanig dat men de voorgaande maar iet hoore. Verder heeft men nog eene *Harp* die men

HARPA GEMINA in het Latijn noemt, en *HARPA* of *ARPA DOPPIA*, in het Italiaansch; dubbelde *Harp*; zodanig genoemd, om dat dezelve twee *Resonantie*-bodems heeft, en aan weerskanten beinaard is; wordende de eerste onderwijl men daarop speelt, voor zig gehouden, en strekt zig uit van boven tot beneden, in een getrokken ronde: de andere vangt van boven aan, en gaat niet heel over de helft der *Harpe*, midden tuschen de snaaren naar onder: boven op de zijden is een bijzondere *Cymbel* aldaar aangemaakt, en met staalen snaaren betrokken, welke met de rechterhand tot afwisseling gespeeld wordt: zie de uitgestrektheid en

schaale daarvan bij Fig. 2, van gemelde Plaat 25, en vergelijk ook *Dauids-Harp* en *Spitsharp*. Verders heeft men nog van deezen term den term

HARPA REÁLE in het Italiaansch; **HARPE ROYALE** in het Fransch, willende zeggen Koninglijke *Harp*, ook bekend onder een naam van *Dauids-Harp*, denklijk om dat Koning *David*, de *Harp* behandelde; *Harpa Redle*, of *Harpe Royale*, genaamd: dezelve is gespannen even als de andere *Harpen*, met darmsnaaren; hebbende gemeenlijk eenen omtrek van vier, of wel eens van vier *Oktaven* en een half, zie dezelve op de hier nevenstaande Plaat 26: zijnde somwijlen voorzien van een *Pedaal* om de *Semitoonen* te kunnen maaken, de snaaren uit de *Diatonyke* of Natuurlijke Schaale gespannen zijnde, en door middel van dit *Pedaal*, door kleine klauwtjens, zo als wij boven gezegd hebben, die gekregen wordende: die snaaren nu niet tusfchen de *Diatonyke* of natuurlijke snaaren inliggende, maar enkelijk uit de natuurlijke snaaren gespannen zijnde, te weeten, uit C; kunnende men de *Dauids-Harp*, waarvan wij op dien term gesproken hebben, hiermede vergelijken, om daarvan een duideljk denkbeeld te vormen: alwaar de *Semitoonen* verbeeld wordende, tusfchen de *Diatonyke* of Natuurlijke snaaren te liggen, door het *Pedaal* welke onder aan den voet der *Harpe* ligt, eigenlijk gekregen wordende; buiten en behalven dit *Pedaal* ontmoet men nog wel eens een *Pedaal* aan sommige *Harpen* voor *Contra-Toonen*; doch dit zijn dan de grootste foort van *Harpen*: zie verder *Dauids-Harp*. Eindelijk heeft men nog, welk tot deezen term behoort, den term

HARP-PRÆSTANT; zijnde een Register in het Orgel; er is tusfchen de *Præstant* en de *Harp-Præstant* dit onderscheid, dat de *Harp-Præstant* veel naauwer van *Mensuur* is, dan de *Præstant*: vergelijk ten deezen opzichte den term *Præstant*.

HARPALIKON. Ἄρπαλικόν. (*Grieksch.*) Hiervan in het Fransch, *Harpalice*: het is de naam van een zeker lied, welke de jonge dochters, onder de oude Grieken gewoon waren te zingen.

HARPEGIATO, of **HARPEGGIATO**. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Harpeger*; op Harpentrant. *Harpegiare*, in het Italiaansch; *Harpegé*, in het Fransch; met gebrokene accoorden spelen: te weeten; met gebrokene accoorden, den eenen noot of toon na den anderen spelende, in plaats van ze te gelijk aanteflaan; beginnende van de onderste of laagste: zie ter meerdere ophelderinge, onze vierender-

- dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 159, 163, en 166, Plaat 22, en 25, Fig. 6, en 26.
- HARPEGIO**, of **HARPEGGIO**. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Harpege*, of *Harpegement*. Een gebroken accoord, waarvan de nooten of toonen, niet te gelijk, maar na elkander gespeeld worden: zie ook **ARPEGGIO**.
- HARPICORDIUM**, of **HARPICORDUM**. (*Latijn.*) In het Italiaansch *Harpicordo* of *Arpicordo*. Een *Harpengeluid*, op sommige *Klavécimbels* gevonden wordende: zie verder, **ARFICORDO**.
- HARPISTA**. (*Italiaansch.*) Harpspeeler, een die de Harp speelt; ook een Luit- of Citer-speeler; ook een Snaarenspeeler in het algemeen. *Harpiste*, een Harpfeelster; ook een Luit- of Citer-speelster; ook een Snaarenfeelster in het algemeen; eene vrouw die op eenig snaartuig speelt.
- HARPSICHORD**, **HARPCICOR**, of **HARPSICORD**. (*Engelsch.*) Een *Klavécimbel*: zie ook **CEMBALO**.
- HAS**, of **HES**. (*Een Hoogduitsche Term*) Zij willen er *H-mol* mede te kennen geeven: zie verder, ter meerdere ophelderinge, op het laatste aldaar, **SYSTEMA**.
- HASOR**, **HASOOR**, **HASUR**, of **HAZOUR**. (*Een Hebreuwfche Term.*) In het Grieksch, *Decachordon*, of eigenlijk *Dekachordon*. In het Latijn, *Decachordum*. Het tienfnaarig *Instrument*; hebbende de gedaante van een *Harp*, of *Griekfche Delta* (Δ). Het was van de *Nablium*, *Nabel* of *Nebel*, welke daar in gedaante mede gelijk was, hierin onderscheiden, dat de *Hasor* den buik of 't galmgat beneden had, en boven geroerd werd, daar de *Nablium* eenen hollen buik en 't galmgat aan het boveinde had, en beneden geslagen of gestreken werd: beiden met een strijkveer, en met de vingeren geroerd.
- HAUT**. (*Fransch.*) Hoog. Het is bij de Muzijk hetzelfde als *Aigu*, fcherp, doordringend, des hoog; zijnde het tegengestelde van *Bas*, laag: zo zegt men, bij voorbeeld, le Ton est trop Haut, de Toon is te hoog. Dees term, wordt ook wel eens oneigenlijk genomen, voor het woord *Fort*, sterk; als, *Chantez plus Haut*, willende eigenlijk zeggen, zing veel hooger; maar men wil er in deezen mede te kennen geeven, zing veel sterker, zing veel harder, opdat men u beter zoude kunnen verstaan. Het is ook bij de vier partijen der Muzijk, welken zig in twee deelen verdeelen, als *Primo* en *Secondo*, om in veele partijen te zingen, of te speelen, een' bijnaam, welke gegeven wordt, aan de hoogste: hiervan heeft men, *Haut Bois*; een *Hobo* of *Obo*; willende eigenlijk zeggen, hooghout: om dat hetzelfde hoog instemt, alzo genaamd: dan het is een blaaspeeltuig, dat door een rietjen geblazen wordt; hebbende zes

vingergaten, waarvan het derde en vierde dubbeld is; te weeten; daar $\bar{f}$ en $\bar{g}$ geblazen wordt; moettende het ééne gedekt, en het ander opengelaten worden: waardoor

f-kruis, en g-kruis, naar sommiger gevoelen, des te beter kan geblazen worden: voor de pink der rechthand heeft het twee kleppen: zijnde een speeltuig dat overbekend, en onder zwaare Muzijk zeer dienftig is: deszelfs laagfte toon

is $\bar{c}$ ééngestreept, van waar zij tot $\bar{d}$ drie gestreept, als spreekende toonen, oplevert; doch al wat hooger klimt, wordt voor dat Speeltuig bezwaarelijker: zie, op de hier nevenstaande Plaat 27, de Schaale daarvoor: geevende de nullen of O te kennen de opene gaten, en die welken toe zijn, dat de gaten door de vingers moeten geflopt worden; moettende de $\bar{c}$ -kruis en $\bar{d}$ -mol welke even eens getkend zijn,

als $\bar{c}$ natuurlijk, door middel van het rietjen en de lippen te knijpen gekregen worden: men bestempelt met deezen term, ook een Register in het Orgel; zijnde een tongwerk, zo wijd niet van Mensuur als de Chalumeau of als de Schalmei, maar omtrent ééns zo lang, en spits, even als de Spitsquint van Corpus: echter worden deszelfs ligehaamen zeer onderscheiden in gedaante aangetroffen; en hunne lengte behoort eigenlijk tot de middenste foort: eenige stellen het egaal met de Schalmei, maar is, recht beschouwd, volgens anderen, daar wezenlijk van onderscheiden: kunnende men hier mede vergelijken den term Chalméan. Men noemt hem die dit Speeltuig bespeelt of behandelt, een Hoboïst, ook wel eens Haut-bois: verders heeft men nog nog van deeze term, den term, *Haut-Bois d'Amour*. Deeze is van de Haut-Bois, enkelijk hierin verschillende, dat ze grooter is, laager in toon, en zo hoog niet loopt: haar laagfte toon, is

klein $\bar{a}$, en klimt in de hoogte voegelijk tot $\bar{a}$ twee gestreept: al wat hooger komt, wordt bezwaarelijker voor dat Speeltuig: zij is eigenlijk van de Haut-Bois afgeleid. Al verders heeft men van deezen term, den term *Haut-Deffus*; waardoor bij de Zangmuzijk verstaan wordt, eené hooge- eerste of bovenstem; wordende de tweede stem genoemd, *Bas-Deffus*: voor de Speeltuigen, noemt men de eerste of boven-partij, *Premier-Deffus*, en de tweede of onderpartij, *Second-Deffus*; kunnende men hier mede vergelijken *Discanto Primo*, bij den term *Discanto*: verders heeft men nog, welke tot deezen term

behoort, de termen *Haute Contre*; zijnde eene Zangstem of Zangpartij, en wel de hoogste welke door een' man gezongen wordt; komende tusfchen den Discant of Desfus, en de Tenor of Taille; zijnde zo veel als een Altstemme: wordende ook op den Altfluitel op de middenfte linie gefchreven: 't is het tegestelde van Basfe-Contre, welke de laagfte stem is: de Ouden verdeelden hunne Zangpartijen, in de Discant of Desfus, waarop volgde de Haute-Contre, dan de Tenor of Taille, en vervolgens den Bas, of Basfe: zij noemden eerst die stem, welke naderhand Alto geheten is, Contre of Contra, tegen; hiervan komt eigenlijk Haute-Contre, hoog tegen: te weeten; een hooge stem, die in de hoogte tegen of boven de Tenor of Taille, en onder de Discant of Desfus aankomt; zo dat de Haute-Contre een hooge Altstem, of eene foort van Bas- of Second-Desfus is: te weeten; een tweede bovenzang, tweede bovenstem of tweede partij; gelijk dezelve ook overéenkamt met die partij, welke genoemd wordt, Contra-Tenore, en Contr' Alto; kunnende men hierop ook nazien Mezzo-Soprano, op den term Mezzo, en ter meerdere ophelderinge achter de letter H, Plaat 28, Fig. 4, en verder den term Parte. Men eigent dees term ook toe, aan die geene, welke deeze partij zingt, die noemende Haute-Contre: zo heeft men ook nog: *Haute Contre Chantante*; zijnde eene partij welke Haute-Contre genoemd wordt, en gezongen wordt. *Haute-Contre de Haut-bois*; een Hobo partij, welke Haute-Contre genoemd wordt, en welke heel hoog stemt: kunnende men hiermede vergelijken Piffaro. *Haute-Contre de Viole*: men verstaat er door, een Altpartij, welke Haute-Contre genoemd wordt; gelijk men door Haute-Contre de Violino het zelfde verstaat; zijnde eigenlijk een hooge of eerste Altpartij: eindelijk heeft men nog van deezen term *Haute-Taille*: men verstaat door deeze term een hooge Tenorstem: wanneer de Taille of Tenor, die de zelfden zijn, verdeeld wordt in twee partijen of deelen, Primo en Secondo, wordt de hoogste partij genoemd Haute-Taille, en de laagste Basfe-Taille; ook Concordant of Bariton: zie ook, waarmede het overeenstemt, Tenore Primo, bij den term Tenore.

H DUUR, of **H DUR**. (*Een Hoogduitsche Term.*) Zij willen er **B Natuurlijk**, over de groote *Ters*, mede te kennen geven: vergelijk de termen *Duur* en *Mot*, bij **DURO** en **MOLLE**.

HEBDOMARIUM. *ἑβδομαρίον*. (*Grieksch Latijn.*) Men verstaat er door, eene plechtigheid der oude *Grieken*, ter eere van *Apollo*, in welke de *Atheniënsen* lofzangen zong-

gen, ter verhoerelijkinge van dien God; draagende lauwr-riertakken in hunne handen: het woord komt eigenlijk van *Hebdomas*, een week, de tijd van zeven dagen: *Hebdomadalis*; weeklijks; *Hebdomarium* betekent den zevenden dag; wordende deeze plechtigheid op den zevenden dag van iedere maand gevierd.

HECATEIA CARMINA. (*Latijn.*) Tover-verzen, Gedichten, Lieder, of Gezangen.

HECATOMBÆA. ἑκατόμβη. (*Grieksch Latijn.*) Een zeker feest het welk te Argos, onder verzelling van een aanzienlijk Muzik, ter eere van Juno, gehouden werd, op het welke men haar honderd ossen offerde, en derzelver vleesch onder het volk uitdeelde: men hielt ook verscheidene kampspelen, en die zig het best daarin kweet, kreeg een koperen schild, en mirtenkrans: dit feest is onder die van Argos, door Koning Archinus ingesteld, dewelke daarin door die van Ægina, alsmede van de Lacedemoniënsen gevolgd zijn, ter oorzaake dat zij honderd steden onder hun gebied hadden. Hiervan heeft men mede in het Grieksch Latijn, den term *Hecatombe* ἑκατόμβη; zijnde onder de oude Heidenen eene offerhande van honderd stieren of ossen; of in eenen minder bepaalden zin honderd dieren van allerlei soort; of gelijkflachtige; eigenlijk, naar de oorspronkelijkheid van het Grieksche woord, eenhonderd-offer: men zegt dat Pythagoras, (aan wien de Muzijkaale wereld veel verplicht is, door het uitvinden van de regelmaatigheid der zamenklanken; waarvan wij nader bij Systeema zullen spreken;) eene Hecatombe aan de Muzen, of Zanggodinnen, geofferd heeft, uit blijdschap en dankbaarheid, dat hij de Demonstratie of betooging van de zeven-en-veertigste Propositie, of voorstelling in het eerste boek van Euclides ontdekt had: naamlijk; dat in een rechthoekigen driehoek, het Quadrat van de Hypothenuse, zijnde de langste of rechthoek-sche zijde, gelijk is aan de Quadraten van de andere twee zijden: wordende van Julius Capitolinus verhaald, dat wanneer men een Hecatombe offerde, daartoe honderd altaaren van zooden opgericht werden, op ieder van welken een beest geofferd werd: hij voegt er bij, dat als de Keizers Hecatomben offerden, dezelve somtijds bestonden uit honderd leeuwen, honderd adelaars, of dergelijken.

HEMI. ἡμι. (*Grieksch Latijn.*) Het wil zeggen, half; zijnde het zelfde als in het Italiaansch Semi; kunnende men dit hier mede vergelijken: hiervan heeft men: *Hemicyclium* ἡμικύκλιον; willende in het Grieksch Latijn zeggen

halve kring, half rond, halve Cirkel of firkel: dan, men verstaat er, in de oudheid, ook mede, een gedeelte van de plaats der Speellieden in de oude schouwburgen; zijnde eigenlijk in eenen halven kring, rond, of firkel gebouwd geweest. *Hemidiapente*, Ἡμιδιαπέντε, betekent in het Grieksch eene valsche Quint; kunnende men hier op verder nazien onze negentiende les, van den Catechismus der Muzijk, Plaat 9, Fig. 1; en verder, Falsa Quinta, bij den term Falsa. *Hemiditonon*, Ἡμιδιτονον; willende eigenlijk in het Grieksch zeggen, half van twee toonen; hebbende de Franschen hiervan gemaakt *Hémiditon*: dan, er wordt, bij de Grieksche Muzijk, door verstaan het Interval van de groote ters, verminderd zijnde door een halven toon; des, de kleine ters: het is niet, gelijk men uit deezen term zoude kunnen opmaaken, de helft van twee toonen; maar het is de helft van één toon minder dan van twee toonen; kunnende men verder hiermede vergelijken Terza Minore bij den term Terza: verders heeft men nog van deeze term in het Grieksch Italiaansch, *Hemiolia*, of *Hemiöla*: van het Grieksche *Hemiölios*, Ἡμιόλιος, en het Grieksch Latijnsche *Hemiölius*, of *Hemiölus*; van welke laatste 't ook het vrouwlijke is: hebbende de Franschen hiervan gemaakt *Hémiole*; willende zeggen, een getal dat in zig een even getal, en de helft van dat begrijpt, gelijk drie, twee en een; en de negen, zes en drie begrijpt; zijnde eene soort van evenredigheid die men thans Sesquialtera noemt; kunnende men dus hiermede vergelijken Sesquialtera, bij den term Sesqui. De Ouden hadden een maatverdeeling waarbij zij deeze term bezigden: naamlijk; in hunne Trippelmaat, waarvan iedere Tempo een zwarte Noot was: indien de Nooten vierkantig waren, dedden zij twee Tempoo's, en indien dezelve vierhoekig waren, dedden zij één Tempo: zo die zwarte Nooten zonder staart waren, noemden zij die maat *Hemiölia Maggiore*, om dat dezelve langzaam geslagen werdt; moetende twee zwarte Nooten met een staart of viergehaakte hebben, voor iedere tempo: zo iedere Tempo maar één zwaarte Noot, zonder staart had, vierhoekig zijnde, deed die twee Tempoo's; maar met één staart één Tempo: deeze maat werd gauwer en vrolijk geslagen; wordende genoemd *Hemiölia Minore*; kunnende men verder hier mede vergelijken den term Tripla: zo heeft men nog van deezen term in het Grieksch *Hemidlion*, Ἡμιόλιον; waarvan men in het Fransch van dit Grieksche woord gemaakt heeft, *Hémidlien*; wordende door *Aristoxenus* met deeze term bestempeld éene der drie soorten van

het oude Chromatyke klankgeslacht, die noemende **Molle Hemiölion** en ook **Tonicum**; kunnende men hiermede vergelijken den term **Chromatico**. *Hemiöpos*, en *Hemiöpus*. **Ἡμιόπος**; zijnde het eerste in het Grieksch en het tweede in het Grieksch Latijn, een fluit met kleine gaten: eindelijk heeft men nog, **Hemitonium**, in het Grieksch Latijn; van het Grieksche **Ἡμιτόνιον**, **Hemitonion**: waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft, **Hemi-Tuono**: het wil zeggen, halve toon: zo heeft men in het Latijn, **Hemitonium Majus Naturale**, het welke wil zeggen, Natuurlijke grootere halve toon: te weeten; het interval of de tusschenruimte, van B en C. Hiertan heeft men wederom in het Italiaansch deeze twee termen: **Hemi-Tuono Maggiore**, grooter halve toon: te weeten; een halve toon, welke vijf Commaas in zig bevat: en, **Hemi-Tuono Minore**, kleiner halve toon: naamlijk; een kleine halve toon, welke vier Commaas in zig bevat, kunnende men verder hiermede vergelijken, ter meerdere ophelderinge, onze elfde les van den Catechismus der Muzijk; en ook op nazien **Semi-Tono**, **Semi-Tono Maggiore**, en **Semi-Tono Minore**, bij den term **Semi**.

HENDECASYLLABICUS. **Ἐνδεκάσυλλαβικός**; of **HENDECASYLLABUS**. **Ἐνδεκάσῦλλαβος**. (*Grieksch Latijn*;) in het Fransch hiervan **Hendécasyllabe**: het is een term der Grieksche, en Latijnsche Dichtkunst; zijnde een dichtwerk welke uit elf lettergreepen bestaat: het geene op de nooten der Muzijk, en Muzijkaale Compositie toepasselijk is.

HEPTACHORDON. **Ἑπτάχορδον**. (*Grieksch*) In het Latijn, **Heptachordum**, of **Heptachordium**: hiervan in het Italiaansch, **Heptachordo**, **Hettachordo**, **Eptachordo**, **Eptacordo**, of **Ettachordo**: in het Fransch, **Heptachorde**, **Heptacorde**, of **Eptacorde**: in de oudheid betekende het verzen die op zeven snaaren, of op zeven nooten, of op zeven toonen gezongen werden: in deezen zin werd dit woord wel eens toegepast, op eene Lier of Citer, die zeven snaaren had. De Ouden noemden ook zodanig zekere rust, tusschenpoozing, of verpoozing, wanneer dezelve uit zeven trappen of liever graaden bestond: gelijk er ook door verstaan werd een zamenhang van zeven trappen of klanken. Paus Gregorius, bijgenaamd de Groote, de Tetrachorden, ontrent het jaar 591, 594, of 600 afgeschafft hebbende, selde in derzelve plaats, eene keten of schaal van zeven trappen, die klankladder zodanig noemende; kunnende men hier verder op nazien, **Systema**. Deeze term betekent ook eene tusschenwijdte bij de Muzijk, die zeven trappen en zes Intervallen heeft, bekend onder den

- naam van Septima, of eene zeven; kunnende men, ten deezen opzichte, onze zestiende les, van den Catechismus der Muzijk hier over nazien, en verder den term *Settima*. Hiervan heeft men ook in het Latijn, *Heptachordum Majus*; in het Italiaansch *Heptachordo Maggiore*; in het Fransch, *Heptacorde Majeur*, een groote zeven: en, *Heptachordum Minus* in het Latijn; *Heptachordo Minore* in het Italiaansch; *Heptacorde Mineur* in het Fransch, eene kleine zeven: zie ook EPTACHORDON.
- HEPTAMERIDE. (*Fransch.*) Zie EPTAMERIDE.
- HEPTAPHŌNOS; (*Een Grieksche Term*) waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Heptaphone*, of *Eptaphone*: het is een naam, die aan een overwelfde gaanderij, in de stad *Olympus* gegeven werd: in welke men voorgeeft dat eene *Echo* was, die de stem zevenmaalen achter den anderen herhaalde: des overtrof deeze *Echo* oneindig ver, dien, waarvan door den Heere *Martinet* melding gemaakt wordt, in zijnen *Catechismus der Natuur*, vierde deel, bladz. 373.
- HERMOSMÉNON. (*Grieksch.*) Het is een zeker gedeelte der Grieksche Muzijk, welke beftond in de kennis, om de *Partijen*, *Toon*, *Tijdmaat*, *Voetklanken*, *Melodie*, enz., naar behooren te regelen, schikken, en interichten; en wat in ieder klankgeslacht moest waargenomen worden.
- HERPAUKE. (*Een Hoogduitche Term.*) Zie TIMPANO.
- HES, of HAS. (*Een Hoogduitche Term.*) Men wil er H-moet mede te kennen geeven: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, en aldaar op het laatste, SYSTEMA.
- HÉVELS. (*Een Orgel-term.*) Men verstaat er door, die houten balken, waarop de *Orgeltrapper* treedt, om de blaasbalken in beweging te brengen.
- HEXACHORDO, of GEXACORDO (*Grieksch Italiaansch*;) of eigenlijk naar het Italiaansch waar bij geen X gebezigd wordt, (de S vervult deszelfs plaats,) *Hesfachordo*, of *Esfacordo*. In het Latijn, *Hexachordum*: in het Fransch, *Hexachorde*, *Hesfachorde*, *Hexacorde*, *Esacorde*, of *Esfacorde*: alle deeze termen zijn overgenomen van het Grieksche *Hexachordon*, Ἑξάχορδον; of *Hexachordos*, Ἑξάχορδος. Het wil betekenen eene tussehenwijdte der Muzijk die zes trappen en vijf Intervallen in zig bevat; welke genoemd wordt *Sesta*, of eene zes; ook iet dat zesnaarig is, iet dat zes snaaren heeft: hiervan heeft men in het Latijn, *Hexachordum Majus*; waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft, *Hexacordo Maggiore*; en in het Fransch *Hexacorde Majeur*, eene groote zes: en *Hexachordum Minus* in het Latijn; *Hexacordo Minore* in het Italiaansch; en *Hexa-*

- corde Mineur* in het Fransch, eene kleine zes; zie eigenlijk voor het Italiaansche, *ESSACORDO*,
- HEXHARMONIA.** (*Latijn.*) In het Fransch hiervan *Hexharmonie*: het wil zo veel zeggen, als zeshoeksche Harmonie of zamenstemming; wordende dees term, spotswijze, gegeven aan eene Compositie, welke niet vrij is van berisping, en niet naar de regels der kunst behandeld is: hiervan heeft men ook in het Fransch gemaakt *Hexarmonien*, dat, spotswijze, toepassende op eenen zang of melodie, welke verwijfd, plat, laf, en laag is: dit verweet Aristophanes, (zegt Rousseau,) aan Philoxenus, den uitvinder van eene zodanige melodie.
- HIÉRAULEES.** *ΙΕΡΑΥΛΗΣ.* (*Grieksch.*) Het wil zeggen, gewijde pijper: zodanig werden onder de Grieken die geenens genoemd welken op de pijpen speelden, en aan den Godsdienst waren toegewijd: en *Hierophónoi.* *ΙΕΡΟΦΩΝΟΙ;* willende zeggen, gewijde zangers; wordende onder de Grieken zodanig de zangers genoemd, die aan den Godsdienst toegewijd waren.
- HILARIA.** (*Latijn.*) Een zeker oud Romeensch feest, dat gevierd werd op den vijf-en-twintigsten dag van Maart, ter eere van de Godinne *Cybele*: het werd aldus genaamd, wegens de verscheidene bedrijven van vreugde en blijdschap, die men bij deeze gelegenheid blijken liet: de dag werd met vermommingen van allerlei soort doorgebracht; en het was een iegelijk geoorloofd, om zodanig gemaskerd voor den dag te komen als hem goeddacht: hiervan komt denkelijk de vastenavond, die op veele plaatsen, zodanig, onder verzelling van Muzijk, gevierd werd; gelijk dit woord zelf wel eens in een ruimen zin, voor den vastenavond-dag of feest genomen wordt: want *Hilaris* wil zeggen vrolijk; blijde; en *Hilarare*, verblijden, vervrolijken, vermaaken, enz., het welke als dan plaats heeft: hiervan heeft men: *Hilarodi*, *ἰλαροδοί*; zijnde eene soort van Dichters en Muzijkcoefsenaars onder de Grieken, die korte vrolijke dichtstukjens of liederen langs de deuren zongen, dewelken iet deftiger dan de Jonische stukken, en met zekere Speeltuigen gepaard waren: van de straten werden zij eindelijk in de treurspelen ingevoerd, gelijk de *Magodi* in de blijspelen waren; zij verscheenen in het wit gekleed, met gouden kroonen op hunne hoofden; in den beginne droegen zij schoenen; maar naderhand namen zij de *Crepida* aan; zijnde alleenlijk een zool die met een riem omgord was. *Hilarodia.* *ἰλαροδία.* Een Dichtstuk, of zamenstel in verzen, dat door de *Hilarodi*,

die men aanzag voor eene soort van Rapfodisten, of Mengelwerkfchrijveren, gemaakt en gezongen werd. *Hilaro Tragedia*; een Tooneelftuk, welks uitvoering ten deele treurspel, en ten deele blijfspel was. Scaliger houdt de *Hilaro-Tragedia*, en de *Hilarodia*, of gedicht dat door de *Hilarodi* gezongen werd, (waarvan wij hier boven gefproken hebben,) voor één en dezelfde zaak: dan, anderen, nemen de *Hilaro-Tragedia* liever, als zeer nabij gekomen hebbende, aan het geene wij een blijendend treurspel noemen: anderen weder willen, dat het een zuiver treurspel geweest zij, alleenlijk in eene gelukkige ontknooping eindigende, dewelke den held uit den staat van elende in den gelukkigen staat brengt: Suidas meldt van eenen Rhinton een boertig Dichter van Tarentum, als de uitvinder van die soort van Poëzij.

HIMENEO. (*Italiaansch.*) Een bruiloftslied: zie ook HYMENÆUM, EPITHALAMIUM, EPITALAMIO, enz.

HINNO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Hinni*: een geestelijk lied, een lofzang: geestlijke liederen, lofzangen: zie ook HYMNUS.

HIPATE, HIPER, HIPERDORIO, HIPEREÖLIO, enz. (*Grieksch Italiaansch.*) Zie deezen en dergelijke termen verklaard op het Grieksch, en des bij HYPATE, HYPER, HYPERDÓRIOS, HYPERÆOLIOS, enz. Zo mede die welke op HIPO vallen; en des bij HYPO, enz.

HIS. (*Een Hoogduitfche Term.*) Zij willen er *B-kruis*, (of gelijk zij het eigenlijk uitdrukken, *H-kruis*,) mede te kennen geven: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, en aldaar op het laatste, SYSTEMA.

HISTRIO. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Histrione*: het betekent een speeler, een fchouw- of tooneel speeler; maar alerbijzonderst, een kluchtspeeler, potfenmaker, een *Pantomime*, die zijn rol door gebaarden, en danfen vertoont; het welke zelden zonder verzelling van Muzijk plaats heeft.

H MOL. (*Een Hoogduitfche Term.*) Het beduidt, *B*, (of gelijk zij het eigenlijk zeggen, *H*) over de *kleine ters*: zie, tot meerdere verftaanbaarheid, en aldaar op het laatste, SYSTEMA; en, vergelijk verder, de termen *Duur* en *Mol*, bij DURO en MOLLE.

HOBO, of HOBÖE. (*Een Nederduitfche Term.*) In het Engelsch, *Hoboy*: een bekend speeltuig van dien naam: men bestempelt hiermede ook een Register in het Orgel; zijnde een tongwerk: zie, voor beiden, verder, *Haut-Bois*, op den term HAUT.

HOEDEN, of STULPEN. (*Een Orgel term.*) Zie STULPEN.

HOLFLUIT. (*Een Orgel-term.*) In het Hoogduitsch, *Holflaute*: het is een Register in het Orgel: dezelve wordt dus genaamd, wegens haar hol en helder geluid: zie ook *Holflaute*: WOUDELUIT, en NACHTHOORN, (welken veel overeenkomst met elkander hebben.)

HOLPIJP. (*Een Orgel-term.*) Het is een Register in het Orgel: deszelfs *pijpwerk* is boven gedekt; en 't is hetzelfde *pijpwerk* welke, in Duitschland, *Gedacht*, *Gedackt*, of *Gedakt* geheten wordt; te weeten; *Gedekt*, dat *Gedacht*, *Gedackt*, of *Gedakt* te kennen geeft: het heeft dezelve *Corpus* als de *Bourdon*: alleenlijk dat de pijpen kleiner zijn, door dien de *Holpijp* 8 voet, een *Octaaf*, hooger spreekt, dan de *Bourbon* 16 voet: men stelt dat een *Orgel* zonder hetzelfde, voor onvolmaakt te houden is: zie ook den term *GEDACHT*.

HOMMEL of **NOORDSCHE-BALK.** (*Een Snaar-speeltuig.*) Zie *NOORDSCHE-BALK*.

HOMOPHONIA. ὁμοφωνία. (*Grieksch.*) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft *Homophonie*: deeze term, komt eigenlijk, van ὁμοίος, gelijk, en φωνή, toon: men verstaat er door, eene soort van Muzijk, welke bij de Grieken uitgevoerd werd, *Unifonsgewijze*; in tegenstelling van *Antiphonia*, ἄντιφωνία, die *Octaafsgewijze* werd gezongen of gespeeld, kunnende men hier mede vergelijken den term *Antiphonia*: hiervan heeft men in het Italiaansch gemaakt: *Homophono*; willende betckenen iet dat twee zaken uitdrukt, a's twee snaaren, twee toonen, twee stemmen, enz., en welke denzelfden toon, of gelijkkluidend geluid hebben, als bij voorbeeld, de *Unifonen*; kunnende men hiermede vergelijken *Soni Homophoni*, bij den term *SONO*.

HOOFDBUIZE. (*Een Orgel-term.*) Men noemt zodanig in het orgel die buize welke den wind ontvangt van alle de blaasbalgen, vanwaar de wind verder overgaat tot andere buizen, die gemeenschap hebben met de *windlaaden*, en daarvan verder overgebracht wordt tot de pijpen.

HOOFDTOON. (*Een Term der generaale Bas, of Bas-Continu.*) men verstaat er door, den *Toon* waaruit het *Muzijkstuk* zamengesteld, gemaakt of *gecomponeerd* is; den eersten en ook den laatsten *Toon* der *Schaale* of *Klankladder*: zie ter meerdere ophelderinge, verder, onze dertjende les, van den *Catechismus der Muzijk*.

HOOFDVENTILEN, of **KLEPPEN;** (*Een Orgel-term.*) of, gelijk anderen zeggen *Speel-kleppen*. Het zijn die kleine langwerpige smalle houtjens, welke in de *windlaade* in de *windkas* van het Or-

- gel liggen en waar onder de veëren geplaatst zijn, die, door de *klaviertoetsen* geopend wordende den wind tot de pijpen, de registers aangetrokken zijnde, den toegang verleen: dezelve dienden zodanig te liggen, dat men er, des noods, bij kan komen; en het is beter, dat ze wat lang, dan zeer breed en kort zijn: ook moeten zij van goed hout wezen, en sterk genoeg, om niet te kunnen verschikken; wël beleêrd; niet te naauw en net sluitende; en het leêr dient er effen en glad omteligen: verders is het zeer aftekeuren, wanneer er onder sommige meer dan ééne veêr staat; ook moeten zij niet van verschillende kracht zijn; wel sterk genoeg, maar echter niet te stram: want dit alles de behandeling moeijelijk maakt.
- HOOPH.** (*Een Hebreewfche Term.*) Het is eene foort van *Trommel*, bij hun gebezigd; zijnde een *Handtrom*, eene foort van *Tambour de Basque*.
- HORMOS.** *Ὀμος.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Monilia*: zekere dans van Muzijk verzeld, bij de oude Grieken, wanneer jongmans en jongvrouwen eene rei maakten en onder elkander dansten; hij had daarvan den naam ontleend, om dat zij eenen kring zamensloten: anders hadden mans- en vrouws-perfoonen, afzonderlijke dansen; zijnde deeze foort van dansen, door den tijd, onder hen afgeschast geworden, als onvoegzaam befchouwd wordende.
- HORN.** (*Een Hoogduitsche Term.*) In het Engelsch, *Horne*: het wil zeggen, *Hoorn*: zie verder, *CORNO*.
- HORNEPIPE.** (*Een Engelsche Term.*) *Hornpijp*; zijnde zekere Engelsche, of Schotfche matroozendans, voor éen perfoon, zo genaamd; wordende als *Alegro Affai* gespeeld: vergelijk, *ECOSSOISE*.
- HOSANNA, of HOSIANNA.** (*Hebreewfch.*) Hetzelve is zamengefteld uit de woorden *Hafchiah* en *Annah*, en wil zo veel zeggen, als *Obfecro Domine, Salvum fac, Salvifica*, of: *O Heere helpt!* het is een gezang welke in sommige Protestante Kerken, als ook onder de Roomschegezinden, bij zekere gelegenheden gezongen wordt.
- HUGAB of HUGGAB.** (*Een Hebreewfche Term.*) Het is het *Orgel* der Ouden: men stelt dat het *Orgel*, 't welk *Jubal* (*Gen. V: 21.*) zoude hebben uitgevonden, eigenlijk was een foort van fluit met verscheidene pijpen, van verschillende grootte langte en dikte, zonder galgaten, dan alleenlijk van boven zamengehecht, die een behoorelijk geluid gaven, als men daarin blies, en na elkander aan de benedenlip bragt, die telkens zodanig bewegende, langs gemelde lip, dat daarin geblazen en gespeeld werd; zijnde eigenlijk een foort van *Pansluit*, waarvan wij op dien term nader zullen fpreken.

HUILEN; (*Een Orgel-term.*) wordende anders *doorfteenen*; of *doorspreken* genoemd: men verfaat er door, wanneer in het orgel een klaviertoets blijft hangen, en hierdoor een ventil wijd open is, zo dat zeker geluid zig ongevraagd alom laat hooren: men moet dit onderscheiden van de *doorspraak*: want de *doorspraak* is een wezenlijk gebrek in een orgel dat men niet wel verhoeden kan; daar het *huilen* enkelijk veroorzaakt wordt door het blijven hangen van een klaviertoets; iet dat ligt kangebouren, het zij bij vochtig weêr of anderzins, en dat wel eens in de beste orgels plaats heeft.

HYACINTHIA. Ἑκάμβια. (*Grieksch Latijn.*) Het is een oud Grieksch feest, het welke te *Amyclae* in *Laconia*, in de maand *Hecatombaeon* gevierd werd, ter gedachtenise van den schoonen jongeling *Hyacinthus*, zoon van *Amyclos*, Koning van *Sparta*: het duurde drie dagen; op den eersten van die, toonde men alle bedenkelijke tekenen van droefheid, over de dood van *Hyacinthus*; op den tweeden en derden dag, werden er verscheidene schouwspelen vertoond, en lofzangen ter eere van *Apollo* gezongen: men offerde insgelijks eene menigte van slagtofferen, en men gaf een kostbaar gastmaal aan zijne vrienden.

HYDRAULIS. Ἑδραυλις, of **HYDRAULICUM.** (*Grieksch Latijn.*) Het wil zeggen, Waterorgel, een Orgel dat door het water ter spraak gebragt wordt; zullende men hiervan nader spreken, bij *Organum Hydraulicum*, op den term *Organum*: hij die op zodanig Orgel speelde, de Organist of Orgelspeeler op het waterorgel, werd door de Ouden *Hydraula* of *Hydraules*, Ἑδραυλῆς, genoemd: vergeelijk, ten deezzen opzichte, **ORGANISTA.**

HYMENÉOS. Ἑμῆν. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Hymenaeus*. Waarvan men in het Fransch heeft gemaakt *Hymnée*. Men verfaat er door, een bruiloftsdicht, bruiloftslied, bruiloftszang, trouwzang, enz., bij de oude Grieken gebezigd, zie ook *Epithalamion*.

HYMÉOS. Ἑμέος. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Hymeum*. Waarvan men in het Fransch heeft gemaakt *Hymée*; zijnde een naam, welke de oude Grieken gaven, aan een lied, door de molenaars of mulders gezongen wordende: zie ook **EPIAULOS.**

HYMN. (*Engelsch.*) Zie **HYMNUS.**

HYMNAIRE. (*Fransch.*) Men verfaat door deezze term, het boek der lofzangen; een boek waarin de lofzangen welken in de kerken gebezigd worden, en ter eere van God worden gezongen, geschreven zijn.

HYMNUMS. **ῥῆμος.* (*Grieksch Latijn*) In het meervoudige, *Hymni*. In het Italiaansch, *Hinno*. In het Fransch, *Hymne*. In het Engelsch, *Hymn*. Men verstaat er door, een lofzang, ter eere der Goden of Helden, der Heidensche en Afgodische volken; maar ook in het bijzonder, een lied, gezang, voornaamlijk, een geestlijk, sichtelijk, heilig vreugdelied, een Godvruchtig gezang, een lofzang ter eere van God het Opperwezen, onderscheiden van de Psalmen. De Priscillianisten, waanden, onder hunne ongewijde schrijveren, den lofzang te kunnen aantoonen, welken de Heiland met zijne Discipelen, na het houden van zijn Avondmaal, gezongen heeft: doch, men veronderstelt in het algemeen, dat zij den lofzang zongen, die de Jooden na het eten van hun Pascha gewoon waren te zingen: verder heeft men nog, welke tot deezen term behoort, in het Fransch den term. *Hymne de Saint-Jean*. Lofzang van den heiligen Jan; zijnde de bekende Latijnsche lofzang, *Ut queant laxis*, waarvan Guido Aretinus, zijn Systema ontleend heeft, en van welken wij nader zullen spreken, bij den term Systema: zo heeft men ook in het Grieksch Latijn, den term *Hymnista*. In het Fransch, *Hymniste*: een zanger van lofzangen, een lofzanger: zo ook in het Grieksch Latijn, *Hymno-Graphus*. Willende zeggen lofzang-schrijver, een die lofzangen zamenstelt, welke op Muzijk gebragt zijn: eindelijk heeft men nog dat tot deezen term behoort, in het Fransch *Hymnologie*; het zingen der lofzangen, dat ter eere van God geschiedt.

HYPATE. (*Grieksch.*) Hiervan heeft men in het Italiaansch gemaakt *Hipate*; zijnde een' bijnaam, door welke de Grieken onderscheidden, de laagste snaar van beide de laagste Tetrachorden; zijnde de eerste snaar van het tweede Tetrachord, ook tevens de laatste van het eerste Tetrachord. Zeker schrijver, Nicomachus de Gerasener genaamd, stelt dat deeze term aan de laagste snaar van het laagste of onderste Octaaf gegeven is, ter oorzaak van Saturnus, die van de zeven Planecten, naar zijne meening de eerste van ons verwijderd is, en welk hierop zinspeelende wordt toegepast. Wij volgen in de benaming van laagste snaar, zo hier, als hier onder, het moderne of hedendaagsche Systema, en niet dat der Grieken, welken in de laagte stellen, dat wij in de hoogte brengen, en dat zij in de hoogte stellen, wordt door ons in de laagte gebragt. Van dit Hypate heeft men verders in het Grieksch, *Hypate-Hypaton*; het welke wil zeggen de voornaamste der voornaamsten; zijnde één der toonen van het Systema der Grieken, en wel

de laagste snaar van het laagste Tetrachord, welke onmiddellijk volgt, na den Proslambanomenos, en die overeenkomt met onze B, welke de laatste toon of snaar is, van het groot Octaaf der Moderne Muziek: het laagste of onderste Tetrachord wordt ook Tetrachordon Hypaton genaamd; kunnende men ten deezen opzichte zien, den term Hypaton. *Hypate-Méfon*. De voornaamste der middentoonen; betekende éénen der toonen van het Systema der Grieken, overeenkomende met onze e, van het klein Octaaf der Moderne Muziek; zijnde de laagste of eerste snaar van het tweede Tetrachord, welke ook tevens de hoogste of laagste snaar is, van het eerste of laagste Tetrachord, vermids deze twee Tetrachorden, aan elkander worden gevoegd of verbonden; kunnende men bij den term Systemade schaaleder oude Grieken, hiervan verder nazien.

HYPATOIDE. (*Een Grieksche Term.*) Deeze, en de drie volgende termen zijn allen afgeleid van het Grieksche Hypate; zijnde, gelijk wij boven gezien hebben, een bijnaam van de laagste snaar van beide de laagste Tetrachorden; wordende het laagste Tetrachord genaamd Hypaton, waarvan wij bij de volgende term zullen spreken. Men verstaat door deeze term een Systema van laage toonen: gelijk door *Hypatoides*, *Hypatocidas*, of *Hypatoeides*, laage toonen, als bij voorbeeld de laagste toonen, van het onderste of laagste Tetrachord: wordende eigenlijk door deezen term verstaan, zeker ondergeschikt gedeelte, van het oude Melopeia, of liever, een Systema, waarvan de zang zig enkelijk bepaalt op deeze laage toonen, daar niet van afwijkende; zijnde deeze zang geschikt voor treurwijzen: zie verder, ter meerdere ophelderinge *MELOPEIA*, en *LEPSIS*.

HYPATON. (*Grieksch.*) De Grieken gaven deeze term, aan hun laagste Tetrachord; zijnde tevens een bijnaam, die zij aan de drie eerste snaaren van dat Tetrachord toeëigenden; als Hypate-Hypaton, Parhypate-Hypaton, en Hypaton-Diatonos, of (het genee dezelve snaar is,) Lychanos-Hypaton: verders heeft men nog van deeze term, den term *Hypaton-Diatonos*: voornaamste gespannen; het is één der toonen van het Systema der Grieken, overéénkomende met onze d, van het klein Octaaf der Moderne of hedendaagsche Muziek; gevonden wordende in het laagste Tetrachord genaamd Hypaton: zie, ter meerdere ophelderinge, verder de schaale der oude Grieken bij *SYSTEMA*.

HYPHER. *Ἦπερ*. (*Grieksch.*) Hiervan heeft men in het Italiaansch gemaakt *Hiper*; in goed Italiaansch, *Sopra*. In het Latijn, *Supra*. In het Fransch, *Au Dessus*: zijnde een

Grieksch voorzetsel: het wil zeggen, boven, boven op, op, enz; kunnende men hiermede vergelijken den term *Epi*: van dit *Hyper* heeft men verders in het Grieksch, *Hyper-Aiölios*. Ὑπεραιόλιος. In het Italiaansch, hiervan *Hiper-Eölio*. In het Latijn *Hyper-Aeölius*. In het Fransch, *Hyper-Eölien*; willende zeggen, boven *Aeölius*; zijnde de naam van ééne der modes, zwieren en grondtoon der Ouden, en wel de laatste op één na in de hoogte, van de vijftien grondtoon der Grieken, de veertiende in rang; doch volgens anderen, de laatste in de hoogte, van de agttien grondtoon, de agttiende in rang; waarvan de Finaale, laatste, of hoofdtoon valt, een *Quart* boven die, welke enkelijk *Aiölios* genoemd wordt: kunnende men hiermede vergelijken, ter meerdere ophelderinge *Hyper-Dorios*, waarvan wij hier onder nader zullen spreken, en verder de termen *Aiölios*, en *Modo*. Voords heeft men nog van deeze term, den term *Hyperbolaeon*. ὑπερφόλαιον; wordende ook wel geschreven *Hyperboléon*; zijnde het onzijdige van *Hyperbolaeos ὑπερφόλαιος*; welke het manlijke is; en dat men ook schrijft *Hyperboleos*: willende zeggen, van bovenof scherpe vier snaaren: in het Latijn *Excellens*, *Exsuperans*, uitmuntend, trefflijk, bovenmatig, enz. het is een be-naaming, welke de Grieken gaven, aan één hunner *Tetrachorden*; zijnde het vierde of hoogste *Tetrachord*; *Hyperbolaeon* genaamd, om dat het de vier hoogste, of fijnste toonen huns *Systemas* in zig bevattede: dit *Tetrachord* werd zamengevoegd aan een andere die beneden haar was, en die *Diazeugmenon* geheten werd. Deeze term, is ook een bijnaam, welke zij gaven, aan de drie hoogste snaaren of toonen van dat *Tetrachord*, als *Trite-Hyperbolaeon*, *Hyperbolaeon-Diatonos*, of (het welke dezelfde snaar is,) *Paranete-Hyperbolaeon*, en *Nete-Hyperbolaeon*; kunnende men verder, ter meerdere ophelderinge, de *Schaale* der oude Grieken, bij *Systema*, hier over nazien: men heeft in het Fransch van deezen term ook afgeleid den term *Hyperboleken*, of *Hyperbolée*; wordende bestempeld, spotsgewijze in het Fransch, met deezen term, een' zang, van dezelfde natuur, als die, welke men in het Latijn *Hexharmonia*, en in het Fransch *Hexarmonia* gedoopt heeft; kunnende men verder den term *Hexarmonia* hier over nazien: al verder heeft men van deezen term in het Grieksch, den term *Hyperbolaeon-Diatonos*; willende zo veel zeggen, als de bovenvoortreffelijke gespannen: te woeten; één der toonen van de hoogste of vierde *Tetrachord* der Grieken,

overéénkomende met onze $\bar{g}$, van het eengestreepte Octaaf; kunnende men ter meerdere verstaanbaarheid, de Schaal der oude Grieken, bij Systema, verder hier over nazien: men heeft ook al verder in het Grieksch *Hypercatalecticon*, of *Hypercatalectikon*. In het Latijn, *Hypercatalectus*; wordende in de Griekfche en Latijnsche Dichtkunst, er door verstaan een vers dat één of twee lettergreepen te veel heeft, of welke boven de regelmaat of juiste geschiktheid is; kunnende deeze term, bij de Muzijk, toegepast worden, op zodanige Muzijkstukken, bij welken geen behoorelijke acht geslagen is, op de Muzijkaale zinscheidingen, en waarvan die ééne maat te veel hebben, of boven de regelmaat zijn ingericht; kunnende men, ten deezen opzichte, verder hier over nazien, onze negen-entwintigste les, van den Catechismus der Muzijk: al verder heeft men in het Grieksch *Hyper-Diazeuxis*; willende eigenlijk zo veel zeggen, als bovenfcheiding, bovenverdeeling: dan er werd, bij de Griekfche Muzijk, door verstaan, de fcheiding van twee verdeelde Tetrachorden, door de tusschenkomst van een Octaaf, of van de paaring of vereeniging van een tusschenkomend derde Tetrachord, met een ander; gelijk bij voorbeeld, tusschen het laagste of Hypaton, en het hoogste of Hyperboléon, waar tusschen dat gevonden werd, door de verééniging van het tweede met het derde Tetrachord, welke als dan Synéménon genoemd werd; het oppergedeelte daarvan werd genoemd Hyper-Diazeuxis, en het ondergedeelte Hypo-Diazeuxis; kunnende men hiermede vergelijken Hypo-Diazeuxis bij den term Hypo, en denterm Synéménon; en verder zien, omtrent de Muzijk der Grieken, Systema: men heeft van deezen term, ook nog al verder in het Grieksch den term *Hyper-Dórios*. In het Italiaansch hiervan *Hiper-Dorio*: waarvan men ook gemaakt heeft *Hyper-Dórico*, en *Hyper-Dório*: dan vermids de *y* in het Italiaansch niet gebezigd wordt, en de *i* deszelfs plaats vervult, (dat mede toepassende, op alle dergelijke Italiaansche termen,) zo is beter, *Hiper-Dório*. In het Latijn, *Hyper-Dórius*. In het Fransch, *Hyper-Dórien*. Het wil zeggen, boven Dórius; zijnde de naam van ééne der modes, zwieren, speel- of zang-tranten, en grondtoon der Ouden; van de vijftien grondtoon der Grieken, volgens sommiger verdeeling de elfde in rang; dan, volgens anderen, van de agtien grondtoon der veertiende, en naderhand van de agt de agtste in rang,

waar.

waarvan de Finaale, laatste of grondtoon valt; een Quart boven dien, welke enkelijk Dórios geheten is; wordende eertijds Mixolydios genoemd; kunnende men hiermede vergelijken, de term Dórios. Om tot verstaanbaarheid van deeze, en eenige volgende termen te komen, moet men vooraf weeten, dat men in den beginne, niet meer dan drie modes of grondtoon en bezigde; waarvan de hoofdtoon niet meer dan ééne toon van elkander verschillende was: wordende door eenigen dus verdeeld, alhoewel bij anderen het wederom geheel onderscheiden van deez en ingericht worde: waarvan wij nader bij Modo zullen spreken: dan wij zullen hier deeze volgen, en tevens mede de anderen aanwijzen: de laagste van deeze drie, was die, welke men Dórios noemde; de middenste was Phrygios genaamd, en de hoogste of derde, was Lydios geheten: hier tuschen voegde men nog, door den tijd, twee grondtoon en: te weeten; die, welke genoemd worden, Iónios, en Aiólios, waarvan de eerste werd ingelast, tuschen Dórios en Phrygios, en de tweede, tuschen, Phrygios; en Lydios: naderhand in de hoogte, en in de laagte meerder grondtoon en aanwinnende, doopte men, die naar de hoogte klommen, met den bijnaam van Hyper of boven, en die, welke naar de laagte daalden, met Hypo, beneden, of onder: als Hyper-Dórios, Hyper-Iónios, Hyper Phrygios, Hyper-Aiólios, en Hyper-Lydios. Hypo-Dórios, Hypo-Iónios, Hypo-Phrygios, Hypo-Aiólios, en Hypo-Lydios. Pas dit toe, op alle deeze termen, en die daarvan afgeleid zyn, hier onder voorkomende; zijnde dezelve hiervan voordgesproten. Zij richtten deeze vermeerderinge van de grondtoon en dus in: op de mode of grondtoon, enkelijk Lydios geheten, volgde in de hoogte, Hyper-Dórios, dan Hyper-Iónios, Hyper-Phrygios, Hyper-Aiólios, en vervolgens, Hyper-Lydios. In de laagte, volgde op den grondtoon, die enkelijk Dórios genoemd wordt, Hypo-Lydios, dan Hypo-Aiólios, Hypo-Phrygios, Hypo-Iónios, en vervolgens, Hypo-Dórios. Dan, alle deeze boven bijgevoegde grondtoon en, konden in hunne uitgestrektheid, niet gebezigd worden: naarmaate zij hooger klommen, moest men er toonen of snaaren van afaaten, om niet buiten het bereik der stem te komen. Hyper-Dórios; doch volgens anderen Hyper-Aiólios, als de laagste van deeze in de hoogte bovenbijgevoegde, was de eenigste, welke in haare volle uitgestrektheid, konde gebruikt worden, zig bepaalende in het bereik der stemme. Men beschrijft de uitvinding van den grondtoon Hyper-Dórios, aan eenen Pythoclidus toe, en hij

komt overeen, met dien, welke anders genoemd wordt *Mixolydios*, daarom ook wel dus genoemd, gelijk wij boven aange-merkt hebben; kunende men ook den term *Mixolydios* vergelijken: al verder heeft men in het Grieksch *Hyper-Iönios*: in het Italiaansch hiervan *Hyper-Iönio*, of *Hiper-Iónico*: in het Latijn, *Hyper-Iönicus*: in het Fransch, *Hyper-Iönien*; wordende ook genoemd in het Grieksch, *Hyper-Iästios*. In het Italiaansch, *Hiper-Iästico*, of *Hiper-Iästio*: in het Latijn, *Hyper-Iästicus*: in het Fransch *Hyper-Iästien*; willende zeggen, boven Iönius, of boven Iästius; zijnde de naam van eene mode, zwier, en grondtoon der Grieken, waarvan de Finaale, laagste of grondtoon is, een Quart boven dien, welke Iönios geheten wordt: het is van de vijftien grondtoon der Grieken, de twaalfde in rang; doch volgens anderen de dertiende van de agttien grondtoon in rang; kunende men hiermede vergelijken, ter meerdere ophelderinge, *Hyper-Dórios*, waarvan wij boven gesproken hebben: Iönios, en verder den term *Modo* hier over nazien: zo heeft men ook in het Grieksch den term *Hyper-Lydios*. In het Italiaansch hiervan *Hiper-Lidio*. In het Latijn, *Hyper-Lydius*. In het Fransch, *Hyper-Lydien*; willende zeggen, boven Lydius; zijnde de naam, van ééne der Modes, zwieren, en grondtoon der Grieken; de hoogste of vijftiende van de vijftien grondtoon, door hun gebezigd; doch volgens anderen de zestiende van de agttien grondtoon in rang; waarvan de Finaale, laatste, of hoofdtoon was, een Quart boven dien welke enkelijk Lydios geheten werd, kunende men hiermede vergelijken ter meerdere ophelderinge, *Hyper-Dórios* waarvan wij hier boven gesproken hebben, Lydios, en, verder den term *Modo*: zo heeft men al mede in het Grieksch den term *Hyper-Mixolydios*: in het Italiaansch hiervan *Hiper-Mixolydio*; maar beter, *Hiper-Misolidio*: in het Latijn *Hyper-Mixolydius*: in het Fransch, *Hyper-Mixolydien*. Wordende ook genoemd in het Grieksch *Hyper-Phrygios*. In het Italiaansch hiervan *Hyper-Phrygio*, of *Hiper-Frigo*: in het Latijn, *Hyper-Phrygius*: in het Fransch, *Hyper-Phrygien*. Het wil zeggen, boven *Mixolydius*; of boven *Phrygius*, zijnde de naam, van ééne der modes, zwieren, en grondtoon der Grieken, van de vijftien grondtoon, door hen gebezigd, de dertiende in rang; doch volgens anderen de vijftiende, van de agttien grondtoon in rang; waarvan de Finaale, laatste of hoofdtoon, valt een Quart boven dien, welke enkelijk *Phrygios* geheten werd; maakende het *Oftaaf*, met dien, welke *Hypo-*

Dórios, of onder-Dórios genaamd is; kunnende men, ter meerdere ophelderinge hier over nazien Hyper-Dórios, waarvan wij hier boven gesproken hebben, Phrygios, en verder den term Modo. Eindelijk heeft men nog van deezen term in het Grieksch, *Hyper-Synaphe*: in het Italiaansch hiervan *Hiper Sinafe*: in het Fransch, *Hyper-Synaphein*; willende zo veel zeggen, als opper- of boven-vereeninging, of zamenvoeging: door deezen term, werd bij de Griekche Muzijk verstaan, wanneer twee Tetrachorden, door de bijvoeging van een derde Tetrachord, met elkander veréénigd werden; wordende het oppergedeelte daarvan genoemd Hyper-Synaphe, en het ondergedeelte, Hypo-Synaphe, hoedanig plaats heeft, tuschen de Tetrachorden Hypaton, en Synéménon; kunnende men deezen vergelijken, en verder nazien, Synaphe, Hypo-Synaphe bij den term Hypo, en Systema.

HYPINGOS. (*Een Grieksche Term.*) Het is de naam, van een lied, dat gezongen werd onder de Grieken, ter eeren van hunne Afgodinne *Diana*.

HYPO. Ὑπο. (*Grieksch.*) Hiervan heeft men in het Italiaansch gemaakt *Hipo*; in goed Italiaansch, *Sotto*: in het Latijn, *Sub*, en *Infra*: in het Fransch, *Au Dessous*: zijnde een Grieksch voorzetsel: het wil zeggen, onder, beneden, om laag: van dit Hypo heeft men verders in het Grieksch, den term *Hypo-Aiólios*: in het Italiaansch *Hipo-Eólio*: in het Latijn, *Hypo-Aeólius*: in 't Fransch, *Hypo-Eólien*, willende zeggen, onder, of beneden Aedólios; zijnde de naam, van éene der modes, zwieren, en grondtoononen der Grieken; van de vijftien grondtoononen door hun gebezigd, de vierde, van onder op gerekend; doch volgens anderen, de zesde, van de agttien grondtoononen; en naderhand de tiende van de twaalf, beginnende een Quart laager, dan die grondtoon, welke enkelijk Aiólios geheeten wordt, waarvan deeze eigenlijk de Mode Plagale is; kunnende men, ter meerdere ophelderinge vergelijken Hyper-Dórios, waarvan wij gesproken hebben, bij den term Hyper, en verder Aiólios, en Modo. Voords heeft men nog van deezen term in het Grieksch, den term *Hypo-Diapafon*; willende zeggen, onder 't Oétaaf: dees term, en de twee volgende, werden eertijds gevonden, in de opschriften der Canons; als in Hipo-Diapafon, dat zo veel wil zeggen, in het Grieksch Italiaansch, als, in het Oétaaf van onderen: *Hypo-Diapente*, in het Grieksch. Onder de Quint: in Hipo-Diapente, in het Grieksch Italiaansch, inde Quint van onderen. *Hypo-Diateffaron*, in het Grieksch: onder de Quart: in

Hypo-Diatesarôn : in het Grieksch Italiaansch: in de Quart van onderen. Men heeft al verder van deezen term in het Grieksch, den term *Hypo-Diazeuxis*; willende zo veel zeggen, als onderscheiding, onderverdeeling: er werd bij de Grieksche Muzijk door verstaan, de scheiding van twee verdeelde Tetrachorden, door de tuschenkomst van een derde Tetrachord, gelijk bij voorbeeld plaats heeft, tuschen het laagste Tetrachord, genaamd Hypaton, en het hoogste Hyperbolacon, waar tuschen dat gevonden wordt, door de vereéniging van het tweede met het derde Tetrachord, welke als dan Synéménon genoemd werd; het ondergedeelte daarvan, wordt geheeten, *Hypo-Diazeuxis*, en het oppergedeelte, *Hyper-Diazeuxis*: zo heeft men, *Hypo-Diazeuxis*, en *Hyper-Diazeuxis*, tuschen de Tetrachorden, genaamd Hypaton, en Diazeugménon, en tuschen die Synéménon, en Hyperbolacon geheten; kunnende men hiermede vergelijken, *Hyper-Diazeuxis*, bij den term *Hyper*, waarvan wij boven gesproken hebben; Synéménon, en verder, wegens de Schaal en Muzijk der oude Grieken, den term *Systema*: verder heeft men ook van deeze termen in het Grieksch, den term *Hypo Dórios*; in het Italiaansch hiervan *Hipo-Dório*, of *Hipo-Dórico*; in het Latijn, *Hypo-Dórius*; in het Fransch *Hypo-Dórien*; willende zeggen; onder of beneden Dórios; zijnde ééne der modes, zwiëren, en grondtoonen, der Grieksche Muzijk, en wel de laagste of eerste van alle de vijftien grondtoonen door hen gebezigd; doch volgens anderen de laagste op één na, of de tweede, van de agtien en naderhand van de agt, en ook van de twaalf grondtoonen in rang; beginnende een Quart laager, dan die, welke enkelijk Dórios geheten wordt; waarvan het eigenlijk de Modo Plagale is: men wil dat deeze mode of zwiertrant vrolijk was; maar tevens, het vrolijke paarende met het staatige: dan, volgens anderen, (het welke wel het waarlichijnlijkste is, als zijnde de laagste grondtoon van alle de grondtoonen die gebezigd worden,) was dezelve droevig en neerslagtig, en deswegen voor treurspelen zeer geschikt: zij zoude zijn uitgevonden, door eenen Philoxenus: kunnende men hiermede, ter meerdere ophelderinge, vergelijken *Hyper-Dórios*, waarvan wij gesproken hebben bij den term *Hyper*; Dórios, en verder, Modo. Men heeft nog al verder van deeze term in het Grieksch den term *Hypo-Iástios*; in het Italiaansch hiervan, *Hipo-Iástio*, of *Hipo-Iástico*; in het Latijn, *Hypo-Iásticus*: in het Fransch *Hypo-Iástien*: wordende ook genoemd *Hypo-Iónios*: in het Italiaansch hiervan *Hipo-*

Iónio, of *Hipo-Iónico*: in het Latijn *Hypo-Iónicus*: in het Fransch, *Hypo-Iónien*: volgens de aantekening van Rousseau, noemt Euclides deeze ook Hypo-Phrygien Grave: het wil zeggen, onder of beneden, Iástius, of Iónius, zijnde ééne der modes, zwieren, en grondtoon, van de Grieksche Muzijk, de tweede van de vijftien grondtoon, van onder op tellende, welke door de Grieken gebezigd werd; doch volgens anderen de laagste of eerste, van de agttien en naderhand van de twaalf grondtoon in rang; beginnende een Quart beneden die, welke enkelijk Iónios geheten wordt, waarvan deeze eigenlijk de Modo Plagale is; kunnende men weder hiermede vergelijken, ter meerdere ophelderinge, Hyper-Dórios bij den term Hyper, Iónios, en, verder, Modo. Zo heeft men al mede in het Grieksch, den term *Hypo-Lydios*: in het Italiaansch hiervan *Hipo-Lidio*: in het Latijn, *Hypo-Lydus*: in het Fransch, *Hypo-Lydien*: willende zeggen, onder, of beneden Lydius; zijnde de naam van ééne der modes, zwieren, en grondtoon der Grieken, van de vijftien grondtoon door hen gebezigd, de vijfde, van onder optellende; doch, volgens anderen, de vierde, van de agttien grondtoon en naderhand de vierde van de agt; weder daarna de zesde van de twaalf in rang; beginnende een Quart beneden die, welke enkelijk Lydios geheten wordt; waarvan zij eigenlijk, de Mode Plagale is: volgens de aantekening van Rousseau, noemt Euclides deeze ook Hypo-Iástios, en Hypo-Phrygien Crave, even als boven bij dien term aangemerkt is: stellende eigenlijk twee Modes Hypo-Lydios: te weten; deeze waarvan wij boven getproken hebben, en eene welke overeenkwam met Hypo-Aiólios, zijnde laager dan de eerste. Men wil dat deeze mode of zwiertrant zeer geschikt was, voor lijk- en begraavenis-zangen; als mede voor verhevene en godsdienstige overdenkingen: eenige schrijven de uitvinding daarvan toe, aan eenen Polymnestus van Colophon; dan, anderen stellen, dat Damon van Athenen, dezelve zoude uitgevonden hebben; kunnende men ook hiermede, ter meerdere ophelderinge, verder, vergelijken Hyper-Dórios bij den term Hyper, Lydios, en, verder, Modo. Al verder heeft men nog al van deeze term in het Grieksch, den term van *Hypo-Mixolydios*; in het Italiaansch hiervan *Hipo-Mixolydio*; doch beter *Hipo-Misolidio*; in het Latijn, *Hypo-Mixolydius*; in het Fransch, *Hypo-Mixolydien*; willende zeggen, onder Mixolydius; zijnde de naam van ééne der modes, zwieren, en grondtoon der oude Muzijk, en wel de Mode Plagale, van dien, welke enkelijk Mixolydios ge-

noemd wordt: haar aanvangsperk is even als die, welke Dórios geheten is; zijnde van de agttien grondtoonen de vijfde in rang; en de eerste van de naderhand agt ingevoerde grondtoonen komende op $\bar{f}$.; en naderhand wederom de

agfte van de twaalf komende op $\bar{d}$.; zijnde eigenlijk uit $\bar{g}$. Men stelt dat Guido Aretinus, deeze zoude gevoegd hebben, bij die der oude grondtoonen; kunnende men almede, ter meerdere ophelderinge, hier mede vergelijken Hyper-Dórios bij den term Hyper, Mixolydios, Dórios, en, verder, Modo. Zo heeft men ook van deezen term in het Grieksch, de term *Hypo-Phrygios*; in het Italiaansch hiervan *Hypo-Phrygio*; doch beter *Hipo-Frigio*; in 't Latijn, *Hypo-Phrygius*; in het Fransch, *Hypo-Phrygien*; het wil zeggen, onder Phrygius; zijnde ééne der modes, zwieren, en grondtoonen der Grieken; van de vijftien grondtoonen bij hen gebezigd, de derde, van onderen optellende; doch volgens anderen de derde, van de agttien grondtoonen en naderhand van de agt de derde; en daarna van de twaalf grondtoonen de vierde in rang; beginnende een Quart beneden die, welke enkelijk Phrygios genoemd wordt, waarvan het eigenlijk de Mode Plagale is. Men wil dat deeze mode, of zwiertrant, bedaard was, en heel geschikt om de hevigheid en oplopendheid der Phrygiërs te maatigen; zijnde, zo men voorgeeft, uitgevonden, door eenen Damon, vriend van Pythias, en opgevoed van Socrates; kunnende men ter meerdere ophelderinge hiermede vergelijken Hyper-Dórios bij Hyper, Phrygios, en, verder, Modo. Men heeft nog welke tot deeze term behoort, in het Fransch *Hypo-Phrygien Grave*; zijnde hiervan eigenlijk gesproken bij de termen Hypo-Lydios en Hypo-Iástios; kunnende men dien verder hierover nazien. A. verder heeft men nog van deeze termen in het Grieksch, den term *Hypo-Proslambanomenos*; in het Italiaansch hiervan *Hipo-Proslambanomeno*; in het Latijn, *Hypo-Proslambanomenus*; in het Fransch, *Hypo Proslambanomeno*; willende zeggen, onder nieuw bijgevoegden; zijnde de naam van ééne der snaaren, van het Systeem der Ouden; en wel de alleronderste snaar van het geheele Systeem; komende onder den Proslambanomenos; kunnende men ter meerdere ophelderinge, verder, de Schaal der oude Grieken bij Systeem hier over nazien. Men wil dat Guido Aretinus dezelve bij dat Systeem zoude gevoegd hebben; noemende die Gama of Gamma, dat in het Grieksch wil zeggen G; wordende eigenlijk in die taal, dus gefchre.

ven, Γ : waarvan de schaal of klankladder, den naam van Gamma of Gamme gekregen heeft; kunnende men ten deezen opzichte vergelijken den term Gama. Eindelijk heeft men nog van deezen term in het Grieksch den term *Hypo Synaphe*. In het Italiaansch hiervan *Hipo-Sinase*. In het Fransch *Hypo-Synaphein*; willende zo veel zeggen, als onder- of beneden vereeniging of zamenvoeging: door deezen term, werd bij de Grieksche Muziek verstaan, wanneer twee Tetrachorden, door de bijvoeging van een derde Tetrachord, met elkander veréénigd werden; worden de het ondergedeelte daarvan genoemd, Hypo-Synaphe, en het oppergedeelte Hyper-Synaphe; hoedanig plaats heeft, tuschen de Tetrachorden Hypaton, en Synéménon; kunnende men deezen vergelijken, en verder Synaphe, Hyper-Synaphe, bij den term Hyper, en Systema.

HYPORCHEMA. (*Grieksch.*) In het meervoudige *Hyporchemata*: het is een zeker lied, dat bij de Grieken gebezigd werd, op groote feestdagen, bij gelegenheid van den offerdienst; zijnde een reilied, bestaande in een gezang, het geen met een trouw van dansende personen die een ronden dans om den altaar maakten, werd opgezongen, terwijl het offer door het vuur des altaars verteerd werd: hiervan heeft men in het Italiaansch gemaakt, de termen *Hyporchematica*, en *Hyporchematico*, doch beter *Hyporchematica* en *Hyporchematico*; door welk eerste men verstaat, eene soort van geestlijke liederen, waarop gedanst werd, op het feest der Grieksche Goden: 't is het zelfde als boven Hyporchema: zo noemt men ook Musica Hyporchematica, of eigenlijk Hyporchematica naar het Italiaansch, zeker Muziek, eigen aan balletten of dansen: en Stilo Hyporchematico, of Hyporchematico; willende te kennen geeven, een stijl voor dansmuziek.

I.

I. en **J**, beslaan de plaats van de negende letter van het *Alphabet*, of **A**, **B**, **C**: de eerste, **I**, is een klinker, en de tweede, **J**, een medeklinker.

IALEMOS, (*Grieksch*;) waarvan men in het Fransch maakt heeft *Ialème*: 't is een zekere zang, certijds in gebruik bij de oude Grieken, bij gelegenheid, van eenen dooden, begravenis of lijkstatie; even als die welke *Linos* geheten was, mede bij hun in gebruik; zie ook, *Linos*: en, vergelijk, *MANÉROS*.

JAMBUS (*Latijn*.) In het Fransch, *Jambique*: een term der Dichtkunst; bevattende ééne korte, en ééne lange lettergreep: het welk ook op de *Nooten* der *Muzijk*, en *Muzijkaale Compositie* toepasliĳk is.

IĀSTIOS, (*Grieksch*;) waarvan men in het Italiaansch maakt heeft, *Iāstio*, of *Iāstico*: in het Latijn, *Iāsticus*: in het Fransch, *Iāstien*: het is ééne der modes, zwieren, en Grondtoonē der oude Grieksche Muzijk, welke algemēner *Iāstos* genoemd wordt: zie des, eigenliĳk, *IĀSTIOS*.

IDYLLION, Ἰδύλλιον; of **EIDYLLION**, Εἰδύλλιον. (*Grieksch*.) Herderszangen: hiervan heeft men in het Fransch, *Idylle*: een minnelied, veldlied, klaaglied; welke een wedervaren van eenige ontmoetingen, of minneklagten behelst. Van dit *Idyllion* heeft men ook in het Grieksch Latijn, *Idyllia*: eene soort van gedicht, in het welke de herders ingevoerd worden, die zamen spreken; eenvoudig en natuurliĳk de gevallen die hen overgekomen zĳn vertellende; waarvan de naam van *Idyllion*, herderszangen is voordgekomen; en die van *Bucolica*, van den naam van osfeweiders, als ook die van *Eloga*, tēr oorzaake van de keur die men van de beste zangdichten maakte, om ze in 't licht te geeven: *Theocritus* bij de Grieken, en *Virgilius* bij de Latijnen, hebben in deeze soort van gedichten uitgemaakt.

JEU. (*Fransch*.) In het meervoudige, *Jeux*: het wil zeggen, spel, in 't algemeen: zo zegt men *Plein-Jeu*, het volle spel. *Demi-Jeu*, het halve spel: te weeten; naar maate men meerder of minder sterkte begeert, en uit een speeltuig wil gehaald hebben; kunnende men hier verder mede vergelĳken, *Plein-Jeu*, bij den term *Plein*, en *Demi-Jeu* bij den term *Demi*. Zo bezigt men deezen term, ten opzichte van het *Orgel*; als, *Plein-Jeu*, het volle spel: te weeten; het volle werk, het gantsche *Orgel* met alle zijne geluiden. *Grand-Jeu*, het groote werk, het groot *Manuaal*. *Petit-Jeu*, het kleine werk, het rug- of borst-positif. *Jeux d'Orgues*, de speelen van het *Orgel*: dat is; de *Registers* van het *Orgel*. Ten opzichte van andere speeltuigen, zegt men, *Jeu de Violons*, de *Flûtes*,

de *Haut-Bois*: spel van Violen, van Fluiten, van Hoboos, enz. *Feu Lourd*, lomp spel: te weeten; waar niet veel bij is; gemeen, plat, eenvoudig, zonder cieraad. *Feu Loure*, doedelzakspel: te weeten; in de trant van een doedelzak.

JIG, of JGG. (*Een Engelsche Term.*) Zie GIGA.

IL BASSO PIANISSIMO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, dat de *Bas* heel zacht moet speelen: vergeelyk *Pianissimo* bij den term *PIANO*.

ILLÉGITIME. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, onwetlijk, onecht: dan, men bezigde in voorige tijden, deezen term, bij de oude muziek, om éene van die modes of grondtoon der Grieken te kennen te geeven, wier *Finale*, laatste, of hoofdtoon viel, op de valsche *Quint* of *Quart*, en daarom als onwettig aangemerkt en verworpen.

ILLUSTRE. (*Fransch.*) Doorluchtig, vermaard, beroemd, enz.; een *Muficus*, die beroemd en vermaard is; zie ook, *VIRTUOSO*.

IMITATION (*Fransch.*) Zie dit, en de termen welken in het *Fransch* hierop vallen, hier onder, op het *Italiaansch*, bij den volgenden term verklaard.

IMITAZIÖNE, of IMITAZIÖNE. (*Italiaansch.*) In het *Fransch*, *Imitation*: nabootsing, nadoening, naspreeking; te weeten; van deeze of geene partij of partijen, welke de zang van eene andere partij naspreekt en overneemt: het geene, ten rechten tijde besteed zijnde, dikwijls een overheerelike uitwerkinge doet: hiervan heeft men ook in het *Italiaansch*, de termen *Imitazione Cancherizante*; in het *Fransch*, *Imitation Rétrogradante*: achterwaards gaande, of achteruitgaande naspreeking: te weeten; wanneer het Muzikstuk zodanig is ingericht, dat het om tot het flot te komen, van achteren naar vooren moet gespeeld worden; van welke fraaheden de Ouden wel eens gebruik maakten; kennende men hiermede vergeelyken den term *Roverfèio*. *Imitazione Perpetua*; in het *Fransch* *Imitation Perpétuelle*: altijdduurende naspreeking, gelijk bij de *Canons*, en *Fugues Perpétuelles* plaats heeft; kennende men hiermede vergeelyken *Canone*, en *Fuga Perpetua*, bij den term *Fuga*. *Imitazione Rinversate*; in het *Fransch*, *Imitation Renversée*; omgekeerde naspreeking: te weeten; gelijk bij de *Fugen* plaats heeft, alwaar de éene partij door de andere wordt overgenomen; kennende men hiermede vergeelyken onze drie- en - dertigste les van den *Catechismus der Muzik*, en den term, *Fuga*: eindelijk heeft men nog van deezen termen den term *Imitazione Semplice*; in het *Fransch*, *Imitation Simple*: eenvoudige na-

spreekking: naamlijk; eene nasprekking welke maar uit eenige maaten bestaat: integenstelling van *Imitazióné Perpetua*, welke altijd voordduurende is, waarvan wij boven gesproken hebben.

IMPAIR. (*Fransch.*) Ongelijk, oneven, onpaar, oneffen, *Tons Impairs*; ongelijke Toonen; dus wordt bij het Gregoriaansche Gezang, dat in de Roomsche Kerk gezongen wordt, de Authentieke Toonen genoemd, welke zijn, de 1, 3, 5, en 7 Toon, van dat gezang, als zijnde ongelijk, oneven, onpaar, oneffen in nummer; waarvan deeze term daaraan wordt toegeëigend; wordende de Toonen Plagale, welke de 2, 4, 6, en 8 Toonen zijn, *Tons Pairs*, gelijke Toonen genoemd: vergelijk **AUTHENTICUS** EN **PLAGALIS**; en verder, ter meerdere ophelderinge, **COMPAIR**.

IMPERFETTO. (*Italiaansch*) In het vrouwlijke, *Imperfetta*; in het Fransch, *Imparfait*; het wil zeggen, onvolmaakt, onvolkomen. Zo zegt men; *Accordo Imperfetto*, onvolmaakt Accoord: te weten; dat uit een zes bestaat, in tegenstelling van *Accordo Perfetto*, volmaakt, volkomen Accoord, dat uit de drie, vijf en agt is zamengefeld, *Tempo Imperfetto*, onvolkomen tijd; 't was bij de Ouden de tweeledige maat of tijd: daarentegen noemden zij *Tempo Perfetto*, volkomen tijd, de drieledige maat of tijd: even zo zegt men ook, *Cadenza Imperfetta*, eene onvolkomene sluiting of Cadans: naamlijk; welke van den Hoofdtoon afwijkt; in tegenstellinge van *Cadenza Perfetta*, volkomene sluiting of Cadans, welke regelrecht op den Hoofdtoon valt: vergelijk, ter meerdere verklaringe, verder, **PERFETTO**.

IMPLICATIO. (*Latijn.*) Het wil zeggen, zamenvlechting, doorvlechting, enz.; zijnde een term der oude Muzijk, een zeker gedeelte van het oude *Melopeia*, welke te kennen gaf, den overgang van den éénen Toon of Noot, tot den anderen, zo daalende als klimmende, niet bij trappen achter elkander volgende; maar eenigzins met sprongen; doch zó ingericht, dat de geluiden echter als zamengevlochten waren, in hunnen zamenhang ordelijk ingericht zijnde. Het is 't zelfde als **NEXUS**, en **TEXTURA**: zie des ook deezen; en, vergelijk **MELOPEIA**.

IMPROVISAR, (*Italiaansch*;) waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Improviser*: dees term, komt eigenlijk van *Improviso*, onvoorzien, onverwacht: zo zegt men *Caso Improviso*, een onvoorzien, onverwacht geval. *Roussseau*, past deeze term toe, op onverwachts liederen te maaken en te zingen, met *Accompagnement* van speeltuigen.

- „ Er is niets gemeener in *Italiën*, (zegt Hij) dan te
 „ zien twee *Gemaskorden* elkander ontmoeten, uitdaagen,
 „ aanvallen, elkander snedig antwoorden, door *Coupletten*
 „ op één en hetzelfde *Air*, met eene vaardige zamenspre-
 „ king, van zang- en spel, waarvan men getuige moet
 „ geweest zijn, om het te begrijpen.” Waarlijk aartige
 en geestige vermaaklijkheden waarin de geest zig kan
 doen doorstralen, en waarin men zig kan verlustigen.
- IN. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen In: zo zegt men bij voor-
 beeld *Canone in Corpo*; kringzang in een ligchaam. *Canone*
in Partito; kringzang in de verdeeling; vergelijk dit en ver-
 der nederwaards.
- IN CANONE. (*Italiaansch.*) Het wil te kennen geeven, in
 de trant van een *Canon*: vergelijk verder, den term CANONE.
- INCENTIO. ἐπὶ ᾠδῆς, (*Grieksch Latijn.*) Het wil zeggen, ge-
 zang, overeenkomst van stemmen; ook overeenkomst van
 stemmen en speeltuigen; ook welluidendheid, bekoorelijk-
 heid, of aangenaamheid in 't zingen.
- INCENTIVUM. ἀποζῴοντον. (*Grieksch Latijn.*) Het wil zeg-
 gen, dat den *toon* geeft, dat beweegt tot iet te doen,
 enz: des, betekent het ook, (gelijk het een zeker iemand
 verklaart) *het aanstemmen van Speeltuigen; het welk aan-*
kondigt, dat men Muzijk zal hooren.
- INCENTIVUS. (*Latijn.*) De *Toonfluit*, de *Fluit* daar men
 den *toon* meê zet, of aangeeft.
- INCOMPLET. (*Fransch.*) Onvolmaakt: zie verder, het wel-
 ke hetzelfde is, IMPARFAIT.
- INCOMPOSÉ. (*Fransch.*) Men wil bij de Muzijk er door te
 kennen geeven, iet dat in geen kleiner deelen kan
 verdeeld worden: een *Interval* welke men zodanig noemt,
 is bij voorbeeld een *Comma*: in het *Enharmonyke* klankge-
 flacht, is zulks het verkleinste, en in het *Chromatyke*, het
 verkleinde *Interval*, welke beiden op de *Quart* der schaale
 of klankladder, van onder opwaards gerekend, valt: in het
Diatonyke klankgeslacht is het de kleine halve toon; zon-
 der nu te spreken van kleine terzen, enz.: vergelijk, onze
 zestiende les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 6,
 fig. 4, en 8, en verder, de termen COMMA, ENHARMONI-
 CO, CHROMATICO, en DIATONICO.
- INCOMPOSITE. (*Fransch.*) Men verstaat er door, iet dat
 zonder Orde of Regel is zamengesteld.
- IN CONCERTO. (*Italiaansch.*) Het wil zo veel zeggen, als
in overeenstemminge: het is genoegzaam hetzelfde als *Concer-*
tato: zie, des verder, CONCERTATO.

INDEX. (*Latijn.*) Het wil zeggen, teken, kenteken; ook ontdekker, wijzer; zijnde een zeker teken, welke op het einde van den *Muzijkbalk* gezet wordt, om aantewijzen, welke Noot op den volgenden *Muzijkbalk* het eerste begint: zie verder onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 21, bij *Custos*, 't welke hetzelfde is, Plaat 3, Fig. 1, en de termen *MOSTRA*, *CUSTOS*, *GUIDON*, en *GARDIEN*.

INDIGITAMENTA. (*Latijn.*) Het zijn zekere lofzangen, ook *Carmina Calatoria*, reemgedichten genaamd, welken de *Grieken* bezigden ter eere van hunne Godheden

INFÉRIEUR (*Fransch*) In het vrouwlijke, *Inférieure*. Laager, het geene onder iet geplaatst is. *La Partie Inférieure*, is eene partij, welke ondergeschikt is aan eene bovenpartij.

INFINITO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Infini*. Het wil zeggen, oneindig, eindeloos: in vroeger tijden bezigde men deezen term, bij zekere Muziekstukken, bekend onder den naam van *Canons*, als *Canone Infinito*, oneindige, eindelooze *Canon*, welken zodanig gecomponeerd waren, dan men die telkens wederom voegelijk konde beginnen, als of er geen einde aan ware; wordende daarom in het Latijn en in het Italiaansch, ook wel genoemd *Fuga Perpetua*; en in het Fransch, *Fugue Perpétuelle*, geduurige, altijddurende *Fuge*: zie des ook deezen; en, vergelijk *PERPETUA*.

INFRA. (*Latijn.*) Onder, omlaag, beneden: 't is hetzelfde als *Hypo*, *Sotto*, *Sub*, enz, zie des verder, deezen.

INGANNO. (*Italiaansch.*) het komt van *Ingannare*, bedriegen, verschalken, misleiden. *Inganno*, bedrog, bedriegen, bedriegerij, misleidinge. *Cadenza d'Inganno*, Cadans van misleidinge: te weten; eene bedriegende of misleidende Cadans of fluiting: dees term komt voor, wanneer men, in plaatze van eene volle fluiting of Cadans te maaken, dezelve afsnijdt, of te leur stelt: en des, zo veel als bedriegt, verschalkt, of misleidt: dit kan geschieden, door verscheidene wegen: als men, bij voorbeeld, na alles voorbereid te hebben om eene volledige fluiting te laaten hooren, op den middentoon blijft staan, en de fluiting of Cadans ophoudt door een zwijgteken, of diergelijk; of, wanneer men dezelve afsnijdt, door eene *Cadenza Sjuggita*, *Cadenza Finta*, of *Cadence Coupée*, *Cadence Supposée*, enz: zie, tot meerdere ophelderinge, ook *sfuggito*.

INGLESE. (*Italiaansch.*) Men verstaat er door, een *Engelsche Dans*, *Zang-* of *Speelstukken*.

INHARMONIQUE, RÉLATION INHARMONIQUE. (*Fransch.*) Dees term, zegt *Rouffeau*, wordt door *Savérien*, onder de Muzijktermen gerekend; doch hetzelfde is hem (zegt hij) onbekend.

Mogelijk zoude men het kunnen vertaalen, onovereenstemmende betrekking, en er door verstaan, flechte *Harmonie*, zonder orde of regel; even als boven, door *Incompofite* verstaan wordt, iet dat zonder orde of regel is zamengefeld: vergelijk *INCOMPOSITE*.

INNO. (*Slecht Italiaansch*) Zie eigenlijk, *HINNO*.

INNOCENTEMENTE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Innocement*, of *Innocentement*. Het komt van *Innocente*, onnozel, eenvoudig, enz. *Innocentemente*, onnozelijk, eenvoudig: men bestempelt hiermede wel eens een Muzijkstukjen, (als mede met het Superlatif, *Innocentissimo*, zeer onnozel, zeer eenvoudig,) welke eenvoudige passages heeft, uit eenvoudige Nooten bestaande, geene Figuren hebbende: indien het mouvement niet nader aangewezen wordt, zoude men het kunnen spelen, als eene *Andante*, of als eene *Alléretto*.

IN PARTITO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *in Partite*. In partij, in partijen. *Cantare in Partiti*. In partijen zingen.

IN PARTITURA. (*Italiaansch.*) In de *Partiture* of verdelinge: te weeten, dat daarin gefchreven is, daarin zamengefeld, daarin *gecomponceerd*.

INSINO. (*Italiaansch.*) Tot aan, tot hier toe: te weeten; niet verder te spelen, einde: vergelijk *FINE*.

INSPESSATO of **INSPEZZATO.** (*Italiaansch.*) In het vrouwelijke, *Inspeffata*: het komt van *Inspeffare*, of *Inspeffire*, dik maaken. *Inspeffato* wil zo veel zeggen, als verdikt, dik of dicht op elkander, dicht bijéén gedrongen, enz: zo is *Modo Inspeffato* een verdikte mode, schaale of grondtoon, welke niet dan verdikte, of liever naauw op elkander volgende *Intervallen* laat hooren, hoedanig het *Chromatyke*, maar vooral het *Enharmonyke* klankgeslacht oplevert; wordende ook wel genoemd *Scala Inspeffata*, verdikte schaale, toon- of klank-ladder: en, *Monocordo Inspeffato, dalle Corde Chromatiche o Enharmoniche*, is een verdigt *Monochordium* van *Chromatyke* of *Enharmonyke* snaaren, *Intervallen*, of geluiden: naamlijk; waarop alle *Intervallen*, zo van het *Chromatyke* als *Enharmonyke* klankgeslacht zijn afgedeeld: en des, dicht en naauw op elkander zijn volgende: vergelijk *SPISSUS*.

INSTRUMENTUM. (*Latijn.*) In het meervoudige *Instrumenta*. In het Italiaansch, *Instrumento*, *Inftrumento*, of *Scremento*;

In het meervoudige, *Instrumenti*. In het Fransch *Instrument*; in het meervoudige *Instruments*. Een Instrument of Speeltuig, Instrumenten of Speeltuigen. Men onderscheidt dezelve in vier soorten: te weeten; die door middel van de snaaren geluid geeven; des, snaarspeeltuigen; wordende in het Grieksch Latijn genoemd *Instrumenta Enchorda*, *Instrumenta Entata*, en *Instrumenta Fidicina*. Die welke door er op te blaazen ter spraak gebragt worden, des blaaspeeltuigen; wordende in het Grieksch Latijn genoemd *Instrumenta Emphysoomena*, *Instrumenta Empneusta* of *Empneusta*, en *Instrumenta Inflatibilia*. Die waarop geslagen wordt, of welke men tegen elkander kletst, om er geluid uittehaalen, des, slagpeeltuigen; wordende in het Grieksch Latijn genoemd *Instrumenta Crumena*, *Instrumenta Krouma*, of *Krousta*, *Instrumenta Percussionalia*, en *Instrumenta Pulfabilia*; en eindelijk, die welke door de persinge van den wind ter spraake gebragt worden; des, windspeeltuigen; wordende in het Grieksch Latijn genoemd *Instrumenta Pneumatica*: zo noemt men in het Fransch ook

INSTRUMENS HÉROÏQUES, Héroïque Instrumenten; wilstende eigenlijk zeggen, heldhaftige Speeltuigen; dan, men verstaat er door de Trompetten, Hoorns, Keteltrommels, en verder zodanige Speeltuigen, welke in den krijg gebezigd worden: even zo heeft men ook in het Fransch den term:

INSTRUMENTAL; in het vrouwlijke INSTRUMENTALE; wilstende te kennen geeven, dat tot het spel van speeltuigen behoort: zo zegt men bij voorbeeld *Tour de Chant Instrumental*, waardoor een Triller betekend wordt: en; *Musique Instrumentale*, het welke te kennen geeft, Instrumentaal Muzijk, dat enkelijk met speeltuigen, uitgevoerd wordt, Muzijk voor de Instrumenten: vorders heeft men nog in het Fransch den term,

INSTRUMENT DE PERCUSSION, waardoor verstaan wordt een speeltuig, welke ter spraak gebragt wordt, met er op te slaan; als bij voorbeeld het klokkenspel, of dergelijk: en in het Italiaansch

INSTRUMENTO MUSICALE; in het meervoudige, *Instrumenti Musicali*: in het Fransch *Instrument de Musique*; in het meervoudige, *Instruments de Musique*; een Muzijkaal Instrument, of Speeltuig, Muzijkaale Instrumenten of Speeltuigen: zie ook STROMENTO.

INTENSE. (Een Fransche Term.) Deeze term is eigenlijk in het Fransch bij de oude Muzijk, van het Latijnsche woord *Intensio* overgenomen; kunnende in goed Fransch overge-

zet worden, *Intensien*. Het wil te kennen geeven, spanning, uitspanning, uitrekking, uitzetting, enz. *Sens Intenses*, zijn sterk gespannen geluiden: naamlijk; snaaren welken sterk gespannen zijn, en die men door haare sterke spanning van verre kan hooren: het is het tegengestelde van *Remissie*: vergelijk des, REMISSE.

INTENTIO. (*Latijn*) in het Italiaansch, *Intenzione*. In het Fransch, *Intension*. Het wil doorgaands zeggen, voornemen, toelig, aanslag, oogmerk, wille, enz.; maar in een ruimen zin, betekent het ook wel eens, verheffing: want zo zegt men *Intensio Vocis*, het welke wil zeggen, verheffing van de stem; gelijk men er dan ook door wil verstaan hebben, de werking van de stem, wanneer die van de laagte naar de hoogte zig begeeft: het is het tegengestelde van *Remissio*, het welke doorgaands betekent vergeevinge, vergiffenis, kwijtschelding, ontlaaginge, enz.; maar ook wel eens, verzachting inhouding, inbinding; ook vermindering; ook afkorting, aflag, enz.: want zo zegt men *Remissio Vocis*, het welke wil zeggen, 't verzachten, 't inhouden, of 't inbinden van de stem, het maatigen van de stem; gelijk men dan eigenlijk door deezen term wil verstaan hebben, de werking van de stem, wanneer die zig van de hoogte naar de laagte begeeft: vergelijk REMISSIO.

INTERCIDENCE. (*Fransch*.) Een term van het *Gregoriaansche* gezang: het is hetzelfde als *Diaptoze*: zie, des verier, DIAPTOZE.

INTERLUDIUM. (*Latijn*.) In het meervoudige *Interludia*. Het wil zeggen, tuschenspel: in tegenstellinge van *Præ-ludium*, voorspel; en *Postludium*, naspel. Men bezigt thans bij het speelen der *Psalmen* in de *Protestante Kerken*, *Interludia* of tuschenspelen tuschen iedere zogenaande stukregel der versen: eene prijslijke gewoonte, vooral in groote Gemeenten, om de zingenden op zekere plaats tot stilzwijgen te brengen, en aldaar den genen die achter of die vóór waren, wederom met elkander te vereenigen: zie, onze agt-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz 196, Plaat 32; en onze veertigste les, bladz. 222, Plaat 35—38.

Men noemt ook *Interludium* een zeker tijdverdrijf of vermaak, dat op het *Tooneel* vertoond wordt, tuschen de bedrijven van een spel, om de aanschouwers bezig te houden, terwijl de vertooners adem scheppen, hunne klederen of schermen en vertooningen veranderen, op groote *Tooneelen*.

In de oude Treurspelen zong het *Choor* de *Interludia* of tusschenfpelen, om de *tusschenpoozen* tusschen de bedrijven aantetoonen. In laater tijden maakte men gebruik van de *Pantomimen*, om de toehoorderen te hulp te komen, op dat ze het spel niet moede zouden worden: eene gewoonte daar men nooit tot hun lof, melding van maaken kan: want het is een vast bewijs van eenen slechten smaak; wanneer de toehoorderen zo lang niet kunnen wachten, dat er een tooneelftuk afgespeeld is, zonder door zulke laage vermaaklijkheden onderhouden te worden: doch, men heeft geen de minste reden om zig daar over te verwonderen, voor zulken, die in onze dagen, koordendansers; ladderspringers, en andere kunstenaaren van deeze klasfe, niet alleenlijk op het tooneel, toegelaten zien, maar zelfs met de uiterste toejuiching aanneemen. De hedendaagsche tusschenfpelen, zijn in het algemeen *Ouvertuuren* of *Sinfonien*; ook worden daarvoor wel eens gebezigd *Dansen*, of eene *Aria*, of anders een *Chorus* of diergelijk. *Aristoteles*, en *Horatius* geeven het voor een regel, dat de *Interludia* of tusschenfpelen behooren te bestaan uit zodanige stukken; die op de voornaamste deelen van het tooneelftuk gegrond zijn: vergelijk *OUVERTURE*.

INTERMEZZO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Intermède*. Men verstaat er door een tusschenfpel; zijnde eigenlijk een zeker dans- of zang-stuk, welke in de Operaas, Comediën, of Schouwburgen, tusschen de *actes* of bedrijven, of wel na het einde van een stuk, eer een volgend begint, gedaanst, gezongen, of gespeeld en uitgevoerd wordt: welke dikwijls heel kluchtig zijn. *Intermediare*, of *Intermezzare*, een zodanig tusschenfpel maaken. *Interfscena*, een tusschenfpel; *Interfcene*, tusschenfpelen eener Opera, of Comedie: vergelijk hier boven, *INTERLUDIUM*.

INTERVALLO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Intervalli*. In het Latijn, *Intervallum*. In het meervoudige, *Intervalla*. In het Fransch, *Intervalle*. In het meervoudige, *Intervalles*. Het wil zeggen, tusschenwijdte, tusschenplaats, tusschenruimte, tusschenstand, tusschenval, enz. bij de Muzijk, wil het eigenlijk te kennen geeven; de tusschenwijdte der Toonen: te wecten; de afstand welke er is van den eenen Toon, tot den anderen; het zij van hooger naar laager, of van laager naar hooger Toonen. *Intervallo Buono*, of *Intervalle Bon.* Goed Interval; is een Interval welke een goed en taangenaam geluid geeft, welke goed en zuiver klinkt, welke een Consonant is. *Intervallo Diminuito*, of *Intervalle Diminué*; verminderd, ver-

kleind , kleiner gemaakte Interval : alle Intervallen welke kleiner zijn , dan een kleine halve Toon , worden zodanig genoemd. *Intervallo Doppiato* ; of *Intervalle Doublé* ; dubbeld , verdubbeld Interval : of *Intervalle Composé* ; zamengeftelde of zamengemengde Interval. *Intervalle Eloigné* ; verwijderde , verafgelegene Interval. *Intervalle Redoublé* , verdubbelde Interval : alle deeze termen , hebben een en dezelfde betekenis : men noemt een Interval zodanig , wanneer die zig buiten het Oótaaf begeeft , en ééne der Intervallen die in het Oótaaf liggen reprefenteert , dezelfs plaats aldaar bekleedt , of liever , daar mede verdubbeld is. *Intervallo Falfo* , of *Intervalle Faux* , valfche Interval : of *Intervalle Mauvais* ; kwaade , flechte Interval : te weteen ; welke valfchlijk klinkt , welke geen goed en aangenaam geluid geeft , welke een Difonant is. *Intervallo Grande* , of *Intervalle Grand* ; groote Interval : men noemt zodanig , een Interval , welke grooter is , dan de kleine halve Toon. *Intervallo Intolevabile* , of *Intervalle Intolérable* ; onduldelijke , onlijdelijke Interval : te weteen , welke ten heelen maale tegen de regels der kunst aanloopt , en des , niet te dulden is. *Intervallo Jufto* , of *Intervalle Jufté* ; naauwkeurige jufté Interval : te weteen ; welke zuiver en aangenaam klinkt , welk een zuiver en rein geluid geeft ; welke niet valfchelijk klinkt , en geen Difonant veroorzaakt. *Intervallo Maffimo* , of *Intervalle Maxime* ; grootfte , aldergrootfte Interval : te weteen ; die uitgedrukt kan worden , bekend onder den naam van vergrootfte. *Intervallo Minimo* , of *Intervalle Minime* ; kleinste , allerkleinste Interval : te weteen ; die uitgedrukt kan worden , bekend onder de naam van verkleinfte. *Intervallo Permesfo* , of *Intervalle Permis* ; toegelatene , toegestaane , geoorloofde Interval : men verftaat er eigenlijk door , een Interval , welke zig bepaalt , binnen den omtrek eener flemme , of fpeeltuig , en zig beperkt binnen de paalen dat die kan bereikt worden , en dezelfen niet te buiten gaat : alle Confonanten , en alle geluiden welke niet tegen de regels der kunst aanloopen kunnen zodanig genoemd worden. *Intervallo Picciolo* , of *Intervalle Petit* ; kleine Interval : zodanig noemt men de kleine halve Toon , en alle kleinere Intervallen , als bij voorbeeld de verkleinde halve Toon ; wordende de verkleinfte halve Toon genoemd *Intervallo Minimo* waarvan boven gefproken is. *Intervallo Prohibito* , of *Proibito* ; wordende ook genoemd *Intervallo Vietato* , en *Intervallo Défendu* , verboden Interval : te weteen ; zodanige Interval , welke niet overéénftemt , en des zonder oplossing niet mag

gebezigd worden: naamlijk; alle Disfonanten, als bij voorbeeld, de valsche vier, de valsche vijf, de zeven, de negen, en dergelijke disfoneerende Intervallen: al wat buiten den omtrek van de stem, of van een speeltuig zig wendt; al wat tegen de regels der kunst aanloopt; alle twee achtereenvolgende Quinten en Oötaaven, enz., zijt verbodene Intervallen. *Intervallo Quadruplicato*, of beter *Quadruplicato*, en *Intervalle Quadruple*, of ook beter *Quadruple*; viermaalen vergrootte interval: te weeten: welke drie Oötaaven boven zijn oorsprong, prime of eerste is. *Intervallo Replicato*, of *Intervalle Repliqué*; antwoordende of herhaalde interval: te weeten; een interval, welke buiten het Oötaaf valt, en verdubbeld is met een derzelve, die in het Oötaaf ligt; of liever, die aldaar deszelfs plaats bekleedt. *Intervallo Semplice*, of *Intervalle Simple*; enkele, enkelvoudige, eenvoudige interval: men noemt een interval zodanig, wanneer die zig bepaalt binnen den omtrek van het Oötaaf, en daar buiten niet valt. *Intervallo Superfluo*, of *Intervalle Superflu*; overvloedige, overtollige, overmaatige interval: te weeten; welke te groot is; zodanig noemt men alle vergrootte, en alle vergrootste Intervallen. *Intervallo Tolerato*, of *Intervalle Toleré*; geleden, toegelaten, gedulde interval: te weeten; welke zig bepaalt in den omtrek eener stem of speeltuig, en daar niet buiten gaat: een interval die niet tegen de regels der kunst aanloopt: een interval die natuurlijk met de andere geluiden instemt en overéénkomt, enz. *Intervallo Triplicato*, of *Intervalle Triplé*; driemaalen vergrootte interval: naamlijk; welke twee Oötaaven, boven zijn oorsprong, prime of eerste is. *Intervallo Vietato*, en *Intervalle Défendu*; zijnde hetzelfde als *Intervallo Prohibito* waarvan gesproken is: vergelijk onze zestiende les van den Catetechismus der Muzijk, Plaat 6, Fig. 4, en 5.

INTONATIO. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Intonazione*. In het Fransch, *Intonation*. Het wil zeggen *Intoneering*: dat is; als men den Toon inricht, den Toon instelt, den Toon aangeeft, op dat men de andere Speeltuigen daarnaar zoude stellen: zo heeft men ook in het Latijn en in het Italiaansch *Intonaere*, en in het Fransch *Entonner*; willende zeggen *Intoneeren*: dat is, den Toon inrichten, den Toon instellen; den Toon aangeeven, op dat men de andere speeltuigen daarnaar zoude stellen: vergelijk **ACCORDARE**.

INTRÁTA, (*Latijn;*) waarvan men in het bastaart Italiaansch gemaakt heeft *Inrada*, en *Intranda*: zijnde een zeker Instrumentaal voorspel: zie verder, **ENTRATA**.

INTRODUCTEUR. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen,

inleider, aanvoerder, invoerder, enz.: dan, men verstaat er bij de Muzijk door, de inleiders des *Hoofdtoons*: te wecten; de zevende *Toon* der *Schaale* of klankladder, waardoor men tot den *Hoofdtoon* komt: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, onze dertiende les van den *Catechismus der Muzijk*; en, vergelijk SENSIBLE.

INTRODUZZIONE. (*Italiaansch.*) In het Latijn *Introductio*. In het Fransch, *Introduction*: inleiding; zijnde een zeker voorspel, welke tot inleiding dient, voor het geene dat volgen zal; wordende ook genoemd *Entrata*, en *Intrata*: zie des ook deezen; en, vergelijk RITORNELLO.

Door *Introduzzione*; in het Fransch, *Introît*, wordt ook verstaan de inleiding, de aanvang, of het begin van de *Misse*, welke in de *Roomsche* Kerk gezongen wordt: wordende in het Latijn genoemd *Introïtus*, waarvan het Fransche *Introît*, of *Introite*, doch beter *Introît*: zijnde eigenlijk een voorzang welke gezongen wordt vóór de *Misse*, eer dat die aanvangt, en waarvoor dit gezang tot inleiding eerste dient.

In de eerste Kerk werd ook een zeker vers zo genoemd, getrokken uit de Heilige Schrift, het welke in de *Hora* of uren, in den beginne van den Godsdienst pleeg gezongen te worden: hiervan daan, hebben naderhand de zondagen in de vasten hunnen naam bekomen; als bij voorbeeld *Invocavit*, om dat men op deezen zondag het lied zong beginnende met de woorden: *Invocavit me, et exaudiam ipsum*: hij heeft mij aangeropen, en ik zal hem verhooren. Psalm XCI: vs. 15.

INVERSE. (*Fransch.*) Zie eigenlijk, RENVERSE.

IONIOS. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Ionicus*. Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft, *Ionico* of *Ionio*. In het Fransch, *Ionien* of *Ionique*. Het is de naam van ééne der modes, zwieren, en grondtoonen der Grieken; zijnde, van onder naar boven rekenende, de tweede der middenste of authentieke; doch door aanwinnige van Grondtoonen in de hoogte en laagte, de zevende in rang; en naderhand de elfde van de twaalf, wordende geplaatst daar onze E-mol valt: dan, anderen stellen deezen Grondtoon, als de eerste in rang, en plaatsen dien op C. Dezelve wordt ook door sommigen *Iastios*, en in het Fransch *Iastien*, en Phrygien Grave genoemd, kunnende men deezen vergelijken, en ter meerdere ophelderinge, zien, *Hypo-Dórios*, bij den term *Hypo*; en verder den term *Modo*. Van dit *Ionios* heeft men ook in het Latijn, *Ionicus a Majori*; zijnde een term der dichtkunst, bevattende twee lange, en twee korte lettergreepen; en *Ionicus a Minori*; bevattende twee

korte, en twee lange lettergreepen: het welke ook op de Nooten der Muzijk, en Muzijkaale Compositie toepasselijk is: zie ten deezen opzichte verder RHYTHMOS.

JOUER. (*Fransch.*) Het wil zeggen, speelen: men verstaat er bij de Muzijk door, op het een of ander Instrument speelen. Rousseau leert ons, dat men eigenlijk moet zeggen, *Jouer du Violon, de la Basse, du Haut-Bois, de la Flûte*; op de Viool, de Bas, de Hobo, de Fluit, speelen. *Toucher le Clavecin, l'Orgue*, het Klavecimbel, het Orgel, aanroeren of slaan. *Sonner de la Trompette*, de Trompet steeken of blaazen. *Donner du Cor*, den horen aangeeven: te weten; er op speelen. *Pincer la Guitarre*, de Gitaar knijpen: dan, om dat zulks (zegt hij,) naar pedanterij smaakt, bezigt men liever, in het algemeen, de term *Jouer*, speelen, voor het bespeelen van alle speeltuigen; gelijk in een ruimen zin, eigenlijk deeze term zulks ook niet alleen wil te kennen geeven, maar wil zeggen: vorders heeft men nog deezen term:

JOUER à LIVRE OUVERT. Bij het openen van het boek speelen: te weten; op het eerste gezicht een stuk speelen en uitvoeren: vergelijk *Chant sur le Livre* bij den term **CHANT**; en, zie ook **A LIVRE OUVERT**.

JOYEUX. (*Fransch.*) Blij, vrolijk. In het vrouwlijke *Joyeuse*-blijde, vrolijke, enz. Men bestempelt hiermede wel eens een *Muzijkstuk*, dat vrolijke *passages* heeft, of dat men vrolijk wil gespeeld hebben: bij voorbeeld als *Allegro*: vergelijk des dit.

IRREGOLARE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Irregulier*. Ongezegeld, het geene den gemeenen regel niet volgt: alle muzijk, alle Cadans, die hiervan afwijkt, alle wijzen of melodiën, alle muzijkstukken, die buiten den omtrek en bereik van de stem, of van een speeltuig zig begeeven, worden dus genoemd. *Irregolarmente*, in het Fransch *Irregulierement*. Onregelmatiglijk, op eene onregelmatige of ongezegelde wijze, enz.

ISCHNÓPHONOS. ἰσχνόφωνος. (*Grieksch*) Men noemt zodanig eenen, die een fijne stem heeft.

ISIS. (*Een Naam.*) Het is de naam van eene Koningin, de vrouw van den Egyptischen Koning *Osiris*, welk men voorgeeft dat de muzijk het eerste in Egypten alom zoude hebben ingevoerd; die geleerd hebbende van *Hermes*; (bij 'de Romeinen *Mercurius* geheten;) geevende aan de regelen der Muzijk- en Dicht-kunst, de benaaming van wetten: men kende toen geen andere Poëzij, dan Muzijkaale: te weten, Poëzij, welke door de Poëten zelven, die tevens Mu-

zijkoevenaaren waren, onder verzelling van snaarenspel werd opgezongen, en geen andere Muzijk, dan die, welke tot den Godsdienst, en ter bevordering van goede zeden, werd bekwam geacht en gebruikt: men wil dat de Koningin *Isis*, den *Sistrum* of Egyptischen ratel zoude hebben uitgevonden: in het Oosten wordt in het algemeen gesteld, dat de Koningin *Isis*, als haar man *Osiris* (de Afgod der Zon, en *Apollo* bij de Grieken) buiten 's lands ten strijde ging, het bewind van de regering aan *Mercurius*, (die men wil dat eigenlijk den bovengemelden *Hermes* was,) maar de krijgszaken, aan *Hercules* in handen gaf: waaruit (zegt zeker Auteur,) „de oorsprong te raamen is, van deeze gewaane, de Godheden:” vergelijk *LIRA*; en, zie verder, ter meerdere ophelderinge *OSIRIS*, en *SYSTEMA*.

ISTESSO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, zelfde. *L'Istesso*: hetzelfde, dezelfde zaak: bij voorbeeld, *Far l'Istesso*, wil zeggen, dezelfde zaak doen. *Cantar l'Istesso*: hetzelfde zingen. *Cantar l'Istesso Suono*: denzelfden Toon zingen, *l'Istesso Movimento*: hetzelfde mouvement, enz.

ISTHMA (*Grieksch Latijn*) Spelen die ter eere van *Neptunus*, in de stad *Isthmus* gehouden werden.

JUBAL. (*Een Naam.*) Het is de naam, volgens de Heilige Schrift, *Gen. IV: 21*, van den vader van alle die *Harpen* en *Orgelen* handelden: zijnde volgens het algemeen gevoelen, de eerste uitvinder der speeltuigen, de zoon van *Lamech*, een *Canit* van geboorte: wien *Jesephus* houdt voor *Apollo*: dan, volgens anderen, wordt voor *Apollo*, de *Egyptische* Koning *Osiris* gehouden: zie boven, *ISIS*, en verder, *SYSTEMA*.

Men bestempelt met den naam, *Jubal*, bij verbastering van *Tubal*, en deeze, wederom bij verbastering van het Latijnsche *Tubulus*, een buisjen, een blaaspipjen, *Tubus*, een buisjen, of eene ronde goot, ook een Register in het Orgel: men wil hierdoor verstaan hebben, een *Ostaaf* 4 voet: zie, ten deezen opzichte, ook *TUBAL*.

JUBILUM. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Giubileo*. In het Fransch, *Jubilé*. Men vertaalt dit woord doorgaands door blijdschap, of eigenlijk juigjaar, jubeljaar, tijd van blijdschap, om de groote weldaaden, die men als dan genieten kan, die blijdschap veroorzaaken: dan, eigenlijk komt dit woord, van het Hebreeuwische woord *Jubel*, het welke in die taal betekent *Trompe*, of *Trompet*; om dat onder de Jooden dit Instrument moest gebruikt worden tot het uitroepen en aanbieden van het *Jubilé*, dat alle vijftig jaaren wederkwam, of van het mede Hebreeuwische woord

יובל, *Jubel*, ram: Jubeljaar, naar den ramshoorn, of liefst

naar den zamenloop; gelijk God hen *Leviticus*, Cap. 25. heeft geboden, dat zij zevenmaal zeven jaaren tellen zouden, zijnde onder de *Israëlieten* zeven jaarweeken; maakende die zeven jaarweeken, negen en-veertig jaaren; waarop in het vijftigste jaar het Jubeljaar volgde, en daarin gevierd werd: moetende in de laatste zeven jaaren, de Priesters, zeven trompen, of trompetten neemen, en voor elk *Neomenia* of nieuwe maan, zeven dagen lang daarmede blaazen.

Men stelt, dat volgens de gemeenste rekening het *Jubilé* onder hun heeft begonnen, in 't jaar van de Schepping des werlds 2500; omtrent den tijd van *Jofua*: 50 jaaren na dat deeze groote aanvoerder des volks, de kinderen van Israël in 't Land van Beloften, dat is, het Land van *Canaän* gebracht had; en aldaar op het enkel geluid van de zeven trompetten, die men had beginnen te gebruiken, tot het uitroepen van het *Jubilé*, door Gods wonderbaare beschikking, de muuren van de stad *Jericho*, gevallen waren, hebben de Jooden van dien tijd af, ter gedachtenise, het jaar van 't *Jubilé* gehouden: stellende sommigen, dat men het begonnen heeft te vieren, in eene maand, welke met onze maand *September*, overeenkomt.

Men wil, dat de instelling van het tegenwoordige honderdjarige *Jubilé* zoude geweest zijn, een heidensche gewoonte van de oude *Romeinen*, dewelke plagten alle honderd jaaren, eenige vreemde spelen te vertoonen, om de vreemde *Natiën* tot hun te trekken, waarvan de Roomsche Kerk, dit *Heidens-feest*, veranderd zoude hebben, in een *Christelijke Devotie* van een honderd-jaarg *Jubilé*: gelijk men dan ook zegt, dat de eerste *Paus*, welke dat honderd-jaarg Feest, het eerste zoude ingesteld hebben, is geweest, *Bonifacius de VIII*; onder wiens bestuur zulks in de dertiende eeuw begonnen is: den welken niet alleen dit honderd-jaarg Feest eerst gevierd heeft; maar het ook genaamd heeft *Jubilé*, en geboden alle honderd jaaren hetzelfde te vieren; en op dat de gedachtenis daarvan des te beter zoude bewaard blijven, de Instelling daarvan zoude hebben laten graveeren, in marmer, zulks stellende in het portaal van de Kerke van *St. Pieter* te *Romen*.

Hierna zoude *Paus Clemens* den VI, in 't jaar 1350, dit honderd-jaarg *Jubilé*, veranderd hebben, in een vijftig-jaarg, om dat het honderd-jaarg te lang was; en zo sommigen voorgeeven op het verzoek der *Romeinen*: dan an-

deren zeggen, dat de Paus zulks zoude gedaan hebben, om dat hij daardoor wilde toonen, dat de weldaden van de nieuwe wet, niet minder of raarder moesten weezen, dan die van de oude wet, en des het *Jubilé* wilde vergelijken, met het *Jubilé* der Jooden.

Dan, 28 jaaren daar na heeft Paus *Urbanus* de VII, het veranderd, inziende, dat de tijd van vijftig jaaren nog al te langdurig was, en het leven van den mensch te kort; en dat des weinig menschen het konden deelachtig worden, heeft dezelve verkort, en gesteld op 33 jaaren, en wel, om de gedachtenis te onderhouden, van de jaaren des levens *Christi*, die de oorsprong is van alle weldaaden.

Na dien tijd, heeft *Paulus* den II. geboden een *Jubilé* van 25 jaaren, te beginnen met het jaar 1475: dan, gestorven zijnde vóór dien tijd, heeft zijn Opvolger *Sextus* de IV hetzelfde *Jubilé* gevierd.

In het jaar 1625 ten tijde van *Urbanus* den VIII, heeft men voor het eerst beginnen te vieren, een buiten gewoonlijk *Jubilé* voor den nood van dien tijd.

En, eindelijk, heeft Paus *Clemons* den X, aanmerkende dat de tijd van 25 jaaren nog al te lang was, hetzelfde willen brengen op twaalf jaaren: dan, heeft daarna geraden gevonden, alles te laten op den ouden voet, en aan zijne Opvolgers de volle magt gelaten, van zulk buiten gewoon *Jubilé* intstellen, als de tijdsomstandigheden zouden vereischen: gelijk dan ook de Pausen daarna de gewoonte hebben ingesteld, van niet alleen, in alle voorvallende heucheligheden van 't Christendom, een *Jubilé* intstellen; maar ieder Paus op zijne verheffing tot het *Pausdom*, een algemeen *Jubilé* te verleenen: gelijk dan ook bij meest alle gezindheden, het *Jubilé* thans gevierd wordt, het zij bij Godsdienstige, of andere plechtige gelegenheden: van welke laatste men hier ziet een prijswaardig voorbeeld, in het overheerlijke.

Jubilé, van *Georg Friederick Handel*, Kapelmeester van zijne Koninklijke Majesteit den Koning van Groot Brittanniën, enz. Het was op den 2 van zomermaand, (*Julij*) 1784 dat men te *Londen*, ter gedachtenis van den beroemden *Virtuoos*, en grooten *Componist*, den Heere *Handel*, in de *Abdy* van *Westminster*, een *Muzykaal Jubilé* heeft gehouden, het welke, om deszelfs zeldzaamheid, en de pracht waarmede het ten uitvoer gebragt is, wel verdient, uit hooge achting voor dien grooten man, en om deeze overwaardige gebeurtenis der vergetenheid te ontrukken, hier geplaatst te worden:

dienende tevens voor een *model* of voorbeeld, voor de bezetting der *partijen* bij gelegenheid van *Kerkmuzijk*, dat naar gelang der omstandigheid, deeze schikking in het oog houdende, kan ingericht worden.

De begeerte, om dat nieuwe *Muzijkaale Tooneel* te zien, was zo buitengemeen groot, dat alle *Biljetten*, tot de *entrée*, in de *Abtdy* weldra opgekocht waren; offchoon men er over de vierduizend hadde, en elk derzelven eene *Guinje* kostte: de toebereidfels, om zulk eene groote menigte menschen in de *Abtdy* niet zitplaatsen te voorzien, het maaken van eene *Gaanderij*, voor den Koning en de Koninglijke *Famille*, de inrichting van een *Orchest*, voortweehonderd en agt-en zestig *Instrumentisten*, en tweehonderd en vijf-en-veertig *Zangers*, strekten zeer ter eere van de *Inventie*, den smaak, en de kunst, des *Architects*.

Ten negen uren, des morgens, werden de deuren der *Abtdy* geopend, en het gedrang van prachtiglijk gekleede, Heeren en Dames, was ongeloovelijk groot: des niettemin, bleeven er nog omtrent driehonderd, die er niet konden inkomen, te rugge.

Sedert zo veele eeuwen, als deeze oude *Abtdy* heeft gestaan, heeft men nooit in dezelve zulk een treffend gezicht gehad, als deeze zitting, die als een *Amfiteater*, aangelegd, en, met zo veele *gedistingueerde* menschen gevuld was: nimmer heeft men, binnen de muuren deezes eerwaardigen gebouws, zo veel *Harmonie* gehoord en gezien, als op deezen dag: de ontzachtelijke menigte der *Muzikanten* scheen slechts ééne ziel te hebben, door welke hunne *Instrumenten* het leven ontviagen: de stilte, die onder de toehoorders heerschte, was bijna, als de plechtige stilte der dooden, boven welke zij hunne zitplaatsen hadden: ieder *Solo*, die op een *Instrument* gespeeld, of door eene zangeres gezongen werd, konde men, in alle de hoeken der oude *Kathedraale Kerk*, zelfs de *zachtste toonen* daarvan, duidelijk hooren: om half één uur, kwam de Koning, en de Koninglijke *Famille*, die, na dat zij de *Graftombe*, welke ter eere des onstervelijken *Handels* vervaardigd is, in eene soort van *procesfie* bezien hadden, zig op de, voor hun gemaakte, prachtige *gaanderij*, in 't *choor*, boven het *Altaar*, plaatsten, en dit was tevens het teken, om de *Muzijk* op ééns te gelijk te doen beginnen; zo als geschiedde: in de *Abtdy*, werd geene andere, dan *Kerkmuzijk* van *Handels*'s zamenstellet of *Compositie*, geëxecuteerd: in het *Pantheon*, zijn ook andere, bijzonder *Italiaanjsche Concerten*, benevens *Handels* werken, gespeeld: ten drie uren, was de

plechtigheid geëindigd; en, was het gedrang bij den ingang groot geweest, het was voorwaar bij den uitgang niet minder; heerschende er alstoen de uiterste verwarring, na de beste *Harmonie*.

Den 4, werd er, des avonds, een tweede *Jubelmuziek* gegeven, en de vreugd, die daarin plaats had, overtrof zekerlijk het ernstige, het welke de heilige plaats der *Abdy* vereischte: de Koning, en de Koningin, waren, met hunne *Familie*, ook hier tegenwoordig: om agt uren begon de plechtigheid, en duurde tot half twaalf uren; maar het was één uur, eer het geheele gezelschap uit de deuren konde komen, en de vergaderplaats ledig was.

Men rekende, dat er, dien avond, in de *Abdy* van *Westmunster*, ten minsten vierduizend en vijfhonderd *Personen* zijn geweest: twee *derdeparten* daarvan waren *Dames*: in de *gaanderij* zaten, de Koning, de Koningin, en de Kroonprinses in het midden; ter rechterhand, Prins *Eduard* en Prinses *Elisabeth*; en ter linkerzijde, Prinses *Augusta*, benevens verscheidene *Lords* van zijn Majesteits *Suite*: de Koning had een licht blaauw met zilver geborduurd kleed aan, en een licht geel vest, en de Koningin een licht geel zijden kleed: de *Muzijkstukken*, die opgevoerd werden, waren de navolgenden: *Te Coronation Anthem*, de *Ouverture*, en het *te Deum* naar het Latijn; het tweede deel der *Ouverture*, met den *Doodmarschin Saul*; het derde deel van een *Anthem*, en het *Choor*, *In Israël in Egypt*: de *Instrumentaale Muzijk* werd, nieregenstaande de menigte der *Muzikanten*, met eene verwonderenswaardige naauwkeurigheid, geëxecuteerd: en de Heer *Bates*, scheen, door den geest van *Handel* bezielde te zijn geweest; zo voortreffelijk *dirigeerde* hij, met zijn *Orgel*, het geheele *Orchest*: Doctor *Arnold*, voerde de *zangers*, en *zangsters*, aan, met de hem eigene kundigheid; en de Heer, *Hayes*, de *Instrumentaalist*: onder de *zangers*, *distingueerden* zig het meeste de Heeren, *Reinhold*, *Norris*, *Harrison*, *Clarke*, enz. De *Hoofddirecteurs* deezer *Muzijk* waren, de Graaven van *Exceter*, van *Sandwich*, van *Uxbridge*, Sir *Wynn*, en Sir *Richard Jeb*.

Saturdag, den 5, was het derde *Jubel*, ter gedachtenisse van *Handel*: het gedrang was weder zeer groot, in de *Abdy* van *Westmunster*: men rekende, dat, met het vierde, het welke nog donderdags daaraan volgende gehouden werd, bij de vijf-en-twintig duizend *Biljetten*, ieder voor eene *Guinje*, verkocht zijn: ja! de begeerte, daartoe, was, bij sommigen zo groot, dat er, daags te vooren,

eer de *Muzijk* begon, vier à vijf *Guinjet* voor een *Biljet* geboden en betaald zijn.

De Koning, de Koningin, en de Koninglijke *Famille*, waren wederom, met de voornaamsten des Hof's en grootsten des Rijks, bij deeze plechtigheid, tegenwoordig: en *Handel's* meesterstuk, de *Mesias*, werd zo voortreffelijk en zo onvergelykelyk uitgevoerd, dat het *effect*, het welke vooral de *chooren* maakten, geheel onbeschryfelyk is.

De talrijke *Muzijkanten*, *Instrumentisten* en *Zangers*, waren, bijna allen, Meesters in de kunst: en de uitwerking, die het choor, *Hallelujah!* de Heer zal Koning zijn, deed, is niet wel te beschryven: toen hetzelfde begon, stond de Koning en het geheele groote Gezelschap op: de woorden, *Heer der Heeren, der Goden God!* van bijna driehonderd zangeren en zangeressen gezongen, en door omtrent zo veele *Muzijk instrumenten* (waar onder veertien *Trompetten*) in *Unison geaccompagneerd*,) bragten de gantsche Vergadering in zoodanig eene zichtbaare verrukking, dat elk bijkans het bewust zijn van zig zelven scheen te verliezen: men zag eene menigte van traanen vlieten uit de oogen der, ten sterksten aangedaane toehoorderen, toen Madame *Mara*, op eene genoegzaam meer dan menschelijke wijs, en met de daartoe behoorende onbeschryfelyk schoone eenvoudigheid, de *Aria*, Ik weet dat mijn Verlosser leeft, zong: hunne Majesteiten, en de Prinzen en Prinsessen, waren, bij uitstek, getroffen: de groote zanger, *Tasca*, zong de *Aria*, zij klinkt de Bazuin: welke *Serjeant*, (misschien de eerste *Trompetter* van de gantsche wereld,) met de *Trompet Accompaneerde*: het choor, waardig is het Lam; en de *Expressy*, der diepste aanbiddinge was bij uitstek schoon; eindigden dit *Oratorium*, met de bekende groote *Fuge*, Amen! en deeze laatste werd, met de grootste naauwkeurigheid, uitgevoerd.

Het *Orchest* was aldus *gecomponeerd*: Eerste *Violinisten*: vijftig; de Heeren *Hay*, *Cramer*, en *Richard*, waren de drie eersten. Tweede *Violinisten*: de Heeren, *Borghi*, *Dante*, en nog vijftig anderen. *Altisten*: de Heeren, *Rapier*, *Hackwood*, en nog dertig anderen. *Hautboïsten*: de Heeren, *Vincent*, *Erischer*, *Effert*, *Parke*, en nog twee-en-twintig anderen. *Fluïsten*: de Heeren, *Buckley*, *Decamp*, *Florio*, en nog vier *Virtuoosen*, buiten de overigen. *Violoncellisten*: de Heeren, *Crosäill*, *Cervetto*, *Paxton*, *Mara*, en nog zes-en-twintig anderen. *Bassonisten*: de Heer, *Baumgarten*, en nog vier-en-twintig anderen: en de Heer, *Ashley*, blies eene dubbelde *Basson*. *Contra Violoncellisten*:

de Heer, *Gariboldi*, en nog zeventien anderen. *Trompetten*: de Heer, *Serjeant*; en nog dertien anderen. *Bazuinen*: de Heer, *Zink*, en nog twee anderen. *Waldhorens*: de Heer, *Englisch*, en nog elf anderen. *Pauken*: de Heer, *Nelson*, en nog drie anderen: de Heer, *Ashbridge*, sloeg de zogenaamde dubbelde *Pauk*. *Zangers*, en *Zangeressen* voor den *Discant*: Madame *Mara*, Mis *Centelo*, Mis *Centelo*, Mis *Abrams*, Mis *T. Abrams*, Signor *Bartolini*, Signor *Bacchirotti*, en nog een-en-vijftig anderen. *Alt*: de Heer, *Clarke*, en nog vijftig anderen. *Tenor*: de Heeren, *Harrison*, *Norris*, en nog vier-en-zestig anderen. *Bas*: de Heeren, *Champners*, *Reinhold*, *Tasca*, *Matthews*, en nog zes-en-zestig anderen: des, t'zamen, vijfhonderd en dertien *Instrumentaalisten* en *Vocaalisten*.

Hier door kan men zig eenigzins verbeelden het staatige gebruik van de *Muzijk* der oude Hebreëuwen, bij meer dan gewoone gelegenheden, en vooral bij de plechtige tempelinwijding van Koning *Salomon*: men vergelijke, met de *Boeken der Koninkon* en der *Kronijken*, de *Joodsche* en *Onjoodsche Schrijvers* over de *Joodsche Oudheden*: inzonderheid, eenen *Reland*, eenen *Salomon van Til*, en soortgelijke *Oudheidkenners*.

Een staaltjen hiervan heeft men ook gehad in ons *Vaderland*, in het jaar 1792, op den 24 Maart, zijnde donderdags, te *Amsteldam* in het gebouw der Maatschappij *Felix Meritis*; alwaar men een plechtig *treurmuzijk* heeft uitgevoerd, ter gedachtenisfe van den beroemden Componist *Joseph Schmitt*, den 28 Mei 1791, ter gemelde stede overleden; zijnde het *Muzijk* daartoe vervaardigd door den Heer *Kreuzer*, Capelmeester te *Mainz*; wordende door Madame *Schick* de voornaamste partij gezongen: aan het einde der *Concertzaal*, welke geheel in den rouw was, zag men eene *Decoratie*, die door zwarte gordijnen met zilveren franjen en kwasten gesloten was; zijnde het gantsche *Concert* met zwart behangen, en de *Musiceerende Leden* van hetzelfde mede allen in het zwart: deeze hunne plaatsen bekleed hebbende, werden de gordijnen opgetrokken, en de *decoratie* nevens de *Buste* of 't borstbeeld, des vereeuwigden kunstenaars vertoonden zig aldaar; zijnde de glazen der middenste kroonlampen blaauw; en zulks gaf het geheel een droevig aanzien; waarop eene treurige *Cantate* begon en uitgevoerd werd: wordende, na eene menigte van *Chooren*, *Recitativen*, *Ariaas*, *Duoos*, enz. het geheel besloten, door een *Choraal-muzijk* van de Heeren *Schmitt*, *Haydn*, enz. De uitvoering voldeed aan de verwachting; alles was aandoenlijk en treffend; hebbende

het geheel een uitmuntend *effect*; zijnde ook met eene algemeene goedkeuringe bekrachtigd geworden.

Het is, ten hoogsten lofwaardig, openlijk hulde te bewijzen aan kunstenaars, welken zo veele proeven van zucht voor kunsten en wetenschappen gegeven hebben; het moedigt bekwaame kunstenaars aan; dan deeze aanmoediging zoude nog grooter zijn, indien zij den prijs der eere, bij hun leven ontvingen, gelijk dan ook, in deeze beginselen van erkentenis en dankbaarheid aan groote mannen, andere *Natiën*, (wij zeggen het met een zeker gevoel van smart,) ons veel vooruit zijn.

JUFFERS REGAAL. (*Een Orgel-term.*) De term *Regaal* komt bij verbastering van het Latijnsche *Regalis*, Koninklijk: het is een Register in het Orgel; zijnde een Tongwerk, overéénkomstig met een *Regaal* 4 voet: zie ter meerdere ophelderinge, verder, den term **REGAAL**.

JULOS. (*Grieksch.*) In het Latijn hiervan *Julus*. Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft *Julo*; en, in het Fransch *Jule*: 't is de naam, van een zekeren lofzang of lied, onder de oude Grieken in gebruik geweest zijnde, welke ter eere van *Ceres*, en volgens *Rousseau*, ook ter eere van *Proserpina*, gezongen werd.

JUSTE. (*Fransch.*) Naaukeurig, slijpt, juist, enz. zo zegt men bij voorbeeld; *Acord Juste*, naaukeurig, Juist *Accoord*: te weeten; dat zuiver en niet valsch is: waarvan de geluiden wel met elkander overéénstemmen. *Intervalle Juste*, naaukeurige Interval: dat is; een Interval die zuiver is, en niet valsch klinkt, welke geen Dissonant veroorzaakt. *Juste Quarte*, naaukeurige, Juiste *Quart* of vierde: te weeten; een *Quart*, die bestaat uit twee heele toonen en één halve toon; daar de valsche *Quart* is zamengefeld, uit drie heele toonen. *Juste Quinte*, naaukeurige Juiste *Quint* of vijfde: naamlijk; een *Quint*, die bestaat uit drie heele toonen en één halven toon: of uit een groote en een kleine *Ters*; daar de valsche *Quint* is zamengefeld, uit één halven toon, twee heele toonen, en nog een halven toon; of twee kleine *terfen*: vergelijk voor deeze beide laatsten, onze zestiende les, van den Catechismus der Muzijk, *Plaat 6, Fig. 4 Chantex Juste*, zing naaukeurig, zing zuiver: *Fouez Juste*, speel naaukeurig, speel juist, speel zuiver, enz.

JYG, of JYGG. (*Engelich.*) Zie eigenlijk. *Jig*, of *Jygg*, bij **GIGA**.

K.

K. is de tiende letter van het *Alphabet*, of *A, B, C*. De-
zelve wordt in het Italiaansch niet gebezigd.

KAKOPHOONIA. *Κακοφωνία.* (*Grieksch*) Kwaadluidend-
heid, wangeluid: te weeren; geluid dat kwalijk over-
eenstemt: zie ook *CACOPHONIE*.

KALKANTENKLOK. (*Een Orgel-term.*) Zie eigenlijk, *Cal-*
cantenklok, bij den term *CALCANTE*.

KALLUNJIH. (*Een Indiaansche Term.*) Het is een dans- of
zang-feest, in gebruik bij de bewoners der slaverkust;
zij richten die telkens aan, bij de geboorte eens kinds,
of bij de aankomst eens vriends of bloedverwants: is bij
zulk een feest, de oorzaak van eenig aanbelang, dan laa-
ten zij eenen danser in eene grotesque kleding optreden;
deezee heeft eene hooge muts van biezen gemaakt, en met
vederen rondom bestoken, op het hoofd; het aangezicht
is, om de oogen, neus, en mond, met krijt of witte
aarde bestreken, en om de heupen draagt hij een rok van
biezen, welke onder het dansen zig naar alle zijden uit-
breidt: in de handen heeft hij vlakke stukken hout, welke
hij tegen elkander slaat, en daardoor de maat aan den dans
geeft.

KAMERTOON. (*Een Term der Muzijkaale Stelkunst.*) *Kamer-*
of Opera-toon: dees term wordt gebezigd, ter onderschei-
dinge van *Choor- of Kornet-toon*: er zijn twee toonen, waar-
naar de speeltuigen gesteld of ingericht worden: deezee
noemt men *Kamer- of Opera-toon*; en geenen *Choor- of Kor-*
net-toon: de *Kamer- of Opera toon* gaat eenen geheelen toon laa-
ger, dan de *Choor- of Kornet-toon*: echter willen anderen er
maar een' grooten halven toon voor stellen: de *Kamer- of*
Opera toon is het best geschikt, om te *Musiceeren*: daar de
Choor- of Kornet-toon meest gebezigd wordt, om een Orgel
op zamentestellen, ter vermijdinge van onnoodige onkosten:
dan, daar de smaak thans valt om de Speeltuigen heel
hoog te *Intooneren* op de *Concerten*, zal men deezee laatste
daartoe ook zeer geschikt vinden: ja! men speelt thans
meer naar *Choortoon*, dan naar *Kamerton*.

KARN, KÁRNON, KERN, of KERNON. (*Een Arabische Term.*)
In het Kaldeeuwsch, *Karnáa*, of *Keran*: in het Grieksch,

- Keras:** in het Hebreuwsch, *Kéren*: een hoorn: zie verder, CORNO.
- KATROS.** (*Chaldeesch.*) Eene Citer. Zie ook KYTROS, (en verder, CITHARA.
- KERAHINEE.** *καρατίνη.* (*Grieksch.*) Hoornwijze Bazuin: zie ook SCHOFAR.
- KERN.** (*Behalven het geen wij hiervan gezegd hebben bij Kern, is 't ook een Orgel term.*) Men wil bij de *Orgelpijpen* daardoor te kennen geeven, de zoldering des mondgats; zijnde eigenlijk een plat plaatjen dat aan den onderkant voor het *Labium* eener *Orgelpijpe* ligt: de *Kern*, of zoldering des mondgats, dient in opene *pijpen* zodanig te liggen, dat men er slechts een haairbreed onder door zien kan; ook, in een rechte *Linie*, en te hoog noch te laag, erin *gesoldeerd* te weezen: is zij er niet vast genoeg in, dan verwekt de *pijp*, bij 't *intoneeren*, zulk een ruischen en waggelen, dat menig *Orgelmaaker* zelf niet weet, waar het aan haapt; en ligt ze, in gedekte *pijpen*, of te hoog, of is de *pijp* nog niet wijd genoeg opgesneden, als waarvan de ondervinding best kan onderrichten, dan slaat de *toon* over, of gelijk de Hoogduitsche *Orgelmaakers* het zouden uitdrukken, dan *Filpt de Pijp*: in metaalen *pijpen* is er tot het verhelpen der voornoemde gebreken gemakkelijk raad: want de *Kern* laat zig hier iet buigen; en ligt het blok, daar de uitval over de *Kern* gaat, niet in eene rechte *Linie*, zo kan men aan 't zelve door een zogenaamd *intoneerblek* te hulp komen; doch, wat in 't houtwerk ééns verzien is, laat zig niet ligt herstellen: de *pijpen* moeten wél *gesoldeerd* weezen; want, zelfs een zandgaatjen, door 't oog bezwaarelijk te ontdekken, kan veroorzaaken, dat ze of zweevende, of ten minsten niet naar vereisch, luiden.
- KETELTROM.** (*Een zeker Speeltuig zo genoemd.*) Het is een bekend *Instrument*, zeer geschikt om er een *Veldmuzijk* mede te maaken: men vindt dezelve, om daarvoor te kunnen in het werk stellen, ook op sommige *Orgels*; zijnde dan geplaatst, ter wederzijde van hetzelfde; welken door beelden, in menschlijke gedaante, geslagen worden, door middel van bijzondere *Pedaalclavieren*: echter kan men dezelve naarbooten, door middel van eenige *Registers*; als, bij voorbeeld: neem in het *Pedaal*, de *Præstant*, *Bourdon*, en *Holpijp*; of geen *Bourdon* op het *Orgel* hebbende, kan men nemen, de *Præstant*, *Holpijp*, en *Oëbaaf*, en des noods daarbij nog de *Quint*: houd, uit C speelende, uwe voeten op de onderste C, D, en E-mol; daarmede zal

dezelve, vrij natuurlijk, gemaakt worden: uit D speelen-
de, is C-kruis, D-natuurlijk, en E-mol, ook zeer daartoe
bekwaam: men moet indachtig wezen, dat men zijne
voeten, gedurende dat men de *Trom* zal laten hooren,
niet telkens opligte; maar dezelve daarop blijve houden;
tot dat men verkieze, bij afwisseling of verpoozing, eens
wederom deezee te laten *pauseeren*, of stilzwijgen: of,
voor een korte *verpoozing*, naar zulks eenige maten te
hebben aangehouden, eens opligten, en als dan wederom
blijven aanhouden, voor eene verandering; ook wel eens
daarna, als eenige *Trommelslagen*, die eens opligtende, en
wederom aanhoudende, naar goeddunke.

Bij dit gebrom der *Trommels*, voegt billijk het geluid der
Trompetten: dit kan men maaken, met het *Register*, het
welke in 't *Orgel* gevonden wordt, op dien naam: dan;
dewijl het een *tongwerk* is, en des onderstand vraagt aan
zijne medgezellen, kan men hiertoe verkiezen den *Præstant*
8 voet, *Holpijp* 8 voet, *Fluit-Traver* 8 voet, *Fluit* 4 voet,
Quint 3 voet, en de *Trompet* 8 voet: en geen *Fluit-Traver*
hebbende, kan de *Quintadeen* in deszelfs plaats aangetrok-
ken, en ook des noods gemist worden. Indien men een
groot *Orgel* heeft, met keur van *Klavieren* en *Registers*,
zoude men het dus kunnen inrichten: op het *onder Klav-*
vier, de *Præstant* 8 voet, *Holpijp* 8 voet, *Fluit-Traver* 8
voet, *Fluit* 4 voet, *Quint* 3 voet, en de *Trompet* 8 voet:
op het *Midden klavier*; de *Præstant* 8 voet, de *Holpijp* 8 voet,
een *Quintengeluid* en het *Register* genaamd *Waldhoorn*, of
die niet hebbende een *Trompet* 8, of 16 voet: op het *Bo-*
ven-klavier tot het naarbootfen der *Veldpijpen*, een *OctAAF* 2
voet, en een *Gemshoorn* 2 voet. Op het *Pedaal*, den *Præstant*
32 of 16 voet, den *Bourdon* 16 voet, *Holpijp* 8 voet, en
OctAAF 8 of 4 voet, of dergelijke *mollige* en diepe *grond-*
stemmen: hiermede zal men dan een *Veldmuzijk* kunnen
laten hooren: echter, wordt hiertoe meer, dan het aan-
trekken deezee *Registers*, vereischt: en alle soort van *Mu-*
zijk is er niet geschikt toe: hetzelfde moet, zal het zijne
gevraagde uitwerking doen, ook overéénstemmen met den
aart deezee soorte van *Muzijk*: *Marschen*, en; dergelijke
stukjens, zullen hiertoe het geschiktste zijn: want dit is
tog de gewoone *Veldmuzijk*, en, deezee zal men dus in-
richten; dat hunne verzelling, of tweede *partij*, die men
daar tegen met de linkerhand speelt, in plaatse van een'
Bas, enkel besta uit *Terssen*, *Quinten* *Sexten* en *OctAaven*, over-
éénkomende met het natuurlijke *Accompagnement* der *Trom-*
potten en *Hoornen*: zie, tot meerdere ophelderinge, onze

zes-en-twintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 15, Fig. 5, dan zal men eens eenige *passages* speelen, alleenlijk met dit geluid, zonder *Keteltrommels*; en dan wederom anderen; met ondersteuninge der *Keteltrommels*; en zo dezelve volbrengen.

Verkiest men meer van deezen aart hierbij te voegen; het *Kwinkeleeren der Vogelen*, de *Koekkoek*, het *Haanengekraai*, zal hierbij zeer wel passen: ja, wil men eene gantsche *Bataille* laten hooren, met het schieten van het *Kanon*; de *musketten*, gekerm van *gekwetsten*, enz; dit kan hier ook nagebootst worden. zie hier, hoe men het aanlegt.

Het *Kwinkeleeren der Vogelen* zal men kunnen naarbooten, door middel van eenige *passages*, als op de hier nevenstaande Plaat 29, Fig. 1, te zien zijn: voor de geluiden, zal men er toe verkiezen, een *Oftaaf* 2 voet; of een *Flageolet*; of een *Sifflet* 1 voet, in de bovenste geluiden.

De *Koekkoek* wordt gemaakt, met eene groote *Ters*: zie Fig. 2, van bovengemelde Plaat; het geluid hiervoor, zal kunnen zijn, eene *Holpijp* 8 voet: of indien die wat te zwak is, kan men er de *Fluit* bij neemen: de *Waldfluit* 2 voet zal hiervoor mede kunnen gebruikt worden, mids men dan hetzelfde een *Oftaaf* laager neeme: sommige bezigen de *Sifflet* hier wel eens voor, in de bovenste geluiden, en tevens de *Koekkoek* in de onderste *toon*en neemende.

NB. Men moet voor deeze twee bovengemelde *Articulen*, twee bijzondere *klavieren* hebben; maakende zulke *passages*, die het *vogelgezang* zullen verbeelden op het ééne, en dat des *koekkoeks* op het andere: of men moet de *Sifflet* daarvoor bezigen, wanneer zulks op het zelfde *Klavier* kan geschieden.

Het *Haanengekraai* maakt men, op die wijze, als bij Fig. 3, mede op bovengemelde Plaat, wordt aangewezen: men bezigt daar voor ook de *Holpijp* 8 voet, even als voor de *Koekkoek*; en des dit *Register* verkiezende, kan men het voor beiden laten staan en gebruiken.

Het *schieten* met het *Kanon* zal men kunnen naarbooten, door, in het *Pedaal*, eenige geluiden te gelijk met de voeten nedertedrukken; als C, D, E, F, en G, van het onderste *Oftaaf*: een plankjen hiervoor te laten toetsellen, om deeze *Toetsen* te bedekken, en daarop dan te trappen, is zeer gemakkelijk en goed; vooral, indien men *Orgels* aantrest, alwaar het *Pedaal* wat wijd van elkander ligt: of anders kan men dit op het groot *Manuaal* doen,

en in het *Pedaal*, twee à drie der diepste *Toonen* aanhouden; welke men na het *ſchieten* eenigzins na den anderen loslaat: 't welke het nagedruis van het *kanon* zal uitdrukken: het *ſlaan* der *baaren* tegen de rotſen, wordt op dezelfde wijze gemaakt, alleenlijk met dit onderscheid, dat men van onderenop de geluiden; zeer ſchielijk en geſwind, achter den anderen aanſlaat, daar men bij het *ſchieten* die allente gelijk laat hooren, en des in ééns, daar deezen ieder afzonderlijk gehoord worden: de *Registers*, hiervoor dienende, moeten allen diepe en brommende geluiden van 32, 16, en 8 voet zijn; op dat het gebulder des *kanons*, des te beter, zoude kunnen worden uitgedrukt: het *ſchieten* met het *muſket*, wordt op dezelfde wijs, gedaan; alleenlijk hiervan uitgezonderd, dat men dit doe, niet op het *pedaal*, maar op het *Handclavier*, met dergelijke geluiden; edoch, deezen moeten zo diep niet ſpreken: die van 16, 18, en 4 voet zullen voldoende bevonden worden: een *Præſtant*, *Holpijp*, *Oÿtaaf* en *Fluit* zullen het kunnen klaaren: voor het *Pedaal* zoude men in plaats van de *Fluit* een *Subbas* van 32 of 16 voet kunnen neemen: een zodanige *Subbas*, of een *Trompet* of *Baſſon*, een *Bazuin* van 16 voet, zoude bij het *ſlaan* der *baaren*, bij het verbeelden van eenen zeeflag, van eene zeer goede uitwerking kunnen zijn.

Het *gekerm* der *gekwetſten* laat zig best uitdrukken, door eenige halve *Toonen*, die wat *bizar* zijn, op elkander te laaten volgen: dezelve moeten gemaakt worden, onder het *ſchieten* van het *kanon* en *muſket*: zie er, in Fig. 4. van bovengemelde Plaat een voorbeeld van: de geluiden hiertoe dienden wat dof, en vooral niet ſcherp, helder, of doordringende, te weezen; ſiel eens een *Holpijp* en *Fluit*.

Wil men de *doedelzak* waarmede de beeren- en aapenleiders op *kermiſſen* omgaan, laaten hooren, zy zal best naargebootst worden, als bij Fig. 5, (a.) en (b.) van bovengemelde Plaat te zien is, die beurtlings zo dikwijls men begeert verwisfelende en herhaalende: de geluiden daarvoor kunnen zijn, op het *boven-Klavier*, voor de wijze, de *Holpijp* 8 voet, *Præſtant* 4 voet, *Fluit* 4 voet, en *Oÿtaaf* 2 voet: op het *onder-Klavier*, voor de *Bas*, *Præſtant* 16 voet, *Holpijp* 8 voet, en *Oÿtaaf* 4 voet: of de *registers* hebbende; de *Præſtant* 8 voet, *Holpijp* 8 voet, *Dulciaan* 8 voet, en *Cornet*: te weeten; *Vulſtem* zijnde: in het *pedaal* kan men daarvoor neemen, de *Trompet* 4 voet, *Oÿtaaf* 4 voet, en *Oÿtaaf* 2 voet, welken op de *Grondtoon* wordt aangehouden: bij voorbeeld op G van bovengemelde Fig. 5. (a.) en (b.)

Het *Draai-orgel* wordt naargebootst als by Fig. 6 wordt aangewezen: de geluiden hiervoor kunnen dus genomen worden: op het *boven-Klavier*, voor de wijze, *Holpijp* 8 voet, en *Fluit* 4 voet: op het *onder-Klavier*, voor de *Bas*, *Holpijp* 8 voet, en *Quintadeen*; of ook wel op hetzelfde *Klavier*, met deeze geluiden: de *Lier* wordt eveneens gemaakt; of ook *Octaafsgewijze*; die enkelijk wat aanhoudende; doch de geluiden hiervoor zijn beter, de *Dulciaan* 8 voet, en de *Holpijp* 8 voet: men kan deeze drie laatsten, op het *Klavécimbel*, ook zeer natuurlijk nabootsen, alles hier op het onderste *Klavier* spelende.

Om *Fluit- of Viool-Concerten* naartebooten gaat men dus te werk: voor de *Tuttis* bezigt men het volle werk, op het groot *Mannaal*: op een ander *Klavier* speelt men de *Soloos*; daarvoor bezigende de *Præstant* 8 voet, *Holpijp* 8 voet, en de *Fluit* 4 voet: wederom op een ander *Klavier* speelt men de *Rlaaspeeltuigen* welken er eenige *Soloos* inlasfen, en zig daarmede laten hooren: hiervoor bezigt men, de *Trompetten* met deszelfs *Grondstemmen*, zo als wij boven opgegeven hebben; en, het *Pedaal* wordt gebruikt, om de *Tuttis* van het volle werk te ondersteunen.

Dan, alle de geluiden, zo hiervoor als voor het vo-
rengemelde, opgegeven, is niet raadzaam: genoegzaam zijn alle *Orgels*, bijzonder van den anderen, ingericht: het ééne *Orgel* zal betere stemmen hebben, om dit of dat uitedrukken: daar men weder, op een ander *Orgel* zal aantreffen *Registers* of geluiden, welke wederom beter voor iet anders zij: ook zijn alle *Orgels* hiervoor niet geschikt: men diende dit zelf te zoeken: genoeg, dat hiervoor eenige handleiding gegeven zij: en deeze overheerlijke kunst, waarop menig een zo trotsch is als of hij iet wonders verricht hadde, aan den dag zij gesteld; waardoor wel eens een plaats bekomen wordt, als men naar dezelve op de proef speelt, met zulk belagchelijk kinderspel voor den dag komende, de lieden hierdoor misleidende: neen! een *Thema* eener *Fuge* voor den vuist nittewerken, zal hier beter passen: hoewel men wel eens hier veel tegen hebbe; doch, naderhand, zelf tot *Examinator* elders geroepen, dien zelfden weg insla.

Wij stellen alle deeze fraaiheden gelijk met die kunstjens, waardoor men, onder het speelen op het *Piano-Forte*, telkens van geluid verandert, en altijd hiermede opdaagt: hierdoor *brilleert* menig een, met zijne gemakkelijke stukjens, bij onkundigen: daar zulken, dikwijls, eens

ter toetse gebragt, niet in staat zouden zijn, om het wezenlijks, waar eenig werk of moeijelijkheid bij is, uittevoeren: en dergelijke baazen, die wij vergelijken bij zulken als waarvan in de voorrede gemeld is, hebben echter wel eens wat snaps: aangemoedigd van weetnieten, die zig evenwel dikwijls veel verbeelden te weten, het zij, uit eenige oogmerken, het zij, uit onkunde, van zulken, wier voetspooren zij van verre maar kunnen volgen: dit, dan, tot elks naricht: aan zulke kleinigheden, waardoor menig een bedrogen en misleid wordt, kent men de waare meesters der kunst niet; maar wel, aan het uitvoeren van doorwrochte stukken, gepaard met grondige kennis van de regels der kunst: het spreekwoord is, immers: *het zyn allen geen koks, die lange mesfen draagen.*

KINNARA. (*Arabisch.*) In het Hebreeuwsch, *Kinnor*: in het Kaldeeuwsch *Kinnora*, of *Kinnura*: een Harp. *Josephus* zegt, dat de *Kinnor* welke in den tempel van Salomon gebezigd werd, tien snaaren had, en men dien sloeg met eenen slagveer of strijkstok; zijnde de Harp gemaakt van zeker kostelijk metaal, *Electrum* genaamd: dan, volgens de Heilige Schrift, 1 Kon X: 12. gelooft men dat die eigenlijk uit hout bestond; doch, men meent ook dat die daar mede ingelegd en als overtogen was. Zie ook HARPA.

KITHARA, *κίθαρα*; of **KITHARIS,** *κίθαρις.* (*Græksch.*) Een Citer: zie ook CITHARA.

KITHARISTA, *κίθαρῖτις.* Een Citer-speeler. **KITHARISTRIA,** *κίθαρῖστρια.* Een Citer-speelster: zie ook CITHARISTA, en CITHARISTRIA.

KLARINET. (*Een Blaaspeeltuig.*) Het is een Speeltuig, welke niet door een rietjen, gelijk de *Hobo*, geblazen wordt; maar welke voorzien is van een mondstuk, hebbende zeven vingergaten, en één voor den duim, des agt in getal: sommigen hebben vijf, vier, en ook miuder kleppen: men heeft er van verscheidene soorten en grootte: wij hebben van dit Speeltuig reeds op den term *Clarinetto* gesproken; en ook aldaar de schaale voor een *Klarinet* met vijf kleppen opgegeven: zullende de schaale voor een *Klarinet* met twee kleppen bij den term *Piva* aangewezen worden: zie op de hier nevenstaande Plaat 30, de schaale voor de *Klarinet* met vier kleppen: geevende de nullen of O te kennen de opene gaten, en die welken toe zijn, dat de gaten door de vingers moeten gestopt worden.

KLAROEN. (*Een zeker Speeltuig van dien naam.*) Het is een voort van *Trompet*, wier buis nauwer, en haare toon scherper en scheller is, dan van de gemeene *Trompetten*: men

zegt dat de *Klaroen* die thans onder de *Mooren* en *Portugeezen* (welke laatsten het van de eersten ontleend hebben) in gebruik is, oudtijds diende, voor eene bovenstem aan vericheidene *Trompetten*, die *Bas* of *Tenor* klonken.

Men heeft ook een *Register* in het *Orgel*, welke men met deezen term bestempelt; zijnde eigenlijk een *Trompet* 4 voet: want de *Klaroen* spreekt een *Octaaf* hooger dan de *Trompet* 8 voet; even als de *Trompet* 8 voet een *Octaaf* hooger spreekt dan de *Bazuin* 16 voet: zijnde alle deeze *Registers* eveneens van *Corpus*, alleenlijk verschillende in de grootte.

KLEINE FLUITBAS. (*Een Orgel-term.*) 't Is een *Register* in het *Orgel*; zijnde eene soort van holle *Fluïtstem* van 2 voet in *Toon*, zeer geschikt om voor een *Choraal* gebruikt te worden: er is nog eene ander kleine *Fluitbas* van 1 voet in *Toon*: beiden hebben zij een zeer aangenaam geluid: men heeft verders nog van deezen term den term *kleine Gemshoorn-Quint*; zijnde mede een *Register* in het *Orgel*, en wel een *Gemshoorn* van $1\frac{1}{2}$ voet in *Toon*: kunnende men ten deezen opzichte, verder vergelijken den term *Gemshoorn*: voords heeft men nog *klein Gedacht*, wordende zodanig genoemd onder de *Orgel-Registers*, een *Gedacht* van 4 voet in *Toon*; zijnde hetzelfde als *Gedacht*, uitgenomen dat deeze kleiner van *Mensuur* is: even zo heeft men ook *Klein-Octaaf*, zijnde hetzelfde als *Super-Octaaf*; en mede een *Register* in het *Orgel*: kunnende men verder hierover nazien den term *Super-Octaaf*: eindelijk heeft men nog den term *Klein-Octaaf-Gemshoorn*; zijnde mede een *Register* in het *Orgel*, en een *Gemshoorn* van 2 voet in *Toon*, kunnende men ten deezen opzichte, ter meerdere ophelderinge, verder, vergelijken, den term *Gemshoorn*.

KLEPPEN. (*Een Orgel-term.*) Zie HOOFD-VENTILEN.

KLINKENDSPEL. (*Een Krijgs-term.*) Zodanig heet onder de *Militairen*, wanneer de ruitery de *keteltrommen* en de voetknechten de *trammels* roeren.

KLOK. Een wél bekend werktuig, dat onder de *Muzijkaale Slaginstrumenten* geplaatst wordt.

De *Klokken* worden gegoten van *metaal*; zijnde eigenlijk een mengzel van tin en koper.

De deelen die een *Klok* uitmaaken, zijn het ligchaam of vat; de klepel die er binnen in hangt; of de hamer die er aan den buitenkant op slaat, zo die met een uurwerk gaat; het oor of den hals waarmede die opgehangen wordt; de zoom; en dikwijls veelerleie cieraaden van wapens, ornamenten, en letters, die er op gewerkt zijn, enz.

Men onderscheidt dezelve in *Luiklokken*, en in *Slag- of Speel-klokken*.

Het gebruik der *Luiklokken* is zeer oud: men vindt dezelve onder de *Jooden*, *Grieken*, *Romeinen*, *Christenen* en *Heidenen* verscheidelijk gebezigd.

De *Speelklokken*, of liever het *Klokkenspel* stelt men, dat te *Aelst* in *Saats Vlaanderen* zoude uitgevonden zijn: zie *Burney's Dagboek*, vertaald door *Lustig*, bladz. 198.

Er worden *Klokken* gevonden, die aanmerkelijk zwaar zijn: onder anderen zegt men, dat er eene gevonden wordt te *Herfordj* in den *Don*, welke 275 *Centners* zoude weegen; hebbende in haaren *Diameter* meer dan 15 ellen in de wijdte: zijnde gegoten door eenen *Johan van Kampen*; door *D. Johan van Lappen* gedoopt, en *Susanna* genaamd: dan, de tegenwoordige klok van *Wenen*, den 21 *July* 1711, door *Johan Aichamer* gegoten, is nog grooter; zijnde meer dan 300 *Centners* zwaar, 10 voet breed en hoog, en heeft in haaren omtrek 31 en een halve voet: de klepel weegt 8 *Centners*, en is 9 en een halve voet lang: zij is door den *Bisshop* van *Rommel* ingewijd. Te *Moscow* in *Ruschland* is een *Klok* van 356 *Centners*; doch, deezen allen worden nog overtroffen, door de *Klok* die men zegt te *Toulouse* in *Languedoc* te zijn, welke 500 *Centners* zoude weegen.

In vorige tijden had men ook *Klokken* van goud, zilver, geel- en rood-koper, ijzer, steen, glas, ja zelfs van hout. **KLOKGIETEN.** De *Klokken* worden gegoten van metaal; zijnde eigenlijk een zamenstel van tin en koper: de *proportie* of evenredigheid van tin en koper welke hiertoe gebezigd wordt, geeven eenigen dus op: onder 100 pond koper, 50 pond tin: men wil dat deeze *proportie* of evenredigheid gevolgd wordt, voor kleine klokjens van de *Huishorologies*; dezelve zijn wel helder van geluid, maar de minste harde slag doet ze barsten: anderen wederom neemen onder de 100 ponden koper, 20 pond tin, doch deeze soort geeft een ketelachtige klank: er zijn die 23 pond tin neemen tegen 100 pond koper, en deezen zijn beter: dan, de eigenlijke *proportie* of evenredigheid, die men wil dat de beste zoude weezen, is van 100 pond koper en 25 pond tin: deezen geeven niet alleenlijk het fraaiste geluid, maar zijn ook tevens de *Harmonieufte*.

Wat nu het gieten derzelven aangaat, ervarenere *Klokgieters* sehikken zig naar zekeren regel, *Schaale*, of *Diapason*, die zij *Scala Campagnaria* of *Klokken-schaale* noemen, door middel van welken zij de *Klokken*, bij voorbeeld van 10 pond, en

zo voords tot 25, 30, 100, 1000 pond, en nog zwaarder naar *proportie* weeten te gieten, en op hunnen *toon* te draagen: vergelijk DIAPASÓN: de maat en *fundament* wordt van de wijdte van den rand genomen, alwaar de *Klok* het dikste en sterkste zijn moet, aangezien de klepel of hamer aldaar omtrent aanslaat, en den klank veroorzaakt.

Vorders wordt naar de verlangde wijdte der te maakene *Klok*, een kring op een glad geschaaid bord getrokken, en dus de hoogte en dikte, volgens de voornoemde *Schaale* genomen en afgemeten: men maakt gemeenlijk een *Qua-draat* of vierkant, dat zo hoog opgehaald wordt, als de omtrek en rand der *Klok* wijd zullen zijn, zo dat de hoogte met de wijdte overeenkomt.

De *proportie* of evenredigheid in onze hedendaagse *Klokken* is, om de *diameter* of middenlijn, vijftienmaal de dikte van den rand, en twaalfmaal de hoogte, te maaken.

De *Klokken* worden in vormen gegoten, van daar toe bereide aarde: de vetste of die het meest aankleeft is de beste; dezelve moet eerst gemalen en gezeift zijn, om alle spleeten of scheuren voortekomen: de verscheidene lijs-ten of uitlopende randen, en andere vereierselen worden op wasch gevormd, om aan den buitenkant van de *Klok* in *relivo* of opwerk vertoond te worden: dit wasch wordt eigenlijk met smeer vermengd, om daarvan een dunne laag op de buitenste vorm te leggen, eer er eenigerleie letteren op gesteld zijn.

Om de vorm te maaken, hebben ze een stelaadjen of steiger, bestaande uit vier planken, welken op schraagen geschikt zijn: hier op brengen ze de aarde die grovelijk geflagen is, en met paardenmest vermengd wordt, welke als dan met een grooten spatel wél geklopt wordt.

De passer van zamenstelling, is het voornaamste *Instru-ment* om de vorm te maaken; dezelve bestaat uit twee verschillende beenen, die door een derde stuk zamengevoegd zijn: en het laatst van allen, de gieters planken of borden, waarop de graveerselen der letteren, lijnwerken, wapenen, enz., gesteld zijn.

Zij graaven eerst een gat van eene genoegzaame diepte in den grond, om de vorm van de *Klok* zamen met de kas te bevatten; en omtrent zes duimen laagere dan de grondvlakte, van de plaats, daar het werk verricht, en de *Klok* gegoten wordt.

De *Klokken* gegoten zijnde, worden dezelve, volgens de voorgenoemde *Scala Campagnaria*, op hunnen *toon* geschraaid.

KLOKINWIJING, of **KLOKDOOFING**: gelijk het oudtijds toeging in het doopen van menschen, zo zag men ook hetzelfde omtrent de *Klokken*, welken men ook inwijdde, zalfde, en doopte, aan dezelve naamen gaf, en geवादeren, of getuigen, daarbij stelde. *Durandus* zegt hiervan: de *Klokken worden gedoopt, doch de manier van ze te doopen en te wijen is oud*: gemeenlijk wordt Paus *Johannes de XIII, of de XIV*, voor den eersten aanleider en insteller van dit *Klokkendoopen* gehouden, die in het jaar 966, of, gelijk anderen zeggen 968, de groote *Klok* van *Latevaan* met zijnen naam benoemde: hoewel *Zygedinus* het naangeeven aan de *Klokken* aan Paus *Benedictus den V*, in het jaar 965 toeschrijft: dan, *Merjennus* wil dat deeze gewoonte van nog ouder datum is, dewijl *Alcuinus*, Discipel van *Beda*, en *Precepteur* of *Leermeester* van *Karel den Groote*, in het jaar 770 daarvan alreeds spreekt, hoe het een oud gebruik geweest is, dat men de *Klokken* zegent, zalft, en naamen geeft; schrijvende: *nog 't moet niet nieuw schijnen de Klokken te zegenen en te zalven, en aan dezelve een' naam te geeven: want, Gen. XXVIII: vs. 18 en 19, leezen wij, hoe Jacob, gedachtig aan 't gezicht van dien ladder, welke tot den hemel reikte, een' steen nam, dien oprichtte, olte daarop goot, en naemde den naam dier stad, welke te vooren Luts heette, Bethel, dat is, een huis Gods.*

De plechtigheid van het *Inwijen* of *Doopen* der *Klokken*, mag door geen gemeen *Priester* gelchieden, schoon hij anders wel kinderen doopen moge; maar dit *Klokkendoopen*, moet wel degelijk door een *Bischof* of *Suffragaan* gedaan worden, en dat wel in zijn *Bischoflijk* gewaad, verzeid van eenen *Diaconus*, in gebruikelijke *Misgewaaden* gekleed: de nieuw gegoten of *Intewijene Klok*, wordt aan een houten *stellagie* opgehangen, in diervoegen, dat men rondom, als ook van binnen daarbij kan komen: bij de *Klok* wordt een stoel gezet voor den *Bischof*, en aan de andere zijde een tafel, waarop geplaatst is een vat met wjwater, benevens de wjwaterskwast, zout, olie, rookwerk, een linnendoek, en alles wat tot deeze plechtigheid vereischt wordt: de *Bischof* in zijn *Bischoflijk* gewaad gekleed, met de *Bischofsmijter* op zijn hoofd, en de *Bischofsstaf* in zijne hand, zet zig op deezen stoel neder, en zingt met zijnen *Assistenten* eenige *Psalmen*; daarna zegent hij het zout, en het water met het gewoonlijke *Exorcizo te Creatura salis! cett.* dat is; ik bezweere u schepfel van zout, of, gelijk wij volgens den aart van onze taale zouden zeggen, ik bezweere u zoutschepfel! enz. daarna werpt hij het zout

in het water, en wascht met zijne *Affistenten* de *Klok* van binnen en buiten; vervolgens wascht hij de *Klok* met water, vermengd met zout, wijn, en asch, wederom van binnen en van buiten: deeze afwasfching wordt met dit geheiligd water als eené *Dooping* gedaan in den naam van *God den Vader, den Zoon, en den Heiligen Geest*, en na gezegde wasfching of *Dooping*, wordt de *Klok* met een' nieuwen linnendoek, die nooit gebruikt is, afgedroogd: na dat nu de *Bisfchop* eenige *Psalmen* gelezen heeft, doopt hij met de rechterduim in de heilige olie, maakt daar mede een kruis op de *Klok*, doch droogt het ten eerften wederom af: maakt daarop, op de voorgaande wijze, zeven kruisen op de *Klok*, en van binnen vier kruisen met het *Chrisma*; zijnde een zeker rookwerk dat bij de ftervende gebezigd wordt: welke zalving met olie kruiswijze, met deeze bewoordingen en tusfchenmakingen van kruisen gefchiedt.

Confiteatur et sancti ficeur, Domine, signum, istud in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti Pax tibi: dat is: ô Heere! dit teken worde gewijd en geheiligd in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geests. Vrede zij u.

Voords wordt de *Klok* van onderen met *myrrhe* en reukwerk beroekt, en dan doet de *Bisfchop* een gebed, biddende dat God de *Klok* wil overfporten met zijnen zegen, en kracht geeven om door haar geluid, de tempeften, onweders en stormen te stillen, de blikfem en donderlagen krachtloos te maaken, de duivelen en kwaade geesten te verjaagen, en de verforvenen of z'elen der overiedenen te beveiligen, en voords allen kwaad afteweeren, gelijk men uitdrukkelijk leest, in het besluit van 't *Concilie* van *Keulen*, gehouden in het jaar 1536; waarin men deezen *Canon* of regel, aangaande de *Wijingen* der *Klokken* vindt:

De Klokken worden gezegend, op dat zij mogen bozuen de ftrijdende kerke, waardoor het volk tot de tempelen wordt geroepen, om het woord Gods te hooren, en de Geestelijkheid om 'smorgens de barmhartigheid Gods, en 'snachts zijne waarheid te verkondigen, op dat de geloovigen door het geluid derzelven tot bidden mogen aangezet worden: alhoewel de Vaders ook op een ander einde hebben gezien: te weten; dat de duivelen door het geluid der Klokken verjchrikt mogten worden: ja dat zij, eerder dan door de gebeden zelf vervaard zijn, wijken mogen, op dat, zijnde verdreeven, de vruchten, de zielen en ligchaamen der geloovigen, behouden mogen blijven, als ook, op dat alle vijandlijke heitlers, en listige laagen des vijands, het gekraak der

blikfemen, stormwinden, geweldige tempeesten en weerlichten gemaatigd mogen worden; dat de schadelijke donderslagen, winden, en wateryloeden mogen ophouden; kort om, op dat de gene, die het hooren, tot den schoot de Moeder, de Heilige Kerke, en tot de baniere des kruisjes, hunne toevlugt mogen neemen; gelijk deeze dingen in de hoogtijdelijke zegeningen der Klokken gevonden worden.

Na zulk eene zegening over de *Klok* van den Hemel te hebben afgebeden, benoemt men de *Klok* met den naam van deezen of geenen Heilig, of Heilige; gelijk Paus *Johannes*, (zo als boven gezegd is,) de *Klok* van de *Lateranische* Kerke naar zijnen naam, *Johannes*, doopte: tot de *Peeten* of gevaders worden gemeenlijk aanzienlijke of vermogende lieden genomen, welken ten tijde der *Doopinge* het touw waarmede de *Klok* gebonden is, aamaaken, en den *Wij-Bischop* alle te gelijk antwoorden, en op het noemen van den naam der *Klok* zuchten; wordende de *Gedoopte Klok* met een nieuw wit kleed of hemd overtrokken, even gelijk men bij de eerste *Christenen* den *Gedoopten*, een wit kleed plagt aantrekken: daarna wordt zeker *Euangelie* gelezen, en ook wel eene *Predikatie* gedaan van de kracht der *Klokken*; waarop de *Bischop* nog eens het kruis over de *Klok* maakt, en vorders deeze *Ceremonie* of plechtigheid eindigende, besloten wordende, met eenen maaltijd van blijdschap: deezen zijn dan de voornaamste plechtigheden, die bij het *Inwijzen* of *Doopen* der *Klokken* in gebruik zijn.

Sommigen onder de *Roomsche* Schrijvers, willen dat dit zo zeergeen *Doop*, maar slechts een *Klokken-zegen* is: onder anderen, zegt *Stanislaus Hofius*, en *Bellarminus*, „ dat er „ geene *Klokkendoop*, maar een zegen, en eene toeëijging, tot het Godlijke gebruik is,“ meer andere willen hetzelfde bewijzen: daartegen houden veelen wederom staande, dat het wel degelijk een *Doopinge* is — dat zij zelve beslissen.

KLOKKENSPEL. Het is onder de flagspeeltuigen een der kunstigste uitvindinge van het menschlijk vernuft; wordende bespeeld op marktdagen en andere gelegenheden, door den *Klokkenist* op een daartoe gemaakte *machine*, den stoel genaamd, bestaande uit een houten raam, waaruit stokiens, bij wijze van *toetsen*, vooruitsteeken, die verre genoeg van elkander liggen, dat men met de vuisten, zonder de nabuurige *toetsen* mede te raaken, sterk en gezwind er op kan slaan; zijnde voorzien van een *Pedaal* of *Voetklavier*, in denzelfden sijnak, uitgenomen dat de *toetsen* dikker zijn, dan van het *Handklavier*, en doorgaands om de sterkte met ijzer

beflagen zijn; wordende even als het *Klavercimbel* of *Orgel* beſpeeld, waarmede het veel overéénkomt heeft; met deeze uitzonderinge dat deezen beſpeeld worden met de vingers en het *Klokkenſpel* met de vuisten, en de *Bas* met de voeten: wordende de *Klokken* in de rondte van den toren gehangen, en zodanig ingericht, dat de eene zijde tegen de andere niet overwigtig is: vorders heeft men aan iedere klepel, waarvan de *Klokken* voorzien zijn, om daarop te ſpeelen, een dik koperdraad, 't welk men aan de overzijde van den toren vastmaakt, 't geen zo moet geſpannen worden, dat er tuſſchen de klepel en de *Klok* maar een kleine opening blijft; dan maakt men daar in 't midden een andere draad aan vast, die, door een kleine opening in den zolder, recht neêr gaat tot aan den ſtoel, of 't hand-klavier; zie, het zelve, en de *Schaale* daarvoor, op de hier nevenſtaande *Plaat 31*. De thans meest

nieuw gemaakt wordende *Klokkenſpellen* zijn van klein *c* tot *f* driegeftreept, en des, drie *Octaven* en een *Quart*, zijnde een aantal van 42, of anders 40 *Klokken*, indien er van onder de *c kruis* en *e-mol*, gelijk ook plaats heeft, niet bij gevonden worden: men maakt ook zodanig *Klokkenſpel* van ſtaaven, wordende eigenlijk ſtaafſpel genaamd; en wordt bereid van gegoten metaal, of van ijzer, of ook wel van hout; wordende deeze laaſte in *Duitschland* een ſiro-vedel genaamd, om dat men de houten ſtaafjens op ſiro of biezen ligt; zijnde deeze ſtaafjens van verſchillende langte, waardoor zij op den toon zijn gebragt, omtrent 2 of $2\frac{1}{2}$ vinger breed, en een halve vinger dik: zodanig ſtaafſpel is zeer geſchikt om een leerling op de *Klokken* te leeren ſpeelen: vooral indien men dat laat inrichten, even als de ſtoel van het *Klokkenſpel*, de ſtaafjens op een houten raam in een kas laatende liggen.

De *Klokken* worden ook geregeerd door het *Uurwerk* of *Horologie*, voorzien zijnde van een *Ton* of *Trommel*, om de *Muzijkſtukjens* op te zetten, welken op het heel uur, halve uur, en de quartieren gehoord worden, ja zelfs op ſommigen de voorſlagen; zijnde behalven de klepels, welken voor het *Handklavier* dienen, en geen gemeenſchap met de *Ton* of *Trommel* hebben, hiervoor ſommigen deezer *klokken*, van een, twee, drie, en ſomtjids van meer hamers voorzien: hoe meer hamers de *Klokken* hebben, hoe uitvoeriger *Muzijk* er op de *Ton* of *Trommel* kan geſtoken worden: deeze hamers rusten op ijzeren veeren, door welken zij genoodzaakt worden de *Klok* te verlaaten, zo raſch zij dezelve hebben aangeſlagen; waardoor het geſuid anderzins geſtreemd zoude worden, en de *Klokken*.

geen' *toon* zouden kunnen geeven: de hamers worden opgeligt door een ijzeren *klavier*, waaraan zij met sterk ijzer- of koper-draad zijn vastgemaakt: liggende dit *klavier* bij sommige *Trommels* boven dezelve, en bij anderen aan den onderkant, het welke in de uitwerkinge op hetzelfde uitkomt: dit *klavier* wordt wederom door zekere ijzertjens opgeheven, de welke gefchroefd zijn in de vierkante gaten, daar de *Ton* of *Trommel* mede voorzien is; zij fteeken omtrent een duim boven de *Trommel* uit, en worden *nooten* genoemd: deeze *Ton* of *Trommel* is van gepolijst koper, of van glad ijzer; dezelve loopt ieder uur ééns rond: naamlijk; als het een heel uur is, ligt ze omtrent twee derde deelen van haaren omtrek af, en het overige derde deel, bij het half, en ieder quartier uur, zo er voorlagen bij zijn, hier onder begrepen: ten zij men een *Trommel* hebbe, met een *verfchuijklavier*; lopende hierbij den *Trommel* tweemaal rond in ieder uur, en des een dubbelde *Trommel* mag genoemd worden: om reden, dat dezelve niet alleenlijk tweemaal in ieder uur rondloopt, maar ook tweemaal ten opzichte der verfchuijinge in het rond verftoken wordt; zijnde zodanig ingericht dat door deeze verfchuijng de *nooten* welke moeten zwijgen, van onder het *klavier* van daan fehuijen, en die zig moeten laaten hooren, onder het *klavier* komen; deszelfs maakzel en *metaal*, is even als de voorige *Trommel*, uitgenomen dat deeze eens zo breed is, wegens de ijzeren *nooten*, welke tufchen elk *klavier* doorgaan moeten: het *klavier*, of liever de *fpil* daar het *klavier* op ligt, verfchuijft alle halve uren, net zo veel als er nodig is dat ze onder de andere *nooten* komen: de *Trommels* die in de *draaiörgels* zijn, hebben grooten overeenkomst, met de dubbelde *Trommels* van het *Klokkenfpiel*: want zo veele *airtjes*, als een *draaiörgel* fpeelt, zo dikwijls is ze in het rond verftoken; het onderscheid is, dat bij de *Klokkenfpelen* het *klavier* verfchuijft, daarentegen bij de *draaiörgels* de *Trommel*, als ze een ander *airtje* willen fpeelen, verzet wordt: hierbij, als het een heel uur is, legt de gantfche omtrek af, en voor het half, en ieder quartier uur, is de omtrek der verfchuijng gefchikt.

De gaten zijn in rechte rijen, in de *Trommels* geboord, gelijk dezelve op de hier nevenftaande Plaat 32 en 33, Fig. 1 en 4 te zien zijn, en door vierkante gaten worden afgebeeld; zijnde Fig. 1 een *Trommel* welke niet verfchuijft, en Fig. 4 welke verfchuijft.

Even zo veele hamers als het *Klokkenfpiel* heeft, zo veele gaten zijn er ook op iedere rij, in de *Ton* of *Trommel*; om dat ieder hamer door een ijzerdraad, aan een der *toetsen*

van het gemelde klavier is vastgemaakt, en om dat er zo veel gaten in ieder rij van de *Trommel* moeten weezen, als er *toetsen* aan het klavier zijn: het getal der rijen is naar dat de *Trommel* groot is; de geschikften welken niet te groot, nog te klein zijn, zijn doorgaands van 100 tot 120, en deezen worden maaten genoemd; waarvan er in 't gemeen bij het heel uur 75, en het half uur 35, en bij ieder quartieruur 5, met de voorflagen, worden afgelegd: te weeten; wanneer er geen *verschuif-klavier* voor de *Trommel* is; want anders heeft deeze voor het heel uur alle de maaten die in de rondte der *Trommel* zijn, en het half uur en quartieren de andere maaten welke in de andere rondte der *Trommel* gevonden worden, wanneer het klavier verchoven is, gelijk reeds boven is aangemerkt: deeze gaten of maaten, zijn omtrent 3 duimen van elkander; wordende deeze tuschenruimte gemeenlijk door middel van de gemelde ijzertjes of *nooten*, die in de gaten geschroefd worden, in agt gelijke deelen afgedeeld: des maakt de afstand van de eene rij tot de andere, een viervierde maat, dus getekend, C, uit; waaruit volgt dat het *Muzijk*, 't geen op de *Trommel* zal gestoken worden, even zo veel, en voor al geen meerder maaten lang moet zijn, als er rijen gaten op de *Trommel* gevonden worden; als mede dat de verdeeling der *nooten*, niet kleinder zijn moet, dan die, waarin de afstand van de eene rij of gaten, van de *Ton* of *Trommel*, tot de andere, door de bovengenoemde schroeven, ijzertjens of *nooten* verdeeld zijn; het geen men doorgaands niet kleiner dan in agtste deelen ontmoet; evenwel heeft men *Trommels* welke wel twee-en-dertig deelen hebben; doch dit is zelden: een *airtje* of *Muzijkstuk* welke in zestienden verdeeld is, of die deelen heeft, kan des (niet kleiner dan agtste deelen hebbende) er niet opgezet worden, ten zij men van ééne maat twee maaten maake, en de *nooten* op de helft verlange, waardoor dan de zestienden agtsten worden: het heel uur, half uur, quartieren, en voorflagen, (zo die daarop zijn,) zijn doorgaands op den kant of rand der *Ton* of *Trommel* aangetekend, waar men die moet beginnen, en welke de eerste maat daarvan is; en des ook hoe lang die duuren.

Als de *Trommel* of *Ton* zal verftoken worden, zijn er alle de ijzertjens of *nooten* uitgeschroefd, en liggen in agt onderscheidene bakken, (veronderstellende geen kleiner deelen dan agtsten te hebben,) die van 1 tot 8 genommerd zijn: de ijzertjens, schroeven of *nooten* die in den bak No. 1 liggen, moeten dienen voor het eerste agtste deel van ieder

maat; die in den bak No. 2. voor het tweede agtste, en die in den bak No. 3. voor het derde agtste, enz. op de *Trommel* wordt een houten, ijzeren, of koperen plaat, *Schaale* of regel gelegd, die met letters beschilderd is, overéénkomstig het *Klavier*, en welke den *Klokkenist* aanwijst in welk gat hij een *A, B, C,* enz., steeken moet: voor een *ordinaire* of enkele *Trommel* heeft men alleenlijk ééne zodanige plaat, lat, *Schaale* of regel noodig; maar voor een *Trommel* met een *schuifklavider* heeft men er twee noodig, ééne voor het heele uur, en ééne voor het half uur en de quartieren, als het *klavier* verschoven is: zie ze beiden bij gemelde Platen 33, achter de hier nevenstaande Plaat 32, onder aan de *Trommel* gevoegd, en gemerkt met No. 1, en No. 2. Wanneer nu de *Trommel*, volgens de lat of regel No. 1 rondom verstoken is, legt men de lat of regel No. 2 voor de *Ton* of *Trommel*; zullende als dan alle de ijzeren *nooten* van de lat of regel No. 1 tusschen de letters van de lat of regel No. 2. doorgaan, en als dan zullen zig wederom andere gaten welke op de lat of regel No. 2. *correspondeeren* opdoen, om de *Ton* of *Trommel* nog eens rond te versteeken: op de *Trommel* Fig. 1. wordt verbeeld vier maaten gestoken te zijn; en wel die welke zig vertoonen bij Fig. 2, van gemelde Plaat 32.

De *g* in de eerste maat, is uit de bak No. 1, om dat de maat daar mede begint; maar, dezelve vier agtste deelen waardig zijnde, om dat het een halve *noot* is, moet de daaraan volgende *noot* uit den bak No. 5, genomen worden; deeze wederom een halve, en des vier agtsten deelen zijnde, moeten de bakken No. 6, 7 en 8, overgeslagen worden, dewijl die maat vol is; in de tweede en derde maat, zijn het allen *Quarten*; en dewijleen *Quart*, twee agtste deelen heeft, moet het eerste *Quart* uit den bak No. 1, genomen worden, het tweede uit No. 3, het derde uit No. 5, en het vierde uit No. 7: in de vierde maat zijn het allen agtste deelen; des wordt het eerste agtste uit den bak No. 1, het tweede uit No. 2., het derde uit No. 3., het vierde uit No. 4., enz. genomen: even zodanig is het na rato met den *Bas*, welke naar de linkerhand gestoken wordt, gelijk de *Discant* of bovenpartij naar de rechterhand des *Trommels*.

Bij het versteeken van de *Ton* of *Trommel*, moet dit nog in acht genomen worden, dat een en dezelfde hamer, onmogelijk schielijk achter één kan nedervallen, waarom men moet zorgen, dat aleer men die wederom doet aanslaan, er ten minsten zo veel tijds verlopen is van een halve maat, anderzins zal dezelve bezwaarlijk werken, of

de *Trommel* moet zeer langzaam omdraaien: des moet men opletten of in eene voorgaande maat, zodanigen hamer gebruikt is, welke men nu in de volgende maat wederom moet hebben; is er nu den tijd van eene halve maat tusſchen deezen verlopen, naamlijk, vier agtſte deelen, zo mag men die hamer wederom gerust te werk ſtellen; maar is er nu dien tijd, tusſchen deeze twee *nooten* niet verlopen, zal men best doen, van die *noot* in een ander gat te ſteeken, welke er nevens is, en dezelfde *toon* heeft; wordende dan door een anderen hamer geregeerd: en dit is de reden waarom men op ééne *klok*, verſcheidene hamers van nooden heeft; hiervoor worden ook wel eens dubbelde *nooten* gebezigd, indien men maar één gat of hamer heeft op ééne *klok*; ja, al zijn er meerdere voor; die *nooten* zijn dan zodanig verdeeld, dat, de tusſchenwijdte van een halve maat verloopt, al eer de tweede aanſlag met die zelfde *noot* en hamer geſchiedt, hebbende men zodanige dubbeldnooten, welken niet alleen op No. 1 en 5 aanſlaan, maar ook op No. 1 en 6, No. 1 en 7, No. 1 en 8, en ook op andere verdeelingen, altijd zorg gedragen wordende, dat ten minſten de tusſchenwijdte van een halve maat verloop, al eer de tweede aanſlag met dezelfde dubbelde *noot* en hamer geſchiedt, even als bij de enkelde: zie dezelve op Plaat 32, Fig. 3. (a) de enkelden en (b) de dubbelden: verbeeldende de twee eerſten bij (a) eene *noot* welke het eerſte agtſtedeel is, de eerſte zo als die zig plat, en de tweede zo als die zig op de zijde vertoont; zijnde deeze twee Figuren niet meer dan ééne *noot*; de derde is eene *noot* waarvan de aanſlag laater dan het eerſte agtſtedeel komt, maar eens met denzelfden hamer in een en dezelfde maat, kunnende gebezigd worden; zijnde van onderen met cyffers aangewezen, waar de plaats is, als dezelve het 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8 agtſtedeel aanſlaan moet, alwaar dan het einde der *noot* is, welke nu hier op het 8 agtſtedeel valt; het 1 agtſtedeel aanſlaande met het begin der *noot*, welke door de twee eerſte *nooten* verbeeld wordt; zijnde onder die *noot* het ſchroefjen of moertjen, waarmede de *nooten* op de *Ton* of *Trommel* vastgeſchroefd worden; de vierde, vijfde, en zesde *noot* bij (b.) zijn de dubbelde *nooten*: waarvan bij de vierde *noot*, het eerſte en laaſte deel aanſlaat op het 5, en 8 agtſtedeel; bij de vijfde *noot*, ſlaat hij aan op het 2 en 8 agtſtedeel; en bij de zesde *noot*, op het 1 en 5 agtſtedeel, kunnende de dubbelde *nooten*, in de tusſchenwijdte van ééne maat tweemaal aanſlaan, en verplaatſt worden op

verscheidene wijzen en verdeelingen, alleenlijk maar in acht neemende, dat er vooral niet minder tuschenwijdte moet gelaten worden, als er voor het afvallen van 't *klavier* noodig is, het welke een regel is zo voor de enkelde als dubbelde *nooten*: men kan ook door de *noot* in een volgende maat verkeerd, of liever omgedraaid te steeken, dezelfde hamer nog eens doen aanslaan, indien men die in de eene of andere maat van nooden heeft, en er geen gat meer op de *Trommel* voor over is, indien er maar een halve maat tijds voor is verlopen.

Vorders is nog aantemerken, dat vermits de *nooten* voor de *Trommel* in eene viervierde maat verdeeld zijn, men daarom ook verplicht is, alle maaten, het zij gelijke als $\frac{2}{4}$, of ongelijke als $\frac{3}{8}$, of die van $\frac{6}{8}$ en $\frac{3}{4}$, (voor welke twee laatste men ook op sommige *Trommels* bijzondere *nooten* heeft, in iedere maat alsdan daarvoor verdeeld zijnde,) ook in eene viervierde maat te verdeelen en te schrijven, enkelijk maar, het maatstreeptjen verplaatsende, zodanig, dat iedere maat de waardij van viervierden inhoudt: en, indien dezelve in zodanige deelen verdeeld zijn, dat daarvoor geene *nooten* op de *Trommel* gevonden worden, als daar zijn zestienden, enz; men als dan verplicht is alle de *nooten* van zodanig stuk, in zodanige deelen te verdeelen, dat bij voorbeeld de zestienden agtsten, de agtsten vierden, de vierden halven worden, enz; en des, die in langer in waarde doende deelen verdeelen: zo kan men ook zekere stukken, welke men wil dat gaauwer zullen speelen, in kleine deelen verdeelen vóór men die op de *Trommel* brengt; en des, door dit middel van de eene te verlengen en de andere te verkorten, op één en dezelfde *Ton*, verscheidene *mouyementen* laten hooren: stel eens op het heel uur, door middel van de *nooten* te verlangen, een *Andante*; en op het half uur, door de *nooten* te laten zo als die geschreven zijn, of die te verkorten, zo zulks de *nooten* der *Ton* dat toelaaten; een *Allegro*, al is het dat de *Trommel* denzelfden gang houde in het ronddraajen.

Wanneer men geen $\frac{6}{8}$ of $\frac{3}{4}$ heeft, is men verplicht, die te moeten in de maat brengen, door middel van de twee laatste *nooten* te verkorten: bij voorbeeld van een *trippel* of *triool* welke uit drie agtsten bestaat, maakt men van de eerste een agtste en de twee laatste zestienden: en, wanneer men geen zestiende deelen heeft, maar enkelijk agtsten, wordende deezen overeenkomstig de andere *nooten* verlangd; en alhoewel dit gebrekkig is, zo is er echter geen ander middel voor.

Dit is dan het voornaamste welke vereischt wordt, om een *Ton* of *Trommel* te versteeken, in het kort beschreven: wordende op dergelijke wijze ook de *trommeltjens* der Huisuurwerken en *Orgeltjens* verftoken, dezelve om zeker te gaan van te vooren in maaten verdeelende, of kunnende dit ook met een pasfer afgepast worden, welke men op de langte der maat vast zet; komende dit op hetzelfde uit: echter zoude ik het eerste verkiezen.

Die hiervan iet meerder begeert te wecten, ons bestek niet toelaatende om dat in zijn geheel te beschrijven, echter dit het voornaamste en voldoende zijnde, het andere niet veel bijzonders meer behelzende, zie J. P. A. FISCHER, *verhandeling van de klokken en het klokkenspel*.

KLOKSPIJS. Het is niet anders dan een mengsel van *metaalen*, onder welken koper en tin de overhand hebben: deezen worden door de Natuur dus in de aarde zamengemengd, of door de kunst dus in elkander gesmolten; de *Franfchen* noemen het *Bronze*, en maaken er niet alleenlijk, gelijk wij, *Klokken* en *Vijzels* van, maar zelfs gantsche standbeelden; echter is het *metaal* voor *Klokken* verschillende met het *metaal* voor beelden: want deeze laatsten worden ook gegoten van *metaal* daar geen tin in is, daar de *Klokken* om een goeden *toon* te hebben, noodwendig moeten gegoten worden van *metaal* daar tin onder is: zie verder, ter meerdere ophelderinge, **KLOKGIETEN**.

KOEKKOEK. Het is onder de *Orgel-terminen* een zogenaamd stom *Register* in het *Orgel*, waardoor men de *Koekkoek* nabootst; men kan dit ook doen door middel der *Orgelpijpen*, waar dees niet aangetroffen wordt: zie hoe dat men daar als dan mede handelt, bij de term **KETELTROM**.

KOMMA, κόμμα. (*Grieksch*.) In en naar het Latijn welke geene K heeft, *Comma*. Het is een term die alle *Naziën* zig hebben eigen gemaakt, om bij de Muzijk het kleinste gedeelte der *Intervallen* uittedrukken; letterlijk wil het zeggen, *snede*; komende van *Kóptein*, κοπτείν, *snijden*: gelijk men dan ook door *Muzijkaale Kommas* verstaat, *sneden* of *snipperingen* waarin de *toon*en of *Intervallen* verdeeld zijn: zie, tot meerdere opheldering, onze elfde les van den *Catechismus der Muzijk*, en ook den term **COMMA**.

KOORTOON, of **KORNETTOON**. (*Een Term der Steekunst*.) Dees term wordt gebezigd, ter onderscheidinge van *Kamertoone* of *Operatoone*. *Koor-* of *Kornet-toon*, gaat eenen geheel en toon hooger, dan *Kamer-* of *Opera-toon*. Anderen willen er maar een' halven toon onderscheids instellen; zie, ter meerdere ophelderinge, **KAMERTOON**. KOP.

- KOPPEL.** (*Een Orgel-term.*) Het is een Register in het Orgel; zijnde een verdubbelde *Vulstemme*, van 2, à 3, sterk: des men dit Register als een *Vulstemme* zijnde, niet dan met verzellinge van *Grondstemmen* moet laten hooren: zie, ter meerdere ophelderinge, ten deezen opzichte, verder, de termen, *GRONDSTEMMEN*, en *VULSTEMMEN*.
- KOPPELFLUIT.** (*Een Orgel-term.*) Het is een Register in het Orgel; dezelve wordt onderscheidelijk aangetroffen, in de gedaante van een *Fluit-Mensuur*, en ook als een *Gems-horn*: gedekt, en ook ongedekt: vergelijk verder, de termen *FLUIT*, en *GEMSHOORN*.
- KOPPELING.** (*Een Orgel-term.*) Het is een der stomme Registers in het Orgel; zijnde een werktuig waardoor de klavieren aan elkander gekoppeld worden; er zijn twee soorten van koppelingen, een *trek-koppeling*, en een *druk-koppeling*: de *trek-koppeling* bestaat uit haaken die aan de bovenste klaviertoetsen worden gehaakt: de *druk-koppeling*, zijn drukkers die de onderste klaviertoetsen nederdrukken.
- KORNET.** Zie *CORNET*. *KORNETTOON.* Zie, (het welke hetzelfde betekent,) *KOORTOON*.
- KROMATIK**, *KROMATYK*, *KROMATIKE*, of *KROMATYKE*. (*Bastaart Nederduitsche Termen*) Zie *CHROMATICO*.
- KROMHOORN.** (*Een Orgel-term.*) Het is een Register in het Orgel: dezelve is een tongwerk; trekkende eenigzins naar de *Basson*: vergelijk *BASSON*; en, zie ook *Sistre* bij den term *SISTRUM*.
- KROTALIZEIN.** κροταλίσειν. (*Grieksch.*) Geluid en geraas-maakende: te weeten; gesproken van zeker Instrumēt, *Krotalon* geheten: zie verder, hier onder, *KROTALON*.
- KROTALON.** κρόταλον. (*Grieksch.*) Zeker cimbaal, klater, of ratel; welk instrumēt de *Egyptenaars*, in de Kerkplegtigheden hunner Afgoden, gebruikten: vergelijk *CROTALUM*.
- KROUMA**, of *KROUSTA*. (*Grieksch.*) In het meervoudige *Kroumata*. Slagspeeltuig: te weeten; 't geen geslagen zijnde, een klinkend of bommend geluid voortbrengt: men geeft voor dat *Olympus*, een Phrygiër van afkomst, een leerling van *Marsias*, die een kunstspeler was, dit slagspeeltuigwerk allereerst zoude uitgevonden hebben: dan de Godlijke Schrift leert ons, Gen. XXXI: 27, dat in het Oosten, ten tijde van *Laban* den Syrier, de tamborynen of trommels al gebezigd werden; het geene lang voor *Olympus* tijd plaats had: zie van *Til*, *Dicht- Zang- en Speel-kunst*, bladz. 112, en verder *INSTRUMENTO*.
- KYRIE.** κύριε. (*Grieksch.*) Waarvan men in het Fransch ge-

maakt heeft *Kyrielle*. Het wil zeggen, Heer! alle Misen, die in de Roomsche Kerke gezongen worden beginnen met het woord *Kyrie*; en daarom draagt de Muziek derzelve dien naam; wordende wel eens zodanig genoemd.

KYTROS. (*Chaldeeſch.*) Eene Citer: zie ook, **KATROS**, en **CI-TIARA**.

L.

L is de elfde letter van het Alphabet of **A**, **B**, **C**.

LA. (*Italiaanſch en Franſch.*) Het is eigenlijk een voorzetel, of woordledeken, dat voor de zelfſtandige woorden van het vrouwlijk geſlacht gezet wordt; willende zeggen, *De*: *Dan*.

Het is ook eene *ſyllabe* van de *Schaale* of klankladder van *Guido Aretinus*; zijnde de zesde en laaſte van die oude *Schaale*, welke geſtadig moest veranderd worden: uit **C** zingende was die, van onderen naar boven teilende, over-éénkomende met onze **A**; dan, uit **G** beginnende, beantwoordde die aan onze **E**; en uit **F** den klankladder voortzettende kwam die overéén met onze **D**: na dat de **Si** voor een zevende benaaming is ingevoerd, is de **La** de laaſte op ééne na geworden; zo dat men nu boven de **La** nog de **Si** heeft: zie, ter meerdere verklaringe, verder, die *Schaalen* bij **SYSTEMA**.

LA BABILLARDE. (*Franſch.*) Het wil eigenlijk zeggen, ſnapſter, kakelaarſter: dan, de *Franſchen* bezigen deeze term wel eens, om er een Muzijkſtuk mede te beſtempelen; wordende vrolijk geſpeeld: bij voorbeeld als *Alegro*.

LA BADINE. (*Franſch.*) De boertende: men beſtempelt hiermede wel eens een Muzijkſtuk, dat boertende en kluchtige *paſſages* heeft: het *mouvement* of de beweging kan zijn *Andante*, of een weinig *Allegretto*, na dat het is ingericht, of door een ander woord nader bepaald wordt.

LABIUM. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, lippe: dan, onder de Orgel-terminen, waarbij dit gebezigd wordt, verſtaat men er door, het mondgat eener Orgelpijpe, welke zo veel als een lippe aan weerskanten heeft; zijnde dee-

ze term, daaraan toegeëigend: hiervan heeft men den term *Labiaal* afgeleid; noemende in het algemeen zodanig, de opening aan welke de *Labia* of lippen der Orgelpijpen zijn, of die de *Labia* maaken: daarom bestempelt men ook alle zodanige Orgelpijpen, welken met een mondgat voorzien zijn, gelijk de *Præstantpijpen*, die voor aan het Orgel, en in het gezicht zig vertoonen, met den term van *Labiaalpijpen*.

LA B MOL. (*Een Fransche Term.*) Men wil er *A mol* mede te kennen geven: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, en aldaar op het laatste, **SYSTEMA**.

LA CACCIA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *La Chasse*: het wil eigenlijk zeggen, de jagt, het jaagen: dan, bij de Muzijk, geeft men deeze term, aan zekere Muzijkstukken, welke gezet zijn, in den trant der jagthoorns. Hier van heeft men, *La Caccia Allegro*. De jagt *Allegro*: te weeten; in dien trant of smaak, zo als de Muzijk voor de jagthoorns gezet wordt; wordende levendig, als eene *Allegro* gespeeld: vergelijk, ter toelichtinge, onze zes-en-twintigste les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 15, Fig. 5.

LA CAVALCADE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, de te paardrijding: dan, de *Franschen* bestempelen hiermede wel eens een Muzijkstuk, waarin eenige *passages* voorkomen, welken den tred of galop der paarden verbeelden: men heeft hiervan een klein voorbeeld, in de bekende *Overture van Henri IV*: het wordt vrolijk en levendig gespeeld; bij voorbeeld als *Allegro Affât*, of als *Vivace*.

LA COQUETTE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, de pronkster: dan, bij de Muzijk bezigen de *Franschen* deeze term wel eens, om er een Muzijkstuk mede te bestempelen; het wordt doorgaands wat gemaatigd gespeeld; bij voorbeeld als *Allegro Moderato*, of een weinig *Andante*.

LACRIMOSO. (*Italiaansch.*) Het komt van *Lacrimare*, schreijen. *Lacrimoso*, weenende, treurig, droevig, beweegelijk, enz; wordende ook weleens geschreven, *Lachrimoso*, en, dat in het geheel niet deugt, *Lachrymoso*: want in het Italiaansch geen y gebruikt wordt. *Lacrimabile*, *Lacrimévole*, of *Lacrimevolmente*, beweeneeljk, droeviglijk. *Lacrimante*, schreiende, kermende, weemoedig, enz., des heel langzaam. Het wordt genoegzaam gespeeld als *Largo*.

LAGRIMOSO. (*Italiaansch.*) Klaagende, weenende, weemoedig, treurig, droevig, beweegelijk, enz: naamlijk; zodanig Muzijkstuk, waarbij deeze term gevonden wordt, zo te spelen; moetende ook zo opgesteld zijn, en zulke *passages* hebben, doorweeven zijnde met *Chromatylke*, en *Enharmo-*

nyke Intervallen, welken dit best uitdrukken. *Lagrimabile Lagrimévole*, of *Lagrimévolute*; beweeneijk, betreurelijk, op eene beweeneijke, beweegelijke, betreurelijke, beklagelijke wijze: want zo zegt men Un' Aria, Voce, *Lagrimévole*; een treurig, droevig, weenendmakend lied, stem. *Lagrimante*, weenende, schreiende; het wordt heel langzaam gespeeld, genoegzaam als *Largo*; zijnde hetzelfde als *Lacrimófo*: zie des, ook hier boven, dit; en, vergelijk

PIANGENDO.

LA HARDIE. (*Fransch.*) De stoute, de stoutmoedige: de *Franschen* bestempelen met deeze term wel eens een Muzikstuk, welke zij willen dat vlug, levendig, en wél aangestast zal gespeeld worden: bij voorbeeld als *Vivace*.

LA LANGUISSANTE. (*Fransch.*) De kwijnende; zijnde een Muzikstuk dat heel langzaam en zwaarmoedig moet gespeeld worden: bij voorbeeld als *Largo*: zie ook LANGUENDO.

LA LEGERE. (*Fransch.*) De luchtige: te weeten; dat wat vrolijk en levendig moet gespeeld worden: vergelijk, hoedanig het moet gespeeld worden, *VIVACE*.

LA LUTINE. (*Fransch.*) Men wil er door te kennen geeven een Muzikstuk, waarbij weinig kunst is, dat maar geraas en geweld maakt: zie, ter meerdere ophelderinge, *LUTINE*.

LAMENTABILE. (*Latijn en Italiaansch.*) Het wil zeggen, beklagenswaardig, klaagbaar: zo heeft men ook in het Latijn, *Lamentabilis*; klaagelijk, bedroefd, klaagende, ook beklagelijk, beweeneijk, betreurelijk; vorders heeft men nog in het Italiaansch, *Lamentante*, klaagende, treurende; en in het Fransch, *Lamentable* of *Lamentablement*, klaagelijk, droeviglijk; men moet zodanig stuk, waarbij één van deeze termen gevonden wordt, op eene klaagbare wijze, klaagende, klaagelijk, poogen voortedraagen; wordende heel langzaam gespeeld: te weeten; als *Largo*.

LAMENTATIONE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Lamentation*. Het komt van *Lamentare*, klaagen, weenen, schreien enz. *Lamentatione*, of *Lamentation*, klagte, geklag: men bestempelt met deeze term wel eens een Muzikstuk, dat klaagende *passages* heeft, en des klaagende en langzaam moet gespeeld worden: vergelijk de hier onder volgende term.

LAMENTATIONI. (*Italiaansch*) In het Fransch, *Lamentations*. Het wil zeggen, klagten. *Lamentationi per la Settimana Santa*, of, *Lamentations pour la Semaine Sainte*. Klagten voor de heilige week: het zijn liederen, die gezongen worden, in de Roomsche Kerke, in de heilige, of

goede week, bekend onder den naam van *Letzioni di Tenebre*, of *Leçons de Tenebres*. Donkere lessen, of eigenlijk donkere metten: vergelijk *Letzioni di Tenebre*, bij den term **LETTIONE**.

LAMENTO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Lamentatio*, Beklag, ook geklag, gejammer, geweën, geschrei, gekerm, getreur; wordende heel langzaam, genoegzaam als *Largo* gespeeld.

LAMENTOSO. (*Italiaansch.*) Klaagelijk, klaagende. *Lamentevole*, beklagelijk, klaagende, klaagelijk; zijnde hetzelfde als *Lamentoso*. *Lamentevolmente*, op eene klaagelijke wijze: te weeten; zodanig Muzikstuk, waarbij één van deeze termen gevonden wordt, klaagende; en des heel langzaam voortdraagen. Het wordt gespeeld als *Largo*; vergelijk **LAGRIMOSO**.

LAMI. (*Latijn en Italiaansch.*) Het is eigenlijk een spreekwoord: zo zegt men, het gaat uit in een *Lani*; willende te kennen geeven, dat iet een droevig of slecht einde heeft: het komt eigenlijk van *Lamia*: een bullebak.

LANGUIDO, of **LANGUENTE.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Languissant*. Kwijnende. *Languendo*; grootlijk kwijnende. *Languidamente*; traaglijk en kwijnende: zo heeft men ook in het Fransch, *Languissant*; op eene kwijnende wijs: en, *Languissante*; zijnde het vrouwlijke van *Languissant*: kwijnende: men bestempelt wel eens een Muzikstuk met één van deeze termen, dat men wil dat heel langzaam en zwaarmoedig zal gespeeld en voorgedragen worden: te weeten; als *Largo*.

LA NOTA SEGNATA è SEMPRE PIZZICATO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, de noot getekend altijd knijpende: te weeten; te speelen: men vindt dit in een werk van *Pichl*, genaamd *Cento Variazioni*, of honderd variatien; zijnde het elfde werk, of Opera XI. hetzelfde wil te kennen geeven, dat de nooten die eigenlijk getekend zijn met een *o*, *Pizzicato*: te weeten; niet met den strijkstok, maar met den vinger moeten geknipt worden: zie, *Plaat 36*. Fig. 1, achter de letter **L**; en, vergelijk verder, **PIZZICATO**.

LA PENSIVE. (*Fransch.*) De denkende, de mijmerende: de *Franschen* bestempelen hiermede weleens een muzikstuk; wordende doorgaands wat langzaam gespeeld, genoegzaam als *Andante*.

LA POINTILLEUSE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, de twistzuchtige: dan, de *Franschen* hebben hiermede wel eens bestempeld een muzikstukken; moeende wat vrolijk gespeeld worden; bij voorbeeld als *Allegra*.

- LA POULE.** (*Fransch.*) Het wil zeggen, de hen, het hoen; zijnde een muzikstuk waarin het haanegeraai gehoord wordt: het wordt genoegzaam als *Allegro* gespeeld: zie, ter meerdere ophelderinge, waarbij aangewezen wordt, hoe dit gedaan wordt, den term **KETELTROM.**
- LA PRÉCIEUSE.** (*Fransch.*) De kostelijke, de dierbaare, de waardige, enz.: de *Franschen* geeven wel eens deeze term aan een Muzikstuk; wordende ook tevens doorgaands het *Mouvement* of de beweging nader bepaald, door daarbij te zetten, *Allegro*, *Andante*, en zo voorts: dit daarbij niet gevonden wordende, diende men op den inhoud van het stuk zelf acht te geeven; het zoude anders als eene *Allegretto* kunnen gespeeld worden.
- LA PRIERE.** (*Fransch.*) Het gebed; zijnde een term die wel eens aan een muzikstuk toegeëigend wordt, dat smee-kende, en des langzaam moet gespeeld worden: bij voorbeeld als een *Adagio*, *Largo*, *Leuto*, enz.
- LARGE.** (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, breed, ruim, wijd, enz.: dan, het is de naam, van eene zekere noot der oude muzik, van welke men de waardij vermeerderde, door verscheidene streepen te trekken, niet alleenlijk op de zijden derzelve, maar ook door het midden der noot: dan, deeze noot, is bij de *moderne* of hedendaagsche muzik, in geen gebruik.
- LARGETTO,** (*Italiaansch.*) wordende ook geschreven, *Larghetto*, en ook genoemd *Largino*: in het Fransch, *Larghette*: 't is het Diminutif of verkleinwoord van *Largo*; en wil des zeggen, een kleine, of geringe wijdte, breedte, ruimte: te weeten; langzaamheid: des gauwer dan *Largo*; doch zo gauw niet als *Adagio*; maar genoegzaam als *Poco Adagio*, of *Adagissimo*. Het Diminutif of verkleinwoord *Andantino* beduidt juist het tegendeel, waarop men wel diende acht te geeven: want *Largetto* behoort eigenlijk onder de langzaamere *mouvements*, en *Andantino* onder de gauwe; waarvan het de eerste trap is: komende eigenlijk hiervan dit onderscheid; kunnende men ten deezen opzichte vergelijken den term *Andantino*: verders heeft men nog van deeze term *Largetto e Cantabile*; willende te kennen geeven, langzaam en zingbaar: en, *Largetto e Flebile*; langzaam en klaagende; moete dit wel zo langzaam worden gespeeld als het voorige; genoegzaam als *Largo*; kunnende men voor allen vergelijken de hier onder volgende term
- LARGO.**
- LARGO.** (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, wijd, breed, ruim, wijdutgefrekt, wijdloopig, enz.: dan men verstaater bij de

Muzijk eigenlijk door zeker mouvement of beweging van een muzikstuk, dat langzaam, eenvoudig, en met zeer veel bezadigdheid moet gespeeld worden; en des, de nooten of toonen, als wijd, breed en ruim, van elkander worden voorgedragen; zijnde dit de eerste trap, der vijf muzikale hoofdbewegingen; kunnende men ten deezen opzichte vergelijken den term *Movimento*. Vorders heeft men nog van deezen term, de termen *Largo Affai*: veel langzaam; heel langzaam; wat langzaamer dan *Largo*; bijna als *Grave*. *Largo di Molto*: veel, grootliks, braaf langzaam: het is genoegzaam hetzelfde als *Largo Affai*: eigenlijk, volgens eenigen zoude het iet minder langzaam zijn, dan *Largo Affai*; kunnende men ten deezen opzichte vergelijken den term *Molto*. *Largo e Cantabile*: het wil te kennen geeven, langzaam en zingbaar. *Largo e Flebile*: langzaam en klaagende: des wel zo langzaam als *Largo e Cantabile*. *Largo Moderato*: gemaatigd *Largo*: dat is; gemaatigd langzaam, zo langzaam niet als *Largo*; genoegzaam als *Largetto*: en, eindelijk *Largo un poco Andante*: men wil er door te kennen geeven, een *Largo* welke men een weinig *Andante* wil gespeeld hebben; en des genoegzaam als *Andantino*.

LARIGOT, (*Een Fransche Orgel-term*;) wordende bij verbetering ook *Larigoth* en *Larigo* geschreven: denkelijk afkomende van het Latijnsche *Largus*, en het Italiaansche *Largo*, mild, mildaadig, overvloedig, wijd, breed, ruim, enz. men bestempelt met deezen term, een register in het orgel; zijnde een wijd pijpwerk, het welk deszelfs naam genoegzaam aanwijst: het is eigenlijk eene soort van *Super-Flageolet* $\frac{2}{3}$ voet; doch wijder van menfuur dan de *Flageolet*; of, en waarmede het nog nader overeenkomt, een *Super-Quint* van 15 duim hoog.

LARMES, (*Fransch*.) Traanen: te weeten; op eene droevige wijs, alsof men traanen stortte: naamlijk; zeer beweevende te speelen: zo dat men de traanen, als uit de oogen der hoorderen, perst: het welke ieders zaak echter niet is: ja! wij vertrouwen, dat men, om onder onze tegenwoordige *Virtuoosen* zodanig éenen te zoeken, de lantaarn van *Diogenes* wel zoude van noode hebben: het moet zeer langzaam gespeeld worden, genoegzaam als *Largo*, of als *Grave*: vergelijk *LACRIMOSO*, en *LAGRIMOSO*.

LA SAUTEUSE, (*Fransch*.) De springster: men geeft deeze term wel eens aan een muzikstuk, dat veele springende passages heeft; doorgaands gezet zijnde in ee-

ne $\frac{3}{8}$ of $\frac{6}{8}$ maat: wordende vrolijk en levendig gespeeld; bij voorbeeld, als *Allegro Affai*, *Presto*, of *Vivace*: vergelijk SALTARELLA.

LA SICILIENNE. (*Fransch.*) De *Siciliaansche*: te weten; een muzikstuk dat op de trant van een *Siciliaansche* herderszang, of dans moet gespeeld worden: het *mouvement* of de beweeging is als *Andante*: vergelijk SICILIANO.

LA TRIOMPHANTE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, de zegenpralende: dan, de *Franschen* hebben met dezen term wel eens een muzikstuk bestempeld; wordende gemeenlijk wat vrolijk gespeeld: bij voorbeeld als *Allegro*.

LAUDA SION SALVATOREM. (*Latijn.*) Looft o Sion! den Behouder: 't is een zeker lied, dat gezongen wordt, in de Roomsche Kerke, op *Sacramentsdag*, en in de agt dagen van dat feest.

LAUDASTI. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, Loovers: want het komt van *Laudare*: looven, prijzen, verheffen: hiervan ook wel eens *Psalmzangers* vertaald.

LAUDI SPIRITUALI. (*Italiaansch.*) Het zegt, geestlijke lovingen: hiervan ook wel eens in eenen ruimen zin, geestlijke lofzangen vertaald,

LA VOCÁLE. (*Italiaansch en Fransch.*) Men verstaat er doer eene *partij* die tot den zang behoort, eene *zangpartij*: vergelijk VOCÁLE.

LEÇON. (*Fransch.*) In het meervoudige, *Leçons*: les, lessen: men bestempelt hiermede wel eens een zamenhang van eenige muzikstukken welken als in lessen voor den leerling verdeeld zijn; kunnende men hiermede vergelijken de termen Suite, Sonata; en, ook nazien den term Lettione. Hiervan heeft men ook, *Leçons de la Semaine sainte*: lessen, of metten, van de Heilige, dat is, goede week; of, *Leçons de Tenebres*. Donkere lessen; eigenlijk, donkere metten: het zijn Liederen die in de Roomsche Kerke gezongen worden; kunnende men hiermede vergelijken den term Lamentationi; en, ook nazien Lettioni di Tenebre bij den term Lettione.

LECTISTERNIUM. (*Latijn.*) Het was bij de oude Romeinen, een godsdienstig feest of gastmaal: in tijden van openlijk gevaar of bezoeking, of tot dankzegging van eene gelukkige uitkomst, gebood de *Republik* dat men plechtige feesten voor de Goden zoude aanrichten; en deeze plechtigheid werd *Lectisternium* genoemd, om dat zij ter deezer gelegenheid tafelen spreidden, rondsom dewelke bedden geplaatst waren, zinspelende op deeze bedden,

Letti genaamd, *Lettiſterniator*, beddemaker of beddespreidera op deeze bedden lagen hunne Hemelſche gaste aan; zijnde op de tafelen gezet de uitgezochte ſpijzen, die van zeven daartoe verkorene mannen gegeten werden: deeze bedden waren nabij de altaaren geſteld, en werden met bladeren en welriekende kruiden beſtrooid; men lag kuſtens voor de Goden omer met hunne hoofden op te ruſten, en hunne ſtandbeelden werden op deeze bedden gelegd, even als of zij aan het feest deel waren neemende; terwijl de Godinnen, naar de wijze der *Romeinſche vrouwen*, in zetels geplaatst werden; waaronder *Jupiter*, *Juno*, en *Minerva* vooral tegenwoordig waren: gedurende den tijd deezer Godsdienſtige plechtigheid, drongen de *Romeinen* naar de *tempelen*, en de *Senatoras* of Raadſheeren, door den *Ponſifex Maximus*, of Opperpriester, voorgegaan zijnde, kwamen tot de plaats waar de plechtigheid verricht werd, met kroonen op hunne hoofden, lofzangen ter verheerlijkirge hunner Goden zingende; wier ſtandbeelden in triumph, op wagene en roſbaaren, met muzijk verzeld, werden omgevoerd.

LEGABILE. (*Italiaanſch.*) In het meervoudige, *Legabili*: bindbaar, dat men kan binden: als bij voorbeeld van de nooten ſprekende: *Nota Legabile*; bindbaare noot. *Note Legabili*; bindbaare nooten; als de agtſtens, en die in mindere deelen verdeeld zijn; daar de vierden, halven, en heelen, niet met de ſtaarten aan elkander kunnen gebonden worden: zie, ter meerdere ophelderinge, onze vijfde les, van den *Catechiſmus der Muzijk*, Plaat 2, Fig. 4 en 5.

LEGAMENTO. (*Italiaanſch.*) In het meervoudige, *Legamenti*: binding, bindingen: te weeten; geſproken van zodanig teken of tekens, waardoor de nooten aan elkander gebonden worden; en des in eene ſtreek of bindinge moeten geſpeeld worden: vergelijk, onze vijfde les, van den *Catechiſmus der Muzijk*, bladz. 16 en 17. Plaat 2, Fig. 11, 12, en 14; onze zevende les, bladz. 22, Plaat 3, Fig. 3; en verder, **LEGATO**.

LEGARE (*Italiaanſch.*) Binden, aanbinden, zamenbinden, enz. *Legar le Note*: de nooten zamenbinden, de nooten aan elkander binden: vergelijk hier boven, **LEGAMENTO**, en hier onder **LEGATO**.

LEGATO. (*Italiaanſch.*) In het meervoudige, *Legati*: in het vrouwlijke, *Legata*: in het meervoudige hiervoor, *Legate*: het wil zeggen, gebonden, aangebonden, vastgemaakt: te weeten; de nooten aan elkander gebonden te ſpeelen, zonder dezelve van elkander te ſcheiden, in éenen ſtreek

of trek wel aanéénbindende: het zij die in eene geregelde orde elkander volgen; of dat die door Syncopaties of bindingen werken, wanneer in dit geval, eigenlijk die wel gebonden gespeeld worden, maar niet in eene sreek veele nooten neemende, gelijk deeze term ook aanwijst. *Nota Legata*, gebondene noot. *Note Legate*; gebondene nooten: te weeten; waarvan de staarten aan elkander getrokken zijn; of welke, zo als boven, aan elkander gebonden gespeeld worden: wordende aangeduid, of door bijzondere boogjens boven de nooten, indien die in één en dezelfde maat vallen, of door een halven cirkel $\frown$ $\smile$ boven of onder twee nooten te haalen, indien die op één en dezelfde hoogte zijn, en des als ééne noot gespeeld worden; doch welke men verplicht geweest is, in tweeën te scheiden, om dat de eene helft op het einde, van de eene maat, en de andere in het begin der volgende maat zig bevindt, of om dat die beiden waren in vericheidene *tempoos* der maat; nooten welken op ééne *syllabe* of lettergreep gezongen worden, en waarvan doorgaands de staarten aan elkander getrokken zijn, zo het agtsten of mindere deelen zijn, of welke anders door boogjens, zo als boven, aangewezen worden, noemt men ook zodanig: eindelijk; in eenen ruimen zin, wil *Legato* ook zeggen, verbonden, verplicht; dan, zie hiervoor, liever *Obligato*; en verder, voor het andere, onze vijfde, zesde, en zevende les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 16, 17, 18, en 22, Plaat 2, Fig. 6, 11, en 14; ook Plaat 3, Fig. 3: zo is ook *Suoni* of *Soni Legati*, gebondene geluiden, die als een schakel aan elkander hangen, of aan elkander gebonden gespeeld worden: zie, ten deezen opzichte, onze vier-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*; bladz. 158, Plaat 22, Fig. 3 en 4; en, hier onder LEGATURA.

LEGATURA. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Legature*. Het komt van *Legare*, binden, aanbinden, zamenbinden, enz *Legatura*, wil zeggen, binding, zamenbinding, band, verbindens, aanéénbinding, enz: er wordt, bij de muzijk, voorraamlijk, door verstaan, zulke bindingen, die eenen zamenhang van kunstige *harmonie* omvangen, of insluiten: gelijk in de treffelijke *harmonieuse Concerten*, en overige werken, van den Vader der kunstige *harmonie*, den onsterfvelijken *Corelli*, te vinden zijn: zie er een staaltjen van, in onze vier-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 158, Plaat 22, Fig. 3 en 4; en, vergelijk hierboven, LEGATO, en verder, HARMONIA.

De Ouden bezigden deeze term ook bij hunne vierkante

nooten, *Breves* of *Quarvées* genaamd, wanneer er eenigen bij elkander gevoegd waren, die op ééne *syllabe* of lettergreep moesten gezongen worden: vergelijk, ten deezze opzichte, QUADRATO.

LÉGERE. (*Fransch.*) Luchtige: te weteen; een muzikstuk dat wat vrolijk en luchtig moet gespeeld worden: bij voorbeeld als *Vivace*: vergelijk, ter meerdere ophelderinge LEGGIERMENTE.

LÉGEREMENT. (*Fransch.*) Luchtig, gezwind, enz. *Légerement et Gracieusement, un peu Pointé.* Luchtig en aanminnelijk, een weinig gepunteerd: dat is, de nooten, een weinig van elkander afgescheiden te spelen, dezelve niet veel aan elkander bindende te spelen; maar die een weinig afstootende, wel afgescheiden van elkander voortdraagen, dat veelzins aan vrolijke en luchtige stukken eigen is: het wordt gespeeld als *Vivace*: vergelijk verder, LEGGIERMENTE.

LEGGE. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Lex*: In het Fransch, *Loi*: wet, inzetting, insjelling: te weteen; waar naar men zig richten en schikken moet, wil men niet in het wilde sehermen; naar het gehoor zulks verrichtende; gelijk menig half geleerde in de kunst wel eens doct: wordende door zulken, hierdoor ook dikwijls den bal ellendig misgeslagen; daar eenen die naar wetten en regels te werk gaat, nooit zal seilen: vergelijk ten deezzen opzichte, de voorreden voor dit werk, die van den *Catechismus der Muzijk*, en verder *PRATICO, TEÓRICO, VIRTUÓSO, EN PROFESÓRE DI MUSICA.*

LEGGIADRO, of LEGGIADRAMENTE. (*Italiaansch.*) Snel, vaardig, rustig, lustig, blijgeestig; ook, bovenmaate aartig, schoon, lieflijk: vervolgends, wel snel, vaardig, enz.; maar ook tevens aartig, schoon, en lieflijk: wordende gespeeld als *Allegro Affai. Leggiadramentissimo*; als het Superlatif of de hoogste trap, zeer snel, heel gezwind, heel vaardig, enz.; maar ook tevens heel aartig, heel schoon, heel lieflijk; het wordt gespeeld als *Presto.*

LEGGIERMENTE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Légerement.* Vaardiglijk, gezwindlijk, snellijk, enz.; maar daar *Leggiermente* ook wil zeggen, slechtlik, slecht en recht, onnozel; en ook ligt, niet zwaar, zonder groote moeite, zo verstaat men er voornaamlijk door, een zodanig muzikstuk daar niet veel werks bij is; dat niet zwaar of moejelijk is, om uittevoeren; dat geene doorwrochte of moejelijke *passages* heeft; maar zonder groote moeite kan gespeeld worden: want dit wil eigenlijk deezze term te ken-

nen geeven; des vaardig en gemaklijk; geevende *eigenlijk* een *mouvement* of beweging te kennen, gaaauer dan het Italiaanfche *Allegro*, en het Fransche *Gai*; doch, zogaauw niet, als het Italiaanfche, *Presto*, en het Fransche, *Vite*: des, hier tusfchen: te weeten; als het Italiaanfche, *Vivace*, en het Fransche, *Vif*: vergelijk des *VIVACE*.

LEMMA. *λήμμα.* (*Grieksch Latijn.*) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Lemme*: het is eigenlijk, een term van de *Géométrie* of Meetkunst; zijnde een stelling, waaruit een volgende stelling beweezen wordt; of een bewijs van een zaak, die men bijbrengt om een zaak te bewijzen: dan, bij de oude muziek wordt deeze term gebezigd, om eene *pause* of zwijgens te kennen te geeven, van eene korte tijdmaat, in het rijm van zeker vers, *Catalectique* geheten, waarbij eene *syllabe* of lettergreep te kort kwam; wordende deeze *pause* of zwijgens nooit in het midden of begin, maar altijd, op het laatste of einde van het vers gevonden, om zodanige te kort komende *syllabe* aantevullen: *Catalectes*, wil in het Fransch zeggen, een onvolkomen werk der Ouden; des dan dit vers *Catalectique*, een onvolkomen vers wil te kennen geeven: vergelijk *PROTESIS*.

LE NOTE DI SOTTO SONI ARMONICI, O QUELLE DI SOPRA A SUO LOCO. (*Italiaansch*) Het wil zeggen, de nooten van onder Harmonifche geluiden, of die van boven in zijne plaats: men vindt dit in een werk van *Picht*, Opera XI; zijnde genoemd, *Cento Variazioni*, honderd Variatien: het wil eigenlijk te kennen geeven, dat de onderfte nooten met het *Flageolet* moeten gespeeld worden, 't welke ook *Soni Armonici*, of *Harmonici*, Harmonifche geluiden, genoemd worden: of zonder het *Flageolet* alleenlijk als dan de bovenfte nooten: zie Plaat 36 achter de Letter L, Fig. 2, en verder, ter meerdere toelichtinge, *FLAGEOLET, HARMONICA*, en vooral, alwaar zulks door voorbeelden nog nader aangewezen wordt, *Soni Harmonici*, bij den term *SONO*.

LE NOTE SEGNATE CON X SI SUONANO ARMONICO. (*Italiaansch.*) Het zegt, de nooten getkend met X, dezelve luiden harmonifch of overéénftemmend: men vindt dit in het werk waarvan in het voorige *articul* gefproken is: het geeft eigenlijk te kennen, dat die nooten welken aldaar met een X getkend zijn, met het *Flageolet* of *Soni Harmonici* moeten gespeeld worden: vergelijk het voorige;

en, zie Plaat 36 achter de letter L, Fig. 3, en verder, FLAGEOLET, en vooral *Soni Harmonici* bij den term SONO.

LENT. (*Fransch.*) LENTAMENTE. (*Italiaansch.*) LENTE (*Latijn.*)

Zie LENTO.

LENTANDO. (*Italiaansch.*) Langzaam. *Lentando e Morendo.* Langzaam en stervende: te weten; allengskens afnemende in kracht, allengskens verminderende in sterkte: dat is; zodanige *passage* waarbij zulks staat dus te spelen, dat dezelve in sterkte allengskens vermindert, tot op niets uitlopende: vergelijk, waarmede het veel overéenkomsst heeft, DIMINUENDO, PERDENDOSI, en SMORZATO.

LENTEMENT. (*Fransch.*) Langzaamlijk, traaglijk, schoorvoetende: te weten; zodanig muzikstuk waarbij dit gevonden wordt, langzaam en eenigzins zwaarmoedig te spelen: het komt overéén met het italiaansche Largo: zie des ook dit. *Lentement et Gracieux*; langzaamlijk en aanminnig. *Lentement et Tendre*; langzaamlijk en teder. *Lentement et Tendrement*; langzaamlijk en tederlijk. *Lentement et très Tendre*, langzaamlijk en zeer teder. *Très* of *Fort Lentement*; heel of zeer langzaamlijk: nog langzaamer dan *Lentement*; op eene langzaame, zwaarmoedige en als slaapende wijs: het geeft het allerlangzaamste van alle de Fransche bewegingen of bewegingen te kennen; overéenkomsst met Grave: zie des ook, ten deczen opzichte, GRAVE.

LENTO, of LENTAMENTE. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Lento*. In het Fransch, *Lent*. Het wil zeggen langzaam, traag, talmachtig, fukkelig: des, zeer langzaam: men bezigt deeze term, bij een muzikstuk dat in zig zelven traag is, en des langzaame passages heeft, dat natuurlijk traag en langzaam moet gespeeld worden: het is eigenlijk een mouvement of beweging die niet alleenlijk langzaam, maar tevens zwaarmoedig moet voorgedraagen worden; komsst overéén met Largo: kunnende men des ook dit, vergelijken. Verder heeft men nog van deezen term, de termen *Lento Affai*; veel langzaam, braaf langzaam; des, nog langzaamer dan *Lento*; genoegzaam als Grave: welke het allerlangzaamste hoofdmovement is: *Lento di Molto*; veel, grootlijks, braaf langzaam: het is genoegzaam als *Lento Affai*; willende echter sommigen dat het iet minder langzaam zij. *Lento ed Affettuoso*; langzaam en zielroerend, tederlijk, aandoenlijk. *Lentissimo*; zeer traaglijk, op eene heel langzaame wijs. *Lentissimo*, zeer langzaam, heel traag, op het allerlangzaamst: als zijnde het Superlatif, of de hoogste trap van *Lento*, en des, van langzaamheid; komsst overéén met Grave.

LEPSIS. (*Een Grieksche Term.*) Het is één van de drie gedeeltes, van het *Melopeia* der Ouden, welke aan een *Componist* leerde, in welk *Systema* hij zijn' zang moest plaatsen: het zij in het *Systema* der hooge toonen, welke zij noemden, *Netoïdes*, naar hun laatste of hoogste snaar *Nete* geheten: het zij in het *Systema* der laage toonen, welke zij noemden *Hypatoïdes*, van de snaare *Hypate* genaamd, welke in het onderste *Tetrachord* gevonden wordt; of in dat, welke de middenste Toonen had, die zij noemden *Mesoïdes*, van de middenste snaar *Mése* geheten: vergelijk, ter meerdere opheldering, MELOPEÏA.

LES NOTES MARQUÉES *par un o, doivent être pincés avec le même doigt dont on a touché la Note precedente.* (*Fransch.*) Het wil woordlijk zeggen: de nooten getekend met een o moeten geknepen worden met denzelfden vinger, waarmede men de voorgaande noot heeft aangeraakt: dit vindt men in een concert van *Antoine Stamitz*, *Oeuvre Second*, *Livre I*: het geeft eigenlijk te kennen, dat die nooten welken met een o getekend zijn, niet met den strijkstok, maar met den vinger moeten geknepen, of geknipt, naamlijk, afgetrokken worden; dat is, het *Pizzicato* spelende: want *Pincer*, in het meervoudige, *Pinces*, is in het Fransch hetzelfde als in het Italiaansch *Pizzicato*: zie Plaat 36 achter de letter L, Fig. 4, (a.) (b.) en (c.) en verder Pincer, en PIZZICATO.

LESSON. (*Engelsch.*) In het meervoudige *Lessons*: les, lesen: zie verder LETTIONE en LEÇON.

LESSUS. (*Latijn.*) Waarvan sommigen doch verkeerdlijk, (als willende dat niet zeggen, maar geheel wat anders) in het Italiaansch gemaakt hebben *Lessò*. Het woord *Luffus* beduidt rouw, geween, gekerm, gehuil, of geschrei op de begravenissen, hoedanig door gehuurde vrouwen onder de Romeinen bij gelegenheid van eenen dooden plaats had: hiervan heeft men dit bij de muziek ook toegepast op een rouwgedicht, of rouwlied, dat gezongen werd op de begravenis van eenen dooden, onder de oude Romeinen.

LESTO, of LESTAMENTE. (*Italiaansch.*) Lustig, vaardig, gewind, enz. Het wordt gespeeld als Allegro Affai: en *Lestissimo*, als zijnde het Superlatif of de hoogste trap van Lesto, zeer lustig zeer vaardig: naamlijk; als Presto: vergelijk, waarmede het veel overéénkomt, LEGGIADRO.

LETTIONE. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Lezioni*: les, lesen: men bestempelt hiermede, weleens een zamenhang van eenige muzikstukken, die als in lesfen voor den leerling verdeeld zijn; bestaande doorgaands, in een Allegro,

Andante, en Menuet, of dergelyk; kunnende men hiermede vergelijken den term Sonata. Hiervan heeft men ook in het Italiaansch *Lettoni di Tenebre*. In het Fransch, *Leçons de Tenebres*: donkere lessen, of eigenlijk, donkere metten: het zijn liederen of gezangen, die gezongen worden, in de Roomsche Kerke, in den Heiligen of Goeden week: te weeten; de week voor Paaschen, des avonds om vier of vijf uren; ook bekend in het Italiaansch, onder den naam van *Lamentationi, per la Settimana Santa*: in het Fransch, *Lamentations, pour la Semaine Sainte*: klagten, voor den Heiligen Week: naamlijk; goeden week; wordende donkere metten geheten, om dat ze des avonds, wanneer tevens de Kerk verduisterd is en de dienst somberlijk bediend wordt, gezongen worden; in tegenstellinge van de, in het Italiaansch, *Mattinate*, in het Fransch, *Matines*, vroegmetten, welken des morgens gezongen worden.

LEVAMENTO, of **ELEVAZIONE**. (*Italiaansch*.) In het Gricksch, *Afis*: In het Latijn, *Levatio*, of *Elevatio*: in het Fransch, *Élévation*. Het wil zeggen, ophesling, verheffing: men verstaat er bij de Muzijk eigenlijk door, den tijd der maat welke geschiedt, door het opheffen of opligten der hand of van den voet; zijnde een tijd der maat, die of op de trap van den voet, of op den nederslag der hand volgt, of vooraf gaat, na dat de maat is ingericht: bij voorbeeld; in een tweevierde maat, is het de tweede *tempo* of tijd; in een drievierde maat, is het de derde *tempo* of tijd; en in een viervierde maat, is het de tweede en vierde *tempo* of tijd: zie ook **ELEVAZIONE**.

LEVANT. (*Fransch*.) Ophesfende. *En Levant la Main*; de hand al ophesfende. *Levé*, of *Lever* ophel, of ophesfen. *Un Levé*, een ophel: men verstaat er eigenlijk bij de Muzijk door, een zekeren tijd der maat, welke geschiedt door het ophesfen der hand of van den voet: zie verder ter meerdere ophesfderinge, hier boven, **LEVAMENTO**.

LEVARE. (*Italiaansch*.) Ophesfen. *Levar' una Canzone, Antifona*, enz. Een lied, een voorzang *Antiphona* in het Latijn genaamd, ophesfen: te weeten; het eerst beginnende te zingen, den toon instellen: vergelijk **INTONATIO**.

L'VEILLÉE. (*Fransch*.) Het wil eigenlijk zeggen, de opgewekte: te weeten; de vrolijke, de lustige, de levendige, de vlugge: dan, de *Franschen* bestempelen hiermede, wel eens een muzikstuk, dat vlug en levendig moet gespeeld worden: bij voorbeeld; als *Vivace*.

LIAISON. (*Fransch*.) Binding, zamenbinding: zie verder, **LEGATURA**; en, vergelijk **LEGATO**.

LIBERO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke, *Libera*: in het Fransch, *Libre*: het wil zeggen, vrij, ongedwongen: het komt voor, wanneer er eenige nooten door binding aan elkander verbonden of gebonden, wederom ontbonden zijn; en des, vrij en vrank kunnen afgespeeld worden: het is hetzelfde als *Sciolto*; en het tegenovergestelde van *Legato*: zie des, ook tot meerdere ophelderinge, *SCIOLTO*; en, vergelijk *LEGATO*.

LIBRO. (*Italiaansch.*) Een Boek, *Libro Musicale*; muzikaalboek. *Libro di Musica*; muziekboek. *Libro di Salmo*; Psalmboek. *Libro di Salmi*; boek der psalmen.

LICENZA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Licence*: het wil zeggen, verlof, oorlof, vrijheid om jet te doen of te laten; toelating, enz. een ervaren *Componist*, neemt in zijne *Compositie* wel eens eene vrijheid, die niet raadzaam is, dat door eerstbeginnenden, de *compositie* leerende, stoutlijk nagevolgd wordt, om dat ze het geoorloofde, en het verbodene, nog niet wijslijk van elkander weten te schiften; des zullen dezulken best doen, om die meesterlijke trekken, voor bejaarden in de kunst overtelaaten, als wetende bij ondervindinge, best het kwaade en verbodene, van het goede en geoorloofde te onderscheiden.

Hierbij komt, dat de muziek, even als alle ondermaansche zaaken, aan veranderingen onderworpen is: het geene in vroegere tijden geoorloofd was, wordt thans dikwijls anders begrepen en als ongeoorloofd aangemerkt, naar maate de kunst meer en meer vorderingen maakt, en nader aan de volmaaktheid schijnt te komen: zo was, bij voorbeeld, over twintig of dertig jaaren, niet alleenlijk geoorloofd, met dezelfde *passages*, gangen, *Melodie*, of zang van den eenen toon in den anderen overtegaan; maar werd zelfs wel eens, als eene fraaiheid beschouwd: daar thans zulks als lomp, plat, en heel elendig wordt aangemerkt, als niet alleenlijk weinig kunst, maar gebrek aan vinding te kennen geëvende: zie, ter meerdere verstaanbaarheid, onze een-en-dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 143, Plaat 19, Fig. 15 en 16.

Zo maakte men in voorige tijden, ook geene zwaarigheid, om ten halven in de maat, zijne *cadans* of fluiting te laten vallen; het welk thans bij geene geregelde *Componisten*, meer zal aangetroffen worden: zie mede, onze evengemelde een-en-dertigste les, bladz. 142, Plaat 19, Fig. 11, en verbeter, Fig. 12; en verder, bladz. 143, dezelfde Plaat, Fig. 13 en 14.

Zo vermijdt men ook thans, om, (gelijk men in vorige tijden, pleeg te doen,) wanneer men met zijne *compositie* gevorderd was, tot het tweede deel, en in den *parallellen toon* des *hoofdtoons* gekomen zijnde, aldaar eene sluiting maakende, verder, zonder eenige voorbereiding, weder in den *hoofdtoon* te vallen, wordende tegenwoordig, door eenige korte *passages* voorbereid, om voegelijk weder in den *hoofdtoon* te komen: bij voorbeeld, ter meerdere ophelderinge: het stuk is gemaakt uit A groote ters, zo maakt men doorgaands, dat het eerste deel of de eerste *reprise*, sluit op E groote ters; dan het tweede deel zullende afwerken, gaat men van E groote ters, in F-kruis *kleine ters*; hier eene *cadens* of sluiting maakende, pleeg men zonder verdere voorbereidinge onmiddellijk, in A groote ters, of op den *hoofdtoon* te vallen en wedertekeeren, en des als van een min nabestaanden vriend, over hek en dam heen te springen om t'huis te komen: waar tusfchen men nu eenige korte *passages* brengt, om voegelijk en wél voorbereid in den *hoofdtoon* of A groote ters aantelanden, en om zo te spreken, t'huis te komen: zie er op Plaat 36 achter de letter L, een voorbeeld van, bij Fig. 5. (a.) Het *Thema*, of het begin op den *hoofdtoon*. (b.) Sluiting des eerften deels, op den *middentoon*, dienende voor de *repetitie*. (c.) Ouderwetfche sluiting op den *parallellen toon* des *hoofdtoons*, met den onvoorbereiden overgang na den *hoofdtoon*: (d.) deeze overgang voorbereid, na op den *parallellen toon* opgeloten te hebben, om voegelijk op den *hoofdtoon* te komen.

Over dertig à veertig jaaren, maakte men op verre na zo veel werks niet van het *Forte*, *Piano*, *Crescendo*, *Diminuendo*, enz. dan tegenwoordig; daar thans de beste *Componisten*, dat wijslijk in acht neemen, als zijnde eene der wezenlijkste fraaiheden van een wélgeordend *orchest*, hunne *compositien* daarmede als doorzaajen: vergelijk, ten deezen opzichte de term FORTE PIANO.

Doe hierbij, dat men in vroeger tijden, zeer omzichtig met de twee achtereenvolgende *Quinten* en *Oftaaven* te werk ging; ja, zelfs de zogenaamde bedekte niet wilde dulden: daar men nu daarbij eene vrijheid neemt, om alleen maar de lompen te vermijden, en in het geheel geen acht meer ftaat, op de bedekten: zie, ten deezen opzichte, onze agttiende les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 75—85, Plaat 7 en 8, met deszelfs in die les, aangewezen voorbeelden.

Een kruis- of mol-toon, tegen eene natuurlijke te fpee-

len was in oude tijden geheel verboden; thans ter rechte plaats aangebragt, niet alleenlijk geoorloofd, maar als een meesterlijke trek beschouwd: zie, ter meerdere ophelderinge, onze twee-en-twintigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 106 en 107, Plaat 14, Fig. 24-27.

Over twee of drie eeuwen, was het niet geoorloofd, in zijne *Accorden* twee achter elkander volgende *Tersens* te laten hooren; thans, is niets gemeener, dan dikwijls een geheele reeks daarvan, die achter den anderen volgen, aantetreffen.

Men zal dan, om zeker te werk te gaan, best doen, de voornaamste en meest beroemdste en geachtste *componisten* tot raads mannen te gebruiken, en die trachten natevolgen, zig verder weinig bekreunende, aan de muggezifterij van half-geleerde bedifallen.

LICHANUS. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Lichano*, of *Licano*: zie *LYCHANOS*. *Lydius*. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Lidio*. In het Fransch, *Lidien*: zie *LYDIOS*. *Lidien Mlle.* (*Fransch.*) Zie *Mixolydien* bij *MIXOLYDIOS*. *Lie*. (*Fransch.*) Zie *LEGATO*. *Lien*. (*Fransch.*) Zie *LEGATURA*.

LIERSPEELER. Men verstaat er door, behalven eenen die op de lier speelt, een *Americasche slang*, wiens huid donkerbruin is: dit dier, zegt men lokt, door zijn zoeten aangenaam geluid, en gefluit, de kleine vogeltjens tot zig, om er zijnen prooi van te maaken.

LIERZANG: het betekent in 't algemeen iet dat op de *Lier* gespeeld of gezongen wordt: dan, deeze term wordt inzonderheid toegepast op de *Oden* en *Stanzaas* der Ouden, beantwoordende aan onze *Aria's*, Lieder en Gezangen, en kunnen op specluigen gespeeld worden: deeze soort van Dicht- en Zang-kunst werd oorspronkelijk gebezigt, om den Lof der Goden en Helden te vieren, alhoewel dezelve naderhand in de feesten en openbaare vreugdebedrijven werd ingevoerd.

LIETO. (*Italiaansch.*) Blijde, verblijd, verheugd, vrolijk, wél vergenoegd; maar ook tevens, lieflijk, aangenaam, aanvallig, aanminnelijk. des, wel vrolijk, maar tevens een Muzijkstuk, dat lieflijke, aangenaame, en aanminnelijke passages heeft: *Lietamente*; blijde, vrolijk, met vreugde: het mouvement of de beweging komt best overéén met *Allegro Moderato*, of wel *Allegretto*.

LIGARE, en **LIGATO.** (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk, *LEGARE*, en *LEGATO*.

LIGATURA. (*Latijn.*) In het Fransch *Ligature*. Binding, zamenhang. Hiervan heeft men den term. *Ligatura in Genre*; binding in 't algemeen; wordende zodanig ge-

noemd, alle bindingen waarvan de geluiden als een schakel aan elkander hangen: kunnende men hiermede vergelijken, onze vier-en-dertigste les, van den Catechismus der Muzijk, Plaat 22, Fig. 3, (b) en Fig. 4, (b.) en verder, den term *Legatura*: vorders heeft men nog van deezen term, de term *Ligatura in Specie*; binding in 't bijzonder, of zonderlinge binding; binding die niet algemeen is: te weeten; waarvan de geluiden eerst beginnen, met een' consonant, en daarna met Dissonanten voordwerken; kunnende men hiermede vergelijken, onze twee-en-twintigste les, Plaat 10, Fig. 1, 6, 7, en 10; en, den term, *Legatura*: eindelijk heeft men hiervan nog den term *Ligatura Multiplex*; veelvoudige binding: naamlijk; wanneer er zig veel Ligatuuren of bindingen in een Muzijkstuk opdoen; kunnende men hiermede vergelijken, onze vier-en-dertigste les, Plaat 22, Fig. 3, (b.) en Fig. 4, (b.) en den term *Legatura*.

LIGATUS. (*Latijn.*) Gebonden: zie verder, **LEGATO**.

LIGNE. (*Fransch.*) Streep, lijn, linie. In het meervoudige, *Lignes*. Streepen, lijnen, linien. *Ligne du Milieu*; middenste linie: te weeten; de derde linie, van den Muzijkbalk waarop de nooten en verdere tekens der Muzijk geplaatst worden: hebbende door middel van deeze linie het oog een gezichtspunt, waarop het zig gemaklijk kan vestigen om de anderen te kennen, en van elkander te onderscheiden: waarom men dan ook den Muzijkbalk met vijf liniën voor de beste van allen die ooit in gebruik geweest zijn rekent; als niet alleenlijk zeer voldoende zijnde, om een Octaaf in zig te bevatten, in welks ruimte alles kan uitgedrukt worden wat deszelfs Intervallen kan opleveren, en door behulp van eenige bijgevoegde streepjens van onder en boven, al wat de Muzijk in de practijk kan voortbrengen; maar door deeze middenste linie, vallen alle de verdere liniën, met de daarop gezet wordende nooten en verdere tekens, gemaklijk onder het oog; zodanig dat deeze vijf liniën waaruit onzen Muzijkbalk wordt zamengefeld, als onverbeterlijk moeten aangemerkt worden: wordende deeze derde linie. *Ligne du Milieu* genoemd, om dat die juist in het midden der anderen komt; kunnende men hiermede vergelijken onze eerste les van den Catechismus der Muzijk, bladz. 2; en den term *Riga*: verder heeft men hiervan nog den term *Lignes Accidentelles*; toevallige streepen of liniën: te weeten; zulke streepen of liniën, die buiten den Muzijkbalk vallen: en, eindelijk, den term *Lignes Horizontales*; gezichteinderlijke streepen of liniën: men verstaat er bij de

Muzijk door, de streepen of liniën, welke den Muzijkbalk uitmaaken, kunnende men hiermede vergelijken, de termen *Linca*, en *Riga*.

LIMMA. (*Een Griekfche Term;*) waarvan men in het Fransch gemaakt heeft, *Limme*: 't is een *Interval* der Griekfche Muzijk; zijnde een *Comma* minder, dan de groote halve toon: vergelijk, ter meerdere ophelderinge, verder **APOTOME**.

L'INDICE, OU LA MONTRE DES MOYENNES. (*Fransch.*) Het wil zeggen, tafel, register, lijst; ook teken, of wijzer der middenften; wordende door sommigen ook genoemd, *L'Indice, ou la Montre de Moyennes*, zijnde *Montre* oudtijds ook *Montre* gefchreven: men verftaat er eigenlijk door, hetzelfde, dat door *Lychanos-Méfon*, en *Méfon-Diatonos*, te kennen gegeven wordt: te weeten; één der toonen of fnaaren, van het *Systema* der Ouden; overéenkommende met onze *g* van het klein octaaf, gevonden wordende, in het *Tetrachord*, *Méfon* geheeten; zie ook *Lychanos-Méfon*, bij den term *Lychanos*, en *Méfon-Diatonos*; bij den term *Méfon*; kunnende men hier over ook nazien, en verder vergelijken, de fchaale der oude Grieken bij *Systema*: zo heeft men ook in het Fransch *L'Indice, ou la Montre des Principales ou plus Basses*; het welke wil zeggen, tafel, register, lijst; ook teken, of wijzer der voornaamften, of allerlaagften; wordende ook door sommigen genoemd, *L'Indice, ou la Montre des Principales, ou plus Basses*; zijnde *Montre* oudtijds ook *Montre* gefchreven gelijk wij boven reeds gezegd hebben; wordende er eigenlijk door verftaan hetzelfde, dat door *Lychanos-Hypaton*, en *Hypaton-Diatonos* te kennen gegeven wordt: te weeten; één der toonen of fnaaren van het *Systema* der Ouden; overéenkommende met onze *d* van het klein Octaaf, gevonden wordende, in het *Tetrachord*, *Hypaton*, geheeten; kunnende men hier over ook nazien *Lychanos-Hypaton*, bij de term *Lychanos*, en *Hypaton-Diatonos* bij den term *Hypaton*; en verder vergelijken, de *Schaale* der oude Grieken bij *Systema*.

L'INDIFFÉRANTE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, de onverschillige: dan, de *Franschen* bezigen wel eens deezzen term, om er een Muzijk mede te doopen: hetzelfde wordt gemeenlijk wat bedaard gefpeeld: bij voorbeeld als *Allegro Moderato*, of als *Allegretto*.

LINEA. (*Latijn en Italiaanfch.*) In het meervoudige voor het Latijn, *Linea*: in het meervoudige voor het Italiaanfch *Linee*: het wil zeggen, linie, regel, streep, liniën, regels, streepen, enz.: er wordt eigenlijk bij de Muzijk door ver-

staan, de streepen, regels of liniën die den *Muzijkbalk* uitmaaken.

De *Muzijkbalk* bestond eertijds, uit agt liniën; daarna voor het *Gregoriaansche Gezang*, uit zeven liniën, voor iedere letter der *Gamme*, Schaale, Toon- of Klank-ladder, ééne linie; doch naderhand is dezelve opgekort, en op vier liniën gebragt, de letters der *Gamme*, nu ook plaatsende, tusfchen de liniën, waardoor nu, met de letters op en tusfchen de liniën te zetten, zo veel konde gedaan worden, als te vooren met de agt liniën.

Voor de *Moderne* of hedendaagsche Muzijk, zijn, gelijk ieder weet, vijf liniën in gebruik, op, en tusfchen welken de nooten geplaatst worden; voegende in de hoogte en laagte, zo veele kleine streepjens als men van nooden heeft, bij den *Muzijkbalk*, wanneer de nooten buiten denzelven zig begeeven; wordende deeze *Muzijkbalk*, als onverbeterlijk aangemerkt: eensdeels, om dat, door middel van de middenfte linie, het oog een gezichtpunt heeft, waarop het zig gemaklijk kan vestigen; daar het zig verloor en verwarde, bij de voorigen; ten anderen, is deeze *Muzijkbalk* zeer gefchikt, om een *Octaaf*, (ja zelfs meer,) in zig te bevatten, waarin alle de *Intervallen*, die daarin vallen en bij de Muzijk bruikbaar zijn, klaarlijk voor oogen kunnen gefeld worden: zie ter meerdere ophelderinge, onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 2, Plaat 1, Fig. 1 —; en, vergelijk onze zestiende les, Plaat 6, Fig. 4 en 5, SYSTEMA: zie ook RIGA.

LINGULA. (*Latijn.*) Men wil er het tongetjen van het Rietjen eener Hobo of Schalmei mede verstaan hebben.

LINOS. (*Een Griekfche Term.*) In het Latijn, *Linus*. 'T is een boeren- of boerfchen-dans, bij de *Grieken* in gebruik geweest zijnde; zij hadden ook een' lijkzang van dien zelfden naam, overéenkommende met dien welken de Latijnen *Nania* of *Nenia* noemden; zijnde een treur- of rouw-zang, waarin de lof van eenen doode werd opgehaald: sommigen willen, dat dezelve eigenlijk in *Egypten* zoude zijn uitgevonden; dan, anderen fchrijven de uitvinding daarvan toe, aan eenen *Linus*, een *Thebaner* van afkomst, en, zo men zegt, de leermeester van den befaamden *Orpheus*, waarvan het den naam zoude draagen; vergelijk MAIÉTOS.

LIRA. (*Italiaansch.*) Eene lier: de lier, en de harp, hebben zeer gediend, tot bevordering van de edele Muzijkkunst: op dezelve zijn gegrond alle de *systhemen* der Ouden; en alle snaarspeeltuigen, hebben daarin hunne geboorte gevonden; hiervan wil men dat door de Ouden zijn afgeleid, de *Pfal-*

serion, de *Trigonium*, of *Trigon*, *Sabbecha* of *Sambucus*, de *Pectus*, de *Magadis*, de *Barbiton*, de *Tefludo*, de *Epigonium*, de *Simikion* of *Simmicium*, de *Pandoron* of *Pandora*, en veele anderen meer, welken men wil, dat allen met de hand, met een *Plectrum* of Strykftok, of een klein ijzeren roedjen, geslagen, gestreken, of gespeeld werden.

Men heeft eigenlijk geen voldoende bericht, aangaande derzelve waare geschapenheid, zamenstel; enz.: de bloote naamen van die, zijn alleenlijk door de Ouden tot ons overgebracht geworden, het zij door gedenkpenningen, of door de oude *Poëten* waarait het geene wij er van weeten, ten meesten deele wordt opgemaakt: men vindt inderdaad, aantallen van speeltuigen op de oude penningen; dan, of het eenigen van deezen zijn, kan men niet met zekerheid weeten.

Zekere *Marcellinus*, verhaalt ons, dat er lieren bij de Ouden in gebruik waren, zo groot als *Calesen*: ook zegt men, dat de *Uitroeper*, die de wetten onder de *Grieken* afkondigde, doorgaands door eenen Lierspeler of Harpflager verzeld was.

Men wil, dat de lier, bij geval, zoude ontdekt zijn van *Merkurius*: en, hierom, ook de lier van *Merkurius* geheten zoude wezen: zie hier, hoe dit zoude toegegaan zijn: *Homerus* zegt er van: *Merkurius*, „elders eene doode schild-
„ pad gevonden hebbende, maakte daaruit een speeltuig:
„ want; toen hij haar armen aangepast, en die met eene
„ krukke gesloten; daarna dwarsstreepen aangehecht, en
„ een weerslagstuk (of zangbodem) onderaan geplaatst,
„ midsgaders er zeven snaaren opgespannen had, speelde
„ hij er op, aartiglijk en *Accoordstemmiglijk*: „voord.” Ver-
gelijk *ISIS*, *MERKURIUS*, *SYSTEMA*, en wegens het *Accoord-*
gezang der Ouden *HARMONIA*.

Sommigen willen dat de lier van *Merkurius* maar drie snaaren zoude gehad hebben, mogelijk dezelve niet onderscheidende van de lier van *Arion*, die eigenlijk maar drie snaaren had, gelijk wij hier onder nader zullen zien: *Homerus* spreekt ook duideljk van zeven snaaren, niet alleenlijk hier boven; maar ook elders, in eenen lofzang van *Merkurius*:
„ *Ἐῶτα δὲ συμφώνητος ὄιον ἔτρανύετο χορδῶς*; doch hij
„ heeft alleen zeven door eene exacte orde onder zig over-
„ éénstemmende snaaren, die van uitgerekte schaapendar-
„ men gemaakt zijn, gespannen.” En *Horatius* getuigt van *Merkurius* ook: „ *Tuque Tefludo resonare septem callida ner-*
„ *vis*. En gij, luit; zeer welluidende op zeven snaaren.” *Hyginus* bevestigt dit, daar hij zegt: „ als *Merkurius* op *Cyl-*

„*Iene*, een berg in *Arcadie*, zijn lier had opgemaakt,
 „ heeft hij er, naar 't getal der *Atlanten*, zeven snaaren op-
 „ gelegd.”

Zij droeg ook den naam van *Χέλυς*, *Chélus*, onder de
 Grieken; bij de Latijnen *Chelys*, dat wil zeggen, de schildpad; om dat zij, uit de schulp eener schildpadde was vervaardigd, en derzelve gedaante nabijkwam.

De Dichter, *Propertius*, noemde haar *Lyra Testudinea*; 't geen wil zeggen, de schildpadvormige lier: en de oude Dichter *Aratus*, zegt, dat men de *Chelys*, of schildpad, eene lier plagt te noemen.

Mercurius had, volgens gemelden *Homerus*, aanleiding, tot deezen vond gekregen, door het opraapen van de schelp eener doode schildpadde; welke schelp was blijven liggen, op de beemden en velden, aan den *Nylstroom* in *Egyptenland*; wanneer deeze rivier, eens het gantsche land overstroomd hebbende, dat genoegzaam jaarlijks geschiedt, wederom binnen haare boorden gekeerd was: hij nu, in deszelfs schild niets meer, dan uitgedroogde nerven, of spanäders, die nog overgebleven waren, vindende, ontdekte bij deszelfs aanraaking, naar de verscheidenheid der lengte, en dikte, een geluid, verschillende in toonen, dat, meermalen beproefd zijnde, bijzonderlijk het oor streelde: dit speeltuig door hem vervaardigd zijnde, vertelt men, dat hij aan *Apollo* vereerd zoude hebben.

Er was nog eene andere soort van lier, die aan *Arion*, eenen befaamden Kunstspeeler, wordt toegeëigend, bekend, onder den naam van *Lesbia Lyra*, of de lier van *Lesbos*, afkomstig van een Eiland van dien naam, in de Middellandsche Zee gelegen: men wil dat dezelve eenigzins met onze viool of vedel zoude overeengekomen hebben: tot bewijs hiervan dient ons het woord, *Chelys*; door 't welke men, in het Latijn, eene viool, en door *Chelysta* een violspeeler verstaat; doch, aangemerkt hetzelfde in den grond Grieksch zij, en *Χέλυς* eene schildpad heet, en niet minder voor de lier van *Mercurius* genomen wordt: „Wat doet ons dan nog twijfelen” (zegt zeker *Auteur*,) „ of wel onze hedendaagsche *Strijkinstrumenten* van *Mercurius*, van de gevondene schildpadde, en eindelijk van de een- en ander-maal genoemde lier, afstammen?” Deezen waren dan de zo beroemde lieren der Ouden, en benevens de harp, (die van een ouder *datum* is, zie Gen. IV: vs. 21; en, vergelijk, tevens *Harpa*,) de eerste *Snaarinstrumenten*, waaruit naderhand, door vermeerdering der

snaaren, en door verandering der gequante, veele andere speeltuigen zijn ontstaan.

De hier van *Arion* zoude, gelijk wij boven gezien hebben, niet meer dan drie snaaren gehad hebben; daar die van *Mercurius* zeven worden toegekend: gelijk de harp van *Apollo*, in den beginne, mede maar drie snaaren zoude gehad hebben: zie van *Til*: Dicht- Zang- en Speel-kunst, bladz. 90 en 91: de drie snaaren deezer liere en harpe, zouden uitgemaakt hebben, eenen halven en eenen geheel

toon; overéénkomende met *e, f, g*, of *mi, fa, sol*, van het eengefrepte octaaf; of anders, een groote ters hooger, dan de middenste *c* van het klavier. *Apollo* zelf zoude op zijne harp er den vierden bijgevoegd hebben; (alhoewel anderen zeggen, dat eenen *Chrysothemis*, van *Linus* de drie-snaarige harp ontvangen hebbende, een vierde daar benevens heeft opgelegd;) *Phrynis* van *Mitylenen*, of volgens anderen, *Corebus*, zoude den vijfden, *Hiagnis* of *Hyagnis* den zesden; en *Terpander*, een beroemd Musicus in zijnen tijd, den zevenden, er hebben bij gedaan; doch anderen willen, dat *Terpander*, alle deeze drie laatste daarbij zoude gedaan hebben, en de eerste geweest zijn, welke op een zeven-snaarig speeltuig gespeeld zoude hebben: dan, dit strijdt met het bovengemelde van *Mercurius*, dat van ouder datum is: zo zijn er wederom, die stellen, dat *Terpander* er alleenlijk maar de vijfde, en *Timotheus* er de zesde en zevende snaar zoude bijgedaan hebben: gelijk er nog anderen zijn, die stellen, dat alle de zeven snaaren, een vond zouden zijn van *Terpander*; doch deezen dwaalen zeer, gelijk boven kan gezien worden; wordende dit ook tegesproken, door *Plutarchus*, die beweert, dat de zeven-snaarige harp, al vóór den tijd van *Terpander* in gebruik was; maar dat hij dezelve alleenlijk in meer stemmen verdeeld, en gantsch in orde gebragt heeft; zijnde deeze dwaaling daarvan voordgesproten, dat de Ouden dikwijls de verbeteraars van een Kunstwerk voor dezelfs eerste uitvinders hielden en uitriepen; een gebrek welke de oude *Historiën* of geschiedenisfen zeer aankleest, en waaruit veele misvattingen ontstaan zijn. Bij deeze zeven snaaren, zoude *Lycæon*, *Lychanon*, *Lychæon*, of *Lycanon* van *Samos* de agtste gedaan hebben, om de uiterste welluidendheid er aan te geeven; dan, anderen houden *Simonides* of *Simonides* voor den uitvinder der agtste snaar; gelijk wederom anderen, en met meer gronds, de eer daarvan toekennen aan *Pythagoras*: vergelijk *Systema*. Vervolghs

zegt men, dat *Timotheus* er de negende, tiende, en elfde snaar, bij zoude gevoegd hebben; maar volgens de gevoelens van anderen, zoude hij maar alleenlijk de negende er bij gedaan hebben; welke snaar wederom door anderen aan *Theophrastus* wordt toegekend: de tiende aan *Hysticus*; en de elfde, aan *Timotheus*: de twaalfde snaar zoude *Timotheus* er mede bij gedaan hebben: dan, anderen itellen daarvoor eenen *Menalippides*: volgens het getuigenis van *Plutarchus*; heeft ook *Timotheus* er de dertiende, veertiende, en vijftiende snaar bijgedaan: waarbij men stelt dat *Aristoxenus* de zestigste, zeventiende en agttiende snaaren voegde: wie de overigen er verder bij gedaan hebben, is mij nergens gebleken, dan alleenlijk dat men wil dat de twintigste snaar er bij zoude gedaan weezen, door den beruchten Monnik *Guido Aretinus*; zijnde dan eens deeze snaaren verminderd, en dan wederom eens vermeerderd in getal, tot eindelijk dezelve tot die uitgestrektheid geraakt zijn, als zij bij de thans zijnde Muziek gebezigt worden.

Dat men zo veele verschillende, en verwarde gevoelens ontmoet, wie eigenlijk de snaaren van tijd tot tijd, ter vermeerdering, in het werk heeft gesteld; is mogelijk hiervan voorgelproten: dat men niet heeft onderscheiden, op wat speeltuig dezelve zijn gedaan: mogelijk heeft de eene die op de harp, een ander op de lier, en wederom anderen op andere speeltuigen, dien, ter vermeerdering er bijgevoegd; doch welken men door de oudheid van den tijd, onder elkander gehutfeld, en des, niet behoorelijk onderscheiden heeft

Dan, om tot onze lier weder te keeren: ieder begrijpt wel, dat deeze lier niet geweest zij eene lier, gelijk thans in gebruik is, en waaraan men dien naam gegeven heeft: want deeze bezit, zo als elk weet, dat getal van snaaren niet; doch, naar haare beschrijving, komt deeze lier nader aan de harp: dan, vermids de vinding der harp wederom wordt toegekend aan *Apollo*; dunkt mij, dat er twee soorten van harpen, onderscheiden van elkander, geweest zijn, de eene van *Merkurius*, die ook tevens den naam van lier, *Chelys*, schildpadsgeaante had, om dat dezelve den vorm en oorsprong van de schildpadschelp gekregen had; en de andere die van *Apollo*, ten eenenmaale onderscheiden in geaante en vorm, en denkelijk ook in behandeling, van die van *Merkurius*: want deeze had zeven, daar geene maar drie snaaren had: gelijk men wil, dat de harp, waarop *David* zoude gespeeld hebben voor *Saul*, genaamd werd *Cinnira*, waarvan *Jabal* de uitvinder zoude weezen: bij de He-

breeuwen was deeze harp bekend, onder den naam van *Kinnor*; bij de Kaldeeuwen, *Kinnora*; en bij de Arabiers, *Kinnara*: zo dat *David* niet gespeeld zoude hebben, voor *Saul*, op de harp, of lier, uitgevonden van *Merkurius*, of op die van *Apollo*; maar, op die, welke van *Jubal* is uitgevonden: dezelve was uit hout gemaakt; met tien snaaren overspannen; en werd aan de eene zijde met een slagveër geroerd, doch aan de andere met de vingeren gegrepen: doe hierbij, of de term *Chelys*, lier, riet een naam is, welke in een ruimen zin, aan alle snaarspeeltuigen gegeven is; want *Chelys*, zo wel eene viool, als eene lier wil te kennen geeven, gelijk het ook wel eens vertaald wordt, de guitarre, de luit, of eenig ander snaarspeeltuig: ten anderen, wil men, dat de lieren der Ouden, zo wel als hunne harpen, door eene slagveër of eigenlijk eenen strijkstok in het algemeen, zoude gestreken zijn geworden; ten bewijze hiervoor, worden de woorden van *Glareanus* bijgebracht: *Arco, quo Lyrae Chordas hodie equinis fetis, pice illitis, radunt verius quam verberant, pulsatur aut veritur patius*. Dat is: met den booge, waarmede zij de snaaren der lier heden met paardenhair, besmeerd met pik, (hars) meer schrappen dan slaën (tokkelen), slaat of veegt men liever.

„ Dan, (zegt zeker *Auteur*, niet ten onrechte,) wie
 „ leert ons naar waarheid, wat de voormalige harpen,
 „ cithers, orgels, lieren, fluiten, enz. eigenlijk voor *In-*
 „ *strumenten* geweest zijn? en, willen wij de oude en
 „ nieuwe Speeltuigen, vergelijken tegen elkander, zo ko-
 „ men wij onseilbaar op onzekere wegen, wandelen ge-
 „ duuriglijk in de schemeringe, en blijven tevens in het
 „ onzekere.” Vergelijk HARPA.

Het speeltuig dat thans dien naam draagt, en waaraan die van lier gegeven is, is eigenlijk een *Instrument* met een rad, dat met de rechtehand gedraaid wordt, en tegen darm-snaaren wrijft, die door *toetsjens*, overéenkoms hebbende met die van het *Klayecimbel*, met de flinkehand worden bespeeld: zie de schaal daarvan op de hier nevenstaande Plaat 34: verbeeldende Fig. 1 de lier met de *Toetsen* waarop men de vingers zet, als men dezelve bespeelt; Fig. 2 de lier zo als men, die spelende, tegen het lijf houdt; Fig. 3 de gedaante der *Toetsen* zo als die zig op de lier, waar onder ze staan, vertoonen; Fig. 4 de gedaante van die zo als ze zig mede vertoonen onder die lier waar onder ze staan; en Fig. 5 de *Schaale* der liere: wordende de lier snikkende, hortende of stootende al draajende bespeeld; verders heeft men van deeze term, de termen

LIRA DA BRACCIA. Waar door men verstaat, een kleine *lier*; op de wijze van eene altviool, met zeven snaaren, waarvan er vijf op de *Toets*, en twee er nevens liggen, die door eenen strijkstok en met de vingers worden bespeeld: en eindelijk;

LIRARE, of **LIREGGIARE**: waardoor men in het Italiaansch verstaat, lieren, op de *lier* spelen.

LISCIO. (*Italiaansch.*) Glad, effen, zonder cicraden: te weten; zonder bijvoeging van eenige *Agrementen*, of eenige cicraaden te spelen: zie, ook **SEMPLICE**.

LISTE. (*Fransch.*) Het wil zeggen, lijst of rolle van iet: dan, men verstaat er hetzelfde door, dat door *Systeme* en *Gamme*, te kennen gegeven wordt: te weten, de schaale, toon- of klank-ladder: zie verder, **SYSTEMA**, en **GAMA**.

LITANIA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Litanie*; (welke ook tevens het meervoudige van *Litania* is,) in het meervoudige, *Litanies*: het is een gebed, of 't zijn gebeden, welken op Muzijk gesteld zijn, en in de Roomsche Kerk, ter eere van God, en der Heiligen, gezongen worden; bekend onder den term *Litanyen*.

LITICE. (*Latijn.*) Men bestempelt met deeze term, een *register* in het *orgel*; zijnde een tongwerk; doorgaands 8 voet in toon.

LITICEN. (*Latijn.*) Bazuinblazer, trompetter, kromhoornspeeler.

LITUUS. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, schalmei; ook blaashoorn; dan, men bestempelt met deeze term, ook een *register* in het *orgel*; zijnde een tongwerk: te weten; eenē schalmei, een blaashoorn, of eene soort van kromhoorn, van 4 voet in toon.

LIUTARO, of **LIUTISTA.** (*Italiaansch.*) Een luitspeeler, een luittenist.

LIUTO. (*Italiaansch.*) In 't Spaansch, *Laud*, of *Laut*. In het Fransch, *Luth*. In 't Engelsch, *Lute*. In het Nederduitsch *Luit*. Het is een zeker snaarspeeltuig, het welk eenen gewulden buik heeft, van tien dunne plankjens zamengevoegd; hebbende eenen zangbodem van dennen hout, in welken eene rozenvormige opening is; en eene kromgebogen langen *Toets*, in het Fransch *la Manche* genaamd; welke door de linkerhand wordt ondersteund: wordende de snaaren even als bij alle dergelijke speeltuigen, door middel van schroefjens of sleutels die boven bij den hals geplaatst zijn, op hunnen toon gestemd: men heeft van dit speeltuig verscheidene soorten; als de *kleine Ostaaf-Luit*; de *kleine Discant Luit*; de *Discant-Luit*; de *Alt-Luit*; de *Tenor-Luit*; de *Bas Luit*; en de

grote Oksaaf-Bas-Luit: krijgende naar deszelfs stemming, minder- of meerderheid snaaren, den naam wil men dat dit Speeltuig certijds maar vier kooren dubbelde snaaren had, zijnde naderhand er meer en meer toegevoegd, gelijk men er nu heeft, welken voorzien zijn van vijf, zes, en zeven kooren dubbelde snaaren; of paar van twee aan twee *Unifonswijze* gestelde darm-snaaren; en van zodanige grootte, welken voorzien zijn, van tien, elf, of twaalf reien, zo dubbelde als enkelde reien snaaren, en achter de kam, eene tedere besponnene snaar, *Cantarella* of *Chantrelle* genoemd.

Dit speeltuig wordt op onderscheidene wijzen *Getooneerd*, en de *Luitenisten* zijn met de stemming derzelve, zeer van elkander verschillende: bezigende hierbij ook, in stede van nooten, letters, of eene moeilijke en voor andere *Muzikoesnaaren* onverstaanbaare *Tabulatuur*; met wier geheimen zin de *Luitenisten* van *Professie* veel ophebben: zie hiervan een staaltjen op de hier nevenstaande Plaat 35, Fig. 1.; zijnde eene tafel der *Luit*, voorstellende een *Luit* met zes reien snaaren, waarop de toonen gegrepen en gespeeld worden; echter voorzien zijnde van nog eenige andere reien snaaren, aan den onderkant, doch welken niet *Getoetst* worden op de greep, maar alleenlijk los klinken: waarvan dit de uitlegging is.

De eerste *Colom*, betekent de zes snaaren, door de zes talletters: de tweede vervat alle de graaden der uitgestrektheid van de *Luit*: de derde toont aan, de letters, welke tot de *Tabulatuur* dienen, en welken juist overéenkomen met de Muzijkaale tekens.

Doch hierbij moet men aanmerken, dat de letters niet verder gaan, dan tot de letter *e*, tot dat zij weder beginnen met *a*; om dat, wanneer men opklom tot *f*, dezelfde *Unifon* zoude zijn, met de gezegde *a*: bij voorbeeld, de eerste *f* om laag, van de vierde *Colom*, welke gelijk aan is, met de letter *a* van de derde, toont aan, dat *f* van den zesden rang der snaare, *Unifon* is, met den vijfden rang los.

Dan, de vierde *Colom* vervat deeze letters tot aan *U*, ten einde aanteduiden, dat zo wanneer men voordgaat de zesde snaar te *Toetsen*, tot bij de kam, dat men alle de toonen van de zesde-, vijfde-, vierde- en derde-snaar, tot zelfs aan die der tweede, los, zoude hooren; doch het is de gewoonte niet, de snaaren hooger dan *e*, of *f*, te drukken; om dat zij, los, veel aangenaamer zijn; uitgezonderd echter de *Chanterelle*, welke zig haat *Aantoetsen*, tot aan de letter *k*, dat is te zeggen, tot aan

de negende *Toets*, die de groote *Sext* maakt, met den klank die zij los geeft.

De vijfde toont de *Characters* aan; dat is te zeggen, de getallen, van dewelke de *Italiaanen* zig bedienen, in stede onzer letters: want zij zetten bij voorbeeld de *o* voor de *a* en vervolgens 1, 2, 3, 4. enz. voor *b, c, d, e*, enz. in diervoege dat alle de *o* welken ter zijde der getallen staan, dezelve snaar los beteken en als de *a* der derde *Colom*, dat is te zeggen, de zes reien snaaren aangeduid door de zes romeinsche talletters.

Doch dewijl men alle de halve toonen, van de eerste of onderste Snaar tot de laatste of bovenste *e*, even zo maakt als op het *Orgel*, of *Klavycimbel*, en allerlei soort van snaarpeeltuigen, en daar deeze halve toonen dus even eens zijn, of even eens kunnen genomen worden, is het zeker, dat men met iedere noot der muziek, kan beginnen, op zulk eene snaar of zulk eene *Toets* als men zal goedvinden, en bijgevolge dat er geen stuk is 't welk niet voor de *Luit* gezet kan worden, het zij in den naturellen toon of *C*, of *getransporteerd* een *Ters*, *Quart* of *Quint*, hooger of laager; wanneer de stelling ingericht wordt, het zij naar de eerste- zesde- of zevende *Colom*, naar dat men den toon inricht: wijzende in de zesde *Colom* de twee letters *C* en *E* de *Chanterelle* en de *Seconde* aan, wier rang der snaaren betekend is door de talletters *I* van de zevende *Colom*, en door *II* van de agtste,

Dan, om dit wat duidelijker te doen zien, zal het noodig zijn, niet alleenlijk de *Luit*, maar derzelve *Toets* met de greepen daarop voortstellen, en daarbij aantewijzen, hoe wijd de omtrek der *Luit* zig uitstrekt, hoe de snaaren genomen, en de *Chooren* van elkander onderscheiden worden: wij zullen hier voor bezigen eene *Luit* met dertien reien snaaren, als zijnde dit de grootste soort, die door opkorting der onderste snaaren kleiner wordt, en men, deeze begrijpende, de anderen van zelf leert: zie die, bij Fig. 2, van de hier nevenstaande 35 Plaat: wordende echter door anderen gesteld en ingericht als bij Fig. 3 te zien is.

Wanneer men dezelve naar de *Tabulatuur* der *Luit* speelt, moet men daarbij opmerken, dat iedere losse snaar *a* geheten wordt, de eerste band *b*; de tweede *c*; de derde *d*; de vierde *e*; de vijfde *f*; de zesde *g*; de zevende *h*; de agtste *i*; de negende *k*, enz.; zo als bij de tekening der *Luit* nevens de snaaren, te zien is: moettende hierbij ook in acht genomen worden, dat de

enkelde *Chooren* of snaaren, welke allen *a* genoemd worden, maar met de rechterhand aangeflagen, en niet met de linkerhand geroerd worden; wordende de onderste zeven basnaaren onderscheiden op de *Tabulatuur*, door die te tekenen: de zevende, (van onder naar boven tellende) met *a* zonder schreefsjen; de zesde, met *a* met één schreefsjen; de vijfde met *a* met twee schreefsjens; de vierde, met *a* met drie schreefsjens, enz. zodanig dat die gemakkelijk te vinden zijn: zie zulks bij Fig. 4. van gemelde *Plaat*; wordende hier bij in plaats van vijf, zes linies gebezigd; en vergelijk ook Fig. 5. hoedanig sommigen ook de *Tabulatuur* voorstellen.

Wanneer men nu uit deezen of geenen toon zal speelen, heeft men in acht te neemen, dat men de basnaaren, welke men rekt van 1 tot 7, daar naar stelt; blijvende de andere 6 bovenste of hoogste *Chooren* of snaaren in haare uitgestrektheid: bij voorbeeld; men speele uit *F groote Ters*, zo wordt de *B* natuurlijk in *B-mol* gestemd: dan, de *Luitenisten* zijn eigenlijk met de stemming zeer onderscheiden; sommigen stellen de snaaren ook dus: bij voorbeeld; willende speelen uit *D groote Ters*, stellen zij, (van boven naar beneden rekenende,) de eerste-, vierde-, en agtste snaar, in *f-kruis*; de elfde *c-kruis*; en, uit *A groote Ters*, veranderen zij *g* in *g-kruis*, *f* in *f-kruis*, en *c* in *c-kruis*; doch de gemeenlijke stemming is, uit *A kleine Ters*; *C groote Ters* *D kleine Ters*; en *F groote Ters*: hebbende ook sommigen, gemakshalve, wegens de *Applicatie* in de hoogte, liever van boven nog eene snaar, die als dan in *b-mol* gestemd wordt, wanneer dan, om de algroote menigte van snaaren, eene in de *Bas* minder genomen wordt.

Wat de vingerzetting op de snaaren aangaat, wordt, het geen in den eersten band voorkomt, met den eersten vinger genomen; wat den tweeden band betreft, moet men, op de voorgaande zo wel, als op de navolgende letten: wordende de tweede vinger meest gebruikt, wanneer de eerste vinger eene letter genomen heeft, en zig de *Modulatie* daarop in den navolgenden anderen band begeeft: de derde vinger wordt meestendeels tot volle *Accoorden* gebruikt: en wat de vierde vinger aanbelangt, wordt dezelve gemeenlijk bij zulke sgevallen gebezigd, wanneer de eerste vinger eene letter, (het moze op welken band zijn, als het wille,) neemt, en van daar de *Melodie* of *Toonen* in den derden band invalt: en alles wat hooger loopt moet in de *Applicatie* gebragt worden.

Wat de verdere handeling aanbelangt, zo moet men de *Luit* met de rechterhand aan de borst drukken, iet meer

haar de linker- dan rechter-zijde zittende, en op het dikke van het rechter been eenigzins iet latende rusten: moettende verder de duim der linkerhand altoos recht in het midde van het achterste van den hals gezet worden; de hand met eene holte, en den arm wat aan het lijf, (ongedwongen echter,) gehouden worden, en de vingers uit elkander over de *Toets* latende zweeven: de rechterhand moet eveneens als een gewulft, hol, en de vingers gekromd, uit elkander staan, om de snaaren op hunne plaats des te beter te kunnen roeren: de duim moet ook altijd uitgestrekt blijven, op dat men daarmede de *Basfen* gemakkelijk zoude kunnen behandelen.

De rechte plaats om de *Luitfnaaren* te roeren, op dat de toon zijne behoorelijke kracht zoude hebben, is genoegzaam het midden derzelve, tusfchen de roos en de kam, om dat daar de roering de grootfte uitwerkingen doet; en hoe hooger men met de rechterhand tegen de *Toets* de snaaren raakt, hoe zachter en zwakker de toon wordt.

Vóór het uitvinden der *Théorbe* speelde men op de *Luit* den *Generaalen-Bas*, *Bas Continu*, of het *Accompagnement*; wordende daarom in de oude Muzijk, welke lang uit het gebruik is geraakt, bij het doorbladen, daarvan, wel eens gevonden *Lauto*, *Luth*, *Lute*, of *Théorbe*, voor; *Basso-Continuo*.

Men geeft voor dat de *Luiten* van *Bologne* de besten zouden zijn, om dat het hout waarvan zij gemaakt worden, een zekere eigenschap heeft om een aangenaam geluid voorttebrengen.

Verders is nog aantemerken, dat de *Luit* doorgaands met darmfnaaren besnaard wordt.

LIVRE. (*Fransch*) Boek. *Livre de Musique*; Muzijkboek. *Livre Musical*; Mufikaal boek. *Livre de Pfeaumes*; Boek der Psalmen. Psalmboek: zie: ook **LIBRO**.

LO. (*Eéne Syllabe of Lettergreep.*) Men wilde in vroeger tijd, dezelve bezigen, bij eene geheele andere benaaming der fchaale toon- of klank-ladder, en die in plaats van *Sol* aaneemen: zie, ter meerdere ophelderinge, verder **STEMA**.

LOCO. (*Italiaansch.*) Het wil eigenlijk zeggen, plaats: dan, dees term wordt gebezigd, wanneer men op de *Viol*, zo hoog in de *Applicatie* gefteigerd of geklommen is, dat men in plaats van de menigvuldige ftreepjens, die men anders door en onder de koppen der nooten genoodzaak zoude zijn te moeten haalen, en waarin het oog zig verliest, boven zodanige *pasfages* een δ met een krulletjen zet; aanduidende, dat men die *pasfages*, een *Oftaaf* hooger moet

speelen, dan die geschreven of gedrukt staan; en, wanneer dit ten einde is, wordt de term *Loco* gezet: willende te kennen geeven, dat men nu weder op zijne plaats moet komen, en verder speelen, zo als het nu staat: zie, ter meerdere ophelderinge, verder RIGA; en, vergelijk COLL' OTTAVO.

LOCRIOS. (*Een Grieksche Term.*) Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft, *Locrico*; en, in het Fransch, *Locrense*, of *Locrien*: het is ééne der *Modes*, en grondtoon der Ouden; wordende eertijds gemeenlijk genoemd *Hypo-Dorios*: zie des ook dit, en verder, de schaal der oude Grieken, bij SYSTEMA.

LOKFLUITJEN. Het is een Vogelaarsfluitjen, waarmede hij de vogelen, door hunne stem naartebootfen bedriegt: dat van de kwartels noemt men een kwakkelbeen of wachtelbeen: het *Lokfluitjen* van de roode Patrijzen, is anders als dat van de grijzen: daar men de leeuwrikken mede lokt, is in 't gemeen een klein rond blik busjen; aan beide zijden met een gaatjen doorboord: men maakt er ook om de herten te lokken; zijnde rieten, gelijk die van de *Chalumeau* of *Schalmei* der orgelpijpen, die een verschillend geluid geeven, naar de doozen zijn, daar ze ingedaan worden.

LONGA. (*Latijn en Italiaansch.*) In het meervoudige *Longe*. In het Fransch, *Longue*. In het meervoudige *Longues*. Het wil zeggen, lang, lange: dan, men verstaat er eigenlijk bij de muziek door, eene soort van nooten, welke bij de Ouden in gebruik waren, en door hen gebezigd werdt; hebbende eene vierkante gedaante met een staart er aan; doch zo lang niet van *Corpus* of ligchaam, als die welke men *Maxima* noemde: duurende vier maaten, of nooten zo lang als vier ronde witte nooten zonder staart, anders heelen, bij de *Moderne* of hedendaagsche muziek, genaamd: dan, dezelve zijn bij de hedendaagsche muziek in geen gebruik: zie, ter meerdere ophelderinge, verder NOTA.

Thans kan men zodanige nooten noemen, die in betrekking der korten lang zijn: zie, ten deezen opzichte, verder, onze vijfde les, van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 2, Fig. 4:

L'OPERA LODA IL MAESTRO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, 't werk prijst zijn' meester: men vindt deeze term wel eens op *Klavecimbels* die in *Italiën* gemaakt zijn.

LOSANGE. (*Fransch.*) In het vrouwlijke *Lofangée*: het wil eigenlijk zeggen, vierzijdige figuur, vierkante ruit, eene figuur

figuur welke vierkantig is, iet dat vier gelijke zijden heeft; gelijkende naar eene glazen ruit, die recht op haare punt geplaatst is. *Note Losanglé*, is eene vierkantige, of vierruitige noot waarvan de kop eene vierkante gedaante heeft: en, *Notes Losangées*, zodanige nooten. In oude tijden, maakte men de koppen der heelen, halven, vierden, agtsten, enz., zodanig; hoedanig nog bij het Gregoriaanische gezang, welke in de Roomfche Kerk gezongen wordt, en, bij onze Psalmen wordt gevonden: daar thans dezelve roënd gemaakt worden; zijnde hiervan deeze term aah zulke ruitswijze nooten gegeven, die daaraan toeëigenende: vergelijk, verder *Hemidia* bij den term HEMI.

LO STESSO MOVIMENTO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, dezelfde beweging: deeze term wordt gebezigt, wanneer er na het eerste *mouvement* een tweede volgt, van eenen geheel anderen aart: stel eens na eene *Allegro*, of eene *Andante*, enz.; en men wederom het eerste *mouvement* wil gespeeld hebben: daardoor aanduidende, dat men wederom dezelfde beweging, zo als men begonnen is, wil aangevangen hebben: vergelijk, AL PRIMO TEMPO.

LOTTO MUSICA. (*Italiaansch.*) Muziek-loterij: men verstaat er eigenlijk door, zeker spelletjen dat door den Heer *Colizzi* uitgedacht is; zijnde bij wijze van een loterijtjen ingericht: staande op de lotjens, de tekens en sommige kunstwoorden der muziek, om die aan kinderen daarmede spelende intefcherpen en te leeren.

LOURDEMENT. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, botlijk, domlijk, zwaarlijk; op eene zwaare en plumpe wijs: dan, men bestempelt hiermede wel eens een *muziekstuk*, dat heel zwaarmoe liglijk, en maar recht en slecht, zonder bijvoeging van eenige agrementen of cieraaden moet gespeeld worden: bij voorbeeld als *Largo*, of *Lento*: vergelijk PESANTE, EN TARDO.

LOURE. (*Fransch.*) Het is de naam van een zeker oud Speeltuig; zijnde eene soort van musette, of doedelzak: dees term wordt ook gegeven aan eene zekere soort van zangstukken, airs, of dansen zodanig genaamd; eigen aan gemelde *instrument*; wordende langzaam gespeeld, bij voorbeeld als *Andante*, en in oude tijden gezet, in een $\frac{2}{4}$ of ook wel in een $\frac{3}{4}$ maat: dan, die nu willende bezigen, gebruikt men een $\frac{1}{2}$ of $\frac{6}{8}$ maat: wanneer eene *tempo* daarbij drie nooten heeft, wordt de eerste gepunteerd, of een punt achter dezelve gezet, en de middenste verkort: vergelijk MUSETTO, en vooral ZAMPOGNA.

LOURER. (*Fransch*) Het komt van *Lourd*, lomp; ook zwaar, groot, enz.: dan, bij de Muzijk wordt er door verstaan, eene *manier* of wijze van zingen of speelen, die bestaat, in twee nooten van eenerleie waarde, die lang moeten uitgehouden worden, aan de eerste van dezelve eenige meerdere waarde te geeven, dan haar wezenlijk toekomt, (zonder echter dezelve te *punteeren*;) om den smaak te hulp te komen; den toon sleepende houdende, en wel onderscheidende van den tweeden; denzelven eenigzins wat harder of sterker zingende, of speelende, een weinig meerder lengte en nadruk daaraan geevende; of, met korte woorden gezegd, de eerste noot van iedere *tempo*, meerder doen gewaar worden, dan de tweede, al is die van dezelfde waarde: met één woord; *Accentuëeren*.

LOZANGE. (*Fransch.*) Zie eigenlijk, *LOSANGE*.

LUGUBRIS. (*Latijn*) In het Italiaansch *Lugubre*. Het wil zeggen, treurig, rouwig, droevig, naar, beweeneijk, beschreielijk, beklagelijk, enz: bekwaam om de traanen uit de oogen te persen: *Cantus Lugubris*, een treurtied, een treurige zang: men bezigt deeze term wel eens bij een muzikstuk, dat men heel beweegelijk en aandoenlijk wil gespeeld hebben; moettende ook tevens zodanig muzikstuk beweegelijke en aandoenlijke passages hebben, en daartoe aanleidinge geeven: wordende heel langzaam gespeeld; bij voorbeeld als *Largo* en *Lento*: zo heeft men ook in het *Latijn* *Lugubriter*: in het *Fransch*, *Lugubrement*; treuriglijk, droeviglijk; al treurende, op eene treurige of droevige wijze; des heel langzaam: te weeten; even als boven, *Largo* en *Lento*: Zie ook *MESTO*.

LULLABY. (*Engelsch.*) Een slaapdeuntjen, ziele ziele kindjen: vergelijk *NANNA*.

LULLENPIJP. (*Een zeker Blaaspeeltuig.*) Zie, *ZAMPOGNA*.

LUNGA, en **LUOCO.** (*Italiaansch.*) Zie, zonder *U*, met een *O* eigenlijk *LONGA*, en *LOCO*.

LUSCINIUS, of **LUSCINIA.** (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Luscignuolo*, of *Lusignuolo*: een nachtegaal. *Lusciniola*, als zijnde het diminutif of verkleinwoord van *Luscinia*, een nachtegaaltjen: zie, ook *PHILOMELA*.

LUSINGANDO (*Italiaansch.*) Het komt van *Lusinga*, liefkoozingen, smeekingen, vleiingen: *Lusingando*, liefkoozende, streelende, vleiende: *Lusinghe-volmente*; liefkoozender, vleiender wijze; op eene zoete, tedere wijze: te weeten, zodanig muzikstuk waarbij dit gevonden wordt, streelende en vleiende te speelen; des langzaam; bij voor-

beeld, als *Andante*, of wel als *Andantino*: vergelijk, waarmede het overéénkomt heeft, *AMABILE*.

LUTE. (*Engelsch.*) In het Fransch, *Luth*: zie *LIUTO*.

LUTHÉE. (*Fransch.*) Eene foort van kleine Luit; wordende ook genoemd, *Mandore*: zie des, ook *MANDORE*.

LUTHIER. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, luitemaker: dan, er wordt door verstaan, eenen die vioolen, violoncellen, en dergelijke *infrumenten* of speeltuigen in het algemeen maakt; zijnde deeze term aan die foort van speeltuigmaakers bijgebleven, om dat eertijds de luit het gemeenste speeltuig was, dat het meeste gemaakt en gebezigd werd: des, een vedel- of viool-maaker, een luitemaker, een die allerlei snaarspeeltuigen maakt en verkoopt in het algemeen.

LUTINE. (*Fransch.*) Het vrouwlijke van *Lutin*, het welke eigenlijk wil zeggen, spook, spookzel, nachtgezicht; ook een raaskop, raasbol, iet dat groot geweld, geraas en boha maakt: gelijk deeze term dan ook bij de muziek, in deeze laatste betrekking gebezigd wordt: *La Lutine*, wil dan betekenen, een muzikstuk dat een groot geraas en geweld maakt; maar daar weinig kunst bij gevonden wordt; welke meest bestaat uit *passages* die geraas en geweld maaken, zonder dat er verder iet bij is: het wordt rasch en gezwind gespeeld: bij voorbeeld; als *vivace*, *presto*, of wel eens *prestissimo*.

LUTRIN. (*Fransch.*) De lessenaar van het choor, waarop men de muziek- en zang-boeken legt, in de Roomsche kerk: zo zegt men, *Chanter au Lutrin*; aan de lessenaar zingen.

LUTTUÓSO, of **LUTTÓSO.** (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, treurig, droevig, klaagelijk. *Luttuófamente*; klaagelijk, treuriglijk, droeviglijk; op eene klaagelijke, treuriglijke, droeviglijke wijze: te weeten; een zosanig muzikstuk waarvan de woorden, en des ook de muziek, klaagende, treurig, en droevig zijn; moettende vervolgens heel langzaam gespeeld worden: bij voorbeeld; als *Largo*: vergelijk *LAMENTÓSO*.

LYCHANOS. (*Grieksch.*) Waarvan men in het Latijn gemaakt heeft, *Lychanus*; en, in het Italiaansch, *Lichano* of *Licano*: 't is een term welke onder de Grieken gegeven werd, aan de derde snaar, van beide de eerste of onderste Tetrachorden van hun Systema: te weeten *Hypaton* en *Mésón*: als *Lychanos-Hypaton*, welke overéénkomt met onze *d* van het klein octaaf; gevonden wordende in het Tetrachord, *Hypaton* geheten; zijnde dit het eerste of onderste, van alle de Tetrachorden: en, *Lychanos-Mésón*, overéén-

komende met onze *g* van het klein octaaf, gevonden wordende in het Tetrachord, *Méfon* geheten; zijnde dit het tweede Tetrachord, van onderen opwaards tellende: zie verder, ter meerdere ophelderinge, de schaal der oude Grieken, bij *SYSTEMA*.

LYDIOS. (*Grieksch.*) Waarvan men in het Latijn gemaakt heeft, *Lydius*: in het Italiaansch, *Lidio*; en, in het Fransch, *Lydien*: het is eene der *autentyke modes*, of zwieren, speeltranten, en grondtoonon der oude Grieken, zijnde van de vijftien grondtoonon door hen gebezigd de tiende, dan volgens anderen, de negende, en naderhand van de agt grondtoonon, de zevende, en van de twaalf de vijfde in rang van onderen naar boven rekenende: men wil dat deeze *mode*, of zwiertrant, wulps, dertel, en ligtvaardig was, die lughartige menschen ligt tot ongetoomdheid wegvoerde, en aan den dans bragte; echter naar het verwijfde en lachartige overlaande; waarom *Plato*, dezelve niet wilde gedoogen: *Cassiodorus* prijst ze echter in zekere gevallen aan, om door kommer en droefheid versufte geesten, te vervrolijken, en van zwaare gedachten te ontslaan; komende in zegepraalen en vreugdettijden somtijds niet kwalijk te pas.

Men geeft voor, dat *Orpheus* op deezen zwiertrant, de beesten wist te temmen, en dat *Amphion* de muuren van *Thebes* er op bouwde: dezelve werd, om dat ze den naam van een *Afatisch* volk droeg, ook wel genoemd, *Made Barbare*, of Barbaarsche zwiertrant: vergelijk, ter meerdere ophelderinge, *Hyper-Dórios* bij den term *HYPER*; en, zie verder, *MODO*.

Men wil dat *Euclides* twee *modes Lydiens* stelde, waarvan de eene was, die welke enkelijk *Lydius* genaamd werd, en de andere laage of diepe *Lydius*, in het Fransch *Lydiens Grave* geheten; komende deeze eigenlijk onder *Lydius*: wordende ook genoemd *Aiólios*: zie des ook, ten deezen opzichte *AIÓLIOS*.

LYRA. (*Latijn*) In 't Italiaansch, *Lira*. In 't Fransch *Lyre*: een lier: zie verder, *LIRA*.

LYRICA. (*Latijn*) Lierzangen. In het Fransch, *Lyrique*, lierzang; in het meervoudige, *Lyriques*, lierzangen: het geene op de lier gezongen of gespeeld wordt: men bestempelt hiermede ook wel eens, een muzikstuk dat op den trant der liere moet gespeeld worden, eene lierbas hebbende; zijnde eigenlijk zekere Grieksche en Latijnsche gedichten, welken ook tevens op de lier gezongen werden. *Lyricen*, *Αυραδός*; of *Lyristes*, *Αυριστός*. Lierspeeler, lierman.

Eyricus. Αυρινος; dat op de lier, of harp gesbeeldwordt, dat tot de lier behoort, of zijn betrekking tot de lier heeft; van een lier: en in een ruimen zin, eenen die op de lier of harp speelt of zingt.

LYTIERSE. (*Een Grieksche Term.*) Het is een zeker lied, dat onder de *Grieken* bij de inoogsting der koorngewassen, onder de koornmaajers in gebruik was: hetzelfde draagt deezer naam, naar die van den zoon van *Midas*, welke, uit eenen bijzonderen lust, de inzaameling des oogsts beijverde, daar behaagen in scheppende.

M.

M. is de twaalfde letter van het Alphabeth of A, B, C; wordende wel eens bij verkorting voor *Manus* of *Mano*, hand, geschreven: zie, ten deezen opzichte, verder, deezē: gelijk men dan des ook wel eens de letter M. vindt bij muzikstukken voor het klavier, welken over de hand gespeeld worden; willende ook te kennen geeven *La Manca*, het welke eigenlijk wil zeggen, de mindere: dan, men verstaat er ook door de flinke hand, die ten opzichte der rechterhand, als de mindere wordtaangemerkt: doch, de letter S. die wil te kennen geeven, *Sinistra*, hetzelfde betekenende, wordt meerder gebezigd: vergelijk *SINISTRA*; en de letter, D.

MA. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, maar, doch, edoch, enz. zo zegt men bij voorbeeld, *Allegro ma non Molto*; vrolijk maar niet te veel. *Allegro ma non Tanto*; vrolijk maar niet zo veel. *Allegro ma non Troppo*; vrolijk maar niet te veel. *Allegro ma non Troppo Precipitoso*; vrolijk maar niet te veel haastig, te voorbarig; *Ma Sempre*; maar altijd.

MAAGDEN-REGAAL. (*Een Orgel term.*) Het is een *register* in het *Orgel*; zijnde een tongwerk van 4 voet in toon, een klein en open *regaal*, ten hoogsten twee duimen hoog, en van geluid, als de stem van een maagd, die de *bas* kan zingen, daarom ook wel *Bas-Regaal* genoemd: zie verder, den term **REGAAL**.

MAAT. Het is bij de muziek of eene zekere afperking, tus-

schen welke eenige nooten besloten zijn, of eene zekere tusschenwijdte of ruimte van tijd, die hij, welke de maat slaat, aangeeft: zie verder, ter meerdere verklaaringe,

MISURA.

MACHALATH LEÄNNOTH, ALAMOTH, GITTITH, NEGNOTH, SCHEMINITH, SCHOSCHANNIM, SCHUSCHAN EDUTH, SCHIGGAJON, of SIGJONOTH. (*Hebreeuwfche Termen.*) Deezen en dergelijke termen, ontmoet men, bij eenige opschriften, of eerste versen, van sommige *Psalmen*: er zijn, die willen, dat men dezelve voor speeltuigen, bij de *Hebreeuwen* gebezigd, zal houden: doch, dezulken slaan, naar onze gedachten, den bal geheel mis: niet, dat wij deeze stelling ten eenenmaale willen verwerpen, en ontkennen, dat men er eenigen voor houden kan; maar wel, dat ver de meesten eene geheel andere betekenis hebben.

MACHALATH LEÄNNOTH. Deeze term vindt men bij *Psalm LXXXVIII: vs. 1.* Voor den Opperzangmeester, op *Machalath Leännoth*. De Heer van *Til*, is van oordeel, in zijne *Dichtzang- en Speelkunst*, bladz. 526, dat het te kennen wil geeven, voor den Opperzangmeester, die geoeffend en gesfeld is over de melodie van 't fluitenspel, dat gericht is om bij beurten te zingen: de Randtekenaars der Heilige Schrift zeggen hier ter plaatse, dat het woord *Machalath* betekent *zwakheid*: elk is bewust, dat de *fluiten* zwakke speeltuigen zijn, in vergelijkinge van andere *muzijkinstrumenten*; waarmede de verklaring der Randtekenaaren zeer wél overéénstemt: deeze *Psalm* is ingericht, volgens van *Til*, om bij beurten gezongen te worden: het is een *Psalm*, waarin het woord *Sela* gevonden wordt: des dezelve, met verzellinge der *zwakke fluiten*, die heel geschikt waren om daarop te zingen en te speelen, door de *Leviten* kan zijn gezongen, en door de *Priesteren*, ter plaatse waar het *Sela* gevonden wordt, gespeeld zijn geweest: de *Leviten* spelende op de *fluiten*, en sommigen van hun hierop zingende; en de *Priesters*, met hunne *trompetten*, beandwoordende ter plaatse van het woord *Sela*: zo, dat beiden eene afwisselende, of bij beurten zingende en spelende, *melodie* hebben gemaakt en laten hooren: gelijk de dus genoemde zeventig Overzetters der oude Heilige Schrift het ook vertolken; om elkander te beandwoorden. Zie, van *Til*, als boven, bladz. 526. kennende er twee reien of chooren van zingende en spelende *Leviten*, die elkander al zingende en spelende hebben beandwoord, geweest zijn; met het tusschen spel *Sela*, door de *Priesters*, met hunne grove Muzijk van de

Trompetten en Bazuinen; waarop, dus dit opschrift gezien en gedoeld heeft: vergelijk onze een-en-veertigste les van den *Catechismus der Muzijk*; van *Til*, bladz. 523.; en verder, de termen, *Harmonia*, *Entrata*, *Sela*, en *Synaulia*...

ALAMOTH, en SCHEMINITH, 1 Kron XV: vs. 20 en 21, leezen wij, dat ze bezig waren, met te *musicceeren*, onder het opbrengen der *Arke*: en wel, met *Luiten op Alamoth*, en met *Harpes op Scheminith*. *Alamoth* betekent *Maagden*; en *Scheminith*, *agste*: zie *Psalm 45*, en van *Til*, bladz. 517.; des zouden wij, onder verbeteringe, van oordeel zijn, dat, met *Luiten op Alamoth*, wil te kennen geven, dat hier moet gezongen worden, met *Luiten*, gepaard met *fijne en hooge maagdenkeelen*; of, met *hooge en fijne keelen*, aan die der *maagdenkeelen* gelijk; ondericheiden van die der *mannen*, *holstrot*, of *jeugdenstemme*; kunnende men hiermede den term *Harmonia* vergelijken: te meer; vermits de *Luit* heel hoog stemde, met de *maagdenkeelen* volmaaktlijk overééndraagt, en hierom doorgaands maar twee *Luiten* tegen negen *Harpes* gepaard werden: zie, van *Til*, bladz. 502. Ja! men schreef, aan de *Luit* eene groote welluidendheid toe; en, dat ze een sijn geluid, onder het gezang, dat de bovenstem sloeg, bijbragt: zie, van *Til*, bladz. 502 en 503. Die *Luit* was de Oostersehe *Nabel* of *Nabla*, bij de Hebreuwen *Nebel* genaamd; zijnde afkomstig van de *Feniciers*, hierom ook genaamd de *Sidonische Nabla*: zeker Schrijver, *Filemon*, genaamd zegt er van; „dat hij, die dit speeltuig niet kent, niet „weet wat fraai is.” Eenigen stellen het zelve onder de blaastuigen: anderen, daarentegen, van wier gevoelen (en met grond) de meesten zijn, houden het voor een snaarspeeltuig: van de Nederduitschen is het vertaald eene *Luit*; van de zogenaamde zeventigen, een *Psaltér*: zie derzelve gedaante, in prentverbeelding, bij van *Til*, bladz. 108: waaruit aftencemen is, dat deeze *Nabla* of *Luit*, hemelsbreed verschille van dat speeltuig, welk bij ons bekend is onder den naam van *Luite*: wij hebben gezien, bij *Harmonia*, dat het *accoordgezang* der Ouden verdeeld was in de *maagdenkeel*, *jeugdenstem*, *mannentoon*, en *holstrot*; en dat zij *fluiten* hadden, die stemden overéenkomsig met die stemmen, welken zij verzellen zouden, om het gezang te *accompagneeren*; ieder zig voegende bij die stem, welke met zijne *fluit* overéenstemde: even zo kunnen deeze *Luiten* gediend hebben, om de *maagdenkeel* te verzellen: en des hier voegelijk kan verstaan worden, dat het gezang

moest geschieden met de *Luiten* gepaard met hoogstemmen, de en sijne *maagdenkeelen*; of, met *keelen*, aan die der *maagdenkeelen* evenaartende: zodanige gezangen, welke zig bepaalde, enkelijk maar bij hooge toonen, hadden bij de Ouden plaats; gebezigd wordende voor vrolijke wijzen: en des hier zeer te pas komende bij het opbrengen der *Arke*, daarvoor zeer geschikt zijnde, als met vrolijkheid geschiedende: een voorbeeld hiervan, is hunne *Mode Nétoides*, welke bestond, enkelijk uit hooge en doordringende toonen, zonder demiddenbare of laage toonen aantedoën; daarentegen hadden zij ook eene *mode* welke zig bepaalde, enkelijk maar bij laage toonen; die noemende *Modes Hypatoides*: welke volmaakt overéénkomt, met het *Scheminith* waarvan wij hieronder moeten spreken: vergelijk *Nétoides*, *Nomos Nétoides*, bij *Nomos*, *Melopeta*, *Lepsis*, enz.

SCHEMINITH. *Met Harpen*, op *Scheminith*. *Scheminith* betekent *agste*: zie, *van Til*, bladz. 517. hierdoor zouden men kunnen verstaan, dat er stemmen waren, die zongen op den toon der *Harpen*, welken een *Octaaft* of agt toonen, laager stemden, dan de *Luiten*: ja! al stelden men de *Harpen* twee *Octaaften* laager; zo is bekend, dat die bewoording nog dezelfde betekenis kan behouden: zie onze eerste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 6. Deze *Harpen* zullen zo veel laager in toon hebben gestaan, en daarop gezongen zijn geweest: en des zeer bekwaam, om eene grond- of bas-stem te maaken, tegen die hooge en schelle *maagdenkeelen*, en doorsteekende *Luiten* of *Nablas*: en zo gediend hebben, om, gelijk bij de Ouden de *holstrot* en *mannenfluit*, de *maagdenkeel* en *jeugdenstem* te ondersteunen en te versterken; gelijk er ook duidelijk bij staat, met *Harpen* op de *Scheminith*, om den toon te versterken.

Zo dat, met *Luiten* op *Alamoth*, en met *Harpen* op *Scheminith*, wil zeggen, met *Luiten* op eenen hoogen toon, of hooge toonen, eene *maagdenkeel*, of *keelen*, of aan de *maagdenkeel* evenaartende; en, met *Harpen* op eenen laagen toon, of laage toonen, eenen mannentoon of toonen, een *Octaaft* of agt toonen laager, dan die der *Luiten* of *maagdenkeelen*, stemmende: zodanig gezang, waarvan de bovenstem, met de onderstem één of twee *Octaaften* van elkander was verschillende, en uitgevoerd werd door verscheidene stemmen en speeltuigen, gelijk alhier, met *Luiten* op *Alamoth*, en met *Harpen* op *Scheminith*, had mede bij de Ouden plaats, en werd bij hen genoemd *Antiphonia*: vergelijk *Antiphonia*, *Homophonia*, *Hypatoides*, *Nomos Hypatoides* bij *Nomos*, *Magdijstet*; en, wegens het verwisselen der pijpen, bij de

bijzondere speeltranten, *Modo*: gelijk ook de Randtekenaars der Heilige Schrift, 1 *Chron.* XV: vs. 21, er door willen verstaan hebben, de *bas* of *tenor*.

NEGINTH. Op *Neginoth*, op de *Scheminith*, *Psalm* VI: vs. 1. *Neginah* betekkende bij de Hebreëuwen, eene welluidendheid maaken van menschenstemmen, gepaard met snaarspel: zie van *Til*, bladz. 507. Hiervan komt *Neginoth*. *Scheminith* betekent *agste*, gelijk wij boven gezien hebben: vergelijk *Psalm* VI: vs. 1. de Randtekening. Met *Harpes* op *Scheminith*, hebben wij gezien dat betekent met *Harpes* een *Octaaf* of agt toonen laager, dan met de *Luiten* op *Aicmoth*, speelen: des, in eene middenbaare hoogte; niet te laag, niet te hoog; maar één *Octaaf* laager, dan de *Luiten*: gelijk er ook kleine en groote *Harpes* waren, met mindere en meerdere snaaren: des hoog, of laag, naar derzelve grootte, meerder- of minderheid van snaaren: en, naar dat ze dieper, of ondieper in toon gingen: dertalven zoude men kunnen verstaan, dat op *Neginoth*, op de *Scheminith*, wil zeggen, eene welluidendheid maaken, door menschenstemmen, gepaard met snaarspel, in eene middenbaare hoogte, even als bij de *Harpes* op *Scheminith*, maar één *Octaaf* of agt toonen verschillende van de *Luiten*: de *Psalm* waarbi deeze term gevonden wordt, is *Psalm* VI.: Koning *David*, zeer ziek zijnde, en God heel vuriglijk biddende, kwam deeze toon zeer te pas: een hooge, en vrolijke toon, zoude zekerlijk hier weinig gevoegd hebben: eene smeekende, en biddende gestalte, komt liefst overéén met enen maatigden toon, gelijk dit *Scheminith*: hiervan hebben wij een voorbeeld in eene *mode* der Ouden, die bestondt uit middenbaare toonen, welke tusfchen de hooge en laage toonen inkwamen, enkelijk in deeze *mode* zig bepalende, bij deeze middenbaare toonen: d'e *mode* noemende *Nomos Mésoidos*: vergelijk *Psalm* XII.; van *Til*, bladz. 17.; *Mésoides*, *Nomos Mésoidos* bij *Nomos*, *Mélopeia*, *Lepsis*, en *Pateico*.

GINTH. Dat, op de *Gittith*, gelijk men vindt in het opschrift van *Psalm* VIII: XVIII: LXXXIV., zoude willen te kennen geeven, enen *zwier-* of *speel trant*, (vergelijk *Modo*,) gebruikt bij de *Filistynen*, afgeleid van hunne stad *Gath*, gelijk van sommigen gemeend wordt, komt ons niet zeer waarfchijnlijk voor: vermogt er geen vreemd vuur, op het *Altaar des Heeren* gebragt te worden; zo min was het prijslijk, den eenigen en waaren God te dienen met *zwier-* of *speel tranten*, ontleend van een Afgodisch volk, waarmede zij hunne valsche en gewaande Goden wilden verheerlij-

ken: hiermede stemt de Heer van Til, met ons overeen, als hij bladz. 457 zegt; „Zo weinig als de *Priesters* ver-
 „mogten, vreemd vuur te brengen op den *Altaar*, zo,
 „weinig vermogten zij, (te wecten, de *Leviten*,) vreem-
 „de gezangen te brengen op den Heiligen zangtrans.“
 Iken! wij voeden verhevener denkbeelden, van deezzen flau-
 tigen Tempeldienst, en de bekwaamheid en ervaarenheid
 der eerwaardige *Leviten*, als de ontleeninge van *vreemde*
gezangen, *zwier-* of *speeltranten* niet behoevende.

Liever dan dit zouden wij het houden met hun, die van
 oordeel zijn, dat er een speeltuig door wordt verstaan; en
 wel zulk een, dat mogelijk was uitgevonden, of sterk
 verbeterd, van eenen der *Leviten*, woonachtig te
Gath Rimmon, in het Land van *Israël* gelegen; en dat, ge-
 lijk *Obed-Edom* 2 *Sam.* VI: vs. 10, een *Githiter* wordt ge-
 naamd, zo dit speeltuig zijnen naam daarvan gekreegen
 hebbe; ja! mogelijk *Obed-Edom*, die een *Levit* en zanger
 en aldaar geboren was, het zijne daartoe hebbe gedaan:
 dat er onder *Israël* mannen, die daartoe bekwaamheid had-
 den, waren, blijkt 2 *Kron.* VII: vs. 6: vergelijk, ook van
Til, bladz. 372.

De Randtekens der Heilige Schrift geeven te kennen,
 dat dit Hebreeuwse woord, *Gittith*, ook eene wijpers
 of olijpers, betekent; en bij van Til bladz. 511. zien wij,
 dat eenigen het vertaalen, *over de wijpers*, van *Al Hag-*
gittith: kan dit speeltuig (zo men het daarvoor wil hou-
 den) niet moeten zijn gedreven geworden, door zekere
 perfsing van wind, met den arm, hand, of voet? ja! kan
 het niet eenigzins de gedaante eener wijn- of olij-perse
 gehad hebben; gelijk der Ouden *Lier* de gedaante eener
 schildpadde had; (zie *Lira*;) en des hiervan dien naam ge-
 kreegen hebben, even als die *Lier* haaren naam van de
 schildpadde droeg? denkelijk zijn er veele van die oude
 speeltuigen nooit tot onze kennis gekomen: als die waar-
 schijnlijk, met de algemeene verwoesting, zijn te zoek
 geraakt, het geheugen onttrokken, en des hun graf ge-
 vonden hebben.

Doe hierbij, dat er staat, *op de Gittith*: ware het nu een
zwier- of *speel-trant*; dunkt ons, dat het speeltuig, waar-
 op die *zwier-* of *speel-trant* moest gespeeld en gezongen
 zijn geworden, ook vermeld zoude zijn geweest: gelijk
 boven, met *Luiten op Alamoth*, en met *Harpen op Scheminith*:
 de Heer van Til, zegt, bladz. 511; dat de voorzetsel-
 tens der speeltuigen onderscheiden zijn van de voorzetsel-
 tekens der zangwijzen: ten bewijze, haalt zijne hoog-

eerwaardigheid daarvoor aan; met *Luiten op Alamoeth*, met *Harpn op Scheminith*; maar het zoude niet eigenartig zijn, te zeggen, op *Luiten op Alamoeth*, op *Harpn op Scheminith*: zo dat, hierbij twee bijzondere voortzeifeltkens hoogstnoodig waren: edoch; men kan zo voegelijk zeggen, op de *Gittich*, als met de *Gittich*; om te kennen te geeven, dat dit speeltuig moet gebezigt worden, om daar het *Lied* of den *Psalm*, mede of op te speelen en te zingen: ook weeten wij niet, dat iemand ooit onder het oog gekomen zijn, deeze *zwieren* of *speeltranten*; daar die van ouder, of ten minsten van genoegzaam gelijke datum tot onze kennis eenigzins gekomen zijn: zie *Modo* en *Scala*: zoude het dan niet te verwonderen zijn, dat deezen in den loop zoude gebleven weezen; en dat, bij gééne *Psalm*, in zijn opschrift, van die bekende en oude *zwieren* of *speeltranten*, gemeld wordt? des een klaar bewijs, dat hier geene *zwier*, of *speeltranten* bedoeld worden: zo weinig als bij *Psalm XLV: LXIX* en *LXXX*, op *Schofschanuim*, waarvan wij hieronder zo aanstonds zullen spreken.

Liefst echter van allen zouden wij denken, dat er door bedoeld wierd zeker gezang dat men de *Gittich* noemde, en dat men overgaf te zingen aan de zangsters van *Geth* of *Gath Rimmon*: want men wil dat het woord *Gittich* niet kan vertaald worden *wijnpersfe*; om dat er dan zoude moeten staan *Gittith*: maar dat het eigenlijk betekent *vrouw*, of *dochter van Geth* of *Gath*: en dat zulks plaats kan hebben, blijkt hieruit, om dat men in de Tempelplegtigheden zo wel zangeressen als zangers zag; zijnde deezen doorgaands dochters der *Leviten*: gelijk *Obed-Edom*, een *Levit* en zanger zijnde, geboortig van *Gath Rimmon*, een plaats, den *Leviten* toegeëigend, volgens *Jofua XXI: vs. 24* en *25*, daarom de *Gittith* wordt genoemd; en deeze zangeressen, als dochters der *Leviten*, te *Gath* t'huis hoorende, denkkelijk de *Gittithische zangbende der dochteren van Geth* of *Gath* werd genaamd, en waardoor deeze gezangen werden gezongen: althands in 't optellen der wedergekeerden uit *Babel*, werden twee honderd *zangers* en *zangsters* geteld. *Ezra II: vs. 65*. En, in 't eerste Boek der *Chronyken*, Cap. *XV: vs. 20*. wordt, in 't Hebreeuwsch, gezegd, dat *Zacharia*, *Oziel*, en *Semiramoth*, opzicht hadden, over de zevende zangbende; zijnde die, de zangbende der jonge dochteren. *Psalm IX:* wordt aldaar aan *Ben*, of *Benaia*, Oversten der dochterreien, die in den tempel zongen, opgedragen; vergelijk *1 Chron. XV: vs. 20*, de Randtekening bij op *Alamoeth*; *1 Chron.*

XXV: vs. 5 en 6. en 2 Chron. XXXV: vs. 25. Zie *Augustinus Calmet, algemeen groot Naam- en Woorden-boek*, tweede deel, bladz. 475, uit het Fransch vertaald, door *Mattheus Gargon*.

SCHOSCHANNIM. Dit vindt men bij *Psalm XLV: LXIX: en LXXX. Op Schoschannim*; en *Psalm LX: Op Schusan Eduth*. Van dezen zoude men mede kunnen denken, dat er een speeltuig, afkomstig uit *Persien*, van een volk *Susianers* genaamd; door betekend werde. *Susan* was, gelijk bekend is, eene voornaame hoofdstad der koningen van *Persien*: volgens sommiger getuigenis, kreeg die stad dezen naam van haare lelijrijke velden: zie, *van Til*, bladz. 515. De Randtekenaars, op de Heilige Schrift, zeggen, dat dit Hebreeuwse woord, *Schuschan*, betekent lelijen: zie *Psalm XLV: vs. 1*. Zo dat dit speeltuig van deze lelijen zijnen naam, als oorspronkelijk uit *Susan*, waar men zijne geboorte moet zoeken, kan ontleend zijn; en, mogelijk, zijne gedaante: gelijk overbekend is, dat dit meermaalen plaats gehad hebbe: (zie *Lira*;) want eenigen schrijven het zes maaren toe, overéénkomstig zo men stelt met de lelijen die zes bladen doorgaands hebben, of worden toegelichreven: zie *Psalm XLV: en LX: vs. 1*, de Randtekening, en *Calmet* boven gemeld, tweede deel, bladz. 398, en 350: moest men er een' *zwier- of speeltrant* door verstaan, gelijk als eenigen willen zo dienden er gewisfelijk twee bijzondere *zwier- of speeltranten* zijn aangetekend geweest: want *Psalm XLV: en LX:* zijn met vreugde, maar *Psalm LXIX: en LXXX:* met klaagstoffen, bezet; en zij hebben evenwel maar dezelfde aanwijzing: nu is elk bewust; dat eene *vrolijke wijs*, *zwier- of speeltrant*, gantschlijk onaatig of onnatuurlijk zij, bij klaagende woorden; en eene *klaagende wijs*, bij vrolijke woorden, ook niet passen zoude; en, evenwel, zoude dit hier moeten plaats gehad hebben: want er is maar ééne betekenis voor; hebbende iedere *zwiertrant* der Ouden, zijnen bijzonderen aart: zie *Modo*: des blijkt het ten klaarsten, dat er geen *zwier*, of *speeltrant* door kan verstaan worden; maar, op een speeltuig, kan men verscheidene *wijzen*, *zwieren*, of *speeltranten*, zo vrolijken, als droevigen en klaagenden, laten hooren.

Echter komt het ons voor, dat het eene zo weinig als het andere voldoende zij: want alle deze opschriften voor speeltuigen te doen doorgaan, komt ons gantschlijk niet aangenaam voor, gelijk wij reeds gezegd hebben: wat overéénkomst heeft de verklaring van *Schuschan Eduth*,

met, zesnaar i *instrument* der getuigenis, gelijk sommigen het vertaalen: zie *Psalm LX: vs 1*, de Randtekening: zouden van deezen in de Heilige Schrift, buiten de *Psalmen*, geene voetspooren gevonden worden; zo wel, als van de andere speeltuigen? doe hier bij, dat zo er speeltuigen door verstaan werden: dat het dan wonder is, dat er ten minsten niet één van deezen tot onze kennis gekomen is, daar er eene menigte anderen zijn, waarvan derzelve naamen, nog hedendaags bij ons zijn bekend: als de *Nabla*, de *Psalter*, de *Cyter*, de *Hazur*, de *Cinnor*, of *Kinnor*, de *Sistrum*, de *Sambuca* of *Sabbecha*, en meer anderen: en, of men mogelijk zoude zeggen, die speeltuigen zijn meest door de *Grieken* gebezigd, zo is het te denken, dat ze zo wel door de *Hebreëen* als door de *Grieken* zullen zijn gebruikt; te meer, daar dezelve beiden omtrent op éénen tijd hebben gebloeid, en de kennis der speeltuigen van de *Hebreëen*, ook tot andere Volken zal zijn overgekomen, daar door derzelve gevangenis in *Babel*, een reeks van 70 jaaren, gelegenheid genoeg toe zal geweest zijn; zijnde hunne speeltuigen, denkelyk zo wel als andere zaaken, naar *Babel* overgevoerd: gelijk ook hunne muziek, te gelooven is, niet veel verscheeld te hebben, zo niet genoegzaam dezelve te zijn geweest, als die der *Grieken*, welke de muzikkunst boven alle andere *Natiën*, voor zo verre ons bekend is, zeer ter harten namen, bevorderlyk waren, en aankweekten: (vergelijk *Systema*;) want daar men wil dat de Hebreeuwse muziek en hunne speeltuigen, zeer voortreffelyk waren, zo is het niet te denken, dat andere *Natiën*, en vooral de *Grieken*, die zo veel werks van de muziek maakten, zig die niet zouden eigen gemaakt hebben: althans, de *Sambuca*, de *Harp*, de *Cyter*, de *Psalter*, *Trompetten*, *Bazuinen*, *Hoorns*, *Trommels*, *Bekkens* of *Cymbaalen*, en meer anderen, waren zo wel bij de *Grieken* als bij de *Hebreëen*, en zo wel bij de *Hebreëen* als bij de *Grieken* bekend: de Heilige Schrift, spreekt op geen plaatze hoegenaamd, buiten de *Psalmen*, van zodanige speeltuigen, die zulke naamen draagen, als bij de opschriften der *Psalmen* gevonden worden; daar echter wel van anderen gewaagd wordt: immers een spreekend bewijs, dat er geen speeltuigen zijn door bedoeld geworden: de Hebreeuwse muziek, en hunne speeltuigen waren door de gantsche wereld beroemd, waarom die van *Babel* ook wilden, dat de in gevangenis zuchtende *Hebreëen*, hun van hunne liederen zouden speelen en zingen. *Psalm CXXXVII: vs. 3.* ja! men stelt, dat de zang-

kunst en de speeltuigen bij de *Hebreëen* lang vóór *Merkavrus*, die men houdt voor den uitvinder der *Lier*, tot een trap van volmaaktheid zij gestegen: en dat zo zeer niet van de *Lier*, dan wel van de *Cinyra* of *Kinnor* der *Hebreëen*, de meeste zangtuigen gesproken zijn, daar de Ouden van spreken: en zelfs die nog heden in gebruik zijn, als de *Lier*, de *Guitaar*, de *Psalter*, de *Luit*, de *Viool*, de *Bas*: zie *Calmet* als boven, eerste deel, bladz. 67.

Het te houden voor *zwieren* of *speeltranten*, hebben wij boven gezien, dat mede den toets niet kan doorstaan: er zouden, zo doende, zeer veelen van die *zwieren*, of *speeltranten* moeten geweest zijn, en gevonden worden; en geen één enkele, van die allen, zoude ooit tot onze kennis, van deeze zo zeer beruchte *Natie*, gekomen zijn; waarom zo wel niet, als van die der *Grieken* en andere Volken? het welke immers niet te denken is: des stellen wij voor vast, dat er geheel iet anders door verstaan wordt, en dat deeze opschriften eene geheele andere betekenis moeten hebben: men zal vraagen, wat wordt er dan door verstaan? en het antwoord is; het is een raadsel; waarnaar niet dan te gissen is: en gissen doet misfen.

Eenige weinigen zouden voor speeltuigen kunnen gehouden worden; met de *manier*, waarop de *Psalmen*, of *Liederen* moeten gezongen zijn geworden: hiervoor zijn bewijzen bij de hand: als, met *Luiten op Alamoth*, en, met *Harpn op Scheminith*; enz.

Geen één, voor *zwieren* of *speeltranten*: want daarvoor vinden wij geene waarschijnlijkheid, of eenige voetspooren, hoegenaamd; die liggen, in de wijzen zelven opgesloten: ten anderen, kunnen, uit éénen *zwier* of *speeltrant*, verscheidene wijzen zamengesteld worden: de *zwiertrant* blijft wel zijnen aart behouden, wat wijs er uit opgemaakt worde: (vergeelijk *Modo*; en van *Til*, bladz. 510;) maar dit wijst de eigenlijke wijs niet aan: het welke niet alleenlijk oneindig beter was, dan de *zwiertrant* aantewijzen; maar, met dezelfde moeite geschieden konde: zie, wat men zegt van zeker voorstander van deeze *zwieren* of *speeltranten*, die wij liefst uit achting voor geleerde Mannen, alhier niet verkiezen te noemen, als wat alte onbescheiden aangestast wordende: zeker werk, *Musico-Theologia*, of *Stigtelijke Toepassing van Muzijkaale Waarheden, ontworpen door Mr. Johann Michael Schmidt*: uit het Hoogduitsche vertaald door *Jacob Wilhelm Lustig*, Organist te Groningen; en gedrukt, te Amsterdam bij *A. Oloffsen*: alwaar men op het laatste van het 67 paragraaf, sprekende van de *instrumen-*

den der Hebreëen, bladz. 124, deeze uitdrukkinge leeste „De Heer . . . . . heeft de meeste” (naamlijk de gevoelens hieromtrent) „wederlegd; doch, men kan zijn; „te ver gehaald en onbewezen, gevoelen; al zo weinig „aanneemen.”

Verrede meesten; zouden wij denken, dat moeten gehouden worden voor naamen, welken aan die wijzen, waarop die *Psalmen* moesten gezongen worden, zijn gegeven: niet de eerste woorden van zeker lied; gelijk sommigen denken; maar naamen welken aan die wijzen waren toegeëigend: het kan weezen, dat er meerdere liederen zijn geweest, die bepaalde wijzen hadden, doch welken zijn t'zoek geraakt; maar het is te verwonderen, dat er dan evenwel niet één eenige, onder alle die *Psalmen* zelfs, zoude gevonden worden, met zulke eerste *Psalm- of Lied-woorden*, tot welken men gewezen wordt om die wijs naar te zingen: als *Psalmen* zijnde, die eenne zodanige vaste wijs hadden; wij gaan met stilzwijgen, voorbij, dat deeze wijzen zouden geweest zijn bekende fraatdeuntjens; en, dat deeze eerste woorden dier wijzen, of deuntjens, hier, bij de opschriften der *Psalmen*, zouden bedoeld worden: dit is niet alleenlijk zeer onwaarschijnlijk, maar bijkans onmogelijk: zoude men den staat'gen, en achtbaaren Tempeldienst bezwakt hebben met fraatdeuntjens; en de eerwaardige *Leviten* tot de fraatloopers zenden, om van hun hunne zangwijzen te leeren? even, als of derzelver kunstschool de fraatdeunerij niet ver te boven ware gegaan; gelijk, te recht, de Heer van Til, aanmerkt, bladz. 519? Neen! Dat is stoutelijk gegist, en volstrektlijk van allen schijn der waarheid ontbloot.

Wij bedoelen niet zulke naamen; maar naamen, welken aan die wijzen waren gegeven, het zij naar den naam des Uitvinders: (want, te stellen, dat niemand buiten Koning *David* daartoe in staat ware, is te belagchelijk,) het zij naar des tijds gelegenheid, het zij naar de plaats of zaak, waar op zij doelden of gemaakt waren, het zij naar de Uitvoerders, zo als boven bij *Gittich* aangetoond is; gelijk zeer veele opschriften der *Psalmen*, onzes bedunkens, daartoe overvloedige aanleiding geeven: want zelfs de Heidenen zangwijzen hadden, die aan sommige zaken, bij voorbeeld, Tempels en Godheden eigen waren, en des ook hunne bijzondere naamen hadden: vergelijk van *Til*, bladz. 150, 151 en 156; en dit strookt niet, zo

veel wij weeten, met de voorzetzeltekenen, van den Heere van *Til*, bladz. 511, opgegeven.

Die dit voor onwaarschijnlijk achten, wijzen wij naar de oude *Fransche Muzijk*, en zij zullen bevinden, dat dezelve bestempeld zij met naamen, van zaaken, tijden, plaatsen, en gelegenheden; alhoewel in dezelve dikwijls niets, dat met derzelve opschrift of betekenisfe overéénkomt, te vinden is; niettegenstaande, dat aan eenige weinigen ook wel eens onverbeterlijk voldaan worde: vergelijk *La Babillarde*, *La Badine*, *La Chasse*, *La Cavalcade*, enz. dit is wel van een jonger gebruik; maar dat neemt geenzins weg, dat diergelijk in vroegere tijden ook plaats kan gehad hebben; (gelijk dit nu in onzen tijd, in het verval geraakt zijnde, eenigzins wederom ten voorfehijn komt:) ten blijke hiervan, noch nader, zien wij een voorbeeld, in *David's Schiggajon*, bij *Psalm VII: vs. 1.*

SCHIGGAJON. De Randteknaars, op de Heilige Schrift, zeggen, dat dit woord van een ander *Hebreeuwsch* woord, welk *Dwaalen* betekent, komt: deeze *Psalm* schijnt gemaakt te zijn van *David*, toen hij vlugtende was voor *Saul*: toen was *David*, zekerlijk, *Dwaalende*: denkelyk, heeft *David*, als een liefhebber van het zingen zijnde, tevens ook eene wijs voor deezen *Psalm* gemaakt, en daaraan den naam van *Schiggajon* of de *Dwaalende*, gegeven; omdat hij beiden, *Psalm* en *Wijs* gemaakt had, toen hij *dwaalende* was: en, in vervolg van tijd, bij nader gebruik in den openbaarendienst des Heeren, deeze wijs, en deeze *Psalm*, dien naam behouden heeft: gelijk men ook wil, dat het *Arabisch* woord *Schaga*, betekent treuren, in finart en droefheid zijn: en 't *Hebreeuwsch* woord *Schagah*, zig vertroosten: zo dat men het ook zoude kunnen vertaalen, *Treurlied van David*, of *Troostlied van David*, het welk al op hetzelfde uitkomt om aan ons oogmerk te volden: zie *Calmet* als boven, tweede deel, bladz. 322.

Mogelyk zal hier tegen iemand inbrengen; dees term beoogt geene wijs: want dan moest er staan; om hieraan te voldoen, op de *Schiggajon*; gelijk bij de andere opschriften der *Psalmen*, staat, op de *Gittith*, of, op de *Neginoth*, enz; om, door het voorzettende woordjen, op, aanteduiden, op welke wijs, of op welk speeltuig zulk een *Psalm* moest gespeeld of gezongen worden: dan, er staat maar alleenlyk, *David's Schiggajon*: echter, komt het ons voor, dat die *Psalm*, met de woorden en wijze te gelijk, zodanig bekend ware; ja! genoeg voldoende, om beiden met deezen term te bestempelen: te meer, omdat ze beiden

ge.

gemaakt waren van *David*, toen hij *dwaalende* was: in diervoege, dat één naam voldoende ware, om beiden te benoemen: men vindt een' dergelijken term, bij *Habakuk*, *Cap. III: vs. 1*. Op *Sigjonth*: hierbij is het voorzettende woord, *op*, geplaatst: indien men nu deeze term gelijk sielt met dien van *Psalm VII: Schiggajon*; gelijk de Randtekenaars op de Heilige Schrift, daar schijnen heenen te willen; blijkt hier, door het voorzettende woord, *op*, dat dit lied, op eene zekere wijs, of speeltuig, moeste gezongen of gespeeld zijn geworden: waardoor bovengemelde zwaarigheid weggenomen is: de Randtekenaars op de Heilige Schrift, houden het ook voor eene wijze: vergelijk *Psalm LVI: vs. 1*, bij *Jonath Elem Rechokim*, de Randtekening; het welke de Randtekenaars zeggen, „dat „ sommigen dit houden voor een begin van zeker lied, „ bij de Jooden te dier tijd bekend, op welke wijze „ deezen *Psalm* gezongen zij: anderen zettén 't aldus „ over: *van de stomme duive* (*Hebr. duive der stomheid*) *in „ verre plaatsen*: waar door *David* hemzelven zoude ver- „ staan hebben, wezende ten dien tijde als eene duive, die „ uit haare plaatse verjaagd zijnde, treurt en geen geluid slaat.” Indien men nu zodanig *begin van zeker lied* verandert in de naam van *zeker lied*, zo voldoet dit zeer aan ons oogmerk; als kunnende deeze wijze waarop die *Psalm* gezongen zij, geheten hebben: *lied der stomme duive*, of *gezag der stomme duive*: even als men bij vooreeld in het Fransch heeft, bij sommige Muzijkstukken *La Languissante*, de kwijnende; *La Pensive*, de denkende, de mijmerende; *La Précieuse*; de kostelijke, de dierbaare; en dergelijke termen meer: gelijk ook dit *Schiggajon*, bij gemelden *Psalm VII: vs 1*, voor een gezang gehouden wordt, en wel volgens sommigen geweest zijnde, een *ongestadig gezang*, *springende van den eenen toon in den anderen*, gebruikt in groote benaauwdheid des harten, als de gedachten door de grootheid van het kruis, van het een op het ander vallen, en als verstrooid worden: zie de Randtekening aldaar: waardoor wij zouden verstaan, dat zulk gezang was zamengesteld geweest uit het oude *Enharmonyke* klankgeslacht; want dat was tog zeer oud; zijnde het denkelijk zo wel door de *Hebreën* als *Grieken* gebezigt: als komende in een gezang dat aandoenlijk zal zijn, en groot verdriet en benaauwdheid zal uitdrukken zeer te pas, daartoe ongemeen bekwaam en geschikt zijnde; en des, dit *ongestadig gezang*, *springende van den eenen toon in den anderen*, hierdoor moet begrepen worden: vergelijk *Enharmonico*, *Modo*, en *Systema*.

Dan, om tot het lied van *Habakuk* wedertekeeren, mogelijk moest dit lied gezongen worden, op de wijs van *Psalms VII*: omdat het ook eenigzins melding maakt van het dwaalen des volks *Israël*, door de woestijn; toen God, de Heer, hetzelfde uit *Egyptenland* geleid heeft; en waarbij geen voorzetsel noodig is: anders kan men het houden, voor een' naam welke deeze wijze droeg van *Treurlied van David*, *Treurzang van David*, of *Troostlied van David*, *Troostzang van David*, of gelijk bij *Habakuk* eigenlijk staat met het voorzetsel *op*; en des, *op het Treurlied van David*, *op den Treurzang van David*, of *op het Troostlied van David*, *op den Troostzang van David*.

Maar, laat ons voor een oogenblik, aan de bovengemelde tegenwerping toegeeven, en neemen zo men het wil: dan bewijst het echter, ten volle, dat dergelijke benaamingen gegeven werden, naar tijdsomstandigheden, waarvan ook de *Bijbel* vol is, wegens andere stoffen of zaaken; het zij aan de *Psalmen*, het zij aan de *Liederen* zelve: en, waarom dan ook niet aan derzelve *Wijzen*, waarop die moesten gezongen en gespeeld worden? zo dat het tog beiden, hoe men het opvatte, aan ons oogmerk voldoende is: en, dat dit zeer waarschijnlijk is, zien wij onder anderen wanneer wij het oog slaan op de schaal der oude *Grieken*, waarvan wij in het tweede deel, op den term *Systema*, zullen spreken; welke hunne toonen niet benoemden gelijk wij thans doen, met *a*, *b*, *c*. enz.; maar daaraan geevende zekere benaamingen; gelijk een dergelijke wijze bij de *Persiaanen*, en zo het schijnt, ook bij de *Chineezen*, nog tot deezen tijd plaats grijpt, zo als wij mede bij *Systema* zullen zien: vergelijk ook onder de *Apocryphe Boeken*, het *Boek der Wijsheid*, *Cap. XIX*: 17: alwaar wij leezen: „Gelijk de toon den naam van de „Melodie verandert.” Waaruit blijkt, dat er wijzen onder de *Hebreën* waren, welke hunne bijzondere en vaste namen hadden: ja! men stelt dat de Tempelmuziek, met uitmuntende *Melodiën* voorzien is geweest; en des zekerlijk ter onderscheidinge hunne bijzondere naamen zullen gehad hebben: zie *Brahe*, Redenvoering bij gelegenheid der inwijdinge van het nieuw Orgel, bladz. 8. in nota.

MACHICOTAGE. (*Fransch.*) Een term, welke men wil dat afkomstig is, van zekere Roomsche Geestlijken, genaamd *Machicots*, welke choordienaars zijn, in de hoofdkerk te Parys; en welke certijds na de choorkinders zongen: het is eigenlijk, een term van het Gregoriaansche gezang, en wordt gebezigd bij dat gezang, bij zekere passages, welke

opklimmen, en door eenen Diatonyken gang of nooten, de tuschenruimte van een ters vervullen, of bij diergelijke pasfages of gangen: hiervan heeft men ook in het Fransch, *Machicoter*; zingen zonder zig aan de zangnooten te houden; in gemelde hoofdkerk gebruikelijk.

MADRIGALE. (*Italiaansch.*) In het meervoudige *Madrigali*. In het Fransch *Madrigal*. In het meervoudige *Madrigals*: 't is eene zekere foort van doorwrochte Muzijkstukken, waarvan de woorden befaan in eene foort van punt dicht; zijnde eigenlijk een klein of kort *Poëtisch* liefdegedicht, van weinige versen, gemeenlijk ongelijk, in vrije en losse *Poëzij*, waarbij men de vrijheid heeft, de regelen naar welgevallen lang of kort door elkander te mengen, ja, al ware het ook, dat de eene regel op de andere niet rijmde; zijnde noch aan de regelmaatigheid van een klinkdicht, noch aan de hoofdpunten van een *Epigramma* of punt dicht gebonden; maar alleenlijk bestaande in eene tederheid en keurigheid van gedachten, die met eene schoone, edele, en cierlijke eenvoudigheid uitgedrukt is; eindigende doorgaands, door eene zinrijke, scherndere of snaakfche gedachte: wordende doorgaands aangemerkt als het kortste van alle de kleine foorten van dichtstukken, uitgezonderd het punt dicht: het geeft aan minder verzen plaats, dan als aan een klinkdicht of een rondeel; wordende in de mengeling der rijmklanken, en de verschillende foort van verzen, geen andere regel in acht genomen, dan de bevatting en de gemaklijkheid van den fchrijver: zijnde die foort van Muzijkstukken, in de zestiende, en in het begin van de zeventiende eeuw, in *Italien* zeer in zwang geweest; wordende gemeenlijk voor den zang gebezigd, waarvan men er toen ten tijde aantrof, die uit twee tot agt partijen of stemmen bestond, allen *obligaat*, ter oorzaake der *fugen*, waarvan deeze muzijkstukken vol waren: de *organisten* bezigden dezelve, wegens het *instrumentaale*, ook om op de *Orgels* uitgevoerd te worden; gelijk men wil dat dezelve eigenlijk eerst zijn uitgevonden voor dat speeltuig; zijnde naderhand voor het *vocaale* gebezigd, en daar op toegepast: veele voornaame *Componisten*, hebben hiervoor fraaje Muzijk zamengesteld, in eenen bijzonderen stijl, die aan zeer bepaalde wetten of regels verbonden was, die noemende in het Italiaansch, *Stilo Madrigalesco*; en, in het Fransch, *Style Madrigalesque*: madrigaale stijl.

MAESTRO. (*Italiaansch*) In het vrouwlijke *Maestosa*. Het komt van *Maesta*, majesteit, heerlijkheid, pracht, enz.

Maestro, majesteits, heerlijk, prachtig, grootsch. *Maestose-mente*; op een prachtige, heerlijke wijs; op zijn Majesteitsch: dees term wordt bij de Muzijk gebezigd, wanneer men iet verhevens wil uitdrukken, en indien in een muzikstuk prachtige en grootse *passages* gevonden wordt, die eene zekere deftigheid te kennen geeven: vergelijkt *Andante Maestro*, bij den term *ANDANTE*; en *Allegro Maestro* bij den term *ALLEGRO*: op zig zelve beschouwd, wordt het bedaard, niet spoedig, maar bezadigd gespeeld: bij voorbeeld als *Andantino*: vergelijk deezen; en zie ook waarmede het zeer veel overeenkomste heeft *POMPOSO*.

MAESTRO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke *Maestra*. Meester, kunstenaar; meesteres, kunstenaars. *Maestro* wil ook in enen ruimen zin zeggen, meesterlijk, kunstiglijk, kunstrijk, enz.; ook het voornaamste van iet, enz. hiervan heeft men *Maestro di Canto*. Zangmeester, een die iemand leert zingen, een die onderwijs in het zingen geeft. *Maestro di Capella*. Kapelmeester, het hoofd van eenige musiceerenden, die dezelve bestuurt, leidt, en door zijne wijze directie en schikkinge in orde houdt: van zo eenen wordt vereischt, dat hij de Compositie versta, op dat hij des te beter weete wat hij doet; al is het niet dat hij zijn werk maakt van te componeeren: want zo eenen, zal alle de musiceerende partijen, oneindig beter kunnen nagaan, dan eenen, die zijn kunst enkelijk maar in het speelen, op het een of ander instrument, bestaat; als weetende dikwijls zelf niet wat hij doet en uitvoert: in groote Operaas, en op groote Concerten, slaat zodanig een alleenlijk de maat, zonder medeteeleeren; op dat hij alle de musiceerenden des te beter zoude kunnen nagaan en in acht neemen: eene taak welke gantsch niet van de gemaklijkste is: want op zodanig een, komt het voornaamlijk aan: zo heeft men ook *Maestro di Musica*; Muzijkmeester: dat is; een die Lesfen geeft in de Muzijkkunst, het zij om op een speeltuig te leeren speelen, het zij in de zangkunst, om te leeren zingen: en *Maestra di Musica*; eene meesteres in de Muzijk, eene vrouw welke les geeft in de Muzijkkunst: ten opzichte dat deeze term ook wil zeggen, meesterlijk, en het voornaamste van iet, zo zegt men wel eens omden hoofdsleutel te kennen te geeven, *Chiave Maestra*, meester of meesterlijke sleutel; daar door verstaande, de voornaamste of hoofdsleutel: zie ten deezen opzichte verder *Chiave Maestra*, bij den term *CHIAVE*.

MAESTROSO. (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk, *MAESTOSO*.

MAGADIS *Μαγadis*; of *MAGADOS*; *Μαγados*. (*Grieksch.*) De *Genitivus*, 't teelend of 't barend geval van *Magas*: het

is een zeker speeltuig, dat bij de Ouden in gebruik was, hebbende sommigen vijf, en ook anderen twintig tot eenen-twintig snaaren; ook bekend onder den naam van groote *Pfalter*, in het Grieksch *Ψαλτήριον*, *Pfalterion*, in het Latijn *Pfalterium*: ter onderscheidinge, van de *Pectis*, welk een kleine *Pfalter* betekent: dit speeltuig, moest door de vingers bewogen worden, zonder slagveer of strijktok te bezigen: men stelt, dat hetzelfde, eigenlijk uitgevonden zoude zijn, van de *Lydiërs*; wordende de *Lydische* vrouwen, die dit speeltuig zeer wèl wisten te behandelen; *Pfalteria*, dat is *Pfalter-speelsters* genaamd: zie ook *PSALTERION*; en, vergelijk *PECTIS*.

MAGADISER. (*Fransch.*) Het is eigenlijk een term, welke bij de oude Muzijk, in het Fransch, van het Grieksche *Magas* is overgenomen; zijnde een klein kammetjen, dat onder de snaaren gezet wordt, om dezelve te verhoogen, of te verlaagen naar welgevallen: kunnende door dit middel, de toonen verdeeld worden, naar goeddunken, en des ook *oëtaafswijze*, gelijk het *oëtaafjen* van onze *Klavecimbel*s. Er werd bij de oude Grieksche Muzijk, in het Fransch door verstaan, *oëtaafswijze* te zingen, zo als bij voorbeeld, de vrouwen: die der mannen stemmen, onder elkander zingende, gemeenlijk een *Oëtaaf* van elkander verschillen, zijnde deeze zang dezelfde, als die, welke *Antiphonia* geheten wordt: zie des ook dit; en, vergelijk, hier onder, *MAGAS*.

MAGAS, *Μαγὰς*. (*Grieksch.*) Waarvan de Italiaanen gemaakt hebben, *Magada*: er wordt bij de Muzijk door verstaan, een klein kammetjen, dat los is, en bewogen kan worden, om het te zetten onder verscheidene plaatsen der snaar of snaaren van het *Monochordium*, ter afmeetinge van de graaden der toonen, en dezelve in alle bedenkelijke *intervallen* te verdeelen: het wordt, in goed Italiaansch, genaamd *Ponticello*; het welke wil zeggen, een bruggetjen, eene kleine brug: *Ponticulus*, in het Latijn. In het Fransch, noemt men het, *Chevalet*; de kam der speeltuigen, waar de snaaren op rusten: welks betekenis, volmaaktlijk, hiermede overéénstemt; als strekkende wezenlijk tot een bruggetjen, kam, of steunsel, voor de snaaren.

Sommigen willen, dat men door deeze term, ook moet verstaan, den zangbodem van een speeltuig; als bij voorbeeld, die van een citer, luit, viool, klavecimbel, hakebord, enz.: want, (zegt men,) volgens de aantekening van *Hesychius*, wil het te kennen geeven. „ Een „ vierkant berd van een bultig, gebogen gestalte, 't geen „ boven zig heenen, den loop der citer-snaaren ontvangt,

„ en 't geluid versterkt.” Zie van *Til*, Dicht- Zang- en Speel-kunst, blad. 99 en 100.

Dan, de kam der speeltuigen, is ook doorgaands bul-
tig, dikwijls vierkantig, als bij voorbeeld, die der viool,
ontvangt mede boven zig de snaaren, en zonder hetzelfde,
zoude dat slag van speeltuigen geen sterken of voldoende
toon geeven: ten anderen wil in het Grieksch *Μαγὰς*,
ἄδος, *Magàs*, *ádos*; eigenlijk zeggen, eene zoldering, de
snaaren der citer of luit ophoudende: zo dat door *Magas*
moet verstaan worden, de kam der speeltuigen, en geen-
zins den zangbodem: want deeze houdt de snaaren niet op;
maar de kam die op den zangbodem rust, waarop eigenlijk
de snaaren rusten, den loop der snaaren ontvangende.

Men wil ook dat het de naam van twee speeltuigen der
Ouden zij; het eene van de snaaren soort, en het ander
een soort van fluit, die men zegt dat zeer hooge, en zeer
laage toonen tevens, voorgebragt heeft: vergelijk, hier
vooren, MAGADIS.

MAGAZIN, of **MAGASIN**. (*Fransch*.) Voorraadhuys. *Magazin*
de Musique; voorraadhuys van Muzijk: te weeten; waarin
dezelve bewaard wordt, het zij, die aan de *Opera*, *Con-*
cert, enz., behoort, of waarin men dezelve opleidt om
te verkoopen.

Volgens *Rouffzeau*, wordt ook door deeze term ver-
staan, zeker huys, behoorende aan de *Opera* te *Parys*, al-
waar de *Directeurs*, en de andere perſoonen, aan de
Opera behoorende, wonen, en in welke een klein too-
neel is, ook *Magazin* genoemd, of toneel van het *Ma-*
gazin, op welke de eerste *repetities* gehouden worden.
„ Het is,” zegt hij, „ *L'Odeum* van de Franſche Muzijk:”
vergelijk, ten deezen opzichte, verder, de term *ODEUM*.

MAGGIORE; (*Italiaansch*.) zijnde voor het manlijke en
vrouwlijke; even als in het Latijn, *Major*: in den Geni-
tivus of Teler, *Majoris*: in het Fransch, *Majeur*; in het
vrouwlijke *Majeure*: het wil eigenlijk zeggen, grooter of
grootste: dan men verſtaat er bij de Muzijk door, alle de
intervallen, welke in vergelijkinge der kleinere, grooter
zijn; maar voornaamlijk, die welke van denzelfden naam
grooter zijn, dan die *intervallen*, welke men eigenlijk
klein of kleine noemt: alle *intervallen* kunnen vergroot,
en ook verkleind worden: zo zegt men, bij voorbeeld,
van de grooter ſprekende, (om ze niet allen optenoc-
men,) *Terza Maggiore*; grooter *ters* of drie. *Seſta Mag-*
giore; grooter *ſext* of zes. *Settima Maggiore*; grooter *ſep-*
tima of zeven, enz: de *ters*, en de *ſext*, het zij die

groot, vergroot, klein, of verkleind worden, laaten echter niet na *Consonanten* te zijn, en als zodanig aange-merkt te worden: daarentegen, kan de *Quart*, de *Quint*, en het *Octaf*, niet vergroot, of verkleind worden, zonder *disfoneerende* te worden: gelijk de *Seconde*, de *Septima*, en de *Nona*, het zij die vergroot, of verkleind worden, *disfonanten* blijven: zie, ter meerdere ophelderinge, onze zestiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, en vooral aldaar Plaat 6, Fig. 4 en 5; en, vergelijk, de term *MINORE*.

Dees term wordt ook gebezigd, ten opzichte der *moders*: te weten; wanneer een Muzijkstuk, over de groote *ters* gaat; welke ten opzichte van de mode der kleine *ters*, grooter is: wordende genoemd *Modo Maggiore*: waarom men dikwijls de term *Maggiore* en *Minore* vindt, om te kennen te geeven, dat zodanig stuk waarbij zulks gevonden wordt, of uit de groote of uit de kleine *ters* *gecomponeerd* is: vergelijk, ten deezen opzichte, onze twaalfde les, van den *Catechismus der Muzijk*, en den term *MINORE*.

MAGNIFICAT. (*Een term van het Brevier of Getijboek der Roomsche Kerk.*) Het is de derde persoon van het *singularis numeri* of enkelvoudig getal, der *Tempus praesens*, of den tegenwoordigen tijd, van de *Indicativus modus*, of aantonnende wijze, van het Latijnsche *Verbum* of werkwoord *Magnificare*, groot maaken: men verstaat er door bij het *Gregoriaansche Gezang* der Roomsche Kerk, zekeren lofzang, welke in de gezegde Kerk gezongen wordt; zijnde de Lofzang van *Maria*, waarvan de woorden beginnen, *Magnificat: anima mea Dominum!* dat is: „Mijn ziel maakt groot den Heer!” dezelve wordt in het Nederduitsch zo wel als in het Latijn gezongen, en is het woord *Magnificat* bij dat gezang, hiervoor ook in het Fransch en Engelsch overgenomen.

MAGNIFIQUE. (*Fransch.*) Heerlijk, prachtig, grootsch, kostelijk, treffelijk: *Magnifiquement*; prachtiglijk, op eene treffelijke, heerlijke wijze: deeze term wordt wel eens gebezigd, om er een Muzijkstuk mede te bestempelen; wordende doorgaands daarbij het *mouvement* of de beweging nader bepaald: als, *Allegro*, *Andante*, enz. dit daarbij niet gevonden wordende, moet men, op den inhoud van het stuk zelf acht geeven; kunnende anders gespeeld worden, als *Allegro Moderato*, of *Allegro Maestoso*, waarmede het veel overeenkomst heeft: vergelijk deezen.

MAJESTUEUX. (*Fransch*) Staatig, deftig, verheven, hoogachtbaar, majesteitsch: in het vrouwlijke *Majestueuse*, fiatige,

- deftige, verhevene. *Majestueufement*; staatiglijk, op eene achtbaare, staatige wijze: men bezigt een van deeze termen wel eens, om er een muzikstuk mede te beftempelen; zijnde een muzikstuk dat verhevene, staatige en deftige pasfages heeft: wordende ook staatiglijk, deftiglijk, gefpeeld, en des, wat langzaam; bij voorbeeld als *Andante Moderato*, of, waarmede het veel overeenkomst heeft, *Andante Maestoso*: vergelijk deezen.
- MAJEUR**, en **MAJEURE**. (*Fransch*.) Zie **MAGGIORE**.
- MAIN HARMONIQUE**. (*Fransch*.) Zie *Manus Harmonica*, bij den term **MANUS**.
- MAJOR**, en **MAJORIS**. (*Latijn*.) Zie **MAGGIORE**.
- MAJOR-BAS**. (*Een Orgel-term*.) Deeze term is van het Latijnsche woord *Major*, grooter; en van het verbasterde Latijnsche woord *Bassus*, bas, zamengefteld: het wil zeggen, grooter bas: te weten; een groote zwaare bas: men beftempelt met deezen term, een *register* in het *orgel*; zijnde eene *pedaalftemme*; een open pijpwerk: dezelve is allerheerlijkst in een orgel, om grond en deftigheid, aan de andere geluiden bijtezetten: men treft ze niet kleiner, dan 16 voet in toon, aan.
- MAJORITÉ**. (*Fransch*.) Grootheid, meerderheid: de *Quart*, de *Quint*, en het *Octaaft* leiden gene vergrooting; en ook geene verkleining, zonder van hunne zuiverheid te verliezen, en des *disfoneerende* te worden; daar de *Ters*, en de *Sext* zulks dulden: vergelijk onze zestiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 6, Fig. 4 en 5, en boven, de term **MAGGIORE**.
- MAI SEMPRE**. (*Italiaansch*.) Altoos, altijd: zie ook, (hoedanig het ook gefchreven wordt,) *Sempre Mai*, bij **SEMPRE**.
- MAITRE**, **MAITRE A CHANTER**, *Maitre de Chapelle*, *Maitre de Musique*. (*Fransch*.) Zie **MAESTRO**, en verder aldaar *Maestro di Canto*, *Maestro di Capella*, en *Maestro di Musica*.
- MANCA**. (*Italiaansch*.) Zie **SINISTRA**.
- MANCANDŪ**. (*Italiaansch*.) Deeze term komt van *Mancare*, afneemen, verliezen, verminderen, vervallen. *Andar Mancando*, al zachtjes afneemen, al zachtjes verdwijnen, al zachtjes vervallen: *Mancante*, afneemende, verminderende: te weten in fterkte: dat is, de fterkte eens toons of toonen afneemende, verdwijnende, verminderende, en als verliezende en vervallende in fterkte te fpeelen: moettende zodanige pasfages waarbij één van deeze termen gevonden wordt, zodanig worden voorgedragen, dat de geluiden allengskens afneemen en verminderen, allengskens zachter, al verdwijnende in fterkte, en als op niet uitloopen: het wordt ook

door dit teken

uitgedrukt, zie ook DIMI-

NUENDO, PERDENDOSI, SMORZATO, enz.

MANDOLE. (*Een zeker Snaar speeltuig.*) Het is de *Spaansche Gitaar*: zie des hiervoor GUITARRA.

MANDOLINA. (*Italiaansch.*) In 't Fransch *Mandoline*. Het is een zeker bekend speeltuig zodanig genaamd; zijnde eene soort van heele kleine *Luit*, waarvan het ligchaam de gedaante heeft van een halve meloen (even als de *Luit*,) met eene toets, waarover de snaaren gespannen zijn: hebbende agt snaaren: te weeten; vier reien dubbelde snaaren; moetedie die vier reien snaaren, ieder derzelve *unifoon* gesteld worden: de stelling is eenerlei als die der viool; wordende in *quinten* gesteld, even als de viool; en met een pennetjen gespeeld: een pennetjen of schacht eener vogelstruis is hiervoor het beste; welke aan het einde waarmede de snaaren geraakt worden, plat en rond moet gesneden zijn; zodanig als bij de hier nevenstaande Plaat onder de *Mandoline* te zien is: dezelve wordt dus besnaard, G, of de onderste snaar, een gesponne snaar op zijden, en de tweede van die zelfde reie, een ijzeren klaviersnaar No. 8, welke een *oktaaf* hooger *geaccordeerd* of gesteld wordt dan die op zijden gesponnen snaar: D, gedraaide koperen klaviersnaaren van No. 6. A klaviersnaaren No. 7. En, E, fijne vioolsnaaren: zie de schaal daarvoor op de hier nevenstaande Plaat 37. Die voor dit speeltuig eenige verdere handleidinge begeert, zie zeker werkjen daarvoor in het licht gegeven, onder den tijtel van *Methode Raisonnée pour passer du Violon à la Mandoline*: vervaardigd door Mr. *Leone de Naples*; gedrukt te Parys, bij Mr. *Bailleux*, Md. de *Musique ordinaire de la Chambre et des menus plaisirs du Roi*, rue *S^t. Honoré à la Regle d'or*: zo ook, *Methode pour apprendre à Jouer de la Mandoline*, par Mr. *Pietro Denis*, mede te Parys gedrukt.

MANDORA. (*Italiaansch.*) In 't Fransch *Mandore*: 't is eene soort van kleine *Luit*, bekend onder den naam van *Mandoor*, welke men afgeleid heeft van de *Spaansche Gitaar* of *Mandole*; waarvan wij gesproken hebben bij den term *Guitarra*: zie verder de schaal aldaar voor dit speeltuig.

MANÉROS. (*Een Grieksche term.*) 'T is eene soort van rouwzang bij gelegenheid van eenen dooden, van ouds in gebruik geweest zijnde bij de *Egyptenaaren*; even als onder de *Grieken*, die, welke zij *Jalemos*, en *Linos* noemden: men wil dat deeze zang, dien naam zoude draagen, naar dien van één' hunner Prinzen, op wier begraavenis, en

rouwmisbaar dezelve zoude gezongen zijn geweest; zijnde eigenlijk dezelfde zang, welke *Linos* genaamd was; ook onder de *Egyptenaaren* gezongen zijnde geworden; doch door hun naar den naam van dien Prins, *Manéros* geheeten: vergelijk, *Falemos*; en, zie ook, *LINOS*.

MANGONES. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Venalitarii*. Zodanig werden onder de *Grieken* en *Romeinen* genoemd, die geenen, welke handelaars waren in slaaven, die opkoopeude, enkelijk om de fraaiheid van hunne stem; die zij dan oefenden en op maaltijden en andere gelegenheden lieten uitgaan, om met hun gezang voor hunne meesters winst te doen; of om, geoefend zijnde, naderhand met winst te verkoopen: van hoedanig eenen *Macrobius* elders gewaagt, die zijn zang- en speelkundige slaaven, voor *Augustus* bragt, om ze aan zijn Majesteits dienst over den maaltijd opteofferen: zie ook, *VENALITARIJ*.

MANICORDON. (*Grieksch Latijn.*) Het is een zeker snaarspeeltuig, in de gedaante van een *spinet*, waarvan de snaaren, gelijk van het *klavecimbel*, door lapjens laken gestopt worden, een *Manichord*; zijnde deeze lapjens laken zodanig ingericht dat die de snaaren haar geluid beneemen, verdooven en verzachten: wordende hierom ook het stomme *spinet* genoemd: het wordt veel gebruikt in de *nonnenkloosters*, om dat er de *nonnen* op speelen kunnen, zonder die stilte te flooren, welke zij verpligt zijn in haare *cellen* in acht te neemen: vergelijk *CLAVICORDIUM*.

MANUAAL. (*Een Orgel-term.*) Deeze term is ontleend van het Latijnsche woord *Manus*, hand: zo heeft men den term *Groot Manuaal*, wsaardoor verstaan wordt de Orgelkas, met de voornaamste stemmen of *registers*; wanneer er meer dan één *handklavier* bij het *Orgel* gevonden wordt: daarentegen, wordt de kas, die vooruitsteekt, het *Rugpositif* genoemd, om dat de speeler met den rug daar naar toe zit: of zo dezelve beiden in ééne kas werken, wordt het *Borstpositif* genaamd; omdat men alsdan met de borst hier naar toe zit: zo er drie *klavieren* bij een *Orgel* gevonden worden; noemt men het, of *een Manuaal*, *Rug- en Borst-positif*; of *een Boven- en een Onder manuaal*, en een *Borst-positif*: bij vier *handklavieren*, of *twee Manuaalen*, *Borst en Rug positif*; of *twee Manuaalen*, *een Borstpositif*, en een zogenaamd *zijdewerk*; en bij vijf *handklavieren*, zelfs *twee zijdewerken*.

De term *Manuaal*, komt (gelijk wij boven reeds gezegd hebben,) van het Latijnsche woord *Manus*, hand; *Manuaalis*, handsch, handlijk, met de hand gegrepen; zijnde dee-

ze term toegepast op de *handklavieren*, om dat dezelve door de handen bespeeld worden, in tegenstellinge van het *voetklavier* of *Pedaal*, van het Latijnsche woord *Pedes*, voeten: vergelijk ten deezen opzichte PEDALE.

MANUDUCTOR. (*Latijn.*) In het Fransch, *Manuducteur*; willende eigenlijk zeggen handleider: dan, men verstaat er door, eenen die bij de Ouden de maat sloeg, door middel van de hand: een Taet- of Maat-voerder: zie, ter meerdere ophelderinge, verder CORYPHAEUS.

MANUS. (*Latijn.*) In het Italiaansch *Mano*; bij verkorting *Man*. In het Fransch, *Main*: het wil zeggen, hand, de hand: hiervan heeft men *Manus Dextra*, *Mano Destra*, en *Main Droite*: rechterhand: te weten; dat voor de rechterhand is, of met de rechterhand moet gespeeld worden: men vindt dit wel bij stukken voor het klavecimbel; geëvende te kennen, dat, alwaar dit, of bij verkortinge M. D. bij staat, met de rechterhand moet gespeeld worden; in tegenstellinge van *Manus Sinistra*, *Mano Sinistra*, *Main Gauche*, of bij verkortinge M. S. of voor het Fransch M. G. het welke met de linkerhand moet gespeeld worden, en waarvan wij hier onder ook nog nader zullen spreken: kunnen men hiermede ook vergelijken M. D. en M. S. verder heeft men nog van deezen term, den term *Manus Harmonica*, *Mano Harmonica*, of *Main Harmonique*. Harmonische hand; zijnde de naam, welke Guido Aretinus gaf, aan zijne Gamme of Schaale, welke hij uitgevonden had, om aantoonen de overéénkomst van zijn zesnaarig Systeem, zijne zes letters, en zijne zes syllaben, met de vijf Tetraëorden der Grieken: te weten; zekere applicatie of toepassing van zijn Systeem, op de vingers, leden, en kneukels der linkerhand, om het geheugen te gemoed te komen, wegens alle de veranderingen, en verschikkingen in de benamingen der toonen, welke daarbij plaats hadden. Hij verbeeldde de Gamme of Schaale, onder de gedaante van eene linkerhand; op de vingers derzelve waren getekend alle de toonen of nooten der Gamme of Schaale, zo door de overeenkomende Letters, als door de Syllaben, welke hij daarbij gevoegd hadde; moettende door de regels der Muance, overgaan van een Tetraëchord, of van eenen vinger tot den anderen, naar de plaats alwaar de twee halve toonen van het Octaaf zig bevonden; het zij over B natuurlijk, het zij over B-Mol: dat is te zeggen; naar dat de Tetrachorden vereenigd of gescheiden waren. Deze Harmonische hand, is in gebruik gebleven om de nooten te leeren benoemen, tot dat de

Si voor eene zevende benaming is ingevoerd, welke de *Muance* heeft doen vervallen, en vervolgens ook deeze *Harmonische hand*, welke diende om zulks te verklaren; kunnende men hiermede vergelijken de termen *Gama*, *Muance*, en *Systema*: eindelijk heeft men nog van deezen term, den term *Manus Sinistra*. *Mano Sinistra*, en *Main Ganche*, of bij verkorting *M. S.*, of voor het Fransch *M. G.* *Slinkerhand*; naamlijk, dat voor de *slinkerhand* is, of met de *slinkerhand* moet gespeeld worden, en waarvan wij hier boven bij den term *Manus Dextra* gesproken hebben.

MARCHARADA. (*Italiaansch.*) Zie eigenlijk, **MASCHE-RADA.**

MARCHER. (*Fransch.*) Het wil zeggen, gaan, gang: te weten; zekere beweging, of zekeren gang gaan, om zig van de ééne naar de andere plaats te begeeven; gelijk er eigenlijk bij de Muzijk door verstaan wordt, een gang van zekere geluiden, die elkander volgen in eene geregelde orde: zo zegt men bij voorbeeld, *Marcher à Contretems*; tegen de maat gaan: *Marcher par Mouvemens Contraires*; door tegenstrijdige bewegingen gaan: te weten; gesproken van geluiden, passages, enz., welke tegen de maat, en door tegenstrijdige bewegingen werken.

MÁRCIA. (*Italiaansch.*) Waarvan men ook gemaakt heeft, *Márcia*; doch het welk eigenlijk moet zijn *Márcia*. In het Fransch, *Marche*. In het Engelsch, *March*. In 't Nederduitsch *Marsch*; zijnde een staatig en ernsthaftig, doch gemoedopwekkend muzikstuk, dat gebezigd wordt, voor eene optrekkende krijgsbende, in het oorlog, of op de parade; dienstig om heldenmoed en onbevreesdheid in te boezemen: wordende doorgaands, het *mouvement* niet nader bepaald zijnde, genoegzaam als *Andante* gespeeld: echter heeft men ook eene foort van marschen, bekend onder den term van *vaandelmarsch*, wordende deezen genoegzaam als *Allegretto* gespeeld: door *Marche*, wordt in het Fransch ook te kennen gegeven, het klavier, den toets, of de greep van het orgel, klavecimbel, of ander speeltuig; ook het voetklavier of pedaal, van het Orgel, of Klokken-spel, de treë van het Orgel, enz; kunnende men, verder, ten deezen opzichte, tot meerdere ophelderinge, vergelijken, den term *Tafo*: verder heeft men nog van deezen term, de termen *Márcia Funebre*, en *Marche Funebre*; willende zeggen doodmarsch, doodenmarsch; voor eene uitvaart, lijkstatie of begravenisse, dienende. *Márcia Alternativa* en *Marche Alternative*, willende te kennen geeven, een marsch, welke bij beurten, de een na den anderen,

moet gespeeld worden, kunnende men, ter meerdere op-
helderinge, verder vergelijken den term *Alternativo*. *Márcia*
Maestosa, en *Marche Majestueuse*; majestueuse, heerlijke,
prachtige, grootfche marsch: te weeten; welke iet meer
dan gemeene pasfages heeft; wordende flaartig en ernst-
haftig gespeeld, wat langzaamer dan de gewoonlijke mar-
fchen; bij voorbeeld als *Andantino*: eindelijk heeft men nog
van deeze term, *Márcia par la Cavallerie* en *Marsche pour la*
Cavallerie: marsch voor de cavallerie, of 't paardevolk, de
ruiters of dragonders; wordende doorgaands als de andere
marschen, in de trant eener *Andante* gespeeld.

MARIN-TROMPET. (*Een Snaar-speeltuig.*) Zie **TROMBA MA-**
RINA

MARQUATA. (*Italiaansch.*) In 't Fransch *Marqué*. Het wil
zeggen, tekenen, iet met nadruk doen gewaar worden:
bij de muzik verstaat men er eigenlijk door, zekere *manier*
of wijze van voordragt of speeltrant: het *Marquato* komt
tusfchen de voordragt der *Softenuto*, en die der *Staccato*:
zo als in eene *Andante Softenuto* de nooten slepende en aan
elkander voorgedragen of gespeeld worden, en integere-
deel, in eene *Andante Staccato* de nooten geheel afgezon-
derd worden, als of er *pauzen* of zwiigens tusfchen de noo-
ten stonden, zo verbindt het *Marquato* gelijk beide in zig,
en komt tusfchen dat beide in: in eenen *Marquato pasfage*
behouden de nooten ieder zijn eigen *accent* of ftreek, en
worden volgens hunne volle waarde, zo als het gefchre-
ven staat, afgespeeld; daar die van het *Staccato* met zwiigens
doorzaaid is: bij voorbeeld, Fig 1, van Plaat 40, achter de
Letter M. zouden de nooten in *Softenuto*, wanneer die door
het fleepteken zamen verbonden waren, zodanig voorge-
dragen worden, dat het *gepunteerde* agtendeel, met het
volgende zestiende deel in ééne fleep, en bijgevolg op
snaar-instrumenten in éénen boogfreet gespeeld worden:
daar in tegendeel, in het *Marquato* moet dat zestiende deel
eenen even zo fterk *accent* of ftreek bekomen, als het
gepunteerde agtste deel; en alzo op de *snaar-instrumenten*,
een iedere noot, ook haaren bijzonderen, en duidelijke
boogfreet hebben, zonder die echter als *Staccato* te be-
handelen: het wordt na het *Softenuto* of na het *Staccato* ge-
bezigd, om aanteduiden, dat de nooten nu noch slepende,
noch fterk afstootende, maar ieder in eenen bijzonderen ge-
maatigden ftreek moeten gespeeld worden.

MARQUE. (*Fransch*) Teken. *Marque de Repetition*; teken van
herhaaling, herhaalingsteken: te weeten, repetitie: zie
onze zesde les van den Catechismus der Muzik, bladz. 19

en 20. *Marque de Silence*; teken van stilzwijgen, stilzwijgens teken: naamlijk; pause: zie mede onze zesde les, Plaat 2, Fig. 15, 16 en 17; en verder, *SEGNO*, *RIPRESA*, en *PAUSA*.

MARTELLEMENT. (*Een Fransche Term.*) Men verstaat er door een zeker *agrement* bij de Fransche Muzijk in gebruik zijnde: te weten; wanneer men daalt van een noot op een ander door een *triller*, de eerste noot eenigzins met sterkte aanhoudende, en die doende voorduuren, tot op den tijd der tweede noot; vallende vervolgens op de tweede noot, door een enkele aanraaking der stem: dit wordt genoemd een *Martellement* maaken: zie Plaat 40. achter de letter M. Fig. 2.; (a.) hoe die *passage* geschreven wordt, en (b.) hoe zij moet uitgevoerd worden.

MARTIAL. (*Fransch.*) Heldhaftig, manhaftig, en des, niet schielijk; maar met kracht, ernsthaftig en deftig: het wordt genoegzaam gespeeld als *Maestro* waarmede het veel overéenkost heeft: vergelijk des *MAESTOSO*.

MASCHARADA, MASCHARADA, of MASCARADA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Mascarade*: een mommendans; of een dans bestaande uit eenige *Airs* van verscheidene bewegingen, en maaten, doorgaands kluchtig en plat; gemaakt voor eene *Maskerade*.

MASSIMO. (*Italiaansch*) In het vrouwlijke *Massima*: het wil zeggen, de grootste, allergrootste: zo is *Intervallo Massimo*; een *interval* welke het allergrootste is, dat uitgedrukt kan worden; bekend onder den naam, van ver-grootste: zie onze zestiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 6, Fig. 5, en, *Sistema Massimo*, een *Sistema* dat het allergrootste, allernutgestrekte en allernutgebreidste is, welk er gevonden wordt: vergelijk *SYSTEMA*: even zo is *Nota Massimo* eigenlijk de grootste *noot* bij de muzijk: te weten in waardij: dan, bij de oude muzijk, werd daardoor verstaan, eene *noot* van eene langwerpige vierkante gedaante; duurende in waarde agt maaten: zie ook, ten deezen opzichte *MAXIMA*, en verder *NOTA*.

MATADORS. (*Een Spaansche Term.*) waarvan men ook gemaakt heeft *Matadoors*: sommigen vertaalen dit, *Concertisten*, ter onderscheiding van *Ripienisten*: dan, hoe men dit hierop wil toepassen, betuigen wij niet te weten: want *Matador* was eigenlijk een *compagnie* vrijwillige soldaaten van tweehonderd man, welke de *Barceloniërs* in het jaar 1714 oprichtten, toen zij tegen *Philips den vijfden* streeden: zij waren met degens, inaphaanen en pistoolen voorzien, en gingen geduurig langs de straat; ook hadden zij

bevel, om allen de gene, die het geringste tegen het *Gouvernement* redencerden of murmureerden, te dooden. *Matadoras* heet eigenlijk in het Spaansch doodslagers of moordenaars: wil men het echter onder de muzijkaale termen geplaatst hebben, zo zoude men er voegelijk zodanigen door kunnen verstaan, welken men wel eens radbraakers noemt, en des knoeijers die de muzijk bederven en radbraaken: vergelijk ten deezen opzichte CROQUE-NOTE.

MATUTINA. (*Latijn.*) In het meervoudige, *Matutinae*. In het Italiaansch, *Matinata*. In het meervoudige, *Matinate*. In het Fransch, *Matine*. In het meervoudige *Matines*. Het is de naam, die men gemeenlijk geeft aan Kerkdiensten, welken bij nacht, of eigenlijk zeer vroeg in den morgenfond, in de Roomsche Kerk gehouden worden: men vindt er bij de Roomsche Katholijken tot drie bijzondere reizen, op ééne nacht, en men noemt ze hier te Lande *Metten*: oudtijds was het een Dienst, dien men met het aankomen van den dag, waarvan het eigenlijk *Matutina* genoemd wordt, verriichte: want *Matutina* wil zeggen, van den morgen, dat 's morgens geschiedt: waarom de Latijnen het noemden *Laudes Matutinae*; morgen-lovingen: worden de thans *Matutina* lof- en dank-zegging genaamd: hiervan zekere *Matutinen* of morgen- of ochtend-gezangen, welken des morgens in de Kloosters en Roomsche Kerken gezongen worden, anders vroeg-metten geheten.

MAXIMA. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Massima*. In 't Fransch, *Maxime*. Het wil eigenlijk zeggen, zeer groot, heel groot; de grootste, allergrootste: dan, dus werd bij de Ouden genoemd, eene noot hebbende eene langwerpige vierkante gedaante, met een staart of streep aan de rechterzijde, of ook wel in het midden; wordende door sommigen ook geschreven zonder staart: duurende in waarde agt maaten: doch, dezelve is bij de *moderne* of hedendaagsche muzijk in geen gebruik, en bij de Ouden zelfs overlang vervallen, zedert dat men in zwang gebragt heeft, om de maaten van elkander te scheiden, en de ronde nooten, aanéentebinden, door middel van een boogjen, om de voortduuring des toons te kennen te geeven: zie verder, ter meerdere ophelderinge, NOTA.

M. D. Met deeze Letters wil men, bij *klavierstukken* te kennen geeven, dat die *passage* waarbij zulks staat, met de rechterhand moet gespeeld worden; willende eigenlijk betekenen *Manus Destra*, of *Mano Destra*: het welke wil zeggen, rechterhand: zie ook, ter meerdere ophelderinge, *Manus Dextra*, en *Mano Destra*, bij den term MANUS.

MEASURE. (*Engelsch.*) Zie MISURA.

M DIA. (*Latijn.*) Zie MESE.

MEDIANTE (*Italiaansch, en ook Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, middenkomende, of tusfchenkomende: dan, men verstaat er bij de Muzijk door, de *ters* des *hoofdtoons*: zot is, bij voorbeeld, E, de *Mediante* van C: men noemt hes *Mediante*, om dat het is de middenste van het *accoord* de *hoofdtoons*; komende in het midden van dit *accoord*, tusfchen den *hoofdtoon* en *middentoon*: verdeelende des dat *accoord* in twee *terfen*: de *Mediante* bepaalt de *modes* der groote en kleine *ters*, en wordt hierdoor te kennen gegeven: het wordt ook wel genoemd *Représentant*, en *Suppoost*: zie des ook deezen; en vergelijk, onze twaalfde les van den *Catechismus der Muzijk*.

MEDIARUM EXTENTA, MEDIARUM PRINCIPALIS, en MEDIARUM SUB PRINCIPALIS. (*Latijn*) Het zijn drie snaaren of toonen van het Systema der Ouden. *Mediarum Extenta*, wil zeggen, middenste gespannen; wordende deeze snaar, of toon, gevonden in het Tetrachord, *Méfon* geheten: zijnde het tweede Tetrachord van onderen opwaards tellende; waarvan het de derde snaar of toon is, overéénkomende met onze *g* van het klein Octaaf, ook genoemd wordende *Lychanos-Méfon*, en *Méfon-Diatonos* *Mediarum Principalis*; voornaamste der middenste: deeze is de laatste snaar of toon, van het eerste Tetrachord, *Hypaton* geheten, welke ook tevens de eerste is, van het tweede Tetrachord, *Méfon* genaamd; omdat deeze twee Tetrachorden, aan elkander verbonden zijn; komende deeze snaar of toon overéén met onze *e* van het klein Octaaf: het is hetzelfde, als *Hypate Méfon* *Mediarum sub Principalis*; voornaamste onder de middenste; wordende deeze snaar of toon gevonden, in het Tetrachord, *Méfon* genaamd; waarvan het de tweede snaar of toon is; overéénkomende met onze *f* van het klein Octaaf; *Parhypate-Méfon* is hetzelfde: zie verder, ter meerdere ophelderinge, de Schaale der oude Grieken, bij **SYSTEMA**.

MÉDIATION. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, tusfchenpraak of tusfchenkomst, middeling, bemiddeling: dan, bij de Muzijk wordt er door verstaan, eene zekere verdeling of scheiding van ieder vers van een *Psalm* in twee *partijen* of deelen, waarvan het eerste deel gezongen wordt, door het ééne *choor*, en het tweede deel door het andere *choor*, gebruikelijk in voornaame Roomsche Kerken, alwaar met onderscheidene *chooren* gezongen wordt.

MEDIUS, en MEDIUM. (*Latijn.*) middenst, in 't midden, dat

dat in 't midden is, of in 't midden bestaat: *Medium Vocis*: het midden der stemme; te weeten; de plaats der stemme welke het midden houdt, tusfchen het hooge en het laage: dit is de plaats der stemme, welke de natuurlijkste, en des ook wel de fraaifte en zuiverfte toonen zal opleveren: want te veel naar de hoogte, of te veel naar de laagte zig begeevende, wordt de stem, voor de meeste menschen, of valsch, of verliest zeer veel van haare natuurlijke bevaligheid: waarom men dan ook bij het componeeren van muzikstukken voor de stem, daarop diende acht te geeven. *Medius*. Men verstaat bij een driestemmige muziek, er door, de middenstem of middenpartij; wordende de bovenste, *Cantus* en de onderste *Bassus* geheten: hiervan heeft men ook: *Medius Harmonicus*; het welke wil zeggen, midden overéénstemmende: te weeten; eene overéénstemming welke in het midden is: gelijk er dan ook eigenlijk door verstaan wordt, de ters eens drieklanks, de middenste toon of noot eens accoords: naamlijk; de ters: liggende deeze in het midden, van dien Harmonischen slag, en hierom zodanig genoemd; verdeelende dat accoord in twee terfen, waarvan de eene groot, en de andere ters klein is: vergelijk, hier voor, *MEDIATE*.

MEGALESIA. (*Latijn.*) Zeker spel dat te *Romen* ter eere van *Cybele*, de moeder der Goden, gehouden werd; werdende eerst aangevangen, door het *fluiten spel*, wanneer de Afgodinne zittende in een rosbaar gedragen werd voor ieders oog, op de schouders van vrije lieden, door het midden der stad, waarbij zig onder die ommedragt, de *trommels* en *cymbaalen*, lustig lieten hooren: deeze *Cybele*, welke ook *Rhea* geheten wordt, is geweest de vrouw van *Saturnus*, en de Moeder van *Jupyn*: men wil dat men door *Saturnus* niemand anders moet verstaan dan *Noach*, en door *Jupyn*, niemand dan *Cham*; gelijk zijn zoon *Canaän* voor *Mercurius*, en de vader der *Egyptenaaren* voor *Vulcanus*: en dat dus deeze *Cybele*, die men als eene Afgodinne geëerd heeft, zoude geweest zijn, de huisvrouw van *Noach*, welke *Cybele* in de Schriften der Heidenen te boek staat, voor de *Moeder der Goden*, en de *Groote Moeder*, als zijnde uit haaren zoon *Jupyn* de meeste Goden geboren: dit feest werd gehouden in 't laatste van de Lentemaand; beginnende van den 24 dag, en eindigende op den 27: de eerste dag was een treurdag, de tweede was een vreugdedag, *Hilaria* genaamd, waarvan wij op dien term gesproken hebben; de derde dag, was een rustdag, en de vierde dag, was geschikt, tot de groote plechtigheid om de

afwasching van 't Godinne beeld te volbrengen: op deezert waschdag werden eigenlijk de spelen, die zij *Megaleia* noemen, gespeeld, in welke zij de beeltenis vande Afgodinne op een *statische wijze* naar de rivier *Arno*, daar zij in den *Tiber* valt, ter plechtige wasching uitvoerde, en gereinigd werd: die hiervan iet meerder begeert te wecten, zien *van Til*, Dicht- Zang- en Speel-kunst, bladz. 166-176; vergelijk ook de termen *HILARIA*, *IMS*, *OSIRIS*, en *SYSTEMA*.

MÉLANGE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, zamenmengfel, zamenmenging, verzameling van verscheidene dingen onder elkander gemengd: dan, bij de *Muzijk* wordt er door verstaan eene zamenmenging van verscheidene geluiden, op dat er eene goede, wêlgeschikte en geordende *melodie* uit voorkome; het welke niet alleenlijk zijne betrekking heeft, op de schikking der *toon*en en *accorden*; maar ook op de *modes* der *groot*e en *kleine ters*; op de *klankgeschachten*; op de *intervallen*, en op alles wat tot eene geregelde en wêl ingerichte *compositie* behoort: het was bij de Ouden, een gedeelte van het *Melopeia*: zie des ook dit; en, vergelijk *MODULAZIÓNE*.

MELÉ. μέλη. (*Grieksch.*) Gezangen, liederen: vergelijk *MELOS*.

MÉLISMA. Μέλισμα. (*Grieksch.*) Gezang, gedicht, komende van Μέλιζειν, *Meltzein*, op de maat zingen; welke beiden afstammen van Μέλος, *Mélos*; een zoet maatge- zang, een aangenaam lied: hiervan heeft men in het Grieksch, *Μελισματικὸς Στύλος*, *Melismatikòs Stylos*. in het Latijn, *Melismaticus Stilus*: in het Italiaansch, *Melismatico Stilo*: zangstijl, welke geschikt is voor zangstukken.

MELODIA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Melodie*: het wil zeggen, lieflijk gezang, overéénstemming van tonen: te wecten; de uitwerking van welgeregelde geluiden, de aangename uitwerking van verscheidene klanken, die volgens de regels der kunst ingericht en geschikt zijnde, gezongen of gespeeld wordende, een goede uitwerking veroorzaaken: zo dat de *Melodie* de uitwerking is van een lieflijk maatgezag; zijnde onderscheiden van de *Harmonie* of overéénstemming, welke de *Melodie* ondersteunt en tot bekleedzelen verstrekt. In een ruimen zin, wordt door deezen term ook verstaan, een zang, uit enkele tonen bestaande; bekend bij de oudheid, onder den naam van *accoordgezag*; kunnende men ten deezen opzichte vergelijken den term *Harmonia*. Zo verstaat men ook door *Melodia Diminú-*

te, eene verninderde, verkleinde Melodie: te weeten; eene Melodie welke in veele nooten is uitgewerkt, waarvan de compositie-nooten in veele deelen verdeeld zijn: vergelijk, ten deezen opzichte, onze twee-en-twintigste les, van den Catechismus der Muzijk.

MELODIOSO. (*Italiaansch.*) In het vrouwlijke, *Melodiosa*. Lieflijk zamenstemmend gezang. In het Fransch, *Melodieux*; zoetluidig. In het vrouwlijke, *Melodieuse*; zoetluidige. *Melodiosamente*; in 't Fransch, *Melodieusement*; zoetluidiglijk; op eene zoetluidige wijze: men bestempelt met één' van deeze termen wel eens een Muzijkstuk, dat zoetluidige en aanminnige passages heeft: hetzelfde wordt wat bezadigdlijk en des niet te rasch gespeeld: bij voorbeeld, in den trant van een Andante, of, op zijn gaauwste, als Allegretto.

MELODOS. *Μελοδος*. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Melodus*. Het wil zeggen, een zanger, een die zingt, ook een voorzanger: zie ook *CANTATOR*.

MELOPEIA. *Μελοπεια*. (*Grieksch.*) In het Fransch, *Melopée*. Deze term werd door de Ouden gebezigd, om uitdrukken, de kunst, welke regels aan de hand geeft om een gezang opstellen, ten opzichte van den toon en weluidendheid der klanken: dat is; de regels der *compositie* van de schikking der klanken die de *melodie* of zang maaken; welke men naderhand genoemd heeft, (alle de deelen van het *Melopeia* bijéentrekkende,) *Modulazione*; staande tegenover *Harmonia*, welke de *Melodie* ondersteunt en bekleedt.

De Ouden hadden verscheidene regels, zeer verschillende van de onzen, langs welken zij hunne klanken leidden; het zij trapsgewijze of bij sprongen, rijzende of daalende, in de hoogte of in de laagte, door elkander of bijzonderlijk, enz. *Aristoxenus* geeft er verscheidene van op, welken allen van deeze leerstellingen afhingen; dat, in alle *Systemen*, de derde of vierde toon, na de *Prime*, eerste, of hoofdtoon, altijd moesten laten hooren, de *Quart* of de *Quint*, naar dat de *tetrachorden* aan elkander verbonden, of van elkander gescheiden waren: een onderscheid welke de *Modo Authentyk*, of de *Modo Plagale* uitmaakt, naar het welgevallen van den *Componist*: dit zijn dan eigenlijk in het kort bijéengetrokken, alle de regels die men *Melopeia* noemde.

Het *Melopeia* wordt eigenlijk verdeeld in drie deelen, welke de *Grieken* noemden *Lesis*, *Mixis*, en *Chresis*: de *Latijnen* noemden het *Sumitio*, *Mistio*, en *Ujus*; de *Italiaan-*

nen gaven er den naam van *Preſa*, *Mefcolamento*, en *Uſe*, aan.

Het eerste gedeelte, *Lepſis* geheten, leerde eenen *Componiſt*, in welke *Systema* hij zijnen zang moest plaatzen: het zij in het *Systema* der hooge toonen, welke zij noemden *Nétoïdes*, naar de laatste of hoogste snaar, *Néte* geheten; de zang zig enkelijk bij deeze hooge toonen houdende, voor vreugde-gezangen verordend: het zij in 't *Systema* der laage toonen, die zij noemde *Hypatoïdes*, naar de snaar *Hypate* genaamd, welke in het onderſte *Tetrachord* gevonden wordt; alleenlijk de wijze zig bij deeze laage toonen bepaalende, daar niet van afwijkende; zijnde deeze zang toegeëigend aan de *Treur Modes*: of in dat *Systema*, welke de middenſte toonen had, die zij noemden *Méſoïdes*, naar de middenſte ſnaare *Méſe* geheten.

Deeze *Modes* hadden nu wederom anderen, welchen haar ondergeſchikt waren, en het *Melopeïa* veranderde; als om den mensch tot woede en ſtoute ondernemingen aantezetten, of voor verliefde en tedere onderwerpen, voor kluchtſpelen en vermaaklijkheden, voor lofgezangen waarin den lof van deezen of geenen held vermeld wordt, of die aan eene Godheid was toegewijd, voor gezangen welke de ziel tot eene ſtille en vreedzame geſteltheid brengt, enz.

Het tweede gedeelte, *Mixis* geheten, leerde eenen *Componiſt*, om de *Intervallen*, de *Modes*, de *klankgeſlachten*, enz. wél en ordelijk te regelen, en zodanig zamentemengen, volgens den aart der *Melodie*, dat er eene geſchikte, en aangenaame wijze uit voorkwame: dat is te zeggen; de toonen of geluiden, zodanig zamentefchikken, als bij een wèlingerichte *Compoſitie* plaats heeft: met één woord, het is de kunst der *Modulatie*.

Het derde gedeelte *Chreſis* geheten, leerde eenen *Componiſt* hoedanig de geluiden elkander moeten volgen, en in welke geſteltheid ieder van hun moet en kan wezen, om eene aangenaame *Melodie* opteleveren, en eene goede *Modulatie* te hebben.

Dan, deeze laatste, te weten, *Chreſis*, onderdeelde zig nu wederom, in drie andere deelen.

De eerste daarvan, werd door de *Grieken* genoemd *Agoga*, *Agoge* of *Agogi*: de *Latijnen* noemden het *Ductus*, en de *Italiaanen* gaven daaraan den naam van *Conducimento*: het beſtond uit eenige achter elkander volgende geluiden, die elkander trapswijze volgden; het zij rijkende, het zij daalende: dit geſchiedde nu al wederom langs drie wegen: eerst, opklimmende van de laagte naar de hoogte, als *c*,

d, e, f, dit werd door de *Grieken* genoemd *Euthia*; door de *Latijnen* geheten, *Ductus Rectus*, en naderhand door de *Italiaanen* genoemd *Conducimento Retto*: de tweede was, wanneer de geluiden elkander van de hoogte naar de laagte trapswijze volgden: bij voorbeeld, *f, e, d, c*: dit werd door de *Grieken* genoemd, *Anakamptos*: door de *Latijnen* *Ductus Revertens*, en door de *Italiaanen* *Conducimento Ritornante*: en, eindelijk de derde was, na dat men opgeklommen was, met achter elkander volgende *Diatonyke* of *Natuurlijke* geluiden, men ook zodanig nederdaalde: maar, in het nederdaalen in plaatse van over de *Paramese* of *B-natuurlijk*, eigenlijk zig nu bediende van de *Trite-Synéménon* of de *B-mol*; als *a, b, c, d*: *d, c, b b, a*: of eerst die in het opklimmen aandoende, en in het wederkeeren, die voorbijging; als *a, b b, c, d*: *d, c, b, a*: dit werd door de *Latijnen* genoemd, *Ductus Circumcurrens*, en door de *Italiaanen*, *Conducimento Circoncorrente*: wegens de *Grieken* vinden wij geen bericht, dat dit door hun gebezigd is; zij hadden wel niet de *B-mol*: want die is naderhand door *Guido Aretinus* ingevoerd, (zie *Systema*,) maar zij hadden echter de *Trite-Synéménon* die daarmede overeenkomt.

De tweede manier of wijze der *Chresis* was, welke de *Grieken* noemden *Ploke* of *Ploki*: de *Latijnen* noemden het *Nexus*, *Implicatio*, *Textura*, enz. en, de *Italiaanen* noemden het *Nesso*: hetzelfde bestond uit eene zamenvlechting van geluiden, het zij opklimmende, het zij afdaalende, welke, niet gelijk de voorigen, trapswijze was ingericht, en waarvan de geluiden elkander in eene geregelde orde volgden; maar waarvan dezelve bij sprongen werkten, het zij bij *Tersfen*, *Quarten*, of *Quinten*: bij voorbeeld, met *Tersfen* opgaande, *c e, d f, e g, f a*; nedergaande, *a f, g e, f d, e c*: bij *Quarten* opgaande, *c f, d g, e a*: nedergaande, *a e, g d, f e*: bij *Quinten* opgaande, *c g, d a*: nedergaande, *a d, g c*.

Eindelijk, de derde manier of wijze der *Chresis* was, welke de *Grieken* noemden *Petteia*; de *Latijnen*, en hierna de *Italiaanen* daarvan *Pettia*: door hetzelfde werd enen *Componist* geleerd, van wat voor geluiden hij moest gebruik maken, welken moesten verworpen, welken geduld, en welken het meeste gebezigd moesten worden: met welken men moest beginnen, en met welken men moest eindigen bepalende vorders de *modes*, en de soort van *Melodie*, betrekkelijk de hartstochten, die men wilde doen ontstaan naar

tijdsgelegenheden; geevende vaste en zekere regels aan de hand, om de geluiden op bijzondere wijzen zamen te schikken, en in zodanige orde te plaatsen, dat ze haare uitwerkinge deden; aan het oogmerk beantwoordden, en zodanige hartstochten welken men bedoelde best uitdrukten.

Dan, om dit alles wèl te verstaan, moet men in aanmerking neemen: eerst, dat de geluiden, wèl ingericht zijnde, het vermogen hebben, om zekere aandoeningen in het schezpel te verwekken; waarvan het *Trompetten-geklank*, en het gedommel der *Trommelen*, ons een sprekend en levendig bewijs oplevert; en wel voornaamlijk onder de krijgslieden: ten tweeden, dat er onder de geluiden zijn, die uit hunne natuur boven anderen, iet eigen hebben, om aan deeze of geene hartstogt te voldoen, en die best uitedrukken, daar wederom anderen voor het tegengefelde dienstiger zijn: zo zullen, bij voorbeeld, de hooge geluiden, daarnaar ingericht zijnde, door hunne helderklinkende toonen, meerder vreugde, blijdschap, ja zelfs moed verwekken kunnen, dan laage toonen, hoe kunstiglijk ook daarnaar ingericht: daar integendeel de laage toonen iet sombers en treurigs over zig hebben; welke dikwijls tegen onzen wil ons droefgeestig maaken: ten derden, is van geen minder kracht, om eene hartstogt uitedrukken, de bijzondere zamenvoeging der geluiden, het zij men die bij sprongen op sommige *passages* laat werken, als met éenen sprong van de hoogte naar de laagte, of integendeel, met éenen sprong van de laagte naar de hoogte; of het zij die door zamengevoegden, of door van elkander gescheiden, of door elkander werken: ten vierden, de *grondtoon*, de *moden* der groote of *kleine ters* kunnen hierin ook krachtig medewerken: de eene *grondtoon* heeft iet blijmoediger, de andere wederom iet ernsthafter, of wel eens iet sombers over zig: de *mode* der *groote ters* is manhafter, en die der *kleine ters* tederlijker: en eindelijk, ten vijfden, dat eenige geluiden, op één en dezelfde hoogte geplaatst zijnde, en welken dikwijls heel rasch achter elkander herhaald wordende, gelijk in de *Sinfonien* zodanigen gevonden worden, iet levendigs en vrolijks hebben, is ieder bewust: al hét welke, wel ter passe aangebragt en gebezigd wordende, eene verbazende uitwerking kan doen, is eene ontegenzeggelijke waarheid.

Voor zo veel ons kennelijk is van de *Muziek* der Ouden, hadden zij voortreffelijke regels om de geluiden naar den anderen te schikken, en om door deeze zamenvoeging, uitedrukken, te doen ontflaan, ja zelfs optewek-

ken of te roeren, de verscheidene hartstogten, waarvoor het menschlijke hart vatbaar is: dan, wij vinden er geen één welke ons leert, om de geluiden boven den anderen te zetten: dat is te zeggen; om die eenheid en samenlooping van verscheidene bijzondere geluiden, *Consonanten* en *Dissonanten*, die te gelijk gehoord worden, en dat men thans *Harmonie* noemt: en wat doet dit heden eene heerlijke uitwerking! ook vinden wij wel, dat ze zekere tekenen hadden, om aantewijzen, dat men sommige geluiden langen tijd moest laten voorduuren, en overgaande tot anderen, die korter aangehouden werden, enz. maar het zoude de voorstanders der oude *Muziek* onzes erachtens bezwaarelijk vallen, om te bewijzen, dat zij eene zo juiste, en eene zo wèl geregelde maat hadden, als die der *moderne* of hedendaagsche *Muziek*, en door dit middel die wonderbaare beweging, welke de *Componisten* van onzen tijd de gelegenheid verschaffen, tot die sterke en levendige uitdrukkingen, als men bij de thans zijnde *Muziek*, alle oogenblikken gewaar wordt; waaruit dan gemakkelijk is optemaaken; dat zij noch de *harmonie*, noch de maat bezigden als wij, en door eenen zamenvloeying van andere omstandigheden, dat hunne *muziek* op verre na zo volmaakt niet was als de onze; zijnde voor de *moderne* of hedendaagsche *muziek* mede, zo wel als voor die der oude *Grieksche muziek*, voortreffelijke, ja wiskunstige regels: zie onder anderen, de werken van *Lustig*; den *Muzijkonderwijzer*; en, onzen *Catechismus der Muziek*: zonder nu nog te gewaagen van die, welken van ouder datum zijn, als *Blankenburg*, *Mattheson*, en meer anderen.

MELOPOEIA. *Μελοποιεῖα.* (*Grieksch.*) Wordende door sommigen ook wel eens *Melopoëa* geschreven; doch beter *Melopoëia*. Door deezzen term, werd bij de Ouden verstaan, de regeling van alle de partijen: dat is; de kunst, of de regels der muzikkaale samenstelling of compositie: gelijk door *Μελοποιετικά*, *Melopoëtica*, de kunst, om de geluiden te schikken en zamentstellen, het eene na het andere, op eene aangenaame wijs; waaruit de melodie of zang ontstaat: vergelijk hier boven, **MELOPEIA**.

MELOS. *Μελος.* (*Grieksch.*) Het betekent zang, liedeken, zoet maatgezang, een aangenaam lied; en, in het algemeen, alle *Compositie*, die behoorelijk in zangmaat gebragt is: vergelijk **CANTILENA**, en **CANTUS**.

MELOTHESIA. (*Grieksch Latijn*) Het is hetzelfde, als in het Latijn, en Italiaansch, *Componeren*: te weeten; de kunst die leert, om eenen goeden zang of melodie opte-

stellen, kunnende men des ook nazien den term *Componeren*: zo verstaat men ook door *Melotheta*, een *Componist*, eenen die de kunst der *Compositie* verstaat: zie ook ten deezen opzichte, *COMPONISTA*.

MEN., (*bij verkorting van het Italiaansche Meno*,) wil zeggen, weiniger, min, minder, zo veel niet: hiervan heeft men: *Men. Adagio*; minder langzaam, niet zo langzaam: te weeten; als *Adagio*; iet gauwer dan *Adagio* doorgaands gespeeld wordt: genoegzaam als *Largetto*, en *Andantino*. *Men. Allegro*; minder vrolijk, niet zo vrolijk: naamlijk; als *Allegro* gespeeld wordt; maar iet langzaamer, genoegzaam als *Allegretto*. *Men. Forte*; niet zo sterk, minder sterk: dat is; wat zachter dan men het *Forte* doorgaands speelt. *Men. Piano*; minder zacht, niet zo zacht: naamlijk; wat sterker of harder dan men doorgaands het *Piano* speelt. *Men. Presto*; minder gezwind, niet zo gezwind, rasch, vaardig: dat is; min schielijk, zo gezwind niet, als men doorgaands het *Presto* speelt; maar iet langzaamer, tuschen *Presto* en *Allegro*: en des, genoegzaam, als *Allegro Affai*.

MENATZEACH. (*Een Hebreeuwfche-term.*) Het wil een' operzangmeester te kennen geeven.

MENELAJA. (*Een Term welke afgeleid is van den naam Menelaus.*) Het was een feest, 't welk de *Lacedemoniërs* te *Therapuis* ter eere van *Menelaus* vierden; hebbende hem als een God eenen tempel gebouwd: vereerende hem met liederen en lofzangen.

MENSURA. (*Latijn.*) Eene zangmaat; ook, de maatflag, waarvan bij de termen *Misura*, *Battuta*, *Metron*, *Tactus*, enz. gesproken wordt; zijnde *Mensura*: ook een *orgel- en speeltsuig- maakers term*, en is in *orgelen* en andere *speeltsuigen* zoveel, als of men zeide, dat eene pijp, fluit, snaar, enz., zoveel of zoveel toon heeft: in de opene pijpen van een *orgel*, welken niet gedekt zijn, is voet-toon, en voet-lengte van eene pijp eenderlei: en als men er van de lengte iet afneemt, moet het er aan de breedte wederom bijgevoegd worden: maar gedekt zijnde, heeft de pijp wel denzelfden omtrek in de wijdde; doch is maar half zo lang: bij voorbeeld, een *Prestant* 8 voet, welke overéénkomstig is, met de menschlijke zangstem, het *model* van alle *instrumentaal muziek*, is in de lengte ook 8 voet: naamlijk, van het *Labium*, lippe of mondgat gerekend; het voetstuk der pijpen daar niets aandoende, of dat lang of kort is: maar indien die gedekt is, zo zijn de pijpen maar 4 voet lang, en des de helft korter; evenwel 8 voet in toon spreekende: want

ieder opene pijp, als ze gedekt wordt, ontvangt een toon, die een *octaaf* laager is; omdat hier door den toon gestuit wordende, dien zelfden weg moet wederkeeren, en des, dezelve lengte aflegt, als of ze ongedekt ware.

De *Prestant* 8 voet is de richtsnoer waarvan alle de overige pijpen worden afgeleid: bij voorbeeld, waar groot C, 8 voet heet, daar is klein c, van dezelve *orgelslem* 4

voet; $\bar{c}$ ééngestreept, 2 voet; $\bar{\bar{c}}$ tweegestreept, 1 voet;

$\bar{\bar{\bar{c}}}$ en $\bar{\bar{\bar{\bar{c}}}}$ driegestreept $\frac{1}{2}$ voet toonmaat: leverende groot C van een *octaaf* 4 voet, hetzelfde geluid van klein c, van een *octaaf* 8 voet: en groot C van een *octaaf* 2 voet, komt overéén, met $\bar{c}$ ééngestreept, van een *octaaf* 8 voet.

Wanneer nu de maat van een 8 voetig-pijpwerk wordt verdubbeld, ten opzichte der lengte, zo wordt hierdoor de toonmaat verdubbeld; zodanig dat wanneer de pijp 16 voet lengte ontvangt, dezelve ook 16 voet toon krijgt: naamlijk; de onderste, laagste, of diepste pijp van zo een *register*, waarnaar altoos gerekend wordt: als nu deeze 16 voet toon, wederom wordt verdubbeld, en de onderste pijp 32 voet lang wordt, krijgt men een' toon, die twee *octaaven* dieper of laager gaat, dan het groot C van het 8 voetig pijpwerk, en des, een 32 voetig pijpwerk.

MENSUREREN. (*Een kunst-term der Orgel- en Speelzug-maakers.*) De grond daarvan bestaat voornaamlijk, in de *muzijkaale proportie*: want in gevale de pijpen, onderling haar geluid zullen geven, en de *Octaaven*, *Quinten*, enz, zig met elkander zullen laten hooren, zo moeten ze noodzaakelijk de *muzijkaale proportie* tot eenen grond hebben, en daaruit de lengte en wijde der pijpen gezocht worden.

In het *mensureren* nu gaat men dus te werk: men plaatst voor eerst het *proportionaal* getal der *Prestantpijp*; vervolgens haare lengte; en eindelijk het *proportionaal* getal der overige pijpen; dit volgens de syfferkunst berekenende: die geenen, welke deeze *proportie* noch de syfferkunst verstaan, gebruiken een meetstaf, welke naar een naauwkeurig *Monochordium*, op een daartoe bereid bord is verdeeld, waarmede ze welhaast de lengte en wijde der pijpen weten te vinden.

Echter is dit bij bepaling: want de *practijkaale* grondstelling bij het *mensureren* is deeze, dat de *baspijpen*, ten opzichte van haare wijde, niet slijptlijk volgens de *muzijkaale* redenmaat toe te stellen zij; maar, dat men aan dezelve altoos iet van de wijde diene afteneemen, ten eij-

de de groote pijpen de kleinen niet kunnen overflemmen; een gebrek dat men aan menig *orgel* bescpeurt.

Hier ligt eigenlijk het geheim, hoeveel men de groote pijpen onttneemen, en de kleine toevoegen moet: het welk de syfferkunst, en de tuigwerkunde oplost: men kan, ten aanzien van de wijdte en lengte der pijpen niet stiptlijk naar de *muzikale* redemaaten te werk gaan; maar deezē blijven nogthans het waare richtfnoer der afmeetinge: want, zo veel als de wijdte verliest, wint de lengte weder, ten naastenbij; dit schijnt vreemd, en is echter volkomen waar.

Het volgt ook niet in het algemeen, (gelijk doorgaands gezegd wordt,) dat het derde deel van de breedte des mondgaas de opfnede weezen moet: want, wijde pijpen behoeven geen even hooge opfnede, als nauuwe; de *orgelwind* houdt ook niet allenthalve eenerleie graaden, en de *mensuuren* van deeze en geene *orgelmaalers* zijn insgelijks verschildende.

Wil men eenen korten, duidelijken, en klaar verstaanbaaren weg tot het *mensureeren* zijn aangewezen; zie hier hoe men daarmede kan te werk gaan: moetende intusschen vooraf aanmerken; dat de zuiverheid van toon, en vaardigheid van aanspraak, daarin bestaat, dat de monden van de pijpen wēl gesneden zijn, en dat de pijpen haare behoorelijke lengte en wijdte hebben: ten anderen moet men deezē regel in het oog houden: dat een *Octaaf* juist opkort de helft; een *Quint*, een derde deel; een *Quart*, een vierde deel; een *groote Ters*, een vijfde deel; een *kleine Ters*, een zesde deel.

Om een' *Prestant* uit agt voeten te maaken: neem een vierkanten stok, lang agt voeten; het klavier zijnde

van vier *Octaaven*: naamlijk van groot C tot $\overset{\equiv}{c}$ drie-gestreept; (dit begripende zullen de hogere toonen van zelven volgen;) zo moet de onderste pijp juist zo lang zijn als deeze stok; te weeten; agt voeten: wēl verstaande, van den mond af tot boven toe: want, hoe lang of kort de voet van de pijp is, dat doet tot den toon niet: deel nu den stok recht in 't midden, zo is dat de tweede c: van de tweede c half naar boven, is de derde $\bar{c}$. Van de derde $\bar{c}$ half naar boven, is de vierde $\overset{\equiv}{c}$. Van de vierde $\overset{\equiv}{c}$ half naar boven, is de vijfde en hoogste $\overset{\equiv}{c}$.

Om de lengte van de onderste G te vinden. De onderste G is een *Quint* hooger dan de onderste C; en vermits een

Quint een derde deel opkort, zo deel den stok in drie gelijke deelen, en zet één deel van onderen naar boven, zo is dat de onderste G : van deeze G half naar boven is de tweede g : van de tweede g half naar boven, is de derde $\bar{g}$: van de derde $\bar{g}$ half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{g}}$.

Om de onderste F te vinden: de onderste F is een **Quart** hooger dan de onderste C; vermits nu een **Quart** een vierde deel opkort, zo deel den stok in vier gelijke deelen, en zet één deel van onder naar boven, zo is dat de onderste F: van deeze F half naar boven, is de tweede f : van de tweede f half naar boven, is de derde $\bar{f}$:

van de derde $\bar{f}$ half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{f}}$.

Om de onderste E te vinden: de onderste E is een **grootte Ters** hooger dan de onderste C; en alzo een **grootte Ters** een vijfde deel opkort, zo deel den stok in vijf gelijke deelen, en zet één deel van onder naar boven, zo is dat de onderste E: van deeze E half naar boven, is de tweede e : van de tweede e half naar boven is de derde $\bar{e}$. van de derde $\bar{e}$ half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{e}}$.

Om de onderste A te vinden, de onderste A is een **Quart** hooger dan de onderste E; zo deel den stok van E naar boven in vier gelijke deelen, en zet één deel van E naar boven, zo is dat de onderste A: van deeze A half naar boven, is de tweede a : van de tweede a half naar boven, is de derde $\bar{a}$: van de derde $\bar{a}$ half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{a}}$.

Om de onderste B te vinden: de onderste B is een **Quint** hooger dan de onderste E: deel den stok van E naar boven in drie gelijke deelen, en zet één deel van E naar boven, zo is dat de onderste B: van deeze B half naar boven, is de tweede b : van de tweede b half naar boven, is de derde $\bar{b}$: van de derde $\bar{b}$ half naar boven, is de vierde of hoogste $\bar{\bar{b}}$.

Om de onderste D te vinden: de onderste D is een **Quint Jaager** dan de onderste A; zo deel den stok van A naar boven in twee gelijke deelen, en zet één deel van A naar onder (dat dan het derde deel is) zo is dat de onderste D:

van deze D half naar boven, is de tweede d : van de tweede d half naar boven, is de derde $\bar{d}$: van de derde $\bar{d}$ half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{d}}$.

Om de onderste B-mol te vinden: de onderste B-mol is een *Quart* hooger dan de onderste F; zo deel den stok van F naar boven in vier gelijke deelen, en zet één deel van F naar boven, zo is dat de onderste B-mol: van deze B-mol half naar boven, is de tweede b mol: van de tweede b -mol half naar boven, is de derde $\bar{b}$ -mol: van de derde $\bar{b}$ -mol half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{b}}$ mol.

Om de onderste C-kruis te vinden: deel den stok van G-kruis tot boven in twee gelijke deelen, en zet één deel van G-kruis naar onder, dat dan het derde deel is, (alzo van C-kruis tot G-kruis een *Quint* is,) zo is dat C-kruis: de tweede c kruis is een *grootte Ters* hooger dan de onderste A; zo deel den stok van A naar boven in vijf gelijke deelen, en zet één deel van A naar boven, zo is dat de tweede $\bar{c}$ -kruis: van deze c -kruis half naar boven is, is de derde $\bar{c}$ -kruis: van de derde $\bar{c}$ -kruis half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{c}}$ kruis.

Om de onderste E-mol te vinden: deel den stok van B-mol naar boven in twee gelijke deelen, en zet één deel van B-mol naar onderen, dat dan het derde deel is, (alzo van E-mol tot B-mol een *Quint* is,) zo is dat E-mol: de tweede e -mol is een *Quart* hooger dan de onderste B-mol; zo deel den stok van B-mol naar boven in vier gelijke deelen, en zet één deel van B-mol naar boven, zo is dat de tweede e -mol: van deze e -mol half naar boven, is de derde $\bar{e}$ -mol: van de derde $\bar{e}$ -mol half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{e}}$ mol.

Om de onderste F-kruis te vinden: de onderste F-kruis is een *grootte Ters* hooger dan de onderste D; zo deel den stok van D naar boven in vijf gelijke deelen, en zet één deel van D naar boven, zo is dit de onderste F-kruis; van deze F-kruis half naar boven, is de tweede f -kruis: van de tweede f -kruis half naar boven, is de derde $\bar{f}$ -kruis: van de derde $\bar{f}$ kruis half naar boven, is de vierde en hoogste $\bar{\bar{f}}$ kruis.

Om de onderste G-kruis te vinden: de onderste G-kruis is een *grootte Ters* hooger dan de onderste E; zo deel den stok

van E naar boven in vijf gelijke deelen, en zet één deel van E naar boven, zo is dat de onderfte *G-kruis*: van deze *G-kruis* half naar boven, is de tweede *g-kruis*: van de tweede *g-kruis* half naar boven, is de derde *g-kruis*: van de derde *g-kruis* half naar boven, is de vierde en hoogste *g-kruis*.

Om nu die geenen te vinden, die hooger loopen dan $\equiv$ *c*: als $\equiv$ *c-kruis*, $\equiv$ *d*, $\equiv$ *e-mol*, enz.: zo heeft men maar enkelijk in 't oog te houden, dat, gelijk hier vooren gezegd is, een *Oftaaf* juist de helft opkort; en des, heeft men niets anders te doen, dan de laatste verdeeling van den stok in de hoogte, in de helft optekorten, en men zal een' toon hebben, die een *Oftaaf* hooger is: bij voorbeeld, men begeert $\equiv$ *f* driegeftreept, zo deel in twee gelijke deelen, die verdeeling waardoor men $\equiv$ *f* tweegeftreept gekregen heeft, en men zal $\equiv$ *f* driegeftreept hebben: doe even zo met $\equiv$ *c-kruis*, $\equiv$ *d*, driegeftreept, en alle overige welken men in de hoogte daarbij wil voegen; gelijk men thans orgels heeft, die tot $\equiv$ *a* driegeftreept loopen.

Zo men nu ook een *register orgelpijpen* wil maaken uit vier voeten, gelijk het *Oftaaf*, (die aldus genaamd wordt, om dat dezelve agt toonen hooger in toon staat dan de *Preftant*;) zo neem een' stok die juist de helft korter is, dan de voorgaande; naamlijk, van vier voeten; en maak de afdeelingen op gelijke wijze als hier vooren met den *Preftant* gedaan is.

Of zo men een *Quint* wil maaken, (die aldus genaamd wordt, om dat dezelve vijf toonen hooger staat dan het *Oftaaf*;) zo neem een' stok die een derde deel korter is, dan van het *Oftaaf*: naamlijk; van twee voeten en agt duimen.

Of, zo men een *register* wil maaken uit twee voeten; of uit één voet; of zo lang of kort als men zoude willen, zo heeft men niet anders te doen als van den *Preftant* gezegd is, denstok naar *rato* zo veel korter nemende.

Als nu de pijpen naar zulke maate afgemaakt zijn, zo kan nogthans den eenen naar advenant wel een weinigjen hooger of laager in toon staan dan de andere, om dat den

eenen de mofid wel wat wijder of hooger opgefneeden mogte zijn dan den anderen; maar het komt daar zo effen niet op aan; want, als men ze op de windlaadezet en ftemmen zal, zo kan men die laagst van geluid zijn, boven wat affnijden, tot dat ze tamelijk in toon staan, en draagen ze dan met het ftemijzer wat wijder of naauwer, tot dat ze zuiver *accordeeren* of ftemmen.

Van de wijde der Orgelpijpen: de wijde doet tot den toon zo veel niet als de lengte; maar, zo de pijpen wijd zijn, zo zullen ze een dof geluid geeven, en kunnen fterken wind verdraagen; maar zo ze smal of naauw zijn, zullen ze een fijn en helder geluid geeven, en kunnen geen fterken wind verdraagen, maar zullen haast overfpreken: daarom worden de pijpen in groote *orgels*, die groote blaasbalken hebben en fterken wind geeven; wat wijder gemaakt dan in kleine werken en *Huis-Positiven*; en vermids de groote pijpen fterker wind kunnen verdraagen dan de kleinen, zo mogen de grooten naar *advenant* wel wat naauwer zijn dan de kleinen; zo dat een agtvoets pijp de helft niet behoeft wijder te zijn dan een viervoets; of een viervoets pijp behoeft de helft niet wijder te zijn dan een tweevoets, en zo voords.

Om hierin een goede orde te houden, zo neem tot een' *Preftant* uit agt voeten, een' ftok van zestien duimen lang, en maak de eerste of onderfte C, die agt voeten lang is, zo wijd als deeze ftok lang is: naamlijk; de *cirkel* of omtrek van de pijp, zo zal zijn *diameter* wijd zijn, een weinig meer dan vijf duimen.

Deel nu den ftok in vijf gelijke deelen, en maak de tweede c zulke drie deelen wijd: deel ook de wijde van de tweede c in vijf gelijke deelen, en maak de derde $\bar{c}$ zulke drie deelen wijd: deel voords de wijde van de derde $\bar{c}$ in vijf gelijke deelen, en maak de vierde $\bar{\bar{c}}$ zulke drie deelen wijd: deel voords de wijde van de vierde $\bar{\bar{c}}$ in vijf gelijke deelen, en maak de vijfde of hoogfte $\bar{\bar{\bar{c}}}$ zulke drie deelen wijd.

Wanneer de 1. 2. 3. 4 en 5de C aldus afgedeeld zijn, zo is de wijde van de andere pijpen, van de eene C tot de andere, ligtlijk afteedeelen, alzo de *spatie* niet groot is, en het op een weinigje niet aankomt: wil men het *orgel* hooger in toon hebben, zo heeft men de pijpen maar wat naauwer te maaken; als bij voorbeeld, in plaats

van de onderfte C van den *Prestant* zestien duimen wijd te maaken, zo maakt die twaalf duimen wijd, en de andere pijpen naar *rato*, volgens de bovengemelde verdeling, en men zal hierdoor eenen hooger toon krijgen: dit is maar in het kort gezegd van de gemeene pijpen; maar daar zijn ook verscheide andere soorten: te weeten; de *Holpijp*; *Quintadzen* en *Bourdon*, en deeze zijn veel wijder dan de gemeene pijpen: zij zijn boven gedekt, en spreken daarom een *Ostaaf* laager; maar daar zijn ook andere *Holpijpen* die boven niet geheel gedekt zijn, maar daar een klein pijpien boven op staat: er zijn ook pijpen die boven heel naauw en onder bij den mond wijd zijn, die van sommigen *Gemshoorn*, van anderen *Nazart* genaamd worden: daar zijn ook die veel naauwer zijn, dan de gemeene pijpen, die *Zwitserspijpen* genaamd worden: er zijn ook pijpen, daar dunne koperen tongen in gemaakt worden: te weeten; de *Trompet*, *Voxhumana*, en dergelijke tongwerken; van welke, als ook van alle andere soorten van *orgelpijpen*, wij niet van voorneemen zijn te hantelen, veel min het *orgelmaaken* naauwkeurig te beschrijven, zulks voor meesters in die kunst dat overlatende, en des hiermede daarin berustende: vergelijk verder *MONÓCHORDON*

MENSUUR. (*Een Orgel en Speeltuigmaakers Term.*) De *Orgel* en *Speeltuigmaakers* bezigen deeze term, om de maatveraeeling van de pijpen, snaaren, enz., daarmede te kennen te geeven: zie verder, waarvan het afgeleid is *MENSURA*, en, vergelijk *MENSUREREN*.

MENUET (*Fransch.*) Zie *Minuetto* **MENUET EN RONDEAU:** zie *Minuetto in Ronda*, bij den term *MINUETTO*.

MENUETTO. (*Italiansch*) Zie eigenlijk *MINUETTO*.

MERCURIUS. (*Een Latijnsche naam.*) Het is de naam, van één der valsche Gooheden der oude Heidenen; *Mercurius*, of *Merkuur*: bij de *Pheniciërs* en *Egyptenaaren*; *Thout* of *Thoyth* genaamd: wiens voornaame werk was, om voor bode te dienen aan *Jupiter*, en, welken beschouwd werd, als de God der welspreekendheid, der handeldrijvende of kooplieden, en (wat eene eer!) der dieven: eenigen willen, dat men hem moet houden, voor *Canada*, den zoon van *Cham*, de vader van de *Pheniciërs*: dan, anderen willen dat hij eigenlijk was, eenen *Hermes*, Geheimraad van den *Egyptischen* Koning *Osiris*; gelijk ook door sommigen gemeend wordt, dat het een en dezelfde geweest is; zijnde naderhand, de opvolger van *Osiris*, als Koning over *Egyptenland* geweest: hij was het die de *Lier* der Ou-

den het eerste uitgevonden heeft, en welke men uit dien hoofde, den oorsprong van alle snaar- of strijk-*instrumenten* zoude te danken hebben: dan, met meer gronds zoude men die verschuldigd zijn, aan *Jubal*, welke volgens de Heilige Schrift, eigenlijk, de vader was van alle die *Harpen* behandelden: zie *Gen. IV: vs. 21.*; zijnde de *Harpen*, door *Jubal*; maar de *Lier*, eerst na den Zondvloed, door *Mercurius* uitgevonden: vergelijk HARPA, ISIS, LIRA, MEGALIASIA, en SYSTEMA.

MERULA. (*Latijn.*) Het wil eigenlijk zeggen, eene Maerl of Meerl: te weten; zeker Vogel zodanig genaamd: dan, men bezigt deezen term, om een *register* in het *orgel* mede te bestempelen; gelijk men er dan ook door verstaan wil hebben, het vogelgezang; zijnde een der zogenaamde *stomme registers* des *orgels*: hiervoor geen *register* in het *orgel* hebbende, zie, hoe men daarmede kan leven, bij den term KETELTROM: vergelijk ook PHILOMELA.

MESCHIAMENTO, en MESCOLAMENTO. (*Italiaansch.*) Zie MIXIS.

MÉSE. *Mése.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Media*. In het Italiaansch, *Meza*. In het Fransch, *La Moyenne*. Het wil zeggen, middenste, iet dat het midden houdt, of in het midden is: de *Grieken* en verdere Ouden bezigten deezen term bij één hunner snaaren of toonen van hun *Systema*, gevonden wordende in het *Tetrachord Méson* geheeten; zijnde de laatste of hoogste snaar van dat *Tetrachord*, over éénkomende met onze *a* van het klein *Octaaf*: zie, ter meerdere ophelderinge, verder SYSTEMA.

MÉSON. *Mésos.* (*Grieksch.*) Het is het meervoudige der Genitivus, van het Grieksche Adjectif *Mésos*, *Méfos*; wilstende zeggen, middensten, met deeze term benoemden de *Grieken* een hunner *Tetrachorden*; zijnde het tweede *Tétrachord* van onderen opwaards gerekend: zij bezigten deezen term ook voor eenen bijnaam, aan de snaaren van dat *Tetrachord*; als *Hypaton-Méson*, *Parhypate-Méson*, *Méson-Diatonos*, en *Lychanos-Méson*, kunnende men deezen vergelijken, en verder hierover nazien, ter meerdere ophelderinge, *Systema*: vandit *Méson* heeft men gemaakt de term *Mésotde*, en *Mésoëde*, werdende er door verstaan een *Systema* van middenbaare toonen: gelijk door *Mésotdes*, en *Mésoëdes*, middenbaare toonen; als bij voorbeeld: die van het *Tetrachord Méson*, welke bestaat uit toonen, die tuschen de hooge en laage toonen komen, en des in eene middenbaare gestalte: men verstaat eigenlijk door deeze termen, een zeker ondergeschikt gedeelte van het oude *Melopeïa*: of liever een *Syste-*

stema waarvan de zang zig enkel bepaalt op deeze middenbaare toonen, daarvan niet afwijkende: te weten; die tuschen de hooge en laage toonen in komen, gelijk bij voorbeeld het Tetrachord Mésón oplevert; zijnde deeze zang zeer geschikt voor staatige en ernsthaftige gezangen; kunnende men hiermede vergelijken Lepsis; en, ter meerdere ophelderinge nazien Melopeia; verders heeft men nog van deezen term, de term *Mésón-Diatonos*: geevende de Grieken deezen term, aan ééne der toonen van hun Systema; overéénkomende met onze g van het klein octaaf, gevonden wordende, in het Tetrachord Mésón geheten: wordende ook genoemd Lychanos-Mésón: zie des, ook dit; en, vergelijk verder, SYSTEMA.

MESÓPYKNOI; Μεσόπυκνοί. (Grieksch.) Waarvan men in het Italiaansch gemaakt heeft *Mesopycni*, doch het welke naar het Italiaansch beter is *Mesapicni*, als de y ia die taale niet gebezigd wordende: het wil zeggen, middelbaare of middenbaare: de Ouden noemden in het Chromatyke en Enharmonyke klankgeslacht zodanig, de tweede snaar van ijder Tetrachord; als Parhypate-Hypaton, Parhypate-Mésón, Trité-Synéménon, Trité Diazeugmónou, en Trité Hyperboleon, als zijnde deezen de middenbaare snaaren of toonen, tuschen de nauwe Intervallen, van het Chromatyke en Enharmonyke klankgeslacht: vergelijk, ter meerdere ophelderinge, de Schaafe der oude Grieken, bij SYSTEMA.

MESSA. (Italiaansch.) In het Fransch, *Messe*; zijnde dit ook het meervoudige van *Messa*: in het meervoudige voor het Fransch, *Messes*: het wil zeggen, de Misfe, Misfen, welke in de Roomfche Kerk op Muzijk gezongen worden: men heeft er van onderscheidene stemmen, zelfs welke uit zestien Obligae partijen bestaan; vol Canons, Fugen, en Nabootfingen; zie *Burneys* Dagboek; vertaald door *Lustig*, bladz. 176. Zo heeft men ook *Messe Bravi*, of *Messes Courtes*; korte misfen: *Messe Concertate*, of *Messes Concertées* of *Concertantes*; concerteerende misfen: te weten; waarvan iedere partij iet Obligae heeft, door afwisseling van het volle choor vervangen wordende: *Messe da Capella*, of *Messes de Chapelle*; misfen voor de Kapel: men wil er eigenlijk doorte kennen geeven, misfen welken door een groot choor, of door het gantsche choor gezongen worden. *Messe di Requie*, of *Messes de Requim*; zielmisfen: hoedanigen in de Roomfche Kerken gezongen worden. *Messe per il Defunti* of *Defonti*; beide wordt het zo geschreven, of *Messes pour les Defunts*; misfen, welken gezongen worden, voor de overledenen; zielmisfen, enz.

MESTO. (*Italiaansch*) Treurig, droevig, rouwig. *Mestamente*; Treuriglijk, droeviglijk: men bestempelt hiermede wel eens een muzikstuk; moettende daarbij veele Chromatyke en Enharmonyke passages gevonden worden, welke best deeze hartstocht zullen uitdrukken: hetzelfde moet heel langzaam gespeeld worden: bij voorbeeld, als *Largo* of *Lento*: vergelijk *LUGUBRE*.

MESTURA, of **MISTURA.** (*Italiaansch.*) Het wil eigenlijk zeggen, menging, vermenging: dan, men bestempelt met deeze term wel eens een register in het orgel; zijnde de *Mixtuur*, welke uit eene menging, of vermenging van geluiden bestaat: zie verder, ter meerdere verklaringe *MIXTUUR*.

MESURA. (*Slecht Italiaansch.*) Zie *MISURA*.

MESURÉ. (*Fransch.*) Zie *Misurato* bij *MISURARE*.

MESURE. (*Fransch.*) Zie, en alle termen die hierop in het Fransch vallen, als *Mesure à Deux Quarts*, *Mesure à Deux Quatres*, *Mesure à Deux Temps*, enz., verklaard bij *MISURA*.

METRICA. *Μετρικός.* (*Grieksch Latijn.*) In het Fransch, *Métrique*. Het is eigenlijk een term der *Grieksche*, en *Latijnsche* Dichtkunst; spreekende van eene maat, of dat tot de maat behoort; willende te kennen geeven, iet dat met voeten gemeten wordt, uit korte en lange lettergreepen bestaande. *Musica Metrica*, is *muzijk* welke tot onderwerp heeft, *Letters*, *Syllaben*, *Klankvoeten*, *Gedichten*, en *Poëzij*, dus, *muzijk* (zamen)gesteld of *Gecomponeerd* op *Poëtische* woorden, of woorden, welke *Poëzij* beheizen.

MÉTROMÈTRE. (*Fransch.*) Maatmeter: het is eene zekere *Machine* of kunstwerk, om de maat van een *muzikstuk* te regelen; zijnde een slingerwerk, welke men rascher of traager kan doen gaan, naar dat men het *mouvement* of beweging daarvan wil ingericht hebben: zie ook, *CHRONOMETRE*.

MÉTRON. *Μέτρον.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Metrum*, *Mensura*, *Tactus*. In het Italiaansch *Tatto*, of *Battuta*: in het Fransch, *Mesure*: in het Engelsch, *Measure*: in het Hoogduitsch *Tact*: het wil zeggen, maat, of maatslag: dat is; zekere verdeling der klankvoeten, die op de maat moeten gaan, en gespeeld of gezongen worden: alle *muzikstukken* zijn zamengesteld uit zekere onderling verdeelde klankvoeten, welke aan elkander gehecht zijnde, een geheel uitmaaken: wordende deeze klankvoeten door nooten uitgedrukt, die, op onderscheidene wijzen verdeeld zijnde, eene verscheidenheid van bewegingen veroorzaaken,

de eene lang de andere kort, middenmatig, enz.: door recht opgaande streepjens de maaten van elkander afgescheiden zijnde, ten einde ieder derzelve gemakkelijk onder het oog valle: zodanige zamenvoeging, en mengeling van klankvoeten noemt men *Rhytmopœia*; waarvan een *Componist* niet onkundig diende te zijn, ten einde hij klankvoeten uitdrukkende en aan elkander hecht, niet te werk ga, gelijk of zulks bij geval geschiedde, en als de gemeene man bij 't uiten van redenkunstige *Figuuren*; maar dat het wezenlijk klankvoeten zijn, welke zo wel door nooten bij de *muzijk*, als door *Woorden* en *Syllaben* bij de *Poëzij* en *Dichtkunst* kunnen en moeten uitgedrukt worden: vergelijk verder, *Rhytmopœia*, bij den term RHYTHMOS.

MEZZO of MEZO. (*Italiaansch.*) Wordende verkeerdelijk van sommigen wel eens *Meso* en *Messo* geschreven: in het vrouwelijke *Mezza*, en *Meza*: het wil zeggen, half, middenmatig, of gemaatigd; de helft, het midden, enz.: hiervan heeft men: *Mezzo-Ciroclo*; halve kring of Cirkel; zijnde zeker teken, welke bij ons gebezigt wordt om de maat, en bij de Ouden gebruikt werd om de waardij van zekere nooten aanteduiden, waarvan bij de term *Circolo* reeds gesproken is; wordende dus geschreven C; kunnende men verder, ter meerdere verklarings den term *Circolo* hierover nazien: door deezen term wordt ook verstaan, zekere muzikaale figuur, bestaande uit vier gefigureerde nooten; of nooten van eenerleie waarde, die zig bepaalen in den omtrek of de tuschenwijdte van eenenters, en de gedaante van eenen halven kring, cirkel, of rondte vertoonen, trapswijze voorkomende: indien er nu maar vier nooten, of een van deeze figuren zig opdoen, noemt men zulks een halven kring of cirkel; maar indien er zig agt nooten, of twee van deeze figuren vertoonen, heet men het, een geheele kring of cirkel: zie dezelve op *Plaat 40*, *Fig. 3.* (a.) en (b.) achter de letter M.; zijnde (a.) de halve en (b.) de heele cirkel; tuschen deeze figuur, en die, *Gropo* geheten, is weinig onderscheid: kunnende men ten deezzen opzichte vergelijken den term *Gropo*; en die hiervan iet breeder begeert te weeten, zie *Mozart*, grondig onderwijs in het behandelen der *Viool*, *bladz 242.* Verder heeft men van deezen term de termen *Mezzo Forte*; wordende bij verkorting wel eens maar *Mez. F.* geschreven: het wil zeggen, half sterk, middenmatiglijk sterk, gemaatigd sterk, enz.: te weeten; zodanige *passages*, waarbij dit gevonden wordt; middenmatiglijk sterk te spelen, niet te sterk of fors; ook niet

te zacht of flauw; maar het midden daar tusſchen houdende: het heeft dezelve betekenis, als *Mezza-Voce*, en *Setto-Voce*, kunnende men deezen hiermede vergelijken. *Mezzo Manico*; halve greep: te weeten; de halve applicatie op de viool. *Mezzo-Piano*; half zwak of ſtil, middenmaatiglijk zwak of ſtil, gemaatigd zwak of ſtil, enz.: naamlijk; die paſſages waarbij dit ſtaat, zodanig te ſpeelen: vergelijk boven *Mezzo-Forte*. *Mezzo Soprano*; het wil eigenlijk zeggen, half boven; half hoogſte of opperſte: dan, men verſtaat er bij de muzik door in het Italiaanſch, hetzelfde dat in het Franſch, door *Haute-Contre*, te kennen gegeven wordt: te weeten; een zangpartij welke zeer hoog gaat, de hooge Alt; volgens de *Broſſard*, wordt deeze partij, op de altſleutel op de tweede linie van onderen geſchreven, en volgens *Rouffeau*, wordt de *Haute-Contre*, op de Altſleutel op de middenſte linie gezet: echter is het dezelfde partij: beide kan plaats hebben; als wordende in Italië, deeze, en in Frankryk gene gebezigt: zie, ook *Haute-Contre*, bij den term *Haut en*, het welke hetzelfde is, *Contra-Tenore*, *Contr' Alto*, enz. bij den term *Contra*: al verders heeft men de termen *Mezzo-Sopiro*: halve zucht: men verſtaat er eigenlijk bij de muzik door, een agriſte deel zwiĳgens; het welke maar zo veel als een halve zucht is, weinig tijds wegneemende: zijnde hiervan geſproken in onze zesde les van den *Catechiſmus der Muzik*, *Plaat 2*, *Fig. 17*; kunnende men hiermede vergelijken (het gene hetzelfde is,) *Semi-Sopiro*, bij den term *Semi*. *Mezzo-Tempo*; halve tijd: te weeten; een halve maat, de helft eener maate, zijnde hetzelfde als *Mezza-Mifura*; halve maat: te weeten; de helft eener maate. *Mezza-Pauſa*; halve pauſe of zwiĳgen: te weeten; eene halve maat pauſeers of zwiĳgen; kunnende men hier verder op nazien onze zesde les van den *Catechiſmus der Muzik*, *Plaat 2*, *Fig. 15*. *Mezza-Tirata*; halve trek: men verſtaat er eigenlijk door, twee, drie, of ten hoogſten vier nooten, die in éenen trek geſpeeld en voorgedragen worden; kunnende men, ter meerdere verklaringe, verder hierover nazien de term *Tirata*: eindelijk heeft men nog den term *Mezza-Voce*; willende eigenlijk zeggen, halve middenmaatige ſtem: dan men verſtaat er bij de muzik door, zodanige paſſages waarbij deeze term gevonden wordt, niet te ſterk of fors, ook niet te zacht of zwak te zingen of te ſpeelen; maar het midden hier tusſchen houdende; des, middenmaatig in ſterkte en zachtheid: 't betekent het-

zelfde dat door Mezzo-Forte, en Sotte-Voce te kennen gegeven wordt; kunnende men deeze dus hiermede ook vergelijken.

MI. (*Eene Syllabe of Lettergreep.*) Het is ééne der syllaben van de schaale of klankladder van Guido Aretinus: zijnde van onderen opwaards tellende de derde toon der schaale, overéenkommende met onze E: hiervan heeft men de Fransche termen *Mi B. Mol*, om te kennen te geeven E-mol; en *Mi Diése*; daar door verstaan wordende, E kruis.

MIDDENTOON. (*Een Term der generaale Bas, of Bas-Continu.*) Men verstaat er door, de *Quint* des *Hoofdtoons*: te weeten; welke een *Quint* hooger is, dan de eerste toon der *schaale* of *klankladder*: naamlijk; de vijfde der *schaale*: zo is G. de *middentoon* van C; D. de *middentoon* van G; A. de *middentoon* van D; enz. zie, ter meerdere ophelderinge, verder, onze dertiende les van den *Catechismus der Muzijk*; en, vergelijk den term HOOFDTON.

MIGREPHA, of MIGREPHAH. (*Een Hebreeuwfsche Term.*) Het is een zeker klinktuig, 't welk in den *Tempel te Jerusalem* gebezigd werd, zijnde een *groot Bekken*, dat eigenlijk niet behoorde tot het gezang; maar diende omden tijd des gezangs, en van den gemeenen dienst op zekeren stond te verkonfschappen, op dat elk zig op deszelfs geluid tot zijne standplaats begave, en tot zijn' pligt vervaardigde.

De *Talmudisten* willen dat het in een van de *Kelders*, die beneden in den *Tempelberg* gebouwd waren, geplaatst was; daar het onder de gewelven of boogen, die daar boven heen gebouwd waren, te staan was verordend, op dat die booggewelven zijn geluid mogten verdubbelen en verzwaaeren, 't geen van nooden was, om van allen gehoord te kunnen worden: de *Gemaristen* vergrooten deszelfs klank zo zeer, dat zij voorgeeven, als of 't geluid daarvan tot aan *Jericho* hadde kunnen gehoord werden: doch dit grootspreeken is naar den beuzelftijl van dat geslacht: echter kan men daar uit afnemen, dat dit klinktuig zeer zwaar gedruis maakte: deszelfs waare gestalte vindt men nergens aangetekend: de *Jesuit Kircher* gist, dat het wel naar onze klokken mogt gezwemd hebben: het kan ook zijn, dat het eene foort van een groot bekken was, 't welke gellagen zijnde, een sterk geluid verwekte: immers de verstandigste onder de *Rabbynen* onderscheiden 't van een andere *Migrepha*, 't geen zij als een *Bak* beschrijven; hebbende een elle in de hoogte, waarin tien gaten voor tien *Schalmeivieten* geboord waren, en waarop men, zeggen zij, honderd foorten van gezangen konde spelen; doch, dewijl wij de laa-

tere *Rabbynen* niet veel vertrouwen, die beuzelaars geboren zijn, en van een vond te verfiere, daar niet aan is, gantsch niet vies vallen, zo laten wij dit stuk in zijn waarde: zie *van Til*, Dicht-Zang- en Speel-kunst, bladz. 422, 477, 504 en 505.

MILIEU HARMONIQUE. (*Fransch.*) Zie **MEDIUS HARMONICUS.**

MIMOS. *Μίμος.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Pantomimus.* In 't Italiaansch, *Pantalone.* Waarvan men in het Fransch maakt heeëft *Mimes*: het waren onder de *Grieken* en *Romeinen* zekere snaakkerige *Akteurs*, potzemakers, welken in een kluchtspel speelden; maakende, overéenkomsig het sujet, verscheidene gebaarden: hiervan heeft men dien naam gegeven aan zekere kleine Dichtstukken, die deeze *Mimes* al dansende op het tooneel zongen, met gebaarden die den zin van hunne woorden uitdrukten, volgens de wonderlijke wijze der Ouden, die (zo men wil) weinig bekend is in onzen tijd: vergelijk **PANTALONATA.**

MINEUR, en **MINEURE.** (*Fransch.*) Zie **MINORE.**

MINIATRICE. (*Italiaansch.*) Eene kleine of jonge liefhebber.

MINIMA. (*Latijn, en Italiaansch.*) In het Fransch, *Minime.* In het Engelsch, *Minim*: het wil eigenlijk zeggen, kleinste, minste, enz.: dan, er werd bij de oude muziek door verstaan, eene witte noot met een staart, overéenkommende met die welke bij de moderne of hedendaagsche muziek halve genoemd wordt; zijn kleinste of minste geheten, omdat bij de oude muziek, die de kleinste of minste in waarde doende noot was; wordende daar bij nooten gebezigd van langer waarde, dan bij de hedendaagsche muziek in gebruik zijn; zijnde deeze Nota Minima of kleinste noot, daarvan de kleinste of minst in waarde; het welke echter door den tijd, naderhand gantsch van gedaante veranderd is, als zijnde daarbij door hun nog nooten gevoegd, welken in kleiner deelen en waarde verdeeld werden, als **Semiminima**, **Chroma** of **Crome**, enz. wordende de term **Minima** door de Italianen, en **Minim**, door de Engelschen, daarvoor tot op heden toe nog gebezigd; daardoor eene noot, halve, bij ons genaamd, verstaande: gelijk de Engelschen door *Minim Rest*, ook een halve maat rustens, verpoozens of zwijgens verstaan; kunnende men ten deezzen opzichte vergelijken onze zestiende les, van den Catechismus der Muzijk, bladz. 18, Plaat 2, Fig. 15, de vierde maat, en verder *Pausa di Minima* bij den term *Pausa*: zo is ook **Systema Minima**, het allerkleinste **Systema** dat be-

dacht kan worden: bij voorbeeld, zo als het aldereerste Systema, dat in den beginne gebezigd werd; waarvan nader bij den term Systema zal gesproken worden: de Guden noemden dat zodanig, wanneer er slechts twee nooten bij elkander gevoegd waren: en, *Minimo* is het manlijke van het Italiaansche *Minima*; zijnde *Minima* het vrouwlijke van het Italiaansche *Minimo*: zo verstaat men door *Intervállo Minimo* het alderkleinste interval, dat eenigzins bij de muziek in aanmerkinge komt, bekend onder den naam van verkleinste: zie, onze zestiende les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 6, Fig. 5. en verders wegens *Minima*, den term *NOTA*.

MINRICE. (*Een Orgel term*) Deeze term is bij verbastering van het Latijnsche woord *Minimus* afgeleid: het welke wil zeggen, de minste, de allerminste, de kleinste, de allerkleinste: men bestempelt met deezen verbasterden term, een *Register* in het *Orgel*; zijnde volgens sommigen de *Quint*: dus, genoemd; minder dan de *Ters* is: en dus, de minste of kleinste van het *Accoord* of den drieklank; doch, men zoude, met alle recht, (onzes erachtens,) deezen term, beter kunnen toepassen op het *Superoctaaft*; als zijnde wezenlijk, de minste, of kleinste; gerekend van den grondtoon, eerste of *Prime*, tegen de *Ters*, *Quint*, en *Octaaft*: ja, het *Flageolet* 1 voet of $\frac{2}{3}$ voet, is de minste of kleinste in toon, van alle de *Orgelgeluiden*: vergelijk des, de termen *SUPEROCTAAF*, EN *FLAGEOLET*.

MINORE; (*Italiaansch*;) zijnde voor het manlijke en vrouwlijke: in het Latijn, *Minor*, voor het manlijke en vrouwlijke: in den Genitivus, of teeler, *Minoris*: in het Fransch, *Mineur*; en voor het vrouwlijke *Mineure*: het wil eigenlijk zeggen, kleiner, minder: dan men verstaat er bij de *Muzijk* door, alle zodanige *Intervallen*, welken in vergelijkinge der grootere, kleiner zijn; maar voornaamlijk, die welken van denzelfden naam kleiner zijn, dan die *Intervallen*, welke men eigenlijk groot of groote noemt: alle *Intervallen* kunnen verkleind, en ook vergroot worden: zo zegt men, bij voorbeeld, van de kleiner spreekende, (om ze niet allen optenoemen,) *Terza Minore*; kleiner *Ters* of drie: *Sesta Minore*, kleiner *Sext* of zes: *Settima Minore*; kleiner *Septima* of zeven, enz. De *Ters*, en de *Sext*, het zij die klein, verkleind, groot of vergroot worden, laten echter niet na *Consonanten* te zijn, en als zodanig aangemerkt te worden: daar en tegen, kunnen de *Quart*, de *Quint*, en het *Octaaft*, niet verkleind of vergroot, worden zonder disfoneerende

te worden: gelijk de *Seconde*, de *Septima*, en de *Nona*, het zij die verkleind, of vergroot worden, Dissonanten blijven: zie, ter meerdere ophelderinge, onze zestiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, en vooral aldaar. Plaat 6, Fig. 4 en 5; en, vergelijk, de term *MAGGIORE*.

Dees term wordt ook gebezigt, ten opzichte der *modes* te weeten; wanneer een *muzijkstuk*, over de kleine *tes* gaat, welke ten opzichte van de *modes* der groote *tes*, kleiner is: wordende genoemd *Modo Minore*, of wel naar enkelijk *Minore*; vergelijk, ten deezen opzichte, onze twaalfde les van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, de term *MODO*.

MINUETTO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Menuet* In het Engelsch, *Minuet*; en van deezen, in het Nederduitsch *Menuët*, overgenomen: het is een Dans-Zang- en Speelstuk zodanig genaamd; waarvan de maat altijd in drietempoos verdeeld is, het zij in eene drierde, het zij in eene drieagste maat; hebbende doorgaands, twee repetitien; en wordende gemaatigd vrolijk, en des, in een gemaatigd mouvement of beweging gespeeld: altijd in een effen getal maaten verdeeld zijnde; nooit in oneffen getal, omdat eigenlijk de Menuët voornaamlijk geschikt is, om op te dansen, alwaar twee maaten, slechts als één aangemerkt worden, en des altijd effen getal maaten vereischt wordende: men geeft voor, dat de Menuët eigenlijk dien naam zoude draagen, van zekere kleine stonden, in het Italiaansch *Minuto* genoemd; in het Fransch, *Menu*, en in het Engelsch, *Minute*; klein: ook een Minuit; zinspeelende op zekere kleine danschreden, in het Fransch, *Pas Menu* geheten; hebbende dezelve (zo als men voorgeeft,) haare geboorte gevonden te Poitou, een Provincie in Frankryk: het wordt genoegzaam gespeeld als *Allegro Moderato*, of als *Allegretto*; kunnende men verder hier over nazien onze dertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 136: verder heeft men van deezen term, de termen *Minuetto Allegretto*; men verstaat er door een Menuët, welke men wil in het mouvement van een *Allegretto* gespeeld hebben: en dus genoegzaam als een Menuët zelf; doch vooral niet gaauwer, eerder iet langzaamer; kunnende men hiermede vergelijken den term *Allegretto*, *Minuetto Allegro*; willende te kennen geeven, een Menuët welke men wat vrolijk en levendig wil gespeeld hebben; en des wat gaauwer dan een Menuët doorgaands gespeeld wordt, welke men anderzins wat bedaard en bezadigd of *Moderato* voordraagt. *Minuetto Alternativo*; het is een

Menuët, welke bij beurten gespeeld moet worden; zijnde reeds eene andere Menuët vooraf gegaan; kunnende men ter meerdere ophelderinge, verder nazien den term *Alternativo*. *Minuetto Andante*; het wil te kennen geeven, een Menuët die wat langzaam moet gespeeld worden, die niet veel gaauwer dan eene *Andante* moet voorgedragen worden: al verder heeft men de termen *Minuetto con Espressione*; het wil eigenlijk zeggen, Menuët met uitdrukkinge: dan men wil er mede te kennen geeven, dat dezelve duidelijk en met nadruk moet uitgevoerd en gespeeld worden: het wordt gemeenlijk wat langzaam gespeeld, en dient doorgaands, in plaats van eene *Andante* of dergelijke langzame beweging of *mouvement*, in eene *Sinfonie*, *Concert*, enz.: en wordt dienvolgens al niet veel gaauwer dan eene *Andante* gespeeld. *Minuetto con Grazioso*; Menuët met grazie: dat is, lieflijk, fraailijk, sierlijk, aangenaamlijk, bevalliglijk; des wat langzaam, langzamer dan men gewoonlijk een Menuët zoude speelen; kunnende men hiermede vergelijken *Minuetto con Espressione* waarvan hier boven gesproken is (het moet genoegzaam in dien zelfden graad gespeeld worden;) en, verder de term *Grazioso*. *Minuetto con Variazione*; Menuët met veranderinge. *Minuetto con Variazioni*; Menuët met veranderingen: te weeten; een Menuët welke gevariëerd is, welke met verscheidene variatiën of veranderingen voorzien is; kunnende men hiermede vergelijken den term *Variazione*. *Minuetto in Ronda*; men verstaat er door een Menuët welke in het ronde gespeeld wordt; zijnde wel een Menuët, of in den trant van een Menuët gezet; maar welke als eene *rondeau* gespeeld wordt; kunnende men ter meerdere verstaanbaarheid hiermede vergelijken den term *Ronda*. Eindelijk heeft men nog de termen *Minuetto Maestoso*; prachtige, heereijke, grootische Menuët: naamlijk een Menuët, die zodanige passages heeft; moeende niet te raschlijk gespeeld worden; maar wat bezadigd, iet langzamer dan men doorgaands een Menuët speelt, en des al niet veel gaauwer dan *Andante*; kunnende men hiermede vergelijken den term, *Maestoso*. *Minuetto Moderato*; het geeft te kennen een Menuët die gematigd moet gespeeld worden: dat is te zeggen, wat langzaam, wat bezadigd, wat langzamer dan doorgaands een Menuët gespeeld wordt: het komt overéén met *Minuetto Maestoso*, en wordt dienvolgens mede als dat, niet veel gaauwer gespeeld dan *Andante*; kunnende men hiermede vergelijken den term *Moderato*. *Minuetto, molto Vivace*; het wil zeggen, Menuët, veel le-

vendig: te weeten; veel levendiger dan men doorgaands een Menuët speelt: hangende hiervan hetgewoone mouvement of de beweging der Menuët af; willende die nu rascher en levendiger gespeeld hebben; en des ruim zo gaauw als Allegro: genoegzaam als Viváce, kunnende men dit vergelijken.

MISCELLA. (*Latijn.*) Het wil zeggen, 't gene van veel verschillende dingen gemengd is; of zamengemengd is van veel verschillende dingen: men bestempelt eigenlijk, met deezen term, een Register in het Orgel; zijnde de Mixtuur, welke uit veel verschillende mengelingen van geluiden is zamengesteld; kunnende men verder hierover nazien den term Mixtuur: zo heeft men ook: *Miscella Acuta*; het welk wil zeggen, een scherp, welsnijdend, samenmengfel van veele en verscheidene dingen; wordende er mede een register in het orgel door verstaan, welke men anders algemeener scharp of scherp noemt: zijnde mede eene soort van Mixtuur, en daarom ook wel scherp Mixtuur vertaald: kunnende men ten deezen opzichte vergelijken den term SCHARP.

MISCELLANEO. (*Italiaansch.*) Gemengd, gemengeld, van alles onder een gemengde stukken, uit verscheidene werken getrokken: men geeft deeze term wel eens aan een werk voor *Titel*, welke zamengesteld is uit verscheidene stukken van onderscheidene *Auteurs*, en des een mengewerk uit onderscheidene stukken van bijzondere *Auteurs* bestaande: vergelijk RHAPSODIA.

MISERERE. (*Latijn.*) *Miserere mei, Deus* ... Wees mij genadig, ó God . . . *Psalm LVII*: men verstaat er eigenlijk door een *muzikstuk* welke jaarlijks in de goede week, 's woendags en 's vrijdags, in de *pauslijke kapel* te *Romen* gezongen wordt: hetzelfde is *gecomponeerd* door *Gregorio Allegri*, en oud meer dan anderhalve eeuw; hebbende verscheidene oudere *Componisten* vergeeffche pogingen aangewend, om de eigenste woorden van dat zangstuk, tot volkomen genoeg van de Hoofden der Kerke, in *Muzik* te brengen: dit is *Allegri* gelukt: hebbende eene *Compositie* op die woorden geleverd, die eenen ontfervelijken roem verwerft: stellende, met weinig zangbaar ingerichte en wel ter snede gebragte nooten, een *Miserere* op, het welk in de toekomstige tijden, op dezelfde dagen, nog lang zal worden gezongen; als zijnde zodanig gezet, dat het na deezen nog menig een zal doen verbaasd staan, gelijk het tegenwoordig alle toehoorders in verrukking brengt.

Hetzelve schijnt zo eenvoudig, dat zij, die het slechts op nooten zien, niet begrijpen kunnen, waaruit deszelfs fraaiheid en werking mogt voorspruiten; gelijk men dan ook wil dat het zijnen roem meer verschuldigd is aan de wijze der uitvoeringe, dan wel aan de *Compositie*: de eigenste *muzijk* wordt, met verandering van *Textwoorden*, verscheidenmaalen herhaald, en de zangers hebben zekere, van ouds af overgeleverde *zangmanier*, zekere uitdrukkingen en eigenaartige versieringen van zonderlinge kracht: neem eens, eenpaarige versterking en verzwakking des toons; verhaasting of vertraaging der zangmaat bij zekere woorden, en ongelijke snelle of langzame beweging bij eenige geheele afdeelingen, enz.; zijnde van die natuur, dat, zonder behoorlijke aanwijzing, elders met een gewenscht gevolg, niet wel kan uitgevoerd worden: de *zangmanier* bij dit *Miserere* in de *Pauselijke Kapel*, van die geschapenheid zijnde, dat ze in nooten niet uitgedrukt kan worden; invoegen deeze *Compositie*, hoe naauwkeurig ook *Gecopieerd*, zonder *Exempelen* aangewezen zonder mondeling onderwijs, en elders uitgevoerd, haare werking ontbeert.

Vermoedlijk moeten eenige van de zonderbaare uitwerksels deezes zangstuks, toegeschreven worden aan den tijd, aan de plaats en de plechtige *Ceremonien*, bij de uitvoering gebruikelijk: de *Paus* en het geheel *Conclave* liggen knielend ter aarde; de kaarsen in de *Kapel* en de fakels op de *Gaanderijen* worden, de één voor, de andere na, uitgebluscht en het laatste vers van deezen *Psalm* wordt geëindigd door *twee Chooren*, in welke de *Kapelmeester*, geduurig langzamer de maat slaande, de toonspraak, tot op de sluitmaat toe, allengs als verdwijnen, en het vuur uitdooven laat: hierbij zijn loutere *Puikzangers* aan 't werk, die vele *Proeven* houden, bijzonderlijk 's maandags in de goede week, als wanneer dit stuk dikwijls opgebeft en tevens in de sijnheden der voordbrenging onderricht gegeven wordt.

MISSOLIDIO, en MISSOLYDIO. (*Grieksch Italiaansch.*) Zie MIXOLYDIOS.

MISTIO of M'STUS. (*Latijn.*) Zie MIXIS.

M'STO. (*Italiaansch.*) Zie MIXTOS.

MISTURA. (*Latijn, en Italiaansch.*) In het Fransch, *Mixture*. Het wil eigenlijk zeggen, menging, vermenging, mengeling, mengzel: dan, men bestempelt met deeze term, een *Register* in het *Orgel*; zijnde de *Mixtuur*, welke uit eene menging, vermenging, of mengeling van ge-

luiden bestaat: zie ook MESTURA, en verder, ter meerdere ophelderinge, den term MIXTUUR.

MISURA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Mesure*. Eene maat; ook de maat; zijnde eene tuschenwijdte, of ruimte van tijd, binnen welke eenige nooten beperkt zijn, met de andere maaten in gelijke overéénkomste staande; of eenen zekeren tijd, die hij, welke de maat slaat of aangeeft, met het opligten en nederzakken van zijne hand of voet aangeeft, ten einde het mouvement of de beweging, somtijds schielijker, en somtijds langzaam te bestuuren, volgens den aart der muziek en het onderwerp dat gezongen of gespeeld wordt; kunnende men den term Coryphaeus, hier mede vergelijken. In vroegere tijden waren de maaten niet afgeperkt gelijk tegenwoordig, en men had zodanige maatverdeling niet: men had geene maatverdelinge, als alleen die, welke enkelijk in de waardij der nooten zelve te vinden was, aangezien toen ten tijde de muziek meest met eenvoudige en lange in waardij doende nooten werkte, waarbij de maat gemakkelijk nategaan was; maar sinds dat de nooten in kleiner deelen verdeeld zijn geworden, en men de muziek heeft met meerdere figuren verrijkt, heeft men ook moeten omzien, naar eene duidelijke maatverdeling, die vindende in het middel van door streepjens de maat afteperken, daardoor de waardij der maat naauwkeurig voor oogen stellende, en hierdoor de uitvoering gemakliker maakende: men wil dat deeze maatafperking, of verdeling, voornaamlijk plaats gehad zoude hebben, in den loop der voorledene eeuwe, en toen zoude zijn ingevoerd; althans dit is zeker, dat dergelijk muziek waarbij de maatafperking niet is waargenomen, nog voorhanden zijn: deeze maatafperking of verdeling, is zodanig ingericht, dat altijd in iedere maat, tuschen de twee streepjens, de juiste waardij der maat te vinden is; mogende de eene maat niet meer, ook niet minder waardij hebben dan de andere: wordende de tijd der maat, altijd vooraan het muzikstuk geplaatst, bij de muzikfleutel, of middelijk na de kruis- of mol-tekens, zo die daarbij vereischt worden, en anders na den muzikfleutel, op dat men den tijd der maat wel ter degen in zijn gheugen zoude prenten, voor dat men aanvangt te zingen, of te speelen: zie, ter meerdere ophelderinge, verder, onze vierde les, van den Catechismus der Muzik: zo heeft men, ook: *Misura a Due Quarti*, of *Mesure à Deux Quarts*. Eene maat in twee quarten: *Misura a Due Quattri*, of *Mesure à Deux Quatres*; eene maat in twee vierden, naamlijk eene

tweevierde maat, eene maat welke uit twee deelen, of tempoo's bestaat, welke twee deelen of tempoo's heeft; wordende dus geschreven, $\frac{2}{4}$. *Misura a Due Tempi*, of *Mesure à Deux Temps*; eene maat in twee tijden: te weeten; eene tweeledige maat, welke uit twee tempoo's bestaat; als bij voorbeeld eene $\frac{2}{4}$, of $\frac{2}{8}$ Maat, en die welke genoemd wordt van twee halven; dus getekend $\frac{2}{2}$. *Misura a Duodici Chrome*, of *Crome*, of *Mesure à Douze Croches*; eene maat van twaalf haaknoten: wordende ook genoemd *Misura a Duodici Otti*, of *Mesure à Douze Huits*; eene maat uit twaalf agtsten: dus getekend $\frac{2}{8}$, welke eigenlijk uit vier deelen of tempoo's bestaat, welke vier deelen of tempoo's heeft: verder heeft men van deeze term de termen *Misura a Nove Tempi*, of *Mesure à Neuf Temps*: eene maat in negen tijden: te weeten: eene negenledige maat; dan, deeze maat is bij de moderne of hedendaagfche muziek in geen gebruik, kunnende men verder hier over nazich den term *NONECUPLA*. *Misura a Quattro Quarti*, of *Mesure à Quatre Quarts*; eene maat in vier quarteren. *Misura a Quattro Quattri*, of *Mesure à Quatre Quatres*; eene maat in vier vierden: naamlijk; eene viervierde maat, eene maat welke uit vier deelen of tempoo's bestaat, welke vier deelen of tempoo's heeft, wordende dus geschreven **C**. *Misura a Quattro Tempi*, of *Mesure a Quatre Temps*; eene maat in vier tijden: te weeten; eene vier vierde maat, welke vier deelen of tempoo's heeft, welke uit vier deelen of tempoo's is zamengesteld; als bij voorbeeld de vier vierde maat, dus getekend, C: of gelijk de kapelmaat, zo geschreven, **C**: of als de twaalf agtste maat, dus gezet, $\frac{2}{8}$: welken allen uit vier deelen of tempoo's bestaan: al verder heeft men de termen *Misura a Sei Chrome*, of *Crome*, of *Mesure à Six Croches*; eene maat van zes haaknoten: wordende ook genoemd *Misura a Sei Otti*, of *Mesure à Six Huits*; eene maat in zes agtsten: te weeten; eene zes agtste maat, zo geschreven $\frac{6}{8}$; bestaande uit twee deelen of tempoo's. *Misura a Sei Tempi*, of *Mesure à Six Temps*; eene maat in zes tijden: te weeten; in een zesledigen tijd of maat: men verstaat er eigenlijk door, eene zes agtste maat, zo geschreven $\frac{6}{8}$; hebbende twee deelen of tempoo's. *Misura a Tre Otti*, of *Mesure à Trois Huits*; eene maat in drie agtsten: naamlijk; eene drie agtste maat, dus gezet, $\frac{3}{8}$; welke uit drie deelen of tempoo's bestaat, welke drie deelen of tempoo's heeft. *Misura a Tre Quarti*, of *Mesure à Trois Quarts*; eene maat in drie quarteren. *Misura a Tre Quattri*,

of *Mefure à Trois Quatres*; eene maat in drie vierden: te weeten; eene drie vierde maat, zo getekend $\frac{3}{4}$; welke uit drie deelen of tempoos beftaat, welke drie deelen of tempoos heeft. *Mifura a Tre Tempi*, of *Mefure à Trois Temps*; eene maat in drie tijden: te weeten: eene drieledige maat, welke uit drie deelen beftaat, welke drie tempoos heeft: als bij voorbeeld, de $\frac{3}{4}$ en $\frac{3}{8}$ maat. *Mifura Binaria*, of *Mefure Binaire*; eene tweeledige, of tweevoudige maat, eene maat, welke tweeledig of tweevoudig is, eene maat welke uit twee deelen beftaat, welke twee deelen heeft: al verder heeft men *Mifura di Due Quarti*, of *Mefure de Deux Quarts*; eene maat van twee quarten; *Mifura di Due Quattro*, of *Mefure de Deux Quatre*; eene maat van $\frac{2}{4}$: te weeten; eene tweeledige maat, eene twee vierde maat, welke uit twee deelen of tempoos beftaat, welke twee deelen of tempoos heeft. *Mifura di Due Semi-Minime*, of *Mefure de Deux Semi-Minimes*; eene maat van twee vierden, dus getekend, $\frac{2}{4}$. *Mifura di Duodici Ottavi*, of *Mefure de Douze Huitiemes*; een maat van twaalf agtften. *Mifura di Duodici Otto*, of *Mefure de Douze Huit*; een maat van $\frac{1}{2}$: te weeten; eene vierledige maat, eene twaalf agtste maat, welke uit vier deelen of tempoos beftaat, welke vier deelen of tempoos heeft. *Mifura di Quattro Quarti*, of *Mefure de Quatre Quarts*; een maat van vier quarten. *Mifura di Quattro Quattro*, of *Mefure de Quatre Quatre*; eene maat van $\frac{1}{4}$: te weeten; eene vierledige maat, eene vier vierde maat, welke uit vier deelen of tempoos beftaat, welke vier deelen of tempoos heeft: dus getekend C. *Mifura di Sei Ottavi*, of *Mefure de Six Huitiemes*; eene maat van zes agtften. *Mifura di Sei Otto*, of *Mefure de Six Huit*; eene maat van $\frac{3}{8}$: te weeten; eene tweeledige maat, eene zes agtste maat, welke uit twee deelen of tempoos beftaat, welke twee deelen of tempoos heeft. *Mifura di Tre Minime*, of *Mefure de Trois Minimes*; men verftaat er door, eene maat van drie Minimes of halven; dus getekend $\frac{3}{2}$: dan, dezelve is bij de moderne of hedendaagfche muziek in geen gebruik; kunnen de men hierover nazien Tripla Minore, bij den term Tripla. *Mifura di Tre Ottavi*, of *Mefure de Trois Huitiemes*; eene maat van drie agtften. *Mifura di Tre Otto*, of *Mefure de Trois Huit*; eene maat van $\frac{3}{4}$: te weeten; eene drieledige maat, eene drie agtste maat, welke uit drie deelen of tempoos beftaat, welke drie deelen of tempoos heeft. *Mifura di Tre Quarti*, of *Mefure de Trois Quarts*; eene maat van drie quarten: *Mifura di Tre Quattro*, of *Mefure de Trois Quatre*; eene maat van $\frac{3}{4}$: te weeten; eene drieledige maat,

eene drie vierde maat, welke uit drie deelen of tempoos bestaat, welke drie deelen of tempoos heeft. *Misura di Tre Semi-Brevi*, of *Mesure de Trois Semi-Breves*; men verstaat er door eene maat van drie Semi-Breves of heelen; dus getekend $\frac{3}{4}$: dan, dezelve is thans niet meer in gebruik; kunnende men verder hierover nazien *Tripla Maggiore*, bij den term *Tripla*. *Misura di Tre Semi-Minime*, of *Mesura de Trois Semi-Minimes*; eene maat van drie Semi-Minimes of vierden; dus getekend, $\frac{3}{8}$: eindelijk heeft men nog de termen *Misura Piena*, of *Mesure Pleine*; eene volle maat: naamlijk; de viervierde maat, welke uit viervierden bestaat. *Misura Proporzionata*, of *Proporzionale*; wordende ook geschreven, *Proportionata*, en *Proportionale*: het wil zeggen, gelijkvormige maat; even of gelijkmatige maat; of naar, of volgens de gelijkvormigheid: eertijds werd deze term bij de oude muziek gebezigt, om eene drieledige of tripel-maat te kennen te geeven: zij noemden die zodanig, om dat zij de drieledige- of tripel-maat volkomener dan de tweeledige aanmerkten; wordende deze maat ook *Hemiölia*, *Sesquiältera*, *Misura Ternaria*, en *Tempo Ternario* geheten; kunnende men dus ook deezzen hierover nazien; en, vergelijken den term *Tripla*. *Misura Ternaria*, of *Mesura Ternaire*; eene drieledige of drievoudige maat, eene maat, welke drieledig of drievoudig is, eene maat, welke uit drie deelen bestaat, welke uit drie deelen is zamengesteld.

MISURARE. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, meeten, afmeetten. *Misuramento*; afgemeetener wijs: te weeten; op eene wél afgemetene wijze *Misurato*, afgemeten: naamlijk; op de maat: men bezigt eigenlijk deze termen bij de muziek, wanneer men uit het *Recitatief*, (dat niet op de maat gezongen wordt,) in eene geregelde maat valt, (waarbij men de maat houdt;) willende zo veel te kennen geeven, als dat men nu op eene wél afgemetene maat moet zingen: vergelijk **A BATTUTA**, en **A TEMPO**.

MIXIS. *Mixis*. (*Een Grieksche Term.*) In het Latijn, *Mistio*. In het Italiaansch, *Mescolamento* of *Meschiamiento*. In het Fransch, *Mixtion* of *Mélange*. Het wil eigenlijk zeggen, menging; mengeling, zamenmenging, enz. dan, bij de oude muziek werd hierdoor verstaan, een zeker gedeelte van het *Melopeä*, welke eenen *Componist* leerde, om de intervallen, de modes, de klankgeslachten, enz. wél te regelen, en zodanig zamentemengen volgens den aart der *melodie*, dat er eene geschikte, en aangenaame wijze uit

voortkwame: dat is te zeggen; de toonen of geluiden, *κῶν* danig zamen te schikken, als bij een wèl ingerichte *compositie* plaats heeft: met één woord, het is de kunst der *Modulatie*: zie verder MELOPOEÏA; en, vergelijk MODULAZIÓNE.

MIXOLYDIOS. Μικολυδῖος. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Mixolydius*. Hiervan heeft men in het Italiaansch gemaakt, *Mixolydio*, *Mixolidio*, *Miffolydio*; doch volgens den aart dier taale als geen *x* of *y* hebbende, beter *Miffolidio*. In het Fransch, *Mixolydien*; wordende ook genoemd *Lidien Méle*: het is ééne der modes, zwieren en grondtoon der oude Grieken: volgens de Broillard (die het echter niet wèl vat,) komt die overéén met *Hyper-Lydios*; maar volgens *Rouffleau* (die het recht begrijpt, vergelijk *Modo*;) met *Hyper-Dórios*; zijnde eertijds zo geheten: dezelve zoude volgens den laatsten, bewegelijk en teder zijn; ook zeer bekwaam voor treurspelen. *Aristoxeus* verzekert, dat de befaamde Dichteresse *Sapho*, de uitvindster er van is: dan, *Pythoclidus*, wordt door *Plutarchus*, volgens zekere oude tafel, gehouden, voor die te hebben uitgevonden: hiervan heeft men ook in het Fransch, *Mixolydien Aigu*, fcherp of hoog *Mixolydius*; daardoor verstaande, eene mode, zwiertrant of grondtoon, welke boven *Mixolydius* kwam, en daarom ter onderscheidinge van die welke maar enkelijk *Mixolydien* geheten werd, zodanig genoemd: dezelve werd ook *Hyper-Iástios*, en *Hyper-Iónios* geheten.

MIXTOS. Μικτός. (*Grieksch.*) In het Latijn, *Mixtus* of beter *Mistus*. In het Italiaansch, *Misto*. In het Fransch, *Mixte*: het wil zeggen, gemengd, vermengd; zijnde de naam, welke de Ouden gaven, aan ééne hunner modes, zwieren en grondtoon, wanneer de modes genaamd *Autenthy* en *Plagaal*, in één en hetzelfde muzijkftuk, zig onder elkander vermengden, en daarin gehoord werden: vergelijk *Modo Misto* bij den term *MODO*.

Deeze term wordt ook wel eens aan de *Quart* toegeéigend, als het midden tusfchen de *consonanten* en *diffo-nanten* houdende; vermits dezelve dan eens als een *consonant*, en dan wederom eens als een *diffo-nant* aangemerkt wordt: zie, ten deezen opzichte verder, orze zes-tiende les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 67, en den term, *QUARTA*.

MIXTUUR. (*Een Orgel-term.*) Het is een term welke afgeleid is, van het Grieksch Latijnfche *Mixtura*; het Latijn-tijnfche, en Italiaanfche *Mistura*; en het Fransche, *Mixtion*. Het wil eigenlijk zeggen, menging, vermenging, mengfel,

fel, mengeling: dan, men bestempelt met deezen term, een register in het orgel, dus genaamd, naar zijne mengeling van geluiden; zijnde een open pijpwerk: eene verdubbelde vulstem, gelijk de cymbel; doch, uit grootere pijpen vervaardigd; wordende gelijk de scharp of scherp, en dergelijke vulstemmen, naar willekeur vervaardigd: dezelve wordt wel eens mede, gelijk de Cornet, onder het psalmgezang gebruikt, als de Kerken vol zijn, en er veele Medezingers aangetroffen worden: zo heeft men ook *Mixtuur-Cymbalen*, of *Cimbaalen*; zijnde even als de Mixtuur, eene verdubbelde vulstem: er zijn eigenlijk verscheidene soorten van Mixtuuren in de orgels, geschikt naar den aart der werken, en de gesteldheid der kerken of plaatsen, waarin ze gebruikt moeten worden: als eerst, eene soort Groot Mixtuur genoemd; zijnde eertijds wel 20, 30, tot 50 pijpen sterk, waarvan de grootste pijpen, 8 voet in toon zijn: thans zijn ze 10, 12, tot 20 pijpen op iedere toets van het klavier, waarvan de grootste of onderste pijp 4 voet toons heeft: sommigen noemen dit *Mixtura Graphicales*.

De tweede soort wordt enkelijk Mixtuur genaamd; zijnde middenmatig, niet te veel, ook niet te weinig met pijpen bezet, 4, 5, 6, 7, 8 en 9 sterk; van welke de grootste pijp gemeenlijk van 2 voet toons is: de derde wordt klein-Mixtuur of ook scharp of scherp genaamd; zijnde 3 à 4 sterk, en wordt dikwijls gerepeteerd: sommigen heemen er kleine pijpjes toe, de grootste drie duimen lang, en van dezelve drie a vier unison of centoonig gesteld, en een octaafjen en een kleine Quint; gaande dit van het eene octaaf tot het andere achtervolgends: om hiervan een duidelijk denkbeeld te vormen: een Mixtuur 10 sterk, vervangt, bij voorbeeld, op C twee voet, C. E. G.

c. e. g. c; ook wel, c. e. g. c. e. g. c. e. g. c. enz. an-

deren stellen in een Mixtuur op C; c. g. c. g. e. g. enz. deezen laat men gemeenlijk octaafswijze repeteeren; ten

minsten, de bovenste octaafsruijnte c. c, dient met die van

c. - - c gelijkluidende te weezen, zullen de hoogste toonen niet gieren en krachtloos worden: dan, dit is maar eene schets welke wij er van geeven: want de Mixtuuren, en dergelijke vulstemmen worden eigenlijk naar willekeur vervaardigd, het zij naar de gelegenheid van het werk, de plaats, of het oordeel des orgelmaakers: dezelve worden

als vulstemmen zijnde, nooit zonder grondstemmen gebezigd; als geevende op zig zelve, geenen aangenaamen toon; maar klinken gantsch miserabel: vergelijk ten deezzen opzichte, de termen VULSTEMMEN: VERDUBBELDE VULSTEMMEN, EN GRONDSTEMMEN.

MOBILE. (*Italiaansch en Fransch.*) In het meervoudige voor het Italiaansch, *Mobili*; en, in het Fransch, *Mobiles*: het wil zeggen, beweegelijk, beweegbaar, veranderlijk, wisselbaar, enz. *Soni Mobili*, of *Sons Mobiles*; beweegelijke, veranderlijke geluiden. *Corde Mobili*, of *Cordes Mobiles*; beweegelijke, veranderlijke snaaren: de Ouden noemden in hun *Systema* zodanig, de twee middenste snaaren of toonen, van ieder *Tetrachord*: te weteen; de tweede en derde; dus genoemd, om dat deeze veranderen naar het klankgeslacht waarbij zij gebezigd werden: daarentegen noemden zij de eerste en laatste snaar of toon, van ieder *Tetrachord*, *Soni Stabili* of *Sons Stables*; vaste, of onveranderlijke geluiden: *Corde Stabili*, of *Cordes Stables*; vaste of onveranderlijke snaaren: om dat deezen geene verandering in de klankgeslachten onderhevig waren: zo noemt men ook zekere kam, welke gezet wordt onder de snaar of snaaren van het *Monochordium*, *Chevalet Mobile*, beweegelijke kam: om dat men die verschuiven kan naar welgevallen: zie ook, ten deezzen opzichte *MAGAS*; en, vergelijk *Soni Mobili*. en *Corde Mobili*, bij *SONO*, en *CORDA*: en, zie ook, den term **STABILE**.

MOCK BIRD. (*Engelsch.*) Het wil zeggen spotvogel, de Engelschen geeven in *Virginiën* deeze naam aan eenen zekeren vogel, dien de stem van alle andere vogelen zeer aartig weet natebootzen.

MODE. (*Fransch.*) Zie, en alle termen die hierop in het Fransch vallen, als *Mode Amoureux*, *Mode Authentique*, *Mode Bachique*, enz., verklaard bij **MODO**.

MODERATO. (*Italiaansch.*) In het Latijn *Moderatus*. In het Fransch, *Moderé*: gematigd, ingetogen, bezadigd, middenmatig. *Moderamente* in het Italiaansch; *Moderément*, in het Fransch matiglijk: te weteen; zodanig muzikstuk, waarbij deeze termen gevonden worden, gematigd, ingetogen, en bezadigd te speelen: tusschen het levendige en het traage: naamlijk; genoegzaam als *Andante*: zo vindt men ook wel *Moderato Vivace*; gemaatigd levendig: te weteen; een bedaarde levendigheid; komende meest overeen met *Allegro*, of wel wat *Allegro Molto*: wanneer de term *Moderato* gevoegd is, bij eene andere term, geeft het te kennen, het gematigde, of middenmaatige daarvan: als

Allegro Moderato; gemaatigd vrolijk. *Andanté Moderato*; doorgaande bezadigd; enz.

MODI, ò TUONI DELLA CHIESA. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Modes, ou Tons de l'Eglise*. Wijzen of toonen der Kerke: of *Modi, ò Tuoni Ecclesiastici* in het Italiaansch; *Modes, ou Tons Ecclesiastiques* in het Fransch; geestelijke wijzen of toonen: te weeten; die tot de Kerk behooren: Kerkelijke wijzen of toonen: men heeft onder ons tweederleie soort van *Psalmen*, welke door de liefhebbers van dat gezang, onderscheiden worden, door de termen *B-mol*; en *B-duur*: die soort welke *B-mol* genoemd wordt, heeft voor aan de regels een *mol* teken; maar die van *B-duur* heeft dat niet; en hieraan zijn ze kennelijk van welke soort zij zijn: die van *B-mol*, komen overéén met de *Mode Authentieke*; en die van *B-duur*, met de *Mode Plagaale* der Ouden: men vindt dezelve in de gedrukte *Psalmboeken* op de *C-sleutel* op de middenste linie; zijnde een *alt-sleutel*: mogelijk is dit er de reden van: dat men in oude tijden Orgels ontmoette, die zo hoog in toon stonden, dat men voegegelyk ze daarnaar speelen kónde; of dat men ze gevoegd heeft naar de *Haute-Contrepartij* welke altijd op die sleutel geschreven wordt; zijnde de hoogste partij die natuurlijk door een' man kan gezongen worden: thans schrijft men dezelve, of op de *C-sleutel* op de eerste of onderste linie, of op de *G-sleutel* op de tweede linie: zie onze vijf-, en onze zes-en-dertigste lessen van den *Catechismus der Muzijk* Plaat 26 en 27, Fig. 1 en 2, en vergelijk hieronder **MODO**.

Bij de Roomschegezinden zijn agt kerktoonën in gebruik, waarvan vier *Authentiek*, en vier *Plagaal* zijn: zie, ten deezē opzichte, verder, de term **COMPAIR**.

MODO, TONO, of CONSTITUZIÓNE. (*Italiaansch.*) In het Grieksch, *Nomos*, of *Tropos*. In het Latijn, *Modus, Tropus, Tonus, Regula, of Constitutio*. In het Fransch, *Mode Trope, Ton, of Constitution*. Het wil zeggen, wijze, of toon; ook eene wijs of *manier* van doen; gebruik; vaststelling, inzetting, instelling, enz: dat is te zeggen, eene wijs of *manier* om een zang- of speelstuk te beginnen, daarin te volharden, en te eindigen; loopende over zekere toonen of geluiden, welken als de voornaamsten van den toon aangemerkt worden: gelijk eigenlijk de *mode* van den toon hierin verscheelt, dat dezelve zig bepaalt, het zij tot de grootte, het zij tot de kleine *ters*: zijnde voorts eene zekere schikking, of liever, eene zamenhang van eenige geluiden, welke zig in eenen omtrek bepalen; niet alleenlijk

wegens deszelfs hoogte en laagte; maar volgens de oude *Grieken*, wel voornaamlijk, wegens zekere soort van Dichtkunst en klankvoeten, die zij in *Muzijk* bragten, volgens het klankgeslacht dat daarbij gebezigd werd, ingericht zijnde: de *Cadans* of sluiting: zekere maats- of liever noots-verdeeling naar de maat gericht, welke in acht moest genomen worden: de schikking van den zang, welke bij ieder volk in gebruik was, waarvan zij eigenlijk de naam voerde; het aanvangsperk waarmede eene wijze zijn begin nam, en eerste geluidklank liet hooren: waarom ieders aanvangsperk moest gekend, en waargenomen worden: de soort van speeltuigen, welke tot *accompagnement* moesten dienen: waarom *Aristides* te recht getuigt, dat als men uit de *Phrygische* in de *Lydische*, of uit de *Lydische* in de *Dorische mode* wilde overgaan, men wegens de hoogte, de fluiten moest verwisselen: hebbende voor de *Phrygische mode*, eene dubbele pijp, die twee schachten had, een rechtsche en een linksche, wiens toon scheller stem had, dan de *Dorische*, en zwaarder dan de *Lydische*; zijnde hierom dezelve aan zijn eene pijp, met een trompsluk gewaepend, die een afgrijselijk geluid gaf: voor de *Dorische* trant verkoos men twee rechter pijpen, die van zwaare toon was, (echter zo zwaar niet, als de *Phrygische*), en daarom dien trant, die voor de stemmigste en statigste gezangen verordend was, best paste: voor de *Lydische*, nam men twee linker pijpen, die van eenen schellen uitklank waren; gelijk ook dien trant op hooger toon klon: welke fluiten of pijpen, zij toepasten op hunne grondtoonen, die paarende met hunne zwieren en speeltranten, waarvan zij er verscheidene hadden: bestaande volgens *Euclides* in verscheidene *ottaaven* ruimte: en, volgens gemelde *Aristides* bestond *Dorius* uit laage, *Phrygius* uit middenmaatige, en *Lydius* uit hooge stemmen: zijnde een *mode* der Ouden, niet anders als de verhooging of verlaaging aller *tetrachorden* of *quartenömtrek*: om nu hier n'et te gewaagen wat de oudsten waren, hoeveel er eerst in gebruik zijn geweest, en hoe dezelve vermeerde zijn, (zie, hierover de term *Hyper-Dorius*, bij den term *Hyper*), zo zullen wij ons deeze zes volgende tot eenen basis stellen: als,

Iönios, die dit beloop had; $\overline{c, d, e, f, g, a, b, c}$. *Dorius*, was dus ingericht, $\overline{d, e, f, g, a, b, c, d}$. *Phrygius*, was zodanig zamengesteld; $\overline{e, f, g, a, b, c, d, e}$. *Lydius*,

had deeze gedaante, $\overline{f, g, a, b, c, d, e, f}$. *Mixolydios*, welke ook *Hyper-Dórios* genoemd werd, was van deezen aart; $\overline{g, a, b, c, d, e, f, g}$. *Aiólios*, kwam in deeze betrekking; $\overline{a, b, c, d, e, f, g, a}$.

Uit deeze zes gemelde grondtoonen, *modes*, zwieren of speeltranten, werden vervolgens, nog zes anderen afgeleid, diemen *Modi Plagali*, of aangrenzende *modes* of grondtoonen noemende, die door eenen bijnaam, *Hypo*, (onder) onderscheidende: deezen waren:

Hypo-Iónios, of onder *Iónius*, en had dit beloop; $\overline{g, a, b, c, d, e, f, g}$. beginnende des een quart laager, dan *Iónios*: voords, *Hypo-Dórios*, of onder *Dórios*; zijnde dus zamengefeld; $\overline{a, b, c, d, e, f, g, a}$. *Hypo-Phrygios*, of onder *Phrygius*, was dus ingericht; $\overline{b, c, d, e, f, g, a, b}$. *Hypo-Lydios*, of onder *Lydus*, was van deezen aart; $\overline{c, d, e, f, g, a, b, c}$. *Hypo-Mixolydios*, of onder *Mixolydius*, kwam in deeze betrekking; $\overline{d, e, f, g, a, b, c, d}$. *Hypo-Aiólios*, of onder *Aeólius*, had deeze gedaante; $\overline{e, f, g, a, b, c, d, e}$.

Zo had men er nog zes anderen, die mede van bovengemelde afgeleid werden; welke men den bijnaam van *Hyper*, of boven gaf: beginnende een quart boven die welke men *Iónios*, *Dórios*, *Phrygios*, enz., noemde: als,

Hyper-Iónios, of boven *Iónius*, die d.t. beloop had; $\overline{f, g, a, b, c, d, e, f}$. *Hyper-Dórios*, of boven *Dórios*, was dus ingericht; $\overline{g, a, b, c, d, e, f, g}$. *Hyper-Phrygios*, of boven *Phrygius*, was zodanig zamengefeld; $\overline{a, b, c, d, e, f, g, a}$. *Hyper-Lydios*, of boven *Lydus*, had deeze gedaante; $\overline{b, c, d, e, f, g, a, b}$. *Hyper-Mixolydios*, of boven *Mixolydius*, was van deezen aart; $\overline{c, d, e, f, g, a, b, c}$. *Hyper-Aiólios*, of boven *Aeólius*, kwam in deezer voegen; $\overline{d, e, f, g, a, b, c, d}$. Deeze grondtoonen waren dus verdeeld, en volgden elkander in deezer voegen.

<i>Hyper-Aiolios</i> was de	18de	in rang; komende op	<i>c</i>
<i>Hyper-Mixolydios</i> - -	17	— — — —	<i>c</i>
<i>Hyper-Lydios</i> - -	16	— — — —	<i>b</i>
<i>Hyper-Phrygios</i> - -	15	— — — —	<i>a</i>
<i>Hyper-Dorios</i> - -	14	— — — —	<i>g</i>
<i>Hyper-Ionios</i> - - -	13	— — — —	<i>f</i>
<i>Aiolios</i> - - -	12	— — — —	<i>e</i>
<i>Mixolydios</i> - - -	11	— — — —	<i>g</i>
<i>Lydios</i> - - -	10	— — — —	<i>f</i>
<i>Phrygios</i> - - -	9	— — — —	<i>e</i>
<i>Dorios</i> - - -	8	— — — —	<i>d</i>
<i>Ionios</i> - - -	7	— — — —	<i>c</i>
<i>Hypo-Aiolios</i> - - -	6	— — — —	<i>e</i>
<i>Hypo-Mixolydios</i> - -	5	— — — —	<i>d</i>
<i>Hypo-Lydios</i> - - -	4	— — — —	<i>c</i>
<i>Hypo-Phrygios</i> - -	3	— — — —	<i>b</i>
<i>Hypo-Dorios</i> - - -	2	— — — —	<i>a</i>
<i>Hypo-Ionios</i> - - -	1	— — — —	<i>g</i>

Men moet bij de hoogften in acht neemen, dat sommigen hiervan in hunne volle uitgeftektheid niet konden gebezigd worden, en flechts alleenlijk ten deele, omdat er onder zijn, welken men oordeelde al te hoog voor de flem te loopen, en dus alleenlijk gedeeltelijk bruikbaar waren, gelijk wij reeds bij *Hyper-Dorios* bij den term *Hyper* aange-merkt hebben.

Die welken men den bijnaam van *Hypo*, of onder, gaf, waren eigenlijk de *Modes Plagaale*, of aangrenzende *modes*, welken met de *Modes Authentyke* genaamd, fomtijds verëenigd werden: dezelve werden zodanig ingericht, naar dat de *fchaale* verdeeld was: dat is te zeggen; naar dat de *Quart* der *fchaale* of beneden, of boven den hoofdtoon, *prime*, of eerste lag: de *fchaals* laat zig in twee deelen verdeelen: te weteen; in de *Quint* en in de *Quart*, of in de *Quart* en in de *Quint*: naamlijk van den hoofdtoon opwaards tot den middentoon, die uit een *Quint* beftaat; en van den middentoon opwaards tot den hoofdtoon, het geene maar een *Quart* is; of omgekeerd van den middentoon op-

waards naar den hoofdtoon, welke een *Quart* is; en van den hoofdtoon opwaards naar den middentoon, dat een *Quint* is: ligt nu de *Quart*, of tweede deel der *schaale* benedenwaards den hoofdtoon, zo noemde men het *Mode Plagaale*; maar indien de *Quart*, of tweede deel der *schaale* opwaards, ligt, zo dat de hoofdtoon daar onder is, noemde men het *Mode Authentyke*: bij voorbeeld, de *schaale* laat zig dus in twee deelen verdeelen: *c, d, e, f, g*; dit is in de *Quint*: waarop nu volgt, *g, a, b, c*; welk in de *Quart* is: uit deeze verdeeling nu, en naar dat die ingericht is, noemden de Ouden het *Mode Authentyke*; of *Mode Plagaale*: indien eene wijze zig bepaalde in het natuurlijk beloop der *schaale*; te weten, van den hoofdtoon, *prime* of eerste, tot deszelfs *Oftaaf*; als bij voorbeeld, *c, d, e, f, g, a, b, c*, zo was dit *Mode Authentyke*; maar indien men het boven of tweede gedeelte der *schaale*, onder of beneden zette, en een *Quart* laager dan den hoofdtoon inrichtte, bij voorbeeld, *g, a, b, c, d, e, f, g*, zo noemde men dit *Mode Plagaale*: zo dat eigenlijk van die soort van *Psalmen*, welke men noemt *b-mol Psalmen*, van de *Mode Authentyke* zijn; maar die van *B-Duur* genaamd, van de *Mode Plagaale*: zie ter meerdere ophelderinge, onze vijf-en-dertigste les van den *Catechismus der Muzijk*, Plaat 26, Fig. 1 en 2, welke *Mode Plagaale* is; en onze zes-en-dertigste les, Plaat 27, Fig. 1 en 2, welke *Mode Authentyke* is; en, verder, van dit werk, Plaat 40 achter de letter M, Fig. 4, (a.) *Mode Authentyke*, en (b.) *Mode Plagaale*; en, vergelijk *Harmonica Divifione*, bij den term *HARMONICA*.

Wanneer men ruimer omtrek begeerde om in uittewefden, vereénigde men met elkander de *Mode Authentyke*, en de *Mode Plagaale*, die bij elkander voegende, waardoor een *Quart* ruimer omtrek gewonnen werd: dit noemde men *Mode Mifto*, of gemengde *Mode*; zie, achter de letter M, Plaat 40, Fig. 5.

Iedere *Mode Authentyk*, had ook eene *Mode Plagaale*; en iedere *Mode Plagaale*, had ook eene *Mode Authentyke*; behalven van de *Mode Authentyke*, die op *B-natuurlyk* valt, deeze had geene *Mode Plagaale*; om dat dit *Oftaaf*, opwaards door geene zuivere *Quint* konde verdeeld worden; gelijk de anderen: dus waren er dan zes *Modes Authentyke*; die op *c, d, e, f, g*, en *a*, vielen: zo had men ook maar zes *Modes Plagaale*: naamlyk; die op *g, a, B-natuurlyk, c, d, e*, waren ingericht: die op *F* viel, werd ook uitgesloten: om dat het *Oftaaf* opwaards door geene zuivere *Quart* konde

verdeeld worden: want de *B-mol* toen nog niet was ingevoerd; zijnde de *kruis* en *mol-toonen* maar naderhand gebezigt: deeze twee *modes* werden als onbruikbaar aangemerkt, en daarom van de andere *modes* uitgesloten en verbannen; wordende die den bijnaam *Nothus* of bastaart gegeven: zo dat die *mode* die op *F* viel, geene *Plagaale* had; maar enkelijk *Authentyk* was; en die op *B* *natuurlijk* kwam, had ook geene *Authentyke*: maar was enkelijk *Plagaal*: dus, een aantal van twaalf *modes* en grondtoonen, gepaard met die welken den bijnaam van *Hyper*, of boven, droegen, agtien uitmakende.

Dan, men heeft alle deeze *modes*, grondtoonen, zwieren en speeltranten, naar het schijnt in die orde niet behouden: want volgens aantekeningen van sommigen, werden die geheel anders ingericht; wordende die nu niet alleenlijk gevonden op de natuurlijke toonen der *schaale*, maar ook tusfchen dezelve, die brengende tot vijftien: zie hier, hoe deezen ingericht waren.

Dórios nam zijn aanvang op $\bar{d}$. *Iónios* op de plaats daar wij *e-mol* plaatsen. *Phrygios*, op *e-natuurlijk*. *Aiólios*, op $\bar{f}$. en, *Lydios* op de plaats daar wij $\bar{f}$ -*kruis* zetten.

Hypo-Dórios op *a*. *Hypo-Iónios* ter plaatze van onze *b-mol*. *Hypo-Phrygios* op *b-natuurlijk*. *Hypo-Aiólios* op *c-natuurlijk*. *Hypo-Lydios* op die plaats waar onze *c-kruis* ligt.

Hyper-Dórios op $\bar{g}$. *Hyper-Iónios* ter plaatze waar onze *a-mol* valt. *Hyper-Phrygios*, op *a-natuurlijk*. *Hyper-Aiólios*, ter plaatze van onze *b-mol*. En, *Hyper-Lydios* op *b-natuurlijk*: dezelve waren dus verdeeld, en volgden elkander in deezer voegen.

<i>Hyper-Lydios</i>	was de	15de	in rang;	komende op	$\bar{b}$.
<i>Hyper-Aiólios</i>	- -	14	_____	_____	$\bar{b} \bar{b}$.
<i>Hyper-Phrygios</i>	- -	13	_____	_____	$\bar{a}$
<i>Hyper-Iónios</i>	- -	12	_____	_____	$\bar{a} \bar{b}$.
<i>Hyper-Dórios</i>	- -	11	_____	_____	$\bar{g}$.
<i>Lydios</i>	- -	10	_____	_____	$\bar{f} \bar{g}$.
<i>Aiólios</i>	- -	9	_____	_____	$\bar{f}$.
<i>Phrygios</i>	- -	8	_____	_____	$\bar{e}$.

<i>Iōnios</i>	- -	7	—	—	$\overline{e b}$
<i>Dōrios</i>	- -	6	—	—	$\overline{d}$
<i>Hypo-Lydios</i>	- -	5	—	—	$\overline{c} \otimes$
<i>Hypo Aiōlios</i>	- -	4	—	—	$\overline{c}$
<i>Hypo Phrygias</i>	- -	3	—	—	$\overline{b}$
<i>Hypo-Iōnios</i>	- -	2	—	—	$\overline{b b}$
<i>Hypo-Dōrios</i>	- -	1	—	—	$\overline{a}$

Zo deeze als de voorgemelde grondtoon, zijn naderhand opgekort: *Plato* verwierp er verscheidenen, als bekwaam zijnde om de goede zeden te bederven: alhoewel het zanggestel van *Plato* volgens anderen tot vier *Oftaavers* en een *Sext* opsteigerde: ziende dit denkelijk op het getal der snaaren, en het andere op de *modes*, zwieren en grondtoon. *Aristoxenus*, (volgens het getuigenis van *Euclides*,) gedoogde er maar dertien; afschaffende de twee hoogsten: te weeten; *Hyper-Lydios*, en *Hyper-Aiōlios*: dan, volgens het werk zelfs van *Aristoxenus*, spreekt het maar van zes: anderen zeggen daarentegen weder, dat *Aristoxenus* den trapwijzer van vijftien snaaren verhoogde, met nog drie anderen: het welk mede op de klankladder alleenlijk ziet: want de twee afgeschafte, *Hyper-Lydios*, en *Hyper-Aiōlios* eigenlijk *modes*, zwieren, en grondtoon waren: eindelijk, *Ptolemeus* bragt die op zeven, dezelve toepasfende op de zeven toonen van het *Diatonyke* klankgestel; waarvan *Dōrios* de middenste was; *Hyper-Dōrios*, die ook *Mixolydios* geheten werd, de hoogste; en, *Hypo-Dōrios* de laagste; hebbende dit beloop. *Hypo-Dōrios* op g. *Hypo-Lydios* op b. *Dōrios* op c; *Phrygias* op d. *Lydios* op e. en, *Hyper Dōrios*, of *Mixolydios* op f: waarbij men stelt dat *Guido Aretinus* nog ééne voegde, *Hypo-Mixolydios* geheten, komende op f: waarop, dan eigenlijk gegrond zijn, de agt toonen van het *Gregoriaansche* gezang, in de *Roomsche* Kerk gebezigd wordende: dezelve waren elkander in deeze order volgende:

<i>Hyper-Dōrios</i>	was de	8ste	in rang;	komende op	$\overline{f}$
<i>Lydios</i>	- -	7	—	—	$\overline{e}$
<i>Phrygias</i>	- -	6	—	—	$\overline{d}$

<i>Dórios</i> was de	5de	in rang; komende op	$\bar{c}$.
<i>Hypo-Lydios</i> - -	4	— — — —	b.
<i>Hypo-Phrygios</i> - -	3	— — — —	a.
<i>Hypo-Dórios</i> - -	2	— — — —	g.
<i>Hypo-Mixolydios</i> -	1	— — — —	f.

De *Diatonyke schaal* bestaat eigenlijk uit zeven toonen, A, B, C, D, E, F, G: deeze gaven twee *modes*: des een aantal van veertien; brengende de eene de effene, en de andere de oneffene toonen voort: vergelijk *Compair*: als de 1, 3, 5, toon, enz., de oneffenen; deezen worden *Authentyke Modes* genaamd; hebbende de *Quart* boven de *Quint*. De 2, 4, 6, toon, enz., de effenen, wordende *Plagaale Modes* genaamd hebben; de *Quart* onder de *Quint*. Wanneer nu deeze zeven letteren, elk in twee *Modes* verdeeld zijn, zo worden twee der zelve valsch bevonden: naamlijk; van de *Mode Authentyke* die op B-natuurlijk valt; en van de *Mode Plagaale* die op f komt: om dat van b tot f, een valsche *Quint* is, en van f tot b, een valsche *Quart*: dus men die twee *modes* verworpen heeft; houdende in het vervolg van tijd alleenlijk, de twaalf overigen voor ordelijk en gebruikbaar; welken bijgenaamd werden, naar de volken, daar dezelve of meest in gebruik of uitgevonden waren: als de 1. *Dórios* genaamd naar de *Dóriensers*; de 2. *Hypo-Dórios*; de 3. *Phrygios*, naar de *Phrygiers*; de 4. *Hypo-Phrygios*; de 5. *Lydios*, naar de *Lydiers*; de 6. *Hypo-Lydios*; de 7. *Mixolydios*; de 8. *Hypo-Mixolydios*; de 9. *Aiolios*; de 10. *Hypo-Aiolios*; de 11. *Iónios*; de 12. *Hypo-Iónios*; komende overeën met de twaalf eerstgemelden: deezen zijn:

Dórios; zijnde de eerste toon, is uit $\bar{d}$; hebbende de *Quint* onder van $\bar{d}$ tot $\bar{a}$, en de *Quart* boven van $\bar{a}$ tot $\bar{d}$: dezelve maakt zijn *Cadans* aan $\bar{d}$, en aan $\bar{a}$, ook wel aan $\bar{f}$; en het *Finaal* of einde in $\bar{d}$: zie, Plaat 40. achter de Letter M, Fig. 6.

Hypo-Dórios, is de tweede toon, mede als *Dórios* uit $\bar{d}$: dan, deeze heeft de *Quart* onder van $\bar{a}$ tot $\bar{d}$, en de *Quint* boven van $\bar{d}$ tot $\bar{a}$: dezelve maakt zijn *Cadans* aan $\bar{a}$, en aan $\bar{d}$, ook wel aan $\bar{f}$; en het *Finaal* of einde in $\bar{d}$. zie als boven, Fig. 7.

Phrygios, de derde toon is in $\bar{e}$; heeft de *Quint* onder van $\bar{e}$ tot $\bar{b}$, en de *Quart* van boven $\bar{b}$ tot $\bar{e}$; en vermids volgens die tijden aan $\bar{e}$ noch aan $\bar{b}$. eigenlijk geen *cadans* konde gemaakt worden (het welke alhier anderzins de plaatzen waren) om dat van $\bar{f}$ tot $\bar{e}$. en van $\bar{c}$ tot $\bar{b}$ halve toonen zijn; zo maakte men de *Cadans* aan $\bar{g}$ en $\bar{a}$. en ook wel aan $\bar{e}$. en het *Finaal* of einde in $\bar{e}$.

In die tijden kon men geen voegelijke *cadans* maaken, of de *cadans* noot moest een heele toon hooger, of een halve toon laager zijn, als de *Finaal* of sluit-noot; wanneer de noot vóór de *Finaal* of sluit noot, een halve toon hooger, of een heele toon laager was, als de *Finaal* of sluit-noot, kon aldaar geen gewoonlijke *Cadans* gemaakt worden: het welke in zo verre ook met de *moderne* of hedendaagische *muzijk* overéénstemt: zie als boven, Fig. 8.

Hypo-Phrygios, de vierde toon, is mede als *Phrygios* in $\bar{e}$: dan, deeze heeft de *Quart* onder van $\bar{b}$. tot $\bar{e}$, en de *Quint* boven van $\bar{e}$ tot $\bar{b}$; zijnde met de *Cadansen* en *Finaalen*, even als boven bij den derden toon *Phrygios* gemeld is: zie, als boven, Fig. 9.

Lydios, de vijfde toon is in $\bar{f}$: dezelve heeft de *Quint* onder van $\bar{f}$ tot $\bar{c}$, en de *Quart* boven van $\bar{c}$ tot $\bar{f}$. maakt zijn *Cadansen* aan $\bar{f}$ en $\bar{c}$, en het *Finaal* of *slot* in $\bar{f}$. Deeze toon wordt zeer weinig in *B-duur* gevonden, nochtans kan dezelve wel in *B-duur* gemaakt en gebruikt worden; nademaal zijn *Quint* en *Quart* beiden goed zijn; en zijne *Cadansen* en *Finaal* wel kunnen bestaan: zie, als boven, Fig. 10.

Hypo-Lydios, de zesde toon, is mede als *Lydios* in $\bar{f}$: dan, deeze heeft de *Quart* onder van $\bar{c}$ tot $\bar{f}$, en de *Quint* boven van $\bar{f}$ tot $\bar{c}$; maakende zijn *Cadansen* aan $\bar{f}$, en $\bar{c}$, en het *Finaal* in $\bar{f}$; zijnde voords van gelijke natuur als de vijfde toon *Lydios*: zie, als boven, Fig. 11.

Mixolydios, de zevende toon is in $\bar{g}$: dezelve heeft de *Quint* onder van $\bar{g}$. tot $\bar{d}$, en de *Quart* boven van $\bar{d}$

tot $\bar{g}$; maakende zijne *Cadansen* aan $\bar{g}$, en $\bar{d}$; en het *Finaal* in $\bar{g}$. zie, als boven, Fig. 12.

Hypo-Mixolydios, de agtste toon, is mede als *Mixolydios* in $\bar{g}$: dan, deeze heeft de *Quart* onder van $\bar{d}$ tot $\bar{g}$, en de *Quint* boven van $\bar{g}$ tot $\bar{d}$; maakende zijn *Cadansen* aan $\bar{g}$, en $\bar{d}$; en het *Finaal* in $\bar{g}$. zie, als boven, Fig. 13.

Aiolios, de negende toon is in $\bar{a}$: dezelve heeft de *Quint* onder van $\bar{a}$ tot $\bar{e}$, en de *Quart* boven van $\bar{e}$ tot $\bar{a}$; maakende zijne *Cadans* aan $\bar{a}$; en vermits alhier volgens de tijden aan $\bar{e}$ eigenlijk geen *Cadans* kangemaakt worden, om dat van $\bar{f}$ tot $\bar{e}$ een halve toon is, (zie boven *Phrygios*,) zo maakt men verders de *Cadans* ook aan $\bar{c}$, en ook wel aan $\bar{g}$; en het *Finaal* in $\bar{a}$. Zie als boven, Fig. 14.

Hypo-Aiolios, de tiende toon, is mede als *Aiolios* in $\bar{a}$: dan, deeze heeft de *Quart* onder van $\bar{e}$ tot $\bar{a}$, en de *Quint* boven aan $\bar{a}$ tot $\bar{e}$; maakende zijne *Cadansen* en *Finaal* even gelijk boven de negende toon, *Aiolios*: zie, als boven, Fig. 15.

Iönios, de elfde toon is in $\bar{c}$: dezelve heeft de *Quint* onder van $\bar{c}$ tot $\bar{g}$, en de *Quart* boven van $\bar{g}$ tot $\bar{c}$; maakende zijne *Cadansen* aan $\bar{c}$ en $\bar{g}$; en het *Finaal* in $\bar{c}$. zie als boven, Fig. 16.

Hypo-Iönios, de twaalfde toon, is mede als *Iönios* in $\bar{c}$: dan, deeze heeft de *Quart* onder van $\bar{g}$ tot $\bar{c}$, en de *Quint* boven van $\bar{c}$ tot $\bar{g}$; maakende zijne *Cadansen* en het *Finaal* even als de elfde toon, *Iönios*: zie, als boven, Fig. 17.

Om nog tot nadere kennis van deeze toonen te komen, en te kunnen weeten, uit wat toon of *mode* ieder *Gezang*, *Lied* of *Psalm* is, zo heeft men maar te letten op de naa-

(vergelijk *Systema*,) is vervolgens het *Oëtaaf*, of liever het *Diatonyke* klankgeslacht, verdeeld geworden in meerdere en kleinere deelen, en de benamingen van *Mode Authentyk*, en *Mode Plagaal* verdweenen, als ziende dat de *Mode Plagaal*, eigenlijk niet anders was, dan eene uitbreiding van de *Mode Authentyk*; en dat dus alle *Modes Authentyk* waren: waaruit vervolgens naderhand alle verdere grondtoonien afgeleid en ontstaan zijn, en het *moderne* of hedendaagsche *Chromatyke* en *Enharmonyke* klankgeslacht gerezen is.

Men wil dat het oude *Enharmonyke* klankgeslacht, vóór het oude *Chromatyke* klankgeslacht, zoude zijn uitgevonden; en dat het oude *Chromatyke* klankgeslacht, uit het oude *Enharmonyke* klankgeslacht geboren is: gelijk dan naderhand, uit het nieuwe *Chromatyke* klankgeslacht, het nieuwe *Enharmonyke* klankgeslacht gerezen is.

Het oude *Enharmonyke* klankgeslacht, bestondt eigenlijk uit twee *Quart* toonen, en één groote *ters*: zij verdeelden den eerste toon van hun *Tetrachord*: te weten; van b tot c, welke een groote halve toon is, in twee egaale deelen, waarop zij een groote *ters* lieten volgen: het had bij voorbeeld dit beloop: b, b-kruis, c, en e; en bij herhalinge van dit, van *Tetrachord* tot *Tetrachord*, bestondt hun *Enharmonyke* klankgeslacht.

Het oude *Chromatyke* klankgeslacht bestondt uit een grooten halven toon, een kleine halven toon, en een kleine *ters*: het had dit beloop: b, c, c-kruis, en e: het welke mede van *Tetrachord* tot *Tetrachord* herhaald werd.

Het oude *Diatonyke* klankgeslacht, had hetzelfde beloop, als nog tegenwoordig bij de *moderne* of hedendaagsche *muzijk* in gebruik is.

Buiten dat alles, hadden de Ouden, noch verscheidene regels en wetten, langs welken zij hunne *muzijk* moesten leiden, en hunne geluiden inrichten, aan den *Componist* niet overlatende, om het onderwerp, het welke moest ontworpen en bewerkt worden, naar goeddunken inrichten; maar hem verplichtte, om zig te bepalen, aan die regels, welke daarvoor geschikt waren; het zij voor dat onderwerp, het zij naar de gelegenheden, tijdsomstandigheid, personen; de *modes*, klankgeslachten, toon, tijd, voetklanken, *melodie*, enz: dat alles volgens zekere regels, richtende en schikkende: dan, welke regels voor ons geheel duister, en gedeeltelijk verborgen zijn; ja, waarvan het denkbeeld zelfs, om zo te zeggen, bij onze *muzijk* niet kennelijk is, als daarvan geene voetspooren gevonden wordende; geheel van onze regels verschillende,

anders ingericht zijnde; en welke met veele andere kunsten en wetenschappen, voor het grootste gedeelte, zijn t'zoek geraakt, hun graf gevonden hebbende, in de algemeene verwoesting der *Mooren*, welke een groot gedeelte van *Europa* overrompeld hebbende, de kunsten en wetenschappen een schier onherstelbaaren slag hebben toegebracht: doch het welke echter toont, tot wat trap van volmaaktheid deeze kunst gestegen was, en hoe die ter harte werd genomen, dat men ze onderwierp aan zodanige regels, welke gepast, voegelijk, en, overéénkomstig iedere zaak, moeste worden behandeld, en ingericht zijn.

De Ouden hadden verscheidene *modes* of zwiertranten, welken zij aan deeze of geene zaaken en omstandigheden toeëigenden, en waaraan zij zodanige naamen gaven, die daar mede overéénkomst hadden; zijnde die volgens het getuigenis der oude schriften zeer geschikt om somnige driften en hartstochten of te stillen, of sterker aanzetten; hebbende dezelve veel invloed op de zeden des volks: immers zo leezen we, dat men in de *Republyk* der *Lacedaemoniërs* bij ondervinding had, hoe men door het wèl te pas besteeden van somnige *tranten*, de gemoederen tot bedaren wist te brengen: want als op zekere tijd alles door burgertwist overhoop lag, en het gevaar van uitspatting hun een gewisfen ondergang voorspelde en bedreigde; zo ontbood men, op den raad van het geraadpleegde *Orakel*, den beroemden *Terpander*, om die beroerte met zijn harpspel en gezang te stillen; het geen van dien gelukkigen uitslag was, dat zij allen werden ter neder gezet, en tot eendragt wederkeerden. *Achilles*, greep (volgens het getuigenis van *Plutarchus*) met veel spoeds dit middel aan de hand, om zijn gramschap te stillen, die hij tegen *Agamemnon* opgevat hadde, en verduwde zijne oploopendheid door de zangoeffening. *Alexander* (die om zijn groote daaden *de groote* werd toegenaamd) te eeniger tijd over den maaltijd zittende, werd van een kunstig speler en zanger, (die een gezang van *Pallas*, op de *Phrygische* zwier ophief) zo sterk tot krijgsdadelijkheid opgehitst, en in zijn oorlogsvuur ontvonkt, dat hij opsprong, en met zijn hand naar de wapenen tastte, die voorhanden waren; maar als de kunstenaar zijn zwier uit een driftige in een zedige veranderde, wist hij dat blakend gemoed zodanig aftekoelen, dat hij zig terstond wederom in bedaardheid ter nederzette, meer of min, als of een grooter veldheer de aftocht hadde laten blaazen: even zo vertelt men van *Pythagoras*, dat hij een *Musicus* ziende, die met eene wijze op de *Phrygische* zwier, een dronken en

dartelen hoop menschen razende en woedende maakte; den zelve aanstonds beval zijn zwier te veranderen, en een staatige zangwijs naar de *Dorische* orde te spelen, met dien uitslag, dat elk zijn bloemkrans van schaamte overwonnen afrukte, en in een stille zedigheit weder naar huis keerde: wanneer de *Lacedemoniërs* eenige maalen na den anderen van de *Messeniers* overwonnen, begonnen lachhartig te worden, gebruikte *Tyrtaeus* hun Groot-hertog deeze kunstgreep, dat hij een pijp in het leger bragt, waarmede hij, door heldhaftige tranten te spelen, hen zo veel moeds in het lijf blies, dat zij de slag hervatten dorsten, met zo veel heldhaftigheid, dat zij ze ook wonnen, en haare vijanden gantsch en gaër te onder bragten.

Hierover zal men zig in geenen deelen verwonderen, als men in aanmerkinge neemt, dat door dit middel, zelfs verscheidene, anderzins ongenezelijke ziekten genezen, en de lijders tot hunne voorige gezondheid hersteld zijn: als bij voorbeeld de zeer gevaarlijke dansziekte *Tarantismus* geheten; veroorzaakt door de steek eener vergiftige spinnekop, *Tarantula* genoemd; welke, indien men niet raschlijk van andere hulpmiddelen die, daarvoor zijn, zig bedient; maar die verzuimt, niet te genezen is; moettende de *patient* jaaren lang dansen, en veele droevige toevallen uitstaan tot dat men eindelijk genoodzaakt is, zijn toevlugt tot de *muziek* te nemen, en hij, daardoor genezen wordt: en wel door zekeren *trant*, of soort van *muziek*, en *manier* of wijze van speelen, welke met de ziekte, en deszelfs gevolgen een *sympathetische* overéenkoms heeft: gelijk ook *Asclepiades*, een der beroemdste *Artzen* of Geneesheeren der Ouden, de kracht der zang- en speel-kunst, wel in achtig nemende, ook in zijn Geneeskunst plaats ver-gunde, en dezelve met veel geluk in het genezen der ziekten bezigde: vergelijk verder, *MUSICA*, en *SYSTEMA*.

De zwiertranten der Ouden, en de benamingen welke zij daaraan gaven, waren onder anderen deezen: *Modo a Bevere*, of *Mode Dietyrambique*; wordende ook genoemd *Modo Baccante*, of *Mode Bacchique*; drink of drinkers zwiertrant, eigen aan drinkliederen: te weeten; een zang-trant toegewijd aan den wijngod Bacchus; een dronkaarts, zuipers, lichtmis, slampampers stijl; geschikt om op den zwiertrant *Phrygios*, en *Lydios* gezongen te worden. *Modo Amurato*, of *Mode Amoureux*; verliefde zwiertrant. *Modo Anoroso*, of *Mode Erotique*; liefde- of minne-zwiertrant; naamlijk; welke teder en aandoenende is; geschikt voor liefde- en minne-zangen, om op den zwiertrant *Mixolydios*,
en

en *Hyper-Dorïas* gezongen te worden: *Modo Authentico*, *Modus Authenticus*, of *Mode Authentique*. Authentieke Mode; zijnde dees term door de Ouden gebezigd, wanneer een zang- of speel-stuk zig bepaalde in den omtrek van het Octaaf, of alans geen Quart beneden den hoofdtoon jaalde: waarvan boven reeds gesproken is. *Modo Chromatio*, *Modus Chromaticus*, of *Mode Chromatique*; een zang- of speeltrant welke veel Chromatieke intervallen heeft, welke uit veel Chromatieke passages bestaat. *Modo Comico*, of *Mode Comique*; kluchtige zwier of speel trant, welke een kluchtigen, grappigen en luchtigen stijl heeft; geschikt om op den zwiertrant Lydijs, en Phrygijs gezongen te worden. *Modo Dactylicò*, *Modus Dactylicus*, of *Mode Dactylique*; wordende ook genoemd Mode Orthien; een zwierzang- of speel-trant, meest bestaande uit klankvoeten Dactylus geheten: het was, volgens het getuigenis van Herodotus, dat Arion op deeze mode zong, wanneer hij zig in zee begaf. *Modo Diatonico*, *Modus Diatonicus*, of *Mode Diatonique*; een zang- of zwier-trant welke alleenlijk over Diatonyke intervallen loopt; geen Chromatieke of Enharmonyke intervallen hebbende. *Modo Dorio*, *Modus Dorius*, of *Mode Dorten*; een zwiertrant eigen aan de volken van dien naam; zijnde ernsthaftig en staatig, zeer geschikt voor den Godsdienst, en voordien oorlog: wordende beschouwd als zeer bekwaam, om de goede zeden te bewaaren, die intescherpen, en ernsthaftige en gewigtige neigingen in 't gemoed te baaren. *Modo Enharmonico*, *Modus Enharmonicus*, of *Mode Enharmonique*; een zang- of zwier-trant, welke veel Enharmonyke intervallen heeft; bestaande uit veel Enharmonyke passages. *Modo Eolio*, *Modus Aelius*, of *Mode Eolien*; een zwiertrant eigen aan het volk van dien naam, gezongen wordende op zekeren grondtoon, daaraan zijnde toegeëigend; moettende dit ook verstaan worden; van de *Modo Dorio*, waarvan boven gesproken is, en van dien waarvan wij hieronder zullen spreken: men zegt, dat deeze zwiertrant staatig, deftig, en ernsthaftig was. *Modo Finto*, *Modus Fictus*, of *Mode Feint*; verdichte, verzonnenmode. Noemende de Ouden zodanig eene mode, toon, zwier- speel of zing-trant, wanneer die in een andere klankgeslacht of in eenen anderen toon; geschikt naar hunne Tetrachorden was overgebracht. *Modo Frigio*, *Modus Phrygius*, of *Mode Phrygien*; de Phrygische zwiertrant: dezelfde was heftig, drittig, vierig; maar ook tevens, trots, stout, en fier: zeer geschikt om de gemoederen vol vuur te zetten, en de ziel te roeren; de hartstochten voorbe.

reidende, tot de vervaarlijkste, ontzachlijkste, en aller-grootste ondernemingen, gelijk ook, (volgens eeniger aantekening,) op deezzen mode of toon, de trompetten, en andere militaire speeltuigen, geblazen, en gespeeld werden. *Modo Hiper Dórico, Modus Hyper-Dóricus, of Mode Hyper-Dórien*; een zwiertrant van dien naam: dezelve was bewegelijk en teder, en uit dien hoofde zeer geschikt voor dergelijke hartstochtelijke gezangen; maar ook voornaamlijk, voor treurspelen. *Modo Hiper-Eólio, Modus Hyper-Æólius, of Mode Hyper-Eólien*; een mode of zwiertrant van dien naam: even als *Modo Hiper-Frégio, Modus Hyper-Phrygius* of *Mode Hyper-Phrygien*. *Modo Hiper-Iónio, Modus Hyper-Iónicus, of Mode Hyper-Iónien*. *Modo Hiper-Lidío, Modus Hyper-Lydus, of Mode Hyper-Lydien*. *Modo Hiper-Missolidío, Modus Hyper-Mixolydius, of Mode Hyper-Mixolydien*. *Modo Hipo-Dórico, Modus Hypo-Dóricus, of Mode Hypo Dórien*: deezze laatste zwiertrant was droevig en neêrslachtig, en deswegen voor treurliederden, en treurspelen zeer geschikt. *Modo Hipo-Eólio, Modus Hypo-Æólius, of Mode Hipo-Eólien*. *Modo Hipo-Iónio, Modus Hypo-Iónicus, of Mode Hipo-Iónien*. *Modo Hipo-Lidío, Modus Hypo-Lydus, of Mode Hypo-Lydien*: deezze laatste was zeer geschikt, voor lijken begraavenis-zangen; als mede, voor verhevene en godsdienstige overdenkingen. *Modo Hipo-Missolidío, Modus Hypo-Mixolydius, of Mode Hypo-Mixolydien*. *Modo Hipo-Frégio, Modus Hypo-Phrygius, of Mode Hypo-Phrygien*: deezze laatste zwiertrant was bedaard, en heel geschikt, om de oplopendheid der *Phrygiens* te maatigen, en die bedaard, vreedzaam, zachtzinnig, stil, en gerust te doen zijn. *Modo Imperfetto, Modus Imperfectus, of Mode Imparfait*; wordende ook genoemd *Mode Incomplet*; onvolmaakte, onvolkomene, gebrekkige mode of wijze; wordende er bij het Gregoriaansche gezang, door verstaan, eene zodanige zangwijze, welke geene genoegzaame uitgestrektheid heeft, om het gantsche Octaaf te vervullen: alleenlijk maar over eene gedeelte daarvan werkende: zo zijn bij voorbeeld eenige van onze Psalmen; en zekere zang Prefatie genaamd, welke door de Priester, voor den Autaar, in de Roomsche Kerke gezongen wordt: de Ouden noemden ook zodanig de tweeledige tijd of maat, om reden zij die onvolkomener dan de drieledige beschouwden. *Modo Iónio, Modus Iónicus, of Mode Iónien*; een mode of zwiertrant zodanig geheten. *Modo Irregolare, of Mode Irregulier*. Ongeregelde mode of wijze; waarvan de uitgestrektheid al te groot is, te hoog of te lang loopende, zo dat het

buiten het bereik der stemme gaat, of niet geschikt is, naar den aart of den omtrek van het speeltuig, waarop het moet gespeeld worden. *Modo Lidio*, *Modus Lydius*, of *Mode Lydien*; deeze zwiertrant was wulps, dartzel, en ligtvaardig; luchthartige menschen ligt tot ongetoomdheid wegvoerende, en aandendans brengende; echter naar het verwijfde en lafhartige overstaande; zijnde tevens zeer geschikt, om door kommer, en droefheid verufde geesten, te vervrolijken, en van zwaare gedachten te ontslaan; komende in zegepralen en vreugdetijden somtijds zeer te pas: men geeft vóór, dat Orpheus, op deezen zwiertrant, de beesten wist te temmen, en dat Amphion er de muuren van Thebes op bouwden. *Modo Lodante*, of *Mode Encômiasque*; eene mode welke was, om iemands lof te verheffen en te verbreiden; gezongen wordende op den zwiertrant Hypo-Lydios, en Hypo-Phrygios. *Modo Maggiore*, of *Mode Majeur*; grooter mode; naamijk; een wijze, zang of speel-stuk, welke over de groote ters gaat: de Ouden, bezigden deezen term ook, ten opzichte van zekere noot Maxima geneten, welke de grootste of langste in waarde doende noot was: waarvan wij hier onder nog nader zullen spreken. *Modo Maggiore Imperfetto*, of *Mode Majeur Imparfait*, grooter onvolkomen mode; en *Modo Maggiore Perfetto*, of *Mode Majeur Parfait*; grooter volkomen Mode: de Ouden bezigden deeze termen, ten opzichte van den tijd, om de waarde der nooten te bepalen, door zeker teken; zijnde de term modo of mode, in dat geval, als bij de moderne of hedendaagsche muziek, Misura of Mesure, maat: zij hadden eenige tekens, die zij zettenden voor aan de linien, op een sleutel volgende; (door ons daarvan ook nagevolgd,) zijnde cirkels, halve cirkels, gepunt of zonder punt, gevolgd van de syffers 2, of 3; verscheidelijk zamengefeld, waarvan wij bij den term Circolo gesproken hebben: bij deeze tekens voegden en verwisselden zij in het vervolg, verschillende recht op- en neêr-gaande linien, ingericht volgens de modo of maat; of eigenlijk volgens de waarde der nooten; en, het is van deeze oude tekenen, dat ons de C, en de doorgesneden C zijn bijgebleven: er waren ten deezen opzichte, twee soorten van die modes: de Maggiore, welke zig bepaalde tot de nooten, Maxima geheten; en Minore, zijnde voor die welk Longa genaamd werden: de eene en andere verdeelden zij in Perfetto, volkomen; en Imperfetto, onvolkomen: de *Modo Maggiore Perfetto*, of grooter volkomen

mode, werd aangeduid, door drie liniën, schreefjens of blokjens, welken ieder drie tusfchenwijdten van den muziksbalk besloegen; en drie anderen, welken maar twee tusfchenwijdten wegnamen: dit gaf te kennen, dat bij deeze mode, de Maxima, drie Longaas gold: zie, Plaat 40. achter de letter M, Fig 18. De *Modo Maggiore Imperfetto*, of grooter onvolkomen Mode, werd aangeduid door twee liniën, schreefjens of blokjens, welke ieder drie tusfchenwijdten besloegen; en twee anderen, welken maar twee tusfchenwijdten wegnamen; en hierbij gold de Maxima, maar twee Longaas: zie dezelfde Plaat als boven, Fig. 19: de *Modo Minore Perfetto*, of *Mode Mineur Parfait*, kleiner volkomen mode, werd aangeduid, door een eenige linie, schreefjen of blokjen, welke drie tusfchenwijdten besloeg; en hierbij gold de noot Longa geheten, drie nooten, Brevis genaamd: zie mede dezelfde Plaat, Fig. 20: de *Modo Minore Imperfetto*, of *Mode Mineur Imparfait*, kleiner onvolkomene mode, werd aangeduid, door één linie, schreefjen of blokjen, welke maar twee tusfchenwijdten wegnam; en de Longa gold nu hierbij, twee Brevis: zie ook, dezelfde Plaat als boven, Fig. 21: dit alles, is wel sedert langen tijd niet meer in gebruik, en wordt bij de moderne of hedendaagsche muziek niet meer gebezigd; maar echter diende men eenige kennis deezer tekenen te hebben, wil men de oude muziek ontfyfferen, en daarvan een denkbeeld hebben, waarvoor men buiten dat, blind staat, al is men anders nog zo ervaren in de regels der moderne muziek; kunnende men verder hiermede vergelijken, de termen, *Prolungazione*, *Tempo*, en eenige daarbij volgende termen, welken nader denkbeeld zullen geeven, wegens de cirkels, halve cirkels enz., waarvan wij boven, met een enkel woord gesproken hebben. *Modo Minore*, of *Mode Mineur*; kleiner mode, wijze, zang- of speel stuk, welke over de kleine ters gaat: de Ouden bezigden deezen term ook, ten opzichte van zekere noot, Longa geheten, welke in waarde op die welke Maxima genoemd werd volgde, en waarvan wij boven reeds gesproken hebben: *Modo Minore Imperfetto*, of *Mode Mineur Imparfait*, kleiner onvolkomen mode; en *Modo Minore Perfetto*, of *Mode Mineur Parfait*, kleiner volkomen mode; zijnde van deeze beiden, hier vooren bij den term *Modo Maggiore Imperfetto* gesproken. *Modo Mixolydius*, of *Mode Mixolydien*; een zwiertrant eigen aan het volk van dien naam, gezongen wordende op zekeren grondtoon daaraan zijnde toegeëigend; dezelve was teder,

bewegelijk, aandoenlijk, zeer geschikt voor treurspelen, en dergelijke zangwijzen; korrende overéén met de *Modo Hiper-Dório*, waarvan boven gesproken is *Modo Místo*, *Modus Mixtus* of *Místus*, *Mode Mixte*, en *Mode Mèlé*; gemengde, of vermengde mode; worden ook genoemd *Mode Compar*; gelijkvormige mode; de Ouden verstonden er eigenlijk door, eene mode welke bestond, uit de *Mode Authentyke*, en de *Mode Plagaale*, welke zig met elkander vereenigden, en dus, eene gemengde of vermengde mode geworden was; hebbende dit plaats bij het Gregoriaansche gezang, omtrent de toonen *Compar* geheten, waarbij de *Modes Authentyke*, en de *Modes Plagaale*, zig bij elkander voegen: zie Plaat 40. achter de letter M, Fig 4, (a.) *Mode Authentyk*, (b.) *Mode Plagaale*, en Fig 5, *Modo Místo*: bij welke laatste de *Mode Authentyk* en de *Mode Plagaale*, met elkander vereenigd zijn, en daarom gemengde of vermengde mode geheten. *Modo Naturále*, of *ode Naturel*; natuurlijke mode: te weten; welke met geene kruisen of mollen werkt; maar die over de natuurlijke toonen der schaale of klankladder gaat: hoedanig het *Diatonyke* klankgeslacht oplevert; kunnende men hiermede vergelijken onze veerúnde les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 53, en den term *Naturále*. *Modo Nomo*, of *Mode Nomique*; eene mode of zwiertrant toegewijd aan *Apollo*, den God der gedichten en liederen; zijnde geschikt om op den zwiertrant *Hypo-Lydios* gezongen te worden: dezelve was voornaamlijk onder de oude Grieken in gebruik, trachtende te beantwoorden aan de verhevene en luisterlijke overéénkomst der waardigheid van de Godheid, waaraan die was toegewijd: want de zwiertrant waarop die gezongen werd was staatig, en zeer geschikt voor God-dienstoefeningen. *Modo Perfetto*, *Modus Perfectus*, of *Mode Parfait*; volkomen mode; wordende er bij het Gregoriaansche gezang door verstaan, eene zodanige zangwijze, welke het geheele octaaf kan vervullen, welke over het geheele octaaf werkt, die uitgestrektheid in zig hebbende; daar de *Modo Imperfetto*, of onvolkomene mode, die uitgestrektheid niet heeft; alleenlijk maar over eenige geluiden of toonen van het octaaf werkende: de Ouden noemden ook zodanig de drieledige tijd of maat, om dat zij die volkomener dan de tweeledige beschouwde; kunnende men hiermede vergelijken den term *Circolo*, alwaar zulks nader opgehelderd wordt. *Modo Plagaale*, *Modus Plagalus*, of *Mode Plagal*, *Plagaale Mode*; zijnde deeze term door de Ouden gebezigd, wanneer een

zang- of speel-stuk zodanig was ingericht, dat hetzelfde een Quart beneden, en een Quint boven dien hoofdtoon werkte, en zig beperkte of bepaalde binnen dien omtrek: waarvan boven reeds gesproken is. *Modo Profodiaica*, of *Mode Profodiaque*; eene nomos of mode der grieken, welke ter eere van den oorlogsgod Mars gezongen werd: men stelt dat dezelve uitgevonden is van Olympus. *Modo Regolare*, of *Mode Regulier*; geregelde mode of wijze, welke zig binnen die paalen houdt, dat dezelve door de stem, of door de speeltuigen, waarvoor die geschikt is, ieder naar zijnen aart, behoorelijk kan bereikt, en uitgevoerd worden; daar de *Modo Irregolare*, of ongeregelde mode, die paalen overtrad, en zig daar binnen niet beperkte. *Mode Tragico*, of *Mode Tragique*. Treur-mode, zwier zang- of speel-trant, geschikt voor een treurlied of treurspel; om gezongen te worden op den zwiertrant Hypo-Dórios. *Modo Trasposto*, of *Mode Transposé*, verzette, verplaatste, overgezette, overgebragte mode of wijze, welke uit de Natuurlijke Schaale, die geen kruisen of mollen aan de regels heeft: te weeten; uit het Diatonyke klankgeslacht, is overgebragt in eenen toon welke kruisen of mollen aan de regels heeft: eindelijk heeft men nog den term *Mode Compair*, gelijkvormige mode; zijnde daarvan gesproken, hier vooren bij den term *Modo Mistio*; en *Mode Orthien*; waarvan gesproken is bij den term *Modo Dactilico*: welken men verder hierover kan nazien: deezen en dergelyken waren de Moden der Ouden.

MODULAMEN. (*Latijn.*) Een zang, gezang, of lied. *Modulamentum*; een maatgezag. *Modulari Carmen Avena*; een deuntjen op een riet, of rietfluitjen kweelen. *Modulatio*; maatgezag, maatgezag, het zingen of speelen op de maat. *Modulator*; een gezangmaaker, een zanger, zinger, zang-kunstenaar. *Modulator Cantus*; een zinger, zangmeester, zangkunstenaar, maatzinger. *Modulatus*; maatgezag, accoordgezag; ook, in een ruimen zin, op de maat gezongen; spreekende van een lied. *Modulus*; maat, leest; ook de bijzondere zangwijze die elk volk eigen is.

MODULARE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Moduler*; naar de maat zingen, of speelen, *Moduleeren*: te weeten; *Pre-ludeeren*, of in een ruimen zin, *Componereen* of *Fantaseeren*, volgens de regels der *Modulatie*: vergelijk den hier onder volgende term.

MODULAZIÓNE, of **MODULATIÓNE.** (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Modulation*. Deeze term vindt men veeltijds vermaald, maatgezag, gelijk het ook wezenlijk is; maar voor-

naamlijk is het een zodanig maatgezag, dat eene leiding, schikking, van de geluiden of toonen is, volgens de regels der *Modulatie*: of liever, een zeker spel-inrichting, waardoor men, het zij *Preludeerende*, het zij *Fantaseerde*, het zij *Componeerende*, behoorelijk en geschiktlijk, wèl voorbereid, van den eenen toon, schaale, of klankladder, in den anderen overgaat, en wederom behoorelijk in den hoofdtoon weet te komen, zonder toonen aanteden, die geene betrekking op den hoofdtoon hebben: des men het voegelijk zoude kunnen vertaalen door, zangleiding; zie verder, alwaar zulks breedvoeriger verhandeld wordt, hoe men dat best inricht, onze agt-en-twintigste les van den *Catechismus der Muzijk*; waarbij men, ter meerdere ophelderinge, dit volgende nog kan voegen, om met eenen opslag van het oog te kunnen weeten, in wat toonen men, bij het *Componeren*, *Fantaseeren*, of *Preludeeren*, mag gaan.

Stel C groote *ters* is hoofdtoon, zo mag men gaan in die toonen, welke dat *accoord* oplevert: te weeten, C, E, en G de laagste en hoogste daarvan: naamlijk C, en G, zijn over den grooten *ters*; maar de middenste van dat *accoord*: te weeten; E, is over de kleine *ters*: neem nu van C, in plaats van een *quint* opwaards; een *quint* nederwaards: te weeten, C, A, F: de laagste en hoogste daarvan; naamlijk; F, en C, gaan wederom als het voorige *accoord*, over de groote *ters*, en ook de middenste: naamlijk; A, over de kleine *ters*.

Dit is 't zelfde of de hoofdtoon, over de groote, dan over de kleine *ters* ga, alleenlijk met deeze uitzonderinge, dat bij de kleine *ters*, de laagste en hoogste, van deeze beide gemelde *accoorden*, hier gaan, even als de hoofdtoon, over de kleine *ters*, en de middenste van ieder *accoord*, over de groote *ters*; en des, net het tegengeselde van het voorige, als de hoofdtoon over de groote *ters* gaat.

Nu kan men nog gaan, in ééne toon: naamlijk; als de hoofdtoon gaat over de groote *ters*, in eenen toon hooger, welke moet zijn, over de kleine *ters*; stel C groote *ters*, is hoofdtoon: in D kleine *ters*: zo men uit de kleine *ters* speelt, in eenen toon laager, welke moet zijn, de groote *ters*: stel C kleine *ters* is hoofdtoon, over B-mol, groote *ters*.

Dit nu zijn juist alle de toonen, welchen men geschikt en regelmatig mag aandoen, en overéénkomst met den hoofdtoon hebben; het welke, een anderen toon hoofdtoon

maakende, bij *transpositie*, het zelfde is, en op alle hoofdtoonen toepasselijk zal bevonden worden.

Wij hebben ook in gemelde les. cenige overgangen aan de hand gegeven, om, van de *Kruistoonen*, onmiddelijk in de *Moltoonen* overtegaan; en zo ook, tegenovergesteld, van de *Moltoonen* in de *Kruistoonen*: zie hier nog een staaltjen van deeze zelfde soort, langs eenen geheel anderen weg, voor die in zulke lekkernijen smaak hebben.

Stel, men is, met zijne *Fantasia*, in E kleine *ters* gekomen; (want in de *Compositie* zulk gebak optedischen, zoude wij niemand aanraaden); en wel, als men den hoofdtoon in handen heeft, en men wil (om te verraschen) aanstonds zonder verdere voorbereiding in F groote *ters* overgaan; geef dan eerst de zes of E, daarna *B-mol* latende hooren, en vervolgens *F-natuurlijk* in den *Bqs*, tegen *A-natuurlijk* in den *Discant* of bovenpartij; zo zult gij het geklaard hebben; en, van E kleine *ters*, die één *kruis*, (naamlijk *F-kruis*), aan de regels heeft, zonder verdere voorbereidinge, echter voegelijk overgegaan zijn, in F groote *ters*, die ééne *mol*: te weeten, *B-mol*, aan de regels heeft.

Deeze overgang, hoe hard die ook moge schijnen, zal evenwel het muzijkaale gehoor gantschlijk niet beledigen; vooral niet, als men aan zulke soort van *Modulatiën* eenigzins gewoon is: dezelve is geschikt genoeg voor zulke aartigheden; en het geschiedt ook voegelijk, vermids E kleine *ters*, *F-kruis*, aan de regels heeft; zijnde de *Parallele toon* van G groote *ters*, het welke de laatste *kruis*, die weg moet genomen worden is, om in de *mollen* overtegaan; en door middel van de *B-mol*, die de eerste *mol* is, om in de *mollen* overtegaan, komt men voegelijk uit den éénen toon in den anderen: zie, onze vijftiende les van den *Catechismus der Muzijk*.

Zo kan het tegenovergestelde ook plaats hebben, om uit F groote *ters*, in E kleine *ters* overtegaan, langs dien zelfden weg: echter ben ik geen liefhebber van zulk banket, en ik maak er zelden of nooit gebruik van; veel min om er telkens mede voor den dag te komen: genoeg kunnen de uitwijden in die toonen, die ons de regels der *Compositie* aan de hand geeft, en mij ook het meeste behaagen.

Evenwel kunnen deeze *Modulatiën* zeer te pasfe komen, indien men, bij voorbeeld, eens, zonder veel tijds te hebben, bij zekere gezangen, van den éénen toon, in den anderen, moet overgaan, die wat ver uit den toon, waar men in speelt of zingt liggen, gelijk dit bij de gezangen in

de Roomfche Kerke wel eens plaats heeft; of, indien men eene wanhoopige pafage wil uitdrukken: indien men dan hiervan, wijflijk, weet gebruik te maaken; zijn deeze *Modulatiën* niet alleenlijk niet aftekeuren; maar zeer gefchikt, noodzaaklijk, en niet wel te ontbeeren.

Ieder begrijpt, van zelf, dat men, door middel van de *Transpoftie*, dit kan toepafien op andere grondtoonën; zie: tot meerdere opheldering, Plaat 40. achter de Letter M. Fig. 22, van E kleine *ters*, in F groote *ters*, overgaande; en Fig. 23, van F groote *ters*, in E kleine *ters*, overgaande

MODUS. (*Latijn.*) Zie dit, en alle termen welken in het Latijn hierop vallen; als *Modus Aëlius*, *Modus Dactylicus*, *Modus Dórius*, enz., verklaard op den term MODO.

MODUS VEL TROPUS SYSTEMATICUS. (*Latijn.*) *Syftematyke Mode* of verandering: er wordt eigenlijk door verftaan de fchaale of klankladder: zie, ter meerdere ophelderinge, onze tiende les, van den *Catechismus der Muzijk*; en, vergelijk SYSTEMA.

MŒUF. (*Een Fransche Term.*) Het wil hetzelfde te kennen geeven, als *Mode*: en *Mœuf Majeur*, als *Mode Majeur*; *Mœuf Mineur*, als *Mode Mineur*: zie deezen verklaard op de term MODO.

MOINS. (*Fransch.*) Min, minder, zo veel niet: *Moins Doux*; minder zacht. *Moins Forte*, minder fterk. *Un peu Moins*; een weinig minder. *Moins Vite*; minder gezwind; zie ook, MEN.

MOLLE. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Mollis*. In het Fransch, *Mol*: het wil te kennen geeven, iet, dat niet hard is, maar *Mollig* en teder: hiervan heeft men het *b-mol* teken, **b**, als *b mol*, *e mol*, *a mol*, enz., ontleend, om aanteduiden, één der bij toeval ontdekte tekenen van de *muzijk*; welke het vermogen heeft, om de noot, waarvoor het geplaatst is, eenen kleinen halven toon te doen daalen, en dien toon veel zachter, *molliger*, tederer, en minder hard, of minder fcherp, maakt, dan die, welke, of *natuurlijk*, of door een *b-quarrée*, *Quadratum*, of *kruis*, is ingericht of fcherp gemaakt: zijnde van *Guido Aretinus*, het eerst ingevoerd.

Wanneer dan dit teken **b**, voor eene noot gevonden wordt, speelt men dezelve eenen halven toon laager: indien dezelve onder, of boven eene noot, in den *Bas-Continu*, *Generaale Bas*, of 't *Accompagnement*, geplaatst is; betekent het eene *kleine ters* der *basnoot*, nevens eene vijf **b**

geplaatst, eene *valsche Quint*, uit twee kleine tersen bestaande: en dit is ook toepasselijk op de overige fyffers, bij den *Bas-Continu* gevonden wordende: zie, ter meerdere ophelderinge, onze derde en zestiende lesfen, van den *Catechismus der Muzijk*.

Hiervan komt ook den term *mol*, gebezigd bij de *Duitschers* om den *kleinen ters* te kennen te geeven, of liever, iet dat over den *kleinen ters* gaat, welke in vergelijking der *grootte ters*, teder is; waarom de *kleine ters*, als het vrouwelijke, en de *grootte ters*, als het manlijke bij de *Muzijk* wordt aangemerkt; hebbende de *kleine ters* ook wezenlijk iet tederlijks, en de *grootte ters* iet ernsthaftigs over zig; kunnen de *kleinen ters* beter dan de *grootte ters* het tederlijke, en de *grootte ters*, beter dan de *kleine ters*, het ernsthaftige uitdrukken: zo zeggen zij *c-mol*, *g-mol*, *d-mol*, enz.; willende beduiden, *c kleine ters*, *g kleine ters*, *d kleine ters*, enz. zie verder, ter meerdere ophelderinge *SYSTEMA*; en, vergelijk, den term *DURO*.

MOLOSSUS. (*Latijn.*) Een term der *Griekfche* en *Latijnsche* Dichtkunst; zijnde een voet die zamengesteld is uit drie lange lettergreepen, als *Delectant*: het welk ook op de nooten der *muzijk*, en *muzijkaale compositie* toepasselijk is: vergelijk ter meerdere ophelderinge *RHYTHMOS*: naar sommiger gevoelen dus genoemd, om dat de *Theffaliërs*, naar den strijd gaande, versen zongen, daar veel van deezen slag van klankvoeten inkwamen: vergelijk *MODO*.

MOLTIPLICE. (*Italiaansch.*) In het Fransch *Multiple*. Het wil zeggen, veelvoudig, menigvuldig; ook een zeker getal, dat een ander getal, zonder dat er iet overblijft menigmaal houdt; als bij voorbeeld de *Proportie* van 4 tegen 2; wordende genoemd *Proporzióne Multiplíce*, of veelvoudige *Proporzióne*, of gelijkvormigheid, waarvan het kleinste getal juist het grootste tweemaal bevat, zonder dat er iet overblijft; wordende zulks toegepast op de overéénkomst der *Muzijkaale Intervallen* en *Commaas*: vergelijk onze elfde, en onze zestiende les, van den *Catechismus der Muzijk*, en verder, *PROPORZIÓNE*.

MOLTO. (*Italiaansch.*) Het wil zeggen, veel, veelvuldig, grootlijks, braaf, enz.; doch het is volgens sommiger meening, iet minder, dan *Affai*: vergelijk dit: hiervan heeft men de termen *Molto Allegro*; veel vrolijk, braaf vrolijk: te weeten; zodanig muzijkstuk waarbij deeze term gevonden wordt, wat raschlijk te speelen, gaauwer dan men anders eene *Allegro* zoude speelen: tusfchen *Allegro Affai*, en *Allegro*. *Molto Adagio*; veel langzaam;

braaf langzaam; des heel langzaam; genoegzaam als *Adagissimo*. *Molto Andante*; veel gaande, braaf gaande; des wat gauwer dan men doorgaands een *Andante* speelt; genoegzaam als *Allegretto*; echter iet langzaamer dan *Allegretto*, eigenlijk, tusfchen *Andante*, en *Allegretto*. *Molto Forte*; veel, braaf sterk, veel, braaf hard; genoegzaam als *Fortissimo*. *Molto Largo*; veel langzaam, braaf langzaam; genoegzaam als *Grave*. *Molto Piano*; veel zacht of ftijl, braaf zacht of ftijl; en des, als *Pianissimo*. *Molto Presto*; veel gezwind of ftiel, braaf gezwind of ftiel; genoegzaam als *Presto Affai*; eigenlijk iet langzaamer dan *Presto Affai*: want *Molto* is iet langzaamer dan *Affai*; en des, tusfchen *Presto Affai*, en *Presto*. *Molto Tofto*; veel fchielijk, veel kort, veel rasch, veel gauw; genoegzaam als *Presto*: en eindelijk den term *Molto Vivace*; veel, braaf levendig of vlyg; genoegzaam als *Presto*.

MOMENTUM. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Momento*. In het Fransch, *Moment*: het wil zeggen, een oogenblik, een zeer korte tijd: bij de muzijk, wordt er een zestiende deel zwijgens door verftaan: zo heeft men ook in het Latijn den term *Momentum*. In het Italiaansch, *Momentaneamente*. In het Fransch, *Petit Moment*; het is nog iet korter tijd dan *Momentum*; gelijk men er dan een twee-enderdigfte zwijgens door wil verftaan hebben: zie onze zesde les van den Catechismus der Muzijk, Plaat 2. Fig. 17.

MONAULOS. *Μόναυλος.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Monaulus*: men verftaat er door, een eenvoudig en gemeen fluitjen, in gebruik zijnde geweest bij de *Egyptenaaren*: men wil dat hetzelfde zoude zijn uitgevonden van den *Egyptifchers* Koning *Osiris*: zie **SYSTEMA**.

Eenigen willen echter, dat deeze fluit gantsch niet eenvoudig en gemeen was: want *Pollux* kende ze voor een fpeeltuig van veele klanken; en de dichter *Claudianus* bevestigt zulks, elders getuigende, dat dezelve op veelerhande tranten fpeelde: men zegt dat er waren van een grof en brommend geluid, die men *Βόμβυκες*, baspijpen, heetten; hebbende de volle langte van een rietpijp tusfchen zijn twee knoopen, en deswegen ééns zo groot, als die voor de bovenftem gebezigd werden, welke waren vervaardigd, uit een zodanigen halven fchacht: om deeze oorzaak werden de baspijpen ook met meerder moeite geblaazen: wanneer men derzelve geluid verfterken wilde, gaf men ze een bijzonder mondftuk, dat haaren klank verzwaaarde: vergelijk **HARMONIA**.

Volgens het getuigenis van *Pollux* voornoemd, werden dee-

zen gebruikt in de razende vreugd der *Bacchus-feesten*; omdat zij zeer bekwaam waren, onder het hollebollic en drifstig geluid der druifende fchaare haar geluid te mengen: vergelijk *modo* in het begin, wegens de speeltuigen die gepaard waren met de zwiertranten der Ouden; en, verder, naar het laatste van dat artijkel, *Modo a Bereve*.

MONDSTUKKEN. (*Een Orgel-term.*) Men verftaat er door in het *Orgel*, de kopere buisjens, in de *Tongwerken*, waar het koperen plaatjen het *Tongetjen* genaamd, opleid: ze worden ook wel van blik gemaakt, doch de van geel koper zijn de duurzaamfte: verder is hierbij aantemerkten; dat de *Mondstukken* en *Tongen* in hunne *ftokken*, ter degen vastgehecht moeten weezen, en de *ftokken* in hunne *fteevels* vast genoeg ftaan, om er bij 't fellen, niet uittevalen: voords, is 't niet raadzaam, dat men de *houtenftokken*, die den voet der pijp en het *mondftuk* bevestigen, in metaalen of blikken *fteevels* plaatfe: want als het hout krimpt, jaagt de wind de pijpen er uit, en, als het zwelt, loopt men gevaar, dat de buizen, bijzonderlijk de metaalen in ftukken raaken: dit heeft wel minder gevaar, in dien de buizen naar beneden wat fchuins loopen, maar het is echter altoos beter, dat men hout op hout ftelte, want, dan krimpt en zwelt het met elkander, en blijft vast en goed.

MONILIA. (*Latijn.*) Waarvan men in het Fransch gemaakt heeft *Monilie*: zie *HERMOS*.

MONÓCHORDON. *Μονόχορδον.* (*Grieksch.*) In het Latijn, *Monochordum*, of *Monochordium*. In het Italiaansch, *Monochordo* of *Monocordo*. In het Fransch, *Monochorde*: dees term is eigenlijk zamengefteld, uit twee Griekfche woorden, *μόνος* *Monos*, (in het Latijn is het *Solus*,) alleen; en *χορδή*, *Chordé*, eene fnaar: waarvan dan gemaakt is *Monóchordon*: het wil eigenlijk zeggen, alleensnaar, eensnaarig, alleensnaartuig. *Μονόχορδος.* *Monóchordos*; éénfnaarig, op ééne fnaar gespannen: hiervan heeft men in 't bastaart Nederduitsch gemaakt *Monochord*, zijnde een geluid of zoonmeeter, zodanig genoemd, omdat men de waare verdeling der toonen op heizelve zien en vinden kan: het is doorgaands zamengefteld of beftaat uit eenige dunne plankjens, die in de gedaante van een hol kastjen, zamengevoegd worden: ter lengte van 2, 4, of 6 voeten, naar men het groot of klein wil hebben, doch niet minder dan 4 duimen breed, en diep: of ook wel maar van één enkel plankjen vervaardigd: aan een einde derzelve, wordt een vaste kam geplaatst, en de ruimte, tusfchea

beide deeze kammen, als dan in zekere gelijke graaden afgedeeld: over dat kastjen wordt ééne of ook wel eens (om den toon te versterken,) twee snaaren, beiden even dik, gespannen, in *Unifoon*, dat is, op een zelfde geluid, beiden even hoog of laag gestemd, gemeenlijk koperen snaaren zijnde, die er zo stijf als voldoende is over gespannen worden; en, door middel van een klein kammetjen, onder die snaaren gebragt, of gesteld, (het welke, naar goeddunken, kan verhevoven worden,) laten de toonen zig verdeelen, voordbrengen, en hunne waare *Proportie* hooren.

Eenigen willen dat dit werktuig, eigenlijk een vond der *Arabieren* zoude zijn: dan, anderen stellen dat het zoude zijn uitgevonden van *Pythagoras*, om de waare *Proportien*, en verdeelingen der toonen en geluiden afstemmen: het welke ook wel het waarschijnlijkste is: want, aan wien dit *instrument* bekend is; weet ook, dat hetzelfde nergens anders voor dient, mogelijk wordt het verward met een speeltuig, dat wel maar ééne snaar had; maar geheel anders ingericht was; en dienstbaarder om er eene *Melodie* op te laten hooren.

Men vindt de term *Monochordo*, of *Monocordo*, ook wel geplaatst bij sommige *Pasfages der Muzijk*, of bij eene *Variatie*, van zeker *Air*, *Menuët*, *Andante*, of dergelijk: hetzelfde wil als dan te kennen geeven, dat die *passage*, of *Variatie*, op ééne snaar, welke daarvoor de bekwaamste of gelogenste is, moet gespeeld en uitgevoerd worden: men vindt dit onder anderen in een werk voor de viool van *Pichl*, genaamd *Cento Variazioni*, of honderd *variatiën*, Opera XI. bij de 63 *Variatie*.

De ruimten tusschen beiden de kammen, deelt men in zekere gelijke graaden af, 't zij in 40, 60, 80, ook wel in 100, na dat men zulks verkiest: dit nevenstaande *Monochord*, op Plaat 38. Fig. 1. is in 60 graaden verdeeld, en daarop geplaatst, niet ééne snaar, gelijk doorgaands plaats heeft, en ook het woord *Monochordon* te kennen geeft; maar twee; en wel omdat men als dan beter de langte der snaaren tegen elkander kan vergelijken; wordende daartoe doorgaands geel koperen snaaren gebezigd, die zo stijf als doemlijk is, op het *Monochord* gespannen worden, en *Unifoon* gesteld, doch evenveel in welken eenen toon: en om de snaaren in zekere deelen te kunnen scheiden, zo dient men twee welgepaste, losse kammetjens te hebben, om dezelve, op de begeerde plaatsen, onder de snaaren te kunnen

zetten, op dat, wanneer men de snaar met het een of ander ligchaam in beweging brengt, het verwachte *Interval*, daardoor tot het gehoor zoude komen.

Vooraf zullen wij hierbij aanmerken, dat als men van de langten der snaaren des *Monochords* handelt, het kleinste getal van eene redenmaat, betrekking heeft tot den hoogsten, maar het grootste getal, tot den laagsten toon: bij voorbeeld; de *primé*, eerste, onderste, of laagste van een *Quint*, welker redenmaat 2-3 is, vereischt in snaaren, 3 gedeelten of langten; maar de *Quint* zelf behoeft er slechts 2; dan, als men van de trillingen der toonverwekkende ligchaamen spreekt, dan betreft zig het grootste getal tot den hoogsten, maar het kleinste tot den laagsten toon; want, in den tijd dat de *Primé* tweemaal trilt, zo trilt de *Quint* 3 maal, enz: de oorzaak daarvan is, omdat de langten van snaaren, en derzelve trillingen, altoos in omgekeerde redenen staan.

Wanneer men nu onder beiden de snaaren, het losse kammetjen, op 30 graaden plaatst, zo zal de *Unison* gehoord worden; waarvan de redenmaat hier is 1-1, omdat aan wederzijden van de kammen; een gelijk getal van deelen zijn, en des een gelijk getal van trillingen opleveren.

Ter verwekkinge van 't *Octaaf*, plaatst men onder de eene snaar, eene kam op 40, en onder de andere snaar, eene op 20 graaden; zijnde de redenmaat hier 1-2; om dat in den tijd dat de *Prime*, eerste, onderste of laagste, ééne trilling maakt, het *Octaaf* er twee volbrengt: en des staat de langte der snaaren hier tegens elkander als 2 tegen 1: dat is; de *Prime* heeft 2 langten, en 't *Octaaf* 1; verbeeldende twee *Liniën*, van welke de eene een dubbele lengte heeft.

Ter voordbrenginge van een *Quint*, plaatst men onder de eene snaar, eene kam op 24, en onder de andere snaar eene op 36 graaden; zijnde de redenmaat hier 2-3: staande de langten der snaaren hier als 3-2, terwijl zij twee *Liniën* afschetsen, waarvan de eene de helft langer is dan de andere.

Een *Quart* heeft de redenmaat van 3-4, terwijl de langten der snaaren als 4-3 is; men vergelijke dan hier 24 tegen 32 graaden, zullende de snaaren nu twee *Liniën* vertoonen, waarvan de eene, een derde langer is dan de andere.

Een *grootte ters* heeft de redenmaat van 4-5; ter verwekkinge daarvan, vergelijke men op het *Monochord* 24 tegen 30; staande de langten der snaaren hier tegen elkander

als 5-4: verbeeldende twee *Liniën*, van welken de eene, een vierde gedeelte langer is dan de andere.

Een *kleine ters* heeft de redenmaat van 5-6; ter verwekinge nu daarvan, vergelijkte men op het *Monochord* 25 tegen 30 graaden; staande de langte der snaaren hier tegen elkander als 6-5; verbeeldende twee *Liniën*, van welken de eene een vijfde langer is dan de andere.

De redenmaat van eene *grootte sext*, is 3-5; men vergelijkte hier 21 tegen 35 graaden; zijnde de langte der snaaren als 5-3, terwijl zij twee *Liniën* vertoonen, waarvan de eene $\frac{2}{3}$ langer is dan de andere.

De redenmaat eener *kleine sext*, is 8-5; staande de langte der snaaren tegen elkander als 8-5: men vergelijkte hier voor op 't *Monochord* 20 tegen 32; terwijl de snaaren hier als twee *Liniën* zijn, van welken de eene $\frac{3}{4}$ langer is dan de andere.

Op zodanig eene wijze kan men alle *Intervallen* onderzoeken, en de verdeclingen daarvan vinden: men vergelijkte ten deezzen opzichte de termen MENSURERENEN, PROPORZIONE.

De letters (a,) (a.) van de hier nevenstaande Plaat 38, wijzen aan de gedaante van de kammetjens welken op het *Monochord* gebezigd worden, om onder de snaaren te schuiven, die daardoor opkortende, of verlangende, de geluiden verhoogt of verlaagt.

Om de langte der snaaren op het *Monochord*, op eene eenvoudige wijze te vinden, heeft men slechts ook deezzen weg inteslaan: men schuive het kammetjen, juist onder de helft der snaare, zo heeft men het *Oëaaf*: op een derde stoppende, zal men eene *Quint* hooren; bij voorbeeld C G: op een vierde deel de snaar gestopt zijnde, zal men een *Quart* hooren; bij voorbeeld C F: op een vijfde deel, een *grootte ters*; bij voorbeeld C E: op een zesde deel, een *kleine ters*; bij voorbeeld C, E b: op een negende deel de snaar gestopt zijnde, zal den *heele toon* klinken; bij voorbeeld C D: op een zestiende deel, den grooten halven toon; bij voorbeeld C D b.

Hét *Monochord*, op de hier nevenstaande gemelde Plaat, Fig. 2, zal ons daarvan een nader denkbeeld geeven: de twee sterretjens aan beide einden toont aan de twee bruggetjens of kammetjens, daar de twee koperen snaaren op rusten en eindigen, en met een ook de langte der snaaren: A, C, is de eene snaar; en D, G, de tweede snaar, beiden even dik, welke *Unison* gesteld worden; A, D, zijn de twee nageltjens daar de snaaren aan vast

gemaakt worden: en C, G, zijn de stelpinnen, daar men de twee snaaren mede opspant en ontspant.

A, C, is de heele snaar; zo ook D, G,

A, B, is de helft van de snaar; welke een *Oftaaf* spreekt.

D, E, F, G, vertoont de snaar gedeeld in drie deelen, welk een *Quint* veroorzaakt, als men het kammetjen onder het punt E stelt.

H, I, K, L, M, toont de snaar, gedeeld in vier deelen, welk een *Quart* aanwijst, als men het kammetjen op het punt I stelt.

Fig. 3. van dezelfde Plaat, wijst aan de afdeeling der bovengemelde *Intervallen*; zijnde de helft van de snaar des *Monochords* Fig. 2: wanneer men nu hetzelfde onder één der snaaren van dat *Monochord* stelt, het kammetjen op de gedeelde *Linien* van deeze afdeeling zet, en beide de snaaren roert of aanslaat, zal men de bovengemelde geluiden in hunne waare *Proportie* of verdeeling horen; en, de *db*, en *eb* voorbijgaande, daar benevens eene geheele *Diatonyke Schaale*: te weten; C. D, E, F, G, A, B, C: waarbij nog is aantemerkten, dat om de *Proportie* of verdeeling van A, en van B te vinden, waarvan bij de gemelde verdeeling niet is gesproken, men enkelijk maar de snaar van het *Monochord*, telkens door het kammetjen *én Toon* opkort, en die verdeeling waarneemt na deeze opgekorte snaar; als bij die tot het vinden van eene *Quint* is aangewezen, waaruit dan die zullen geboren worden: bij voorbeeld; men wil A hebben, zo stel men het kammetjen op D; wil men B hebben, stelt men het kammetjen op E, verdeelende vervolgens de daardoor opgekorte snaar in drie deelen, welken die als dan zullen opleveren: wanneer men nu hierbij nog in het oog houdt, dat men eenen heelen toon in negen *Commaas*, eenen grooten halven toon in vijf *Commaas*, en eenen kleinen halven toon in vier *Commaas* verdeelt, zal men op deeze wijze, iederen *toon* van deeze *Schaale*, overeenkomstig deszelfs heele of halve *toon* daarin verdeelende, de *Proportie* of verdeeling van alle bedenkelijke *Intervallen* kunnen berekenen en vinden.

Men kan op deeze en dergelijke wijze verscheidene afdeelingen, verdeelingen, en berekeningen maaken, om daarnaar de snaaren te verdeelen, en hunne *Proportie* te vinden, met invulling der *Semitoonen*; als bij voorbeeld.

Om de *wijde of grootheid van een Oftaaf te vinden*: stel dat de snaar of snaaren die op het *Monochordium* gespannen zijn, vier voeten lang zijn, welverstaande tusschen de

de kammen van het *Monochordium*, alwaar de snaaren op rusten of steunen: kort de eene snaar de helft op; te weeten; schuif het losse kammetjen waardoor men de *Intervallen* verdeelt, in het midden onder de ééne snaar, dat elk einde juist twee voeten lang is; dan zal zulke halve snaar van twee voeten, een *Octaaf* hooger klinken, dan de heele snaar van vier voeten.

Daarvan is dit de reden: wanneer een snaar geslagen wordt, zo zal die uit haare plaats heen en weder slijngeren; en genomen de heele snaar van vier voeten, slijngert uit haare plaats, een halve duim, zo zal de halve snaar van twee voeten, uit haare plaats slijngeren, een vierendeel duim: dat noodzaakelijk volgen moet: want vermids de snaar van vier voeten net de helft langer is, zo kan zij ook net de helft meer rekken dan die van twee voeten, en moet des ook de helft verder uit haare plaats slijngeren dan die van twee voeten; gelijk dan ook volgen moet, dat de halve snaar, haar slijnger of keeren de helft rascher zal doen, dan de heele snaar: zo dat de halve snaar tweemaal beweegt, tegen de heele eenmaal: hiervan komt dat aangenaam geluid, dat een *octaaf* geeft; om dat de tweede slijnger van de halve snaar van twee voeten, juist overéénkomt met alle de slijngers van de heele snaar van vier voeten: des is de bovenste toon van een *Octaaf* zijn geluid en beweging, tegen de onderste, als 2 tegen 1: en dit is even eens in alle *Octaaven*, hoe lang of kort de onderste snaar moge zijn, de bovenste moet altijd de helft korter wezen.

Om de wijdte van een Quint te vinden. De twee snaaren van vier voeten aldus gesteld zijnde, kort de eene snaar een derdedeel op; zo is de opgekorte snaar lang, twee voeten en agt duimen; dan zal de opgekorte snaar, juist een *Quint* hooger klinken, dan de lange snaar van vier voeten; en wel om deeze reden: vermids de lange snaar een derdedeel langer is dan de opgekorte, zo zal die ook een derdedeel verder uit haare plaats slijngeren, volgens dien zal de lange snaar ook een derdedeel langzaamter haar slijnger of keeren moeten doen; derhalven als de lange snaar tweemaal beweegt, zal de korte driemaal bewegen: hiervan komt dat de *Quint* één trap minder aangenaam is dan een *Octaaf*, om dat de derde slijnger van de opgekorte snaar, met den tweeden slijnger van de lange snaar overéénkomt: des is de bovenste toon van een *Quint*, zijn geluid en beweging tegen de onderste, als 3 tegen 2:

daarom, hoe lang de onderste snaar zoude mogen zijn, de bovenste moet juist een derdedeel korter weezen.

Om de wijde van een Quart te vinden. De twee snaaren als voren gesteld zijnde, kort de ééne snaar een vierdedeel op, zo is de opgekorte snaar lang, drie voeten; dan zal de opgekorte snaar een *Quart* hooger klinken dan de lange snaar; om dezelfde reden als hier vooren gezegd is: want vermids de lange snaar een vierdedeel langer is dan de opgekorte, zo zal die ook een vierdedeel verder uit haar plaats svingeren; dienvolgens zal de lange snaar ook een vierdedeel langzamer haar svinger of keeren moeten doen; derhalven als de lange snaar driemaal beweegt, zo zal de korte viermaal bewegen; daarom is een *Quart* één trap minder aangenaam dan een *Quint*, om dat de vierde svinger van de opgekorte snaar, met den derden svinger van de lange snaar overéénkomt: des is een *Quart* zijn geluid en beweging als 4 tegen 3; daarom hoe lang de onderste snaare zoude mogen zijn, de bovenste moet net een vierdedeel korter weezen.

Om de wijde van een groote Ters te vinden. De twee snaaren al wederom van vier voeten, als de voorige gesteld zijnde, kort de eene snaar een vijfdedeel op; zo is de opgekorte snaar lang drie voeten, twee duimen, en twee vijfde deelen van een duim; dan zal de opgekorte snaar een *groote Ters* hooger klinken, dan de lange snaar; om dat de lange snaar een vijfdedeel langer is dan de korte, zo zal die ook een vijfdedeel verder uit haare plaats svingeren, en des zal de lange snaar ook een vijfdedeel langzamer haar keeren moeten doen; daarom als de lange snaar viermaal beweegt, zo zal de korte vijfmaal bewegen; en hierom is een *groote Ters* nog één trap minder aangenaam dan een *Quart*; om dat de vijfde svinger van een opgekorte snaar, met den vierden svinger van de lange snaar overéénkomt: des is een *groote Ters* zijn geluid en beweging als 5 tegen 4; daarom, hoe lang de onderste snaar zoude mogen zijn, de bovenste moet een vijfdedeel korter weezen.

Om de wijde van een kleine Ters te vinden. De twee snaaren van vier voeten als de voorigen gesteld zijnde, kort de eene snaar een zesdedeel op; zo is de opgekorte snaar lang, drie voeten en vier duimen; dan zal de opgekorte snaar een *kleine Ters* hooger klinken dan de lange snaar van vier voeten; om dat de lange snaar een zesdedeel langer is dan de opgekorte, zo zal die ook een zesdedeel langzamer zijn keeren moeten doen; daarom als de lange snaar vijfmaal beweegt, zo zal de korte zesmaal bewegen; en

hierom is een *kleine Ters* één trap minder aangenaam dan een *grootte Ters*, om dat de zesde slinger van de opgekorte snaar, met de vijfde slinger van de lange snaar overéenkamt: des is een *kleine Ters* zijn geluid en beweging als 6 tegen 5; daarom hoc lang de onderste snaar zoude mogen zijn, de bovenste moet net een zesdedeel korter wezen.

Dus wordt bevonden, dat een *Octaf* opkort, de helft: een *Quint*, een derdedeel: een *Quart*, een vierdedeel: een *grootte Ters*, een vijfdedeel, en, een *kleine Ters*, een zesdedeel.

Dit in het oog houdende, zijn alle *Intervallen* zeer eenvoudig en gemakkelijk te vinden: want;

Necin een snaar zo lang of kort als men wil, laat haar toon zijn *C*; zo is dit de onderste *C*.

Om de tweede C, zijn Octaf te vinden. Deel de heele snaar in twee gelijke deelen, dat is, reeth in het midden, (gelijk boven gezegd is,) zet daar een merkteken, of het losse kammetjen van het *Menochordium*, zo is dat zijn *Octaf*, of tweede *C* naar boven.

Om zijn Quint G te vinden. Deel de heele snaar in drie gelijke deelen, en zet één deel van onder naar boven, zet daar een merk, zo is dat *G*.

Om zijn Quart F te vinden. Deel de heele snaar in vier gelijke deelen, en zet één deel van onder naar boven, zet daar een merk, zo is dat *F*.

Om zijn grootte Ters E te vinden. Deel de heele snaar in vijf gelijke deelen, en zet één deel van onderen naar boven, zet daar een merk, zo is dat *E*.

Om A te vinden. Deel de snaar van *E* naar boven in vier gelijke deelen, (vermits van *E* tot *A* een *Quart* is, welke een vierde deel opkort,) en zet één deel van *E* naar boven, zet daar een merk, zo is dat *A*.

Om B te vinden. Deel de snaar van *E* naar boven in drie gelijke deelen, (want van *E* tot *B* een *Quint* is, welke een derdedeel opkort,) en zet één deel van *E* naar boven, zet daar een merk, zo is dat *B*.

Om D te vinden. Deel de snaar van *A* naar boven in twee gelijke deelen, en zet één deel van *A* naar onder, dat dan het derdedeel is, (alzo van *D* tot *A* een *Quint* is, welke een derdedeel opkort,) zet daar een merk, zo is dat *D*.

Hiermede zijn alle de *Diatonyke* of natuurlijke toonen, haare plaatsen aangewezen: naamlijk; *C, D, E, F, G, A, B, C*.

Om F kruis te vinden. Deel de snaar van *D* naar boven in vijf gelijke deelen, (vermits van *D* tot *F* kruis een *grootte*

Ters is, welke een vijfde deel opkort,) en zet een deel van D naar boven, zo is dat *F-kruis*.

Om G-kruis te vinden. Deel de snaar van E naar boven in vijf gelijke deelen, (alzo van E tot *G-kruis* een *grootte Ters* is, welke een vijfde deel opkort,) zet één deel van E naar boven, zo is dat *G-kruis*.

Om C-kruis te vinden. Deel de snaar van *G-kruis* tot boven in twee gelijke deelen, en zet één deel van *G-kruis* naar onder, dat dan het derdedeel is, (want van *C-kruis* tot *G-kruis* een *Quint* is, welke een derdedeel opkort,) zo is dat *C-kruis*.

Om B-mol te vinden. Deel de snaar van F naar boven in vier gelijke deelen, (alzo van F tot *B-mol* een *Quart* is, welke een vierdedeel opkort,) en zet één deel van F naar boven, zo is dat *B-mol*.

Om E-mol te vinden. Deel de snaar van *B-mol* in twee gelijke deelen, en zet één deel van *B-mol* naar onder, dat dan het derdedeel is, (vermits van *E-mol* tot *B-mol* een *Quint* is, welke een derdeel opkort,) zo is dat *E-mol*.

Uit deeze verdeeling wordt bevonden, dat de wijdde van C tot D, is een tiende deel; van C afgemeeten tot het bovenste eind der snaare toe: van D tot E, een negende deel: van E tot F, een halve toon zijnde, zal hier onder gesproken worden: de wijdde van F tot G, is een negende deel: van G tot A, een tiende deel: van A tot B, een negende deel: van B tot C, is weder een halve toon; waarvan hier onder.

Vermids nu een negende deel grooter is, dan een tiende deel; zo moet volgen, dat van C tot D, is een minder of kleine heele toon: van D tot E, een meerder of groote heele toon: van F tot G, een meerder of groote heele toon: van G tot A, een minder of kleine heele toon: van A tot B, een meerder of groote heele toon.

Wanneer nu de halve toonen gemeten worden, van iedere letter af tot boven toe, gelijk met de heele toonen gedaan is, zal men bevinden, dat de wijdde van C tot *C-kruis*, is een vijf-en-twintigste deel: van *C-kruis* tot D, een zestiende deel: van D tot *E-mol*, een zestiende deel: van *E-mol* tot E, omtrent een vijf-en-twintigste deel: van E tot F, een zestiende deel: van F tot *F-kruis*, een vijf-en-twintigste deel: van *F-kruis* tot G, omtrent een zestiende deel: van G tot *G-kruis*, een vijf-en-twintigste deel: van *G-kruis* tot A, een zestiende deel: van A tot *B-mol*, een zestiende deel: van *B-mol* tot B, omtrent een vijf-en-twintigste deel: van B tot C, een zestiende deel.

Vermids nu een zestiende deel grooter is, dan een vijf-en-twintigste deel, zo moet volgen, dat van C tot C-kruis, is een minder of kleine halve toon; van C-kruis tot D, een meerder of groote halve toon; van D tot E-mol, een meerder of groote halve toon; van E-mol tot E, een minder of kleine halve toon; van E tot F, een meerder of grooter halve toon; van F tot F-kruis, een minder of kleine halve toon; van F-kruis tot G, een meerder of groote halve toon; van G tot G-kruis een minder of kleine halve toon; van G-kruis tot A, een meerder of grooter halve toon; van A tot B-mol, een meerder of groote halve toon; van B mol tot B, een minder of kleine halve toon; van B tot C, een meerder of groote halve toon.

Wordende dus bevonden, dat de wijde of groothoid van een meerder of grooten heele toon is, een negende deel: een minder of kleine heele toon, een tiende deel: een meerder of groote halve toon, een zestiende deel; en, een minder of kleine halve toon, een vijf-en-twintigste deel.

Die hiervan iet meerder begeert te weeten, zie *Klaas Douwes*, grondig onderzoek van de *Toonen der Muzijk*; gedrukt te *Franeker*, ten jaare 1699: wiens stelzel wij gevolgd hebben; zullende de *Intervallen* boven aangehaald, aldaar door syffergetallen wiskunstig uitgerekend vinden, met een tafel der toonen: ons bestek niet toelaatende zulks overteneemen.

Buiten en behalven deeze *Monochorden*, heeft men nog eene andere soort daarvan afgeleid; dan, welken niet zo zeer strekken, om de toonen daarop afte meten gelijk de voorigen, dan wel om de *klaveymbels* of een ander speeltuig daar naar net en nauwkeurig te kunnen stellen: zie hetzelfde op de hier nevenstaande en meermaalen gemelde Plaat, Fig. 4; geevende de letter (a.) het kammetjen te kennen welke op het *Monochord* gebezigd wordt: dan, men moet hierbij gewaarshouwd zijn, dat dit en het volgende *Monochord*, maar de helft is van het *Monochord* en des de helft korter dan het waarlijk moet zijn, en de graden ieder, (dat willende laten vervaardigen) op de helft moeten verlengd worden, zo wel als het geheele *Instrument*.

Om hiervan nu zodanig gebruik te maaken, dient de volgende onderrichting: men plaatst zodanig *Monochord* op het omgekeerde kastjen, daar men hetzelfde in be-waart, en stelt het zodanig, dat het *Tangetjen* van het *Monochord*, welke op het voorste gedeelte daarvan is ingericht, en in een daartoe gemaakt langwerpig vierkant kastjen, overéénkomstig de wijde en breedte van dat *Tangetjen*, is

toegefeld, dat het *Tangentjen* van het *Monochord*, op het *Tangentjen* van het *Klavecimbel* komt, van zodanige snaar als men begeeren wil te stellen

Wij hebben bij dit *Monochord* de toon A verkozen, om hetzelfde daar naar inrichten, om dat de speeltuigen doorgaands daarnaar worden gesteld en aangegeven, anders kan men die ook uit C inrichten, hoedanig wij hier onder nader zien zullen, het welk op 't zelfde uitkomt.

Vóór dat men een begin zal maaken, om het *Klavecimbel* te stellen, zo stelt men de snaar welke op het *Monochord* is, in Δ *Kamer- of Choor-toon*, naar dat men zulks verkiest, en het *Klavecimbel* hoog of laag wil inrichten.

Men wil dan nu den toon A stellen, zo plaatst men het *Tangentjen* van het *Monochord* op het *Tangentjen* van den toon A van het *Klavecimbel*, en stelt die juist *Unison*: verders stelt men het kammetjen van het *Monochord* op hetzelfde onder de snaar, en schuift het onder de toon B b, en wel net op het schrapjen van die verdeeling, of *Temperatuur*, welke men heeft verkozen, om het *Klavecimbel* daar naar te stellen; brengende het *Tangentjen* van het *Monochord* nu op het *Tangentjen* van het *Klavecimbel* welke de B b doet hooren; vervolgens stelt men den toon B-natuurlijk op die zelfde wijze, het kammetjen van het *Monochord* nu verschuivende op de letter B, en daartoe hoorende schrapjen als vooren gezegd is van de B b: en dus van toon tot toon voortgaande tot dat men een geheel *Octaaaf* afgesteld heeft, hoedanig dit *Monochord* aanwijst: dit dan alles zuiver, overeenkomstig het *Monochord* gesteld hebbende, heeft men met het *Monochord* niet meer van nooden; maar stelt het *Klavecimbel* voorts af met *Octaaven*, volgens het gestelde *Octaaaf* naar het *Monochord*: men kan zodanig *Octaaaf* verkiezen als men begeert, om naar het *Monochord* inrichten, dan, dat van het klein *Octaaaf* tot het *éngelstreepte Octaaaf*, a $\bar{a}$, als in het midden liggende, zouden wij denken, daartoe het bekwaaamste te zijn.

Zodanig *Monochord* scherpt het gehoor, en men kan de geluiden wiskunstig bewijzen, het tegen de voorige *Monochords* vergelijkende; wordende het gehoor tevens ook voor alle misvattingen zeker gesteld; kunnende zeer dienstig zijn, voor zodanigen welken in de stelkunst voorneemens zij zig te oefenen

Men vindt op dit *Monochord*, vierderleie *Temperaturen*; als No. 1, de *gelijkzweevende*. No. 2, met *zuivere Tersen*. No. 3, met *zweevende Tersen*, en No. 4, met meerder *zweevende Tersen*: hoedanig op het *Monochord* worden aangewe-

zen, en door de getallen 1, 2, 3 en 4, zijn onderscheiden, en aan weërskanten getekend, ten einde dat beide de kanten van het kammetjen, overéén zoude komen, met de afperkingen, schrapjens, of schreefjens van iedere verdeeling of *Temperatuur*: welke *Temperatuur* men nu verkieze, op die schrapjens plaats men het kammetjen, van het *Monochord*, om het speeltuig welk men voornemens is te stellen, daar naar interichten; wordende de snaar, die men op het *Monochord* bezigt, als het beste daartoe zijnde, even als bij de voorige *Monochorden*, No. 6 geel verkozen; zijnde voor het *Tangentjens* (b) van het *Monochord*, een klein langwerpige vierkant blokjen (c) vervaardigd, dat met een langwerpige vierkant gaatjen voorzien is, overeenkomstig de wijfde en breedte van dat *Tangentjen*, waarin mede een klein gaatjen is, ter dikte van een dikke spelde; zijnde het *Tangentjen* ook voorzien van drie of vier zodaanige gaatjens, ter lengte van dat blokjen; welk blokjen is dienende, om daardoor het *Tangentjen*, wat te kunnen verlengen, indien het nodig is, vermids op het eene *Klavécimbel* de *Tangentjens* wel wat laager liggen, dan op het andere, en des daarvan als dan meester te zijn; liggende het *Tangentje* van het *Monochord* hierdoor ook vaster op het *Tangentjen* van het *Klavécimbel*.

Men kan hierbij nog ten overvloede voegen, een ander getekend *Monochord*, hoedanig bij Fig 5. van de nevenstaande Plaat aangewezen wordt: waarbij aantemerkten is; eerst, dat tusschen de twee bovenste *liniën* getekend 1, en 2, de gelijkzweevende *Temperatuur* is, zijnde twee *Oftaaven*, van

c tot c: ten tweeden, dat op de daaraanvolgende of 3de *linie* de ongelijke *Temperatuur* gevonden wordt: en, ten derden, bevindt zig op de onderste *linie*, getekend 4, het *Systema* van *Teleman*; maar, welk eerste schrapjen daar er twee staan, en daar er drie staan, het middenste de beste verdeeling van dat *Systema* kan genoemd worden.

Fig. 6 geeft het kastjen van het *Monochord* te kennen, waarin men hetzelfde bewaart, en tevens bezigt om het *Monochord* daarop te zetten, wanneer (gelijk wij boven gezegd hebben,) de *Klavécimbel* daarna telt: en Fig. 7 het dekzeltjen of liever schuifjen daarvan, om het toetschuiven, wanneer men het niet meer gebruikt: verders heeft men nog van deezzen term, de termen:

MONOCORDO INSPESATO, *dalle Cordo Chromatiche*, ó *Enharmoniche* in het Italiaansch; *Monochorde Epaiissi*, des *Cordes Chromatiques*, ou *Enharmoniques*, in het Fransch; willende eigenlijk zeggen, verdicht *Monochordium* van *Chromatyke*,

of *Enharmonyke* snaaren: dan, de Ouden verstonden hierdoor, een *Monochordium*, waarop alle *Intervallen*, zo *Chromatyke*, als *Enharmonyke* waren afgedeed; en des de *Intervallen* dicht en naauw op elkander volgende waren: vergelijk onze veertiende les van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 53 en 54, Plaat 5, Fig. 6, 7, 8 en 9; en verder, hier vooren *MONOCHORDON*.

MONODIA. *Μονοδία.* (*Grieksch.*) In het Fransch, *Monodie*: er wordt door verstaan, een éénstemmig gezang, een éénstemmig Muzijkstuk, welk naamlijk een persoon alleen zingt, *Monotonia*. *Μονοτονία*; in het Fransch. *Monotonie*; de ééntoonigheid, evenluiding, evenluidendheid in het zingen, gelijk bij het Psalmgezag plaats heeft; welk gezang, met ééntoonige, of evengelijkluidende nooten gezongen wordt. *Monotonus*, in het Latijn; iemand, die altijd op ééne toon blijft, die altijd op ééne evengelijkluidenden toon zingt; als bij voorbeeld onze Psalmzangers zingen: deeze soort van gezang, werd bij de Ouden meest gebezigt in ernsthaftige zaaken: daar het veelftemmige in vreugdetijden voornaamlijk te pas kwam; als bij bruiloften, zegepralingen en feestvieringen: waarom dan door *Monodia*, ook verstaan wordt, een treurzang, een lijkgezag, welke op eene toon geheel door één persoon alleen gezongen wordt, om lucht te geeven aan zijne droefheid; wordende ook genoemd *Epicidium*, en *Nacnia*: zie des ook deezen: het is het tegengestelde van *Chorus*, of muzijk uitgevoerd wordende door het gantsche Choor: vergelijk ook dit, en verder, *HARMONIA*.

MONOLOGIA. (*Latijn en Italiaansch.*) In het Fransch, *Monologue*; het is een term der *Dramatyke Poëzij*: te weeten; alleenspraak; zijnde een gedeelte van een bedrijf, of liever eene rol in eene *Opera*, alwaar de *Akteur* of *Actrise* alleen is, en maar als met zig zelve spreekt, of eene alleenspraak houdt, komende het *Recitatief* hier voornaamlijk te pas: vergelijk *RECITATIVO*, en *DRAMA*.

MONTER. (*Fransch.*) Het wil zeggen, opklimmen, opgaan, opstijgen: te weeten; de geluiden van de laagte naar de hoogte laten stijgen: naamlijk; van de diepe of grove toonen, naar de sijne of scherpe: en des hooger brengen: dan, deeze term, wordt ook wel eens in eene andere betrekking gebezigt, en in plaats van voorzien, stoffeeren, toerusten, optoojen, gebruikt: want men zegt ook *Monter un Violon*, eene viool optoojen: dat is; *le garnir de Cordes*, van snaaren voorzien: naamlijk; eene viool besnaaren, snaaren op eene viool zetten.

MONTRE. (*Fransch.*) Het wil eigenlijk zeggen, toonen; van *Montrer*, aantoonen, laten zien: dan, men verstaat, wegens het orgel, er door de gezichtspijpen des orgels. *Montre d'Orgue*, de monstergelpijpen, de gezichtspijpen: te weeten; de orgelpijpen die men van buiten ziet, die zig het eerste vertoonen. en vooraan in het gezicht staan: deezen zijn de *Præstantpijpen*: zie des, verder *PRÆSTANT*.

MORDENTE. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Mordant*, en, hiervan ook in 't Hoog en Nederduitsch, overgenomen; wordende ook in het Fransch, *Pincé* genoemd: men wil dat het zoude afkorten, van het Italiaansche, *Mordere*; in het Fransch, *Mordre*; bijten, steeken: waarom *Mattheson*, in zijn *Capelmeister*, bladz 119, het noemt, een *Bijter*; zouden volgens sommigen, ook een *Krul* of *Draai* kunnen geheten worden: het is een muzikaal cieraad; zijnde een omgekeerde *Triller*, bestaande in eene schielijke verwisseling van een hoofdnoot, met eene nederwaards liggende *Seconde*: te weeten; men begint die, waar men dit cieraad bezigen wil, van dezelfde noot, waar die op aangetekend staat, (wordende door een *m.* aangeduid;) met een laagere; daar men den *Triller* slaat, met een hooger: bijvoorbeeld; men zal een *Mordant* speelen op *D*, dan begint men die met *D*; maar wil men een *Triller* op *D* laten hooren, vangt men die aan met *E*: zie, ter meerdere ophelderinge, onze agtste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 25, Plaat 3, Fig. 8; en, vergelijk den term *TRILLO*.

Eenigen willen, dat onder deezen term, ook begrepen zijn, twee, drie, en meer kleine nootjens, die gantsch snel en stil de hoofdnoot, zo te zeggen, aanvatten; zig echter oogenblikkelijk weder verliezen, zodanig dat men de hoofdnoot maar alleen sterk klinken hoort: verdeelende die, in drie soorten: eerstelijk, in een die uit den hoofdtoon zelven voortkomt: ten tweeden, die uit de twee hooger en laagere liggende naaste toonen bestaan; en ten derden, wordt hij met drie nooten gemaakt: alwaar de hoofdnoot tuschen de twee nabuurige toonen aanslaat: zie, dezelve alle drie op Plaat 40 achter de letter *M*, Fig. 24.

Dan, sommigen zullen wederom de tweede soort niet onder de *Mordanten* rekenen; maar deeze twee nootjens door het woord *Aanslagen* van de *Mordanten* onderscheiden: doch men wil echter, dat zij alle eigenschappen van eenen *Mordant* hebben: zij bijten (zegt men,) de hoofdnoot stil en snel aan, en verliezen zig zo gezwind, dat men maar de hoofdnoot hoort: en zijn ze dan (vraagt men) niet *Mordanten*? men bekent; zij zijn wel iet zachter dan de anderen; maar,

(zegt men) niet ten onrechte kan men ze daarom de *hooflijkste Aanbijters* noemen. Men heeft nog van deelen term in het Fransch, de termen *Pincé Simple*; zijnde zodanig als op gemelde Plaat, bij Fig. 25 aangewezen wordt, (a) zo als het geschreven wordt, en (b) zo als het wordt gespeeld: zo ook *Pincé Double*, Fig. 26. *Pincés Diefes*, Fig. 27. *Pincés Bemolifés*, Fig. 28; en *Pincé-Continu*, Fig. 29. voor het overige bestaat de goede voordragt van eenen *Mordant* in de gezwindheid; hoe gezwinder hij voorgedragen wordt, hoe beter hij is: die hiervan iet breder omtrent verscheidene behandelingen daarvan begeert te weteen, zie *Mozart*, Grondig Onderwijs in het behandelen der Viool, bladz. 236; en, *Marburg*, Aanleiding tot het Klavier-speelen, vertaald door *J. W. Lustig*, bladz. 32 En verder daaroentrent ('t welk al meest op hetzelfde uitkomt,) onze bovengemelde les, van den *Catechismus der Muzijk*.

MORENDO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Moribundus*: in het Fransch, *Mourant*. Stervende: te weteen; zodanige *passage*, waarbij dit gevonden wordt, allengskens in krachten afneemende, allengskens zachter en stiller te speelen, als op niets uitlopende: vergelijk, (waarmede het overeenkomt,) *SMORZATO*, *PERDENDOSI*, *DIMINUENDO*, enz.

MORQUI. (*Een Hoogduitsche Term.*) Zie *MOURKI*.

MORTO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Mortuus*. In het Fransch, *Mort*. Dood: dees term wordt gebezigd, wanneer men wil dat zekere *passage*, allengskens in krachten verminderd zal gespeeld worden, al afneemende, al zachter, al stiller, tot op niets uitlopende; wanneer men dan eindelijk aan het einde dier *passage* zet *Morto*: als of men wilde zeggen, het is gedaan, het is ten einde gebragt, het is uit, het is dood, en op niet uitgelopen: vergelijk, (het welke van dezelfde natuur is,) *MORENDO*.

MOSTRA. (*Italiaansch.*) Het komt van *Mostrare*, toonen, vertoonen, wijzen, aanwijzen, laten zien: *Mostra*, monster, proef of teken van iet, dat men laat zien of aantoon: in het Fransch, is het *Guidon*, aanwijzing; ook *Cardien*, waaker: in het Latijn, wordt het ook geheten, *Custos*, wacht, toezichter, een die gade slaat; of ook wel, *Index*, wijzer: men verstaat er eigenlijk door een zeker teken, dus gezet *w*, het welk geplaatst wordt op het einde van de *Muzijklijnen*, of *Muzijkbalk*; om aantekondigen de *Noot*, die in de volgende *regelen*, *liniën* of *muzijkbalk* moet gespeeld worden, de *eerste Noot*, die daar aanvangt, is; wordende dan ook op beide de *Muzijkbalken*, dat teken, en die *Noot* op dezelfde hoogte geplaatst.

Indien deeze eerste noot van een *', b ♯, , syfferder *Bas-Continu*, of eene verandering van sleutel verzeld is; wordt zulks ook doorgaands bij dat teken gesteld, om daarvan gewaarschouwd, en op verdacht te zijn: zie verder, ter meerdere ophelderinge, onze zevende les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 21, bij *Custos*; en, aldaar Plaat 3. Fig. 1.

MOTETTO. (*Italiaansch.*) In het meervoudige, *Motetti*: eenigen schrijven het ook *Motteto*, *Motterto*, of *Moteto*. In verbasterd Latijn, *Motectum*, *Moteta*, *Motectus*, *Mottetum*, *Mottetus*; en, in goed Latijn, (alhoewel in eenen oneigenlijken zin,) *Canticum*, en, (in nog oneigenlijker zin,) *Modulus*: in het Fransch, *Motet*, of *Mottet*: 't is een geestelijke kerktekst, of gezang, uit ééne of meerdere stemmen bestaande, met of zonder speeltuigen; echter hebbende, gemeenlijk, tot ondersteuning, eenen *Bas-Continu*: het heeft maar een zeer kort onderwerp; waarvan het woord, *Motetto*, komt: als of het maar een spreuk ware; *Motto*, in het Italiaansch; in het Fransch, *Mot*, een woord: de woorden hiervoor gebezigd, zijn veelzins Latijn, volgens het gebruik der Roomsche Kerk: zo heeft men ook *Motetto per il Venerabile*; zijnde een *Motet* welke gezongen wordt, voor het hoogwaardige, of heilige sacrament in de Roomsche Kerk, welke daarvoor geschikt is, en gehouden wordt.

MOTIVO. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Motif*: het wil eigenlijk zeggen, beweegreden, beweegende oorzaak, reden, oogwit, doelwit: te weten, dat ons verplicht, en ons verbindt om iet te doen: waaraan een Componist verbonden is, om zijn onderwerp, of Thema wèl uittevoeren; dat gestadig in het oog houdende; daaraan kennende of hetzelfde, wèl of kwalijk uitgewerkt is; en waarvan dikwijls het fraaje eens Muzijkstuks afhangt: het welke voornaamlijk plaats heeft, in de bewerking der Fuges: het wil ook zeggen, voornemen, oogmerk, toeleg om dit of dat te doen; het zij om een *Cadans*, sluiting of dergelijk te maaken: hiervan heeft men: *Motivo di Cadanza*; in het Fransch, *Motif de Cadence*: voornemen, oogmerk, toeleg der *Cadans* of sluiting: te weten; wanneer eene *bas* een *Cadans* of sluiting zal maaken, welke geschiedt van op den middentoon staande, op den hoofdtoon te vallen: dit geschiedt langs twee wegen: naamlijk; met den *bas*, of een *Quart* te laten rijzen, of een *Quint* te laten daalen: dan, men verstaater, eigenlijk, eene zodanige *Cadans* of slui-

ting, door, welke eenigzins wordt opgehouden, aler dezelfde wezenlijk de sluiting op den hoofdtoon maakt, het zij, door nog eenige draajen of keeren te neemen, welke die nog wat uitsfelt en vertraagt; tot dat men zig dan eindelijk tot den hoofdtoon onmiddelijk wendt, en daarbij bepaalt: dus dan dit een voornemen, oogmerk, of toeleg is, om een Cadans of sluiting te maaken: zie ter meerdere ophelderinge, onze een-en-twintigste les van den Catechismus der Muzijk, Plaat II, Fig. 3; onze negen-en-twintigste les, Plaat 17, Fig. 7; en, vergelijk *Atto di Cadenza*, bii den term ATTO.

MOTO. (*Italiaansch.*) In het Latijn *Motus*: 't is hetzelfde als *Movimento*: zie alle de termen die hierop vallen; als *Moto Animato*, *Moto Conforme*, *Moto Continuo*, *Moto Contrario*, *Motus Contrarius*, *Motus Obliquus*, *Motus Paralellus*, *Motus Rectus*, enz, verklaard, bij MOVIMENTO.

MOTTETUS. (*Latijn.*) In het Italiaansch, *Motteto*, of *Mottetto*. In 't Fransch, *Mottet*: zie: hier boven MOTETTO.

De Ouden van de dertiende en veertiende eeuw, gaven deezen term aan die partij der Muzijk, welke naderhand genoemd is, *Contra-Tenore*, *Contr' Alto*, *Mezzo-Soprano*, *Haute-Contre*, enz.; zie deezen, en verder, ter meerdere ophelderinge, PARTE.

Veele vreedde Muzijkaale termen, gelijk deezen, zija door den tijd zeer veranderd, en in geheele andere betrekkingen gebezigd geworden; het welke dikwijls aan die genen, die de Muzijk der Ouden willen doorsnuffelen, veele moeite, en hoofdbreekens kost.

MOTTO. (*Italiaansch.*) De Abt *de Brosfard*, wil deezen term overbrengen, tot die van *Movimento*; in het Fransch, *Mouvement*: dan, *Motto* wil dat niet te kennen geeven; als willende zeggen, spreuk, of woord: maar *Moto* wil hetzelfde uitdrukken als *Movimento*: te weeten; beweging, of verroering, zie des, eigenlijk, hiervoor, MOTO; vergelijk, wegens *Motto*, MOTETTO, en, zie verder, MOVIMENTO.

MOURANT. (*Fransch.*) Zie MORENDO.

MOURKI, MORQUI, of MURKI. (*Een Hoogduitsche Term.*) Sommigen willen, dat men deeze term vertaalen moet Mooredans; denkelijk het afleidende van het Italiaansche woord *Moro*, een Moor; *Mora*, eene Morin: dan, anderen, schijnen het wederom liever te willen ontleend hebben, van de Italtaansche woorden, *Mormorare*, (in het Fransch, *Murmurer*;) morren, knorren; ook ruifchen: en, *Mormorazione*, (in het Fransch, *Murmure*;) morring, gemor, ge-

knor, ook ruisching, geruisch: men verstaat er eigenlijk, door, een *Muzijkstuk*, waarvan de *Bas*, meestentijds *Octaafswijze* voordwerkt, tegen den *Discant* of bovenpartij; en des, als eenen morrenden, knorrende, of ruischende *Bas* maakt: zo dat dees term, hierop zeer toepasselijk is.

Deeze soort van *Muzijk* is eigenlijk afkomstig uit *Duitschland*; waarvan men deeze *Anecdote* of gebeurtenis vertelt: te weeten; dat zekere *Dame*, spelende op de *Klavecimbell*; de gewoonte had van een geliefd hondjen op haaren schoot te houden; welk hondjen de *Muzijk* niet wel seheen te kunnen verdraagen, altijd beginnende te morren of knorren, zo rasch zij op het *Klavecimbel* begon te speelen; dat een schrander *Musicus* hierop zoude in het werk gesteld hebben, een soort van *Bas*, overéénkomende met het gemor en geknor van dat hondjen, het welk ook *Mourki*, *Morqui*, of *Murki* genaamd was; hebbende mogelijk overeenkomstig met sommige menschen, een grommig en knorrig humeur, en daarom *Mourki*, van *Mormorare*, morren, geheten; of, zijnde, indien men het van *Moro*, Moor, wil afleiden, mogelijk zwart van kleur geweest; kunnen de beide hierop gezinspeeld hebben: althans deeze soort van *Muzijk* wil men dat van dat hondjen ontleend zoude zijn; en dat de *Octaafswijze* werkende *Bas*, naderhand ook daarvan dien naam behouden heeft.

MOVIMENTO. (*Italiaansch.*) In het Latijn, *Movimentum*. In het Fransch, *Mouvement*; zijnde hiervan ook in het Nederduitsch overgenomen: het wil zeggen, beweging, roering, verroering: bij de *Muzijk*, verstaat men er door, de trap van raschheid of van langzaamheid, welke aan het *Muzijkstuk* dat uitgevoerd zal worden, gegeven wordt: ieder stuk heeft eene zekere beweging welke het eigen is, en welke den *Componist* daaraan heeft toegeëigend; willende, dat het dus, en niet anders zal gespeeld worden: dit overtredende, wordt niet zelden zodanig stuk zeer veel te kort gedaan, zo niet geheel bedorven: om dan hierin te voorzien, en het doelwit te bereiken, dat de trappen van langzaamheid of raschheid van ieder stuk, juist en zeker getroffen worden, zo onderscheidt en verdeelt men het *Mouvement* in vijf hoofdsoorten; welken in order, in het Italiaansch genoemd worden: *Largo*, *Adagio*, *Andante*, *Allegro*, en *Presto*; waarvan *Andante* de laatste der schielijke bewegingen is, hoewel (doch te onrecht, vergelijk *Andantino*,) sommige *Andante* rekenen, onder de langzaam bewegingen: deezen komen overéén, met die men in het Fransch noemt, *Lent*, *Modéré*, *Gracieux*, *Gai*, en *Vi-*

te: ieder van deezē, onderdeelen zig wederom in zekere trappen, van meerdere of mindere langzaamheid of raschheid: als *Larghetto*, *Adagissimo*, *Andantino*, *Allegretto*, en *Prestissimo*; doch in dewelke alle hunne graaden van traagheid, of van raschheid, van de voorigen liggen opgesloten: waar bij men nog kan voegen, *Vivace*, *Vivacissimo*, *Gustoso*, *Con Brio*, *Brillante*, enz. om echter die allen, en meer anderen, naar behooren te treffen, en volgens deszelfs aart, zo veel mogelijk is, het waare *Tempo* te kennen, zo onderscheiden wij dezelve naar rang in orde, van het allerlangzaamste *Mouvement* trarswijze opgaande, tot het allergerwondste, aldus; *Gravissimo*, *Grave Assai*, *Grave*, *Lentissimo*, *Largo Assai* of *Lento Assai*, *Largo di Molto* of *Lento di Molto*, *Largo* of *Lento*, *Lentissimamente*, *Larghetto*, *Adagissimo*, *Adagio*, *Andantino*, *Andante*, *Moderato*, *Allegretto*, *Allegro*, *Allegro Molto*, *Allegro Assai*, *Vivace*, *Vivacissimo*, *Presto*, *Presto Molto*, *Presto Assai*, *Prestissimo*; wordende alle overige termen, als *Gustoso*, *Grazioso*, *Con Brio*, *Brillante*, *Affettuoso*, enz. allen naar deezē ingericht en gespeeld; zo als men ieder op zijnen term kan zien; kunnende wij ter meerdere ophelderinge hier nog bijvoegen, dat *Grave* gemeenzaan overéenkomsig als *Fort Lentement* gespeeld wordt, *Largo* of *Lento* als *Lentement* of *Lent*, *Adagio* als *Posement*, *Andante* als *Moderé* of *Gracieux*, *Allegro* als *Gai*, *Allegro Assai* als *Fort Gayement*, *Vivace* als *Vif*, *Presto* als *Vite*, *Prestissimo* als *Fort Vite*: vergelijk die allen op hunne plaats en rang.

Om de juiste *Graden* of het rechte *Mouvement* van deezē te treffen, en daarvan met zekerheid te werk te gaan, zoude men die kunnen verdeelen naar den polslag van een gezond en wel geschild mensch: bij voorbeeld. *Presto* welke doorgaands in eene $\frac{2}{3}$ maat geschreven wordt, zoude men kunnen speelen, iedere maat, in den tijd van één' polslag. *Allegro* in eene $\frac{3}{4}$ maat twee polslagen; in eene C maat vier polslagen. *Andante*, die doorgaands in eene $\frac{3}{4}$ maat geschreven wordt, vier polslagen, *Adagio* in een twee vierde maat vier, en in een C maat agt polslagen. *Largo* en *Lento* zestien polslagen; zoudende alle *mouvements* welke hier tuschen vallen, na deezē moeten gerekend en ingericht worden: niet dat wij het zodanig willen gespeeld hebben; neen! men kent het spreekwoord *zo veele hoofden zo veele zinnen*; maar men zoude het op dergelijke voet kunnen inrichten.

Door *Movimento* wordt ook verstaan, de beweging der toonen, nooten, of geluiden, welken zig of naar de hoog-

te of naar de laagte begeeven; het zij traspwijze, het zij sprongswijze, zo als hier onder nader zal voorkomen.

Verder paart men dees term nog met eene andere, welke het *Mouvement* bepaalt en aanwijst, of welke betrekking heeft op de beweging der toonen, nooten, of geluiden, waarvan wij hier boven, met een enkel woord gesproken hebben: zo heeft men, *Movimento Animato* of *Mouvement Animer*; aangemoedigde, leevende, opgewekte beweging: te weeten; welke leevendig moet gespeeld worden; waarbij geest en leven is: het wordt genoegzaam als *Allegro Affai*, of ook wel *Vivace* gespeeld. *Movimento Conforme*, of *Mouvement Semblable*; gelijkmaatige, egaale beweging: naamlijk; waarvan alle de partijen ééne weg gaan; het zij naar de hoogte, het zij naar de laagte; of wanneer de partijen allen eenerleie in waarde doende nooten hebben, welken even lang zijn, de eene niet meer geldende, of korter of langer zijnde in waarde, dan de andere. *Movimento Continuo*, of *Mouvement Continu*; geduurige beweging: men verstaat er eigenlijk door, een spreekende stem; hoedanig bij het Recitativ plaats heeft. *Movimento Contrario*, of *Mouvement Contraire*; strijdige, tegenstrijdige, ongelijke beweging, waarvan de partijen tegen elkander aanwerken: geschiedende zulks, wanneer de eene partij zig naar de hoogte begeeft, onderwijl de andere partij zig naar de laagte wendt; of als de eene partij nederwaards gaat, en de andere opwaards; en des eene tegenstrijdige beweging houden: dit geschiedt niet zelden bij de Syncoupeerende partijen, waarbij de nooten op de helft der tempo afgesneden worden; wordende dit ook genoemd *Contrapunto Sincobato*: vergelijk dit, bij *Contrapunto*. *Movimento Diastematico*, of *Mouvement Diastématique*: de Ouden bezigden deezen term, om een *mouvement* of beweging te kennen te geeven, dat gezongen moest worden, en des uit zekere Intervallen of *Systematyke* geluiden is zamengefeld; zijnde de term *Diastematico* in het Italiaansch, van het Grieksche *Diastema* overgenomen, welke een Interval betekent: vergelijk dit: *Movimento di Borea*, of *Mouvement de Bourée*; beweging der *Bourée*: te weeten; welke het *Mouvement* daarvan houdt, en ook zodanige passages heeft: *Tempo di Borea* is hetzelfde: *Movimento di Gavotta*, of *Mouvement de Gavotte*; beweging der *Gavotte*; naamlijk; welke zodanige passages heeft, welke zodanig gespeeld wordt, en het *Mouvement* daarvan heeft: *Tempo di Gavotta* is hetzelfde. *Movimento di Giga*, of *Mouvement de Gigue*; beweging der *Gige*:

te weeten; het *Mouvement* daarvan houdende, en zodanig ingericht zijnde: *Tempo di Giga* is hetzelfde. *Movimento di Minuetto*, of *Mouvement de Menuet*; beweging der Menuet; naamlijk; welk als een Menuet is ingericht, en dat *Mouvement* houdt: *Tempo di Minuetto* is hetzelfde; *Movimento di Sarabanda*, of *Mouvement de Sarabande*; beweging der Sarabande: te weeten; welke het *Mouvement* der Sarabande heeft, zodanig ingericht zijnde, en ook zulke passages heeft: *Tempo di Sarabanda* is ook hetzelfde. *Movimento Figurato*, of *Mouvement Figuré*; gefigurerde beweging; welke uit veele figuren bestaat, waarvan de nooten in veele deelen verdeeld zijn, en des braaf uitgewerkt is. *Movimento Intervallativo*, of *Mouvement Intervallatif*, een *Mouvement* of beweging welke uit Intervallen bestaat: de Ouden verstonden er eigenlijk door, een *Mouvement* dat gezongen moest worden; en des, uit zekere in maat gefelde Intervallen bestond: noemende daarin tegen *Movimento Continuo*, en *Movimento Recitativo*, zodanig *Mouvement*, welke bestond uit het Recitativ, of Muzijkaalen spreektrant: *Movimento Lento*, of *Mouvement Lent*; langzaam, traag *Mouvement* of beweging; welke het *Mouvement* eener *Lento* heeft; en dus langzaam en traag moet gespeeld worden. *Movimento Obliquo*, of *Mouvement Oblique*; krom, dwars, schuin *Mouvement* of beweging: men verstaat er bij de Muzijk eigenlijk door, een *Mouvement* waarvan eene der partijen (stel eens de Bas,) op zijne plaats blijft, terwijl de andere partij of partijen, daalt of rijst, dat is te zeggen; wanneer tegen ééne noot van zo eene partij, verscheidene nooten verloopen van eenen andere partij of partijen; en des, met één woord, de ééne partij, gefigureerd is, terwijl de andere partij, integendeel, maar eenvoudig en met lange in waarde doende nooten, voordwerkt. *Movimento Paralello*, of *Mouvement Parallele*; evenwijdig *Mouvement* of beweging: te weeten; waarvan alle de stemmen of partijen op denzelfden afstand zig bewegen. *Movimento Recitativo*, of *Mouvement Recitativ*; een *mouvement* of beweging welke bestaat uit het Recitativ of Muzijkaale spreektrant. *Movimento Retto*, of *Mouvement Droit*; recht, gelijk *Mouvement* of beweging: te weeten; waarvan alle de partijen één en denzelfden weg gaan, het zij naar de hoogte, het zij naar de laagte. *Movimento Semplice*, of *Mouvement Simple*; eenvoudig *Mouvement* of beweging: naamlijk; welke zonder opciëring of Figuren is; maar met eenvoudige nooten voordwerken-
de. *Movimento Sencopato*, of *Mouvement Syncopé*; een Syn-
cou-

coupeerend *Mouvement* of beweging: naamlijk; welke uit veele *Syncoupeerende* *passages* bestaat. *Movimento Vivo*, of *Mouvement Viv*; leevendig *Mouvement* of beweging: te weten; welke leevendig gespeeld wordt; waarvan het *Mouvement* leevendig is.

M. S. Met deeze letters, wil men bij *Klavierstukken* te kennen geeven, dat die *Passage* waarbij zulks staat, met de linkerhand moet gespeeld worden; willende eigenlijk betekenen *Manus Sinistra*, of *Mano Sinistra*, het welk wil zeggen, linkerhand: zie ook dit, bij den term *MANUS*.

MUANCE. (*Fransch.*) In het meervoudige, *Muances*: de Ouden verstonen door deezen term, eene verandering van de nooten in de zang en speel-kunst, naar de halve toonen, welken in het *Octaaf* liggen, ingericht zijnde, die men in voorrige tijden genoodzaakt was, in het werk te stellen, bij de *Schaale* van *Guido Aretinus*, vóór dat de *Si* als eene zevende *Syllabe*, was aangenomen; moettende men, wanneer de zang hooger dan *La*, en laager dan *Ut*, liep; dikwijls dezelve zodanig veranderen, en bijzondere naamen geeven, dat men de nooten, die men even te vooren dus genoemd had, nu wederom anders moest noemen: hiertoe was men genoodzaakt, om dat men voor de zeven toonen der *Schaale*, maar zes naamen of *Syllaben* had, en des telkens ééne te kort kwam om dezelve volledig te hebben: wanneer er nu eene *Kruis* of *Mol* te voorschijn kwam, welke eenen nieuwen halven toon medebrengt, kreeg de nooten eenen anderen naam; zo dat men eenen en denzelfden naam, gaf aan verscheidene nooten; en verscheidene naamen, aan een en dezelfde noot, naar het be-loop des stuks; en deeze verandering van naam werd genoemd *Muance*; het welke dan eene verbaazende ongemak en moeite veroorzaakte: men deed zulks, om het geheugen ten gemoete te komen, doorgaands op de vingers en kneukels der linkerhand, tot vaardige leering van hetzelfde: waarvan de term, *Manus Harmonica*, is voordgekomen: dan, sinds dat de *Si*, voor eene zevende benaaming is aangenomen, is ook de *Muance* verdweenen; zo dat nu die geheel buiten het gebruik is: vergelijk *Manus Harmonica*, bij den term *MANUS*, *GAMA*, *MUTAZIÓNE*, en zie, ter meerdere ophelderinge, de *Schaale* van *Guido Aretinus*, bij *SYSTEMA*.

MULTIPLE. (*Fransch.*) Zie *MULTIPLICE*.

MURIS. *JEAN DE MURIS*. (*Een naam*) Het is de naam van een *Fransch Auteur*, *Doctór* van de *Sorbonne* te *Parys*; wor-

dende van sommigen ook verkeerdlijk *de Murs*, en *de Meurs* genoemd: doch zijnde *de Muris* zijn eigenlijke naam: het is aan dien geleerden, dat de *Muzijkbeminnaars* de uitvinding der nooten verplicht zijn: zo ziet men, dat, van ouds, de geletterde en geleerde Mannen, de *Muzijkkunst*, met alle hunne vermogens, hebben zoeken voortplanten, waardoor hunne naamen, bij de nakomelingschap, niet alleenlijk in zegeningen zullen blijven; maar dit lofsijke werk tot hunnen eeuwigen lof zal verstreken: zie verder, ter meerdere opheldering, SYSTEMA.

MURKI. (*Een Hoogduitsche Term.*) Zie **MOURKI.**

MUSA. (*Latijn en Italiaansch*) In het Fransch, *Muse*: eene zanggodin, de naam der zanggodinnen; ook die der geleerdheid, en der kunsten in het algemeen; doch voornaamlijk der zang- en dichtkunst; de *Musen*; zijnde een naam door de oude Dichters, die tevens ook *Muzijkoesenaars* waren, aan zekere *fabelachtige* en valsche Godheden der Heidenen gegeven, die geloofden, dat zij de magt hadden, om over de kunsten en wetenschappen te gebieden: eenige Schrijvers hebben gezegd, dat zij de dochters van *Jupiter* en de Aarde waren; doch de meesten stellen dat zij de dochters van *Jupiter* en *Mnemosyne* zijn: sommige rekenen ze drie in getal: naamlijk; *Mneme*, *Aede*, en *Melete*: dat is: geheugen, gezang, en overdenking: doch, *Homerus*, en *Hesiodus*, en met hun de oudste schrijvers, tellen er negen; te weten; *Clio*, betekende glorie; *Euterpe*, bekorende; *Thalia*, bloeiende; *Melpomene*, aantreklijk, *Terpsichore*, het hart verheugende; *Erato*, de beminlijke; *Polyhymnia*, menigvuldig gezang; *Urania*, de Hemelsche; en *Calliope*, zoetluidendheid: zij schreeven *Clio* de geschiedenis; *Melpomene* de treurstoffe; *Thalia* de blijstoffe; *Euterpe* de blaaspeeltuigen; *Terpsichore* de harp; *Erato* de lier en luit; *Calliope* het heldendicht; *Urania* de sterrekunde; en *Polyhymnia* de redenkunst toe: men doet haar met *Apollo* op den berg *Parnassus* en *Helicon* wonen: zij worden als zeer schoon en jong afgebeeld, het hoofd met bloemenkransen verlied: zij zijn verlicht geworden van de *Poëten* als de werken der Goden beschrijvende, en met haare ingeving de Dichters helpende, waarvan het in gebruik geraakt is, haar aanteropen, om bijstand in het begin van een gedicht, of wel in alle gelegenheden, wanneer men een zwaare taak in het schrijven onderneemt.

In eenen ruimen zin, verstaat men door *Musa*, of *Muse*, ook een gezang of lied; gelijk men, dan ook wel deez term bezigt bij een *Air*, dat ter eere der zanggodinnen

gezongen wordt; of waarbij men haaren zcogenaanden invloed afflncekt.

MUSÆUM, of **MUSEUM**. (*Latijn.*) Het is een naam die oorspronkelijk dat gedeelte van het paleis van *Alexandrien* betekent, dat door den vermaarden *Ptolomeus Philadelphus* tot het bcoefenen der geleerdheid was toegewijd: geleerde mannen hadden hunne huisvesting hier; werden in eenige vergaderingen of *Collegien* verdeeld, volgens den tak van wetenschappen die elk hunner magtig was; en ieder *Collegie* had zijne bijzondere inkomsten. *Ptolomeus Philadelphus* had hier ook zijne zo beroemde boekrij: Keizer *Claudius*, de wereld willende doen gelooven, dat hij geleerd was, liet in dezelfde stad, een ander *Musæum* bouwen, dat naar zijn' naam werd genoemd: te *Treneze* in *Peloponnesus* was ook een *Tempel*, *Musæum* genaamd, der *Musen* toegewijd, en der geleerden toegeftaan om er hunne vergaderingen te houden: hierin heeft *Pitheus* de redenrijkunst onderwezen.

Uit hoofde van deeze instellingen, en wegens de afkomst des naams van dien der *Musen*, heeft men sedert door *Musæum* een *studeerkamer*, *Munt-Cabinet*, of *Rariteit- en Antiquiteiten-Kamer* verftaan: onder de *Publieke-Musæums* van *Europa*, munten inzonderheid uit, het prachtige *Britsche Musæum* te *Londen*; de heerlijke *Bibliotheek* van het *Vaticaan* te *Rome*, en de fraaje *Kunst- en Naturaliën-Kabinetten* te *Petersburg*.

Tot roem van *Zeelands Hof- en Hoofd-stad*, het hoslijk *Middelburg*, de plaats mijner geboorte, en gedeeltelijk mijner opvoedinge, is over eenige jaaren, ook een *Musæum* opgericht, alwaarde leergierige jeugd, onder het opzicht van de edelsten en voornaamsten der regeering, onderweezen wordt, in de teken- en beeldhouw-kunst; welken jaarlijks naar eereprijzen dingen, die uitgedeeld worden aan die geenen welken daarin uitmunten: loslijk, voorwaar! ter navolginge overwaardig, ook in andere takken der kunsten.

MUSELAARS. (*De naam eens Speeltuigs.*) Zodanig noemt men vierkante *Klavencimbels*, waarvan de *Tangenten* omtrent midden tussehen de kammen staan: men houdt deezen voor de gemeensten.

MUSETTO, of **MUSELLA**. (*Italiaansch.*) In het Fransch, *Musette*. Men verftaat er door de Doedelzak; zijnde een blaaspeeltuig: de schaale en rekening van dit Speeltuig, zullen wij nader opgeeven, en daarvan breeder spreekken, bij den Term *Zampogna*: zie des verder, **ZAMPOGNA**.

Men bezigt ook wel deezen term bij eenige *Muzijkstukken* voor het *Klavescimbel*; hebbende doorgaands een *Lierbas*: te weeten; welke *Oftaafswijze* werkt; of ook wel maar een *Bas*, die uit een gebroken *Accoord* bestaat; zijnde alsdan het *Accoord* van den hoofdtoon des stuks; die *Bas*, of dat gebrokene *Accoord*, voor het geheele stuk houdende, hoe tegenstrijdig dezelve met den zang of *Melodie* ook zijnde, geheel buiten de *Accoorden* dikwijls werkende.

Even zo wordt die Term wel gevonden, bij sommige *Pasfages* voor de *Viool*; wordende die *Pasfages* als dan sleepende gespeeld; in de laagte eene losse snaar altijd laattende mede snorren, welke eigenlijk den doedelzak verbeeldt: moettende die *Pasfage* altijd op ééne snaar, (opwaards die losse mede snorrende,) in de *Applicatie* gespeeld worden: zie ook SAMFOGNA EN SAMBUCO.

Men bestempelt, met deeze Term, ook een *Register* in het *Orgel*, overéénkomende met de *Schalmei* of *Chalumeau*; zijnde even als die ook een Tongwerk, spreekende zeer zacht, 3 voet in toon, en is van boven de helft nauwer dan van onderen: vergelijk CHALUMEAU, EN SCHALMEI.

MUSICA. (*Latijn, en Italiaansch.*) In het meervoudige voor het Latijnsche, *Musicae*, en voor het Italiaansche, *Musiche*: in het Grieksche, *Mousiki*, of eigenlijk *Μουσική*, *Moufiké*: in het Fransche, *Musique*: in het Engelsche, *Musick*: het wil, eigenlijk, zeggen *Muzijk*, *Muzijkkunst*, of overéénstemming van speeltuigen, met of zonder zangstemmen, in het algemeen: doch, in het bijzonder, is dees Term van eene ruime betckenis: dan zal het eens te kennen geeven, de *Weetenschap*, of *Kennis der Toonen*, of *Intervallen*: dan zal het eens zig bepaalen tot de *Werken van eenen Auteur*; ook, tot alle *soort van Zang*, die op *nooten gesteld is*: vervolgens mede, tot een *Gezelschap van Musiceerenden*; tot een *Concert*, *Opera*, enz. dan zal men met deeze Term wederom op het oog hebben, de *Weetenschap van de verdeeling der Harmonie*, van *haare kunstige zamenstelling* enz: de *Stijl van een Auteur*; de *Kerkstijl*; de *Kamer- of Opera stijl* is mede hieronder begrepen: eindelijk, alle *wel zamengestelde Harmonie*; de *orde*, de *goede smaak*, de *schikking der partijen*; in één woord, de *overéénstemming van welzeregelde klanken*, die naar de regels der kunst zijn ingericht, wordt *Muzijk* geheten.

Over het woord zelf, valt vrij wat geschils: eenigen willen, dat het woord *Muzijk*, afkomstig zij van het Latijnsche woord *Musa*, de *Musen*, de naam der negen zanggodinnen die als zanggodinnen geëerd werden: want de *Doorsche Grieken* zeiden *Μῦσα*, *Mofsa*, voor het gemeene *Μῦσα*

Mofa, waarvan *Mufa*, bij de Latijnen; willende dat de *Mufen* of Zanggodinnen de *Muzijkkunst*, het eerste zouden hebben uitgevonden: anderen neemen het van een Hebreuwsch woord, *Mofar*, of eigenlijk, *Joep*, *Mooftaar*, het welke kunst en leering betekent: wederom, anderen brengen het af van het Griekfche $\mu\alpha\delta\alpha\iota$, het welk vlijtig navorfchen en onderzoeken te kennen geeft: veelen zijn daarentegen wederom van oordeel, dat het zijnen oorfprong hebbe van *Moys*, het welke in de *Egyptifche* fpraak een water, en *Icos*, welk eene weetfchap be- duidt: dat het alzo eene, bij het water uitgevondene weetenfchap aantoonc; en wel, vermids eenigen willen, dat het geruisch van den *Nylftroom* tot de uitvinding der *Muzijk* aanleiding zoude gegeven hebben, gepaard met het fnuiffen der wind, in de opening der pijpen of buizen des riets, welke aan de boorden dier rivier groejen, fpeelende, welke hun de eerste denkbeelden der *Muzijkaale* klanken zouden gegeven hebben: gelijk men dan ftelt, dat de *Egyptenaaren*, de *Muzijkkunst*, na den zondvloed, door hun wederom opgedolven, herfteld en befchaafd hebben, die met den tijtel van *Moys* vereerden; betekene- de, behalven een water, ook een vond, het puikjen de bloem of het pit, der weetenfchappen; van welk woord, niet alleenlijk het kunftig ingeleid *Mofaïfch*. of *Mofaïk*-werk; maar *Mofes* zelf, als in den *Nyl* gevonden, en de bloem der *Propheeten* zijnde, zijnen naam zoude hebben onvan- gen, die echter daarin van anderen wederom tegenge- fproken worden: want, deezen willen het zelve van het fuisen en fluiten der winden, of aan het gezang der vo- gelen, toefchrijven: eindelijk, wordt het ook, met veel voegelijkheid, van het Griekfche, $\mu\omega\upsilon\sigma\alpha$, afgeleid: welk Griekfche woord, eigenlijk, een uit het Hebreuwsche oorfpronglijk woord is: want het heet zo veel, als קעשה .

Mahhhafeh, een bedekt werk, een werk waar men met de borst op valt, een doorwrocht werk het welke tot Gods eer is uitgevonden geworden: volgens de Ouden was eigenlijk de gantsche *Natuur*, *Muzijk*; als de ftand en loop der Hemellichten, de mengeling der hoofdstoffen, de gefteeldheid van 's menfchen ligchaam, enz: komende de zin van dit alles uit, op de onderlinge *Harmonie* of za- menftemming der deelen met het geheel, in onderlinge *proportie* of evenredigheid tot elkander, wies aangenaame en gemoedtreffende fchikking zeer wèl gelijkt naar de eigenlijk gezegde *Muzijk*, of zang- en speel-kunst.

Dan, het zij hiermede gelegen zo als het wille; wie kan eenigzins twifelen, of *Adam* heeft, als de eerste des menschdoms zijnde, dezelve ook het eerste geoefend; niet, dat hij het eerste gezongen zal hebben: want daarin zullen hem, denklijk, de vogels zijn voorgegaan; zij waren toch het eerste geschapen, en uit de hand des Scheppers gekomen; maar God heeft den mensch terstond, na de schepping, alle gelegenheid aan de hand gegeven, om de voortreffelijke kunst der *Muzijk* uit te vinden: *Adam* kwam, onmiddellijk, uit de hand van God; niet, als een kind; maar met manlijke volmaaktheid, ja, met veel grootere, dan wij hedendaags door langwijlige oefening bereiken kunnen, deeze wereld betreden: hij begon te spreken, omdat de *Schepper* hem daartoe bekwaam maakt en aangenoopt had: hij ving aan te zingen, toen hij eens bemerkte, dat zijn spraakgeluid zig in eene stem verwandelde: deeze verscheidenheid des *Toons* gadeslaande, herhaalde en beschaafde hij den zelve naar welbehaagen; waartoe de aangenaame vrouwestem, mede niet weinig zal toegebracht hebben, als kunnende *Eva* hierin zeer veel hebben medegewerkt.

Adam hoorde het gezang van verscheidene vogelen; hij vernam eene afwisselende hoogte, en laagte; door het gefluit der, in en tuschen de boomen speelende en dringende, winden; en de werktuigen tot het zingen, waren hem immers van den goedertierenen *Schepper* reeds van te vooren in de Natuur geplant; daar was in zijn *Ligchaamsgestel* een *ruime borst*, en in dezelve een bekwaame *luchtpijp*, in staat om allerlei geluid te slaan: het spraak- en zang-geluid was hem van den milden *Gever* medegedeeld: en deezen zijnelkander zo na verwant, dat men niet recht bepalen kan, waar het eerste eindigt, en het tweede zijn begin heeft: want in het spreken zelf, doet zig een vermogen der stem op, waarover men verbaasd moet staan: een sterke, een zachte, een hooge, een laage, een dralende, een jagtende *Toon*, zijn allen in deragt der keel, en wel na elks believen: ja, waar gesproken wordt, daar wordt gezongen: want wat is spreken anders dan *Toonen* slaan? en wat is *Toonen* voordringen anders dan zingen? doe hierbij, de dwangspieren van tong en mond, om bij de sprongen, breekingen te verwekken, die er van nooden zijn, om allerlei geluid, zelfs ook der vogelen natebauwen: wat zeg ik? om zwieren en bevingen te maaken, die de aartigste

vogelftem verre te boven freeven: vergelijk GOLA, en VOCE.

Wat zal ons dan weêrhouden te gelooven, dat *Adam*, door de drift der *Natuur* bewoogen, eene naarbootfing (bij voorbeeld,) des zo zelfstreeleude vogelgezangs ondernomen, en gevolglijk eene verſcheidenheid der *Toonen* in iet gevonden hebbe? te meer, als men daarbij aanmerkt, dat de helling en pooging om te zingen, zo wel als om te ſpreken, den mensch ſchijnt ingelchappen te zijn: en, dat hij die indruk met de vogelen gemeen heeft; welke hem alleen heeft kunnen opwekken, om zijn *Natuur* te volgen, en zijn krachten hiertoe intefpannen: uit welke ondervinding, vergeleken met het genoeg in het vogelgezang gefchept, noodwendig een onderneming om te zingen, heeft moeten geboren worden: echter is het buiten twiſfel, dat het eerſte gezang, meest wildzang was; doch het geen bij toeval zamenliep, bevond men, aan den toetſteen van het gehoor gekeurd zijnde, zeer verſebillig van aart: het geen dan van de beſte bevalligheid was, werd bij het geheugen bewaard, en vlijtig nagevolgd: tot dat men op de redenen van zo verſchillende aangenaamheid zig veſtigde, en door een vergelijking van het welklinkend met het wanklankend, van het welvoegende met het ſtootende, de wijsvindinge onder kunſtregelen bragt.

Ja, men kan, en mag, met alle recht ſtellen, dat de *Muzijk* in het *Paradijs* geteeld zij: want, toen de *Aarde* op haare grondveſten nederzank, zongen de *Morgenſterren* zamen vrolijk, en juichten alle *Gods kinders*, de Engelen, Job XXXVIII: vs. 6, en 7: zij is van geene menſchlijke uitvinding: geen ſterveling heeft er de eere van: wij hebben ze niet aan 't gezang der vogelen, of aan 't geruiſch der winden te danken: *God*, de *Schepper* der luidruchtige *Natuur*, is er de onmiddelijke *Auteur* van; zij behelst de verbaazendſte blijven van zijne wijsheid, almagt en goedheid: waar-door Hij het ingelegd vermogen tot dezelve op eene allerbijzonderſte wijze aan het menſchdom geſchonken heeft: dus is *God* de *Schepper* der *Muzijk*, zo wel als des *Schepzels*: waaraan Hij die, als een geſchenk, en onzondig vermaak, heeft medegedeeld; om Hem, daardoor, te looven, te prijzen, en te verheerlijken; en, om zig, daarmede te verluſtigen: wie heeft dezelve dan, in deeze benedenwereld, ingevoerd? niemand immers, dan *God* alleen: want wij willen met eenigen niet ſtellen, dat dit van de Engelen zoude geſchied weezen: neen, die *Adam*

en *Eva* geschapen en de spraak geleerd heeft, zal hen ook denklijk de *Muzik* geleerd hebben: hadden menschen, en vogels, den Schepper aller dingen, niet tot eenen *Leermeester* gehad, door deeze verrukkelijke kunst in de *Natuur* te leggen, en inteplanten, hoe waren zij aan dezelve gekomen, daar zij zo allernadrukkelijkst in beide deeze soorten van schefelen is ingeschapen? wat is de menschlijke stem, waarvan *God* alleen de werkmeester is, niet een uitneemend meesterstuk, waarbij geene speeltuigen hoe genaamd haalen kunnen, en waarvan de speeltuigen niet alleenlijk slechts naarbootingen zijn; maar welken men door de speeltuigen zoekt naartebootzen: vergelijk *STROMENTO*; ja, zij die eenige kundigheid in deeze Kunst verkregen hebben; zij, die het Rijk der *Natuur* doorsnuffelen; zij, die slechts het minste gehoor bezitten, zullen volvaardig moeten toestemmen, dat er iet bovennatuurliks, iet Godlijks in begrepen is.

Dan, alle stemmen, zijn gewislijk van geen eender vermogen, en ieder heeft geene aangename stem, of komt aan de volmaaktheid, als bij voorbeeld, eene *Madame Mara*: neen, dit heeft *God* voor den Hemel bewaard: vergelijk onze een-en-veertigste les, van den *Catechismus der Muzik*, bladz 229. Hier moet men zig verwonderen over de wijsheid van den *Schepper*, dat hij zelfs daardoor de aartigheid van beter en treffelijker gezang, te meer doet opdoen, en gelegenheid geeft, om door een onderscheiden oordeel de wetten van een puikzang beter te doen opmerken: even dus, is het gelegen omtrent de vogelen: de eentoonige slag van den *Kwakkel*, het lompe *Koekoeksgezang*, de krasfende *Raave*, de schetterende *Exter*, het sirpen van een *Musche*, het tuiteren van een *Rietvink*, zullen ons zo niet vermaaken, als het kwinkeleeren van een *Nachtegaal*, of het tierelieren van den *Lijster*.

Het is opmerkelijk, dat de *Schepper* zo veele van den anderen verscheelende geluiden, in de vogelen gelegd heeft; ja, dat iedere soort eene bijzondere stemme hebbe: met welke aanminnige toonen, verlustigen ons dikwijls sommige vogels, die kleine bosch- en boom-bewoners! nu wil ons de *Meerle* met zijn helder fluiten vermaaken; dan hooren we den *Lijster* tierelieren; nu verheugt ons weer de blijde slag des verhevenen *Leeuwwerks*; dan baart de zang des *Nachtegaals* in ons zekere overweegingen, als verweskende beurtlings tedere en blijmoedige aandochtingen: nu komt de luchtige *Vink* ons vervrolijken; dan steit het gees-

tige *Cijsje*, als schijnende zekere verborgenheid der *Natuur* op te zingen, ons in een wijsgeerig nadenken: wat verscheidenheid van *Toonen*, niet alleenlijk ten opzichte van hoogte en laagte; maar ook van foorten, en van *Melodie!* deeze is, bij sommigen, slechter en eenvoudiger; bij anderen, kunstiger en menigvuldiger: maar ieder heeft eene bijzondere, en verleert die nooit: zo lang de wereld stond, hebben zij hunne *Muzijk* voordgezet, en nooit weder vergeeten; gelijk het den menschen wel somwijlen is gebeurd: bij alle hunne ongelijkvormige gelijkvormigheid, heb ik echter nooit bemerkt, dat zig iemand er moede aan hoort: zo wel de kunstige schikking des zangs, gelijk bij den *Nachtegaal*, als des zelven verscheidenheid, komen ons daarin voor; uitgezonderd, wanneer ze, door hunnen overmaatigen zanglust, ons eenigzins baloorig maaken, en onze oplettendheid op andere zaaken verstroomjen: zie, ook, onze een en-veertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 223: ja, de *Muzijk* is het schepzel zo eigen en ingeschapen, en de kracht van het gezang zo treffende, dat, volgens sommiger aanmerking, het *Vee* te vlijtiger graast, en op de weide beter tiert, onder het fluitenspel van zijnen herder; of wanneer hij op de schalmel of op een ander blaaspeeltuig speelt; en de *Muilen*, op het klinken hunner halsbellen, hunnen tred te meer bespoedigen: het *Paard* zelf krijgt, op het sicken der trompetten, eenen wakkerer moed, om eenea sprong te waagen.

Valvasor verhaalt in zijne beschrijving van het Hertogdom *Crain*, dat in den *Culpsstroom* de *Kreeften* door het geluid van een zekere fluit of pijp gevangen worden; ook zegt hij, dat in de *Cirknitzer* zee een hol is, alwaar zig eene menigte *Bloedegels* op het geluid van eenige *Crainsche* woorden vastzetten: van de *Zee-krekels* verhaalt de geleerde *Gesnerus*, dat ze ten gevalle der vischers, op fluiten speelende, uit het water aan land komen: en *Olearius* verhaalt in zijn *Perziaansch Roozendaal*, dat de *Kameelen*, als hen voorgefluit wordt, of als ze maar het geklank van een schel hooren, veel sneller loopen; waarbij men nog voegen kan, dat ze gaarne, bellen, bekkenklank, en mondharnen hooren; welke ook het vermaak van de *Beiën* en *Duiyen* is: van de *Zwaanen* zegt men, dat ze het geklank der *Cithar* volgen; en van de *Olifanten*, dat ze de trommel en zangstemmen beminnen: *Dolfinen* zouden zangstemmen met snaarspel verzeld tot hun vermaak

stellen; terwijl de *Herten* het pijpwerk, en allerhande soorten van fluiten liefst hooren: de *Beeren* het pijpwerk, en trompetten: het *Wild in het algemeen*, walddoorns: de *Haazen*, de dwarsfluiten: de *Spinnen* de luiten: de *Visschen in het algemeen*, zal men best lokken, en tot het huppelen brengen, door bazuinen; doch de *Forcellen* en *Karpers*, zullen meest luisteren naar klokken; en *Kreeften*, (zo als boven gezegd is,) naar pijpen: de *Katten* en *Honden*, hooren liefst de klavecimbel, en kunnen geene fluiten of pijpen veelen: gelijk men verhaalt van zekeren *Hond*, die door het langduurig aanhouden van eenen *Toon* derwijze getroffen werd, dat hij in geweldige stuipen viel, en eindelijk stierf: zonder nu te gewaagen van de *Fabelen* der Dichteren, en hoe *Orpheus* door zijne cithar, de dieren aan zig heeft gelokt; de boomen en steenrotzen zouden hebben doen dansen; zo leezen we ook elders, dat men ondernomen heeft, wat uitwerking eene *Trompet Marine* deed, op verscheidene dieren: het verhaal komt kortlijk hier op uit.

„ Na dat de vensters in een benedenvertrek van eenen
 „ tuin geopend waren, bragt men aldaar allerhande dieren
 „ in de nabijheid, streek op het voornoemde speeltuig, en
 „ sloeg naauwkeurig gade het gelaat van ieder dier: de
 „ *Kat* maakte daarvan gantsch geen werk; maar viel in
 „ slaap: de *Hond* stelde zig, gelijk een *Aap*, op de achter-
 „ ste pooten, staarogde op den speeler, als of hij daarbij
 „ zekere sijnigheid bemerkte: het *Paard* begaf zig dicht voor
 „ de geopende vensters, en luisterde naarstiglijk toe, voor
 „ zo verre zulks zonder verhindering in zijne graazende
 „ bezigheid konde geschieden: de *Ezel* stoorde zig in 't
 „ minste er niet aan: de *Hinde* stak de ooren op en scheen
 „ vrij oplettende: de *Haan* hield zig bij zijne *Hennen*, en
 „ deeze volhardden bij het omwroeten: de *Koeyen*, na
 „ een weinig stil gestaan en den speeler, als of zij hem
 „ kenden, aangeschouwd te hebben, gingen terstond haars
 „ weegs: de *Vogeltjens* kwinkleerden tot barstens toe.”

Dan, men veronderstelt, en met recht, dat de aandoe-
 ningen welke de dieren bij de *Muziek* hebben, en daarbij
 laaten blijken, zig niet alleenlijk bepaalt omtrent de speel-
 tuigen; maar ook wel voornaamlijk bij de soort van maat-
 gezang: ieder dier vindt naamlijk bevallig, wat best
 overeendraagt met zijn gestel, en toont zig afkeerig bij
 een geluid, dat hem niet behaagt, en het welk zijn oor-
 gewecfel als in prikkel of gevaar van scheuring stelt.

Men heeft opgemerkt dat de *Nachtegaalen* en andere *Zangvogels* zig laten hooren met eene *Discantstem*: de *Koekoeken* en de *Zwaluwen* de *Hooge Alt*: de *Exter* en de *Eenden*, den *Ténor*: de *Roerdampen* en de *Raaven*, eene soort van *Bas*: gevolglijk, in het rijk der dieren, de vier hoofdstemmen, welken bij de *Muzijk* gebezigd worden.

Zo vinden we ook aangetekend van zeker *Indiaansch Dier*, genaamd *Ha* of *Hout*; bij de *Spanjaarden* bekend onder den naam van *Pigritia*, welke men zegt de toonen, *c, d, e, f, g, a*, als een getrouw aanhanger van *Guido Aretinus*, (vergelijk *Systema*,) 's nachts onderscheidenlijk op eenen zekeren naar hunnen gewoonen afstand, in overeenkomst met eene menschlijke stemme, door *Ha, Ha, Ha, Ha, Ha, Ha*, laat hooren.

Even zo leezen we bij *Kircherus*, van een *Concert* der *West Indische Apen*: bij de *Brasiliërs* genaamd, *Guiribba*; welke dagelijks eenigemaalen vergaderen, eenen kring sluitende, en na dat één van hun, die zig als *Directeur* in het midden stelt, zijne stem heeft beginnen te verheffen, eenpaarig zo lang voordschreeuwen, tot de bestuurder eenen wenk geeft om te zwijgen, als wanneer zij zig aanslonds dood stil houden, en hem de eer, van alleen na te blaaren, overlaaten.

Zo verhaalt ons *Erasmus Francisci*, het welk niet minder billijk onze hoogste verwondering verdient: dat zekere *Hond* eens zingenden *Gochelaars*, de stem eveneens, als zijn Meester, veranderde; nu verhefte, dan vallen liet, sleepde *Toonen* voordbragt, en des allerhande soort van maatlang uittede: waarbij men nog kan voegen, dat men *Beeren*, *Paarden*, *Apen*, en eenige andere dieren, leert dansen, naar zekere *Melodiën*. *Atheneus*, verhaalt ons, dat de *Syboriten* op hunne gasterijen *Paarden* bragten, die geleerd waren, naar de sluit te dansen, en met de voorste pooten, allerhande *kaprioolen* maakten: en *Harsdorffers*, verzekert dat in *Kopenhagen*, in het jaar 1618, ook dergelijke dansen van *Paarden* zijn gezien geworden.

Ook is bekend, en *Rorarius* bevestigt het, dat te *Romen*, eenen zekeren *Barbier* een *Exter* had, welke niet alleenlijk geheele redenen sprak; maar tevens een geheel *Treurmuzijk* konde zingen: zo heeft eertijds de elfde *Koning* van *Frankryk*, *Loduvien* of *Lodewyk* genaamd, te *Paarijs*, een *zwijnen-orgel* laten toefstellen: en te *Romen*

heeft men naderhand op dien voet een *katten-orgel* vervaardigd.

Ja, moet men zig ook niet verwonderen, over de kunst der *canarijvogels*, *bloeddrinken*, enz; welken met zodanige wonderbaare bekwaamheden begaafd zijn, tot het nazingen van keurig maatgezang, en eenen goeden *Muzijkaalen* smaak laten blijken: gelijk men ook de *papegaajen*, en *exster* leert spreken.

Wat eene wonderbaare *Harmonie* ontdekt zig hier in het Rijk der dieren! Het bewijst immers ten vollen, en onwederfpreekelijk, dat de *Muzijk* haaren oorsprong hebbe, uit de *Natuur*, en dat de alwijze *Schepper* die daar ingeplant heeft! ja, de hoogbegaafde Zangvogelen, verdienen niet alleenlijk onze opmerking, en billijk, onze eerbiedige verwondering, als welke, door deszelfs grooten *Maker*, zodanig, en zo mildelijk verrijkt zijn, met zulke uitmuntende, heerlijke, schelle, lieflijke keelen, en dat in zulke kleine diertjens; maar zelfs de suizende Winden, en ruischende Beeken, schijnen bestemd, ter verwekkinge van zoetluidendheid.

Ja, de *Muzijk* is het schepzel zo eigen, en zodanig ingeschapen, dat zelfs de Kinderen, wanneer zij pas ter wereld intreedden, dat laten blijken, en daarvan terstond kenmerken geven, en dezelve met hunne geboorte als medebrengen: want; (gelijk elders iemand aanmerkt:)

„ wat is het gekerm der Kinderen anders, dan een klaag-
 „ lied, door ongeneuglijke aandoeningen veroorzaakt?
 „ wat is lagchen en juichen, dan eene soort van blijzangen?
 „ gen? smeeken, vleien, kijven, spotten, dreigen, enz;
 „ komt alles op verschillende wijzen tot het gehoor, dewijl
 „ het door zekere verscheidenheid van stemmen geschiedt.”

Niet alleen bij den Mensch, dat kunststuk van Gods maakzel, en gemaakt naar deszelfs evenbeeld; maar „ zelfs
 „ bij de geluidgeevende Dieren, ontmoeten wij tekens van
 „ verschillende hartstogten; gelijk bij voorbeeld, een *Haan*,
 „ wanneer hij den morgenstond aankondigt; verandering
 „ van weder voorspelt; eene *Hen* lokt, en van haar afscheidt,
 „ telkens eene andere soort van geluid slaat.”

Even is het ook bij het Menschdom: „ Behoeftige lieden,
 „ die bij anderen medelijden zullen verwekken, „ behoeft men niet eerst intescherpen, wat stemmen en
 „ gebaarden alsdan voegelijk zijn; zij weeten dat van zelve;
 „ ven: zo wonderbaar speelt de *Natuur* bij het onderrich-

„ ten der menschenkinderen ! Schoon wij den zin van
 „ iemands woorden niet vatten, wordt ons echter de ge-
 „ moedsgehalte van aanwezige spreekers volkomen ken-
 „ nelijk door het geluid: want, ieder hartstocht spreekt
 „ als haare eigene taal :

„ Ja! wat is de *spraak* anders dan *sprekende Muzijk?*”

De zanglust die den mensch inkleeft, heeft door kunst moeten gekoesterd, en door noodwendigheid opgeprikkeld worden; om hierdoor knaagende zorgen, hoofdbreekende mijmeringen, alle verdrietelikheden deezes levens, welke met de zonde in de wereld gekomen zijn, te gemaklijker te kunnen draagen, en door eene onzondige uitspanning een weinig vermaaks te genieten, het verdriet van zijn beroep, met een eigen geneur dikwijls verdrijvende: want het zingt immers al wat zingen kan? een *Herder* achter zijn vee; een *Huisman* aan zijn ploeg; een *Voerman* op zijn wagen; een *Tuinman* met het snoeimes in de hand; een *Wever* op zijn getouw; de *Ambachtsman* in zijnen winkel; de *Arbeider* aan het werk; een *Reiziger* op zijnen weg; een *Krijgsman* onder de wapenen; de *Zeeman* en *Vischer* op de groote wateren; de bezorgde moeder, en de tedere *Jeugd*, zelfs aan de wieg en bakermat: deezen allen, tot de jongsten toe, bespelen een *Orgel*, welks künstgestel en werkingen zij niet kennen, door de goede *Schepper*, zo kunstrijk gevormd, en aan het schiepsel geschonken, om hem daardoor te verheerlijken; de moeijelijkheid deezes levens te gemaklijker te draagen, en het nodige en wel eens lastig werk door dit middel met meerder vlijt en lust, en minder verdriets verrichtende: wonderbaar altemaal! dat hoe meer men het overweegt, des te meer *Gods* grootheid in zijne werken op ons gemoed bindt, en doet opmerken.

Te recht pronkt de zang- en speel-kunst, met den eer-naam, van te zijn eene betemster van onbetemde en woestte gemoederen: menschen, die niets menschlijks hadden, dan dat zij zodanigen konden worden, en wier ruwheid het luisteren naar de reden nog belette, wist zij te verzachten, en bekwaam te maaken, tot het aanhooren van redenswetten: de menschen; die na de verstroijing rouw en min beschaafd waren, werden hierdoor tot eene gerustere zamenlevinge bekwaam gemaakt, en van haare woestheid getemd, en tot reden gebragt: ja, men achtte van ouds de zangkunst het bekwaamste werktuig, om de menschen wellevender, in den ommevang gedweger,

en beter gemanierd te maaken: en zo is zij eens voorlooper aller deugden geweest; gelijk zij ook der gezegende Kerkhervorming zeer gediend heeft, zelfs door Volksliederen.

Tot op deezen tijd, heeft ze die ingeborene kracht zodanig behouden, dat haare tegenwoordigheid een bewijs van de gemanierdheid der volken is, en haar afzijn de woestheid derzelven betoont.

En zo wist men ook, eertijds, uit het verval der zang- en speel-kunst, het verval der staaten en landen, niet ten onrechte, te besluiten; en zelfs tot zo ver die Kunst te waardeeren, dat men alle verandering derzelve voor schandelijk, ja, schadelijk, voor het gemeenebest, aanzag: dit betuigden, openlijk, de *Spartaanfche* wethouders; wanneer ze sommigen hunner *Muzijkkunstaaren* voor de vierfchaar eischten, beschimpten, strafte, eene geldboete oplegden, voor floorders der gemeene rust verklaarden, en hunne *Instrumenten*, tot een affchrik van anderen, openlijk lieten ten toon stellen; alleenlijk, om dat ze, tot vermeerdering van welluidendheid, hunne speeltuigen boven gewoonte met eene snaar vermeerderd hadden: rampen, die mede eenen *Terpander*, *Phyrnis*, en *Timotheus Milefus* zijn overkomen: en de *Republijk* der *Lacedemonieren* voorzag, hierin, bij openbaar *Placaat*, willende geene verandering, in hunne zang- en speel-kunst gemaakt hebben: vergelijk verder *CHROMATICO*: ja, de *Lacedemoniers*, dat dapperst volk, en *Lycurgus*, de strenge wetgever der *Spartanen* schatteden deeze Kunst zo hoog, en zij werd door hun voor zo noodzaakelijk geacht, dat zij hunne kinderen van het vijfde jaar huns ouderdoms af, in de *Muzijkkunst* lieten onderwijzen; ten einde de eerste indrukzelen, op eene bevattelijke wijze, regelrecht tot de deugd mogten aansporen; wordende zodanige nuttige leeringen, als men der jeugd, hoe eerder hoe liever, wenschte te doen bevatten, in dicht- en zangmaat gesteld; wier zedelesen, lof- en helden-zangen, hun van der jeugd af werden ingeprent; gelijk men dan ook stelde, dat iemand van zijne jeugd de *Muzijk* oefenende, onmogelijk tot ondeugden konde vervallen: dit bevestigt onder anderen ook *Athanaeus*, wanneer hij ons verzekert, dat in alle oude tijden, de godlijke en burgerlijke wetten, vermaningen ter deugd, kennis van godlijke en menschlijke dingen, levens en daaden van doorluchtige perfoonen, in versen geschreven werden, en in het openbaar gezongen in een *Chorus*, onder het geluid van speel-

tuigen; vermids men deeze de krachtigste weg bevondt te weezen, om de zedekunde inteprenten, en een rechten indruk van pligten aan de ziel te geeven: dit wordt tot heden onder de *Chineezzen* nog onderhouden, alwaar, volgens geloofwaardige getuigen, alle leeringen tot de regeering des Keizerrijks, de kennis der wetten, zo der Burgerlijke als Politique, in verzen zijn opgesteld, en op *Muzijk* gebragt; om aan de *Prinszen* van den bloede, de kunst van wèl te regeeren ongevoelig in de zinnen te prenten; zonder welke men bezwaarelijk tot de regeering des Rijks zoude komen; wordende de kennis der *muzijk-kunst*, als de sleutel daarvan beschouwd: dezelve maaken van de *Muzijk* ook onder anderen gebruik, bij de zwan-gerheid hunner vrouwen; willende hierdoor voorkomen, dat zij geene wanhebbelijke of lelijke voorwerpen zien, die hunne zinnen of denkbeelden kunnen aandoen: zij bezigen die ook des nachts, om hunne vrouwen den gantschen nacht met eene aangenaame *Melodie* te streelen; en zulks om het kind, een aangenaam gelaat, en een vrolijke indruk te geeven, vóór dat het geboren is; ja te *Athenen* werden alle wetten bij het geluid des *Cijmbaals* en *Tympanen* bekend gemaakt: het *Cijmbaal* beval opmerkzaamheid, stemde het volk ter gehoorzaamheid, en maakte dat de *Athenienzers* met de wetten bekend werden, en dezelve onthielden.

Bij de Godsdienstoefening, heeft het gebruik der *Muzijk*, bij alle volken, van de allervroegste eeuwen plaats gehad: de oude *Heidenen*, waren van gevoelen, dat zij daardoor de gramschap hunner Goden bevredigden; om welke reden, hunne openbaare Godsdienstigheid in het algemeen met een eenpaarigheid van stemmen, en speeltuigen verzeld ging: zo is ook de *Muzijk*, insgelijks beiden door de *Jooden*, en door de *Christenen*, aan den Godsdienst toegewijd geworden: de eersten maakten daarvan op eene prachtige wijze gebruik, gelijk ons de Heilige Schrift overvloediglijk aanwijst: zie ook, onze een-en-veertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*: maar de *Muzijk* der oude *Christenen* was eenvoudig, doch plechtig, en bestond alleenlijk maar in het zingen van *Lofzangen* en *Psalmen*, met vereenigde stemmen: dan, het beste en edelste, wat de *Muzijkkunst* ooit kan opleveren, behoorde den Godsdienst toegeweid te worden: niemand kan zonder roekeloosheid beweerden, dat de *Groote Geever* deezer Kunst, zig met het uitschot, eener droeve, naare teem, moete vergenoegen, en men het pit der Kunst tot Tooneel- en *Kamer-muzijk*

diene te spaaren: neen! het edelfte der Kunst, komt Hem toe, en diende Hem toegezwaid te worden: en daarom heeft men ook in sommige *Protestante Kerken*, de *Psalmen* op de zogenaamde vier stemmen ingevoerd: *Augustinus* verhaalt ons, dat *Ambrosius*, de *Muzijk* ten jaare 373, na *Christus* geboorte, ten kerkdienste het eerste invoerde, om daardoor onder anderen, ook het gemeen te winnen, ten einde den Godsdienst bijte woonen: het welk ten gevolge had, dat veele *Heidenen*, enkelijk door nieuwsgierigheid ter kerke gedreven, zodanig werden getroffen, dat zij ter kerke niet uitgingen, zonder den doop verzocht, en ontvangen te hebben.

Even zo getuigen ook de *Historieschrijvers*, dat de *Cretenfers* zig oefenden in het strijden volgens de *Muzijk*, en de eerste volken geweest zijn, die *Krijgs-muzijk* uitvonden: zo is ook bekend, immers *Tacitus* getuigt het, dat onze *Batavieren* geoeffend waren, door op gezangen met hunne zwaarden en priemen te vechten.

De *Muzijk*, welke door letterkeer op *Amicus*, vriend, uitkomt, heeft ook als een vriend niet alleenlijk tot 's menschen beschaaving medegewerkt, maar ook tot zijn behoud; gelijk de geschiedenissen, zo der Heilige, als der overige gewijde en ongewijde schriften, ons bevestigen, en bewijzen: de booze, nijdige, oploopende, wraakzuchtige, wanhoopige, geest, werd uit Koning *Saul* verdreven, van den *Muzijkkunst* beminnenden en godvruchtigen *David*, 1 Sam. XVI: 15. enz. een speelman deed *Eliza* door *Gods* ingeeving *Profeteeren*: 2 Koning. I: 15. enz. welk nut en invloed zij op de Ligchaamsgezondheid en Geneeskunde bezit, leert de ervarenheid: *Martianus Capella*, heeft aangemerkt, dat *Xenocrates*, de waterzuchtigen door het geluid van een fluit of pijp genezen heeft; gelijk *Asclepiades* de dooven door middel van het sterk geluid der trompetten het gehoor weder heeft hersteld; *Thales*, van *Creta*, of *Candia* geboortig, de pest door zijne kunstige *Cithar* heeft verdreven; n de vermaarde oude *Theophrastus*, uit het Eiland *Lesbos*, de pijn in de lenden door de *Muzijk* heeft gestild: dus schrijft men ook, dat de gevaarlijke, en vergifte beetten der *Tarantula* of *Apulische* spinne, door middel van de *Muzijk* zijn genezen: de vallende ziekte door middel van het geluid van het kanaan: ook toont ons het *Genees-Natuur-en Huishoudkundige Cabinet*; dat de *Muzijk* veele ziekten en kwaalen kan geneezen; als de *Melancholy*, of zwartgalligheid, de dolheid, den toorn,

toorn, de droefheid, de ijhoofdigheid, de smart, de heupjigt, de droppelpis, de vallende ziekte, de slaaploosheid, de koorts, de kwade uitwerking der zwangere inbeeldinge, enz: de kranzinnigheid, de podagreufe vlaagen, als het beste slaapverwekkend middel, bijzonderlijk voor Lijders, die in maatvang smaak vinden, zijnde hierdoor genezen of baat toegebracht: al het welke met een menigte getuigenissen van vermaarde geneeskundigen konde worden gestaafd: ja, men bericht, dat de meeste hedendaagische *Americaanen*, nog van geene andere geneesmiddelen weetende, door hunne, hoewel tamelijk ruwe *Muzijk*, allerhande ligchaamlijke kwaalen, zo niet genezen, ten minsten, dempen en verzachten.

Te recht schrijft de Markgraaf *Virgil Malvezzi*, „die de „ *Muzijk* bemint, is vijand van de zonde: en,” zegt hij; „laat hij gelijk hebben, die schreef, dat het vermaak in „ zodanigen zamenklank is een zediglijk merkteken van „ de eeuwige verkiezing: de zonde heeft alle zoete over- „ eenkoming in den mensch verwoest; de hoogste onder „ de laagste deelen verward; de ziekten, en eindelijk de „ grootste en laatste scheuring, de dood, ingebracht: in- „ dien de gezondheid een overeenkoming is der gemaatigd- „ heden, de ziekte daarentegen een verwarring der zel- „ ve, waarom worden zij meer ontroerd, waarom komen „ zij in grooter ontsteltenis door de geneesdranken, en „ worden niet liever tot overeenkoming gebracht? het snaa- „ renspel zou 't rechte geneesmiddel tegen alle krankhe- „ den zijn, ware er iemand die haare gestalten wel ken- „ de, en daar zodanige zamenklank wiste toevoegen, die „ haar mogt verbeteren: indien een sekerpluidend snaaren- „ spel krachtig geweest is,” vervolgt hij, „om de zwarte „ gal te ontroeren, en tot woeden te bewegen, waarom,” vraagt hij, „zou het tegengefelde geen vermogen hebben, „ om die intetoomen? indien de Natuur in de ziekten, „ de zamenklank mogt hooren, die haar noodig is, zij „ zou mischien opgewekt worden, gelijk de snaar doet, „ welke, hoewel zonder leven, zig van zelf beweegt, „ wanneer zij haar eigenen klank volmaaktlijk gewaar „ wordt: zij vertoont hier deeze waarheid in de geenen „ die van een *Tarantula* gebeten zijn; terwijl wij zien, „ dat zij zig niet eerder schikken om zodanig venijn te „ verdrijven, [voor dat zij door de zamenklank opge- „ wekt worden, die met haare rechte overeenkoming „ haar kan genezen: dit is niet alleen”, vervolgt hij al

verder, „eigen in dusdanige ziekte, maar ik geloof „ook dat schier alle ziekten zouden genezen worden, als „men de zamenklank van alle die wist; maar de mensch- „lijke onwetenschap, en de natuur door de zonde verdor- „ven, doet hem tot den *Arts* loopen, die liever een snaa- „renspel van nooden zou hebben.”

Vorders verhaalt men, dat *Pythagoras*, ziende een *Musicus*, welke met op eene *Phrygische* zwier te spelen, een dronken en dertelen hoop menschen razende en woedende maakte; denzelven beval zijn' zwiertrant te veranderen, en een staatige zangwijs, naar de *Dorische* orde, te spelen, met dat gevolg, dat elk van schaamte overwonnen, in stille zedigheid naar huis keerde: dit zelfde had genoegzaam dezelfde uitwerking op *Alexander den Grooten*, daar eenen *Timotheus*, met op den *Phrygischen* zwiertrant, een gezang van *Pallas* te spelen, hem tot woede had verwekt; en ogenbliklijk zijn spel veranderende op den *Lydischen* zwier, hem zodanig wist aan het bedaaren te brengen, dat hij dien Vorst zelfs tot vadzigheid deed overslaan: even zodanig wist zekere *Musicus*, *Erik* den Tweeden, Koning van *Denemarken*, tot zulk eene razernij te vervoeren, dat hij zijn beste dienaars ombragt: daar de Ouden, naar de bijgelovigheid dier tijden, toverkunst in vonden: Dr. *Nieuwentyd* spreekt van eenen *Italiaaner*, die door zijn *Muzijk* van het vlugge op het driftige, en van het driftige wederom op het vlugge, overtebrengen, de ziel beweegen kon tot krankzinnigheid en dolheid toe. En, Dr. *South* heeft zijn gedicht, *Musica Incantans*, of betoverende *Muzijk* genoemd, gegrond op een hem bekend voorbeeld, van zulk eenen aart: *Derham* in zijne *Physico-Theologie*, of Godgeleerde *Natuurkunde*, maakt gewag van veele even zo verbazende dingen, als wij boven gemeld hebben.

Ondertuschen moet men tevens toefstemmen, dat zodanige uitwerkselen veel afhangen van de gesteldheid der voorwerpen, en de wijze van behandeling, nademaal haar gebruik wel eens strijdige gevolgen hebben kan, en inderdaad heeft, bij zulken, wier ligchaam of geest kwalijk gesteld is; sommigen schrijven deeze verwonderlijke uitwerkselen toe, aan de nieuwhed der kunst: dan, dezelve was niet nieuw; zij was er met de schepping der wereld: met meer gronds zoude men het daarom kunnen toeschrijven, aan de zedenlesfen, heldendichten, enz. welken daarbij gezongen werden, en welken zekere indrukzelen

in de gemoederen maakten: want ten dien tijde, kende men geen andere *Muzijk*, dan die gezongen werd onder het speelen; zijnde de speelkunst in laafere tijden eerst van de zangkunst afgefcheiden, en op zig zelve geoefend; vergelijk SYSTEMA EN RHYTHMOS.

De Ouden zijn het alleen niet, die de *Muzijkkunst* zo zeer gewaardeerd hebben: neen, die na hun gevolgd zijn, hebben tot op onzen tijd, dezelve in waarde gehouden, en hoog gelchat: veelen hebben ze aangemerkt, als eene gift, van den *Geever* alles goeds; onder het Oude *Testament* was *Profeet* een eernaam van hun, die met zang en spel God loofden, ja, anderen daartoe opwekten: inzonderheid, als Gods geest vaardig over hen was: zie 1 Sam. X: 10. en XIX: 20, 23. *Socrates* belijdt, dat die kunst haaren oorsprong uit God heeft: *Augustinus* noemt haar, eene wetenschap om lieflijk maatgezag voordrebrenge, tot het erinneren eener groote zaak: naamlijk, de lof des Heeren, uit godlijke milddaadigheid, redelijke schepselen toegeftaan: en elders zegt hij, dat de omweentendheid in de *Muzikkunde*, aan 't rechte verftand van de *Schriftuur* hinderlijk valt: naamlijk; voor zo verre eenige *Schriftuurlaatsen* zig door behulp van *Muzijkaale Termen* laaten ophelderen: vergelijk SELA, MACHALATH LEÄNNOTH, en onze een-en-veertigfte les van den *Catechismus der Muzijk*: de *Bifchop Nazianzenus* verklaart alle overige kunften, voor stomme Predikers van de heerlijkheid Gods, terwijl deeze alleen, Gods wonderen en daaden luidruchtig verbreidt. *Aristoteles* noemt de *Muzijk*, een vermaak van vrije Liedden, (gelijk dezelve eene van de zeven *liberaale* of vrije konften is,) bekwaam tot verversching van den Geest, na volbragten arbeid; tot onderwijzinge en welgemanierdheid, als mede, tot zuivering en bedaaring des gemoeds; eifchende uitdrukkelijk, in zijne ftaatkunde, dat men de jeugd in de *Muzijk* laate onderwijzen, en dat de ouders zulke onderwijzinge bijwoonen: de eerwaardige *Beda* zegt; zij bedart ontfelde gemoederen; verbant de droefheid: maakt den mensch, meer dan andere kunften, vrijmoedig, goedaartig, vrolijk, gezellig en beminnelijk: volgens *Ficinus*, (zeker *Platonifch Philofoof*,) is zij ons door God vergund, om het ligchaam te beteugelen, 't gemoed te temperen en God te looven: *Calvinus* fchrijft: „ Wij bevinden gezamentlijk, wat kracht de *Muzijk* op „ menschlijke gemoederen heeft; invoege *Plato* niet zonder grond heeft beweerd, dat zij in het overhaalen tot

„deezc of geene zeden, veel vermag:” *Lutherus*, als een groot kenner van zijnen tijd, houdt der *Muzijk* eene eigene lofrede; noemt haar een heerlijk, godlijk geschenk; iet dat, naast de Godgeleerdheid, den eersten rang en de hoogste eere verdient; een middel tot demping van twist-zucht, onkuisheid, hovaardij en andere kwaade neigingen; eene edele, voortreffelijke kunst, nooit naar waarde te beschrijven, en die men eenen iegelijk, inzonderheid der jeugd, niet krachtig genoeg kan aanprijzen: en elders zegt hij nog „wie de *Muzijk* niet bemint, die moet waar- „lijk een grove klomp wezen:” dit is zeker, dat verscheidene wijze lieden, de *Muzijk* beschrijven, als een vermaak, het welk in alle tijden, in voor en in ramp-spoedige gevallen, in vrede, en in oorlog, alom kan stand grijpen; betamelijk voor personen van allerhande jaaren, rang en *sexe* of kunne; als een *delicaate* geneugte, het welk, na verkregene hebbelijkheid niet ligchaamlijk is: zo dat het te wenschen ware, dat menig mensch meer trek daartoe in zig vonde. *Rollin*, laat zig dus uit: „de „mensch heeft een uitmuntender Leermeester gehad, dan „de vogelen, tot welken alleen hij zijne dankzegging „heeft te wenden: de *Muzijk* is een godlijk geschenk:” en zegt wederom, elders, een ander: „het wezen aller „wezens gaf haar, als zeggende: *wereld! hoor vermaaklijk.*” Het bekende spreekwoord der *Italiaanen* is: *God bemint hem niet, dien hij de Muzijk niet doet beminnen*: Zeker *Fransch Auteur*, *Busfy* geheten, beklagt zig openlijk dat hij de *Muzijk* niet bemint: *ik beminne niet*, (zegt hij) *gelijk gij weet, de Muzijk: het is tot mijn schande dat ik deeze bekentenis doe*: geheel anders, daarentegen was een ander *Fransch Auteur* van neiging, *St. Eyremont* genaamd, die zig dus uitlaat: *wij hebben, Gode zij dank, dit teken van verwerping (Réprobation) niet, van de Muzijk te haaten*: en wat zoude men hier nog niet al, ten bewijze dat zeer veele geleerde en wijze mannen de *Muzijk* bemind en hoog geschat hebben, kunnen bij doen! waar zouden wij het einde vinden? het einde ware er aan ’t zoeken: laten wij hunne voetstappen volgen; maar toezien, van er het rechte gebruik van te maaken, overéenkomsig het groot en hoofdoogmerk des milden *Geevers* deezer edele en uitmuntende kunst, en zo veel in ons is, dezelve wederbrengen tot die ons haar zo rijklijk, en met zo milde hand geschonken heeft; dezelve voornaamlijk tot zijne eere bestedende: vergelijk onze

een-en-veertigste les, van den *Catechismus der Muzijk*, bladz. 223.

Eenigen geeven voor dat na den zondvloed de Muzijk, het eerste aan regelen zouden zijn gebonden geworden, door *Mercurius*, aan welke de uitvinding der lier ook wordt toegekend: zie *Lira*: dan anderen geeven daarvan de eer, aan *Amphion*; anderen aan *Apollo*; gelijk wederom eenigen aan *Olympus*; zo willen anderen, dat eenen *Cadmus*, dezelve het eerste in *Griekenland* heeft gebragt, vlugtende van den Koning van *Phenisiën*, met zig voerende eene zangeres *Hermiona* of *Harmonia* geheeten: waaruit volgt dat de *Muzijkkunst* ook aldaar regelmatig geoefend werd: dan, vermids de onzekere en veel van elkander verschillende gevoelens der Oude Schrijvers, kunnen wij daar niet dan na gissen: er is ook niet veel aan misbeurd; genoeg, dat wij die zekerlijk verschuldigd zijn aan groote mannen, die daarvoor regels uitgevonden hebben, welken nog van tijd tot tijd beschaafd worden.

Eindelijk, door den term *Musica*, wordt in eenen ruimen zin, ook wel eens in het Latijn, en in het Italiaansch verstaan, eene *Meesterese in de Muzijkkunst*, eene zangeres, zingster, of zangster; zijnde in het *Italiaansch*, eigenlijk het vrouwlijke van *Musico*: vergelijk dit, ten deezzen opzichte.

Verder is nog aantemerken, dat de *Muzijk* zig verdeelt, in *Vocaal* en *Instrumentaal*: en, de *Vocale* zig onderdeelt in *Choraal* en *Figuraal*; dan vermids wij hier onder daarvan nog nader zullen spreken, zullen wij dat daarvoor spaa- ren.

Men heeft verder, welke tot deeze term betrekking hebben en daar onder behooren, de volgende termen: als *Musica Antiqua*, in het Latijn; *Musica Antica*, in het Italiaansch; *Musique Antique* of *Ancienne*, in het Fransch; oude Muzijk: te weeten, de Muzijk der Ouden: volgens sommigen, wil men dit uitstrekken van Adam tot op Guido Aretinus: dan, volgens anderen, brengt men het maar van de tijden der oude Grieken, en oude Romeinen of Latijnen, tot op de elfde eeuw, omtrent het jaar 1024, toen Guido Aretinus de veelstemmige Muzijk, om met verscheidene partijen te zingen uitvond. *Musica Antiqua-Moderna*, in het Latijn; *Musica Antica Moderna*, in het Italiaansch; *Musique Antique-Moderne*, in het Fransch; het wil eigenlijk zeggen, oude nieuwerwetsche muzijk: dan, men verstaat er door, zekere staatige en ernsthaftige Muzijk in verscheidene par-

tijen zamengefeld, welke in zwing geweest is, van den tijd van Guido Aretinus tot omtrent het begin van de voorledene eeuw, *Musica Arithmetica* in het Latijn; *Musica Arithmetica*, in het Italiaansch; *Musique Arithmétique*, in het Fransch; rekenkundige Muziek: naamlijk; de redemaat welke de Intervallen, en de geluiden vergelijkt, met de overeenkomst die ze hebben met de getallen. *Musica Artificialis*, in het Latijn; *Musica Artificiale*, in het Italiaansch; *Musique Artificielle*, in het Fransch; kunstige Muziek: te weeten; welke volgens de regels der kunst is zamengefeld; of welke op Instrumenten die door de kunst zijn uitgevonden wordt uitgevoerd; maar wel voornaamlijk, zodanige Muziek welke iet bijzonders heeft, en waarin het kunstige het natuurlijke overtreft; welke kunstig is zamengefeld. *Musica Activa*, in het Latijn; *Musica Activa*, in het Italiaansch; *Musique Active*, in het Fransch; het wil zo veel te kennen geeven, als Muziek welke slechts bestaat in zingen of speelen, zonder zig eenigzins met de Theorie te bekommeren: want dees term wil eigenlijk zeggen, werkzaam, oefenbaar, 't geen in doen en werken bestaat. *Musica Canonica*, in het Latijn en Italiaansch; *Musique Canonique*, in het Fransch; regelmatige Muziek, welke volgens de regels der kunst is opgesteld, welke niet naar het gehoor, maar volgens de regels der compositie is ingericht, en waarvan redenen te geeven zijn: *Musica Celeste*, in het Italiaansch; *Musique Céleste*, in het Fransch; Hemelsche Muziek; of *Musica Divina*, in het Latijn en Italiaansch; *Musique Divine*, in het Fransch; Godlijke Muziek: hoedanig in den Hemel zal plaats hebben; ook in een' ruimen zin, Muziek welke uitstekend treffelijk is. *Musica Choralis*, in het Latijn; *Musique Chorale*; in het Fransch; Dans-muziek; welke eigenlijk verzeid is van zang. *Musica Choralis*, in het Latijn; *Musica Chorale*, of beter *Corale*, in het Italiaansch; *Musique Chorale*, in het Fransch; Koraal Muziek: te weeten, eene soort van Muziek welke enkelijk bestaat uit eenvoudige en eenerleie soort van nooten, zonder figuren, gelijk doorgaands in de kerken, of op het choor wordt gezongen; het zij dat dezelve door een of meerder stemmen uitgevoerd wordt: deeze soort van Muziek, hebben de Ouden geschreven op maar vier liniën; zijnde ook eertijds genoemd *Musica Piana*, waarvan hier onder nader zal gesproken worden, of *Canto Fermo*, waarvan op den term *Canto* gesproken is: kunnende men deezzen vergelijken; en, ook hierover nazien den term *Corale*

tot meerdere opheldering. *Musica Chromatica* in het Latijn, en Italiaansch; *Musique Chromatique*, in het Fransch; Chromatyke Muzijk, waarin veele Chromatyke Intervallen gevonden worden, welke uit het Chromatyke klankgeslacht is zamengesteld. *Musica Colorata*, in het Italiaansch; *Musique Colorée* in 't Fransch; geleverd: dat is; opgecierd Muzijk, dat veele figuren heeft; welke met veele figuren is verrijkt. *Musica Combinatoria*, in het Latijn; *Musique Combinée*, in het Fransch; het wil te kennen geeven, Muzijk welke aan de hand geeft, om de geluiden op allerhande mogelijke wijzen te schikken: dat is te zeggen, om ze te veranderen van plaatze en gedaante, en hoe men die op veele verschillende wijzen kan zamenstellen. *Musica Contemplativa*, in het Latijn en Italiaansch; *Musique Contemplative*, in het Fransch; beschouwende, bespiegelende Muzijk, welke alleenlijk in de beschouwing en bespiegeling bestaat; met één woord: Muzijkkunde. *Musica da Camera*, of *di Camera*, in het Italiaansch; *Musique de Chambre*, in het Fransch; Muzijk voor de kamer: te weeten; kamermuzijk, welke gecomponeerd is om in een kamer uitgevoerd te worden: ter onderscheidinge van *Musica da Capella*, of *di Capella*, in het Italiaansch; *Musique de Chapelle*, in het Fransch; Muzijk voor de kapel, om in eene kapelle uitgevoerd te worden, zamengesteld zijnde: en, *Musica da Chiesa*, of *di Chiesa*, in het Italiaansch; *Musique d'Eglise*, in het Fransch; Muzijk voor de kerk: naamlijk; kerkmuzijk, welke geschikt is, om in de kerk uitgevoerd te worden, daar voor zamengesteld zijnde: men wil dat de kerkmuzijk haaren eersten oorsprong genomen heeft, te Romen in de Pauslijke of Sixtinische Kapel, en aldaar tot het toppunt van volmaakt gebragt is: waarover men kan nazien, Burney's Dagboek, vertaald door Lustig, blad: 174. *Musica da Tavola*, in het Italiaansch; *Musique de Table*, in het Fransch; Muzijk voor de tafel: te weeten; welke over de tafel wordt uitgevoerd, het zij bij gastmaalen, of in vorstlijke hoven, of dergelijke plechtige gelegenheden. *Musica Dialectica*, in het Grieksch Latijn; *Musique Dialectique*, in het Fransch; rekenkunstige Muzijk: te weeten; welke zig bepaalt, bij dé uitrekening en verdeling der Intervallen, en Muzijkaale Commaas; welke leert, om die op eene wiskunstige wijze te verdeelen, en daarvan gegronde redenen te geeven, op het Monochordium getoest zijnde. *Musica Diatonica*, in het Grieksch Latijn en Italiaansch; *Musique Diatonique*, in het Fransch, het wil te kennen geeven, Muzijk die geene andere too-

nen oplevert, dan die tot het Diatonyke klankgeslacht behooren: dat is te zeggen; waarin geene dan heele en groote halve toonen gevonden wordt, welke de Natuur oplevert; wordende daarom ook wel genoemd *Musica Naturále*; waarvan wij hier onder zullen spreken. *Musica Didáctica*, in het Grieksch Latijn; *Musique Didactique*, in het Fransch; het wil eigenlijk zeggen, onderwijzende Muzijk; dan, men wil er door aanduiden, Muzijk welke handelt of zig uitstrekt over de afdeeling en eigenschappen der Intervallen: dat is; welke zig enkelijk bepaalt, bij de beoordeeling, over de hoeveelheid, Proportie of overeenkomst, en de bijzondere hoedanigheid der geluiden: het is genoegzaam hetzelfde, als *Musica Dialectica*, waarvan boven gesproken is. *Musica Dis Curæ est*, in het Latijn: het wil zeggen, den Goden gaat de Muzijk ter harte: men vindt dit wel eens tot een devis of zinspreuk, op eenig werk, of op een klavecimbel. *Musica Dramatica*, in het Latijn en Italiaansch; *Musique Dramatique*, in het Fransch; het beduidt Muzijk eigen aan het tooneel: te weeten; zekere soort van tooneel-muzijk; kunnende men hiermede vergelijken den term *Drama*, ter inderdere ophelderinge. *Musica Ecclesiastica*, in het Latijn en Italiaansch; *Musique Ecclesiastique*, in het Fransch; geestlijk Muzijk: te weeten; welke eigenlijk tot de kerk behoort, en in de kerk gezongen wordt; welke zamengefeld is, om in de kerk uitgevoerd te worden; in tegenstelling van opera, tooneel of kamermuzijk: het is hetzelfde als *Musica da Chiesa* waarvan wij boven gesproken hebben. *Musica Enarrativa*, in het Latijn; *Musique Narrative*, in het Fransch: het wil zeggen, verhaalende, vertellende Muzijk; ook verklaarende, uitleggende Muzijk: in het eerste geval, verstaat men door deezen term, hetzelfde welke door *Musica Recitativa* te kennen gegeven wordt: te weeten; eene Muzijk welke meer spreekende, verhaalende of vertellende wordt voorgedragen, dan wel eigenlijk zingende; kunnende men hiermede vergelijken den term *Recitativo*: in het tweede geval wil het in eenen ruimen zin hetzelfde te kennen geeven, welke door *Musica Enunciativa*, en *Musica Sinatoria*, betekend wordt: dan, vermits deeze termen onzes erachtens wel zo natuurlijk hiervoor zijn, zo verkiezen wij liever de verklaaring daarvoor te spaaren, en die aldaar te zoeken. *Musica Enharmonica*, in het Grieksch Latijn, en Italiaansch; wordende in het Italiaansch ook geschreyen, *Enarmonica*; *Musique Enharmonique*, in het

Fransch; het wil te kennen geeven, Muzijk waarin zeer veele Enharmonyke Intervallen gevonden wordt; welke is zamengesteld uit zeer veele geluiden die het Enharmonyke klankgeslacht oplevert: dat is te zeggen, kleine en kleinste halve toonen; waarin dubbelde kruisfen en mollen komen. *Musica Novemdiáles*, of beter *Novendiáles*, in het Latijn; het wil zo veel zeggen, als hedendaagsche Muziken; zijnde zekere gezangen, welken dien naam droegen, en onder de Romeinen bij de offerhanden voor eenen dooden, negen dagen na de begravenis, eertijds in gebruik geweest zijn; kunnende men den term Novemdiáles ter meerdere ophelderinge hier over nazien. *Musica Enunciativa*, in het Latijn; *Musique Enonciative* in het Fransch; verklaarende, uitleggende Muzijk; men verstaat er eigenlijk door de kunst in de Muzijk om alles wat voorkomt te kunnen uitleggen, verklaaren, en redenen van te geeven: het is genoegzaam hetzelfde als *Musica Theoretica*, waarvan wij hier onder zullen spreken. *Musica Explicativa*, in het Latijn: *Musique Explicative*, in het Fransch; het wil eigenlijk zeggen, uitleggende Muzijk: dan, men verstaat er door, de kunst in de Muzijk om van alles redenen te kunnen geeven, waarom het niet dus, maar zo gezet is: het is hetzelfde als *Musica Enunciativa*, waarvan wij zo even gesproken hebben. *Musica Figurata*, in het Latijn; *Musica Figurata* of *Figurale*, in het Italiaansch; *Musica Figurée*, in het Fransch; gefigureerde Muzijk, welke b'aaftlijk is opgeciert met veelerleie figuren en bonte nooten; bevattende nooten en toonen van gantsch verschillende waardij. *Musica Galliambica*, in het Latijn; *Musique Galliambique*, in het Fransch; het wil te kennen geeven, verwijfde Muzijk, waar niet veel bij is, welke plat en laf is. *Musica Harmonica*, in het Latijn, en Latijnsch Italiaansch; wordende in het Italiaansch ook *Armonica* geschreven; *Musique Harmonique*, in het Fransch; Muzijk of welluidenheid welke uit veelvuldige Harmonie bestaat: te weeten; Muzijk welke braaf in de Harmonie doorwrocht is: als bij voorbeeld, Corelli's overheerelike werken. *Musica Hypocrita*, in het Latijn; *Musica Hypocritica*, in het Italiaansch; *Musique Hypocritique*, in het Fransch; het wil eigenlijk zeggen, veinsachtige of geveinsde Muzijk; dan er wordt door verstaan, Muzijk welke bij de figuren bewegingen of gestalten der pantomimen gebezigd wordt. *Musica Historica*, in het Latijn, en Italiaansch; *Musique Historique*, in het Fransch; geschiedkundige Mu-

zijk: te weeten; Muzijkaale geschiedkunde; welke handelt over de opkomst, aanwas, en vordering der Muzijk, en al wat tot de Muzijkkunst behoort. *Musica Humana*, in het Latijn en Italiaansch; *Musique Humaine*, in het Fransch; menschelijke Muzijk; wordende ook wel eens genoemd *Musique des Hommes*, Muzijk der menschen: te weeten; welke door eene menschenstem wordt uitgevoerd: 't is hetzelfde, als *Musica Vocalis* waarvan wij hier onder nader zullen spreken. *Musica Hyporchematica*, in het Grieksch; *Musica Hiporchematica*, in het Grieksch Italiaansche; *Musique Hyporchématique*, in het Fransch; er wordt door verstaan, Muzijk welke eigen is aan balletten, en aan dansen. *Musica Imitativa*, in het Latijn, en Italiaansch; *Musique Imitative*, in het Fransch; nabootzende Muzijk; welke de Natuur nabootst, en als doet spreken en schildert; door zekere meesterlijke trekken, de hartsogten weetende te roeren, leiden, en regeeren, waarin de Ouden zeer ervaren waren. *Musica Instrumentalis*, in het Latijn; *Musica Instrumentale*, in het Italiaansch; *Musique Instrumentale*, in het Fransch; instrumentaale of werktuiglijke Muzijk, die gecomponeerd is voor, en uitgevoerd moet worden door, de speeltuigen; ter onderscheidinge van die, welke door de menschlijke stem moet uitgevoerd worden. *Musica Intellectiva*, in het Latijn; *Musica Intellectiva*, in het Italiaansch; *Musique Intellective*, in het Fransch; verstandlijke Muzijk: te weeten; welke door het vermogen der ziel, verstaan en begrepen wordt; welke het fijne en kunstige dat in de Muzijk is, doet kennen, verstaan, begrijpen, doorgronden, en verstandlijk beoordeelen. *Musica Lyrica*, in het Latijn; *Musica Lirica*, in het Italiaansch; *Musique Lyrique*, in het Fransch; Muzijk of maatgezag, welke voor de lier gebruikelijk is, en waarbij tevens gezongen wordt, eigen aan de oude Grieken en oude Latijnen, welke hunne gedichten op Muzijk gesteld zijnde, veeltijds op de lier zongen. *Musica Manierosa*, in het Italiaansch; *Musique Manierée*, in het Fransch: manierlijke Muzijk: men verstaat er eigenlijk door Muzijk, welke zekere bijzondere manier of wijze van doen vereischt, om wèl uitgevoerd te worden. *Musica Melismatica*, in het Latijn, en Italiaansch; aangenaam, lieflijk, melodieus maatgezag; wordende ook genoemd; *Musica Melodica*, in het Latijn, en Latijnsch Italiaansch; *Musique Mélodique*; in het Fransch; overeenstemmend Muzijk en maatgezag, welke fraai en treflijk is. *Musica Melopœtica*, in het

Grieksch Latijn; *Musique Melopoëtique*, in het Fransch: het is de kunst, om de geluiden wèl te schikken; en zodanig interichten, dat er eene aangename welvloeyende *Melodie*, wijze of Muzijk uit voorkome. *Musica Mensurata*, in het Latijn; *Musica Misurata*, in het Italiaansch; *Musique Mesurée*, in het Fransch; gemeetene, afgemeetene Muzijk of maatmuzik, welke op en naar de maat is gericht: te weeten; waarvan de maaten bekoorelijk afgedeeld en aangeteend zijn, en welks nooten en verdere tekenen uit van den anderen verschillende figuren bestaan: het is het tegengestelde van *Musica Piana*, en *Musica Corale*, welke uit eenerleie soort van nooten bestaan, en waarbij de maatstreepjens niet worden waargenomen. *Musica Metabolica*, in het Grieksch Latijn; *Musique Metabolique*, in het Fransch; het wil te kennen geven, een getransponeerd Muzijk of maatgezang, waarbij men van eenen toon die geene kruisfen of mollen aan de regels heeft, overgaat in eenen toon welke die aan de regels heeft. *Musica Merrica*, in het Grieksch Latijn: *Musique Métrique*, in het Fransch; het wil zo veel te kennen geven, als Muzijk welke afgemeten wordt; gelijk men er dan ook eigenlijk door verstaat, eenen zang, of Muzijk, die op een vers, of gedicht, gecomponeerd is, en waarbij men eene harmonieuse Cadans of welvloeyende stemvallingen gewaar wordt, welken volmaaktlijk met de woorden overeenstemmen. *Musica Mixta*, in het Latijn; *Musica Mista*, in het Italiaansch; *Musique Mixte*, in het Fransch; gemengde, vermengde Muzijk: men verstaat er eigenlijk door Muzijk welke uit vocaal en instrumentaal Muzijk bestaat: dat is; uit menschenstemmen gepaard met speeltuigen. *Musica Moderna*, in het Italiaansch; *Musique Moderne*, in het Fransch; nieuwerwetfche of hedendaagfche Muzijk of Maatgezang; wordende er eigenlijk door verstaan, Muzijk welke naar den hedendaagfchen smaak gecomponeerd is: men kan de Muzijkaale Tijdrekening verdeelen in zeven voornaame hoofddeelen, waarin de Muzijkkunst eene merkelyke verandering en verbetering heeft ondergaan: als, eerst van Adam tot op de oude Grieken; ten tijde van Pythagoras: ten tweeden, van Pythagoras tot op de oude Latijnen, ten tijde van Ambrosius, Aartsbischof van Milaan: ten derden, van Bischof Ambrosius, tot op Paus Gregorius Magnus: ten vierden, van Paus Gregorius Magnus tot op Guido Aretinus: ten vijftenden, van Guido Aretinus, tot op Jean de Muris: ten zesden, van Jean de Muris tot op het begin van de voorlede-

ne eeuw: en eindelijk ten zevenden, van dien tijd tot op den onzen of tegenwoordigen tijd, waarin de Muzijkkunst tot dien trap van volkomenheid schijnt geftegen te zijn, dat men met grond kan oordeelen, dat er weinig meer aan te verbeteren valt, en dus tot de aardfche volmaaktheid geklommen is. *Musica Modulatoria*, in het Latijn; *Musique Moduloire*, in het Fransch: Muzijk welke leert om wèl te Moduleeren, en waarbij eene gefchikte en geregelde Modulatïe is in acht genomen, welke zodanig is ingericht, dat dezelve den weg om wèl te Moduleeren, en van den eenen toon in den anderen gefchikt en regelmaatig te komen, aanwijst: zie den weg hiertoe aangewezen, in onze zeven-en-twintigfte en agt-en-twintigfte lesfen van den Catechismus der Muzijk, en vooral Plaat 16. van de agt-en-twintigfte les. *Musica Mondana*, in het Italiaansch; *Musique Mondaine*, in het Fransch; wereldfche Muzijk of maatgezang; zijnde in de eerfte plaats, de Harmonie en overeenstemming van alle de deelen van het gantsche heelaal; en in de tweede plaats, eene Muzijk, welke geene Geestlijke stoffen tot onderwerp heeft, of die tot geene geestlijke oefeningen gebezigt wordt; zijnde het tegengestelde van *Musica Spirituale*, geestlijk Muzijk, waarvan wij hieronder zullen fpreken: sommigen willen er ook door verstaan hebben, de Harmonie of overéénstemming, welke het Opperwezen in de Natuur ingeplant heeft, en welke zo zichtbaar in alle bezielde en onbezielde wezens doorstraalt: als bij voorbeeld in de bezielde; de Menschen, de Vogelen, enz.: welke de werktuigen ter voordbren- ging van die Harmonie zo wonderbaar zijn ingefchapen, en met zig omvoeren: in de onbezielde; waarvan ons de Horens en Trompetten ten bewijze zijn, welken niet alleenlijk de toonen der Diatonyke of Natuurlyke Schaa- le in zig hebben liggen; maar zelfs het volmaaktste Ac- coord, welke bij de Muzijk gevonden wordt: te weeten; de $\frac{2}{3}$, en welken volftrekt geene andere toonen kunnen opleveren, dan die welke door den Schepper daarin gelegd zijn, of zij moeten door kunst des speelaars met veele moeite en omzichtigheid gemaakt worden: vergelijk onze tiende les van den Catechismus der Muzijk, bladz. 33 en 34, en onze zes-en-twintigfte les, bladz. 115 en 116, Plaat 15. *Musica Moralis*, in het Latijn; *Musique Mo- rale*, in het Italiaansch; *Musique Morale*, in het Fransch; zedelijke Muzijk; welke zedelesfen tot onderwerp heeft:

hoedanig de Ouden bezigden om de jeugd goede zeden in-
 tescherpen, hun van jongs af daarin onderwijzende; hun-
 ne wetten op Muzijk brengende, om dezelve daardoor te
 beter de jeugd in te prenten, en tot deugden opteleiden.
Musica Muta, in het Latijn, en Italiaansch; *Musique Muet-*
te of *Mute*, in het Fransch; stomme Muzijk, hoedanig
 wel bij de *Pantomimen* plaats heeft: slechts die door ge-
 baarden vertoonende; even als of er Muzijk gespeeld
 wierde. *Musica Naturalis*, in het Latijn; *Musica Naturale*,
 in het Italiaansch; *Musique Naturelle*, in het Fransch; Na-
 tuurlijke Muzijk: dees term wordt in verscheidene be-
 trekkingen gebezigd: als eerst, wanneer een Muzijk uit-
 gevoerd wordt door het volmaaktste instrument, welke
 de Schepper in de Natuur geplaatst heeft: naamlijk; de
 mensche stem, zonder dat er speeltuigen, (welke eigenlijk
 door de kunst en het menschlijk vernuft gemaakt en
 verzonnen zijn,) bij gevonden worden; zijnde het tegenge-
 stelde van *Musica Artificiale*, kunstige Muzijk, welke volgens,
 of door de kunst gemaakt wordt: ten tweeden, als de
 Muzijk zodanig is gecomponeerd of zamengesteld, dat zij
 gemaklijk is, natuurlijk, en zonder vreemde of gezochte
 passages: ten derden, wanneer die gaat over de Diatonyke
 of Natuurlijke Schaale, met uitsluiting van het Chromaty-
 ke en Enharmonyke klankgeslacht, en zig alleenlijk maar
 bepaalt bij het Diatonyke of Natuurlijke klankgeslacht. *Mu-*
sica Odica, in het Grieksch Latijn; *Musique Odique*, in het
 Fransch; Liedmuzijk: daar wordt eigenlijk door verstaan,
 Muzijk zamengesteld op zekere Verlen, Oden of Liederen
 genaamd, en welke eertijds zodanig werden ingericht, dat
 er naar konde gedanst worden. *Musica Oratoria*, in het
 Latijn, en Italiaansch; *Musique Oratoire*, in het Fransch;
 redevoerende Muzijk: te weten: welke tot een redenaar
 of redevoering behoort; zijnde het zelfde als *Musica Re-*
citativa: dan, eigenlijk verstaat men er door, Muzijk die
 aan een Oratorium behoort, en daarin gezongen, en ge-
 speeld wordt; waarin ook redevoeringen die op Muzijk
 gezet zijn, voorkomen. *Musica Organica*, in het Latijn;
Musique Organique, in het Fransch; werktuiglijke Muzijk:
 naamlijk; welke door de speeltuigen wordt uitgevoerd: in
 eenen ruimen zin, wordt er ook wel eens door verstaan,
 Muzijk welke door menschenstemmen wordt uitgevoerd,
 omdat de mensch ook een zeker werktuig in zig heeft,
 waarmede hij de geluiden voordbrengt, dat men Organe
 noemt: wordende anderszins gemeenlijker genoemd, Mu-

fica Vocalls; waarvan wij hier onder zullen spreken. *Musica Patetica*, of *Pathetica*, in het Italiaansch; *Musique Pathetique*, in het Fransch; hartbeweegende Muzijk, zielroerende Muzijk: te weeten; welke het hart raakt, en de ziel aandoet: een maatgezag welke de hartstochten gaande maakt. *Musica Physica*, in het Latijn; *Musica Fisica*, in het Italiaansch, *Musique Physique*, in het Fransch; natuurkundige Muzijk: te weeten; welke op de natuurkunde gegrond is, en die ons de Natuur aan de hand geeft; kunnende men hiermede vergelijken *Musica Naturale*, waarvan wij hier boven gesproken hebben. *Musica Piana*; in het Italiaansch; *Musique Plaine*, in het Fransch; gelijk, effen Muzijk of maatgezag; welke uit gelijk in waarde doende nooten bestaat; zijnde hetzelfde als *Musica Corale*, waarvan wij boven gesproken hebben. *Musica Poëtica*, in het Latijn en Italiaansch; *Musique Poëtique*, in het Fransch; Dichtkundige, of Dichtkunstige, Poëtische Muzijk of maatgezag: men verstaat er eigenlijk door, in eenen ruimen zin, de kunst om een gefehikte en wèl geregelde Muzijk, optestellen, zodanig dat er eene Melodie uit voorkome, en de klanken den een na den anderen te schikken, met Dis- en Con-sonanten: dan in eenen meer eigenlijken zin, is het eene Melodie, welke is gepaard met Poëtische woorden, of woorden welke op Poëzij gebragt zijn, zamentestellen; het welke eigenlijk de Muzijkaale Compositie is van zangmuzijk. *Musica Politica*, in het Latijn, en Italiaansch; *Musique Politique*, in 't Fransch; staatkundige Muzijk; waarvan de Oudea zo meesterlijk wisten gebruik te maaken, met de Muzijkkunst te doen dienen, om hunne wetten en ordonnantiën, op Muzijk gebragt zijnde, den volken aangenaam te maaken en intescherpen; gelijk ons geachte Schrijvers verhaalen, dat bij de oude Grieken eertijds alle hunne zo Heilige als menschlijke wetten, vermaningen tot de deugd, al wat hunne Godheden en helden betref, de daaden en levensgevallen van doorluchtige perfoonen, enz, geschreven waren in verzen, en openlijk gezongen werden door geheele chooren, onder het geluid der speeltuigen; als geen gepaster middel kunnende bedenken, om in de harten der menschen de liefde tot de deugd, goede zeden, enz, te graveeren, en interpreteren; leerende hun de ondervinding, dat waar de Muzijkkunst verzuimd werd, geene plaatsen gevonden werden, waar grootere misdaden gepleegd werden dan daar, en die volken alle andere in wreedheden en ongebonden-

heid te boven gingen : waarom dan ook Plato de Muzijk-kunst zo heilig en ongeschonden wilde bewaard hebben, en geene veranderingen daarin gedoogende ; als zulks aanmerkende, als eene inbreuk op de gesteldheid des staats. *Musica Pratica*, of *Prattica*, in het Italiaansch ; *Musique Pratique*, in het Fransch ; Muzijk of Maatgezag, welke enkelijk in het doen en werken bestaat, en het geene door de oefening verkregen wordt, welke maar bestaat in het speelen, zonder de Theorie : door *Musica Pratica* wordt ook verstaan, eene vrouw, welke zingt of speelt, zonder verdere kennis van de regels der Muzijkkunst te hebben : want *Musica* is het vrouwlijke van *Musico*, dat een *Musicus* betekent. *Musica Profodica*, in het Grieksch Latijn, en Italiaansch ; *Musique Profodique*, in het Fransch ; Muzijk of Maatgezag, waarvan de woorden in profa, onrijm, of ondicht zijn ; gelijk bij voorbeeld zekere lofzangen, die in de Roomsche Kerk, in Latijnsche verzen gezongen worden. *Musica Pythagorica*, in het Latijn ; *Musica Pithagorica*, in het Italiaansch ; *Musique Pythagorique*, in het Fransch ; Pythagoryke Muzijk, wordende er door in de eerste plaats verstaan, die Muzijk, welke naar Pythagoras voorgeeven, de zeven Planeten door een overeenstemmend gezang (*Concentum*) met elkander maaken zullen : en de tweede plaats, Muzijk welke op de Regels van den Filosoof Pythagoras gegrond is. *Musica Recitativa*, in het Italiaansch, *Musique Recitative*, in het Fransch ; Muzijk welke meer spreekende dan zingende voorgedragen wordt ; bekend onder den term van Muzijkaalen spreektrant, eigen zijnde aan het tooneel : bij deeze soort van Muzijk, is men aan geene maathouding gebonden ; wordende hierbij eene vrijheid genomen om daarvan af te wijken naar goeddunken. *Musica Rhythmica*, in het Latijn ; *Musique Rhythmique*, in het Fransch ; het is volgens sommigen de Harmonie of de Cadans der woorden, welke het Profa uitmaakt, of wel, het is een zang zamengesteld op Profa : dan, vermits *Rhythmica* ook wil zeggen, rijmend, op elkander slaande, willen wij dit liever brengen, tot *Musica Profodica*, waarvan hier boven gesproken is, en door *Musica Rhythmica* verstaan, de kunst welke handelt van de gezamenlijke klanken ten opzichte van den tijd, de lange en korte maten, de snel- en langzaamheid der zelve, wegens het *Mouvement* of beweging. *Musica Rhythmopæia*, in het Grieksch Latijn ; *Musique Rhythmopée*, in het Fransch ; Muzijk of Maatgezag bestaande uit eene zamenvoeging en mengeling

van klanken, in onderscheidene lange en korte toonen en woorden, welke voornaamlijk betrekking heeft op de Poëzij, of het rijm. *Musica Scenica*, in het Latijn, en Italiaansch; *Musique Scénique*, in het Fransch; Tooneel-muzijk, die tot het tooneel behoort. *Musica Signatoria*, in het Latijn; het wil te kennen geeven, de Muzijkaale tekenkunde: dat is te zeggen, de kunst of kennis der Muzijkaale tekens; als die der nooten, figuren, pauzen, sleutels, enz.; met één woord, de kennis van alle de tekens die bij de Muzijk voorkomen. *Musica Speculativa*, in het Latijn; *Musica Speculativa*, in het Italiaansch; *Musique Spéculative*, in het Fransch; beschouwende, bespiegelende Muzijk; te weeten; welke maar alleenlijk in de beschouwing, en bespiegeling bestaat, zonder zig verder met de practijk of uitvoering te bemoejen: het is 't zelfde als *Musica Contemplativa* waarvan boven gesproken is; en *Musica Theoretica* waarvan wij hier onder nog moeten spreken. *Musica Spiritualis*, in het Latijn; *Musica Spirituale*, in het Italiaansch; *Musique Spirituelle*, in het Fransch; geestlijke Muzijk, welke geestlijke stoffen tot onderwerp heeft, of welke tot geestlijke oefeningen gebezigd wordt. *Musica Sublime*, in het Italiaansch; *Musique Sublime*, in het Fransch; verhevene, treffelijke, voortreffelijke, uitnemende Muzijk of maatgezang, die iet meer dan gewoonlijks heeft. *Musica Symphonialis*, in het Latijn; *Musica Symphoniale*, *Simfoniale*, eigenlijk *Sinfoniale*, in het Italiaansch; *Musique Symphoniale*, in het Fransch; Sinfoniaale Muzijk; welke in den trant of smaak eener Sinfonie is zamengesteld; zijnde eene Muzijk uit veele partijen bestaande, die met elkander overéénstemmen. *Musica Terrestris*, in het Latijn; *Musica Terrestre*, in het Italiaansch; *Musique Terrestre*, in het Fransch; aardse Muzijk, hoedanig door het Schepzel op deeze beneden-wereld gebezigd wordt; in tegenstelling van *Musica Celeste*, hemelsche Muzijk. *Musica Theatralis*, in het Latijn; *Musica Theatrale*, of beter *Teatrale*, in het Italiaansch; *Musique Théâtrale*, in het Fransch; Tooneel-muzijk; die voor het tooneel geschikt is, die eigen aan het tooneel is, die aan het tooneel behoort. *Musica Theoretica*, in het Grieksch-Latijn; *Musica Théorica*, of *Tèorica*, in het Italiaansch; *Musique Théorique*, in het Fransch; het wil te kennen geeven de Muzijkkunde, eene kennis der Muzijkkunst, welke alleenlijk maar in de wetenschap zonder de bewerking of uitvoering bestaat: het is 't zelfde, als *Musica Contem-*

pla.

plativa, en Musica Speculativa, waarvan hier boven gesproken is: Door den term Musica Teórica wordt in het Italiaansch ook verstaan, eene vrouw, die de theorie der Muzijk verstaat, en zig daarop toelegt; zijnde het vrouwelijke van Musica Teórico waarvan wij onder zullen spreken. *Musica Tragica*, in het Latijn, en Italiaansch; *Musique Tragique*, in het Fransch: muzijk welke voor een treurspel is dienende; en des dat iet treurigs over zig heeft. *Musica Usualis*, in het Latijn; *Musica Usuale*, in het Italiaansch; *Musique Usuelle*, in het Fransch; gebruikelijke Muzijk, die tot het algemeen gebruik is geschikt, dat voor den gemeenen man bruikbaar is, uitgevoerd, en gezongen kan worden: als bij voorbeeld, de gemeene liedjens, die naar het gehoor geleerd en gezongen worden; het choraal of Gregoriaansch gezang, enz. *Musica Vocalis*, in het Latijn; *Musica Vocale*, in 't Italiaansch; *Musique Vocale*, in het Fransch; Vocaal Muzijk: dat is; muzijk of maatgezang die uit stemmen bestaat, die al zingende wordt uitgevoerd, waarbij geene Speeltuigen gebezigt worden; maar welke alleenlijk door menschenstemmen gezongen wordt, *Musica Vivere*, in het Latijn; sommigen vertaalen dit (alhoewel in eenen ruimen zin:) „ vrolijk en vergenoegd, maar tevens eerbaar „ en welgeregeld leven.”

MUSICALE, (*Italiaansch*;) zijnde van het onzijdige geslacht, manlijk en vrouwlijk: in het Fransch, *Musical*; en in het vrouwlijke, *Musicale*; het wil zeggen, dat volgens de regels der Muzijkkunst is, aan de Muzijkkunst behoorende: muzijkkunstig, muzijkkundig, enz.; zo zegt men, bij voorbeeld, in het Italiaansch, *Instrumento Musicale*, Muzijkaal Speeltuig. *Dramma Musicale*, een gezongen, of in muzijk gesteld Schouw- of Tooneel-spel. *Nota Musicale*, muzijkaale noot: te weeten; muzijknoot: in het Fransch, *Livre Musical*, muzijkaal boek. *Regle Musicale*, muzikaale regel, inzetting of wet. *Musical* is ook Engelsch, en wil hetzelfde zeggen als in het Fransch: zo zegt men a *Musical Instrument*: een muzijkinstrument, een Speeltuig: zo heeft men ook in het Italiaansch, *Musicalmente*; in het Fransch, *Musicalement*; muzijkkunstiglijk, Muzijkkundiglijk, op een Muzijkaale wijze; naar de Zang- of Speel-kunst Muzijkaalijk ingericht zijnde; naar de regels der muzijkkunst, enz.

MUSICASTRI. (*Italiaansch*;) Dees term komt eigenlijk van de Latijnsche woorden *Musa*, een Zanggodin, en *Castro*, lubben: gelijk men er dan ook door verstaat, *Castraaten*;

wordende gemeenlijker genoemd *Castrati*: zie, des verder,
 CASTRATO.

MUSICUS. (*Latijn.*) In het vrouwlijke. *Musica*; in het Italiaansch, *Musico*, in het vrouwlijke *Musica*; in het Fransch, *Musiciere*, in het vrouwlijke, *Musicienne*; in het Engelsch, *Musician*, in het vrouwlijke, ook *Musician*: het wil met ronde woorden, zeggen, *Muzikant*: dan, daar deeze naam thans merklijk aan het daalen, en eenigzins in verachting gekomen is, ziet menig een zig niet gaarne hiermede bestempeld; willende liever dien toepassen op zulken, welken in kroegen en herbergen de eële *Muzijkkunst* onteeren; een speelman: doch waarom zig over deezen naam, die in vroegere tijden tot eer verstrekte, nu in onze dagen geschaamd? een generaal word ook wel eens een braaf soldaat genoemd.

In vroegere tijden werd om een bekwaam *Muzikant* te zijn, meer vereischt, dan naar enkelijk te kunnen zingen of speelen: neen, die met deezen naam wilden pronken, moesten ook tevens *Philosophen*, *Orateurs*, *Poëten* of *Dichters*, en *Componisten* van den eersten rang zijn; troetende vooral wel onderleid weezen, en kennis hebben, in, en van de menschlijke hartstochten: hunne studie gemaakt hebbende van de Natuurkunde: en die daarmede niet begaafd was, of ergene kennis van had, enkelijk maar hunne Kunst bestaande, in te kunnen zingen of speelen, weigerde men den eernaam van *Muzikant*: en, om dezelve van elkander te onderscheiden, waren die te kennen, aan de waarde der ringen, welken zij aan de vingers droegen, of wel die aan hunne kleeders draagende, even als nu de medailles: dan, het spreekwoord zegt: *als het getij verandert, verzet men de baakens*, en, hiermede zal het ook zo gelegen weezen: laat men dan een bekwaam *Muzijkkunstenaar*, nu liever noemen, *Musicus*; en den thans schandvlekkig gewordenen naam van *Muzikant*, op de kroegspeelers toepassen, en daaraan tocëigenen.

De alleroudste *Muzijkoesenaaren*, die ons uit de Oudheid bekend zijn geworden, zijn eerst *Adam* welke denklijk het eerste van het menschdom zal gezongen hebben; waar op, als de merkwaardigste, gevolgd is, *Jubal*, als staande *Gen. IV. vs. 21* bekend, voor de vader van allen die *Harpen* of *Orgelen* handelden; de *Muzijkkunst* is engetwijfeld van *Nôch* of iemand zijner zoonen, die met hem in de *Arke* gegaan zijn, bewaard, en zo na den Zondvloed, aan het nakomende geslacht overgeleverd: men acht het zeer

waarschijnlijk, dat *Canaän* daarop afgericht uit onderwijs van zijne vaderen, magtig is geweest, daarvan iet merkwaardigs te overhandigen: de eersten waarvan ons verders buiten de Heilige Schrift melding wordt gemaakt, zijn *Apollo*, en *Amphion*, een zoon van *Jupiter* en *Antiope*: men houdt, volgens het meest algemeen gevoelen, de laatstgenoemde, voor de eerste geweest te zijn, die de *Muzijkkunst* overbragt in *Griekenland*, en de eerste uitvinder van de *Lier*: dan, anderen zijn van oordeel, dat na den Zondvloed de *Muzijkkunst* het eerste aan regelen zouden zijn gebonden geworden, door *Merkurius*, aan welke de uitvinding der *Lier* ook wordt toegekend: anderen wederom geeven daarvan de eer aan *Orpheus*; willende dat die het eerste de *Muzijkkunst* in *Griekenland* zoude gebragt hebben; ook tevens de uitvinder der *Lier* zijnde: zoo willen wederom eenigen dat eigenlijk, eenen *Cadmus* de *Muzijkkunst* het eerste in *Griekenland* zoude overgebragt hebben, vlugtende van den Koning van *Pheniciën*, met zig voerende eene Zangeresse, *Hermiona* of *Harmonia* geheten: de Ouden hadden eigenlijk verscheidene soorten van *Lieren*, *Harpen*, *Cithers*, enz.; wordende door de oude Dichters, dezelve dikwijls niet genoeg onderscheiden, die zonder onderscheid onder elkander hutzelende; waarvan denkelijk deeze verwarrende berichten gereezen zijn: waarschijnlijk hebben zij van tijd tot tijd, den eenen voor den anderen na, dezelve met hunne *Lieren*, *Harpen*, *Cithers*, enz., en de bijzondere behandeling daarvan, in *Griekenland* overgebragt: zo als het ons toefchijnt is *Canaän*, de zoon van *Cham*, en *Merkurius*, welken eenigen ook houden voor *Hermes Trismegistus*, geheimraad van den *Egyptischen* Koning *Osiris*, één en dezelfde: want, men wil dat *Isis* de vrouw van den Koning *Osiris*, de *Muzijkkunst* geleerd heeft van *Hermes*, die bij de Romeinen eigenlijk *Merkurius* geheten werd; hebbende deeze Koningin *Isis*, de *Muzijkkunst* het eerste in *Egypten* alom ingevoerd, daartoe denkelyk aangezet door haaren leermeester, *Merkurius*, *Hermes*, of *Canaän*, die na den zondvloed de *Muzijkkunst*, geloofd worat te hebben voordgezet: zo moet men ook *Apollo* houden, voor niemand anders, dan voor den *Egyptischen* Koning *Osiris*: want bij de *Grieken* werd die eigenlijk *Apollo* genoemd; zijnde ook tevens bekend, dat de Koning *Osiris*, en de Koningin, zijne vrouw, *Isis*, de *Muzijkkunst* zeer bevoorderlyk waren; hebbende verscheidene speeltuigen uitgevonden: ook zegt

men, dat *Merkurius*, na zijne *Lier* vervaardigd te hebben, die hij uitgevonden had, aan *Apollo*, dat is; *Ofris*, aan wiens hof hij was, vereerd zoude hebben: vergelijk VAN TIL, *Dicht- Zang- en Speel-kunst*, bladz. 77, 78, 111, en 166; en verder, ISIS en MERKURIUS.

Hunne opvolgers in de Kunst waren, *Amphion*, *Chiron*, de halfgod, *Demodocus*, *Olympus*, en *Orpheus*: waarop gevolgd zijn *Chrysothemus van Lintus*, *Cadmus*, *Phrynis van Mitylenen*, *Corebus*, *Hyagnus*, *Phenicius Terpander*, welke laatste, die een tijdgenoot van *Lycurgus* was, en deszelfs wetten in *Muzijk* stelde, dien van semmigen de eerste instelling van *Muzijkwijzen*, en mede van de *Lier* wordt toegewezen; zijnde het echter zeer waarschijnlijk dat de *Muzijkwijzen* lang vóór hem zijn bekend geweest: want men eigenlijk van geen ander *Muzijk* in die tijden wist, dan die zamen gezongen en gespeeld werd; zijnde mogelijk de eerste geweest welke de wetten op *Muzijk* gebragt heeft. *Timotheus van Mileten*, *Lychanon van Samos*, *Simonides*, *Pythagoras*, *Theophrastus*, *Hysieus*, *Menalippidus*, *Aristoxenus*, *Thales*, en *Tnamiris*, die gezegd wordt het eerste de *Muzijk* van het zingen te hebben afgescheiden; deez waren groote *Muzijkkenners* vóór de tijden van *Homerus*: laateren waren *Lafus*, *Hermionensis*, *Melnypidus*, *Phyloxenus*, *Phrynis*, *Epigonius*, *Lyfander*, *Simmicus*, en *Diodorus*, die allen groote verbeteraars van de *Muzijkkunst* zijn geweest. *Lafus* wordt gezegd de eerste *Auteur* geweest te zijn, die over de *Muzijkkunst* schreef; hij leefde ten tijde van *Darius Hystaspes*: verder verzon *Epigonius* een speeltuig met veertig snaaren, *Epigonium* genaamd, naar zijn naam. *Simmicus* was insgelijks de uitvinder van een met vijf-en-dertig snaaren, dat men na hem *Simmicum* heette. *Diodorus* verbeterde de *Tibia* of sluit met bijvoeging van nieuwe gaten: en, *Timotheus*, de *Lier*, door er eene snaar meer optezetten: leidende de *Lacedemoniensers* hem deswegens eene boete op, dit als eene misdaad, en inbreuk op hunne *Muzijk* beschouwende, waarin zij geene verandering wilden gedoogen, zulks zeer nadeelig en schadelijk achtende: hierop zijn gevolgd *Ambrosius*, Aartsbisshop van *Milaan*, welke de eerste was die regels aan de hand gaf voor het kerkgezag onder de Christenen. *Boëthius*, een *Romeinsch* edelman, welke veele *Grieksche* *Schriften* in de *Latijnsche* *Taal* heeft overgezet, de *Muzijk* onder de *Romeinen* hierdoor zeer voordplantende. Paus *Gregorius*, welke niet alleenlijk het *Muzijkaale* *Systema* zeer verbeterde, maar ook het *Am-*

Profiaans gezang, welk men daar³ naar na zijnen naam, het *Gregoriaansche gezang* genoemd heeft: den Monnik *Damas-cenus*, welke met nieuwe Muzijkaale tekens en bewoordingen opdaagde; dan, hij maakte hiermede weinig opgang. *Beda*, die zo door mondling onderwijs, als met geschriften, de *Muzijk* in *Engeland* zocht uittebreiden. *Dunstan*, een Monnik, en naderhand *Bisfchop* van *Can-terbury*, welke in het jaar 940 de eerste bekende vierstemmige *Compositie* te voorschijn bragt; wordende uit dien hoofde voor den uitvinder van de veelstemmige *Harmonie* gehouden; hebbende ten minsten daarin haare geboorte gevonden: de Monnik *Guido Aretinus*, die niet alleenlijk het bekende *Ut, Re, Mi*, enz. bedacht, maar buiten dat zeer ter bevordaring van de *Muzijkkunst* werkte: als hebbende onder anderen, de *B-mol* ingevoerd; onzen *Muzijk-balk* bedacht; hebbende den eersten grond gelegd tot het uitvinden der *Muzijknoten*; ook in navolging van *Dunstan*, doch denkkelijk zeer verbeterd, opdaagende met eene veelstemmige *Harmonie*: men schrijft hem ook toe de uitvinder te zijn, van het *Contrapunt*, en van het *Klavécimbel*: na hem heeft *Jean de Muris*, Kanunnik en Doctör van de *Sorbonne* te *Parys*, de *Muzijknoten* ingevoerd; zijnde die van *Guido Aretinus* maar alleenlijk punten, welke hij veranderde in nooten: *Ericius Puteanus*, een Nederlander van geboorte, welke bij de *Schaale* van *Guido Aretinus*, die maar zes *Syllaben* had voor zeven klanken, eene zevende voegde, die noemende *Bi*, welke naderhand door eene *Le Maire*, in *Si* veranderd is. Hoe veele vorderingen de *Muzijkkunst* tot hiertoe gemaakt hadde, stelt men echter, dat na alles wat er over de *Muzijkkunst* geschreven was, dezelve nog niet tot eenige voldoende geschiktheid was geraakt, dan tot op het einde van de voorledene eeuw, wanneer de groote *Purcel*, en *Corelli*, de wereld verplichtten, met hunne sierlijk een *Harmonische Compositien*: toen wil men dat de *Muzijk* eerst krachtig begon toeteneemen, en verscheidene verbeteringen te ondergaan, door eene menigte andere groote vernuften, welken, zo door geschriften over de regels der kunst uitgegeeven, als door treffelijker *Compositien* waarbij de *Muzijk* geest en leeven begon te krijgen, en uitmuntender uitvoering, in alle Landen van *Europa*, welke eertijds aan *Italiën* als gebonden was, zeer behulpzaam waren: onder deezen muntten uit, eenen *Mattheson*, in *Duitschland*; *De Brosfard*, *Rameau*, *Rousseau*, *Sauveur*, in *Frankrijk*; *Blankenburg*,

Lustig, de *Muzijkonderwijzer*, (en onze, wij die groote mannen van verre nagevolgd hebbende, zo wij hoopen niet geheel onnutte *Catechismus der Muzijk*,) in Nederland: welken ailen voortreffelijk over de *Muzijkkunst* geschreven hebben: hebbende in meesterlijke en voortreffelijke *Composities* welken mij bekend zijn, na *Corelli* uitgemunt, eenen *Geminiani*, *Tartini*, *Pergolesi*, *Rosetti*, *Pellegrino*, in Italiën: eenen *Lulli*, *Couperin*, *Clerambaut*, *Rameau*, *Gretry*, in Frankrijk: eenen *Handel*, *Gladwin*, *Stanley*, in Engeland: eenen *Bach*, *Graun*, *Haffe*, *Haydn*, *Pleyel*, *Stamits*, *Wagenzeil*, in Duitschland. *Van den Bosch*, *van Eem*, *Fisfcher*, *Graaf*, *Just*, *Ruppe*, *Tours*, in Nederland, welken wij ook in deezen van verre gevolgd hebben.

De *Muzijkkunst* schijnt door de vlijt van bovengemelde Meesters, thans in onze dagen, tot den hoogsten trap van volmaaktheid gestegen te zijn: onder zodanige wiskunstige regels gebragt zijnde, dat de genen die daarin geoefend zijn, zullen moeten bekennen, dat daarbij niets bij toeval plaats heeft; maar dat van alles, van het minste tot het toppunt der kunst, wiskunstige redenen te geven is.

Vorders onderscheidt men de *Muzijkcofenaaren*, naar het Speeltuig welk zij behandelen: zo heeft men *Musico d'Arco*, een *Musico* die op gestreeken snaarspeeltuigen, welke door eenen strijkstok geregeerd moeten worden, speelt en die behandelt: *Musico di Alto*, een *Altspeeler*, een die op de *Altviool* speelt, een *Altist*. *Musico di Basfo*, een *Baslist*, een die op de *bas* speelt, een *baspeelder*. *Musico di Camera*, *kamer-musico*; het zij een *Zanger*, het zij een die op het een of ander *Instrument* speelt: hoedanig de *Vorsten* onderhouden, om in hunne kamers of zaalen te *musiceeren*. *Musico di Cembalo*, een *klavierist*, een die op het *klavecimbel* speelt, een *klavierpeeler*. *Musico di Clarino*, een *Trompetpeeler*, een die op het *Trompet* speelt, en dat behandelt. *Musico di Corno*, een die op den *Hoorn* speelt, een die den *Hoorn* blaast, een *Hoornspeeler*. *Musico di Flauto*, een *Fluitenist*, een *Fluitspeelder*, een die op de *fluit* speelt. *Musico di Violino*, een *Violinist*, een die op de *Viool* speelt, een *Vioolspeeler*, zo noemt men ook *Musico Pratico*, eenen die enkelijk maa, zonder *ervaren* te zijn in de regels der kunst, de *Muzijkstukken* speelt en uitvoert, zonder verdere kennis der *Muzijkkunst* te hebben: daarentegen noemt men *Musico Teorico* of *Theorico*, eenen welke de *Theorie* der kunst

verstaat, een *Theoreticus*, die van zijn doen weet redenen te geeven.

Verder wordt door *Musico* ook wel eens verstaan een *Castraat*, en door *Muschi*, *Castraaten*.

MUSIQUE. (*Fransch.*) Zie en alle termen die hierop vallen, als *Musique Active*, *Musique Antique*, *Musique Arithmétique*, enz. verklaard op het Italiaansch, bij *MUSICA*.

MUSURGIA. (*Grieksch Latijn.*) Men verstaat er door het Muzijk dat door den *Musurgus* gebezigd wordt; en, door *Musurgus*, een zanger, een speeler op eenig instrument of speeltuig, die tevens ook een *Componist* is, en des een ervaren *Musicus*: vergelijk de voorreden van dit Werk, en die van den *Catechismus* der Muzijk.

MUTAR REGISTRO. (*Italiaansch.*) Het *Register* verandere op het *Orgel*, *Klavescimbel*, *Piano Forte*, enz: zie verde REGISTRARE.

MUTAZIÓNE, of MUTATIÓNE. (*Italiaansch.*) In het Grieksch, *Μεταβολή*, *Metabolé*; in 't Latijn, *Mutatio*: in 't Fransch, *Mutation*; wordende daarin ook genaamd *Muance*: het wil zeggen verandering, verwisfeling: te weten; der toonen, klanken, of geluiden: in dien tijd, dat men zig bediende van de *Gamme* of *Schaale* van *Guido Aretinus*, welke voor de zeven nooten, maar zes benamingen had, noemde men zodanig, die verandering welke alle ogenblikken in de benaming der nooten of geluiden plaats had: indiervoegen, dat bij voorbeeld, dezelfde noot, welke men genoemd had *La*, een oogenblikdaarna *Re* noemde: of om duidelijker te zeggen, men had dit tot een' *stokregel*, dat de halve toon altijd moest gevonden worden, tusfchen de twee nooten, *Mi*, *Fa*, en *La*, *Fa*; bepaafende de volgende nooten, zo rizzende als daalende, naar het beloop van de *Gamme* of *Schaale*, achtervolgends het *Ut*, *Re*, *Mi*, enz: want, daar die *Gamme* maar zes *Syllaben* had voor zeven geluiden: te weten; *Ut*, *Re*, *Mi*, *Fa*, *Sol*, *La*, en er echter zes te benoemen waren in een *Oftaaf*, moest noodzaaklijk volgen, dat men telkens, aan de *La* gekomen zijnde, geen *Syllaben* meer hebbende maar ten einde wezende, den naam van eenige noot of *Syllabe* moest herhaalen: waar uit deeze verandering ontfond; dan, na dat de *Mi* voor eene zevende benaming is uitgevonden, is zulks geheel verdweenen; iedere noot nu zijnen vasten naam in de *Gamme* of *Schaale* kunnende hebben: vergelijk *MUANCE*, *GAMA*, *Manus Harmonica* bij den term *MANUS*; en, zie verder, ter

meerdere opheldering , Gamme of Schaale bij **sys-
TEMA**.

Buiten dit , wil deeze term in het algemeen ook te kennen geeven , eene verandering in de orde der geluiden , welke de *Harmonie* of overeenstemming , *Melodie* of de zang uitmaakt , en de eene *passage* , voor- of onder-werp , daarvan in eene andere verandert : dit geschiedt op de volgende wijzen.

Eerst , door het verplaatsen niet der zes gelijk boven bij *Gamme* of *Schaale* van *Guido Aretinus* ; maar der zeven *Syllaben* of lettergreepen , *Ut* , *Re* , *Mi* , *Fa* , *Sol* , *La* , *Si* : die tekens toepassende in andere grond- of hoofd-toonen , op de *Gamme* of *Schaale* , toon- of klank-ladder : dan **C** eens noemende *Ut* , vervolgens **D** noemende *Ut* , dan wederom **E** noemende *Ut* . enz. , na dat men de schaale op een dier toonen wille toepassen : dit wordt genoemd *Mutazione per Scala* , of *Mutation par echelle* : verwisfeling door de *Schaale* , toon- of klank-ladder : vergelijk onze tiende en elfde lessen van den *Catechismus der Muzijk* , en verder , de termen **SCALA** , **GAMA** , en de *Schaale* toon- of klank-ladder , bij **SYSTEMA**.

Ten tweeden , heeft dees term plaats , wanneer men van klankgeflacht verwisfelt ; gaande , van het *Diatonyke* , in het *Chromatyke* , of *Enharmonyke* ; en tegenovergesteld , van het *Enharmonyke* , in het *Chromatyke* , of *Diatonyke* klankgeflacht : men noemt dit *Mutazione per Genere* , of *Mutation par Genre* , verwisfeling door klankgeflacht : vergelijk onze veertiende les van den *Catechismus der Muzijk* , bladz. 52. en , den term **GENUS**.

Ten derden , zodanige verwisfeling van toonen en geluiden , welke door het laten daalen der zang , van eenen zeer hoogen naar eenen zeer laagten toon , of van eenen zeer laagten naar eenen zeer hoogen toon , zekere woorden van den tekst , die daar mede best overéénstemmen te doen uitdrukken , en daar aan nadruk bijzetten ; of , gelijk de Ouden , door het verwisfelen der Tetrachorden , die scheidende of paarende naar goeddunken : zulks noemt men *Mutazione per Sistema* , of *Mutation par Systeme* : verwisfeling door *Sistema* , instelling , vaststelling of beraaming : vergelijk **SYSTEMA** , en **TESTO**.

Ten vierden , wanneer men , om eenige hartstochten uitdrukken , overgaat (dikwijls wel eens op eene onverwachte wijze ,) van den eenen grondtoon in den anderen ;

als bij voorbeeld, van de groote in de kleine, of van de kleine in de groote ters; of gelijk de Ouden, van de *Modus Dorius*, in de *Modus Phrygius*, *Lydius*, enz, of te genovergefeld van de eene in de andere *Mode*: en des hierdoor, als met de voorige reeds gemelde derde verwisfeling, de hartstochten naar behooren voordraagt: dit wordt genoemd *Mutazione per Tono*, of *Mutation par Ton*: verwisfeling door toon; of *Mutazione per Modo*, of *Mutation par Mode*: verwisfeling door Mode, wijs of zwiertrant: vergelijk de termen *TONO*, en *MODO*.

Ten vijfden, wanneer men van het rasche tot het langzaame, of van het langzaame tot het rasche overgaat, of van de eene maat in de andere valt, en hierdoor eene verandering in het *Rhythmus* of maat ten wege brengt: men noemt dit *Mutazione per Misura*, of *Mutation par Mesure*: verwisfeling door maat: en eindelijk;

Ten zesden, wanneer men verwisfelt van zekere toonen: veranderende dezelve van eenen manlijken en forschen toon, dien men noemt *Maniera Distendente*, of uitgestrekte, uitgebreide wijs, in eenen zachteren, kwijnenden, aanminnigeren, en meer vrouwlijken toon, die men heet *Maniere Refringente*, of vervallende, verslaauwende wijs; of in eene die vreedzaam en gerust is, die zig als in het midden tuschen deeze twee houdt, en welke genoemd wordt *Maniera Quieta*, of stille, geruste, vreedzaame wijs: of wanneer men van het staatige en ernsthaftige, in het vrolijke en levendige verandert, welke verwisfelingen men alle noemt *Mutazione per Melopea*, of *Mutation par Melopée*: verwisfeling door maatgezag: vergelijk den term *MELOPEIA*.

Nu, alle deeze bovengemelde *Manieren* of wijzen, zijn zeer *Pathetyk*, beweegelijk en zielroerend, en heel geschikt, om uittedrukken de verschillende bewegingen, en hartstochten des menschlijke harten, waarvan de Ouden, zo meesterlijk gebruik wisten te maaken: vergelijk ten deezen opzichte *MUSICA*, en *MODO*.

MUZELZAK. (*Een blaasinstrument van dien naam*) Het is een soort van *Doedelzak* of *Cornamusa*, echter is er tuschen de *Muzelzak* en *Cornamusa* eenig onderscheid: de *Muzelzak* heeft boven maar ééne *Pijp*, en de *Coruamusa* heeft aldaar twee *Pijpen* en sommige drie: de *Muzelzak* heeft onder twee *Pijpen*; ééne waarop gespeeld wordt, de *Schalmeipijp* geheeten, en de *Cornamusa* heeft aldaar maar ééne *Pijp*; zijnde die waarop al spelende de vingers gezet worden, en mede de *Schal-*

meispijp genaamd: behalven deeze *Pijpen*, heeft de *Muselzak*, en de *Cornamusa* aan den bovenkant in den zak, op zijde van dezelve, nog een klein *Pijpen*; waarmede de wind in den zak geblazen wordt; zijnde inwaards in hetzelfde een klein klappen verborgen, welke zig opent wanneer de wind daarin geblazen wordt, en zig wederom sluit, als het de wind heeft ontvangen; kunnende men eenige tijd er op speelen, zonder wederom van wind te voorzien, welke ontbrekende, men onder het speelen, de *windpijp* aan den mond zettende, die daarin blaast; wordende de wind in de *Pijpen* gedreven, door middel van den zak met den arm te drukken: in de bovenste *Pijp*, welke men den naam geeft van grove roenker, en in de kortste der twee ondersten, welke men kleine roenker noemt, is ook inwendig verborgen, een rietjen in het Fransch *Anche* geheeten, welke door den wind gedreven wordende die *Pijpen* daardoor een roenkend geluid van zig laten hooren; stellende deeze twee *Pijpen* overeen met de derde of *Schalmespijp*; zijnde de langste der twee onderste *Pijpen*, welke dient om daarop te speelen en de vingers te zetten; hebbende zeven gaten van boven voor de vingers en de pink. en één van onderen aan den bovenkant voor den duim; zijnde van onderen aan weerskanten nog voorzien van een gat, dat men de naam van galmgat geeft, doch waarop geen vinger gezet wordt; komende deeze *Pijp* overeen met eenen *Fluit a bec*; gelijk dit speeltuig ook genoegzaam dezelfde *Schaale* heeft, alleenlijk dat men daarop bezwaarlijk zo hoog kan komen: dit Speeltuig is veel in gebruik onder de herders en landlieden, in *Brabant* en *Vlaanderen*, enz. zie de tekening en *Schaale* daarvan op de hier voorestaande *Plaat 39.* geevende de nullen, of *O*, te kennen de opene gaten, die, welken toe zijn, dat de gaten door de vingers moeten gestopt worden, en die welke half open, en half toe zijn, dat die door den bovensten duim, maar half moeten gestopt worden, gelijk ook voor de onderste *F* ✕ maar half door de pink: de loërenzak wordt onderhouden, zacht en gedwee gemaakt, door middel van die te smeeren, met ongezouten reuzel: er is nog een ander soort van dit speeltuig, welken eigenlijk de *Dodelzak* is; hebbende onder twee pijpen waar op gespeeld wordt, en boven geen een: zie ter meerdere ophelderinge: ZAMPOGNA.

MUZIJKGEDACHT. (*Een Orgel term.*) Men verstaat er door, een *Register* in het *Orgel*; zijnde eene zachte *Holpijp*; versgelijk des verder *HOLPIJP*, en den term *GEDACHT*.